

UNIVERSAL
LIBRARY

OU_220683

UNIVERSAL
LIBRARY

Brown Book

**THE BOOK WAS
DRENCHED**

BIBLIOTHECA
SCRIPTORVM GRAECORVM ET ROMANORVM
TEVBNERIANA.

P. OVIDIVS NASO

EX ITERATA R. MERKELII RECOGNITIONE

VOL. II.

METAMORPHOSES

CVM EMENDATIONIS SVMMARIO

LIPSIAE
IN AEDIBVS B. G. TEVBNERI.
MDCCLXXXIII.

BIBLIOTHECA

SCRIPTORUM GRAECORUM ET ROMANORUM TEUBNERIANA.

	<i>M. 2.</i>		<i>M. 3.</i>
Aelianus ed. <i>Hercher</i> . 2 voll.	9.—	Cicero, epistolae selectae ed. <i>Dietsch</i> . 2 partes	2.50
— varia historia	—90	— epistolae ed. <i>Wessenberg</i> . 2 voll. 6.—	6.—
Aeneas comment. ed. <i>Hug</i>	1.35	Commodianus ed. <i>Ludwig</i> . I & II	2.70
Aeschines ed. <i>Frank</i>	—90	Cornelius Nepos ed. <i>Halm</i>	—30
Aeschylus ed. <i>Dindorf</i>	1.20	Cornutus ed. <i>Lang</i>	1.50
— einzelne Stücke	—30	Curtius Rufus ed. <i>Foß</i>	1.20
Alberti Troilus ed. <i>Merzdorf</i>	3.—	— ed. <i>Fogel</i>	1.20
Ammianus Marc. ed. <i>Garthausen</i> . 2 voll.	7.20	Dares Phrygius ed. <i>Meister</i>	1.20
Anacreon ed. <i>Rose</i> . Ed. II	1.—	Demosthenes ed. <i>Dindorf</i> . 3 voll. 4.50	4.50
Andocides ed. <i>Blafs</i> . Ed. II	1.20	— Auch in 6 Partes, à pars —.75	—75
Anthimus ed. <i>Rose</i>	1.—	Diety Cretensis ed. <i>Meister</i>	1.50
Anthologia latina ed. <i>Riese</i> . I. 1 I. 2.	4.50	Dinarchus ed. <i>Blafs</i>	1.—
— Iyrica ed. <i>Bergk</i> . Ed. III.	3.—	Dio Cassius ed. <i>Dindorf</i> . 5 voll.	13.50
Antiphon ed. <i>Blafs</i> . Ed. II	2.10	Dio Chrysost. ed. <i>Dindorf</i> . 2 voll. 5.40	5.40
Antoninus ed. <i>Stich</i>	1.80	Diod. Siculus ed. <i>Dindorf</i> . 5 voll. 15.75	15.75
Apollodorus ed. <i>Bekker</i>	1.—	Dionysius ed. <i>Kiefsting</i> . 4 voll.	10.80
Appollon. Rhodius ed. <i>Merkel</i>	1.—	Dracontius ed. <i>de Duhn</i>	1.20
Appian ed. <i>Mendelssohn</i> . 2 voll.	9.—	Eclogae poet. latin. ed. <i>Brandt</i>	1.—
Archimedis opera omnia. Ed. <i>Heiberg</i> . 3 voll.	18.—	Epicorum Graecorum fragm. ed. <i>Kinkel</i> . Vol. I	3.—
Aristophanes ed. <i>Bergk</i> . 2 voll.	3.—	Erotici script. ed. <i>Hercher</i> . 2 voll. 7.50	7.50
— einzelne Stücke	—45	Eudociae violarium ed. <i>Flach</i>	7.50
Aristoteles de partibus animal. ed. <i>Langkacet</i>	1.80	Euripides ed. <i>Nauck</i> . Ed. III. Vol. I & II à Vol. III. Fragmenta	1.50
— de arte poetica ed. <i>Christ</i>	—60	— Einzelne Stücke à	—30
— physica ed. <i>Prantl</i>	1.50	Eusebius ed. <i>Dindorf</i> . 4 voll.	15.—
— ethica Nicomachea ed. <i>Susenmihl</i> de coelo etc. ed. <i>Prantl</i>	1.80	Eutropius ed. <i>Dietsch</i>	—30
— de coloribus, audilibus, physiognomica ed. <i>Prantl</i>	—60	Fabulae Aesopicae ed. <i>Halm</i>	—90
— politica ed. <i>Susenmihl</i>	2.40	Fabulae Roman. ed. <i>Eberhard</i> . Vol. I	3.75
Arriani expeditio ed. <i>Abicht</i>	1.20	Florus ed. <i>Halm</i>	1.—
— scripta min. ed. <i>Hercher</i>	1.—	Frontinus ed. <i>Dederich</i>	1.50
Athenaeus ed. <i>Meineke</i> . 4 voll.	12.—	Gains ed. <i>Huscke</i>	2.70
Augustinus iter. ed. <i>Dombart</i> . 2 voll. 6.—	6.—	Gellius ed. <i>Hertz</i> . 2 voll.	3.30
Anularia ed. <i>Peiper</i>	1.50	Heliodor ed. <i>Bekker</i>	2.40
Avienus ed. <i>Breysig</i>	1.—	Herodian ed. <i>Bekker</i>	1.20
Babrius ed. <i>Schneidewin</i>	—60	Herodotus ed. <i>Dietsch</i> . 2 voll.	1.35
Boetius de inst. math. ed. <i>Friedlein</i> de consolatione ed. <i>Peiper</i>	5.10	Hesiodus ed. <i>Koechly</i>	—45
— comm. in libr. Aristotelis <i>Ἀσπι</i> <i>ἑκυστίας</i> rec. <i>Meiser</i> . 2 voll.	8.70	— ed. <i>Flach</i>	—45
Buccolici Graeci ed. <i>Ahrens</i>	—60	Hesychius Milesius ed. <i>Flach</i>	—75
Caesar ed. <i>Dinter</i> . kplt.	1.50	Hieronymus ed. <i>Harding</i>	2.40
— ed. <i>Dinter</i> . 3 voll.	1.—	Historici Graeci minores ed. <i>Din-</i> <i>dorf</i> 2 voll.	8.25
— de bello Gallico. Ed. min.	—75	Historia Apollonii ed. <i>Riese</i>	1.—
— civili. Ed. min.	—60	Homeri Ilias, kplt. 1 Band mit Einleitung von <i>Sengebusch</i>	2.25
Cassius Felix ed. <i>Rose</i>	3.—	— Odyssea, kplt. 1 Band mit Einleitung von <i>Sengebusch</i>	2.25
Catullus ed. <i>Müller</i>	—45	— carmina, I. 1 (Ilias I)	—75
Catullus, Tibullus, Propertius	2.70	— I. 2 (Ilias II)	—75
Cebetis tabula ed. <i>Drosihn</i>	—60	— II. 1 (Odyssea I)	—75
Celsus ed. <i>Darenberg</i>	3.—	— II. 2 (Odyssea II)	—75
Censorinus ed. <i>Hultsch</i>	1.20	Horatius ed. <i>Müller</i>	1.—
Cicero ed. <i>Müller</i> . Pars II. Vol. I, Pars IV. Vol. I. II. III, jeder à ed. <i>Klotz</i> . 5 part. 11 voll. kplt. 22.35	2.10	Hygini Grammatici liber ed. <i>Gemoll</i>	—75
— orationes selectae ed. <i>Klotz</i> . 2 partes	1.50	Hymni Homerici ed. <i>Baumeister</i>	—75
— orationes sel. edd. <i>Eberhard</i> et <i>Hirschfelder</i>	2.—	Hyperides ed. <i>Blafs</i> . Ed. II	1.35
		Iliadis carmina ed. <i>Koechly</i>	3.—
		Incerti auctoris lib. de Constantino Magno ed. <i>Heydenreich</i>	—60
		Josephus, Flavius, ed. <i>Bekker</i> . 6 voll. 12.60	12.60
		Isaeus ed. <i>Scheibe</i>	1.20
		Isocrates edd. <i>Benseler</i> et <i>Blafs</i> . 2 voll. 2.70	2.70
		Iuliani imp. op. ed. <i>Hertlein</i> . 2 voll. 6.75	6.75

P. OVIDIVS NASO

EX ITERATA R. MERKELII RECOGNITIONE

VOL. II

METAMORPHOSES

CVM EMENDATIONIS SVMMARIO

LIPSIAE

IN AEDIBVS B. G. TEVBNERI

MDCCCLXXXIII.

LOUISIANA TYPES B. G. FURNER.

O. SCHNEIDERO

CALLIMACHEO

INDECLINATAE PER ANNOS

DVODEQVADRAGINTA AMICITIAE

ET STVDIORVM IVCVNDI SAEPE

AC MVLTIMODIS CONCILII

MONVMENTVM VTI SIT

EMENDATIONIS CONSPECTUS ET RATIONES. RETRACTATA.

LIB. I v. 2 ILLAC, quod dedi, magis eo significatu intellege, quo est IV 435 VIII 186, *eadem* 290, quam quo IV 360 aut in loco a me correcto XIII 694. namque viae quaedam faciendae imago obversatur, longae per tot aetates, tortuosae et confragosae propter argumenti varietatem et novitatem, inter Romanos certe, ut alias gloriari solitus. in ea via velut per stationes suis vicibus dei duces et comites expetuntur, qui aut aliqui rebus intersunt, aut suasmets ipsi formas mutant. parentheseos idem in eadem sententia locus et modus est IV 661 XIII 597. huius interpretationis perspicuitas perit in vulgata scriptura. pronomen *illas* nihil dicit, quin ultro intellegatur, tollit adeo illud de mutatis deis ipsis; ac quod antecedit *et* aut sententiae molestiam aut sermonis creat insolentiam. Hauptii fuit explicatio, ut dei invocentur eius potentiae nomine, cuius inter alia illae mutationes documentum sint: cui, si optandum esset, praeferrem, ut negligentia poetae excusetur, similis Horatianae Serm. I 6 101, qua nimis ambigue *et* pro *quoque* dixerit, uti posuit *etiam* IX 433 652 XIII 84; sensu eo, quo hoc est X 223. fecisse videtur etiam VIII 247, putatur X 501. sed enim „ἐν ἀρχῇ ποιήσεως παράλογον οὐ μὴ ποιῆσω“.

15 UTQUE ERAT ET TELLUS ILLIC ET PONTUS ET AER. sprevi observatiunculam de *ut* pro *ubi* posito, quae orta videtur e comparatis duabus scripturis, *Utque erat tellus illic et* (cod. Bern.; mox, puto, *fuit*) et *Quaque fuit tellus illic ut* (Porph., ex parte M, Planud.), quarum

posterior fuit eruditi grammatici, qui nosset locutionem Ovidianam *ut-sic*, et acumen addere vellet, sed non attendit ad id, quod adest, si *erat* cum emphasi legatur, 'quamquam aderant omnia, tamen singula numeris suis manca erant'. simili modo intellectum non est 'comma a me pridem positum v. 20 post *pondere*; praecipitur etiamnum, *sine pondere* esse pro dativo, quod satis absolum. pro nominativo, omisso aliquo participio, potest esse, ut IX 639; poeta *variare* voluit structuras, uti fecit v 546 *in alis, in caput, ungues* (qui est accusativus eius modi ut VII 183 quos notavi), VII 43 *vultus in illo, nobilitas animo, gratia formae*. 36 FRETA DIFFUNDI. hoc

rectene partim ex Bern. dederim, pendebit ex Lactantii codice Bononiensi, quem nimis obiter versavi. nam eiusdem Lactantii et cod. Bernensis v. 173 dicitur esse, quod dedi, *hac. a fronte* non potest opponi *diversis locis*, nisi dicatur, quae ea frons sit. attingit hoc ad quaestionem illam difficillimam topographicam de aditu montis Palatini: *frons Palatii*, si memini, est in Mirabilibus Urbis.

190 INMEDICABILE CURA. *corpus* libri meliores: *vulnus* interpolati, ut II 606 et saepius. vitium sine dubio inveteratum, sive litteris capitalibus scriptum fuit CURP., affecta postrema A, ut in titulis lapideis passim observatur, sive de scriptura cogitandum, qualis in fragmento Pont. Guelferb., aut Plinii Veronensi; sed in hac malim redire ad compendium quod est editionis Moneanae p. 18, 4 in PRA^o, ac reponere *inmedicabile CURAE*, ut IX 262 legimus *populabile flammae. cura* et *curare* scilicet est medicorum.

207, 208. hos versus proscripsi atque interpolationis generi, quod tertium appello, accenseo, cum saeculo eo fere, quo Ekkehardi Waltharius edolatus est, in scholasticae lectionis fabulis, quales scribe Bernensis selegit, aut salebrae dictionis laevigabantur, aut multa a multis apte, inepte amplificabantur. visum hic alicui, ut etiam VIII 95, deesse quod sermonem insequentem denunciaret. omisit poeta XII 176 542 XIII 127 XIV 464; XI 622 XI 389 XII 182 XIII 640. 268 MANU LATA.

scripturam Heinsii revocavi. ita enim legisse Seneca videtur, qui Nat. qu. II 28 3: *lato, ut ita dicam, ictu et totum globum simul dissipante opus est, ut sonitus crumpat, qualis auditur, cum tonat.* idem autem quae scripsit initio c. XXVI de origine imbrium, valde dubiam mihi faciunt correctionem, quam v. 269 dedi, *INCLUSI nimbi*, explicant illud *hinc*, quod in vulgata scriptura male me habuit. velim deleri coniecturam ceteroquin solitis scribae M erroribus satis munitam. 405 *SED UTI EST DE MAR-MORE COEPTIS — SIGNIS.* *EST* sine libris inserui eo loco, quo est in versu XIII 135. poterat abesse hoc loco, si, ut in illo vel III 178, XV 170, nudum praedicatum esset: sed iunctum est dativo possessivo *signis*; ab adiectivo *simillima* non hic, sed *rudibus* pendet. quam ob rem rasuram in M *cept*... non supplevi scriptura aliorum librorum, quam manus secunda in illum intulit, eraso scilicet, quod leviori opera corrigi non posset. 470 *QUOD FACIT, HAMATUM EST.* *auratum est* libri omnes. correctio certior fortasse Heinsiana v 80, ubi M .. *ammoto*, olim sine dubio *hammoto*. perpetuo hic scriba ineptit in adicienda aut detrahenda ea littera. etiam II 799 et IV 720 dedit *amatis*, *amo*. vulgatam non tuetur VII 673 *iaculum, cuius fuit aurea cuspis*; at emendationem v 384, Propert. III 12 9 Haupt. 545, 547 recepi quae in procedosi posthabui. non est probabile solum Peneum invocatum voluisse poetam, a patre filiam mutatam fuisse. Tellurem aut crediderim desumptam ex Aesch. Prometheus vv. 565 581 II., quam fabulam relegisse eum oportet antequam versum abhinc vigesimum conscriberet, aut ex fabula Antiochena, quam habet Nonnus Dion. XXXIII 214 (Munro, Aetna p. 43). 640 *RICTUS NOVAQUE UT CONSPEXIT IN UNDA CORNUA.* *ripas* libri. tuendum reor, quod nemo probare ausus. *riktus* et *cornua* redeunt vv. 740 741: *riktus bovis* est apud Plinium Nat. h. VIII 74: *vultus et cornua vidit in unda* etiam Actaeon III 200. quantum accedere putatur tenerioris affectus ex anaphora vulgatae scr., tantum deperit ex narrationis partium con-

venientia. 664 TALIA MAERENTES. *maerenti* multi libri, inter quos L, qui cum MBE accusativorum pluralium in *is* tot exempla vel vestigia servavit, ut restitui deinceps pridem potuerint. *s* hic abstulit proximum *sub*. *submoveri* sollemniter dicitur cum lictor iussu et auctoritate magistratus multitudinem itineri obstantem dissipat. quae quia in partes diversas decedere solet, *submovere* est interdum *dividere*. *Germaniam ab Italia submovent Alpes* apud Plinium. sed adest hic turba, pater et sorores, v. 643, quas recessisse quis putaverit? iter impeditur a circumstantibus. qui auctoritate agit, *animadvertit*, iter aperit, est Argus. Hae sunt meae in hoc libro emendationes. aliorum aequae faciles recepi Heinsii 560 677, Burmanni 435, Luc. Muelleri 601, incertorum auctorum 313 580; uti nec, quis primus 343 344 hoc ordine dederit, novi: ipsum me fecisse olim non notavi. scripturas reliquas tenacius paulo et plenius quam olim codicis M reddidi, cui accedebat in hoc et proximo libro interdum codex Bernensis 363 saec. IX, olim monasterii Floriacensis ad Ligerim, qui Servium P. Danielis, puto, servavit, cuius collatio perdiligens H. Keilii apud me inventa est. qui ubi aperte fidem fallebant, descendi proxime ad L, antiquissimum ex interpolatis. is sine fraudis suspicione versus aliquot in M omissos et scripturas viginti suppeditavit, quarum loco glossemata M 307 622 710, rasuras 152 720 habebat. Erfurtanus eiusdem notae, saeculo uno recentior, adhibitus est 484. reliquorum librorum prorsus incognitorum opem precariam defugi: quae 72 340 637 recepi, in ipso limite, quem mihi scripsi, posita sunt. sed tamen ad partes vocavi locis undeviginti, quibus, praeter 552, unius litterulae discrimine probabilia habebant; praeterea dederunt 660 quod erasum in M, 678 cuius vestigium servavit in *nova*, 747 de quo adnotavi ad VII 162.

LIB. II v. 244 CUM PHEGIACO ERYMANTHO. ita dedi in proecdosi anni MDCCCL. Psophis vetere nomine

fuit Φηγία secundum Pausan. VIII 24 2 et 8, Φήγεια secundum Herodianum I p. 280, 10. ab hoc est *Phegeius* IX 412, ab illo *Phegiacus*. non opus est rediri ad Gla-reani *Psophiacum*, quod debebat esse *Psophidium*, Herodian. II p. 883, 2, etsi Ovidius a *Phocide* fecit *Phocaicum* II 569 et *Phoceum* Am. II 6 15. 399 STIMULOQUE DOLENS ET VERBERE SAEVIT; SAEVIT, ERUM —. quod in proeodosi dederam, petiveram ex codicum trium Hein-sii scriptura apud Jahnum omitta. *stimulos* M, inutiliter; deinde *Saevit enim* omnes libri. sustuli vitium, quod redit VII 687, tum interpunxi post *saevit*, quae virgula loco esset particulae copulativae in huius modi anaphora sub-sequi solitae: V 539 542 et XIII 580 582 *vidit* — *Vidit et*, XIV 698 700 *Viderat* — *Viderat et*, XIII 427 428 *crinem* — *crinem lacrimasque*. 'erum insuper habitum obiectat, natum perditum imputat.' 497 TER QUINQUE FERE NATALIBUS AUCTUS. ita dederam, quod M *fere* a ma. pr., postremam vocem erasam habere notabatur. *annos. annis, actis* reliqui libri. *crescentes anni* sunt X 24. 774 VULTUMQUE INITA AD SUSPIRIA DUXIT. *ima* (hoc in ras. a ma. sec. M) *ad suspiria, deae ad suspiria* libri, alterum vix satis latine, alterum ab interpolatione. *ducere, trahere vultum* dixit poeta Pont. IV 1 3, 8 12. ipsam emendationem non habeo nunc, quo adstruam. 823 FRIGUSQUE PERURGUET. hoc minus etiam praestiterim. *per unguis* libri meliores, *per artus* interpolati. Hauptius *per inguen* et proximo versu *callent*, mira infelicitate. putabam verum adiectum esse, quia corruptela verbum, quo opus, abstulerat. simile factum apparebit, idque clarissime, IX 415. sed cum *adurguere, inurguere, suburguere* proba sint, *perurguere* ante Suetonium vix reperitur, in Lucilii Aetna v. 227 explosum est ab editore Cantabrigiensi. 808 GLACIES INSERTO SAUCIA SOLE. *in-certo* libri, cui nullus hic locus *inserti radii solis* sunt apud Lucretium II 115; quod cum Vergilius in versu apud Munroem adposito improbasse videretur, invenit Ovidius, ubi appositius diceretur. 871 FISSA PEDUM — VESTI-

GIA sine libris scripsi, qui *Falsa*, aperte mendosum. Aliorum coniecturas, etsi factae sunt, nullas recepi. redii hic quoque paulo quam olim attentius ad scripturas M et B (habet hic v. 11 *uidetur*, 19 *adclui* adscripto *l'adcliuo*); debebam etiam in *cygnus*, uti B in indice libri, .III. *cygnus in auem cygnus*, M perpetuo, 367 377 539, quod toto libro XII exhibui, quamvis, ut *Progne*, discedat a codice Vergiliano; poteram in *Non* 14 cum B, nisi forte M, quod videor notasse, rasuram habet; poteram etiam 527 529. secutus sum his grammaticorum testimonia, L in locis undetriginta eius plane modi, quo, quae genuina is liber servaverit, satis iudicari potest; dubius eram 132 et 819. ad codices incognitos confugi viciens quinquies, sed aut in parvi momenti discriminibus, aut ubi scribam M deliquisse more suo pateret, glossematis receptis 284 376 723, syllabis permutatis 485, ut infra ad VII 162 adnotavi, halucinantem aliorum locorum memoria 792, aut ubi scriptura M in rasura extaret, 688 *vicina tota* 788 *successibus atque* 821 *flectitur*. ex E poterant fortassis admitti, quae olim dedi, 701 *suo pretium*, *Aglauros Peneos* 739 749 243; ascivi *Macandros* 246.

LII. III v. 151 PHOEBUS UTRAQUE DISTAT IDEM CRETA. *idem terra* libri, suspectum iam Bentleio, qui *meta* ex 145 iteratum volebat. loco IV 214 nihil inest, quod II 68 XI 258 et tot similibus opponi possit. quod dedi, ad romani moris ludos circenses ita referebam, ut cretam, *qua circum praeduxerunt ad victoriae notam*, Plin. N. h. xxxv 199, pertinuisse putarem inter carceres et spinae partem inferiorem, in qua *metas* et a dextra parte *metam ultimam* poeta Trist. IV 8 35 Am. III 15 2 adsignificaret; quo loco Olympiae, περὶ τέπμα δρόμου, Pind. Ol. III 33, arbores Hercules plantaverat: ut id metarum discrimen ad cretam translatum sit. stadii metae x 597 664 alienae sunt a cursus Solis comparatione. 368 TANTUM HAEC IN FINE LOQUENDI. *tamen haec* libri. atqui explicatio sequi videtur, non oppositio, plane ut

XIV 98 100, *abstulit usum Verborum* — *posse queri tantum* — *reliquit*; I 655 *retices* — *tantum suspiria ducis*; IV 264 IX 265 XI 280. compendia utriusque vocis leviter differunt.

474 AD SPECIEM REDIIT. *ad faciem* (*fatiem* E) libri, quod cum numquam intellexerem, olim posui *laticem*, ut est 499 *spectantis in undam*, IV 353: nunc SPECIEM, eo sensu, quo extat IX 473 XI 677 XV 199 252 420. 641 INQUIT OPHELTES. olim *inquit Acoete* dederam, quod sub rasura M latere visum. est id satis veri simile; sed tamen *ofeltes*, quod nunc habet, est a manu prima, ac putaverim in archetypo antiquitus fuisse supra adscripto *acoete* et adiecto aliqui versu proximo spurio, quo pro subiecto enunciati *quisque* inducitur, *tenet* ad supplendam aposiopesis scriptum fuisse videtur: habent tamen *timet* MLE, atque ea causa fuit, cur scriptum *acoete* in M deleteretur, cuius scribam intellectui prospicere videas VII 756 X 653 697 XII 70. interpolator *nutu* addidit, quia ignorabat *significare* id ipsum esse, *nutu* et signis loqui, ut lexica docent. *maxima* et ipsum imperitam manum prodit, nec post '*laevam pete*' omnium locum habet. 675 SANNAMQUE CUTIS DURATA TRAHEBAT. AT LIBYS ABSTENTOS —. quae a v. 672 antecedunt, olim a me emendata, vulgo recepta sunt. correxeram ex *et presso* ML *expresso*, quod fere dicit Plinius IX 102 *in dorsum elatum*: interpunxeram post *flecti* et iunxi *Incipit huic*, quamvis sequente *dixit*; namque ita IV 790 *excipit unus* — *quaerens*, VII 681 *Excipit* — *et* — *dixit*. sequitur igitur in libris omnibus *squamamque cutis trahebat*, nimis absurdum apud Halieuticon poetam. *delphines integuntur corio tantum* Plin. N. h. IX 40. putaveris scribae locum obfuisse IV 577 *Durataeque cuti squamas increscere*. sed, puto, maxime nocuit vocabuli insolentioris ignoratio et quod *squamam trahere* dictum videretur ut v 205 *naturam trahere*, VII 289 *colorem rapere*, VIII 760 *pallorem ducere*, neque aliud significari quam XIV 282 *Osque meum sensi pando occallescere rostro*: cum artificiosius duplex indicetur, et indurari corium et ipso eo rigore servari san-

nam. versu proximo *obstantes remos* librorum omnium ut potui emendavi. remi cum a remigibus relinquuntur, in mediocribus navigiis haerent scalmis et struppis suspensi, et aut natant manubriis introrsum versis, aut pendent propter latus, navi vento eunte, X 475. hoc autem loco, cum navicula sistitur, v. 660, remi implicantur et impediuntur, 664, simulac deseruntur, 670, eriguntur, abstant, abstinuntur. credibile est *obstitutores* fuisse, si manus admoverentur, *obverti* temptarentur; nam *obvertuntur* fere quae e motu fortuito ad certum finem diriguntur, II 470 XI 475 XII 605: sed ipsae manus extra parietem navis porrigi non poterant, v. 676. 724 TRUNCA SED OSTENDENS DEIECTIS VULNERA MEMBRIS. dederam olim et editur vulgo e libris plurimis *disiectis membris*, uti est XII 367 *disiectum vulnere*. sed neque disiectas, sed *ablatas* manus legimus, neque aliud dici attinebat, cum ablativus uterque pendeat ab adiectivo *trunca*. *deicere* verbum est impensae violentiae, qua animantes aut inanimata tolluntur et absamuntur, III 303 IX 196 Verg. Aen. IX 770 XI 642 665 Val. Fl. I 191. denique haec est M auctoritas atque prima eius modi scriptura, cuius, longe saepe graviora, exempla quovis abhinc libro terna aut quaterna, XIV sex, nova proferentur; eodem fere numero, quo in proecdosi aut emendationes aut emendationum sustentacula ex eo libro sunt desumpta. Aliorum coniecturas in hoc libro non memini recipi praeterquam Hauptii 597, quam praeiverat Lachmannus Lucr. IV 1130; et, puto, typhotetarum olim meorum 576 *quendam*; nam et MLE habent *quondam*, quod Hauptius revocaverat, neque ullum librum aut auctorem novi, cui alterum tribuam. in manifestis M mendis removendis grammaticorum, codicis L et Heinsianorum idem usus fuit, qui in superioribus libris. sed coepi abhinc enotare quae Erfurtanus vetustior, olim a Zinzerlingio adhibitus, mihi suppeditavit. admisi haec quoque paulo quam olim parcius, nec sum dignatus quamvis argute interpolata et eruditione eius aevi delibuta ad

effugiendum vel obelum vel dubitationis angorem reddere; sunt tamen saepenumero graviora quam aut in Heinsianis repperi, aut, si repperissem, ab illis accepturus eram. ex E igitur hoc libro ascivi quæ differunt a M: 463 (M *Ipse*, nisi fallor) 482 (cum L?) 506 567 varia scr. adn. 597 *delon* 631 (*pectore* M) 695 713 728.

LIB. IV v. 46 MOTASSE. ita pro *mutasse* scripsi ac probaverunt tantumnon omnes. corruptela non infrequens: XIII 937 *motare latus* habet E, perpetuo eadem confundit Charisii codex. vox est Vergiliana, reddita Propertio III 19 extr. ab Hauptio, puto, anno post proedosin meam. maxime se tuebitur loco, quem expressit Ovidius, Cypriorum, apud Athen. p. 334 d: καὶ Νέμεσις — ἰχθυῖ εἰδομένη πόντον πολὺν ἐξορόθουνεν. 48 ALBIS IN TURRIBUS EGERIT ANNOS. ita M. Columella VIII 8: *totus autem locus et ipsae columbarum cellae poliri debent albo tectorio, quoniam eo colore praecipue delectatur hoc genus avium.* 90 LUX TARDE DISCEDERE VISA EST. EST addidi ex M. deletum esse videtur ab artifice proximi versus: sed cum eae interpolationes a posteriori manu in archetypum codicis M illatae essent, huius scribam haerere interdum dubium inter verum et fraudem videas, uti supra III 641 demonstravi, infra 769 attingam, cui loco simillimus est VIII 656. etiam VIII 86 87 de versibus et XI 181 de scripturis inconstanti iudicio usum, ac XIV 383 et 722 plane uti hoc loco a vetere scriptura ad interpolationem perrexisse apparebit. circa Babylonem praeter Euphraten, qui mediam a septentrione perfluit, paludes commemorat Diodorus II 7 extr.; Plinius IX 175 *Babylonis rigua*, diversa ea fortassis a *riguis* et *paludibus*, quas dicit v. 90 et VI 124, Strabo p. 741, 12. aquae continuae, quales v. 91 indicare videtur, nullae sunt, urbs ἐν πεδίῳ Straboni p. 738. versus edolatus, puto, ab ecclesiastico homine secundum Apocal. XVII, *sedens super aquas multas; colei che siede sopra l'acque*, Dantes Inf. XIX; aut Ierem. LI 12 τοὺς κατοικοῦντας Βαβυλῶνα,

κατασκηνοῦντας ἐφ' ὕδασι πολλοῖς. 131 RIGUA
COGNOSCIT IN ARBORE FORMAM. coniecturam posui
quarundam Heinsii similiorem quam veri; vitalem non
puto. dixeris tale aliquid requiri secundum v. 90, et
riguos hortos, riguas ulmos qui dixerint, habent lexica, et
visa in arbore quod M praebet, ieiunum ac debile est,
et profecta ea vox ab interpolatoribus infra 676. attamen
ipse poeta in eo participio usurpando multus est
nec ubique felix: III 428 si emendare itidem temptes,
restat tamen II 443 770 778 (780) III 173 185 416
492 725 IV 146 316 713 V 209 VI 554 VII 86 IX
196. poterit admitti *visam in arbore formam* ex LE.

260 NYMPHA, PARUM PATIENS. *Nimpharum patiens*
ML. corruptela non longe abludit ab illo genere, quod
patet in M IX 253 *immune simul nullaque* pro *immune*
(*ne*)*cis nul nullaque*, XI 71 *Quippe dum dig.* pro *Quippe*
pedum, IV 562 *summis mincides* pro *summis ismenides*.
parum patiens fuit *amorum* (XIV 39) infeliciū, quod
supplendum e versu superiore, uti habes XIV 716 *Non*
tulit impatiens longi tormenta doloris, vel intellegendum
quod expressum XIII 859, *contemptus essem patientior Iulius*.

388 INCESTO. *incerto*, scripto *r* in rasura, M. cor-
rexeram pridem ex XV 319: possit de eodem cogitari
IX 630. 408 TENUIQUE INCLUDIT BRACCHIA PINNA.
includit in proecdosi e M me dedisse putaverim, et *pinna*
scripseram secundum Plin. N. h. X 168: *vespertilio — cui*
et membranaceae pinnae uni, nec intellegebam lanuginem
aut quidquid *pennae* simile esset, sed membranam pin-
nata figura, qualis II 375 *iunctura* digitorum et qualis,
puto, informanda est alatorum draconum Medae VII 234
350 391, etsi scripturas eas mutare non ausim, cum
pennae etiam sint apium: nisi forte ubivis scribendum
pinna cum Vergilii codice. 454 CUMQUE SUIS —

PECTEBANT CRINIBUS ANGUES. *Deque suis* librorum
nimis mihi absonum visum. *alternis inmixtos crinibus*
anguis gerit Medusa infra 792. πρῶτος δὲ ἐφαίεν
Αἰσχύλος δράκοντας ἐποίησεν ὁμοῦ ταῖς ἐν τῇ κεφαλῇ

ἔπειθ' εἶναι Pausan. I 28, 6. *cum ita est* I 180 *Caesariem; cum qua — movit*, IV 546 *scissae cum veste capillos*, VI 168 *movens — Cum capite — capillos*. 487

PALLORQUE FORES INFECIT AVERNUS. *pristinam coniecturam tuendam arbitrator. pallor sine epitheto habet quo offendat, vix habet exemplum locorum* 435 XIV 407, quorum utrovis Nox Erebus Styx adsunt. *Avernae valles, Averna Iuno sunt* x 51 XIV 116, *δυοφερά ἀχλὺς κατὰ δώματος, Cτυγία ἀχλὺς* apud Aeschylum Eum. 571 Pers. 669. 757

ANDROMEDAN ET TANTI PRAEMIA FACTI IN DOTATA RAPIT. *dispescui quod librorum est Indotata. neque causa talis modestiae erat, neque mos is est aevi heroum, neque de habitu etiamtum Persei mentio* v 27 222 229. *elocutio huius loci alius est modi quam* VII 157 x 680 *spolia portans, duxit praemia*, ideo, quod quae cerimonia posteriori loco indicatur, hoc repraesentatur: *rapitur ritu nuptiali Andromeda potissimum: praemia Hymenaei et Amoris figurate adiciuntur. loci igitur indicium, quo nova nupta rapitur, requiri videtur: fuerit ea pars aedium regiarum dotali apparatu instructa. similis est pluralis in ista supra 336, h. e. loca v. 337, neutrum v. 585 totum et v 622 caligine tectum, h. e. 'quod tectum erat'.* 769

QUI SIMUL EDOCUIT. libri tantum non omnes *Quae simul*, quod in M resedissee putabam ex interpolatione ea, cuius v. 767 eiusdem M auctoritate missum feci. poeta cum conventus et convivia inducit, consuevit interlocutores aliquot ad partes vocare, suppressis scilicet nominibus et ea sermonum parte, quae ad argumentum carminis promovendum non pertinebat, v. 790 VI 382 383 XI 751. *simul* impatientiam depingit aut breviter complectentis, quae copiose dici poterant, aut aliqui salva verecundia a responsione ad quaestionem festinantis. Hauptius pro *Perseu* suasit *Cepheus*, quod interpolator, si hominem novi, si scriptum invenit, non magis, puto, mutaturus erat quam *Qui* in *Quae*.

Coniecturas recepi Bentleii 506, Lachmanni 340 700. ex E ascivi quae a M discedunt: 20, 31 cum L (53 ex Erf.

recentiore) 121 156 cum L; in M rasura pervicax 181 198, 231, 298 cum L (437 *stig. quod ducit* ME: secutus sum L, nescio, quam recte) 459 498 cum L 567 717 cum L; *misso* M sub ras. 726.

LIB. V v. 81 MURRAEQUE IN PONDERA MASSA INGENTEM — CRATERA. *multaeque in pondere massae Ingentem* libri. *ingens in pondere* vix latinum, nedum poetae est. *ingens in pondera* dictum volui ut *celsum in cornua cervum* X 537, *spatiosum in guttura mergum* XI 753, et simili praepositionis usu *crescere in spatium*, *fugere in spatium*, *pendere in auras*, *flecti in anguem*, V 547 VII 783 VIII 145 881. poterat hoc sufficere; nam etiam *multae in pondera massae crater* emendate dicitur: sed videbatur compages orationis aptior, si *que* particula ista cum *ingentem* necterentur. quamobrem dedi *massa*; *multae*, quod supererat, languidum iampridem, removi. Cephenum regio cum ipsa Andromedae fabula pertinuit ad Sidonios illos, quos Strabo p. 42 ἐν τῇ κατὰ Πέριος θαλάττῃ commemorat. murrina maxime in Carmania inveniri testis est Plinius N. h. XXXVII 21; qui cum massae solidae modum modicos abacos superare negat, poetas non curavit. 97 TUM QUOQUE — HODITES ENSE IACET. Hauptius *Tu quoque — iaces* edidit. sed Ovidius *quoque* particulae locum variat mirifice; habet eodem, quo hic XIV 158 *Hic quoque substiterat*, XV 431 *Nunc quoque Dardaniam*. alia ex hoc carmine sunt VIII 21 356 XII 403 XIII 734 XV 247 359 531. 117 RETENTAT. ita M; etiam L a prima manu mutatum. apud Vergilium cod. Med. v 278. 131 TOLLEBAT TURIS ACERVOS. ita M sub rasura cum aliquot Heinsianis; reliqui *farris accruos*. Nasamones far habuerint, an zeam, uti discernit Plinius N. h. XVIII 82, ignoratur. tura Arabiae felici attribuunt Diodorus II 49 et Plinius XII 52, isque tam definite et enixe alibi inveniri negat, quasi vulgatis erroribus occurrendum putaverit. ac videmus 56, 57, 59 Iubam regem et grammaticum varia genera tradidisse in Arabia, Carmania, Aegypto, Sardibus; Ale-

xandriae non modo tura interpolari, sed etiam legi ab opificibus. pervulgata erat fabula Euhemeri de Panchaia, derisa a Strabone pp. 104, 299, commemorata apud Eusebium Praep. ev. II 2, p. 59, recantata apud Diodorum olim libro VI, nunc V 41, ubi legis descriptum λιβανωτόν, quem Panchaei κομίζουσιν εἰς τὸ πέραν καὶ πωλοῦσι τοῖς τῶν Ἀράβων ἐμπόροις κτλ. itaque si Ovidius cum Vergilio Panchaiae tribuit x 309, Achaemeniae IV 212 255, Assyriis XV 394, auctores sequi potuit; de Nasamonibus num habuerit, vix refert. quod *acervos tolli* dicit, convenit cum eis, quae de messe sive vindemia, quam dicit, Plinius tradit XII 58 ad 63. 301 **AUXERUNT VOLUCRUM VICTAE CERTAMINE TURBAM.** vereor, ne interpolatum hoc sit: M *certamine poenam* habere videtur, quod acceperim *pennam*, significatu eo, quo est singularis apud Silium III 344 *pennae sagacem*, pluralis apud Propertium IV 10 11, Val. Fl. I 234. 387 **CYGNORUM.** *cygnorum* oportuit secundum M. 390 **TYRIOS — FLORES.** ita M, sed a sciolo inductum puto ex IX 340, fere ut in eodem M est VIII 568 *lex parvis iam*, superscripto *albis*, scilicet, quia ita inventum fuerat III 419 *e pario (albo) marmore*. 460 **APTUMQUE PUDORI NOMEN HABET.** ita M, nec dubium videtur de interpolatione vulgati *colori*. *stelio* apud Apuleium, *stalionatus* multis Ulpiani locis, quorum Dig. XIII 7 36 Edictum interpretatur, XL 79 *graviores* adlegantur, non sunt posterioris aevi vocabula. 536 **POENICEUM — POMUM, GLUPTAQUE CALLENTI —.** *Poeniceum* M, ut aliquotiens, quod sciam; XII 104 quidem *Phenicen*. *Glupta* scripsi pro *Sumpta* librorum, quod esse oportebat *sumenda*, si proprietas requiratur. deinde *pallenti* libri. mirum pomum versicolor: nam ipse cortex est, qui rubeat, nisi forte ab interiore parte *pallet*; Plinius quid dicat xv 100, *nec cutis ulla singulis praeter communem, quae est candida*, non satis perspicio. *callum* idem quod *corticem* dixit Plinius XIX 33. *lentus cortex* infra est x 736. Coniecturae receptae sunt 48 Ungerii, 163 Sucherii, 461 512

Lachmanni. ex E desumpta quæ differunt a M vv. 175 446 482 *Falsa* cum M, *Sparsa* pro v. ser. nihil mutandum putavi; significatus, qui XV 155 509, 558, 576, 607 (M?) cum L (619 *Diana* cum ML, fortassis rectius) 634 *lacus* pro v. ser. 665 *iacerent*, uti etiam M sub rasura.

LIB. VI v. 27 ADDIT ET INFIRMOS BACULUM QUOD SUSTINET ARTUS. *baculum quoque* libri. removi offensionem, quæ est in *et-quoque*: 'addit canos et baculum'. hoc neutro genere est non solum XV 655, sed etiam II 681 789. 46 TAMEN EXSILUIT. *erubuit* libri, quod in litteratura archetypi M proxime abest ab eo, quod scribendum putavi. namque *erubuit* — *notavit ora rubor* simile est vitioso illi in M XIII 581 *rubor*, quo *rubescunt*, dissimile IV 329 330. reliquæ adsistunt deæ, ut II 428; Arachne, etsi non territa, tamen *exsilit*, quod est timoris III 670 671, pavoris IX 314, furoris X 410.

54 HAUD MORA, CONSTITUUNT — TELAS. reduxi hoc ex MLE; edi solet *consistunt*, quod in E var. ser. *stantis telæ* est IV 275. 200 QUA QUANTUM DISTAT AB ORBA? ITE, SATIS PRO PROLE SACRIST, LAURUMQUE CAPILLIS PONITE. *qua quantum*, si Bentleii est correctio, est etiam M et aliorum auctoritas. versus ipse etsi loco suo motus, genuinus est; ad quem refertur 212. in proximo rasuræ quæ sunt in libris M et Neap., restant examinandæ: Heinsii est testimonium *propere* extare in vestigio ampliore. quæ nuper temptata sunt, ab Hauptio *Ite, satis, propere ite, sacri est*, Alexandro Riese *Ite, satis, properate, sacri est*, Nic. Madvigio *Ite, sat est, propere a sacris*, hyperbatis ipsis et locutionis intemperie personæ dignitatem tollunt. non spoponderim me verum invenisse, sed peroratio aptior erit: dimittuntur a sacro Thebanæ formula consimili ac fuerant admotæ vv. 159, 160: dictum fuerat *ite, date Latonæ et Latonigenis duobus, lauro innectite*: iteratur *ite, satis est pro numinum isto numero, ponite laurum*. 237 CRURA ADNISA. vereor, ut hæc satis certa sit correctio. *crura admissa*

librorum omnium non putabam equi accipi posse, iuvenis ipsius volebam ea positura, qua in anaglyphis *proni* equis insident, velut in metopio Parth. occid. III et XIII.

505 LACRIMAE DITES INTER MANDATA CADEBANT. nec huic coniecturae nimis confido. libri *lacrimae mites*. id quid esset, non intelligebam, uti nec *Mitis habebatur* VIII 262 aut *mite parentis ingenium* XIII 187, praesertim sequentibus hic singultibus et praesagiis vv. 509 510. memineram loci Pont. III 1 102 *flendi copia dives adest*.

576 STAMINA BARBARICA SUSPENDIT PALLADE TELAE. M cum paucis servavit *pallida tela*, quod cum interpolatores male haberet, fecerunt *callida* et *candida*, ut E. Palladem interpretor quod in simili re dicitur Pont. III 8 9 *Palladis uti Arte Tomitanae non didicere nurus*, ut est *intempestiva Minerva* IV 33, *temuis Minerva* apud Verg. Aen. VIII 409. *stamina telae* erant IV 275 VI 54, *pendens vestis* IV 395. 583 DOLOR ORSA RE-

PRESSIT. *ora repressit* libri, quod non intellegebam, quantumvis *ora opprimantur* III 296, *pudor ora teneat* IX 515, *ore premantur voces* XIV 779. *orsa* rectius ad *verba*, quod sequitur, referetur, quam pro substantivo erit, quod tamen Vergilio et recentioribus frequentatum.

673 PRAELONGA CUSPIDE ROSTRUM. *pro longa cuspide* libri, quod non egregie interpretatus Hauptius. *rostra* habent cuspidem, acumen II 376 XIV 503. *praevalidus* dixit poeta III 219, *praedives* IX 91, *praedurus* XII 349. 701 VI SED FACIENDUS. differt hoc minimo discrimine a scriptura E *m* (superposito apice) *sed*.

Coniecturas Heinsii reddidi 234 614. ex E, partim solo, dedi versus 117 (*sed aloyd*) 174 *genetrix* 212 *recidat* (*reccidat* Erf. recentior) 224 249 313 334 417 *Cleonae* 422 *subvectaque* pro var. scr. 448 457 *faenil.* (*foen.* M) 495 *obortis* (versuum ordinem ex Erf. rec., ex quo et Prisc. etiam 506) 579 *illa* (ut etiam M sub rasura). omitto ubi in orthographicis aut insignioribus scripturis aut M aut L adstipulatur: commemoro 617 *Abstulerunt* esse in M.

LIB. VII v. 8 obelum posui ut in re ancipiti, barbariem prohibui. quod proecdosis habuit, ex E petiveram, *Voxque* tolerabile, *numeris* nullo modo, nec si tres quidem labores putentur ex vv. 29—31, 35, qui apud Apollonium III 410 415 duo sunt; *numero* autem mutasse librariorum non magis credibile est, quam libros plurimos habere *Minyis*. habent *Visq*; ML, *numeris* MLE. *vis horrenda laborum datur* latinum esse, certe poetae, nemo velim existimet. dedi igitur quod proximum est et ad sententiam fere huius modi collineat, 'etiamtum mora inciebatur', interpunctione post v. 8 mutata, ut quod v. 9 est *interea* ad eam moram referatur. legitur ita x 643 *nec opis mora longa dabatur*, h. e. 'requirebatur'. quae vox moram significare et ab indoctis librariis in *numeris* corrumpi potuerit, visa mihi est *remoris*. est id adiectivum apud Festum p. 277 *Remores item in auspiciis aves dicuntur* rell. sed quae similia habentur, p. 197 *Oscines aves* — quae, p. 245 *Praepetes aves dicuntur*, quae, Paul. p. 109, 19 *Inebrae aves*, quae, cum glossa Labbaei apud Müll. p. 76 *Inebra* ὀρνέον μαντευτικόν, Plin. N. h. x 37 *clivia avis*, *subis avis*, sunt scilicet pleraque apud Varonem, Ovidium, Plinium pro substantivis. indicata igitur puto quae apud Apollonium sunt III 502—520, non ipsum illud augurium v. 540. multa enim sunt, quae ab Ovidio obiter delibantur, de sorore v. 54, de herbis allatis 95, Apoll. 738, 844, de dracone 149, utpote e Varonis Atacini poesi in vulgus nota. hinc erat quod 99 in TESCA dederam, qua voce ἔλαος Ap. 168 489 interpretatus videbatur. *tecta* Hauptius Aeetae aedes quomodo accipi posse putet, non assequor. etiam post certamen, v. 143, ad navem victorem heroas deduxisse consentaneum est; quam ob rem 147 pro satis inepto *aspectu laetaris* malim SECTARIS, fere secundum Apoll. 446 νόος δέ οἱ — ἐρπύζων πεπότητο μετ' ἵχνια νεικομένοιο. Statius Theb. v 483 *Prosequimur visu*. 155 IGNOTOS OCULOS SIBI facile persuasi, ut posthac ederetur. *oculos ubi* MLE, ut supra VI 46 *exsi*, *cru*. 162 VOTA LITAT, ut XV 794.

nota facit MLE: corruptela eius fere modi mihi visa, qualia in M I 746 *linigera niligera*, II 485 *tamen manet*, v 276 *milita limite*, VII 476 *Expetit Excipit* 763 *Pestis Cessit*, VIII 775 *funibus nubibus*, IX 387 *natum tantum*, x 493 *it in init*, XIII 122 *relatis lacertis*, XIV 97 *uelato leuato*, in aliis XV 818 *locetur colatur*, 834 *reget geret*.

183 NUDIS UMEROS INFUSA CAPILLIS. edi consuevit *nudos umeris* — *capillos*, qualis est in M confusio XI 175 XIV 97. restitui loquendi genus vulgatissimum, ut est x 432 XI 3. sed est aliud satis memorabile, quod fraudi fuit Bentleio, qui improbasse dicitur VI 59 *cinctaeque ad pectora vestes*, geminum plane aut adfine his: x 536 *vestem ritu succincta Dianae*, IV 511 *sumptumque recingitur anquem*, v 338 *immissos hedera collecta capillos*, v 575 *virides manu siccata capillos*, XII 77 *canentia colla iugo pressos*, XII 431 *hominem protectus equumque*, XIII 732 *atram canibus succingitur alvum*, XIII 894 *incinctus flexis cornua canis* XIV 345 *fulvo chlamydem contractus ab auro*.

223 DISPICIT ET TRICCES REGIONIBUS APPLICAT ANGUES. ita inauspicatam meam olim aut Heinsii correctionem, quam tamen plerique receperunt, redemisse me opinor. libri qui innotuerunt, *cretas* M *cretis* LE *creteis* Vaticanus. etiam Lachmannianum *Dispicit* ad rem facit. scilicet consentaneum erat, ut ad vitam senis refocillandam Medea eas herbas requireret, quibus ad reddendam mortuis usus fuerat Aesculapius. is et natus ferebatur et sacrarium habebat Triccae in ipsis Tempeon Thessalorum confinibus. Strabo p. 647 ὁ περὶ Τρίκκην, ἐφ' ᾧ ὁ Ἀκκληπιὸς γεννηθῆναι λέγεται, p. 437 Τρίκκη, ὅπου τὸ ἱερὸν τοῦ Ἀκκληπιοῦ τὸ ἀρχαιότατον, p. 360 δαίκνυται — Τρικκαίου ἱερὸν Ἀκκληπιοῦ, ἀφίδρυμα τοῦ ἐν τῇ Θετταλικῇ Τρίκκῃ.

248 NUMINA CIVIT. *leuit* ML fere soli (et *civit* ex ipso M notavi); *poscit* plerique reliqui, glossema. 276 PROPOSITUM INSTRUXIT REMORARI TARTARA MUNUS. *instr. mortali barbara* MLE; *barbara maius* M. non incuria hanc M scripturam olim insuper habui, sed accensui eis,

de quibus in praef. proecd. p. v obiter adnotavi, putaham vocem in extremo versu evanidam suppletam ascita glossa aliqua e margine. ascripta fuisse suspicabar verba v. 175 *exp. maius dare munus Iason*, scilicet ad illustrandum *munus*; ut talia adscripta adeo in ordinem recepta videmus in ML infra post 293, XII 192, XIV 768 (ex VI 309). commentum ipsum si paulo praestat eis, quae hic scriba, quotiens aut ipse peccavit, aut incertus haesit, consarcinat, non excedit certe interpolatorum eorum artificium, quorum tot versus in M extant: poeta ipso indignum habeo. sententia inest vulgaris, male enunciata. nam quae *ingentia ausa* dicuntur, cum incipiuntur, v. 178, ad finem perducta dici vel possunt *mortali maiora*: sed siquis *propositum* aliquod *mortali maius* dicit, deinde ab eadem mortali aliquotiens, v. 295, effectum narrat, inepte, puto, dicit. sed maxime nullus bonus poeta tam graphicam et copiosam descriptionem inficeta admonitione interpellabit. ipsa locutio *propositum instruxit*, si modo latina, pedestris est et facticia nec Ovidiani commatis: id verbum efficacius et cum proprietate usurpatur, v. 196 et VI 591. videtur hoc fefellisse etiam Hauptium, qui ita: '*nachdem sie durch diese Dinge die Gabe (die Zaubermischung), die sie zu bereiten sich vorgesetzt hatte* [propos.], *mit der Kraft ausgestattet hatte* [instr.], *die Unterwelt, den Tod, aufzuhalten*'. putavit me infinitivum *remorari* suspendisse ab *instruxit*; atqui volueram dici paulo rectius ad graecam normam, *propositum remorari*, 'destinatum ad remoranda Tartara', quae *properantur* v. 250. *moram lucrabere fati* ait Statius Th. 779. quod superest, corruptela vetus loci non est peior, quam quae plurimae in M extant aliorum librorum beneficio innocuae. *b* et *t* confundi mirum ne sit, habes in M x 431 *celebratit* pro *celebrabant*, XIV 574 *barbarus* pro *dardanus*; nam *d* in archetypo fuit ea forma, quae *t* proxima, ut *audiat* legeretur *auolat* v 382. syllabae omittuntur, *re* VIII 675, *er* I 235, *me* IX 149, *va* x 122, *ni* x 169. 434 CRETAEIS. credo hoc ab officiosis

typographis postmodo correctum: sed tamen ita Apollonius II 1236 IV 1692, uti etiam in Amoribus et apud Propertium editur. IX 666 Herodianum secutus sum.

509. OMNIA HABET. RERUM STATUS ISTE MEARUM. *omnia quae M omnis eat* LE. posueram locutionem sermonis Attici, quam nunc quindecim comicorum locis variatam exhibet H. Jacobii olim nostri Com. dict. ind. pp. 811 812. post *habet*, si levius interpungas, *iste*, quod sequitur, respiciet ad ante dicta, ut v. 485 *ea foedera nobis*; si gravius, ut feci, proxima intellegentur, quasi dicatur, *ut non desint*, fere uti habes IX 630 *tanta est discordia mentis*: — *libet temptare*. proxima dubito num intellecta sint: *superat mihi miles*, h. e. tanto sunt numero, ut bona pars hosti proiei possint; quod omen deinde Cephalus deprecatur, meliora et contraria optat. Hauptius longe obscurius. 529

IGNAVOS INCLUSIT NOCTIBUS AESTUS. *nubibus aestus* libri, quod scaevi aliquid habet. memineram Plinii Epp. VI 16 17: *iam dies alibi, illic nox omnibus noctibus nigrior densiorque*.

612 NATORUM QUERIBUNDAE ANIMAE. *Natorumque uirumque animae* libri, vitiose sine dubio; sed nec coniectura ista satisfacit. elisio eiusmodi, ut IV 445 *antiquae imitamina*, Hor. Epod. 3 16: similes IV 228 VI 656 XII 407 XV 217 497 776.

636 ET PROMITTERE IDEM TOTIDEMQUE. verissima haec solius M scriptura ab interpolatoribus et editoribus, ex quo innotuit in praef. proecd. p. IV, intellecta non est. *promittere* non est 'polliceri', sed significatu proprio, quo *arbor ramos promittit* apud Columellam, *se promittit* apud Plinium. in ea proprietate verborum maxime in re rustica nihil est frequentius usu intransitivo transitivorum. *idem* est accusativus, sed non obiecti qui dicitur; quem admodum III 152 *distat idem* est X 175 *spatio pari distabat*. quercus patulis ramis, v. 622, prominet in *arva subiecta*, v. 638, quo decutiuntur formicae. locus luculento exemplo erit eius nefariae interpolationis, quae inde ab aetate codicis L hoc carmen infestavit. 687

SED ENIM NARRARE PUDORI EST.

cet erum M et *cetera* (caetera E) nota pudori LE. eiusdem interpolationis manum cognoscas. medelam adhibui eandem, quam II 400; neque video, quid in particularum frequentissima copulatione culpetur. 741 MALE VICTA REA EST. sic propius aliquanto ad scripturam M, nam L interpolationem orditur, accedere temptavi, secundum Amor. II 5 12 *Cui petitur victa palma cruenta rea* et XIII 58 *male convicti*; v. 397 *Ulla se male mater*. 837 SILVAMQUE PETO; VICTORQUE PERERRANS. *victorque per herbas* libri. *victor* recte explicatum ab Hauptio: est ita VIII 445 *nato victore*. IV 510 *Sic victrix*. sed reliqua eodem fere artificio explicat, a quo commentariolum occoeparat. latuit corruptela. intemperies ubique occurrit scribae M praefigentis aut infercientis h litteram: quae barbaries cum hoc loco omnes libros pervaserit, ex archetypo aliquo tradux apparet: at XI 645 *populos alii plebemque pererrant*, solus M *populis alii plebique per herbam*. intelleges 'post venationem silvas pererrans, pervagans'. Coniecturas recepi duas a N. Madvigio publicatas, in quas et ipse incideram, 195 et 559, de posteriori dubius etiamnum propter Lucretii locum ab Hauptio indicatum et *Dura cutis* VIII 803; alterum tamen est VIII 413 415 IX 83 VII 191 x 184. Salv. Boessii et Gronovii sunt emendationes 435 764. E fortasse rectius in vulgata scriptura secuturus eram 47 et 76, ubi quod dedi, in M est correctio primae, puto, manus ex *recederat*. secutus sum E solum: 82 *lentus*, sub rasura quod adesse visum 152 177 in proeodosi, quod abieci propter v. 215 181 205 volebam *tremiscere*, ut M 637 298 fortasse cum L (M a *limine*) 304 305 cum aliquot Prisc. 308; nam L videtur habere *rogantes* 384 ut M ma. sec. 395 410 413 (*adtrax*, ut etiam M) 417 422 cum L (M?) 439 *eleusim* (440 *senis* Erf. alter) 469 (*senos*) 486, cuius scripturae glossemata in ML 506. *sceptri* pro gloss., non var. scr. adpositum 509 var. scr. 520 576 577 580 589 *tulit*, ut puto; certe M a prima manu supra scriptum 689 710 731 736 cum L (M *Servoricubiq; est*) 739

756 (cum L?) 763 806 807 823 *putans* pro var. script. 856.

LIB. VIII v. 87 in M omissum abiecti, quamvis apud Priscianum l. v p. 152 libris praeter Leidensem traditum omnibus, absurda quidem scriptura, quae est etiam in E nostro. neque codicis nostra auctoritas sola eum damnat, neque Prisciani tuebitur, cuius loci pristina, quae in L servatur, forma quem admodum sublecto e margine Ovidii versu turbari coeperit, D commonstrare videtur. extat eiusdem modi adnotatio in margine LK p. 128, 6. Ovidii libros aequè quam Prisciani pervulgatos ab huius lectoribus aut scribis saepe, nec multo iudicio, adhibitos ipsae scripturae docent, velut cum paulo inferius p. 156, 18 in archetypis RDAHK, non GL, glossa interlinearis codicum recepta est. quodsi vel constaret Priscianum ipsum libris Ovidii non egregiis usum fuisse, nihil efficeretur nisi hoc, ut interpolationis quoddam genus, quod secundum appello, saeculo quinto antiquius haberetur. ac primum quod dico, estque doctrina fere eadem, qua spuriae Heroides insigne, multo est vetustius; secundum cuius aevi sit, plane mihi dubium: quo non laevigantur, exornantur, quae vel vitium traxerant, vel aliqui displicebant eruditulis saeculi IX aut X, ut de tertio indicabam p. VI, sed vetustissimae tantum, quae adesse videbantur, lacunae mira plerumque barbarie suppleantur, versuum particulae aut hemistichia a poeta Vergiliano exemplo relicta. suspicatus de his fuerat Heinsius ad XIII 333 et coeperant indicari in proecdosi. imperfectos versus uterque, puto, dixeramus. sed nuper cum Senecae locum Controv. XVI extr. relegerem, visus mihi sum deprendere alius modi testimonium. videntur iam tum fuisse, qui data opera nec sine artificio Vergilium ista posuisse statuerent: quibus cum illic aperte Ovidium accessisse narretur, vix ullum eorum locorum, quos priusdem eo genere habueram, longe distare ab exemplo illo ex Atacini versu petito reperio. puto hoc quoque nihil relictum a poeta, quam dimidiatum v. 86, alterum dimi-

dium et 87 88 suppletos, non fortassis uno tempore, ut de 87 tantum testimonium ad codicis M scriptorem pervenerit.

117 EXPONIMUR ORBE. obelum posui ad scripturam M, quod emendationi diffidebam. *exponimus orbem* libri aliquot meliores Heinsii. *obstruximus orbem* interpolati cum L, puto. temptabam EXPUNXIMUS ORBEM, ut figurate tabulae informentur, in quibus subsidia sua consignata habuerit Scylla, quibus inspectis, ut Iuppiter apud Plautum Rud. prol. 31 et in proverbio notissimo Zenob. IV 11, rationem ducat vv. 114 ad 118: quicum convenit *ut pateret* 118: nam apud Ciceronem pro Rose. com. 2 5 adversaria *perscriptiones et lituras* habent, in ea quod relatum nec expunctum est, *patet*; et alterum eius verbi significatum, qui est XI 294, excludit quod M dedit *Hanc* v. 119.

261 SUMPTIS PRO SUPPLICE COCALUS ARMIS MITIS HABEBATUR. excidit hic obelus. quid de *mitis* voce iudicem, p. XIX dictum. putabam MACTUS *habebatur*, si modo usitatio ea vox esset. nam locutione simili in successu aliquo utitur poeta: *habetur coniuge felix* IX 333, *Turno sospite dicta potens* XIV 573, *clarum vincendo nomen habebat* VI 425. occisum Minoem Camicis (Strab. p. 279) non videtur significari, nam vivit IX 437; sed tamen abhinc formidari desitum, quod ex eis, quae de Athenis liberatis adnectuntur, patet.

371 EURYTIDAE. satis dubia correctio. *orithie* ML *orythiae* E. Hippasi, qui est 313, pater Eurytus est apud Hyginum f. CLXXIII.

397 PRONOS SUSPENSUS IN ARTUS. *primos—in artus* librorum non intellegebam.

411 OBSTIPA. *abscisa* M. *aesculea* LE et reliqui interpolati.

535 TRISTIA PERSEQUERER MISERARUM VOCE SORORUM. *miser. vota sor.* ML. *dicta* E et interpolati. restitui quod ad *ora sonantia* convenit; *mea voce repono* XIII 235. *tristia sororum* graecissat, ut in titulo librorum et Fast. VI 463, ut Trist. I 8 31 *tot mea seria*, Met. VI 462 *ingentia data*, XI 200 *suscepta magna*, 283 *commoda nostra*, XIII 188 et apud Horatium *publica commoda*, XIV 92 *gentis admissa*: VI 660 *meritis dictis*, quod restitui.

1.e. 'dictis eis omnibus, quae meruisset', ut XIII 48 *prexaris quae meruit*. 543 hemistichia duo habui pro exemplo primi ac vetusti interpolationis generis, de quo plerumque indicare supersedi. Deianiram, quo tempore Meleager obiit, mortuam putasse poetam oportet: nam X 8 *tandem* et 9 *quondam* et quod 17 Hercules deus am factus, et quod 149 Meleager vivus, puto, indicatur, non faciunt ad Nicandri fabulam, qui Gorgen et Deianiram praesentes in fratris funere, nec mutatas tradidit, Ant. Lib. f. II; quam secutus Hygini f. CLXXIV exemplo videtur, qui Her. IX 165 166 scripsit. indidem haec interpolata putabam, inutilia ideo, quod apud Nicandrum rata, apud nostrum placata Diana puellas transformat.

637 PLACITOS TETIGERE PENATES. *parvos* L et plerique libri, quod nihili est, quia Penates non tanguntur; ad domum, penates aditur, hospitium petitur, ut v. 628. *paucos* M, unde feci quod est VII 226: locutio similis IV 218. 656 IMPOSITUM. *impositus* libri. dixi de hoc genere p. XIII. ablativus qui sequitur, est eius modi, ut X 648. 714 NAVARENT CURAS. correctio fortassis calidius recepta. poterat edi quod M habet, *Narrarent casus*. sed id manum poetae, si usquam, his paginis tersam et argutam, non referre ipsi interpolatores senserunt, qui comptius, *Inciperent*, dederunt; idque olim verum habui. *renarrare* est VI 315, *retractare* et *relegere* IV 569 in re specie simili, sed diversa ideo, quod eo sermone aditus paratur ad novam fabulam. idem si hoc loco poeta spectaret, causae aliquid dicendum erat, cur steterint uterque coniunx ante aedem eo loco, quo arbores posthac conspectae. senes autem decrepiti, v. 712, tam otiosa confabulantur sedentes. nec quod antecedit, aediuorum munere functos ad extremum usque spiritum, frustra posuisse poetam consentaneum est. itaque aream templi verrentes vel simile quid operantes informavi.

719 OSTENDIT ADHUC CIBYREIUS ILLIC INCOLA. *thineius* LM, *thyneius*, *thyrneius*, *chineius* alii. correctio Sacherii *Dinieus* ea re commendatur, quod ita fabula haec

in ea loca conferri videtur, quibus circumlatam fuisse poetae aevo videmus in Act. apost. XIV 11. Diniae oppidum commemoratur apud Livium in itinere a Cn. Manlio consule e Pamphylia et Pisidia in Galatiam directo, quantum videtur, haud procul a confinibus Isauriae, quibus adjacent Lystra ac Derbe. sed tamen displicet loci obscuri in re exili mentio et incerta nominis prosodia et quod locutio ipsa, nisi fallor, magis ad regionis amplioris, non unius oppiduli indicium videtur accommodata. probaremus, opinor, notabile aliquod nomen positum regionum earum, quibus conventus et fora agentem Aemilium Macrum comitari potuit Ovidius; Trist. I 834, Pont. II 10 21. enumerantur hi conventus apud Ciceronem Epp. ad Att. V 21 9 et Plinium N. h. V 105 ad 120, quantum huc pertinent. quod enim dicitur *illic* V. 719, respicit ad *colles Phrygios* et *Pelopeia arva* 621 622; Pelops, qui Phryx est etiam Sophocli et Herodoto, Sipylo tamen potissimum ab Ilo Phryge expellitur, Paus. II 22 3: de anteriore Phrygiae parte cogitandum erit, quam quidem prope totam unus conventus Cibyriticus complectitur. Κιβύρα πόλις πρὸς νότον Μαιάνδρου, Κιβύρας ἀδελφὸς Μαρκύου, apud Herodianum: Polyb. XXII 17, Strabo libro XIII extr. prosodiam habet Horatius Ep. I 6 33. litteraturae merovingicae *th* satis simile est syllabae *cib* carolingicae.

829 INMENSQUE VISCERE. *viscera* libri omnes, sine sensu. restitui frequentissimam transpositae copulae figuram. Coniecturas alias praeter Heinsianas, vix satis certas, 724 750 recipi non memini. ex E dedi vv. 49 59 60 *Ut* pro *Et*. *qui si* fortassis E alter sub ras. 61 *mea*, si id omisum in M, *qui reseret* in latiore ras. habet 63 *superare* ante rasuram in ME videtur fuisse *superasse* 123 *generis* et *uerus* pro v. scr. 141 146 Heinsio teste; non ipse notavi 162 *Maeandros* 266 *adorant* 278 *pr.* et *lathoidos* (M *latoides*) 281 *oeneos* (ut etiam L) 283 298 cum M et paucis 301 v. spurium post 317 om. 323 *possis* cum M, quod rectius olim receperam 351 (ferro M) 514 533 563 *l' lacunabant .i. arcu-*

xbunt 557 *uertice* 594 *perit.* sed praestat L 641 701,
102 740 765 *Obstituere* 784 *quatinus* 818.

LIB. IX v. 74 DOMITAMQUE RECLUSI. *reduxi* M; interpolatio et emendatio late evagata. edunt fere *perassi* vel *praeussi*, Heinsii coniecturas; cum tamen non domita perusta, sed perusta domita hydra fuerit. domita quid factum sit, bifariam tradit Apollodorus II 5 25 τῶν ἀναφυσμένων κεφαλῶν περιγενόμενος, τὴν ἀθάνατον ἀποκόψας κατέρυξε καὶ βαρεῖαν ἐπέθηκε πέτρην — τὸ δὲ σῶμα ἀνασχίσας τῇ χολῇ τοὺς ὀκτοὺς ἔβαψεν. alterum intellexit Planudes, quod aegre scripturis traditis, nec idoneorum auctorum exemplis correctioni nostrae, satis, ut puto, leni, adcommodatur. at *pectora, iugulum, vulnera tecta* RECLUDI, technicum medicorum esse verbum, locent lexica. 249 ISTAS, NE, SPERNITE FLAMMAS. est haec praeter interpunctionem ipsa M scriptura: *Oetaeas spernite* E et reliquorum omnium. 294 LUCINAM NIXOSQUE PATRES. *Luc. nexosque pares* M. *Luc. ad nexos partus* cum gl. *vel secundum hoc quod quidam libri habent nexasque deas* E. quod pridem dedi, putabam intellegi posse. dei omnes *patres* audiunt, maxime obscuriores et indigitamentorum, Semo pater, pater Matutinus, pater Indiges. *Nixi di*, de quibus Festus tradit, si doctrinae Varronianae fuerunt, quod non statim memini, dubium non est, quin accusativum habuerint *Nixios*: si superstitione vulgi consecrati sunt, signa ante cellam Minervae *genibus nixa* (Fest. Qu. IX 25 l. 1, 2) advenerantis, *Nixos* mansisse putaverim; nec vel poetam dedecebat morem popularem, quem ad graecam personam transfert, soloece parumper inducere. 406 SUBDUCTAQUE SITOS MANES TELLURE VIDEBIT. *suos manes* libri, id quod sensum mihi non habet. *Stygios manes adire* dixit poeta XIII 465, *nigros manes videre* Lucil. Aetna 76: simile hic dictum volui. *Marii sitas reliquias* dixit Cicero Legg. II 22 56, et quae alia lexica dabunt. 416 IUPPITER HIS AUCTUS, PRIVIGNAE DONA NURUSQUE, PRAECIPIET.

Iupp. his motus priu. omnes libri, vitio, ut opinor, satis vetusto, fortassis ex litteratura capitali. *his* si pro ablativo sit, dicetur Iovem dona Iuventutis *praecepisse*, quod fortassis erunt, qui intellegant 'maturasse, accelerasse': atqui non potest praecipi donum, quod in alterum conferatur. accedit quod *his motus* satis, siquid sentio, absurde dicitur de duplici, puto, petito illo vv. 414, 415, ut annos et ut ultionem det; satisque probabile habeo, versum posteriorem inepte confictum esse ad ineptam interpretationem fulciendam. participium illud *motus* impedimento fuit, quominus *his* iungeretur cum *praecepisset*, 'Iuppiter infantibus illis anticipata largietur ea, quae Hebe olim datura erat'. restat subtumida oratio, nisi ea dona disertius nuncupentur, cuius modi nomen praemissum appositioni *dona* latuit scilicet in *motus*. substantivum *auctus* eodem numero est Fast. I 679, verbum cum vetusta non indocta glossa supra IV 660 *tum partes auctus (altus) in omnes Crevit.* nec Lucretii *arboris auctus* VI 168 ad rhetoricae figurae inanitatem revocaverim: ligna arboris incrementis annuis adaugentur, eorumque vestigia non in omnibus, multis tamen, olea, quercu, pinu etiam in Italia servant: perspicacis poetae ea est animadversio. Coniecturam Raph. Regii (nisi scriptura M est,) admisi 221, Burmanni *fando* 8 paulum aberat, quin darem propter locorum XV 497 Verg. Aen. II 81 similitudinem. ex E adsumpsi 17, puto, *regem* et 26 *malis* (M *males*) 33 *varas* (etiam M pro var. scr.) 39 40 46 (*fortes vidi* M) 65 71 *centum* var. scr. (ut etiam M) 93 (*fugit* M) 123 127 179 *si tibi* (ut etiam L teste Madv.) 243 *iste voluptas* (M?) 273 279 286 289 326 332 334 in ras. 348 356 (*amphysos*) 367 381 387 (*tantum* M) 397 405 413 (*petit* M) 417 422 (*mitem* M) et 423 440 452 *praestanti* (in M dubium) 475 488, 489 (quos contraxit M) 513 529 537 (M?) 541 560 569, puto 578 (M?) 581 583 595 606 (-ret M?) 639 651 656 675 679 706 741 753 760 767.

LIB. X v. 58 PRENDERE CERTUS. *captans*, quod edi solet, cum infinitivo non videtur egregiae latinitatis et librorum est interpolatorum. *certans* M; unde effeci, quod mutata leviter interpunctione, Jahnio praeunte, vel Dantem non dedeceret. *certas*, *certant* confusa etiam XV 647.

94 CIRRTAQUE GLANDIBUS ILEX. arboris eius Italicae graphica est imago. *curvataque* libri omnes, E, ut notavi, obscurius scriptum. obelum olim posueram.

115 PARILIQUE AETATE NITEBANT. ipsa haec est ME auctoritas; neuter, quantum notavi, *ex aetate*. eam dederam sine obelo, quod in bullis consules perscribi solitos opinabar. non vidi exemplum aut invenio testimonium. sed tamen inscriptiones eius modi commemorat Plinius N. h. VIII 119: *vita cervis in confesso longa, post centum annos a quibusdam captis cum torquibus aureis, quos Alexander Magnus addiderat, adopertis iam cute in magna obesitate*.

133 AT UTILITER. ita scripsi quod in M *ad hunc leviter*, in reliquis *et ut leviter* traditum est. *ut* in archetypo fuisse crediderim, quod a scriba M non putaverim depravatum in *hunc*, quamquam alibi fecit, sed expulsum recepta glossa, quam accommodavit antecedenti *ad*, quod olim fuit *at*. *et ut* iterasse poetam post 131 vix credibile, *ut* ipsum commodius abest: partem fuisse eius vocabuli suspicor, quod restitui. sanam mentem significat apud Ovid. Her. II 129, aequum bonum apud Ictos. *leviter*, quod ad versum explendum vel ipse scriba M comminisci potuit, quamvis respondeat *gravius* III 334, durius est hoc loco et rusticius quam pro poeta. *at* ex ipsius dei orationis impatientia desumptum putabimus, velut est I 678 IV 654 VIII 279 X 351 631 724 XIII 808.

184 REPERCUSO SUBIECIT VERBERE. dedi ut probabilius aliis. *subiecit inhere* cum rasura postremae syllabae M, *in aere, ab aere, in aera* interpolati.

225 INGLUVIE SCELERIS. *Inlugubris sceleris* M. *Illugubris sceleris* E. transpositae potissimum duae litterae fuisse videntur. ac praestiterit fortassis INGLUVIES sceleris, ut est XI 206 *perfidiae cumulum*, *periuria* XIV 52.

translati in illo vocabulo sensus exemplum e Petronio sistunt lexica. addo alterum Plinii N. h. IX 122: — *histrioni nulla sponsione ad hoc producto, — sed ut experiretur INGLUVIE palati, quidnam saperent margaritae.* ita enim corrigo quod editur, *in gloria palati.* 297 DE QUA TENET INSULA NOMEN. ita M; et Κινύρας Ἀπόλλωνος καὶ Πάφου scholiastae Pindari ad Pyth. II 15.

381 PATIENTI VINCULA COLLO. sic scripsi, uti VI 134 contrarium habemus *laqueoque animosa ligavit Guttur.* *pallenti collo* librorum omnium nihili est.

500 EST HONOR E LACRIMIS. libri *et lacrimis.* ipse Fast. V 228 *De quorum per me vulnere surgit honos.*

637 QUID FACIT, IGNORANS. manifestus, quantum puto, barbarismus et sine exemplo. graeca structura non ultra id genus, quod est supra V. 393, *Ut sibi committat, quicquid dolet,* usi videntur poetae; sed in interrogatione coniunctivos *sit, esset,* reticent. itaque correxeram QUID FACTUM, *ignorans,* qualia leguntur II 859 III 721 IV 330 V 520 573 VII 566 IX 2 X 552 651 XI 683 XIII 497 XV 68. sed tametsi in scripturae compendio una tantum littera differt, duriuscule id et ipsum accidere visum. deleui in plagulis, nec plane ad proscribendos versus 636 637 adducebar. Coniecturae insunt Heinsii 98, Ungerii 162, Gronovii 271, Bergkii 718. E praebuit 10 *talum* 15 omissum in M 21 *nec uti* (M?) 23 61 68 93 113 121 173 175 231 243 *pigm. neuum per crimina gentes* 295 333 346 359 408 430 434 446 468 482 483 501 543 550 554 (*en solitus* M, fortasse longe rectius) 558 559 569 612 613 615 626 648 653 654 660 673 682 687 691 697 700 709 710 716 731 732 734.

LIB. XI V. 45 TE CARMINA. *te pro tua* sine libris me dedisse in proecdosi indicaveram p. XIV. poterant duo hemistichia circumscribi: sed toto hoc loco inde a V. 15 ad 49 satis multa sermonis aut rerum discrimina interpolationes diversarum manuum prodere videntur.

104 MUNERA SOLVIT. obelum appositum volueram. munus

condictum, confirmatum putes; nam persolutum, praestitum, ratum factum paulo post videmus et v. 135 *dati muneribus* hic ipse, qui accesserat, eventus demitur. potest ex hoc versu olim adscripto, uti ad VII 276 commemoravi, *solvit* huc irrepsisse. si aliter erravit scriba, potest adfuisse SIVIT, ut supplendum sit e proximis verbum: *sivit, petisset*, sive *petisse*, quem admodum fere VI 269 *superos ex superi*, XIV 659 *quam umquam ex qualia numquam*.

247 USQUE DEOS. *Isque M, Inque*, alia alii. quod scripsi, eodem versus initio est V 607 Heroid. I 45. *usque* — *donec* est Horatii.

259 CUBILIA SAXO. ita M, quod mutatum ab interpolatoribus, quia versu superiore *relicto* scriptum viderunt pro eo, quod restitui, RELECTO. *relicto ponto* ieiunius est quam pro poeta. *saxum* convenit RIGIDO *antro* quod et ipsum v. 251 ex M produxi: *relegisse* quod dicitur, inesse ei verbo putaverim indicium quoddam conciliatae per Proteum voluntatis ac fati in Thetide reverentiae; ipse Proteus potiore divinationis partem suppressere visus.

294 FRATER ERAT. coniectura est Bentleii, audax sed admirabilis. libri omnes *Acer erat*. sprevit magnus criticus non modo locutionis huius tenuitatem et versus antecedentis barbariem, sed etiam perspexit nexu nullo opus esse inter 292 et 294. immorandum ei cogitationi, fratrem in accipitre latere, non erat Ceyci: aversatur talia humanior sensus. interpolatores, vitiata littera illa initiali admoniti, quidquid ad captum vulgarem et aliorum locorum, ut v 298, similitudinem deerat, etsi ne barbare quidem suppleverunt, invenerunt tamen novissime mentis suae interpretes. etiam Heinsii subtile fuit iudicium in confodiendis vv. 299 300: bella commemorantur, quo rectius intelligatur, cur peregre absenti solacia mittantur v. 329.

319 PROGENITORE COMANTI. retinui meam correctionem, quia *tonanti ME* et meliorum Heinsii eo ducit; *m* et *n* eodem sicilico in M saepissime indicatur, XI 63 448 567 718 XII 96 163 284; quia ipsa altera scriptura *nitenti*, quamquam mera glossa non videtur, ad sensum certe collineat. Luciferi

stemma varie traditur, sed Astraei adeo et Aurorae parentes Titanes, Iovi locus nusquam, nec, si esset, id v. 286 praetermitti debuit; omitti certe Luciferi mentio v. 319 nullo modo potuit. nec *progenitor* necesse est longius distet a genitore, quam proavus ab avo aut pronepos a nepote. postremo *comae* et *comare* de ignibus usurpata sunt a Catullo, Seneca, Silio, ipso Ovidio, puto, xv 749; nam quae 849 sunt, de ascensu accipienda; *Iulium sidus*, quod in numis est, non est cometes.

366 MUCISQUE PALUSTRIBUS EXIT. haec est praecipua corruptelae in his versibus sedes, quam codicum ME ope expedivi. *palustribus* E et alter Heinsianus soli servarunt: antecedit in interpolatis, etiam E, *silvisque*, in M *niueisque*, quod inepte, fere ut VII 190, sed sine fraude pro vocabulo minus noto scriptum est. pluralis adeo nostris lexicis incognitus, extat autem etiam apud Senecam Nat. qu. III 162 *muci salivaque et lacrimae*. lupus igitur ille mucis et spumis oblitus emergit. sequuntur duae locutiones, quarum bini ablativi *sanguine flamma*. bini accusativi *riktus lumina* dignoscuntur: participium, quod posteriora coniungit, *suffusus*, nec in prioribus defuerit; latet in scriptura M *et sparsus*, quae, ut potui, Vergilii exemplo Aen. III 625 coniunxi: itaque sanguine riktus expersos, oculos igne suffusos lupus habuisse dicitur. *fulmineos*, h. e. qui *fulmen* in dentibus habent, x 550, aliquot Heinsii libri dant. 387 PRAESTET UT

AUXILIUM. interpolati *Mittat ut aux.*, M *Euetat aux.* puto in archetypo fuisse compendium praepositionis *Prae*, deinde *st* superne litura absumptum. *P* lineola superposita similis est *E*, quam, quod saepe pro ea littera habitum est, *Per*, aut *Pro* pro *A*. *se praestare* est in Tristibus II 169 IV 10 104. 529 NOVIENS

emen-davi olim ad Trist. I 2 49, e quo carmine non pauca huc transtulisse interpolatores credibile est. 697 MUL-

TUM FUIT UTILE. est haec M scriptura iniuria neglecta ab interpolatoribus et criticis. IV 155: *O multum miseri*.

711—714 indicatum volui duplex supplementum,

quo nervosam et incomptam narrationem ampliaverunt et diluerunt interpolatores ne Heinsio quidem intercedente.

783 QUA RAUCA. visum hoc latere in M scriptura quo. quem cum reliquis omnibus E. Aliorum emendationes recepi 381 Bentleii 763 veterem nescio cuius. in Erf. notabilem inveni orthographiam *Dissicit* 386, ut proximo libro 58 *addicit*, de qua Lachm. ad Lucr. pp. 128, 188. desumpsi ex eo quidquid a M differt in vv. 17 37 40 46 48 57 60 64 66 *tuto* (M quid habeat, non notavi) 72 74 76 (M aliter) 94 (M al.) 101 (M al.) 112 137 (*Sardinibus* M) 147 149 160 164 166 (*-tus* M) 175 176 194 218 261 265 273 (*-temq;* M) 282 291 (*raptor* M) 300 *tysbeas* 301 314, 315 hoc ordine 318 (*displic.* M) 343 401 ab acri (*in agri* M) 421 422, sed omisso *est* 426 436 439 449 456 458 464 469 493 507 562 597 610 626 (M al.) 635 645 655 659 (*nunc* M) 674 680 (*Num tulerant* M) 687 695 739, partim pro v. ser. 759 769, sed *eperyen* 774 786 795.

LIB. XII v. 17 ABSCONDIDIT mea, puto, correctio fuerat secundum M *quas condidit*. 23 ET SUPERAT SERPENTIS IMAGINE. habet M *et servat serp.* quod edideram, non verebar, ne ad ineptias detorqueretur. putabam notum aut e lexicis peti posse, *superare* saepe significare *superesse*; etiam permutari a scribis *supare* cum lineola et *servare* memini. sicui tamen displiceret, poterat periclitari *et SERPIT serpentis imagine saxum*. 268 IN LUMINA RAMO. solus M *lumina uultu*: latere possit VALLO, ut est Amor. I 14 15 *vallum pectinis*, *valli* apud Plinium XVIII 296. 327 VELLERE. *tol- lere* M. 356 SOLIDO DIVELLERE DUDUM ANNOSAM

PINUM — TEMPTAT. *divellere dumo* M et codd. plerique, a qua scriptura nec interpolatores longe discedere ausos videas. *solidum* substantivi loco habeo, ut Fast. IV 821 *Fossa fit ad solidum*. 'dudum,' quod adverbium praesenti iungi solet, 'temptat,' h. e. eo temporis spatio, quo geruntur, quae versibus decem superioribus insunt; deinde non

tulit, non potuit, misit. 408 CULTU QUOQUE. *cultus* libri omnes. 433 TECTAPHON OLENIDEN A SUMMO VERTICE FRENDIT. *Tecta* (interpolati *Iuncta*) *phonoleniden* — *fregit* M et plerique. TECTAPHON olim dederam, quod nomen est apud Nonnum Dion. XXX 128 133 184. addidi nunc, quo locutionis insolentia reliqua removeatur. similia narrantur v 56, franguntur ossa, confunduntur ora: *a summo vertice frangi* aliquem nihili est. *frendere* est *frangere*, Paul. Diac. p. 91, 12, sed 'confringere, conterere, contundere,' p. 74, 17. inest quaedam dictionis asperitas, inusitata Ovidio: simile tamen XIII 492. nominum quorundam in proximis 450 460 correctio non egregie mihi cessit. 488 PERCUSO LAMINA CALLO. emendavi olim. libri *collo*. 527 HANC IBI scripsi. *ubi* libri. 566 LATERI QUA SUBDITUR ALA. propius hoc ad M auctoritatem *lateri qua funditur* (supra scripto *i*) *ala* accedit, quam quod interpolatores introduxerunt, *iungitur*. *ala* ipsa percussa erat, v. 570. *alae* latus cingunt, ut est VI 718, cum volueris complicatis adstat: sed *alarum* *ternae* sunt partes, *geniculi* *bini*, quorum alter latus tegit, alter ad iugulum erigitur. 570 INFERIUS PENNIS, ET QUAE. *Infirmis* — *et qua* M, *Infirmus* unus liber paulo melior, *quae* pauci, ut ait Heinsius. *infirmæ* *pennae* absurde dicuntur. *ala* *dextra* *praepedita* *sinistra* movebatur, *dextrum* *corpus* *inclinatum* *pendebat*. *inferius* adverbium volui esse, ut II 208, *interius* VI 306, *exterius* VI 420. nescio, an pro *affixi* legi praestet *offixi*. Coniecturas recepi Heinsii 61 256 382 454 618 Huygensii 69 Lenzii 131 Roscheri 308 353 Al. Riese 449. Erfurt. Marciano praestabat 17 *avidoque* 18 30 var. scr. 46 60 64 70 71 var. scr. 104 *elusa* (M?) — *sensit* 106 110 *Solus echionias* 120 121 122 133 158 167 var. scr. 176 195 244 268 295 298 300 *reuulsit*, quod recipiendum duxi, uti ex M VIII 585 XI 38, quandoquidem Charisii p. 249, Diomedis p. 372, Prisciani lib. X p. 526, 527 testimoniis tutum est 313 *dederas* 321 332 336

347 370 422 445 473 474 *Vel quid* 477 543 573
608 609.

LIB. XIII v. 312 VIDISTIS PRAESTOQUE OBIECTA
PATEBANT. *pretioque* libri omnes, quod aptam structu-
ram non habet. PRAESTO iunxerim cum *obiecta*, quem
admodum *praesto video*, *praesto adesse* dici consuevit et
visum obiectum, *species obiecta* apud Ciceronem, ut iteretur,
quod antecessit *crimina vidistis*, non *facinus* v. 310, sed
criminatio, ut v. 60. durius paulo foret *obiecta*, 'quae ei
obieceram', *praesto patebant*, ut legebatur apud Cic. Epp.
fam. XIII 29 2 *praesto fuit ac patuit*. 423 IN MEDIIS
HECUBA EST NATORUM INVENTA SEPULCHRIS. libri
est omittunt, vitio vetusto, quod redit infra 556, estque
a barbaris illis in versum suppositicium 549 inlatum.
ignotum est frequentissimum illud hyperbaton, quo sub-
stantivum prioris enunciati in proximum differtur, ut
infra 426, 716; v 102 553 651 VI 54 98 191 396
(583?) VII 80 167 181 241 481 VIII 187 IX 597
X 2 715 XIV 740. 458 QUIN TU. *aut tu* M et
libri longe plurimi. *at tu* aliorum neque auctoritatem,
neque, puto, locum habet. 556 'TOLLE MORAS,
HECUBA, ET' DIXIT. inserui ET librorum scripturae.
619 PARENTALI MORITURAE LUCE. *moriturae more* E
et plerique. *mor. morte* pauci. at M, quantum notavi,
mor. uoce, unde effeci, quo opus erat, ne mense tantum
certo, v. 618, sed die ab avibus parentetur, uti habet
Pausanias x 31 6, ἐν εἰρημέναις ἡμέραις. *parentales dies*
sunt Fast. II 548. 632 QUO REGE HOMINES, ANTI-
STITUTE PHOEBUS RITE COLEBATUR. 'corrupta puto.
suspicebam *quo rege* FIDES, *ant.*, quod in archetypo M
scripturae genus videretur fuisse, in quo *hnes*, cum lineola,
non longe distaret a *fides*. similis sermonis argutia est
XIV 109 ac passim. 684 HYLEUS. ita solus E, citra
interpolationis suspicionem, ut multa. dederam iam in
proecdosi. 687 PYRAEQUE. hoc putavi latere in
scriptura M *gyroque*, nisi transpositae syllabae putandae
sunt reliquorum omnium scripturae *rogique*. *pyrae* sunt

IX 231 XIV 80. 692 NATAS ORIONE THEBIS HAC, NON FEMINEUM IUGULO DARE VULNUS APERTO, ILLAC, DEMISSO PER INERTIA VULNERE TELA PRO POPULO CECIDISSE. M: *natas aborigine* (*ab orione* E) *thebis Agmen* (*Hunc non reliqui*) *femineum* — *Illas* (*Illam* rel.) *dimisso per inertia* (*demisso per fortia* E alii) *vulnera* (*pectora* E alii) *telo*. fabula Nicandrea traditur apud Antoninum Liberalem XXV, quae in amphora exposita fuit strigarum sive ordinum, ut videtur, duorum sigillis ternis; inferiora haec sunt, quae oculis *Hac, Illac, Tum* indicantur. primum habebat virgines sublatis dextris acumina radiorum (VI 56) iugulis (*παρὰ τὴν κλεῖδα, τὴν σφαγὴν* Ant. L.) intentantes: proximum iam mortuas (*cecidisse* v. 695) impositas feretro, extantibus e vulnere radiis, telis *inertibus*. singularis est vocis usus, quam certe ad *vulnera* vetui pertinere, etsi v. 693 e codicis M scriptura *modo femineum* fortasse praestiterit: confunduntur *mō* et *nō* in M VIII 852. *demittitur* autem non solum *ferrum* (IV 119), sed etiam *vulnus*: Seneca Epp. VII 5 13 *vulnera parum demissa laxantem*. hyperbati, quod dedi, compages eadem V 436 VI 217. tertium sigillum erat Coronarum, quique intelligendi. 724 PINNIS. ita pridem e M dedi. *linguis* interpolati. 794 NOBILIOR FORMA AC PLATANO CONSPECIOR ALTA. particulam inserui; elisionis exempla sunt apud Vergilium, Horatium, I 539 587 IV 319 XIII 277 728 XIV 227 462. *forma* nominativum putaverim, sensu vocis, qui est IV 676 aut Prop. II 5 28 *Cynthia forma potens*. 883 EXTREMUS QUAMVIS PERVENIT AD ILLUM, ANGULUS IS MOLIS TOTUM TAMEN OBRUIT ACIN. *Ang. is motus*, extremis literis in litura positus M. *Ang. e saxo* reliqui, interpolati. reliqui *is*, quod est III 284, scripsi *molis*, quod redit 887 et 890 ac simili in re usurpatur VIII 357. potest tamen aliud latere: quem admodum etiam v. 890 praestabat obelum ponere in scriptura M: *tum moles tacta dehiscit*. 911 LONGUS AB AEQUORIBUS CONVEXUS IN AEQUORA VERTEX. M et libri plerique *Longa*

sub arboribus conu. scripsi LONGUS AB pro *ga sub*, uti XIV 145 in M est *numero sub* pro *ros ut.* *longus vertex* offensionem non habet: *longum caelum* est VI 64. nomina similiter geminantur VIII 585: eadem prope τοποθεσία VII 779 VIII 330. 928 APIS INDE TULIT COLLECTOS FEMINE FLORES. M et 'praestantiores Heinsii' coll. *semine*: alii *collectos sedula*; interpolatio manifestaria eius commatis, quod inde a codice L grassatur, et tamen hoc loco libros omnes Prisciani VI p. 242 iam insedit. de correctione minor haesitatio: Verg. Ge. IV 181 *Crura thymo plenae*, Plin. Nat. h. XI 21 *quae flores comportant, prioribus pedibus femina onerant propter id natura scabra.*

967 SCYLLA FURENS. ita M. *Sc. deum* reliqui libri. putabam latere FAVENS. est sane ubi scriba M errores commissos mutatis proximis ita compensat, ut metrum certe servetur, I 166 X 113; I 720 H 567 VIII 279 IX 423, ac potest ea audacia accrevisse hoc libro, qui scatet vitiis eius plurimis et gravissimis. Correctiones aliorum insunt: 144 nescio, cuius; Bentleyi 235; Heinsii 276 487 719 833. ex E, quibus depravato M obrogatum est, notavi 7 16 27 omissa 33 53 plura 64 82, 83 omissa 91 119 129, 154 132 158 174 *cillan* om. 175 *scyrum* (M al.) 177 195 197 211 om. 221 226 247 *quod* (M al.) 276 ad 343 om. 360 374 384 *ignem* 416 432 466 523 539 562 607 615 663 684 720 731 736 748 852 865 868 877 *actne*, ut M sub *ras*. 895 905 914 (M al.) 925 933 *casus* (M. al.) 937 940 949 957 960.

LIB. XIV v. 160 MEDIIS, EN, RUPIBUS. *mediis e rup.* M; *mediis qui rup.* E alii. particula, quam posui, etsi in narratione poetae eodem loco, quo *ecce*, velut edita est ab Hauptio VII 317, usurpari non videtur, potest tamen e sermone Macarei eius modi, ut v 518 *En quaesita diu—reperita est, reddita putari.* 185 FLUCTUS IACTUSVE. *fluctus uentusue* M. *fluctusue lapisue* reliqui. putabam scribam M lapsum in terminatione vocabulorum, ne lituram faceret, aliud substituuisse. possunt alia in-

veniri, vel adeo E admitti. 244 PROCUL EST, MIHI CREDE, VIDENDA INSULA VISA MIHI. *procul hinc m. cr. videnda Insula M; hinc m. cr. videndum Ins. E.* secutus sum alios Heinsii libros. non erat, cur *hinc* potissimum Circeios spectaret, cui a Caieta cursum persecuturo istuc praetervehendum fuit: satis erat, si procul absistere iuberetur, *videre, non etiam sentire fera facta*, ut est III 247; quod fit efficaciter post *procul* inserto, quod abesse non potest, verbo. 250 NEGABAMUS SED —.

negabamus uel M. negabamus et E. uterque veterem scripturam set corruptam accepit; sed M quae metro adversantur, immutat, ut I 114. interpunctionem novavi.

252 NIMIUMQUE ELPENORA VINO. ita fere M. *nimumque* bonus unus liber Heinsii: reliqui cum E *nimique elp. uini*, sollertem interpolationem, ut V 267. *nimummero Hylaeum* Hor. C. II 12 5. 334 DICITUR INNOCUO

PEPERISSE VENILIA IANO. *Dic. hionio* M. *ionio* aut *incipiti* magno utrimque numero codd. reliqui, alterum eruditae superstitionis argumentum, alterum nefariae interpolationis. memorabiles sunt nugae de Iano e Perrhaebia in Italiam delato apud Athenaeum p. 692 d, quas notas habuisse Hyginum Macrobius Sat. I 7 videtur testari. sed nec Hyginum, cui Ovidius Trist. III 14 19 Metamorphoses has commendat, cuius interventu suppletas prima, quam dignoscere mihi videor, interpolatione putaverim, a fluminis *Ἰωνοῦ*, qui apud Strabonem est p. 327, nomine *Ionium Iarum* introductum probaturum fuisse, inde Arrium aliquem Catullianum aut scribam M more solito dedisse *Hionium*, sed erratum alio modo in scripturae genere, quod ī litteram non puncto, sed apice, lineola inclinata, signaverit, mihi persuasi. apud Priscianum lib. IX p. 482, 20 in versu Ovidiano *hiophino captus amore* scriba Sangallensis dedit pro *inopino*; hoc ipso libro v. 609 *innominis* pro *binominis* scriba M. itaque hoc loco, si repperit *inocuo*, apicem huncce attribuisse credibile dimidiato secundo elemento, ut esset *ī*, in postremis *ocuo* denuo simili modo errasse, ac vidimus XI 366 in *mucis*,

niueis. *innocuus* Ianus ille Fastorum, I 247 ad 253, dicitur, ut Deucalion I 327; satis convenienter ad nativam et defaecatam narrationis reliquae simplicitatem. 383 NEQUE' AIT 'REDDERE. sic ME et, quod modo video, maxima pars librorum; ut scriptura vulgata *neque enim reddere* ne vetustioris quidem interpolationis esse videatur: quamquam de ea re ampliandum censeo. de vv. sequentibus, quibus *disce* E, non mutaverim iudicium.

396 NEC QUICQUAM ANTIQUI. ita plane M. 427

obelum apposui scripturae M. videtur inesse loci clarius aliquod indicium: meminerint, siqui via Ostiensi ultra lapidem fere decimum progressi fuerint. quod olim in inficeta interpolatione acquieveram, versus emendationem ex inhospitalis ripae partis investigatione non quaesivi, quem admodum postero die *Atria Tiberina* dextra ripa post lapidem tertium feliciter sunt reperta. 467 DA-

NAAS PAVERUNT PERGAMA DIRAS. *pergama dextras* adscripto in margine *danaïs patuerunt pergama dextris* M et paucissimi Heinsii. *pergama flammæ* reliqui omnes, nequissima interpolatione. in archetypo fuisse puto DEIRAS. *Diræ ultrices* Vergilii Aen. IV 473 VI 610 secundum Aeschylum Eum. 409 dictæ videntur; locus hic Aeschylum refert, Ag. 125, 721. 476 AB AGRIS. malim

ARGIS, ut I 601: τὴν μάλιττα προσήκουσαν αὐτοῖς (Diomedes et Alcmaeoni) ἀρχὴν dicit Strabo p. 462, et antea iam exclusum ab Agamemnone. 489 EST LOCUS IN

VULNUS. *Est locus in vultum* M. *Est locus in uoto* aut *Est in vota locus* reliqui. Ciceronianum in primis *vulnus* pro infortunio. 493 MAGNILOQUENTIA. *magna potentia* M cum omnibus. *magniloquus* hoc significatu, qui

in substantivo est posterioris ætatis, dixit poeta VIII 396.

494 TALIBUS IRRITANS. *irratam* M et plurimi. *irratæ veterem iram, Venerem verbis instimulare* locutiones sunt inconditæ; emendatio mea non violenta. 515

LEVIBUS CANNIS NUTANTIA. *leuibz guttis* (gutis E) maior pars librorum Heinsii. post hæc *manantia* libri omnes. ab hoc interpolationem profectam esse patet: ipsum inde

natum videtur, quod syllaba *nut*, scripto *t*, ut erat in cod. Sarrav., ad graeci similitudinem, habita pro *mā* cum lineola, quae pro *n* esset: usurpatur ea in M maxime in fine vocabulorum, *oeten*, *aeaciden*, *eurydicen*, *cypron*; in B, qui litteratura anglosaxonica exaratus, etiam in mediis, *ūlignantia*; *īcere*, *tētata* I 181 184 190. idem dicitur ac VI 326 *tremulis circumdata cannis*. 632 BIBU-

LAEQUE RETUNSAS RADICIS FIBRAS. *bibulaeque recurvas* libri praeter M, qui *repugnans*. illud glossema putaverim, hoc mendum ex oblitteratis in archetypo versuum extremis partibus, qualia in hoc potissimum libro, partim insana, abundant. vanum prope erat litterarum ductus rimari, nisi hoc, quod secundum Vergiliana *retunso*, *obtunsi*, Ge. II 301 I 262, exhibui, proprietatem illam prae se ferret, quam peculiarem poetae in hoc genere supra dicebam. ubicumque ad rei rusticae disciplinam defertur, Sabini ingenii, quo natus, sagacitatem agnoscas. radicum fibras, cum ariditate torpent, resiliunt, extenuantur, nihil dici potest signatius, quam retundi. 658 PLURAEQUE

LAUDATAE AC DEDIT OSCULA, QUALIA —. *Paucaque laudatae dedit* libri omnes; quod non intelligebam. audacius fortasse refinxi cum structurae imparilitate, qualis V 130 *quo non possederat alter latius, aut totidem* (quot ille) *tollebat turis acervos*. 662 QUAM COMPTA POST-

QUAM PARITER VIRTUTE PROBAVIT. *Quam copiā p. M, Quam socia p.* reliqui. ‘probavit (ut III 425) propter virtutem, quae simul (*pariter* II 505 VIII 324) ornatum haberet.’ 671 NEC CONIUNX TIMIDI, AUT AUDACIS

ULIXIS. retraxi obelum, quem olim posui. fatendum est affectata et grammatica illa reticentia usum poetam, quae praeterquam in Ibide vix IV 786, IX 123 occurrit. *timidus*, quem intellegi vult, est Adrastus, qui ἔφευγεν ἐκ Θηβῶν, εἴματα λυγρὰ φέρων cὺν Ἀρείωνι κυανοχαίτη Paus. VIII 258. eius coniunx Amphithea Pronactis filia, Apollod. I 9 13, cuius proci Agathone apud Athen. p. 528 d teste Aetoliae omnis nobilitas, qui deinde Curetes dicti, fuerunt. 705, 706, 707 expunxi fide M, etsi paulo

sunt aptiores proximis, quos spurios notavi. nam 723 verbosus, *mei* 722 scaevum nec tuendum ex I 30 III 464 VII 745, si vel *amoris* haberi possit scribae M in clausula evanida supplementum: 733, 734 satis absurdi: 739, 740 qui infersit hemistichia, ne perspexit quidem, fores pulsatas dici pedibus, ut soleant manibus, v 448.

765 FORMA DEUS ACTA SENILI. *forma deus aptus* (*actus* in marg., eadem manu, ut puto) *anili* M. *deus aptus in omnes* E et reliqui. scriba, qui *u* pro *a*, errore satis facili in scripturis merovingica, longobardica, dederat, facile *anili* induxit, quod interpolatores noluerunt versibus continuis repeti. *acta forma senili* dictum fuit a poeta ut VI 468 *revertitur Ad mandata Prognos, et agit sua vota sub illa*. nec offendi par est in *senili* utriusque sexus: simile est v 400 *puerilibus* pro *puellaribus*. Alii profuerunt huic libro, v. 66 Heinsius, 95 Salmasius, 169 Naugerius, 288 Gruterus, 325 Capoferreus, 622 nescio quis. ex E edidi vv. 5 *Rhegi* var. scr. 8 13 14 20 *At* (M?) 27 31 32 *Neu* (M?) 44 49 55 59 61 *non cred.* (M?) 92 *admissa* (M?) 93 *In deforme* (M?) 96 97 127 129 (M?) 131 155 162 173 206 214 219 225 232 233 *lami-lestrigonis* 236 237 254 262 268, 272 ad 307 327 *fontana* (M?) 330 *farfarus* (M?) 357 359 360 361 365 377 384 386 411 431 435 445 509 513 *pluteciosque* (M?) 519 521 524 *suco liceat* 561 571 574 582 589 594 *cael. mun.* 600 630 ut M 646 670 679 680 711 731 790 798.

LIB. XV v. 73 PRIMUS QUUM TALIBUS ORA—. *primus quoque* libri: quod maxime offendit, si initio versus cum Heinsio *Arquit* scribatur, quo quod significatur, ipsum versibus 75 ad 89 inest, ut desint plane, quae per *qucque* copulentur. *Arquit* summatim ex oratione Pythagorae anticipat id, quod inserendae causam praebuit, non ipsum interdictum, sed rationem eius, metempsychosin, quo spectant illa *docta sed non credita*. sed vel sic coniungenda sunt *Arquit* et *solvit*, cui rei inservit quod dedit *quum*. scriptum fuerit aliquando *quom*, ut passim fit in

codice Med. Verg., in L, si memini, ac recentissimis quibusvis, et in scriptura, qualis fragmenti Guelf., rotundum illud *m* proxime abest a *q*. 122 IMMÉMOR EST, DEUS NEC FRUGUM MUNERE DIGNUS. *est demum* libri ea particula, si modo a .ratiocinatione, quae antecedit, prorsus separatur, locum fortasse tamen habere poterat, velut in meditationis, quae suppressa sit, conclusione. sed cuiusnam rei *immemorem* istunc hominem dici putabimus? certe non eorum, quae a bove sibi sint praestita, cum adiciatur *dempto modo p. a.*; credo, bonorum, quae eo opificio sibi obtigerint. quidni igitur *immemor frugum muneris* et *indignus eo munere* intellegatur eodem sensu, quo v 495 Ceres *Ingratasque vocat nec frugum munere dignas*; quo in munere arationis et bovis aratoris quantae partes sint, ipsum Triptolemi nomen demonstrat. ita plane Varro R. r. II 5, *hic socius hominum in rustico opere et Cereris minister — qua in re testis Attica, testis Peloponnesus*. id quo magis pateat, Cereris nomen induxi, scriptum fortassis *dēus*; ignotum sane grammaticis, qui *Didus Inus Mantus Eratus* mentionem habent, Charisius maxime pp. 63 64 127 137. *Deoïda* tamen et *Deoïam* usurpat Ovidius. dubito adeo, an *Ruricolam suum* v. 125 levi in eo pronomine inconstantia, a qua alias non alienus, *Cereris* intellegi voluerit; nam *renov.*, *concid.* de bove, non de domino dictum puto. 126 CONDIDERAT MESSES. *Tot dederat*, corr. *Quot ded. messes* E. *dare messes* ignota mihi locutio: *frumentum condunt* Cicero N. d. II 63 157. 138 nihil attinet commemorare, quibus periculis substantivum, cui iungatur *vesci*, aut interpolationis argumenta quaesiverim. v. 142 tamen notus fuisse videtur Plinio N. h. VIII 180. 217 MATRIS CUBITAVIMUS ALVO. *matris habitavimus* E. *materna habitavimus* meliores Heinsii. 271 ET AUT IMIS COMMOTA TREMORIBUS ORBIS. *et antiquis tam multa tremoribus* E. *antiqui t. m.* unus Heinsii, unde in proecdosi dederam *aut imi comm.* 311 ATHAMANAS. *athamantis* libri, unde facilius elicitur quod *deci*, quam quod cum Tan. Fabro

Bentleius, *Athamanes* et proximo versu *Narrantur* sine libris. 364 IN SCROBE DEOOS MACTATOS OBRUE. *His quoque delectos, In quoque dilectos, deiectos* meliores Heinsii libri. *I quoque dilectos* E. In scrobe coniecit Heinsius, ut *scrobes* sunt VII 243. reliqua interpolatorum commenta vix ad emendationem usum ullum habent: vidimus abunde usquequaque a mendo aliquo codicis M exspatiantes. *Deoos* temptaveram iam in proecdosi, si per typographos licuisset. nihil est, quo adstruatur, praeter ea, quae ad v. 122 adhibui, et ipsam, si probari possit, eius versus correctionem. 574 mendosus sine dubio in libris omnibus: suspicabar scriptum fuisse *odoratis verbenar. ignibus* cum solito syllabae *rum* compendio, elisione in pede quinto, qualis v. 763, minime rara alias. Coniecturae aliorum sunt receptae, Scaligeri 20, ubi E *Micilus*; 39 Mureti, ubi *cuius caelum*; Burmanni 52, ubi *Nemesenque*; Heinsii 104, E *deorum*; 230, E *solidarum m. ferarum*; 624, *alti*; 677, *est deus est*; 701, 702, *templa — dea scilleaque*; 708, *Leucoriam*; F. Ursini 279, *Amasenus*; G. Barthii 396, *Ilicis*; Alexandri Riese 729. reddidi, ut in proecdosi, ubique codicem E: neque inveni fere, quem operae pretium fuisset in eum locum substituere. si M totum in rebus minutissimis excussissem, sperabam inventum iri quamvis recentem unum aut alterum, qui totus ex illo transcriptus cum alia eius detrimenta, tum huius libri defectum resarcire posset. ut nunc est, indicanda video, quae hodie ab E diversa eduntur, postquam quaedam in proecdosi praetermissa ex ipso ascivi, 114 Probi scripturam 282 320 351 *sulpura*, quod a prima manu scriptum erat; ut *sulpore* unus cod. Monacensis saec. IX servavit apud Diomedem p. 319, 15: etiam E paulo ante 349 depravasse videtur 569 680 709 (*promunctariumque*) 811 *concussum*, Lucretianum VI 290, ut alterum I 384 855 var. scr. adnotatam ad alterum 866. poteram etiam 202 *herba nitens* et 343 *exalantia*. differunt igitur 112 quod ex Probo, 447 471 484 706 769 quae ex adnotatis in E varr. scripturis

desumpta sunt. discrimina omnia enotari non est operae: sunt nec ea magni momenti, quae ex solo E recepta fuerunt, 100 *herbis* 173 *nec* 481 *Latiaris* 552 *Et* 694 *pressa estque* 696 cum paucissimis *classis*, quod e Vergilio inlatum vix putaverim. sed numeri ponentur. discessi ab E ad scripturas codicum aliquot Heinsii 22 41 107 (*potest*) 232 315 416 443 (*Externo*) 503 634 642 715 718 737 804: ad vulgatam, quae dicitur, aut extat apud Jahnium, 23 (*Quod*) 78 omissus 177 188 247 275 285 287 (*phorasque*) 311 (*Admotum*) 315 (*Gratis*) 326 (*Pretides*) 329 332 (*phaenum*) 337 (*ortygia*) 342 360 368 403 465 475 496 504 (*Dampnavit meritumque nichil pater eicit urbe*) 506 524 606 620 (*auratis*) 651 708 (*Leucoriam*) 711 (*fabias*) 720 723 739 ad 744 om. a manu pr. 723 760 789, 788 transp. 803 810 848 854 876.

Scripsi ineunte
anno MDCCCLXXV.

R. M.

Anno deinde LXXVIII in verbis poetae errores typogr. aliquot sustuli. in praefatione operae et operis peperci; quae in marginibus adnotata vidi, hoc loco subieci.

I 190 (*cā, cura*), *cp. corpus* Notae Magn. 46 p. 290.

664 add. fragm. Aesch. 120 Dind. **II 774** cfr.

VI 628 IX 527, Winckelm. opp. VI p. 105 vv. 16—19, 23. **III 675** add. XI 60. **VII 757** cfr. Prop.

IV 1 1 Hor. c. II 18 14. **VI 200** cfr. *quantum ira sinit, formosa* v. 167. '*colla schiuma in bocca ed arrostando gli rrr*' Az. Ric. 1 p. 256. **VII 276** cod. Harl. Mus. Brit. 2610 saec. XI Metam. III 157 *nemorale*] *mortale*.

VII 741 add. VIII 509. **VIII 118** cfr. Catull. 28, 6 *in tabulis patet*. **IX 406** Trist. V 14 12 spuria?

416 delenda omnia. **XI 366** cfr. Michelang. Terz. 2 sub fin. '*Che passò il mar, e poi affogò nei mocci*'.

XIII 632 FIDES, HNES.

METAMORPHOSEON LIBER PRIMUS.

- In nova fert animus mutatas dicere formas
Corpora . di , coeptis — nam vos mutastis — et illac
Adspirate meis , primaque ab origine mundi
Ad mea perpetuum deducite tempora carmen .
- 5 Ante mare et terras et quod tegit omnia , caelum
Unus erat toto naturae vultus in orbe ,
Quem dixere Chaos ; rudis indigestaque moles
Nec quicquam nisi pondus iners congestaque eodem
Non bene iunctarum discordia semina rerum .
- 10 Nullus adhuc mundo praebebat lumina Titan ,
Nec nova crescendo reparabat cornua Phoebe ,
Nec circumfuso pendebat in aëre tellus
Ponderibus librata suis , nec bracchia longo
Margine terrarum porrexerat Amphitrite .
- 15 Utque erat et tellus illic et pontus et aër ,
Sic erat instabilis tellus , innabilis unda ,
Lucis egens aër . nulli sua forma manebat ,
Obstabatque aliis aliud , quia corpore in uno
Frigida pugnabant calidis , umentia siccis ,
- 20 Mollia cum duris , sine pondere , habentia pondus .
Hanc deus et melior litem natura diremit ;
Nam caelo terras et terris abscidit undas
Et liquidum spisso secrevit ab aëre caelum .
Quae postquam evolvit caecoque exemit acervo ,
- 25 Dissociata locis concordi pace ligavit .
Ignea convexi vis et sine pondere caeli
Emicuit summaque locum sibi fecit in arce .
Proximus est aër illi levitate locoque ;
Densior his tellus , elementaque grandia traxit

- 30 Et pressa est gravitate sui . circumfluus umor
Ultima possedit solidumque coërcuit orbem .
Sic ubi dispositam quisquis fuit ille deorum ,
Congeriem secuit sectamque in membra redegit ,
Principio terram , ne non aequalis ab omni
35 Parte foret , magni speciem glomeravit in orbis .
Tum freta diffundi rapidisque tumescere ventis
Iussit et ambitae circumdare litora terrae .
Addidit et fontes et stagna immensa lacusque ,
Fluminaque obliquis cinxit declivia ripis ,
40 Quae , diversa locis , partim sorbentur ab ipsa ,
In mare perveniunt partim , campoque recepta
Liberioris aquae pro ripis litora pulsant .
Iussit et extendi campos , subsidere valles ,
Fronde tegi silvas , lapidosos surgere montes .
45 Utque duae dextra caelum totidemque sinistra
Parte secant zonae , quinta est ardentior illis ;
Sic onus inclusum numero distinxit eodem
Cura dei , totidemque plagae tellure premuntur .
Quarum quae media est , non est habitabilis aestu ;
50 Nix tegit alta duas : totidem inter utramque locavit ,
Temperiemque dedit mixta cum frigore flamma .
Imminet his aër ; qui , quanto est pondere terrae
Pondus aquae levius , tanto est onerosior igni .
Illic et nebulas , illic consistere nubes
55 Iussit , et humanas motura tonitrua mentes
Et cum fulminibus facientes frigora ventos .
His quoque non passim mundi fabricator habendum
Aera permisit . vix nunc obsistitur illis ,
Cum sua quisque regant diverso flamina tractu ,
60 Quin lanient mundum ; tanta est discordia fratrum .
Eurus ad auroram Nabataeae regna recessit
Persidaeque et radiis iuga subdita matutinis .
Vesper et occiduo quae litora sole tepescunt ,
Proxima sunt zephyro : Scythiam septemque trionem
65 Horrifer invasit boreas . contraria tellus
Nubibus assiduis pluvioque madescit ab austro .

- Haec super inposuit liquidum et gravitate carentem
Aethera nec quicquam terrenae faecis habentem.
Vix ita limitibus dissaepserat omnia certis,
70 Cum, quae pressa diu massa latuere sub illa,
Sidera coeperunt toto effervescere caelo.
Neu regio foret ulla suis animantibus orba,
Astra tenent caeleste solum formaeque deorum,
Cesserunt nitidis habitandae piscibus undae,
75 Terra feras cepit, volucres agitabilis aër.
Sanctius his animal mentisque capacius altae
Deerat adhuc, et quod dominari in cetera posset.
Natus homo est: sive hunc divino semine fecit
Ille opifex rerum, mundi melioris origo,
80 Sive recens tellus seductaque nuper ab alto
Aethere cognati retinebat semina caeli,
Quam satus Iapeto mixtam fluvialibus undis
Finxit in effigiem moderantum cuncta deorum;
Pronaque cum spectent animalia cetera terram,
85 Os homini sublime dedit, caelumque videre
Iussit et erectos ad sidera tollere vultus.
[Sic, modo quae fuerat rudis et sine imagine, tellus
Induit ignotas hominum conversa figuras.] f. i.
Aurea prima sata est aetas, quae vindice nullo
90 Sponte sua, sine lege fidem rectumque colebat.
Poena metusque aberant, nec verba minacia fixo
Aere legebantur, nec supplex turba timebat
Iudicis ora sui, sed erant sine vindice tuti.
Nondum caesa suis, peregrinum ut viseret orbem,
95 Montibus in liquidas pinus descenderat undas,
Nullaque mortales praeter sua litora norant.
Nondum praecipites cingebant oppida fossae:
Non tuba directi, non aeris cornua flexi,
Non galeae, non ensis erant: sine militis usu
100 Mollia securae peragebant otia gentes.
Ipsa quoque immunis rastroque intacta nec ullis
Saucia vomeribus per se dabat omnia tellus;
Contentique cibus nullo cogente creatis

- Arbuteos fetus montanaque fraga legebant
105 Cornaque et in duris haerentia mora rubetis
Et quae deciderant patula Iovis arbore, glandes.
Ver erat aeternum, placidique tepentibus auris
Mulcebant zephyri natos sine semine flores.
Mox etiam fruges tellus inarata ferebat,
110 Nec renovatus ager gravidis canebat aristis:
Flumina iam lactis, iam flumina nectaris ibant,
Flavaque de viridi stillabant ilice mella.
Postquam Saturno tenebrosa in Tartara misso
Sub Iove mundus erat, subiit argentea proles,
115 Auro deterior, fulvo pretiosior aere.
Iuppiter antiqui contraxit tempora veris, f. ii.
Perque hiemes aestusque et inaequales autumnos
Et breve ver spatiiis exegit quattuor annum.
Tum primum siccis aër fervoribus ustus
120 Canduit, et ventis glacies adstricta pendit.
Tum primum subiere domus. domus antra fuerunt
Et densi frutices et vinctae cortice virgae.
Semina tum primum longis Cerealia sulcis
Obruta sunt, pressique iugo gemuere iuveni.
125 Tertia post illam successit aënea proles, f. iii.
Saevior ingeniis et ad horrida promptior arma,
Non scelerata tamen. de duro est ultima ferro. f. iv.
Protinus irrupit venae peioris in aevum
Omne nefas: fugere pudor verumque fidesque;
130 In quorum subiere locum fraudesque dolique
Insidiaeque et vis et amor sceleratus habendi.
Vela dabant ventis, nec adhuc bene noverat illos
Navita; quaeque diu steterant in montibus altis,
Fluctibus ignotis insultavere carinae.
135 Communemque prius ceu lumina solis et auras
Cautus humum longo signavit limite mensor.
Nec tantum segetes alimentaue debita dives
Poscebatur humus, sed itum est in viscera terrae:
Quasque recondiderat Stygiisque admoverat umbris,
140 Effodiuntur opes, irritamenta malorum.

- Iamque nocens ferrum ferroque nocentius aurum
Prodierat : prodit bellum , quod pugnat utroque ,
Sanguineaque manu crepitantia concutit arma .
Vivitur ex raptō ; non hospes ab hospite tutus ,
145 Non socer a genero ; fratrum quoque gratia rara est .
Imminet exitio vir coniugis , illa mariti ;
Lurida terribiles miscent aconita novercae ;
Filius ante diem patrios inquit in annos .
Victa iacet pietas , et Virgo caede madentes ,
150 Ultima caelestum , terras Astraea reliquit .
Neve foret terris securior arduus aether ,
Affectasse ferunt regnum caeleste Gigantas ,
Altaque congestos struxisse ad sidera montes .
Tum pater omnipotens misso perfregit Olympum
155 Fulmine et excussit subiecto Pelion Ossae .
Obruta mole sua cum corpora dira iacerent ,
Perfusam multo natorum sanguine Terram
Inmaduisse ferunt calidumque animasse cruorem ,
Et , ne nulla suae stirpis monumenta manerent ,
160 In faciem vertisse hominum . sed et illa propago f. v.
Contemptrix superum saevaeque avidissima caedis
Et violenta fuit : scires e sanguine natos .
Quae pater ut summa vidit Saturnius arce ,
Ingemit et , facto nondum vulgata recenti
165 Foeda Lycaoniae referens convivia mensae ,
Ingentes animo et dignas Iove concipit iras ,
Conciliumque vocat . tenuit mora nulla vocatos .
Est via sublimis , caelo manifesta sereno ;
Lactea nomen habet , candore notabilis ipso .
170 Hac iter est superis ad magni tecta Tonantis
Regalemque domum . dextra laevaue deorum
Atria nobilium valvis celebrantur apertis .
Plebs habitat diversa locis ; hac fronte potentes
Caelicolae clarique suos posuere penates .
175 Hic locus est , quem , si verbis audacia detur ,
Haud timeam magni dixisse Palatia caeli .
Ergo ubi marmoreo superi sedere recessu ,

- Celsior ipse loco sceptroque innixus eburno
Terrificam capitis concussit terque quaterque
180 Caesariem, cum qua terram mare sidera movit.
Talibus inde modis ora indignantia solvit:
'Non ego pro mundi regno magis anxius illa
Tempestate fui, qua centum quisque parabat
Inicere anguipedum captivo brachia caelo.
185 Nam quamquam ferus hostis erat, tamen illud ab uno
Corpore et ex una pendebat origine bellum.
Nunc mihi qua totum Nereus circumsonat orbem,
Perdendum est mortale genus. per flumina iuro
Infera sub terra Stygio labentia luco,
190 Cuncta prius temptata. sed inmedicabile cura
Ense recidendum est, ne pars sincera trahatur.
Sunt mihi semidei, sunt rustica numina, nymphae
Faunique satyrique et monticolae Silvani:
Quos quoniam caeli nondum dignamur honore,
195 Quas dedimus, certe terras habitare sinamus.
An satis, o superi, tutos fore creditis illos,
Cum mihi, qui fulmen, qui vos habeoque regoque,
Struxerit insidias notus feritate Lycaon?'
Confremuere omnes, studiisque ardentibus ausum
200 Talia deposcunt. sic, cum manus impia saevit
Sanguine Caesareo Romanum extinguere nomen,
Attonitum tanto subitae terrore ruinae
Humanum genus est totusque perhorruit orbis.
Nec tibi grata minus pietas, Auguste, tuorum est,
205 Quam fuit illa Iovi. qui postquam voce manuque
Murmura compressit, tenere silentia cuncti:
[Substitit ut clamor, pressus gravitate regentis,
Iuppiter hoc iterum sermone silentia rupit:]
'Ille quidem poenas, curam hanc dimittite, solvit.
210 Quod tamen admissum, quae sit vindicta, docebo.
Contigerat nostras infamia temporis aures:
Quam cupiens falsam, summo delabor Olympo
Et deus humana lustris sub imagine terras.
Longa mora est, quantum noxae sit ubique repertum,

- 215 Enumerare . minor fuit ipsa infamia vero .
Maenala transieram latebris horrenda ferarum
Et cum Cyllene gelidi pineta Lycaeï:
Arcadis hinc sedes et inhospita tecta tyranni
Ingredior , traherent cum sera crepuscula noctem .
- 220 Signa dedi , venisse deum , vulgusque precari
Cooperat . irridet primo pia vota Lycaon ,
Mox ait "experiar , deus hic , discrimine aperto ,
An sit mortalis . nec erit dubitabile verum ."
Nocte gravem somno necopina perdere morte
- 225 Me parat : haec illi placet experientia veri .
Nec contentus eo , missi de gente Molossa
Obsidis unius iugulum mucrone resolvit ,
Atque ita semineces partim ferventibus artus
Mollit aquis , partim subiecto torruit igni .
- 230 Quos simul inposuit mensis , ego vindice flamma
In dominum dignosque everti tecta Penates .
Territus ipse fugit , nactusque silentia ruris
Exululat , frustra loqui conatur ; ab ipso
Colligit os rabiem , solitaeque cupidine caedis
- 235 Vertitur in pecudes , et nunc quoque sanguine gaudet ;
In villos abeunt vestes , in crura lacerti :
Fit lupus , et veteris servat vestigia formae . f. vi.
Canities eadem est , eadem violentia vultus ,
Idem oculi lucent , eadem feritatis imago .
- 240 Occidit una domus : sed non domus una perire
Digna fuit : qua terra patet , fera regnat Erinys ;
In facinus iurasse putes . dent ocus omnes
Quas meruere pati , sic stat sententia , poenas .
Dicta Iovis pars voce probant stimulosque frementi
- 245 Adiciunt , alii partes assensibus implent .
Est tamen humani generis iactura dolori
Omnibus , et , quae sit terrae mortalibus orbae
Forma futura , rogant : quis sit laturus in aras
Tura ? ferisne paret populandas tradere terras ?
- 250 Talia quaerentes , sibi enim fore cetera curae ,
Rex superum trepidare vetat , subolemque priori

- Dissimilem populo promittit origine mira.
Iamque erat in totas sparsurus fulmina terras:
Sed timuit, ne forte sacer tot ab ignibus aether
255 Conciperet flammās, longusque ardesceret axis.
Esse quoque in fatīs reminiscitur, adfore tempus,
Quo mare, quo tellus correptaque regia caeli
Ardeat et mundi moles operosa laboret.
Tela reponuntur manibus fabricata Cyclopum.
260 Poena placet diversa, genus mortale sub undis
Perdere et ex omni nimbos demittere caelo.
Protinus Aeoliis Aquilonem claudit in antris
Et quaecumque fugant inductas flamina nubes,
Emittitque Notum. madidis Notus evolat alis,
265 Terribilem picea tectus caligine vultum:
Barba gravis nimbis, canis fluit unda capillis,
Fronte sedent nebulae, rorant pennaeque sinusque
Utque manu lata pendentia nubila pressit,
Fit fragor, inclusi funduntur ab aethere nimbi.
270 Nuntia Iunonis varios induta colores
Concipit Iris aquas, alimentaue nubibus adfert.
Sternuntur segetes et deplorata coloni
Vota iacent, longique perit labor irritus anni.
Nec caelo contenta suo est Iovis ira, sed illum
275 Caeruleus frater iuvat auxiliaribus undis.
Convocat hic amnes. qui postquam tecta tyranni
Intravere sui, 'non est hortamine longo
Nunc' ait 'utendum. vires effundite vestras,
Sic opus est. aperite domos, ac mole remota
280 Fluminibus vestris totas inmittite habenas.'
Iusserat. hi redeunt, ac fontibus ora relaxant,
Et defrenato volvuntur in aequora cursu.
Ipse tridente suo terram percussit. at illa
Intremuit motuque vias patefecit aquarum.
285 Exspatiata ruunt per apertos flumina campos,
Cumque satis arbusta simul pecudesque virosque
Tectaue, cumque suis rapiunt penetralla sacris.
Siqua domus mansit potuitque resistere tanto

- Indeiecta malo , culmen tamen altior huius
290 Unda tegit , pressaeque latent sub gurgite turres .
Iamque mare et tellus nullum discrimen habebant :
Omnia pontus erant . deerant quoque litora ponto .
Occupat hic collem : cumba sedet alter adunca
Et ducit remos illic ubi nuper ararat ;
295 Ille super segetes aut mersae culmina villae
Navigat , hic summa piscem deprendit in ulmo ;
Figitur in viridi , si fors tulit , ancora prato ,
Aut subiecta terunt curvae vineta carinae .
Et , modo qua graciles gramen carpsere capellae ,
300 Nunc ibi deformes ponunt sua corpora phocae .
Mirantur sub aqua lucos urbesque domosque
Nereïdes . silvasque tenent delphines , et altis
Incursant ramis . [agitataque robora pulsant .]
Nat lupus inter oves , fulvos vehit unda leones ,
305 Unda vehit tigres . nec vires fulminis apro ,
Crura nec ablato prosunt velocia cervo .
Quaesisitque diu terris , ubi sistere detur ,
In mare lassatis volucris vaga decedit alis .
Obruerat tumulos immensa licentia ponti ,
310 Pulsabantque novi montana cacumina fluctus .
Maxima pars unda rapitur : quibus unda pepercit ,
Illos longa domant inopi ieiunia victu .
Separat Aonios Oetaeis Phocis ab arvis ,
Terra ferax , dum terra fuit : sed tempore in illo
315 Pars maris et latus subitarum campus aquarum .
Mons ibi verticibus petit arduus astra duobus ,
Nomine Parnasus , superantque cacumina nubes .
Hic ubi Deucalion , nam cetera texerat aequor ,
Cum consorte tori parva rate vectus adhaesit ,
320 Corycidas nymphas et numina montis adorant ,
Fatidicamque Themis , quae tunc oracla tenebat .
Non illo melior quisquam nec amantior aequi
Vir fuit , aut illa metuentior ulla deorum .
Iuppiter ut liquidis stagnare paludibus orbem ,
325 Et superesse virum de tot modo milibus unum ,

- Et superesse videt de tot modo milibus unam,
Innocuos ambos, cultores numinis ambos,
Nubila disiecit, nimbisque aquilone remotis
Et caelo terras ostendit et aethera terris.
- 330 Nec maris ira manet, positoque tricuspile telo
Mulcet aquas rector pelagi, supraque profundum
Extantem atque umeros innato murice tectum
Caeruleum Tritona vocat, conchaeque sonanti
Inspirare iubet, fluctusque et flumina signo
- 335 iam revocare dato. cava bucina sumitur illi
Tortilis, in latum quae turbine crescit ab imo,
Bucina, quae medio concepit ubi aëra ponto,
Litora voce replet sub utroque iacentia Phoebo.
Tunc quoque, ut ora dei madida rorantia barba
- 340 Contigit, et cecinit iussos inflata receptus,
Omnibus audita est telluris et aequoris undis,
Et quibus est undis audita, coërcuit omnes.
Flumina subsidunt, collesque exire videntur:
Iam mare litus habet, plenos capit alveus amnes,
- 345 Surgit humus; crescunt loca decrescentibus undis.
Postque diem longam nudata cacumina silvae
Ostendunt, limumque tenent in fronde relictum.
Redditus orbis erat. quem postquam vidit inanem
Et desolatas agere alta silentia terras,
- 350 Deucalion lacrimis ita Pyrrham affatur obortis:
'O soror, o coniunx, o femina sola superstes,
Quam commune mihi genus et patruelis origo,
Deinde torus iunxit, nunc ipsa pericula iungunt:
Terrarum, quascumque vident occasus et ortus,
- 355 Nos duo turba sumus: possedit cetera pontus.
Haec quoque adhuc vitae non est fiducia nostrae
Certa satis. terrent etiamnunc nubila mentem.
Quis tibi, si sine me fatis erepta fuisses,
Nunc animus, miseranda, foret? quo sola timorem
- 360 Ferre modo posses? quo consolante doleres?
Namque ego, crede mihi, si te quoque pontus haberet,
Te sequerer, coniunx, et me quoque pontus haberet.

- O utinam possem populos reparare paternis
Artibus atque animas formatae infundere terrae!
365 Nunc genus in nobis restat mortale duobus;
Sic visum est superis: hominumque exempla manemus.
Dixerat, et flebant. placuit caeleste precari
Numen, et auxilium per sacras quaerere sortes.
Nulla mora est, adeunt pariter Cephisidas undas,
370 Ut nondum liquidas, sic iam vada nota secantes.
Inde ubi libatos inroravere liquores
Vestibus et capiti, flectunt vestigia sanctae
Ad delubra deae, quorum fastigia turpi
Pallebant musco stabantque sine ignibus arae.
375 Ut templi tetigere gradus, procumbit uterque
Pronus humi, gelidoque pavens dedit oscula saxo.
Atque ita 'si precibus' dixerunt 'numina iustis
Victa remollescunt, si flectitur ira deorum,
Dic, Themis, qua generis damnum reparabile nostri
380 Arte sit, et mersis fer opem, mitissima, rebus.'
Mota dea est sortemque dedit, 'discedite templo,
Et velate caput, cinctasque resolvite vestes,
Ossaque post tergum magnae iactate parentis.'
Obstipuerunt diu, rumpitque silentia voce
385 Pyrrha prior, iussisque deae parere recusat,
Detque sibi veniam, pavido rogat ore, pavetque
Laedere iactatis maternas ossibus umbras.
Interea repetunt caecis obscura latebris
Verba datae sortis secum, inter seque volutant:
390 Unde Promethides placidis Epimethida dictis
Mulcet et 'aut fallax' ait 'est sollertia nobis,
Aut pia sunt nullumque nefas oracula suadent.
Magna parens terra est: lapides in corpore terrae
Ossa reor dici: iacere hos post terga iubemur.'
395 Coniugis augurio quamquam Titania mota est,
Spes tamen in dubio est: adeo caelestibus ambo
Diffidunt monitis. sed quid temptare nocebit?
Descendunt velantque caput tunicasque recingunt
Et iussos lapides sua post vestigia mittunt.

- 400 Saxa — quis hoc credat , nisi sit pro teste vetustas ? —
Ponere duritiem coepere suumque rigorem , f. vii.
Mollirique mora , mollitaque ducere formam .
Mox ubi creverunt , naturaque mitior illis
Contigit , ut quaedam , sic non manifesta , videri
405 Forma potest hominis , sed uti est de marmore coeptis
Non exacta satis rudibusque simillima signis .
Quae tamen ex illis aliquo pars umida suco
Et terrena fuit , versa est in corporis usum :
Quod solidum est flectique nequit , mutatur in ossa :
410 Quae modo vena fuit , sub eodem nomine mansit :
Inque brevi spatio superiorum numine saxa
Missa viri manibus faciem traxere virorum ,
Et de femineo reparata est femina iactu .
Inde genus durum sumus experiensque laborum ,
415 Et documenta damus , qua simus origine nati .
Cetera diversis tellus animalia formis
Sponte sua peperit , postquam vetus umor ab igne
Percaluit solis , caenumque udaeque paludes
Intumuere aestu , fecundaque semina rerum
420 Vivaci nutrita solo , ceu matris in alvo ,
Creverunt faciemque aliquam cepere morando .
Sic ubi deseruit madidos septemfluus agros
Nilus et antiquo sua flumina reddidit alveo ,
Aetherioque recens exarsit sidere limus ,
425 Plurima cultores versis animalia glaebis
Inveniunt , et in his quaedam modo coepta sub ipsum
Nascendi spatium , quaedam imperfecta suisque
Trunca vident numeris , et eodem in corpore saepe
Altera pars vivit , rudis est pars altera tellus .
430 Quippe ubi temperiem sumpsere umorque calorque ,
Concipiunt , et ab his oriuntur cuncta duobus .
Cumque sit ignis aquae pugnax , vapor umidus omnes
Res creat , et discors concordia fetibus apta est .
Ergo ubi diluvio tellus lutulenta recenti
435 Solibus aetheriis almoque recanduit aestu ,
Edidit innumeras species , partimque figuras

- Rettulit antiquas, partim nova monstra creavit.
Illa quidem nollet, sed te quoque, maxime Python,
Tum genuit, populisque novis, incognite serpens,
440 Terror eras; tantum spatii de monte tenebas.
Hunc deus arcitenens, et numquam talibus armis
Ante nisi in dammis capreisque fugacibus usus,
Mille gravem telis, exhausta paene pharetra,
Perdidit effuso per vulnera nigra veneno.
445 Neve operis famam possit delere vetustas,
Instituit sacros celebri certamine ludos
Pythia perdomitae serpentis nomine dictos.
His iuvenum quicumque manu pedibusve rotave
Vicerat, aesculeae capiebat frondis honorem.
450 Nondum laurus erat, longoque decentia crine
Tempora cingebat de qualibet arbore Phoebus.
Primus amor Phoebi Daphne Peneïa, quem non
Fors ignara dedit, sed saeva Cupidinis ira.
Delius hunc nuper, victo serpente superbus,
455 Viderat adducto flectentem cornua nervo,
'Quid' que 'tibi, lascive puer, cum fortibus armis?'
Dixerat; 'ista decent umeros gestamina nostros,
Qui dare certa ferae, dare vulnera possumus hosti,
Qui modo pestifero tot iugera ventre prementem
460 Stravimus innumeris tumidum Pythona sagittis.
Tu face nescio quos esto contentus amores
Indagare tua, nec laudes assere nostras.'
Filius huic Veneris 'figat tuus omnia, Phoebe,
Te meus arcus;' ait 'quantoque animalia cedunt
465 Cuncta deo, tanto minor est tua gloria nostra.'
Dixit, et eliso percussis aëre pennis
Impiger umbrosa Parnasi constitit arce
Eque sagittifera prompsit duo tela pharetra
Diversorum operum; fugat hoc, facit illud amorem.
470 Quod facit, hamatum est et cuspidem fulget acuta:
Quod fugat, obtusum est et habet sub harundine
Hoc deus in nympha Peneïde fixit; at illo [plumbum.
Laesit Apollineas traiecta per ossa medullas.

- Protinus alter amat ; fugit altera nomen amantis ,
475 Silvarum tenebris captivarumque ferarum
Exuviis gaudens innuptaeque acmula Phoebe.
Vitta coercebat positos sine lege capillos.
Multi illam petiere , illa aversata petentes
Impatiens expersque viri nemorum avia lustrat ,
480 Nec quid Hymen , quid Amor , quid sint conubia , curat .
Saepe pater dixit ' generum mihi , filia , debes .'
Saepe pater dixit ' debes mihi , nata , nepotes .'
Illa , velut crimen taedas exosa iugales
Pulchra verecundo suffunditur ora rubore ,
485 Inque patris blandis haerens cervice lacertis
' Da mihi perpetua , genitor carissime , ' dixit
' Virginitate frui . dedit hoc pater ante Dianae .'
Ille quidem obsequitur . sed te decor iste quod optas
Esse vetat , votoque tuo tua forma repugnat .
490 Phoebus amat , visaeque cupit conubia Daphnes ,
Quodque cupit , sperat ; suaeque illum oracula fallunt .
Utque leves stipulae demptis adolentur aristis ,
Ut facibus saepes ardent , quas forte viator
Vel nimis admovit , vel iam sub luce reliquit ;
495 Sic deus in flammis abiit , sic pectore toto
Uritur et sterilem sperando nutrit amorem .
Spectat inornatos collo pendere capillos ,
Et ' quid , si comantur ? ' ait . videt igne micantes
Sideribus similes oculos , videt oscula , quae non
500 Est vidisse satis ; laudat digitosque manusque
Bracchiaque et nudos media plus parte lacertos :
Siqua latent , meliora putat . fugit ocior aura
Illa levi , neque ad haec revocantis verba resistit :
' Nympha , precor , Peneï , mane ! non insequor hostis :
505 Nympha , mane ! sic agna lupum , sic cerva leonem ,
Sic aquilam penna fugiunt trepidante columbae ,
Hostes quaeque suos . amor est mihi causa sequendi
Me miserum ! ne prona cadas , indignave laedi
Crura notent sentes , et sim tibi causa doloris .
510 Aspera , qua properas , loca sunt . moderatius , oro ,

- Curre, fugamque inhibe. moderatius insequar ipse.
Cui placeas, inquire tamen. non incola montis,
Non ego sum pastor, non hic armenta gregesque
Horridus observo. nescis, temeraria, nescis,
515 Quem fugias, ideoque fugis. mihi Delphica tellus
Et Claros et Tenedos Pataraque regia servit.
Iuppiter est genitor. per me quod eritque fuitque
Estque, patet: per me concordant carmina nervis.
Certa quidem nostra est, nostra tamen una sagitta
520 Certior, in vacuo quae vulnera pectore fecit.
Inventum medicina meum est, opiferque per orbem
Dicor, et herbarum subiecta potentia nobis.
Ei mihi, quod nullis amor est sanabilis herbis,
Nec prosunt domino quae prosunt omnibus, artes!
525 Plura locuturum timido Peneïa cursu
Fugit cumque ipso verba imperfecta reliquit,
Tum quoque visa decens. nudabant corpora venti,
Obviaque adversas vibrabant flamina vestes,
Et levis impulsos retro dabat aura capillos;
530 Auctaque forma fuga est. sed enim non sustinet ultra
Perdere blanditias iuvenis deus, utque movebat
Ipse amor, admisso sequitur vestigia passu.
Ut canis in vacuo leporem cum Gallicus arvo
Vidit, et hic praedam pedibus petit, ille salutem;
535 Alter inhaesuro similis iam iamque tenere
Sperat, et extento stringit vestigia rostro;
Alter in ambiguo est, an sit comprehensus, et ipsis
Morsibus eripitur tangentiaque ora relinquit:
Sic deus et virgo, est hic spe celer, illa timore.
540 Qui tamen insequitur, pennis adiutus amoris
Ocior est requiemque negat tergoque fugacis
Inminet et crinem sparsum cervicibus afflat.
Viribus absumptis expalluit illa, citaeque
Victa labore fugae, spectans Peneïdas undas,
545 'Fer pater' inquit 'opem! Tellus,' ait, 'hisce, vel istam,
547 Quae facit, ut laedar, mutando perde figuram!'
Vix prece finita, torpor gravis occupat artus,

- Mollia cinguntur tenui praecordia libro, f. viii.
550 In frondem crines, in ramos bracchia crescunt:
Pes modo tam velox pigris radicibus haeret,
Ora cacumen obit. remanet nitor unus in illa.
Hanc quoque Phoebus amat, positaque in stipite dextra
Sentit adhuc trepidare novo sub cortice pectus,
555 Complexusque suis ramos, ut membra, lacertis
Oscula dat ligno: refugit tamen oscula lignum.
Cui deus 'at quoniam coniunx mea non potes esse,
Arbor eris certe' dixit 'mea. semper habebunt
Te coma, te citharae, te nostrae, laure, pharetrae.
560 Tu ducibus Latiis aderis, cum laeta Triumphum
Vox canet et visent longas Capitolia pompas.
Postibus Augustis eadem fidissima custos
Ante fores stabis, mediamque tuebere quercum.
Utque meum intonsis caput est iuvenale capillis,
565 Tu quoque perpetuos semper gere frondis honores.'
Finierat Paean. factis modo laurea ramis
Adnuat, utque caput visa est agitasse cacumen.
Est nemus Haemoniae, praeupta quod undique claudit
Silva, vocant Tempe. per quae Penëus ab imo
570 Effusus Pindo spumosis volvitur undis
Deiectuque gravi tenues agitantia fumos
Nubila conducit, summisque aspergine silvis
Inpluit et sonitu plus quam vicina fatigat.
Haec domus, haec sedes, haec sunt penetralia magni
575 Amnis. in his, residens facto de cautibus antro,
Undis iura dabat nymphisque colentibus undas.
Conveniunt illuc popularia flumina primum,
Nescia, gratentur consolenturne parentem,
Populifer⁹ Sperchios et inquietus Enipeus
580 Apidanusque senex lenisque Amphrysos et Aeas,
Moxque amnes alii, qui qua tulit impetus illos,
In mare deducunt fessas erroribus undas.
Inachus, unus, abest imoque reconditus antro
Fletibus auget aquas, natamque miserrimus Io
585 Luget ut amissam. nescit, vitane fruatur,

- An sit apud manes . sed quam non invenit usquam,
 Esse putat nusquam atque animo peiora veretur.
 Viderat a patrio redeuntem Iuppiter illam
 Flumine et 'o virgo Iove digna tuoque beatum
 590 Nescio quem factura toro , pete' dixerat 'umbras
 Altorum nemorum ,' et nemorum monstraverat umbras
 'Dum calet et medio sol est altissimus orbe .
 Quodsi sola times latebras intrare ferarum ,
 Praeside tuta deo nemorum secreta subibis ,
 595 Nec de plebe deo , sed qui caelestia magna
 Sceptra manu teneo , sed qui vaga fulmina mitto .
 Ne fuge me !' fugiebat enim . iam pascua Lernae
 Consitaque arboribus Lyrcea reliquerat arva .
 Cum deus inducta latas caligine terras
 600 Occuluit tenuitque fugam rapuitque pudorem .
 Interea medios Iuno despexit in Argos ,
 Et noctis faciem nebulas fecisse volucres
 Sub nitido mirata die , non fluminis illas
 Esse , nec umentis sensit tellure remitti ,
 605 Atque suus coniunx ubi sit , circumspicit , ut quae
 Deprensi totiens iam nosset furta mariti .
 Quem postquam caelo non repperit , 'aut ego fallor ,
 Aut ego laedor' ait , delapsaque ab aethere summo
 Constitit in terris , nebulasque recedere iussit .
 610 Coniugis adventum praesenserat , inque nitentem
 Inachidos vultus mutaverat ille iuvencam . f. ix .
 Bos quoque formosa est . speciem Saturnia vaccae ,
 Quamquam invita , probat nec non et cuius , et unde ,
 Quove sit armento , veri quasi nescia quaerit .
 615 Iuppiter e terra genitam mentitur , ut auctor
 Desinat inquiri . petit hanc Saturnia munus .
 Quid faciat ? crudele , suos addicere amores ;
 Non dare , suspectum . pudor est qui suadeat illinc ,
 Hinc dissuadet amor . victus pudor esset amore :
 620 Sed leve si munus sociae generisque torique
 Vacca negaretur , poterat non vacca videri .
 Paelice donata non protinus exiit omnem

- Diva metum , timuitque Iovem et fuit anxia furti ,
Donec Arestoridæ servandam tradidit Argo .
- 625 Centum luminibus cinctum caput Argus habebat :
Inde suis vicibus capiebant bina quietem ,
Cetera servabant atque in statione manebant .
Constiterat quocumque modo , spectabat ad Io :
Ante oculos Io quamvis aversus habebat .
- 630 Luce sinit pasci . cum sol tellure sub alta est ,
Claudit et indigno circumdat vincula collo .
Frondebis arboreis et amara pascitur herba ,
Proque toro terræ non semper gramen habenti
Incubat infelix , limosaque flumina potat .
- 635 Illa etiam supplex Argo cum brachia vellet
Tendere , non habuit quæ brachia tenderet Argo ;
Conatoque queri mugitus edidit ore ,
Pertimuitque sonos propriaque exterrita voce est .
Venit et ad ripas , ubi ludere sæpe solebat ,
- 640 Inachidas : rictus novaque ut conspexit in unda
Cornua , pertimuit seque exsternata refugit .
Naides ignorant , ignorat et Inachus ipse ,
Quæ sit . at illa patrem sequitur sequiturque sorores ,
Et patitur tangi seque admirantibus offert .
- 645 Decerptas senior porrexerat Inachus herbas :
Illa manus lambit patriisque dat oscula palmis ,
Nec retinet lacrimas et , si modo verba sequantur ,
Oret opem nomenque suum casusque loquatur .
Littera pro verbis , quam pes in pulvere duxit ,
- 650 Corporis indicium mutati triste peregit .
'Me miserum !' exclamat pater Inachus , inque gementis
Cornibus et niveae pendens cervice iuvencae
'Me miserum !' ingeminat , 'tunc es quaesita per omnes ,
Nata , mihi terras ? tu non inventa reperta
- 655 Luctus eras levior . retices , nec mutua nostris
Dicta refers , alto tantum suspiria ducis
Pectore , quodque unum potes , ad mea verba remugis .
At tibi ego ignarus thalamos taedasque parabam ,
Spesque fuit generi mihi prima , secunda nepotum .

- 660 De grege nunc tibi vir, nunc de grege natus habendus.
 Nec finire licet tantos mihi morte dolores:
 Sed nocet esse deum, praeclosaque ianua leti
 Aeternum nostros luctus extendit in aevum.’
 Talia maerentes stellatus submovet Argus,
- 665 Ereptamque patri diversa in pascua natam
 Abstrahit. inde procul montis sublime cacumen
 Occupat, unde sedens partes speculatur in omnes.
 Nec superum rector mala tanta Phoronidos ultra
 Ferre potest, natumque vocat, quem lucida partu
- 670 Pleiās enixa est, letoque det, imperat, Argum.
 Parva mora est alas pedibus virgamque potenti
 Somniferam sumpsisse manu tegumenque capillis:
 [Haec ubi disposuit, patria Iove natus ab arce]
 Desilit in terras, illic tegumenque removit
- 675 Et posuit pennas: tantummodo virga retenta est.
 Hac agit ut pastor per devia rura capellas,
 Dum venit, abductas, et structis cantat avenis.
 Voce nova captus custos Iunonius. ‘at tu,
 Quisquis es, hoc poteras mecum considerare saxo,’
- 680 Argus ait ‘neque enim pecori fecundior ullo
 Herba loco est, aptamque vides pastoribus umbram.’
 Sedit Atlantiades, et euntem multa loquendo
 Detinuit sermone diem, iunctisque canendo
 Vincere harundinibus servantia lumina temptat.
- 685 Ille tamen pugnat molles evincere somnos
 Et, quamvis sopor est oculorum parte receptus,
 Parte tamen vigilat. quaerit quoque — namque reperta
 Fistula nuper erat — qua sit ratione reperta.
 Tum deus ‘Arcadiae gelidis in montibus’ inquit
- 690 ‘Inter hamadryadas celeberrima Nonacrinas
 Naias una fuit, nymphae Syringa vocabant.
 Non semel et satyros eluserat illa sequentes
 Et quoscumque deos umbrosae silva feraxve
 Rus habet. Ortygiam studiis ipsaque colebat
- 695 Virginitate deam. ritu quoque cincta Dianae
 Falleret, et credi posset Latonia, si non

- Corneus huic arcus , si non foret aureus illi .
Sic quoque fallebat . redeuntem colle Lycae
Pan videt hanc , pinuque caput praecinctus acuta
700 Talia verba refert' — restabat verba referre ,
Et precibus spretis fugisse per avia nympham ,
Donec harenosi placidum Ladonis ad amnem
Venerit . hic illam cursum impredientibus undis ,
Ut se mutarent , liquidas orasse sorores :
705 Panaque cum prensam sibi iam Syringa putaret ,
Corpore pro nymphae calamos tenuisse palustres . f. x .
Dumque ibi suspirat , motos in harundine ventos
Effecisse sonum tenuem similemque querenti ;
[Arte nova vocisque deum dulcedine captum]
710 "Hoc mihi concilium tecum" dixisse "manebit!"
Atque ita disparibus calamis compagine cerae
Inter se iunctis nomen tenuisse puellae .
Talia dicturus vidit Cyllenius omnes
Succubuisse oculos adopertaque lumina somno .
715 Supprimat extemplo vocem , firmatque soporem
Languida permulcens medicata lumina virga :
Nec mora , falcato nutantem vulnerat ense
Qua collo est confine caput , saxoque cruentum
Deicit et maculat praeruptam sanguine rupem .
720 Arge , iaces . quodque in tot lumina lumen habebas ,
Exstinctum est , centumque oculos nox occupat una .
Excipit hos volucrisque suae Saturnia pennis f. xi .
Collocat et gemmis caudam stellantibus implet .
Protinus exarsit , nec tempora distulit irae ,
725 Horriferamque oculis animoque obiecit Erinyn
Paelicis Argolicae , stimulosque in pectore caecos
Condidit , et profugam per totum terruit orbem .
Ultimus immenso restabas , Nile , labori .
Quem simulac tetigit , positus in margine ripae
730 Procubuit genibus , resupinoque ardua collo
Quos potuit solos , tollens ad sidera vultus
Et gemitu et lacrimis et luctisono mugitu
Cum love visa queri est finemque orare malorum .

- Coniugis ille suae complexus colla lacertis,
 735 Finiat ut poenas tandem, rogat, 'in' que 'futurum
 Pone metus,' inquit 'numquam tibi causa doloris
 Haec erit' et Stygias iubet hoc audire paludes.
 Ut lenita dea est, vultus capit illa priores,
 Fitque quod ante fuit. fugiunt e corpore saetae,
 740 Cornua decrescunt, fit luminis artior orbis,
 Contrahitur rictus, redeunt umerique manusque,
 Ungulaeque in quinos dilapsa absumitur ungues.
 De bove nil superest, formae nisi candor, in illa.
 Officioque pedum nympha contenta duorum
 745 Erigitur, metuitque loqui, ne more iuvencae
 Mugiat, et timide verba intermissa retemptat.
 Nunc dea linigera colitur celeberrima turba.

- Huic Epaphus magni genitus de semine tandem
 Creditur esse Iovis, perque urbes iuncta parenti
 750 Templata tenet. fuit huic animis aequalis et annis
 Sole satus Phaëthon. quem quondam magna loquentem
 Nec sibi cedentem Phoeboque parente superbum
 Non tulit Inachides, 'matri' que ait 'omnia demens
 Credis, et es tumidus genitoris imagine falsi.'
 755 Erubuit Phaëthon, iramque pudore repressit,
 Et tulit ad Clymenen Epaphi convicia matrem:
 'Quoque magis doleas, genetrix,' ait 'ille ego liber,
 Ille ferox tacui. pudet haec obprobria nobis
 Et dici potuisse et non potuisse refelli.
 760 At tu, si modo sum caelesti stirpe creatus,
 Ede notam tanti generis, meque assere caelo.'
 Dixit et implicuit materno bracchia collo,
 Perque suum Meropisque caput taedasque sororum,
 Traderet, oravit, veri sibi signa parentis.
 765 Ambiguum, Clymene, precibus Phaëthontis, an ira
 Mota magis dicti sibi criminis, utraque caelo
 Bracchia porrexit, spectansque ad lumina solis
 'Per iubar hoc' inquit 'radiis insigne coruscis,
 Nate, tibi iuro, quod nos auditque videtque,
 770 Hoc te, quem spectas, hoc te, qui temperat orbem,

- Sole satum . si ficta loquor , neget ipse videndum
 Se mihi , sitque oculis lux ista novissima nostris .
 Nec longus patrios labor est tibi nosse penates .
 Unde oritur , domus est terrae contermina nostrae .
 775 Si modo fert animus , gradere , et scitabere ab ipso .
 Emicat extemplo laetus post talia matris
 Dicta suae Phaëthon et concipit aethera mente ,
 Aethiopasque suos positosque sub ignibus Indos
 Sidereis transit patriosque adit impiger ortus .
-

LIBER SECUNDUS .

- Regia Solis erat sublimibus alta columnis ,
 Clara micante auro flammisque imitante pyropo ;
 Cuius ebur nitidum fastigia summa tegebat ,
 Argenti bifores radiabant lumine valvae .
 5 Materiam superabat opus . nam Mulciber illic
 Aequora caelarat medias cingentia terras
 Terrarumque orbem caelumque , quod imminet orbi .
 Caeruleos habet unda deos , Tritona canorum ,
 Proteaque ambiguum , ballaenarumque prementem
 10 Aegaeona suis immania terga lacertis ,
 Doridaque et natas , quarum pars nare videtur ,
 Pars in mole sedens virides siccare capillos ,
 Pisce vehi quaedam . facies non omnibus una ,
 Nec diversa tamen ; qualem decet esse sororum .
 15 Terra viros urbesque gerit silvasque ferasque
 Fluminaque et nymphas et cetera numina ruris .
 Haec super inposita est caeli fulgentis imago ,
 Signaque sex foribus dextris , totidemque sinistris .
 Quo simul acclivo Clymeneia limite proles
 20 Venit et intravit dubitati tecta parentis ,
 Protinus ad patrios sua fert vestigia vultus
 Consistitque procul : neque enim propiora ferebat
 Lumina . purpurea velatus veste sedebat

In solio Phoebus claris lucente smaragdis.

- 25 A dextra laevaque Dies et Mensis et Annus
Saeculaque et positae spatiis aequalibus Horae
Verque novum stabat cinctum florente corona,
Stabat nuda Aestas et spicea sarta gerebat,
Stabat et Autumnus calcatis sordidus uvis
- 30 Et glacialis Hiems canos hirsuta capillos.
Inde loco medius rerum novitate paventem
Sol oculis iuvenem, quibus aspicit omnia, vidit,
'Quae' que 'viae tibi causa? quid hac' ait 'arce petisti,
Progenies, Phaëthon, haud infitianda parenti?'
- 35 Ille refert 'o lux immensi publica mundi,
Phoebe pater, si das huius mihi nominis usum,
Nec falsa Clymene culpam sub imagine celat:
Pignera da, genitor, per quae tua vera propago
Credar, et hunc animis errorem detrahe nostris.'
- 40 Dixerat. at genitor circum caput omne micantes
Deposuit radios, propiusque accedere iussit,
Amplexuque dato 'nec tu meus esse negari
Dignus es, et Clymene veros' ait 'edidit ortus.
Quoque minus dubites, quodvis pete munus, ut illud
- 45 Me tribuente feras. promissis testis adesto
Dis iuranda palus, oculis incognita nostris.'
Vix bene desierat, currus rogat ille paternos
Inque diem alipedum ius et moderamen equorum.
Paenituit iurasse patrem. qui terque quaterque
- 50 Concutiens illustre caput 'temeraria' dixit
'Vox mea facta tua est. utinam promissa liceret
Non dare! confiteor, solum hoc tibi, nate, negarem.
Dissuadere licet. non est tua tuta voluntas.
Magna petis, Phaëthon, et quae nec viribus istis
- 55 Munera convèniant nec tam puerilibus annis.
Sors tua mortalis. non est mortale quod optas.
Plus etiam, quam quod superis contingere fas est,
Nescius affectas. placeat sibi quisque licebit,
Non tamen ignifero quisquam consistere in axe
- 60 Me valet excepto. vasti quoque rector Olympi,

- Qui fera terribili iaculatur fulmina dextra,
Non agat hos currus . et quid Iove maius habemus ?
Ardua prima via est et qua vix mane recentes
Enitantur equi . medio est altissima caelo ,
65 Unde mare et terras ipsi mihi saepe videre
Fit timor , et pavida trepidat formidine pectus .
Ultima prona via est et eget moderamine certo :
Tunc etiam quae me subiectis excipit undis ,
Ne ferar in praeceps , Tethys solet ipsa vereri .
70 Adde quod assidua rapitur vertigine caelum
Sideraque alta trahit celerique volumine torquet .
Nitor in adversum , nec me qui cetera , vincit
Impetus , et rapido contrarius evehor orbi . *Lat.*
Finge datos currus : quid ages ? poterisne rotatis
75 Obvius ire polis , ne te citus auferat axis ?
Forsitan et lucos illic urbesque deorum
Concipias animo delubraque ditia donis
Esse ? per insidias iter est formasque ferarum .
Utque viam teneas nulloque errore traharis ,
80 Per tamen adversi gradieris cornua Tauri
Haemoniosque arcus violentique ora Leonis
Saevaue circuitu curvantem bracchia longo
Scorpion atque aliter curvantem bracchia Cancrum .
Nec tibi quadrupedes animosos ignibus illis ,
85 Quos in pectore habent , quos ore et naribus efflant ,
In promptu regere est . vix me patiuntur , ubi acres
Incaluere animi , cervixque repugnat habenis .
At tu , funesti ne sim tibi muneris auctor ,
Nate , cave , dum resque sinit , tua corrige vota .
90 Scilicet ut nostro genitum te sanguine credas ,
Pignera certa petis ? do pignera certa timendo ,
Et patrio pater esse metu probor . aspice vultus
Ecce meos . utinamque oculos in pectora posses
Inserere , et patrias intus deprendere curas !
95 Denique quicquid habet dives , circumspice , mundus ,
Eque tot ac tantis caeli terraeque marisque
Posce bonis aliquid . nullam patiēre repulsam .

- Deprecor hoc unum, quod vero nomine poena,
Non honor est. poenam, Phaëthon, pro munere poscis.
- 100 Quid mea colla tenes blandis, ignare, lacertis?
Ne dubita, dabitur — Stygias iuravimus undas! —
Quodcumque optaris. sed tu sapientius opta.
Finierat monitus. dictis tamen ille repugnat,
Propositumque premit flagratque cupidine currus.
- 105 Ergo qua licuit, genitor cunctatus, ad altos
Deducit iuvenem, Vulcania munera, currus.
Aureus axis erat, temo aureus, aurea summae
Curvatura rotae, radiorum argenteus ordo.
Per iuga chrysölithi positaeque ex ordine gemmae
- 110 Clara repercusso reddebant lumina Phoebō.
Dumque ea magnanimus Phaëthon miratur opusque
Perspicit, ecce vigil rutilo patefecit ab ortu
Purpureas Aurora fores et plena rosarum
Atria. diffugiunt stellae, quarum agmina cogit
- 115 Lucifer, et caeli statione novissimus exit.
Quem petere ut terras mundumque rubescere vidit,
Cornuaque extremae velut evanescere lunae:
Iungere equos Titan velocibus imperat Horis.
Iussa deae celeres peragunt, ignemque vomentes
- 120 Ambrosiae suco saturos praesepibus altis
Quadrupedes ducunt adduntque sonantia frena.
Tum pater ora sui sacro medicamine nati
Contigit et rapidae fecit patientia flammae,
Inposuitque comae radios, praesāgaque luctūs ?
- 125 Pectore sollicito repetens suspiria dixit:
‘Si potes his saltem monitis parere paternis,
Parce, puer, stimulis, et fortius utere loris.
Sponte sua properant: labor est inhibere volentes.
Nec tibi directos placeat via quinque per arcus:
- 130 Sectus in obliquum est lato curvamine limes,
Zonarumque trium contentus sine polumque
Effugit australem iunctamque aquilonibus Arcton.
Hac sit iter. manifesta rotae vestigia cernes.
Utque ferant aequos et caelum et terra calores,

- 135 Nec preme , nec summum molire per aethera cursum .
Altius egressus caelestia tecta cremabis ,
Inferius terras : medio tutissimus ibis .
Neu te dexterior tortum declinet ad Anguem ,
Neve sinisterior pressam rota ducat ad Aram :
- 140 Inter utrumque tene . Fortunae cetera mando ,
Quae iuvet et melius quam tu tibi , consulat opto .
Dum loquor , Hesperio positas in litore metas
Umida nox tetigit . non est mora libera nobis ;
Poscimus : effulget tenebris aurora fugatis .
- 145 Corripe lora manu ! — vel , si mutabile pectus
Est tibi , consiliis , non curribus utere nostris ,
Dum potes , et solidis etiamnunc sedibus astas ,
Dumque male optatos nondum premis inscius axes .
Quae tutus spectes , sine me dare lumina terris !
- 150 Occupat ille levem iuvenali corpore currum ,
Statque super , manibusque datas contingere habenas
Gaudet , et invito grates agit inde parenti .
Interea volucres Pyrois et Eous et Aethon ,
Solis equi , quartusque Phlegon hinnitibus auras
- 155 Flammiferis implent pedibusque repagula pulsant .
Quae postquam Tethys , fatorum ignara nepotis .
Reppulit , et facta est immensi copia mundi ,
Corripuere viam pedibusque per aëra motis
Obstantes scindunt nebulas pennisque levati
- 160 Praetereunt ortos isdem de partibus Euros .
Sed leve pondus erat , nec quod cognoscere possent
Solis equi , solitaque iugum gravitate carebat .
Utque labant curvae iusto sine pondere naves
Perque mare instabiles nimia levitate feruntur ,
- 165 Sic onere assueto vacuus dat in aëra saltus
Succutiturque alte similisque est currus inani .
Quod simulac sensere , ruunt tritumque relinquunt
Quadriugi spatium nec quo prius , ordine currunt .
Ipse pavet . nec qua commissas flectat habenas ,
- 170 Nec scit , qua sit iter ; nec , si sciat , imperet illis .
Tum primum radiis gelidi caluere Triones

- Et vesto frustra temptarunt aequore tingui.
Quaeque polo posita est glaciale proxima Serpens,
Frigore pigra prius nec formidabilis ulli,
175 Incaluit sumpsitque novas fervoribus iras.
Te quoque turbatum memorant fugisse, Boote,
Quamvis tardus eras et te tua plaustra tenebant.
Ut vero summo despexit ab aethere terras
Infelix Phaëthon penitus penitusque iacentes,
180 Palluit, et subito genua intremuere timore,
Suntque oculis tenebrae per tantum lumen obortae.
Et iam mallet equos numquam tetigisse paternos,
Iam cognosse genus piget, et valuisse rogando;
Iam Meropis dici cupiens ita fertur, ut acta
185 Praecipiti pinus boreā, cui victa remisit
Frena suus rector, quam dis votisque reliquit.
Quid faciat? multum caeli post terga relictum,
Ante oculos plus est. animo metitur utrumque.
Et modo quos illi fatum contingere non est,
190 Prospicit occasus, interdum respicit ortus.
Quidque agat, ignarus stupet et nec frena remittit,
Nec retinere valet, nec nomina novit equorum.
Sparsa quoque in vario passim miracula caelo
Vastarumque videt trepidus simulacra ferarum.
195 Est locus, in geminos ubi bracchia concavat arcus
Scorpius, et cauda flexisque utrimque lacertis
Porrigit in spatium signorum membra duorum.
Hunc puer ut nigri madidum sudore veneni
Vulnera curvata minitantem cuspide vidit,
200 Mentis inops gelida formidine lora remisit.
Quae postquam summo tetigere iacentia tergo,
Exspatiantur equi, nulloque inhibente per auras
Ignotae regionis eunt, quaque impetus egit,
Hac sine lege ruunt, altoque sub aethere fixis
205 Incursant stellis, rapiuntque per avia currum.
Et modo summa petunt, modo per declive viasque
Praecipites spatio terrae propiore feruntur.
Inferiusque suis fraternos currere Luna

- Admiratur equos , ambustaque nubila fumant .
210 Corripitur flammis ut quaeque altissima , tellus ,
Fissaque agit rimas et sucis aret adeptis .
Pabula canescunt , cum frondibus uritur arbor ,
Materiamque suo praebet seges arida damno .
Parva queror . magnae pereunt cum moenibus urbes ,
215 Cumque suis totas populis incendia gentes
In cinerem vertunt . silvae cum montibus ardent ,
Ardet Athos Taurusque Cilix et Tmolus et Oete
Et tum sicca , prius creberrima fontibus Ide
Virgineusque Helicon et nondum Oeagrius Haemos .
220 Ardet in immensum geminatis ignibus Aetne ,
Parnasusque biceps et Eryx et Cynthus et Othrys ,
Et tandem nivibus Rhodope caritura , Mimasque
Dindymaque et Mycale natusque ad sacra Cithaeron .
Nec prosunt Scythiae sua frigora : Caucasus ardet ,
225 Ossaque cum Pindo maiorque ambobus Olympus ,
Aëriaque Alpes et nubifer Appenninus .
Tum vero Phaëthon cunctis e partibus orbem
Aspicit accensum nec tantos sustinet aestus ,
Ferventesque auras velut e fornace profunda
230 Ore trahit , currusque suos candescere sentit ;
Et neque iam cineres eiectatamque favillam
Ferre potest , calidoque involvitur undique fumo ,
Quoque eat , aut ubi sit , picea caligine tectus
Nescit , et arbitrio volucrum raptatur equorum .
235 Sanguine tunc credunt in corpora summa vocato f. xii .
Aethiopum populos nigrum traxisse colerem .
Tum facta est Libye raptis umoribus aestu
Arida . tum nymphae passis fontesque lacusque
Deflevere comis . quaerit Boeotia Dircen ,
240 Argos Amymonen , Ephyre Pirenidam undas .
Nec sortita loco distantes flumina ripas
Tuta manent . mediis Tanais fumavit in undis ,
Peneosque senex , Teuthranteusque Caicus ,
Et celer Ismenos cum Phlegiaco Erymantho ,
245 Arsurusque iterum Xanthus , flavusque Lycormas ,

- Quique recurvatis ludit Maeandros in undis,
 Mygdoniusque Melas et Taenarius Eurotas.
 Arsit et Euphrates Babylonius, arsit Orontes,
 Thermodonque citus, Gangesque, et Phasis, et Hister.
 250 Aestuat Alpheus, ripae Spercheïdes ardent:
 Quodque suo Tagus amne vehit, fluit ignibus, aurum:
 Et quae Maeonias celebrant carmine ripas
 Flumineae volucres, medio caluere Caystro.
 Nilus in extremum fugit perterritus orbem
 255 Occuluitque caput, quod adhuc latet. ostia septem
 Pulverulenta vacant, septem sine flumine valles.
 Fors eadem Ismarios Hebrum cum Strymone siccatur,
 Hesperiosque amnes, Rhenum Rhodanumque Padumque,
 Cuique fuit rerum promissa potentia, Thybrin.
 260 Dissilit omne solum, penetratque in Tartara rimis
 Lumen et infernum terret cum coniuge regem.
 Et mare contrahitur, siccaeque est campus harenae
 Quod modo pontus erat; quosque altum texerat aequor,
 Exsistunt montes et sparsas Cycladas augent.
 265 Ima petunt pisces, nec se super aequora curvi
 Tollere consuetas audent delphines in auras.
 Corpora phocarum summo resupina profundo
 Exanimata natant. ipsum quoque Nerea fama est
 Doridaeque et natas tepidis latuisse sub antris.
 270 Ter Neptunus aquis cum torvo bracchia vultu
 Exserere ausus erat; ter non tulit aëris ignes
 Alma tamen Tellus, [ut erat circumdata ponto
 Inter aquas pelagi contractos undique fontes,
 Qui se condiderant in opacae viscera matris,
 275 Sustulit oppressos] collo tenus arida vultus,
 Opposuitque manum fronti, magnoque tremore
 Omnia concutiens paulum subsedit et infra
 Quam solet esse, fuit; sacraque ita voce locuta est:
 'Si placet hoc, meruique, quid o tua fulmina cessant,
 280 Summe deum? liceat periturae viribus ignis
 Igne perire tuo, clademque auctore levare.
 Vix equidem fauces haec ipsa in verba resolvo' —

- Presserat ora vapor — 'tostos en aspice crines,
Inque oculis tantum, tantum super ora favillae.
285 Hosne mihi fructus, hunc fertilitatis honorem
Officiique refers, quod adunci vulnera aratri
Rastrorumque fero totoque exerceor anno,
Quod pecori frondes alimentaue mitia, fruges
Humano generi, vobis quoque tura ministro?
290 Sed tamen exitium fac me meruisse, quid undae,
Quid meruit frater? cur illi tradita sorte
Acquora decrescunt et ab aethere longius absunt?
Quodsi nec fratris, nec te mea gratia tangit,
At caeli miserere tui. circumspice utrumque,
295 Fumat uterque polus. quos si vitiaverit ignis,
Atria vestra ruent. Atlas en ipse laborat,
Vixque suis umeris candentem sustinet axem.
Si freta, si terrae pereunt, si regia caeli,
In chaos antiquum confundimur. eripe flammis
300 Siquid adhuc superest, et rerum consule summae.
Dixerat haec Tellus: neque enim tolerare vaporem
Ulterius potuit nec dicere plura, suumque
Rettulit os in se propioraque manibus antra.
At pater omnipotens, superos testatus et ipsum,
305 Qui dederat currus, nisi opem ferat, omnia fato
Interitura gravi, summam petit arduus arcem,
Unde solet latis nubes inducere terris,
Unde movet tonitrus vibrataque fulmina iactat.
Sed neque quas posset terris inducere, nubes
310 Tunc habuit nec quos caelo dimitteret, imbres.
Intonat et dextra libratum fulmen ab aure
Misit in aurigam pariterque animaue rotisque
Expulit, et saevis compescuit ignibus ignes.
Consternantur equi et saltu in contraria facto
315 Colla iugo eripiunt abruptaque lora relinquunt.
Illic frena iacent, illic temone revulsus
Axis, in hac radii fractarum parte rotarum,
Sparsaque sunt late laceri vestigia currus.
At Phaëthon, rutilos flamma populante capillos,

- 320 Volvitur in praeceps longoque per aëra tractu
Fertur, ut interdum de caelo stella sereno
Etsi non cecidit, potuit cecidisse videri.
Quem procul a patria diverso maximus orbe
Excipit Eridanus, fumantiaque abluit ora.
- 325 Naidēs Hesperiae trifida fumantia flamma
Corpora dant tumulto, signant quoque carmine saxum:
‘Hic situs est Phaëthon, currus auriga paterni;
Quem si non tenuit, magnis tamen excidit ausis.’
Nam pater obductos, luctu miserabilis aegro,
- 330 Condiderat vultus: et si modo credimus, unum
Isse diem sine sole ferunt. incendia lumen
Praebabant, aliquisque malo fuit usus in illo.
At Clymene postquam dixit quaecumque fuerunt
In tantis dicenda malis, lugubris et amens
- 335 Et laniata sinus totum percensuit orbem:
Exanimisque artus primo, mox ossa requirens,
Repperit ossa tamen peregrina condita ripa,
Incubuitque loco, nomenque in marmore lectum
Perfudit lacrimis et aperto pectore fovit.
- 340 Nec minus Heliades lugent et, inania morti
Munera, dant lacrimas, et caesae pectora palmis
Non auditurum miseras Phaëthonta querellas
Nocte dieque vocant, adsternunturque sepulchro.
Luna quater iunctis implebat cornibus orbem: f. xiii.
- 345 Illae more suo, nam morem fecerat usus,
Plangorem dederant. e quis Phaëthusa, sororum
Maxima, cum vellet terra procumbere, quæta est
Deriguisse pedes. ad quam conata venire
Candida Lampetie subita radice retenta est.
- 350 Tertia, cum crinem manibus laniare pararet,
Avellit frondes. hæc stipite crura teneri,
Illa dolet fieri longos sua bracchia ramos.
Dumque ea mirantur, complectitur inguina cortex,
Perque gradus uterum pectusque umerosque manusque
- 355 Ambit, et exstabant tantum ora vocantia matrem.
Quid faciat mater, nisi, quo trahat impetus illam,

- Huc eat atque illuc et , dum licet , oscula iungat ?
Non satis est ; truncis avellere corpora temptat
Et teneros manibus ramos abrumpit . at inde
360 Sanguineae manant , tamquam de vulnere , guttae .
'Parce , precor , mater ,' quaecumque est saucia , clamat ,
'Parce , precor ! nostrum laceratur in arbore corpus .
Iamque vale' — cortex in verba novissima venit .
Inde fluunt lacrimae , stillataque sole rigescunt
365 De ramis electra novis , quae lucidus amnis
Excipit et nurbus mittit gestanda Latinis . //

- Affuit huic monstro proles Stheneleia Cycnus ,
Qui tibi materno quamvis a sanguine iunctus ,
Mente tamen , Phaethon , propior fuit . ille relicto —
370 Nam Ligurum populos et magnas rexerat urbes —
Imperio ripas virides amnemque querellis
Eridanum implebat silvamque sororibus auctam :
Cum vox est tenuata viro , canaeque capillos
Dissimulant plumae , collumque a pectore longe
375 Porrigitur , digitosque ligat iunctura rubentes ,
Penna latus vestit , tenet os sine acumine rostrum .
Fit nova Cycnus avis ; nec se caeloque Iovique f. xiv .
Credit , ut iniuste missi memor ignis ab illo :
Stagna petit patulosque lacus ; ignemque perosus
380 Quae colat , elegit contraria flumina flammis .

- Squalidus interea genitor Phaethontis et expers
Ipse sui decoris , qualis cum deficit orbem
Esse solet , lucemque odit seque ipse diemque ,
Datque animum in luctus et luctibus adicit iram ,
385 Officiumque negat mundo . 'satis' inquit 'ab aevi
Sors mea principiis fuit inrequieta , pigetque
Actorum sine fine mihi , sine honore laborum .
Quilibet alter agat portantes lumina currus !
Si nemo est , omnesque dei non posse fatentur ,
390 Ipse agat ; ut saltem , dum nostras temptat habenas ,
Orbatura patres aliquando fulmina ponat .
Tum sciet , ignipedum vires expertus equorum ,
Non meruisse necem , qui non bene rexit illos .'

- Talia dicentem circumstant omnia Solem
 395 Numina, neve velit tenebras inducere rebus,
 Supplice voce rogant. missos quoque Iuppiter ignes
 Excusat, precibusque minas regaliter addit.
 Colligit amentes et adhuc terrore paventes
 Phoebus equos, stimuloque dolens et verbere saevit;
 400 Saevit, erum natumque obiectat et inputat illis.
 At pater omnipotens ingentia moenia caeli
 Circuit, et ne quid labefactum viribus ignis
 Corruat, explorat. quae postquam firma suique
 Roboris esse videt, terras hominumque labores
 405 Perspicit. Arcadiae tamen est impensior illi
 Cura suae. fontes et nondum audentia labi
 Flumina restituit, dat terrae gramina, frondes
 Arboribus, laesasque iubet revirescere silvas.
 Dum redit itque frequens, in virgine Nonacrina
 410 Haesit, et accepti caluere sub ossibus ignes.
 Non erat huius opus lanam molliore trahendo
 Nec positu variare comas. ubi fibula vestem,
 Vitta coërcuerat neglectos alba capillos,
 Et modo leve manu iaculum, modo sumpserat arcum,
 415 Miles erat Phoebes. nec Maenalon attigit ulla
 Gravior hac Triviae. sed nulla potentia longa est.
 Uterius medio spatium sol altus habebat,
 Cum subit illa nemus, quod nulla ceciderat aetas.
 Exuit hic umero pharetram lentosque retendit
 420 Arcus, inque solo, quod texerat herba, iacebat
 Et pictam posita pharetram cervice premebat.
 Iuppiter ut vidit fessam et custode vacantem,
 'Hoc certe furtum coniunx mea nesciet,' inquit
 'Aut si rescierit, — sunt o sunt iurgia tanti.'
 425 Protinus induitur faciem cultumque Dianae
 Atque ait 'o comitum, virgo, pars una mearum,
 In quibus es venata iugis?' de caespite virgo
 Se levat et 'salve numen, me iudice,' dixit
 'Audiat ipse licet, maius Iove.' ridet et audit,
 430 Et sibi praeferri se gaudet et oscula iungit

- Nec moderata satis nec sic a virgine danda.
Qua venata foret silva, narrare parantem
Impedit amplexu: nec se sine crimine prodit.
Illa quidem contra, quantum modo femina possit —
435 Aspiceres utinam, Saturnia, mitior esses! —
Illa quidem pugnat: sed quae superare puella,
Quisve Iovem poterat superum? petit aethera victor
Iuppiter. huic odio nemus est et conscia silva;
Unde pedem referens paene est oblita pharetram
440 Tollere cum telis et quem suspenderat, arcum.
Ecce suo comitata choro Dictynna per altum
Maenalon ingrediens et caede superba ferarum
Aspicit hanc visamque vocat. clamata refugit
Et timuit primo, ne Iuppiter esset in illa.
445 Sed postquam pariter nymphas incedere vidit,
Sensit abesse dolos, numerumque accessit ad harum.
Heu quam difficile est crimen non prodere vultu!
Vix oculos attollit humo, nec, ut ante solebat,
Iuncta deae lateri nec toto est agmine prima;
450 Sed silet et laesi dat signa rubore pudoris.
Et, nisi quod virgo est, poterat sentire Diana
Mille notis culpam. nymphae sensisse feruntur.
Orbe resurgebant lunaria cornua nono,
Cum dea venatu, fraternis languida flammis,
455 Nacta nemus gelidum, de quo cum murmure labens
Ibat et attritas versabat rivus harenas,
Ut loca laudavit, summas pede contigit undas:
His quoque laudatis 'procul est' ait 'arbitrator omnis;
Nuda superfusis tinguamus corpora lymphis.'
460 Parrhasis erubuit. cunctae velamina ponunt:
Una moras quaerit. dubitanti vestis adempta est,
Qua posita nudo patuit cum corpore crimen.
Attonitae manibusque uterum celare volenti
'I procul hinc,' dixit 'nec sacros pollue fontes'
465 Cynthia, deque suo iussit secedere coetu.
Senserat hoc olim magni matrona Tonantis,
Distuleratque graves in idonea tempora poenas.

- Causa morae nulla est, et iam puer Arcas — id ipsum
Indoluit Iuno — fuerat de paelice natus.
- 470 Quo simul obvertit saevam cum lumine mentem,
'Scilicet hoc etiam restabat, adultera,' dixit
'Ut fecunda fores, fieretque iniuria partu
Nota, Iovisque mei testatum dedecus esset.
Haud inpune feres. adimam tibi nempe figuram, f. xv.
- 475 Qua tibi, quaque places nostro, inportuna, marito.'
Dixit et adversa prensis a fronte capillis
Stravit humi pronam. tendebat bracchia supplex:
Bracchia coeperunt nigris horrescere villis,
Curvarique manus et aduncos crescere in ungues
- 480 Officioque pedum fungi, laudataque quondam
Ora Iovi lato fieri deformia rictu.
Neve preces animos et verba precantia flectant,
Posse loqui eripitur, vox iracunda minaxque
Plenaque terroris rauco de gutture fertur.
- 485 Mens antiqua tamen facta quoque mansit in ursa,
Assiduoque suos gemitu testata dolores
Qualescumque manus ad caelum et sidera tollit
Ingratumque Iovem, nequeat cum dicere, sentit.
A, quotiens, sola non ausa quiescere silva,
- 490 Ante domum quondamque suis erravit in agris!
A, quotiens per saxa canum latratibus acta est,
Venatrixque metu venantum territa fugit!
Saepe feris latuit visis, oblita, quid esset,
Ursaque conspectos in montibus horruit ursos,
- 495 Pertimuitque lupos, quamvis pater esset in illis.
Ecce, Lycaoniae proles, ignara parentis,
Arcas adest, ter quinque fere natalibus auctus:
Dumque feras sequitur, dum saltus eligit aptos,
Nexilibusque plagis silvas Erymanthidas ambit,
- 500 Incidit in matrem; quae restitit Arcade viso
Et cognoscenti similis fuit. ille refugit
Inmotosque oculos in se sine fine tenentem
Nescius extimuit, propiusque accedere aventi
Vulnifico fuerat fixurus pectora telo.

505 Arcuit omnipotens , pariterque ipsosque nefasque
Sustulit , et celeri raptos per inania vento *f. xvi.*
Inposuit caelo vicinaque sidera fecit.

Intumuit Iuno , postquam inter sidera paelex
Fulsit , et ad canam descendit in aequora Tethyn
510 Oceanumque senem , quorum reverentia movit
Saepe deos , causamque viae scitantibus inquit :
'Quaeritis , aetheriis quare regina deorum
Sedibus huc adsim ? pro me tenet altera caelum .
Mentiar , obscurum nisi nox cum fecerit orbem ,
515 Nuper honoratas summo , mea vulnera , caelo
Videritis stellas illic , ubi circulus axem
Ultimus extremum spatiumque brevissimus ambit .
Est vero , cur quis Iunonem laedere nolit
Offensamque tremat ? quae prosum sola nocendo ?
520 O , ego quantum egi ! quam vasta potentia nostra est !
Esse hominem vetui , facta est dea . sic ego poenas
Sontibus inpono , sic est mea magna potestas .
Vindicet antiquam faciem vultusque ferinos
Detrahat , Argolica quod in ante Phoronide fecit !
525 Cur non et pulsa ducat Iunone , meoque
Collocet in thalamo , socerumque Lycaona sumat ?
At vos si laesae contemptus tangit alumnae ,
Gurgite caeruleo Septem prohibete triones ,
Sideraque in caelo stupri mercede recepta
530 Pellite , ne puro tinguatur in aequore paelex .'
Di maris adnuerant . habili Saturnia curru
Ingreditur liquidum pavonibus aethera pictis :
Tam nuper pictis caeso pavonibus Argo ,
Quam tu nuper eras , cum candidus ante fuisses ,
535 Corve loquax , subito nigrantes versus in alas .
Nam fuit haec quondam niveis argentea pennis
Ales , ut aequaret totas sine labe columbas ,
Nec servaturis vigili Capitolia voce
Cederet anseribus nec amanti flumina cycno .
540 Lingua fuit damno . lingua faciente loquaci
Qui color albus erat , nunc est contrarius albo

- Pulchrrior in tota, quam Larissaea Coronis,
Non fuit Haemonia. placuit tibi, Delphice, certe,
Dum vel casta fuit, vel inobservata. sed ales
545 Sensit adulterium Phoebeius, utque latentem
Detegeret culpam, non exorabilis index f. xvi.
Ad dominum tendebat iter. quem garrula motis
Consequitur pennis, scitetur ut omnia, cornix:
Auditaque viae causa 'non utile carpis'
550 Inquit 'iter: ne sperne meae praesagia linguae.
Quid fuerim quid simque, vide, meritumque require:
Invenies nocuisse fidem. nam tempore quodam
Pallas Erichthonium, prolem sine matre creatam,
Clauserat Actaeo texta de vimine cista,
555 Virginibusque tribus gemino de Cecrope natis
Et legem dederat, sua ne secreta viderent.
Abdita fronde levi densa speculabar ab ulmo,
Quid facerent. commissa duae sine fraude tuentur,
Pandrosos atque Herse. timidas vocat una sorores
560 Aglauros, nodosque manu diducit. et intus
Infantemque vident apporrectumque draconem.
Acta deae refero. pro quo mihi gratia talis
Redditur, ut dicar tutela pulsa Minervae
Et ponar post noctis avem. mea poena volucres
565 Admonuisse potest, ne voce pericula quaerant.
At, puto, non ultro, nec quicquam tale rogantem
Me petiit? ipsa licet hoc a Pallade quaeras:
Quamvis irata est, non hoc irata negabit.
Nam me Phocaica clarus tellure Coroneus,
570 Nota loquor, genuit; fueramque ego regia virgo:
Divitibusque procis, ne me contemne, petebar.
Forma mihi nocuit. nam cum per litora lentis
Passibus, ut soleo, summa spatiarer harena,
Vidit et incaluit pelagi deus. utque precando
575 Tempora cum blandis absumpsit inania verbis,
Vim parat et sequitur. fugio densumque relinquo
Litus, et in molli nequiquam lassor harena.
Inde deos hominesque voco, nec contigit ullum

- Vox mea mortalem . mota est pro virgine virgo ,
580 Auxiliumque tulit . tendebam bracchia caelo :
Bracchia coeperunt levibus nigrescere pennis . f. xviii.
Reicere ex umeris vestem molibar . at illa
Pluma erat inque cutem radices egerat imas .
Plangere nuda meis conabar pectora palmis :
585 Sed neque iam palmas , nec pectora nuda gerebam .
Currebam : nec , ut ante , pedes retinebat harena ,
Sed summa tollebar humo . mox acta per auras
Evehor , et data sum comes inculcata Minervae .
Quid tamen hoc prodest , si diro facta volucris
590 Crimine Nyctimene nostro successit honori ?
An quae per totam res est notissima Lesbon , f. xix.
Non audita tibi est ? patrium temerasse cubile
Nyctimenen ? avis illa quidem , sed conscia culpae
Conspectum lucemque fugit tenebrisque pudorem
595 Celat , et a cunctis expellitur aethere toto .
Talia dicenti 'tibi' ait 'revocamina' corvus
'Sint precor ista malo : nos vanum spernimus omen ,'
Nec coeptum dimittit iter , dominoque iacentem
Cum iuvene Haemonio vidisse Coronida narrat .
600 Laurea delapsa est audito crimine amanti ,
Et pariter vultusque deo plectrumque colorque
Excidit . utque animus tumida fervebat ab ira ,
Arma assueta rapit flexumque a cornibus arcum
Tendit et illa suo totiens cum pectore iuncta
605 Indevitato traiecit pectora telo .
Icta dedit gemitum , tractoque a corpore ferro
Candida puniceo perfudit membra cruore ,
Et dixit 'potui poenas tibi , Phoebe , dedisse ,
Sed peperisse prius . duo nunc moriemur in una .'
610 Hactenus , et pariter vitam cum sanguine fudit .
[Corpus inane animae frigus letale secutum est.]
Paenitet heu sero poenae crudelis amantem ,
Seque , quod audierit , quod sic exarserit , odit :
Odit avem , per quam crimen causamque dolendi
615 Scire coactus erat , nec non arcumque manumque

Odit cumque manu temeraria tela, sagittas:
Collapsamque fovet seraque ope vincere fata
Nititur et medicas exercet inaniter artes.

Quae postquam frustra temptata, rogumque parari

620 Sensit et arsuros supremis ignibus artus,
[Tum vero gemitus, neque enim caelestia tingui
Ora licet lacrimis, alto de corde petitos
Edidit: haud aliter, quam cum spectante iuvenca
Lactentis vituli dextra libratus ab aure

625 Tempora discussit claro cava malleus ictu.
Ut tamen ingratos in pectora fudit odores
Et dedit amplexus iniustaque iusta peregit,]
Non tulit in cineres labi sua Phoebus eosdem
Semina, sed natum flammis utroque parentis
630 Eripuit geminique tulit Chironis in antrum.
Sperantemque sibi non falsae praemia linguae
Inter aves albas vetuit consistere corvum.

Semifer interea divinae stirpis alumno f. xx

Laetus erat mixtoque oneri gaudebat honore.

635 Ecce venit rutilis umeros protecta capillis
Filia Centauri, quam quondam nympha Chariclo
Fluminis in rapidi ripis enixa vocavit
Ocyrhoën. non haec artes contenta paternas
Edidicisse fuit: fatorum arcana canebat.

640 Ergo ubi vaticinos concepit mente furores,
Incaluitque deo, quem clausum pectore habebat,
Aspicit infantem 'toti' que 'salutifer orbi
Cresce puer: 'dixit 'tibi se mortalia saepe
Corpora debebunt: animas tibi reddere ademptas

645 Fas erit: idque semel dis indignantibus ausus,
Posse dare hoc iterum flamma prohibebere avita,
Eque deo corpus fies exsanguis, deusque, f. xxi
Qui modo corpus eras, et bis tua fata novabis.
Tu quoque, care pater, nunc immortalis et aevis

650 Omnibus ut maneas, nascendi lege creatus,
Posse mori cupies tum, cum cruciabere dirae
Sanguine serpentis per saucia membra recepto:

- Teque ex aeterno patientem numina mortis f. xxii.
Efficient, triplicesque deae tua fila resolvent.'
- 655 Restabat fatis aliquid. suspirat ab imis
Pectoribus, lacrimaeque genis labuntur obortae,
Atque ita 'praeventunt' inquit 'me fata, vectorque
Plura loqui, vocisque meae praeccluditur usus.
Non fuerant artes tanti, quae numinis iram
- 660 Contraxere mihi; mallem nescisse futura.
Iam mihi subduci facies humana videtur,
Iam cibus herba placet, iam latis currere campis
Impetus est: in equam cognataque corpora vertor.
Tota tamen quare? pater est mihi nempe biformis.'
- 665 Talia dicenti pars est extrema querellae
Intellecta parum, confusaque verba fuerunt:
Mox nec verba quidem, nec equae sonus ille videtur,
Sed simulantis equam: parvoque in tempore certos
Edidit hinnitus et brachia movit in herbas,
- 670 Tum digiti coeunt et quinos alligat ungues
Perpetuo cornu levis ungula, crescit et oris
Et colli spatium; longae pars maxima pallae
Cauda fit, utque vagi crines per colla iacebant,
In dextras abiere iubas: pariterque novata est
- 675 Et vox et facies. nomen quoque monstra dedere.
Flebat, opemque tuam frustra Philyreius heros,
Delphice, poscebat. nam nec rescindere magni
Iussa Iovis poteras, nec, si rescindere posses,
Tunc aderas. Elin Messeniaque arva colebas.
- 680 Illud erat tempus, quo te pastoria pellis f. xxiii.
Texit, onusque fuit baculum silvestre sinistrae,
Alterius dispar septenis fistula cannis.
Dumque amor est curae, dum te tua fistula mulcet,
Incustoditae Pylios memorantur in agros
- 685 Processisse boves. videt has Atlantide Maia f. xxiv.
Natus, et arte sua silvis occultat abactas.
Senserat hoc furtum nemo, nisi notus in illo
Rure senex, Battum vicinia tota vocabant.
Divitis hic saltus herbosaque pascua Nelei

- 690 Nobiliumque greges custos servabat equarum.
Hunc timuit, blandaque manu seduxit, et illi
'Quisquis es, hospes,' ait 'si forte armenta requireret
Haec aliquis, vidisse nega: neu gratia facto
Nulla rependatur, nitidam cape praemia vaccam,'
695 Et dedit. accepta voces has reddidit, 'hospes,
Tutus eas. lapis iste prius tua furta loquetur'
Et lapidem ostendit. simulat Iove natus abire,
Mox redit et versa pariter cum voce figura
'Rustice, vidisti siquas hoc limite' dixit
700 'Ire boves, fer opem, furtoque silentia deme:
Iuncta suo pariter dabitur tibi femina tauro.'
At senior, postquam est merces geminata, 'sub illis
Montibus' inquit 'erunt;' et erant sub montibus illis.
Risit Atlantiades et 'me mihi, perfide, prodis?
705 Me mihi prodis?' ait periuraque pectora vertit
In durum silicem, qui nunc quoque dicitur index:
Inque nihil merito vetus est infamia saxo.
Hinc se sustulerat paribus Caducifer alis:
Munychiosque volans agros gratamque Minervae
710 Despectabat humum cultique arbusta Lycei.
Illa forte die castae de more puellae
Vertice subposito festas in Palladis arces
Pura coronatis portabant sacra canistris.
Inde revertentes deus aspicit ales, iterque
715 Non agit in rectum, sed in orbem curvat eundem.
Ut volucris visis rapidissima miluus extis,
Dum timet et densi circumstant sacra ministri,
Flectitur in gyrum, nec longius audet abire,
Spemque suam motis avidus circumvolat alis:
720 Sic super Actaeas agilis Cyllenius arces
Inclinat cursus et easdem circinat auras.
Quanto splendidior quam cetera sidera fulget
Lucifer, et quanto te, Lucifer, aurea Phoebe:
Tanto virginibus praestantior omnibus Herse
725 Ibat eratque decus pompae comitumque suarum.
Obstipuit forma Iove natus, et aethere pendens

- Non secus exarsit, quam cum Balearica plumbum
Funda iacit: volat illud et incandescit eundo,
Et quos non habuit, sub nubibus invenit ignes.
730 Vertit iter, caeloque petit terrena relicto,
Nec se dissimulat. tanta est fiducia formae.
Quae quamquam iusta est, cura tamen adiuvat illam,
Permulcetque comas chlamydemque, ut pendeat apte,
Collocat, ut limbus totumque appareat aurum;
735 Ut teres in dextra, qua somnos ducit et arcet,
Virga sit; ut tervis niteant talaria plantis.
Pars secreta domus ebore et testudine cultos
Tres habuit thalamos, quorum tu, Pandrose,
dextrum,
Aglaurus laevum, medium possederat Herse.
740 Quae tenuit laevum, venientem prima notavit
Mercurium nomenque dei scitarier ausa est
Et causam adventus. cui sic respondit Atlantis
Pleïonesque nepos: 'ego sum, qui iussa per auras
Verba patris porto. pater est mihi Iuppiter ipse.
745 Nec fingam causas: tu tantum fida sorori
Esse velis prolisque meae matertera dici.
Herse causa viae. faveas oramus amanti.'
Aspicit hunc oculis isdem, quibus abdita nuper
Viderat Aglaurus flavae secreta Minervae,
750 Proque ministerio magni sibi ponderis aurum
Postulat: interea tectis excedere cogit.
Vertit ad hanc torvi dea bellica luminis orbem,
Et tanto penitus traxit suspiria motu,
Ut pariter pectus positamque in pectore forti
755 Aegida concuteret. [subit, hanc arcana profana
Detexisse manu tum, cum sine matre creatam
Lemnicolae stirpem contra data foedera vidit:
Et gratamque deo fore iam gratamque sorori,
Et ditem sumpto, quod avara poposcerat, auro.]
760 Protinus Invidiae nigro squalentia tabo
Tecta petit. domus est imis in vallibus huius
Abdita, sole carens, non ulli pervia vento,

- Tristis et ignavi plenissima frigoris , et quae
Igne vacet semper , caligine semper abundet .
765 Huc ubi pervenit belli metuenda virago ,
Constitit ante domum , neque enim succedere tectis
Fas habet , et postes extrema cuspidē pulsat .
Concussae patuere fores . videt intus edentem
Vipereas carnes , vitiorum alimenta suorum ,
770 Invidiam , visaque oculos avertit . at illa
Surgit humo pigre semesarumque relinquit
Corpora serpentum , passuque incedit inerti ;
Utque deam vidit formaeque armisque decoram ,
Ingemuit , vultumque inita ad suspiria duxit .
775 Pallor in ore sedet , macies in corpore toto ,
Nusquam recta acies , livent rubigine dentes ,
Pectora felle virent , lingua est suffusa veneno .
Risus abest , nisi quem visi movere dolores ,
Nec fruitur somno , vigilacibus excita curis ,
780 Sed videt ingratos , intabescitque videndo ,
Successus hominum , carpitque et carpitur una ,
Suppliciumque suum est . quamvis tamen oderat , illam
Talibus affata est breviter Tritonia dictis :
'Inface tabe tua natarum Cecropis unam .
785 Sic opus est . Aglauros ea est .' haud plura locuta
Fugit et inpressa tellurem reppulit hasta .
Illa deam obliquo fugientem lumine cernens
Murmura parva dedit , successurumque Minervae
Indoluit . baculumque capit , quod spinea totum
790 Vincula cingebant ; adopertaque nubibus atris
Quacumque ingreditur , florentia proterit arva ,
Exuritque herbas et summa cacumina carpit ,
Afflatuque suo populos urbesque domosque
Polluit , et tandem Tritonida conspicit arcem
795 Ingeniis opibusque et festa pace virentem ,
Vixque tenet lacrimas , quia nil lacrimabile cernit .
Sed postquam thalamos intravit Cecrope natae ,
Iussa facit pectusque manu ferrugine tincta
Tangit et hamatis praecordia sentibus inplet ,

- 800 Inspiratque nocens virus piceumque per ossa
Dissipat et medio spargit pulmone venenum.
[Neve mali causae spatium per latius errent,]
Germanam ante oculos fortunatumque sororis
Coniugium pulchraque deum sub imagine ponit,
805 Cunctaque magna facit. quibus irritata, dolore
Cecropis occulto mordetur et anxia nocte,
Anxia luce gemit, lentaque miserrima tabe
Liquitur, ut glacies inserto saucia sole;
Felicisque bonis non lenius uritur Herses,
810 Quam cum spinosis ignis subponitur herbis,
Quae neque dant flammās, lenique tepore cremantur.
Saepe mori voluit, ne quicquam tale videret;
Saepe velut crimen rigido narrare parenti:
Denique in adverso venientem limine sedit
815 Exclusura deum. cui blandimenta precesque
Verbaque iactanti mitissima ‘desine,’ dixit
‘Hinc ego me non sum nisi te motura repulso.’
‘Stemus’ ait ‘pacto’ velox Cyllenius ‘isto,’
Caelatasque fores virga patefecit: at illi
820 Surgere conanti partes quascumque sedendo
Flectimus, ignava nequeunt gravitate moveri.
Illa quidem pugnat recto se attollere trunco,
Sed genuum iunctura riget, frigusque perurguet.
[Labitur, et pallent amisso sanguine venae.]
825 Utque malum late solet inmedicabile cancer
Serpere, et illaesas vitiatīs addere partes,
Sic letalis hiems paulatim in pectora venit
Vitalesque vias et respiramina clausit.
Nec conata loqui est, nec, si conata fuisset,
830 Vocis habebat iter. saxum iam colla tenebat,
Oraque duruerant, signumque exsanguē sedebat.
Nec lapis albus erat: sua mens infecerat illam. f. xxv.
Has ubi verborum poenas mentisque profanae
Cepit Atlantiades, dictas a Pallade terras
835 Linquit et ingreditur iactatis aethera pennīs.
Sevocat hunc genitor. nec causam fassus amoris

- 'Fide minister' ait 'iussorum, nate, meorum,
Pelle moram, solitoque celer delabere cursu,
Quaeque tuam matrem tellus a parte sinistra
840 Suspicit, indigenae Sidonida nomine dicunt,
Hanc pete; quodque procul montano gramine pasci
Armentum regale vides, ad litora verte.'
Dixit: et expulsi iandudum monte iuveni
Litora iussa petunt, ubi magni filia regis
845 Ludere virginibus Tyriis comitata solebat.
Non bene conveniunt nec in una sede morantur
Maiestas et amor. sceptri gravitate relictā
Ille pater rectorque deum, cui dextra trisulcis
Ignibus armata est, qui nutu concutit orbem,
850 Induitur faciem tauri mixtusque iuvenis f. xxvi.
Mugit et in teneris formosus obambulat herbis.
Quippe color nivis est, quam nec vestigia duri
Calcavere pedis nec solvit aquaticus auster.
Colla toris extant; armis palearia pendent:
855 Cornua parva quidem, sed quae contendere possis
Facta manu, puraque magis perlucida gemma.
Nullae in fronte minae, nec formidabile lumen:
Pacem vultus habet. miratur Agenore nata,
Quod tam formosus, quod proelia nulla minetur,
860 Sed quamvis mitem, metuit contingere primo:
Mox adit, et flores ad candida porrigit ora.
Gaudet amans et, dum veniat sperata voluptas,
Oscula dat manibus. vix iam, vix cetera differt.
Et nunc alludit, viridique exultat in herba,
865 Nunc latus in fulvis niveum deponit harenis;
Paulatimque metu dempto modo pectora praebet
Virginea palpanda manu, modo cornua sertis
Inpedienda novis. ausa est quoque regia virgo,
Nescia quem premeret, tergo considerare tauri:
870 Cum deus a terra siccoque a litore sensim
Fissa pedum primis vestigia ponit in undis,
Inde abit ulterius, mediique per aequora ponti
Fert praedam. pavet haec litusque ablata relictum

Respicit , et dextra cornum tenet , altera dorso
875 Inposita est ; tremulae sinuantur flamine vestes .

LIBER TERTIUS .

- Iamque deus posita fallacis imagine tauri
Se confessus erat Dictaeaeque rura tenebat :
Cum pater ignarus Cadmo perquirere raptam
Imperat , et poenam , si non invenerit , addit
5 Exilium . [facto pius et sceleratus eodem.]
Orbe pererrato — quis enim deprendere possit
Furta Iovis ? — profugus patriamque iramque parentis
Vitat Agenorides , Phoebique oracula supplex
Consulit et , quae sit tellus habitanda , requirit .
10 ‘Bos tibi’ Phoebus ait ‘solis occurret in arvis ,
Nullum passa iugum , curvique immunis aratri .
Hac duce carpe vias et qua requieverit herba ,
Moenia fac condas , Boeotiaque illa vocato .’
Vix bene Castalio Cadmus descenderat antro ,
15 Incustoditam lente videt ire iuvencam
Nullum servitii signum cervice gerentem .
Subsequitur pressoque legit vestigia gressu ,
Auctoremque viae Phoebum taciturnus adorat .
Iam vada Cephisi Panopesque evaserat arva :
20 Bos stetit et tollens speciosam cornibus altis
Ad caelum frontem mugitibus inpulit auras
Atque ita , respiciens comites sua terga sequentes ,
Procubuit teneraque latus summisit in herba .
Cadmus agit grates , peregrinaeque oscula terrae
25 Figit , et ignotos montes agrosque salutat .
Sacra Iovi facturus erat . iubet ire ministros
Et peterè e vivis libandas fontibus undas .
Silva vetus stabat nulla violata securi ,
Et specus in media , virgis ac vimine densus ,
30 Efficiens humilem lapidum compagibus arcum ,

- Uberibus fecundus aquis, ubi conditus antro
Martius anguis erat, cristis praesignis et auro:
Igne micant oculi; corpus tumet omne veneno;
Tresque vibrant linguæ; triplici stant ordine dentes
35 Quém postquàm Tyriā lucū de gēte profecti
Infausto tetigere gradu, demissaque in undas
Urna dedit sonitum, longo caput extulit antro
Caeruleus serpens horrendaque sibila misit.
Effluxere urnae manibus, sanguisque relinquit
40 Corpus, et attonitos subitus tremor occupat artus.
Ille volubilibus squamosos nexibus orbes
Torquet, et inmensos saltu sinuatur in arcus,
Ac media plus parte leves erectus in auras
Despicit omne nemus, tantoque est corpore, quanto
45 Si totum spectes, geminas qui separat Arctos.
Nec mora, Phoenicas, sive illi tela parabant,
Sive fugam, sive ipse timor prohibebat utrumque,
Occupat. hos morsu, longis amplexibus illos,
Hos necat afflati funesta tabe veneni.
50 Fecerat exiguas iam sol altissimus umbras:
Quae mora sit sociis, miratur Agenore natus,
Vestigatque viros. tegumen direpta leonis
Pellis erat, telum splendenti lancea ferro
Et iaculum, teloque animus praestantior omni.
55 Ut nemus intravit letataque corpora vidit,
Victoremque supra spatiosi corporis hostem
Tristia sanguinea lambentem vulnera lingua,
'Aut ultor vestrae, fidissima corpora, mortis,
Aut comes' inquit 'ero.' dixit, dextraque molarem
60 Sustulit et magnum magno conamine misit.
Illius impulsu cum turribus ardua celsis
Moenia mota forent: serpens sine vulnere mansit.
Loricæque modo squamis defensus et atrae
Duritiae pellis validos cute reppulit ictus.
65 At non duritia iaculum quoque vicit eadem,
Quod medio lentae spinae curvamine fixum
Constitit, et totum descendit in ilia ferrum.

- Ille dolore ferox caput in sua terga retorsit,
 Vulneraque aspexit, fixumque hostile momordit,
 70 Idque ubi vi multa partem labefecit in omnem,
 Vix tergo eripuit: ferrum tamen ossibus hæsit.
 Tum vero postquam solitas accessit ad iras
 Causa recens, plenis tumuerunt guttura venis,
 Spumaque pestiferos circumfluit albida rictus,
 75 Terraque rasa sonat squamis, quique halitus exit
 Ore niger Stygio, vitiatas inficit auras.
 Ipse modo immensum spiris facientibus orbem
 Cingitur, interdum longa trabe rector extat,
 Impete nunc vasto ceu concitus imbris amnis
 80 Fertur et obstantes proturbat pectore silvas.
 Cedit Agenorides paulum, spolioque leonis
 Sustinet incursus, instantiaque ora retardat
 Cuspide praetenta. furit ille et inania duro
 Vulnere dat ferro, figitque in acumine dentes,
 85 Iamque venenifero sanguis manare palato
 Coeperat et virides aspergine tinxerat herbas:
 Sed leve vulnus erat, quia se retrahebat ab ictu
 Laesaque colla dabat retro, plagamque sedere
 Cedendo arcebat, nec longius ire sinebat:
 90 Donec Agenorides coniectum in gutture ferrum
 Usque sequens pressit, dum retro quercus eunti
 Obstitit, et fixa est pariter cum robore cervix.
 Pondere serpentis curvata est arbor, et imae
 Parte flagellari gemuit sua robora caudae. ✱
 95 Dum spatium victor victi considerat hostis,
 Vox subito audita est; neque erat cognoscere
 promptum,
 Unde, sed audita est, 'quid, Agenore nate,
 peremptum
 Serpentem spectas? et tu spectabere serpens.'
 Ille diu pavidus pariter cum mente colorem
 100 Perdiderat, gelidoque comæ terrore rigeabant.
 Ecce viri faultrix superas delapsa per auras
 Pallas adest, motaeque iubet subponere terrae f. xxvii.

- Vipereos dentes , populi incrementa futuri .
 Paret et ut presso sulcum patefecit aratro ,
 105 Spargit humi iussos , mortalia semina , dentes .
 Inde , fide maius , glaebae coepere moveri ,
 Primaque de sulcis acies apparuit hastae ,
 Tegmina mox capitum picto nutantia cono ,
 Mox umeri pectusque onerataque bracchia telis
 110 Existunt , crescitque seges clipeata virorum .
 Sic ubi tolluntur festis aulaea theatris ,
 Surgere signa solent , primumque ostendere vultus ,
 Cetera paulatim ; placidoque educta tenore
 Tota patent imoque pedes in margine ponunt .
 115 Territus hoste novo Cadmus capere arma parabat .
 'Ne cape ,' de populo , quem terra creaverat , unus
 Exclamat 'nec te civilibus insere bellis .'
 Atque ita terrigenis rigido de fratribus unum
 Comminus ense ferit : iaculo cadit eminus ipse .
 120 Hunc quoque qui leto dederat , non longius illo
 Vivit , et expirat modo quas acceperat , auras .
 Exemploque pari furit omnis turba , suoque
 Marte cadunt . [subiti per mutua vulnera fratres .]
 Iamque brevis vitae spatium sortita iuventus
 125 Sanguineo tepidam plangebat pectore matrem ,
 Quinque superstitibus : quorum fuit unus Echion .
 Is sua iecit humo monitu Tritonidis arma ,
 Fraternaeque fidem pacis petiitque deditque .
 Hos operis comites habuit Sidonius hospes ,
 130 Cum posuit iussam Phoebeis sortibus urbem .
 Iam stabant Thebae . poteras iam , Cadme , videri
 Exilio felix : soceri tibi Marsque Venusque
 Contigerant . huc adde genus de coniuge tanta ,
 Tot natos natasque et , pignera cara , nepotes ,
 135 Hos quoque iam iuvenes . sed scilicet ultima semper
 Expectanda dies homini , dicique beatus
 Ante obitum nemo supremaque funera debet .
 Prima nepos inter tot res tibi , Cadme , secundas
 Causa fuit luctus , alienaque cornua fronti

- 140 Addita , vosque canes satiatae sanguine erili.
At bene si quaeras , fortunae crimen in illo ,
Non scelus invenies . quod enim scelus error habebat ?
Mons erat infectus variarum caede ferarum ,
Iamque dies medius rerum contraxerat umbras
- 145 Et sol ex aequo meta distabat utraque :
Cum iuvenis placido per devia lustra vagantes
Participes operum compellat Hyantius ore :
'Lina madent , comites , ferrumque cruore ferarum ,
Fortunamque dies habuit satis . altera lucem
- 150 Cum croceis invecta rotis Aurora reducet ,
Propositum repetemus opus . nunc Phoebus utraque
Distat idem creta , finditque vaporibus arva .
Sistite opus praesens , nodosaque tollite lina .'
Iussa viri faciunt intermittuntque laborem .
- 155 Vallis erat piceis et acuta densa cupressu ,
Nomine Gargaphie , succinctae sacra Dianae ,
Cuius in extremo est antrum nemorale recessu ,
Arte laboratum nulla : simulaverat artem
Ingenio natura suo ; nam pumice vivo
- 160 Et levibus tofis nativum duxerat arcum .
Fons sonat a dextra tenui perlucidus unda ,
Margine gramineo patulos incinctus hiatus .
Hic dea silvarum venatu fessa solebat
Virgineos artus liquido perfundere rore .
- 165 Quo postquam subiit , nympharum tradidit uni
Armigerae iaculum pharetramque arcusque retentos ;
Altera depositae subiecit brachia pallae ;
Vincla duae pedibus demunt . nam doctior illis
Ismenis Crocale sparsos per colla capillos
- 170 Colligit in nodum . [quamvis erat ipsa solutis .]
Excipiunt laticem Nepheleque Hyaleque Rhanisque
Et Psecas et Phiale , funduntque capacibus urnis .
Dumque ibi perluitur solita Titania lympha ,
Ecce nepos Cadmi dilata parte laborum
- 175 Per nemus ignotum non certis passibus errans
Pervenit in lucum : sic illum fata ferebant .

- Qui simul intravit rorantia fontibus antra,
 Sicut erant, viso nudae sua pectora nymphae
 Percussere viro, subitisque ululatibus omne
 180 Implevere nemus, circumfusaeque Dianam
 Corporibus texere suis. tamen altior illis
 Ipsa dea est, colloque tenus supereminet omnes.
 Qui color infectis adversi solis ab ictu
 Nubibus esse solet aut purpureae aurorae,
 185 Is fuit in vultu visae sine veste Dianae.
 Quae quamquam comitum turba est stipata suarum,
 In latus obliquum tamen astitit, oraque retro
 Flexit: et ut vellet promptas habuisse sagittas,
 Quas habuit sic hāsisit aquas, vultumque virilem
 190 Perfudit. [spargensque comas ultricibus undis]
 Addidit haec cladis praenuntia verba futurae:
 'Nunc tibi me posito visam velamine narres,
 Si poteris narrare, licet.' nec plura minata
 Dat sparsō capiti vivacis cornua cervi, f. xxviii.
 195 Dat spatium collo, summasque cacuminat aures,
 Cum pedibusque manus, cum longis brachia mutat
 Cruribus, et velat maculoso vellere corpus;
 Additus et pavor est. fugit Autonoeius heros
 Et se tam celerem cursu miratur in ipso.
 200 Ut vero vultus et cornua vidit in unda,
 'Me miserum!' dicturus erat, vox nulla secuta est:
 Ingemuit, vox illa fuit; lacrimaeque per ora
 Non sua fluxerunt. mens tantum pristina mansit.
 Quid faciat? repetatne domum et regalia tecta?
 205 An lateat silvis? pudor hoc, timor impedit illud.
 Dum dubitat, videre canes: primumque Melampus
 Ichnobatesque sagax latratu signa dedere,
 Gnosius Ichnobates, Spartana gente Melampus.
 Inde ruunt alii rapida velocius aura,
 210 Pamphagus et Dorceus et Oribasus, Arcades omnes,
 Nebrophonusque valens et trux cum Laelape Theron,
 Et pedibus Pterelas, et naribus utilis Agre,
 Hylaeusque ferox nuper percussus ab apro,

- Deque lupo concepta Nape, pecudesque secuta
215 Poemenis, et natis comitata Harpyia duobus,
Et substricta gerens Sicyonius ilia Ladon
Et Dromas et Canace Sticteque et Tigris et Alce,
Et niveis Leucon, et villis Asbolus atris,
Praevalidusque Lacon et cursu fortis Aëlle
220 Et Thous et Cyprio velox cum fratre Lycisce,
Et nigram medio frontem distinctus ab albo
Harpalos et Melaneus hirsutaque corpore Lachne,
Et patre Dictaeo, sed matre Laconide nati
Labros et Agriodus, et acutae vocis Hylactor,
225 Quosque referre mora est. ea turba cupidine praedae
Per rupes scopulosque adituque carentia saxa
Quaque est difficilis, quaque est via nulla, sequuntur.
Ille fugit per quae fuerat loca saepe secutus,
Heu famulos fugit ipse suos! clamare libebat
230 'Actaeon ego sum, dominum cognoscite vestrum!'
Verba animo desunt. resonat latratibus aether.
Prima Melanchaetes in tergo vulnera fecit,
Proxima Theridamas; Oresitrophus haesit in armis.
Tardius exierant, sed per compendia montis
235 Anticipata via est. dominum retinentibus illis,
Cetera turba coit confertque in corpore dentes.
Iam loca vulneribus desunt. gemit ille, sonumque,
Etsi non hominis, quem non tamen edere possit
Cervus, habet, maestisque replet iuga nota querellis.
240 [Et genibus pronis supplex similisque roganti
Circumfert tacitos tamquam sua brachia vultus.]
At comites rapidum solitis hortatibus agmen
Ignari instigant, oculisque Actaeona quaerunt,
Et velut absentem certatim Actaeona clamant —
245 Ad nomen caput ille refert — et abesse queruntur,
Nec capere oblatae segnem spectacula praedae.
Vellet abesse quidem, sed adest: velletque videre,
Non etiam sentire canum fera facta suorum.
Undique circumstant, mersisque in corpore rostris
250 Dilacerant falsi dominum sub imagine cervi.

[Nec nisi finita per plurima vulnera vita
Ira pharetratae fertur satiata Dianae.]

- Rumor in ambiguo est: aliis violentior aequo
Visa dea est, alii laudant dignamque severa
255 Virginitate vocant. pars invenit utraque causas.
Sola Iovis coniunx non tam culpetne probetne
Eloquitur, quam clade domus ab Agenore ductae
Gaudet, et a Tyria collectum paelice transfert
In generis socios odium. subit ecce priori
260 Causa recens, gravidamque dolet de semine magni
Esse Iovis Semelen. dum linguam ad iurgia solvit,
'Profeci quid enim totiens per iurgia?' dixit
'Ipsa petenda mihi est: ipsam, si maxima Iuno
Rite vocor, perdam, si me gemmantia dextra
265 Sceptra tenere decet, si sum regina Iovisque
Et soror et coniunx, certe soror. at, puto, furto est
Contenta et thalami brevis est iniuria nostri.
Concipit! id deerat! manifestaque crimina pleno
Fert utero et mater, quod vix mihi contigit, uno
270 De Iove vult fieri. [tanta est fiducia formae.]
Fallat eam faxo: nec sum Saturnia, si non
Ab Iove mersa suo Stygias penetrabit ad undas.'
Surgit ab his solio, fulvaeque recondita nube
Limen adit Semeles. nec nubes ante removet,
275 Quam simulavit anum, posuitque ad tempora canos,
Sulcavitque cutem rugis, et curva trementi f. xxix.
Membra tulit passu; vocem quoque fecit anilem,
Ipsaque erat Beroë, Semeles Epidauria nutrix.
Ergo ubi captato sermone diuque loquendo
280 Ad nomen venere Iovis, suspirat et 'opto,
Iuppiter ut sit,' ait 'metuo tamen omnia. multi
Nomine divorum thalamos iniere pudicos.
Nec tamen esse Iovem satis est: det pignus amoris,
Si modo verus is est: quantusque et qualis ab alta
285 Iunone excipitur, tantus talisque, rogato,
Det tibi complexus, suaque ante insignia sumat.'
Talibus ignaram Iuno Cadmeida dictis

- Formarat . rogat illa Iovem sine nomine munus ;
Cui deus 'elige ,' ait 'nullam patiēre repulsam .
290 Quoque magis credas , Stygii quoque conscia sunt
Numina torrentis , timor et deus ille deorum .'
Laeta malo nimiumque potens perituraque amantis
Obsequio Semele 'qualem Saturnia' dixit
'Te solet amplecti , Veneris cum foedus initis ,
295 Da mihi te talem .' voluit deus ora loquentis
Opprimere : exierat iam vox properata sub auras .
Ingemuit ; neque enim non haec optasse , neque ille
Non iurasse potest . ergo maestissimus altum
Aethera conscendit , vultuque sequentia traxit
300 Nubila , quis nimbos inmixtaque fulgura ventis
Addidit et tonitrus et inevitabile fulmen .
Qua tamen usque potest , vires sibi demere temptat ;
Nec , quo centimanum delecerat igne Typhoëa ,
Nunc armatur eo : nimium feritatis in illo est .
305 Est aliud levius fulmen , cui dextra Cyclopum
Saevitiae flammaeque minus , minus addidit irae ;
Tela secunda vocant superi . capit illa , domumque
Intrat Agenoream . corpus mortale tumultus
Non tulit aetherios , donisque iugalibus arsit .
310 Imperfectus adhuc infans geneticis ab alvo
Eripitur , patrioque tener — si credere dignum est —
Insuitur femori maternaque tempora complet .
Furtim illum primis Ino matertera cunis
Educat : inde datum nymphae Nyseides antris
315 Occuluere suis lactisque alimenta dedere .
Dumque ea per terras fatali lege gerantur ,
Tutaque bis geniti sunt incunabula Bacchi ,
Forte Iovem memorant , diffusum nectare , curas
Seposuisse graves , vacuaque agitassemis
320 Cum Iunone iocos et 'maior vestra profecto est ,
Quam quae contingit maribus' dixisse 'voluptas .'
Illa negat . placuit , quae sit sententia docti
Quaerere Tiresiae : Venus huic erat utraque nota .
Nam duo magnorum viridi coeuntia silva f. xxx .

- 325 Corpora serpentum baculi violaverat ictu ;
Deque viro factus , mirabile , femina , septem
Egerat autumnos . octavo rursus eosdem
Vidit , et 'est vestrae si tanta potentia plagae ,'
Dixit 'ut auctoris sortem in contraria mutet ,
330 Nunc quoque vos feriam .' percussis anguibus isdem
Forma prior rediit , genetivaeque venit imago .
Arbiter hic igitur sumptus de lite iocosa
Dicta Iovis firmat . gravius Saturnia iusto
Nec pro materia fertur doluisse , suique
335 ludicis aeterna damnavit lumina nocte .
At pater omnipotens , neque enim licet irrita cuiquam
Facta dei fecisse deo , pro lumine adempto
Scire futura dedit , poenamque levavit honore .
Ille per Aonias fama celeberrimus urbes
340 Inreprehensa dabat populo responsa petenti .
Prima fide vocisque ratae temptamina sumpsit
Caerula Liriope , quam quondam flumine curvo
Implicuit , clausaeque suis Cephisos in undis
Vim tulit . enixa est utero pulcherrima pleno
345 Infantem , nymphis iam tunc qui posset amari ,
Narcissumque vocat . de quo consultus , an esset
Tempora maturae visurus longa senectae ,
Fatidicus vates 'si se non noverit' inquit .
Vana diu visa est vox auguris . exitus illam
350 Resque probat letique genus novitasque furoris .
Namque ter ad quinos unum Cephisius annum
Addiderat , poteratque puer iuvenisque videri .
Multi illum iuvenes , multae cupiere puellae ;
Sed fuit in tenera tam dura superbia forma ,
355 Nulli illum iuvenes , nullae tetigere puellae .
Aspicit hunc trepidos agitantem in retia cervos
Vocalis nymphe , quae nec reticere loquenti
Nec prior ipsa loqui didicit , resonabilis Echo .
Corpus adhuc Echo , non vox erat : et tamen usum
360 Garrula non alium , quam nunc habet , oris habebat ,
Reddere de multis ut verba novissima posset .

- Fecerat hoc Iuno , quia , cum deprendere posset
Cum Iove saepe suo nymphas in monte iacentes ,
Illa deam longo prudens sermone tenebat ,
365 Dum fugerent nymphae . postquam Saturnia sensit ,
'Huius' ait 'linguae , qua sum delusa , potestas
Parva tibi dabitur , vocisque brevissimus usus :'
Reque minas firmat : tantum haec in fine loquendi
Ingeminat voces auditaque verba reportat .
370 Ergo ubi Narcissum per devia rura vagantem
Vidit et incaluit , sequitur vestigia furtim ;
Quoque magis sequitur , flamma propiore calescit ,
Non aliter , quam cum summis circumlita taedis
Admotam rapiunt vivacia sulpura flammam .
375 O quotiens voluit blandis accedere dictis
Et molles adhibere preces ! natura repugnat ,
Nec sinit , incipiat . sed , quod sinit , illa parata est
Expectare sonos , ad quos sua verba remittat .
Forte puer , comitum seductus ab agmine fido ,
380 Dixerat 'ecquis adest ?' , et 'adest !' responderat Echo .
Hic stupet , atque aciem partes dimittit in omnes ,
Voce 'veni !' magna clamat : vocat illa vocantem .
Respicit , et rursus nullo veniente 'quid' inquit
'Me fugis ?' et totidem , quot dixit , verba recepit .
385 Perstat , et alternae deceptus imagine vocis
'Huc coeamus !' ait , nullique libentius umquam
Responsura sono 'coeamus !' rettulit Echo
Et verbis favet ipsa suis , egressaque silva
Ibat , ut iniceret sperato brachia collo .
390 Ille fugit , fugiensque 'manus complexibus aufer !
Ante' ait 'emoriar , quam sit tibi copia nostri !'
Rettulit illa nihil nisi 'sit tibi copia nostri !'
Spreta latet silvis , pudibundaque frondibus ora
Protegit , et solis ex illo vivit in antris .
395 Sed tamen haeret amor crescitque dolore repulsae :
Extenuant vigiles corpus miserabile curae , f. xxxi .
Adducitque cutem macies , et in aëra sucus
Corporis omnis abit . vox tantum atque ossa supersunt .

- Vox manet : ossa ferunt lapidis traxisse figuram.
 400 [Inde latet silvis nulloque in monte videtur;
 Omnibus auditur . sonus est , qui vivit in illa .]
 Sic hanc , sic alias undis aut montibus ortas
 Luserat hic nymphas , sic coetus ante viriles .
 Inde manus aliquis despectus ad aethera tollens
 405 'Sic amet ipse licet , sic non potiat^r amato !'
 Dixerat : assensit precibus Rhamnusia iustis .
 Fons erat inlimis , nitidis argenteus undis ,
 Quem neque pastores neque pastae monte capellae
 Contigerant aliudve pecūs , quem nulla volucris
 410 Nec fera turbarat nec lapsus ab arbore ramus .
 Gramen erat circa , quod proximus umor alebat ,
 Silvaque sole locum passura tepescere nullo .
 Hic puer et studio venandi lassus et aestu
 Procubuit , faciemque loci fontemque secutus .
 415 [Dumque sitim sedare cupit , sitis altera crevit .]
 Dumque bibit , visae correptus imagine formae
 [Spem sine corpore amat , corpus putat esse , quod
 umbra est .]
 Adstupet ipse sibi , vultuque inmotus eodem
 Haeret , ut e Pario formatum marmore signum .
 420 Spectat humi positus geminum , sua lumina , sidus ,
 Et dignos Baccho , dignos et Apolline crines ,
 Inpubesque genas , et eburnea colla , decusque
 Oris , et in niveo mixtum candore ruborem ;
 Cunctaque miratur , quibus est mirabilis ipse .
 425 Se cupit inprudens et qui probat , ipse probatur ,
 Dumque petit , petitur , pariterque accendit et ardet .
 Irrita fallaci quotiens dedit oscula fonti !
 In medias quotiens visum captantia collum
 Bracchia mersit aquas , nec se deprendit in illis !
 430 Quid videat , nescit : sed quod videt , uritur illo ,
 Atque oculos idem , qui decipit , incitat error .
 Credule , quid frustra simulacra fugacia captas ?
 Quod petis , est nusquam . quod amas , avertere , perdes .
 Ista re percussae , quam cernis , imaginis umbra est :

- 435 Nil habet ista sui . tecum venitque , manetque ;
Tecum discedet , si tu discedere possis .
Non illum Cereris , non illum cura quietis
Abstrahere inde potest : sed opaca fusus in herba
Spectat inexplcto mendacem lumine formam ,
440 Perque oculos perit ipse suos . paulumque levatus ,
Ad circumstantes tendens sua bracchia silvas ,
'Ecquis , io silvae , crudelius' inquit 'amavit ?
Scitis enim et multis latebra opportuna fuistis .
Ecquem , cum vestrae tot agantur saecula vitae ,
445 Qui sic tabuerit , longo meministis in aevo ?
Et placet et video : sed quod videoque placetque ,
Non tamen invenio : tantus tenet error amantem .
Quoque magis doleam , nec nos mare separat ingens ,
Nec via , nec montes , nec clausis moenia portis :
450 Exigua prohibemur aqua . cūpit ipse teneri :
Nam quotiens liquidis porreximus oscula lymphis ,
Hic totiens ad me resupino nititur ore .
Posse putes tangi : minimum est , quod amantibus
obstat .
Quisquis es , huc exi ! quid me , puer unice , fallis ,
455 Quove petitus abis ? certe nec forma nec aetas
Est mea , quam fugias , et amāunt mē quoque nymphae .
Spem mihi nescio quā vultū promittis amico ,
Cumque ego porrexī tibi bracchia , porrigis ultro :
Cum risi , arrides : lacrimas quoque saepe notavi
460 Me lacrimante tuas : nutu quoque signa remittis :
Et , quantum motu formosi suspicor oris ,
Verba refers , aures non pervenientia nostras —
Iste ego sum ! sensi ; nec me mea fallit imago .
Uror amore mei , flammās moveoque feroque .
465 Quid faciā ? roger , āne rogem ? quid dēinde rogabo ?
Quod cuplo mecum est : inopēm me copia fecit .
O utinam a nostro secedere corpore possem !
Votum in amante novum , vellem quod amamus ,
abesset ! —
Iamque dolor vires adimit , nec tempora vitae

- 470 Longa meae superant, primoque extinguo in aeo.
Nec mihi mors gravis est, posituro morte dolores:
Hic, qui diligitur, vellem diuturnior esset.
Nunc duo concordēs anima moriemur in una.
Dixit, et ad speciem rediit male sanus eandem,
475 Et lacrimis turbavit aquas, obscuraque moto
Reddita forma lacu est. quam cum vidisset abire,
'Quo refugis? remane, nec me, crudelis, amantem
Desere!' clamavit 'liceat quod tangere non est,
Aspicere et misero praebere alimenta furori.'
480 Dumque dolet, summa vestem diduxit ab ora,
Nudaque marmoreis percussit pectora palmis.
Pectora traxerunt tenuem percussa ruborem,
Non aliter quam poma solent, quae candida parte
Parte rubent, aut ut variis solet uva racemis
485 Ducere purpureum, nondum matura, colorem.
Quae simul aspexit liquefacta rursus in unda,
Non tulit ulterius: sed ut intabescere flavae
Igne levi cerae matutinaeque pruinae
Sole tepente solent, sic adtenuatus amore
490 Liquitur et caeco paulatim carpitur igni.
Et neque iam color est mixto candore rubori,
Nec vigor et vires et quae modo visa placebant,
Nec corpus remanet, quondam quod amaverat Echo.
Quae tamen ut vidit, quamvis irata memorque,
495 Indoluit, quotiensque puer miserabilis 'eheu!'
Dixerat, haec resonis iterabat vocibus 'eheu!'
Cumque suos manibus percusserat ille lacertos,
Haec quoque reddebat sonitum plangoris eundem.
Ultima vox solitam fuit haec spectantis in undam,
500 'Heu frustra dilecte puer!' totidemque remisit
Verba locus; dictoque vale 'vale!' inquit et Echo.
Ille caput viridi fessum summisit in herba,
Lumina nox clausit domini mirantia formam.
Tum quoque se, postquam est inferna sede receptus,
505 In Stygia spectabat aqua. planxere sorores
Naidēs et sectos fratri posuere capillos;

- Planxerunt dryades : plangentibus assonat Echo .
Iamque rogam quassasque faces feretrumque parabant :
Nusquam corpus erat . croceum pro corpore florem
510 Inveniunt foliis medium cingentibus albis . f. xxxii .
Cognita res meritam vati per Achaidas urbes
Adtulerat famam , nomenque erat auguris ingens .
Spernit Echionides tamen hunc ex omnibus unus
Contemptor superum Pentheus , praesagaque ridet
515 Verba senis , tenebrasque et cladem lucis ademptae
Obicit . ille movens albertia tempora canis
'Quam felix esses , si tu quoque luminis huius
Orbus' ait 'fieres , ne Bacchica sacra videres !
Namque dies aderit , quam non procul auguror esse ,
520 Qua novus huc veniat , proles Semeleia , Liber ,
Quem nisi templorum fueris dignatus honore ,
Mille lacer spargere locis , et sanguine silvas
Foedabis matremque tuam matrisque sorores .
Eveniet ! neque enim dignabere numen honore ,
525 Meque sub his tenebris nimium vidisse quereris .'
Talia dicentem proturbat Echione natus .
Dicta fides sequitur , responsaque vatis aguntur
Liber adest , festisque fremunt ululatus agri :
Turba ruit , mixtaeque viris matresque nurusque
530 Vulgusque procuresque ignota ad sacra feruntur .
'Quis furor , anguigenae , proles Mavortia , vestras
Attonuit mentes ?' Pentheus ait 'aerane tantum
Aere repulsa valent et adunco tibia cornu
Et magicae fraudes , ut quos non bellicus ensis ,
535 Non tuba terruerit , non strictis agmina telis ,
Femineae voces et mota insania vino
Obscenique greges et inania tympana vincant ?
Vosne , senes , mirer , qui longa per aequora vecti
Hac Tyron , hac profugos posuistis sede Penates ,
540 Nunc sinitis sine Marte capi ? vosne , acrior aetas ,
O iuvenes , propiorque meae , quos arma tenere ,
Non thyrsos , galeaque tegi , non fronde , decebat ?
Este , precor , memores , qua sitis stirpe creati ,

- Illiusque animos, qui multos perdidit unus,
545 Sumite serpentis! pro fontibus ille lacuque
Interiit: at vos pro fama vincite vestra!
Ille dedit leto fortes, vos pellite molles,
Et patrium retinete decus. si fata vetabant
Stare diu Thebas, utinam tormenta virique
550 Moenia diruerent, ferrumque ignisque sonarent!
Essemus miseri sine crimine; sorsque querenda,
Non celanda foret, lacrimaeque pudore carerent.
At nunc a puero Thebae capientur inermi,
Quem neque bella iuvant, nec tela, nec usus equorum
555 Sed madidi murra crines mollesque coronae
Purpuraque et pictis intextum vestibus aurum.
Quem quidem ego actutum, modo vos absistite, cogam
Assumptumque patrem commentaque sacra fateri.
An satis Acrisio est animi, contemnere vanum
560 Numen et Argolicas venienti claudere portas,
Pentheia terrebit cum totis advena Thebis?
Ite citi,' — famulis hoc imperat — 'ite, ducemque
Attrahite huc vinctum! iussis mora segnis abesto.'
Hunc avus, hunc Athamas, hunc cetera turba suorum
565 Corripiunt dictis frustra inhibere laborant.
Acrior admonitu est, irritaturque retenta
Et crescit rabies, remoraminaque ipsa nocebant.
Sic ego torrentem qua nil obstabat eunti,
Lenius et modico strepitu decurrere vidi:
570 At quacumque trabes obstructaque saxa tenebant,
Spumeus et fervens et ab obice saevior ibat.
Ecce cruentati redeunt et, Bacchus ubi esset,
Quaerenti domino Bacchum vidisse negarunt,
'Hunc' dixere 'tamen comitem famulumque sacrorum
575 Cepimus' et tradunt manibus post terga ligatis.
[Sacra dei quendam Tyrrhena gente secutum.]
Aspicit hunc Pentheus oculis, quos ira tremendos
Fecerat; et quamquam poenae vix tempora differt,
'O periture tuaque aliis documenta dature
580 Morte,' ait 'ede tuum nomen nomenque parentum

- Et patriam, morisque novi cur sacra frequentes
Ille metu vacuus 'nomen mihi' dixit 'Acoetes,
Patria Maeonia est; humili de plebe parentes.
Non mihi quae duri colerent, pater, arva iuveni,
585 Lanigerosve greges, non ulla armenta reliquit.
Pauper et ipse fuit, linoque solebat et hamis
Decipere, et calamo salientes ducere pisces.
Ars illi sua census erat. cum traderet artem,
"Accipe quas habeo, studii successor et heres,"
590 Dixit 'opes.' moriensque mihi nihil ille reliquit,
Praeter aquas. unum hoc possum appellare paternum.
Mox ego, ne scopulis haererem semper in isdem,
Addidici regimen dextra moderante carinae
Flectere, et Oleniae sidus pluviale Capellae
595 Taygetenque Hyadasque oculis Arctonque notavi
Ventorumque domos et portus puppibus aptos.
Forte petens Delon Ciae telluris ad oras
Applicor, et dextris adducor litora remis,
Doque leves saltus udaeque inmittor harenae,
600 Nox ubi consumpta est. aurora rubescere primo
Cooperat: exurgo, laticesque inferre recentes
Admoneo, monstroque viam, quae ducat ad undas.
Ipse, quid aura mihi tumulo promittat ab alto,
Prospicio, comitesque voco, repetoque carinam.
605 "Adsumus en!" inquit sociorum primus Opheltis,
Utque putat, praedam deserto nactus in agro,
Virginea puerum ducit per litora forma.
Ille mero somnoque gravis titubare videtur,
Vixque sequi. specto cultum faciemque gradumque;
610 Nil ibi quod credi posset mortale, videbam.
Et sensi et dixi sociis "quod numen in isto
Corpore sit, dubito: sed corpore numen in isto est.
Quisquis es, o faveas, nostrisque laboribus adsis:
His quoque des veniam." "pro nobis mitte precari"
815 Dictys ait, quo non alius conscendere summas
Ocior antemnas, prensoque rudente relabi.
Hoc Libys, hoc flavus, prorae tutela, Melanthus,

- Hoc probat Alcimedon, et qui requiemque modumque
 Voce dabat remis, animorum hortator Epopeus;
 620 Hoc omnes alii: praedae tam caeca cupido est.
 "Non tamen hanc sacro violari pondere pinum
 Perpetiar;" dixi "pars hic mihi maxima iuris."
 Inque aditu obsisto. furit audacissimus omni
 De numero Lycabas, qui Tusca pulsus ab urbe
 625 Exilium dira poenam pro caede luebat.
 Is mihi, dum resto, iuvenali guttura pugno
 Rupit, et excussum misisset in aequora, si non
 Haesisset, quamvis amens, in fune retentus.
 Impia turba probat factum. tum denique Bacchus, —
 630 Bacchus enim fuerat — veluti clamore solutus
 Sit sopor, aque mero redeant in pectora sensus,
 "Quid facitis? quis clamor?" ait, "qua, dicite, nautae,
 Huc ope perveni? quo me deferre paratis?"
 "Pone metum," Proreus "et quos contingere portus
 635 Ede velis:" dixit "terra sistere petita."
 "Naxon" ait Liber "cursus advertite vestros.
 Illa mihi domus est: vobis erit hospita tellus."
 Per mare fallaces perque omnia numina iurant
 Sic fore, meque iubent pictae dare vela carinae.
 640 Dexter a Naxos erat: dextra mihi lintea danti
 "Quid facis, o demens? quis te furor—" inquit
 Opheltes;
 [Pro se quisque, "tenet? laevam pete." maxima nutu]
 Pars mihi significat, pars, quid velit, aure susurrat.
 Obstipui, "capiat" que "aliquis moderamina" dixi
 645 Meque ministerio scelerisque artis removi.
 Increpor a cunctis, totumque innummurat agmen.
 E quibus Aethalion "te scilicet omnis in uno
 Nostra salus posita est!" ait, et subit ipse meumque
 Explet opus, Naxoque petit diversa relictā.
 650 Tum deus illudens, tamquam modo denique fraudem
 Senserit, e puppi pontum prospectat adunca
 Et flenti similis "non haec mihi litora, nautae,
 Promisistis," ait, "non haec mihi terra rogata est

- Quo merui poenam facto ? quae gloria vestra est,
655 Si puerum iuvenes , si multi fallitis unum ?”
Iandudum flebam . lacrimas manus in pia nostras
Ridet et inpellit properantibus aequora remis .
Per tibi nunc ipsum , nec enim praesentior illo
Est deus , adiuro , tam me tibi vera referre ,
660 Quam veri maiora fide . stetit aequore puppis
Haud aliter , quam si siccum navale teneret .
Illi admirantes remorum in verbere perstant ,
Velaque deducunt , geminaque ope currere temptant .
Impediunt hederæ remos , nexuque recurvo
665 Serpunt et gravidis distinguunt vela corymbis .
Ipse racemiferis frontem circumdatus uvis
Pampineis agitat velatam frondibus hastam .
Quem circa tigres simulacraque inania lyncum
Pictarumque iacent fera corpora pantherarum .
670 Exiluere viri , sive hoc insania fecit , f. xxxiii
Sive timor . primusque Medon nigrescere coepit
Corpore , et expresso spinae curvamine flecti .
Incipit huic Lycabas : “in quae miracula” dixit
‘Verteris ?’ et lati rictus et panda loquenti
675 Naris erat , sannamque cutis durata trahebat .
At Libys abstentos dum vult obvertere remos ,
In spatium resilire manus breve vidit , et illas
Iam non esse manus , iam pinnas posse vocari .
Alter ad intortos cupiens dare brachia funes
680 Brachia non habuit , truncoque repandus in undas
Corpore desiluit : falcata novissima cauda est ,
Qualia dimidia sinuantur cornua lunae .
Undique dant saltus , multaque aspergine rorant ,
Emerguntque iterum , redeuntque sub aequora rursus ,
685 Inque chori ludunt speciem , lascivaque iactant
Corpora et acceptum patulis mare naribus efflant .
De modo viginti , tct enim ratis illa ferebat ,
Restabam solus . pavidum gelidumque trementi
Corpore vixque meum firmat deus “excute” dicens
690 ‘Corde metum , Diamque tene .’ delatus in illam

- Accessi sacris Baccheaque sacra frequento.
 'Praebuimus longis' Pentheus 'ambagibus aures,'
 Inquit 'ut ira mora vires absumere posset.
 Praecipitem famuli rapite hunc, cruciataque diris
 695 Corpora tormentis Stygiae demittite nocti.'
 Protinus abstractus solidis Tyrrhenus Acoetes
 Clauditur in tectis: et dum crudelia iussae
 Instrumenta necis ferrumque ignesque parantur,
 Sponte sua patuisse fores, lapsasque lacertis
 700 Sponte sua fama est nullo solvente catenas.
 Perstat Echionides. nec iam iubet ire, sed ipse
 Vadit, ubi electus facienda ad sacra Cithaeron
 Cantibus et clara bacchantum voce sonabat.
 Ut fremit acer equus, cum bellicus aere canoro
 705 Signa dedit tubicen, pugnaeque assumit amorem,
 Penthea sic ictus longis ululatibus aether
 Movit, et audito clamore recanduit ira.
 Monte fere medio est, cingentibus ultima silvis,
 Purus ab arboribus spectabilis undique campus.
 710 Hic oculis illum cernentem sacra profanis
 Prima videt, prima est insano concita cursu,
 Prima suum misso violavit Penthea thyro
 Mater. 'io, geminae' clamavit 'adeste sorores!
 Ille aper, in nostris errat qui maximus agris,
 715 Ille mihi feriendus aper.' ruit omnis in unum
 Turba furens; cunctae coeunt, trepidumque sequuntur,
 Iam trepidum, iam verba minus violenta loquentem,
 Iam se damnantem, iam se peccasse fatentem.
 Saucius ille tamen 'fer opem, matertera' dixit
 720 'Autonoë! moveant animos Actaeonis umbrae.'
 Illa, quis Actaeon, nescit, dextramque precantis
 Abstulit: Inoo lacerata est altera raptu.
 Non habet infelix, quae matri brachia tendat,
 Trunca sed ostendens deiectis vulnera membris,
 725 'Aspice, mater!' ait. visis ululavit Agaue,
 Collaque iactavit, movitque per aëra crinem;
 Avulsumque caput digitis complexa cruentis

Clamat 'io comites , opus haec victoria nostrum est !'
 Non citius frondes autumnī frigore tactas
 730 Iamque male haerentes alta rapit arbore ventus ,
 Quam sunt membra viri manibus direpta nefandis .
 Talibus exemplis monitae nova sacra frequentant
 Turaque dant sanctasque colunt Ismenides aras .

LIBER QUARTUS.

At non Alcithoë Minyeias orgia censet
 Accipienda dei , sed adhuc temeraria Bacchum
 Progeniem negat esse Iovis , sociasque sorores
 Impietatis habet . festum celebrare sacerdos ,
 5 Immunesque operum famulas dominasque suorum
 Pectora pelle tegi , crinales solvere vittas ,
 Serta coma , manibus frondentes sumere thyrsos
 Iusserat , et saevam laesi fore numinis iram
 Vaticinatus erat . parent matresque nurusque ,
 10 Telasque calathosque infectaque pensa reponunt ,
 Turaque dant , Bacchumque vocant Bromiumque
 Lyaeumque
 Ignigenamque satumque iterum solumque bimatrem :
 Additur his Nyseus indetonsusque Thyoneus ,
 Et cum Lenaeo genialis consitor uvae ,
 15 Nycteliusque Eleleusque parens et Iacchus et Euhā ,
 Et quae praeterea per Graias plurima gentes
 Nomina , Liber , habes . tibi enim inconsumpta
 iuventa est ,
 Tu puer aeternus , tu formosissimus alto
 Conspiceris caelo . tibi , cum sine cornibus astas ,
 20 Virgineum caput est . oriens tibi victus adusque
 Decolor extremo qua tingitur India Gange .
 Penthea tu , venerande , bipenniferumque Lycurgum
 Sacrilegos mactas , Tyrrhenaque mittis in aequor
 Corpora . tu biugum pictis insignia frenis

- 25 Colla premis lyncum . bacchae satyrique sequuntur,
 Quique senex ferula titubantes ebrius artus
 Sustinet et pando non fortiter haeret asello .
 Quacumque ingrederis , clamor iuvenalis et una
 Femineae voces impulsaque tympana palmis
- 30 Concavaque aera sonant longoque foramine lusus .
 'Placatus mitisque' rogant Ismenides 'adsis,'
 Iussaue sacra colunt . solae Minyeïdes intus
 Intempestiva turbantes festa Minerva
 Aut ducunt lanas , aut stamina pollice versant ,
- 35 Aut haerent telae famulasque laboribus urgent .
 E quibus una levi deducens pollice filum
 'Dum cessant aliae commentaque sacra frequentant,
 Nos quoque , quas Pallas , melior dea , detinet,' inquit
 'Utile opus manuum vario sermone levemus,
- 40 Perque vices aliquid , quod tempora longa videri
 Non sinat , in medium vacuas referamus ad aures.'
 Dicta probant , primamque iubent narrare sorores .
 Illa , quid e multis referat , nam plurima norat ,
 Cogitat . et dubia est , de te , Babylonia , narret , f. xxxiv.
- 45 Derceti , quam versa squamis velantibus artus
 Stagna Palaestini credunt motasse figura :
 An magis , ut sumptis illius filia pennis f. xxxv.
 Extremos albis in turribus egerit annos :
 Nais an ut cantu nimiumque potentibus herbis f. xxxvi.
- 50 Verterit in tacitos iuvenalia corpora pisces ,
 Donec idem passa est : an , quae poma alba ferebat ,
 Ut nunc nigra ferat contactu sanguinis arbor .
 Hoc placet . hanc , quoniam vulgaris fabula non est ,
 Talibus orsa modis , lana sua fila sequente .
- 55 'Pyramus et Thisbe , iuvenum pulcherrimus alter ,
 Altera , quas oriens habuit , praelata puellis ,
 Contiguas tenere domos , ubi dicitur altam
 Coctilibus muris cinxisse Semiramis urbem .
 Notitiam primosque gradus vicinia fecit :
- 60 Tempore crevit amor . taedae quoque iure coissent :
 Sed vetuere patres . quod non potuere vetare ,

- Ex aequo captis ardebant mentibus ambo.
Conscius omnis abest, nutu signisque loquuntur,
Quoque magis tegitur, tectus magis aestuat ignis.
- 65 Fissus erat tenui rima, quam duxerat olim
Cum fieret, paries domui communis utrique.
Id vitium nulli per saecula longa notatum —
Quid non sentit amor? — primi vidistis amantes,
Et vocis fecistis iter; tutaeque per illud
- 70 Murmure blanditiae minimo transire solebant.
Saepe, ubi constiterant, hinc Thisbe, Pyramus illinc,
Inque vices fuerat captatus anhelitus oris,
“Invide” dicebant ‘paries, quid amantibus obstas?
Quantum erat, ut sineres toto nos corpore iungi,
- 75 Aut hoc si nimium, vel ad oscula danda pateres!
Nec sumus ingrati: tibi nos debere fatemur,
Quod datus est verbis ad amicas transitus aures.”
Talia diversa nequiquam sede locuti
Sub noctem dixere vale, partique dedere
- 80 Oscula quisque suae non pervenientia contra.
Postera nocturnos aurora removerat ignes,
Solque pruinosas radiis siccaverat herbas:
Ad solitum coiere locum. tum murmure parvo
Multa prius questi, statuunt, ut nocte silenti
- 85 Fallere custodes foribusque excedere temptent,
Cumque domo exierint, urbis quoque tecta relinquant;
Neve sit errandum lato spatiantibus arvo,
Convenient ad busta Nini, lateantque sub umbra
Arboris. arbor ibi niveis uberrima pomis
- 90 Ardua morus erat, gelido contermina fonti.
Pacta placent, et lux tarde discedere visa est.
[Praecipitatur aquis, et aquis nox exit ab isdem.]
Callida per tenebras versato cardine Thisbe
Egreditur fallitque suos, adopertaque vultum
- 95 Pervenit ad tumulum, dictaque sub arbore sedit.
Audacem faciebat amor. venit ecce recenti
Caede leaena boum spumantes oblita rictus,
Depositura sitim vicini fontis in unda.

- Quam procul ad lunae radios Babylonia Thisbe
 100 Vidit, et obscurum trepido pede fugit in antrum,
 Dumque fugit, tergo velamina lapsa reliquit.
 Ut lea saeva sitim multa compescuit unda,
 Dum redit in silvas, inventos forte sine ipsa
 Ore cruentato tenues laniavit amictus.
 105 Serius egressus vestigia vidit in alto
 Pulvere certa ferae, totoque expalluit ore
 Pyramus. ut vero vestem quoque sanguine tinctam
 Repperit, "una duos" inquit "nox perdet amantes:
 E quibus illa fuit longa dignissima vita,
 110 Nostra nocens anima est. ego te, miseranda, peremi,
 In loca plena metus qui iussi nocte venires,
 Nec prior huc veni. nostrum divellite corpus,
 Et scelerata fero consumite viscera morsu,
 O quicumque sub hac habitatis rupe, leones.
 115 Sed timidi est optare necem" — velamina Thisbes
 Tollit, et ad pactae secum fert arboris umbram.
 Utque dedit notae lacrimas, dedit oscula vesti,
 "Accipe nunc" inquit "nostri quoque sanguinis
 haustus!"
 Quoque erat accinctus, demisit in ilia ferrum,
 120 Nec mora, ferventi moriens e vulnere traxit.
 Ut iacuit resupinus humo, cruor emicat alte:
 Non aliter, quam cum vitiato fistula plumbo
 Scinditur, et tenui stridente foramine longas
 Eiaculatur aquas atque ictibus aëra rumpit.
 125 Arborei fetus aspergine caedis in atram
 Vertuntur faciem. [madefactaque sanguine radix
 Puniceo tinguit pendentia mora colore.]
 Ecce metu nondum posito, ne fallat amantem,
 Illa redit, iuvenemque oculis animoque requirit,
 130 Quantaque vitarit narrare pericula gestit.
 Utque locum et rigua cognoscit in arbore formam,
 Sic facit incertam pomi color. haeret, an haec sit.
 Dum dubitat, tremebunda videt pulsare cruentum
 Membra solum retroque pedem tulit oraque huxo

- 135 Pallidiora gerens exhorruit aequoris instar, .
Quod tremit, exigua cum summum stringitur aura .
Sed postquam remorata suos cognovit amores,
Percutit indignos claro plangore lacertos,
Et laniata comas amplexaque corpus amatum
- 140 Vulnera supplevit lacrimis fletumque cruori
Miscuit, et gelidis in vultibus oscula figens
"Pyrame," clamavit 'quis te mihi casus ademit?
Pyrame, responde: tua te carissima Thisbe
Nominat. exaudi, vultusque attolle iacentes!"
- 145 Ad nomen Thisbes oculos iam morte gravatos
Pyramus erexit, visaque recondidit illa.
Quae postquam vestemque suam cognovit, et ense
Vidit ebur vacuum, "tua te manus" inquit 'amorque
Perdidit, infelix. est et mihi fortis in unum
- 150 Hoc manus, est et amor: dabit hic in vulnera vires.
Persequar extinctum, letique miserrima dicar
Causa comesque tui. quique a me morte revelli
Heu sola poteris, poteris nec morte revelli.
Hoc tamen amborum verbis estote rogati,
- 155 O multum miseri, meus illiusque parentes,
Ut quos certus amor, quos hora novissima iunxit,
Componi tumulo non invideatis eodem. f. xxxvii.
At tu, quae ramis arbor miserabile corpus
Nunc tegis unius, mox es tectura duorum,
- 160 Signa tene caedis, pullosque et luctibus aptos
Semper habe fetus, gemini monumenta cruoris."
Dixit, et aptato pectus mucrone sub imum
Incubuit ferro, quod adhuc a caede tepebat.
Vota tamen tetigere deos, tetigere parentes.
- 165 Nam color in pomo est, ubi permaturuit, ater:
Quodque rogis superest, una requiescit in urna.'
Desierat: mediumque fuit breve tempus, et orsa est
Dicere Leuconoë. vocem tenuere sorores.
'Hunc quoque, siderea qui temperat omnia luce,
- 170 Cepit amor Solem: Solis referemus amores.
Primus adulterium Veneris cum Marte putatur

- Illic vidisse deus . videt hic deus omnia primus .
 Indoluit facto , Iunonigenaeque marito
 Furta tori furtique locum monstravit . at illi
 175 Et mens et quod opus fabrilis dextra tenebat ,
 Excidit . extemplo graciles ex aere catenas
 Retiaque et laqueos , quae lumina fallere possent ,
 Elimat . non illud opus tenuissima vincant
 Stamina , non summo quae pendet aranea tigno :
 180 Utque leves tactus momentaque parva sequantur ,
 Efficit , et lecto circumdata collocat apte .
 Ut venere torum coniunx et adulter in unum ,
 Arte viri vinclisque nova ratione paratis
 In mediis ambo deprensi amplexibus haerent .
 185 Lemnius extemplo valvas patefecit eburnas ,
 Admisitque deos . illi iacuerere ligati
 Turpiter . atque aliquis de dis non tristibus optat
 Sic fieri turpis . superi risere , diuque
 Haec fuit in toto notissima fabula caelo .
 190 Exigit indicii memorem Cythereia poenam ,
 Inque vices illum , tectos qui laesit amores ,
 Laedit amore pari . quid nunc , Hyperione nate ,
 Forma colorque tibi radiataque lumina prosunt ?
 Nempe tuis omnes qui terras ignibus uris ,
 195 Ureris igne novo ; quique omnia cernere debes ,
 Leucothoën spectas , et virgine figis in una
 Quos mundo debes , oculos . modo surgis eo
 Temperius caelo , modo serius incidis undis ,
 Spectandique mora brumales porrigis horas :
 200 Deficis interdum , vitiumque in lumina mentis
 Transit , et obscurus mortalia pectora terres .
 Nec , tibi quod lunae terris propioris imago
 Obstiterit , palles : facit hunc amor iste colorem .
 Diligis hanc unam . nec te Clymeneque Rhodosque ,
 205 Nec tenet Aeacae genetrix pulcherrima Circes ,
 Quaeque tuos Clytie quamvis despecta petebat
 Concubitus , ipsoque illo grave vulnus habebat
 Tempore . Leucothoë multarum oblivia fecit ,

- Gentis odoriferae quam formosissima partu
210 Edidit Eurynome . sed postquam filia crevit ,
Quam mater cunctas , tam matrem filia vicit .
Rexit Achaemenias urbes pater Orchamus , isque
Septimus a prisco numeratur origine Belo .
Axe sub Hesperio sunt pascua Solis equorum :
215 Ambrosiam pro gramine habent . ea fessa diurnis
Membra ministeriis nutrit reparatque labori .
Dumque ibi quadrupedes caelestia pabula carpunt ,
Noxque vicem peragit , thalamos deus intrat amatos
Versus in Eurynomes faciem genetricis , et inter
220 Bis sex Leucothoën famulas ad lumina cernit
Levia versato ducentem stamina fuso .
Ergo ubi ceu mater carae dedit oscula natae ,
“Res” ait ‘arcana est . famulae , discedite , neve
Eripite arbitrium matri secreta loquendi .”
225 Paruerant . thalamoque deus sine teste relicto
“Ille ego sum ,” dixit ‘qui longum metior annum ,
Omnia qui video , per quem videt omnia tellus ,
Mundi oculus . mihi , crede , places .” pavet illa ,
metuque
Et colus et fusus digitis cecidere remissis .
230 Ipse timor decuit . nec longius ille moratus
In veram rediit faciem , solitumque nitorem :
[At virgo , quamvis inopino territa visu ,]
Victa nitore dei posita vim passa querella est .
Invidit Clytie ; neque enim moderatus in illa
235 Solis amor fuerat : stimulataque paelicis ira
Vulgat adulterium , diffamatumque parenti
Indicat . ille ferox inmansuetusque precantem
Tendentemque manus ad lumina Solis et “ille
Vim tulit invitae” dicentem defodit alta
240 Crudus humo , tumulumque super gravis addit harenae .
Dissipat hunc radiis Hyperione natus , iterque
Dat tibi , qua possis defossos promere vultus ;
Nec tu iam poteras enectum pondere terrae
Tollere , nympha , caput , corpusque exsangue iacebas .

- 245 Nil illo fertur volucrum moderator equorum
 Post Phaëthonteos vidisse dolentius ignes.
 Ille quidem gelidos radorum viribus artus
 Si queat in vivum, temptat, revocare calorem.
 Sed quoniam tantis fatum conatibus obstat,
 250 Nectare odorato sparsit corpusque locumque,
 Multaque praequestus "tanges tamen aethera" dixit.
 Protinus imbutum caelesti nectare corpus
 Dilicuit terramque suo madefecit odore; f. xxxviii.
 Virgaque per glaebas sensim radicibus actis
 255 Turea surrexit, tumultumque cacumine rupit.
 At Clytien, quamvis amor excusare dolorem,
 Indiciumque dolor poterat, non amplius auctor
 Lucis adit Venerisque modum sibi fecit in illa.
 Tabuit ex illo, dementer amoribus usa
 260 Nympha, parum patiens; et sub Iove nocte dieque
 Sedit humo nuda, nudis incompta capillis.
 Perque novem luces expers undaeque cibique
 Rore mero lacrimisque suis ieiunia pavit,
 Nec se movit humo. tantum spectabat euntis
 265 Ora dei, vultusque suos flectebat ad illum.
 Membra ferunt haesisse solo, partemque coloris
 Luridus exsanguis pallor convertit in herbas;
 Est in parte rubor, violaeque simillimus ora
 Flos tegit. illa suum, quamvis radice tenetur, f. xxxix.
 270 Vertitur ad Solem, mutataque servat amorem.
 Dixerat, et factum mirabile ceperat aures.
 Pars fieri potuisse negant. pars omnia veros
 Posse deos memorant. sed non est Bacchus in illis.
 Poscitur Alcithoë, postquam siluere sorores.
 275 Quae radio stantis percurrens stamina telae
 'Vulgatos taceo' dixit 'pastoris amores f. xl.
 Daphnidis Idaei, quem nymphe paelicis ira
 Contulit in saxum: tantus dolor urit amantes.
 Nec loquor, ut quondam naturae iure novato f. xli.
 280 Ambiguus fuerit modo vir, modo femina Sithon.
 Te quoque, nunc adamas, quondam fidissime parvo,

- Celmi, Iovi, largoque satos Curetas ab imbri, ff. xli-xlii.
Et Crocon in parvos versum cum Smilace flores
Praetereo; dulcique animos novitate tencho.
- 285 Unde sit infamis, quare male fortibus undis
Salmacis enervet tactosque remolliat artus,
Discite. causa latet: vis est notissima fontis.
Mercurio puerum diva Cythereïde natum
Naidēs Idaeis enutrivere sub antris;
- 290 Cuius erat facies, in qua materque paterque
Cognosci possent; nomen quoque traxit ab illis.
Is tria cum primum fecit quinquennia, montes
Deseruit patrios, Idaque altrice relicta
Ignotis errare locis, ignota videre
- 295 Flumina gaudebat, studio minvente laborem.
Ille etiam Lycias urbes Lyciaeque propinquos
Caras adit. videt hic stagnum lucentis ad imum
Usque solum lymphae. non illic canna palustris
Nec steriles ulvae nec acuta cuspidē iunci;
- 300 Perspicuus liquor est. stagni tamen ultima vivo
Caespite cinguntur semperque virentibus herbis.
Nympha colit, sed nec venatibus apta, nec arcus
Flectere quae soleat, nec quae contendere cursu,
Solaque naiadum celeri non nota Dianae.
- 305 Saepe suas illi fama est dixisse sorores
"Salmaci, vel iaculum, vel pictas sume pharetras
Et tua cum duris venatibus otia misce."
Nec iaculum sumit nec pictas illa pharetras,
Nec sua cum duris venatibus otia miscet:
- 310 Sed modo fonte suo formosos perluit artus,
Saepe Cytoriaco deducit pectine crines,
Et quid se deceat, spectatas consulit undas:
Nunc perlucēti circumdata corpus amictu
Mollibus aut foliis aut mollibus incubat herbis:
- 315 Saepe legit flores. et tunc quoque forte legebat,
Cum puerum vidit, visumque optavit habere.
Nec tamen ante adiit, etsi properabat adire,
Quam se composuit, quam circumspexit amictus,

- Et finxit vultum , et meruit formosa videri.
320 Tunc sic orsa loqui , "puer o dignissime cr
Esse deus , seu tu deus es , potes esse Cupid.
Sive es mortalis , qui te genuere , beati ,
Et frater felix , et fortunata profecto
Siqua tibi soror est , et quae dedit ubera , nutrix .
325 Sed longe cunctis longeque beatior illa ,
Siqua tibi sponsa est , siquam dignabere taeda .
Haec tibi sive aliqua est , mea sit furtiva voluptas :
Seu nulla est , ego sim , thalamumque ineamus
eundem ."
Nais ab his tacuit . pueri rubor ora notavit :
330 Nescit enim , quid amor . sed et erubuisse decebat .
Hic color aprica pendentibus arbore pomis ,
Aut ebori tincto est , aut sub candore rubenti ,
Cum frustra resonant aera auxiliaria , lunae .
Poscenti nymphae sine fine sororia saltem
335 Oscula , iamque manus ad eburnea colla ferenti
"Desinis ? aut fugio , tecumque" ait "ista relinquo ."
Salmacis extimuit , "loca" que "haec tibi libera trado ,
Hospes" ait simulatque gradu discedere verso ,
Tum quoque respiciens , fruticumque recondita silva
340 Delituit , flexuque genu summisit . at ille ,
Scilicet ut vacuis et inobservatus in herbis ,
Huc it et hinc illuc , et in alludentibus undis
Summa pedum taloque tenuis vestigia tinguit .
Nec mora , temperie blandarum captus aquarum
345 Molli de tenero velamina corpore ponit .
Tum vero stupuit , nudaque cupidine formae
Salmacis exarsit . flagrant quoque lumina nymphae ,
Non aliter quam cum puro nitidissimus orbe
Opposita speculi referitur imagine Phoebus .
350 Vixque moram patitur , vix iam sua gaudia differt ,
Iam cupit amplecti , iam se male continet amens .
Ille , cavis velox applauso corpore palmis
Desilit in latices , alternaque brachia ducens
In liquidis translucet aquis , ut eburnea siquis

- Signa tegat claro vel candida lilia vitro.
'icimus et meus est!' exclamat nais, et omni
.este procul iacta mediis inmittitur undis,
Pugnantemque tenet, luctantiaque oscula carpit,
Subiectatque manus, invitaque pectora tangit,
360 Et nunc hac iuveni, nunc circumfunditur illac.
Denique nitentem contra elabique volentem
Implicat, ut serpens, quam regia sustinet ales
Sublimemque rapit; pendens caput illa pedesque
Alligat et cauda spatiantes implicat alas:
365 Utve solent hederæ longos intexere truncos:
Utque sub æquoribus deprensus polypus hostem
Continet ex omni dimissis parte flagellis.
Perstat Atlantiades, sperataque gaudia nymphae
Denegat. illa premit, commissaque corpore toto
370 Sicut inhaerebat, "pugnes licet, improbe," dixit
'Non tamen effugies. ita di iubeatis, et istum
Nulla dies a me nec me diducat ab isto.'" f. xlv.
Vota suos habuere deos. nam mixta duorum
Corpora iunguntur, faciesque inducitur illis
375 Una. velut siquis conducat cortice, ramos
Crescendo iungi pariterque adolescere cernit,
Sic ubi complexu coierunt membra tenaci,
Nec duo sunt et forma duplex, nec femina dici
Nec puer ut possit, neutrumque et utrumque videntur.
380 Ergo ubi se liquidas, quo vir descenderat, undas
Semimarem fecisse videt, mollitaque in illis
Membra, manus tendens, sed iam non voce virili,
Hermaphroditus ait "nato date munera vestro,
Et pater et genetrix, amborum nomen habenti:
385 Quisquis in hos fontes vir venerit, exeat inde
Semivir, et tactis subito mollescat in undis."
Motus uterque parens nati rata verba biformis
Fecit, et incesto fontem medicamine tinxit.
Finis erat dictis. sed adhuc Minyeia proles
390 Urguet opus, spernitque deum, festumque profanat:
Tympana cum subito non apparentia raucis

- Obstrepuere sonis, et adunco tibia cornu
 Tinnulaque aera sonant. redolent murraeque crocique:
 Resque fide maior, coepere virescere telae,
 395 Inque hederæ faciem pendens frondescere vestis.
 Pars abit in vites, et quae modo fila fuerunt,
 Palmite mutantur. de stamine pampinus exit:
 Purpura fulgorem pictis accommodat uvis.
 Iamque dies exactus erat, tempusque subibat,
 400 Quod tu nec tenebras nec possis dicere lucem,
 Sed cum luce tamen dubiae confinia noctis.
 Tecta repente quati, pinguesque ardere videntur
 Lampades et rutilis collucere ignibus aedes,
 Falsaque saevarum simulacra ululare ferarum.
 405 Fumida iandudum latitant per tecta sorores,
 Diversaeque locis ignes ac lumina vitant. f. xlvj.
 Dumque petunt latebras, parvos membrana per artus
 Porrigitur, tenuique includit bracchia pinna.
 Nec qua perdiderint veterem ratione figuram,
 410 Scire sinunt tenebrae. non illas pluma levavit;
 Sustinuere tamen se perlucentibus alis.
 Conataeque loqui, minimam pro corpore vocem
 Emittunt, peraguntque leves stridore querellas.
 Tectaue, non silvas celebrant. lucemque perosae
 415 Nocte volant, seroque trahunt a vespere nomen.
 Tum vero totis Bacchi memorabile Thebis
 Numen erat, magnasque novi matertera vires
 Narrat ubique dei, de totque sororibus expers
 Una doloris erat, nisi quem fecere sorores.
 420 Aspicit hanc, natis thalamoque Athamantis habentem
 Sublimes animos et alumno numine, Iuno,
 Nec tulit, et secum potuit de paelice natus
 Vertere Maeonios pelagoque inmergere nautas,
 Et laceranda suae nati dare viscera matri,
 425 Et triplices operire novis Minyeidas alis:
 Nil poterit Iuno nisi inultos flere dolores?
 Idque mihi satis est? haec una potentia nostra est?
 Ipse docet, quid agam: fas est et ab hoste doceri:

- Quidque furor valeat , Penthea caede satisque
430 Ac super ostendit . cur non stimuletur eatque
Per cognata suis exempla furoribus Ino ?'
Est via declivis funesta nubila taxo ,
Ducit ad infernas per muta silentia sedes .
Styx nebulas exhalat iners , umbraeque recentes
435 Descendunt illac simulacraque functa sepulchris .
Pallor hiemsque tenent late loca senta . novique
Qua sit iter , manes , Stygiam qua ducat ad urbem ,
Ignorant , ubi sit nigri fera regia Ditis .
Mille capax aditus et apertas undique portas
440 Urbs habet . utque fretum de tota flumina terra ,
Sic omnes animas locus accipit ille , nec ulli
Exiguus populo est , turbamve accedere sentit .
Errant exsanguis sine corpore et ossibus umbrae ,
Parsque forum celebrant , pars imi tecta tyranni ,
445 Pars aliquas artes , antiquae imitamina vitae .
447 Sustinet ire illuc caelesti sede relictā ,
Tantum odiis iraeque dabat , Saturnia Iuno .
Quo simul intravit , sacroque a corpore pressum
450 Ingemuit limen , tria Cerberus extulit ora
Et tres latratus simul edidit . illa sorores
Nocte vocat genitas , grave et inplacabile numen :
Carceris ante fores clausas adamante sedebant ,
Cumque suis atros pectebant crinibus angues .
455 Quam simul agnorunt inter caliginis umbras ,
Surrexere deae : sedes Scelerata vocatur .
Viscera praebebat Tityos lanianda , novemque
Iugeribus distentus erat . tibi , Tantale , nullae
Deprenduntur aquae ; quaeque imminet , effugit arbos .
460 Aut petis , aut urgues ruiturum , Sisyphē , saxum .
Volvitur Ixion et se sequiturque fugitque .
Molirique suis letum patruclibus ausae
Assiduae repetunt quas perdant , Belides undas .
Quos omnes acē postquam Saturnia torva
465 Vidit , et ante omnes Ixiona , rursus ab illo
Sisyphon aspiciens 'cur hic e fratribus' inquit

- 'Perpetuas patitur poenas, Athamanta superbum
Regia dives habet, qui me cum coniuge semper
Sprevit?' et exponit causas odiique viaeque,
470 Quidque velit. quod vellet, erat, ne regia Cadmi
Staret, et in facinus traherent Athamanta sorores.
Imperium, promissa, preces confundit in unum,
Sollicitatque deas. sic haec Iunone locuta,
Tisiphone canos, ut erat, turbata capillos
475 Movit et obstantes reiecit ab ore colubras,
Atque ita 'non longis opus est ambagibus,' inquit
'Facta puta, quaecumque iubes: inamabile regnum
Desere, teque refer caeli melioris ad auras.'
Laeta redit Iuno. quam caelum intrare parantem
480 Roratis lustravit aquis Thaumantias Iris.
Nec mora, Tisiphone madefactam sanguine sumit
Inportuna facem, fluidoque cruore rubentem
Induitur pallam, tortoque incingitur angue,
Egrediturque domo. Luctus comitatur euntem
485 Et Pavor et Terror trepidoque Insania vultu.
Limine constiterat. postes tremuisse feruntur
Aeolii, pallorque fores infecit Avernus,
Solque locum fugit. monstris exterrita coniunx,
Territus est Athamas. tectoque exire parabant:
490 Obstitit infelix aditumque obsedit Erinys,
Nexaque vipereis distendens brachia nodis
Caesariem excussit. motae sonuere colubrae:
Parsque iacent umeris, pars circum pectora lapsae
Sibila dant saniemque vomunt linguaque coruscant.
495 Inde duos mediis abruptit crinibus angues,
Pestiferaque manu raptos inmisit. at illi
Inoosque sinus Athamanteosque pererrant,
Inspirantque graves animas. nec vulnera membris
Ulla ferunt; mens est, quae diros sentiat ictus.
500 Attulerat secum liquidi quoque monstra veneni,
Oris Cerberei spumas et virus Echidnae,
Erroresque vagos caecaeque obliviae mentis,
Et scelus et lacrimas rabiemque et caedis amorem,

- Omnia trita simul, quae sanguine mixta recenti
505 Coxerat aere cavo, viridi versata cicuta.
Dumque pavent illi, vergit furiale venenum
Pectus in amborum, praecordiaque intima movit.
Tum face iactata per eundem saepius orbem
Consequitur motis velociter ignibus ignes.
- 510 Sic victrix iussique potens ad inania magni
Regna redit Ditis, sumptumque recingitur anguem
Protinus Aeolides media furibundus in aula
Clamat 'io, comites, his retia tendite silvis!
Hic modo cum gemina visa est mihi prole leaena,'
- 515 Utque ferae sequitur vestigia coniugis amens,
Deque sinu matris ridentem et parva Learchum
Bracchia tendentem rapit et bis terque per auras
More rotat fundae, rigidoque infantia saxo
Discutit ora ferox. tum denique concita mater,
- 520 Seu dolor hoc fecit, seu sparsi causa veneni,
Exululat passisque fugit male sana capillis,
Teque ferens parvum nudis, Melicerta, lacertis
'Euhoe Bacche' sonat. Bacchi sub nomine Iuno
Risit et 'hos usus praestet tibi' dixit 'alumnus.'
- 525 Imminet aequoribus scopulus, pars ima cavatur
Fluctibus et tectas defendit ab imbribus undas,
Summa riget frontemque in apertum porrigit aëquor
Occupat hunc — vires insania fecerat — Ino,
Seque super pontum nullo tardata timore
- 530 Mittit onusque suum; percussa recanduit unda.
At Venus inmeritae neptis miserata labores
Sic patruo blandita suo est: 'o numen aquarum,
Proxima cui caelo cessit, Neptune, potestas,
Magna quidem posco, sed tu miserere meorum,
- 535 lactari quos cernis in Ionio immenso,
Et dis adde tuis. aliqua et mihi gratia ponto est,
Si tamen in dio quondam concreta profundo
Spuma fui, Graiumque manet mihi nomen ab illa
Annuat oranti Neptunus et abstulit illis
- 540 Quod mortale fuit, maiestatemque verendam

Inposuit, nomenque simul faciemque novavit: *ε. xlvii.*
 Leucotheëque deum cum matre Palaemona dixit.

Sidoniae comites, quantum valuerè, secutae
 Signa pedum, primo videre novissima saxo:

545 Nec dubium de morte ratae, Cadmeïda palmis
 Deplanxere domum, scissae cum veste capillos,
 Utque parum iustae nimiumque in paelice saevae,
 Invidiam fecere deae. convicia Iuno

Non tulit et 'faciam vos ipsas maxima' dixit
 550 'Saevitiae monimenta meae.' res dicta secuta est.
 Nam quae praecipue fuerat pia, 'prosequar' inquit
 'In freta reginam,' saltumque datura moveri
 Haud usquam potuit scopuloque affixa cohaesit.

Altera dum solito temptat plangore ferire
 555 Pectora, temptatos sensit riguisse lacertos.
 Illa, manus ut forte tetenderat in maris undas,
 Saxea facta manus in easdem porrigit undas.
 Huius, ut arreptum laniabat vertice crinem,
 Duratos subito digitos in crine videres.

560 Quo quaeque in gestu deprensa est, haesit in illo.
 Pars volucres factae. quae nunc quoque gurgite in illo
 Aequora destringunt summis Ismenides alis.

Nescit Agenorides natam parvumque nepotem
 Aequoris esse deos. luctu serieque malorum

565 Victus et ostentis, quae plurima viderat, exit
 Conditor urbe sua, tamquam fortuna locorum,
 Non sua se premeret; longisque erratibus actus
 Contigit Illyricos profuga cum coniuge fines.

Iamque malis annisque graves, dum prima retractant
 570 Fata domus releguntque suos sermone labores,
 'Num sacer ille mea traiectus cuspide serpens'
 Cadmus ait 'fuerat, tum, cum Sidone profectus
 Vipereos sparsi per humum, nova semina, dentes?
 Quem si cura deum tam certa vindicat ira,

575 Ipse precor serpens in longam porrigar alvum' —
 Dixit, et ut serpens in longam tenditur alvum,
 Durataeque cuti squamas increescere sentit,

- Nigraque caeruleis variari corpora guttis:
 In pectusque cadit pronus, commissaque in unum
 580 Paulatim tereti tenuantur acumine crura.
 Bracchia iam restant. quae restant, bracchia tendit,
 Et lacrimis per adhuc humana fluentibus ora
 'Accede, o coniunx, accede, miserrima,' dixit
 'Dumque aliquid superest de me, me tange,
 manumque
 585 Accipe, dum manus est, dum non totum occupat
 anguis.'
 Ille quidem vult plura loqui, sed lingua repente
 In partes est fissa duas: nec verba loquenti
 Sufficiunt, quotiensque aliquos parat edere questus,
 Sibilat: hanc illi vocem natura reliquit. f. xlviii.
 590 Nuda manu feriens exclamat pectora coniunx
 'Cadme, mane, teque, infelix, his exue monstris!
 Cadme, quid hoc? ubi pes? ubi sunt umerique
 manusque
 Et color et facies et dum loquor, omnia? cur non
 Me quoque, caelestes, in eandem vertitis anguem?
 595 Dixerat. ille suae lambebat coniugis ora,
 Inque sinus caros, veluti cognosceret, ibat,
 Et dabat amplexus, assuetaque colla petebat.
 Quisquis adest — aderant comites — terretur: at illa
 Lubrica permulcet cristati colla draconis;
 600 Et subito duo sunt iunctoque volumine serpunt,
 Donec in appositi nemoris subiere latebras.
 Nunc quoque nec fugiunt hominem, nec vulnere
 laedunt,
 Quidque prius fuerint, placidi meminere dracones.
 Sed tamen ambobus versae solacia formae
 605 Magna nepos fuerat, quem debellata colebat
 India, quem positis celebrabat Achaïa templis.
 Solus Abantiades ab origine cretus eadem
 Acrisius superest, qui moenibus arceat urbis
 Argolicae, contraque deum ferat arma, genusque
 610 Non putet esse Iovis. neque enim Iovis esse putabat

- Persea, quem pluvio Danaë conceperat auro.
 Mox tamen Acrisium, tanta est praesentia veri,
 Tam violasse deum quam non agnosce nepotem
 Paenitet. inpositus iam caelo est alter. at alter
 615 Viperei referens spoliū memorabile monstri
 Aëra carpebat tenerum stridentibus alis.
 Cumque super Libycas victor penderet harenas,
 Gorgonei capitis guttae cecidere cruentae, f. xlix.
 Quas humus exceptas varios animavit in angues:
 620 Unde frequens illa est infestaque terra colubris.
 Inde per inmensum ventis discordibus actus
 Nunc huc, nunc illuc, exemplo nubis aquosae
 Fertur, et ex alto seductas aethere longe
 Despectat terras totumque supervolat orbem.
 625 Ter gelidas Arctos, ter Cancri brachia vidit:
 Saepe sub occasus, saepe est ablatus in ortus.
 Iamque cadente die veritus se credere nocti,
 Constitit Hesperio, regnis Atlantis, in orbe: f. l.
 Exiguamque petit requiem, dum Lucifer ignes
 630 Evocet Aurorae, currus Aurora diurnos.
 Hic hominum cunctos ingenti corpore praestans
 Iapetionides Atlas fuit. ultima tellus
 Rege sub hoc et pontus erat, qui Solis anhelis
 Aequora subdit equis et fessos excipit axes.
 635 Mille greges illi totidemque armenta per herbas
 Errabant; et humum vicinia nulla premebant.
 Arboreae frondes auro radiante virentes
 Ex auro ramos, ex auro poma tegebant.
 'Hospes,' ait Perseus illi 'seu gloria tangit
 640 Te generis magni, generis mihi Iuppiter auctor;
 Sive es mirator rerum, mirabere nostras.
 Hospitium requiemque peto.' memor ille vetustae
 Sortis erat; Themis hanc dederat Parnasia sortem:
 'Tempus, Atla, veniet, tua quo spoliabitur auro
 645 Arber, et hunc praedae titulum Iove natus habebit'
 Id metuens solidis pomaria clauserat Atlas
 Moenibus et vasto dederat servanda draconi,

Arcebatque suis externos finibus omnes.

Huic quoque 'vade procul, ne longe gloria rerum,
650 Quam mentiris,' ait 'longe tibi Iuppiter absit,'

Vimque minis addit manibusque expellere temptat
Cunctantem et placidis miscentem fortia dictis.

Viribus inferior — quis enim par esset Atlanti

Viribus? — 'at queniam parvi tibi gratia nostra est,
655 Accipe munus!' ait, laevaue a parte Medusae

Ipsae retroversus squalentia protulit ora.

Quantus erat, mons factus Atlas. nam barba comaeque

In silvas abeunt, iuga sunt umerique manusque;

Quod caput ante fuit, summo est in monte cacumen;

660 Ossa lapis fiunt. tum partes auctus in omnes

Crevit in immensum — sic di statuistis — et omne

Cum tot sideribus caelum requievit in illo.

Clauserat Hippotades aeterno carcere ventos, t. u.

Admonitorque operum caelo clarissimus alto

665 Lucifer ortus erat. pennis ligat ille resumptis

Parte ab utraque pedes, teloque accingitur unco,

Et liquidum motis talaribus aëra findit.

Gentibus innumeris circumque infraque relictis

Aethiopum populos, Cepheaque conspicit arva.

670 Illic inmeritam maternae pendere linguae

Andromedan poenas inmitis iusserat Ammon.

Quam simul ad duras religatam bracchia cautes

Vidit Abantiades, — nisi quod levis aura capillos

Moverat, et tepido manabant lumina fletu,

675 Marmoreum ratus esset opus — trahit inscius ignes

Et stupet. eximiae correptus imagine formae

Paene suas quater est oblitus in aëre pennas.

Ut stetit, 'o' dixit 'non istis digna catenis,

Sed quibus inter se cupidi iunguntur amantes,

680 Pande requirenti nomen terraeque tuumque,

Et cur vincla geras.' primo silet illa, nec audet

Appellare virum virgo; manibusque modestos

Celasset vultus, si non religata fuisset.

Lumina, quod potuit, lacrimis implevit obortis.

- 685 Saepius instanti, sua ne delicta fateri
Nolle videretur, nomen terraeque suumque,
Quantaque maternae fuerit fiducia formae,
Indicat. et nondum memoratis omnibus unda
Insonuit, veniensque inmenso belua ponto
690 Imminet et latum sub pectore possidet aequor.
Conclamat virgo. genitor lugubris et una
Mater adest, ambo miseri, sed iustius illa.
Nec secum auxilium, sed dignos tempore fletus
Plangoremque ferunt, vinctoque in corpore adhaerent:
695 Cum sic hospes ait: 'lacrimarum longa manere
Tempora vos poterunt; ad opem brevis hora
ferendam est.
Hanc ego si peterem Perseus Iove natus et illa,
Quam clausam implevit secundo Iuppiter auro,
Gorgonis anguicomae Perseus superator, et alis
700 Aërias ausus iactatis ire per auras,
Praeferrer cunctis certe gener. addere tantis
Dotibus et meritum, faveant modo numina, tempto.
Ut mea sit servata mea virtute, paciscor.'
Accipiunt legem — quis enim dubitaret? — et orant,
705 Promittuntque super regnum dotale parentes.
Ecce velut navis praefixo concita rostro
Sulcat aquas, iuvenum sudantibus acta lacertis,
Sic fera dimotis impulsu pectoris undis
Tantum aberat scopulis, quantum Balearica torto
710 Funda potest plumbo medii transmittere caeli:
Cum subito iuvenis pedibus tellure repulsa
Arduus in nubes abiit. ut in aequore summo
Umbra viri visa est, visam fera saevit in umbram.
Utque Iovis praepes, vacuo cum vidit in arvo
715 Praebentem Phoebo liventia terga draconem,
Occupat aversum; neu saeva retorqueat ora,
Squamigeris avidos figit cervicibus ungues:
Sic celeri missus praeceps per inane volatu
Terga ferae pressit, dextroque frementis in armis
720 Inachides ferrum curvo tenuis abdidit hamo

- Vulnere laesa gravi modo se sublimis in auras
Attollit, modo subdit aquis, modo more ferocis
Versat apri, quem turba canum circumsona terret
Ille avidos morsus velocibus effugit alis:
- 725 Quaque patent, nunc terga cavis super obsita conchis
Nunc laterum costas, nunc qua tenuissima cauda
Desinit in piscem, falcato verberat ense.
Belua puniceo mixtos cum sanguine fluctus
Ore vomit. maduere graves aspergine pennae;
- 730 Nec bibulis ultra Perseus talaribus ausus
Credere, conspexit scopulum, qui vertice summo
Stantibus extat aquis, operitur ab aequore moto.
Nixus eo rupisque tenens iuga prima sinistra
Ter quater exegit repetita per ilia ferrum.
- 735 Litora cum plausu clamor superasque deorum
Implevere domos. gaudent, generumque salutant,
Auxiliumque domus servatoremque fatentur
Cassiope Cepheusque pater. resoluta catenis
Incedit virgo, pretiumque et causa laboris.
- 740 Ipse manus hausta victrices abluit unda:
Anguiferumque caput dura ne laedat harena,
Mollit humum foliis, natasque sub aequore virgas
Sternit, et inponit Phorcynidos ora Medusae.
Virga recens bibulaque etiamnum viva medulla f. lit.
- 745 Vim rapuit monstri, tactuque induruit huius,
Percepitque novum ramis et fronde rigorem.
At pelagi nymphae factum mirabile temptant
Pluribus in virgis, et idem contingere gaudent,
Seminaque ex illis iterant iactata per undas.
- 750 Nunc quoque curaliis eadem natura remansit,
Duritiam tacto capiant ut ab aëre, quodque
Vimen in aequore erat, fiat super aequora saxum.
Dis tribus ille focos totidem de caespite ponit,
Laevum Mercurio, dextrum tibi, bellica virgo;
- 755 Ara Iovis media est. mactatur vacca Minervae,
Alipedi vitulus, taurus tibi, summe deorum.
Protinus Andromedan et tanti praemia facti

- In dotata rapit: taedas Hymenaeus Amorque
Praecutiunt; largis satiantur odoribus ignes,
760 Sertaque dependent tectis, et ubique lyraeque
Tibiaque et cantus, animi felicia laeti
Argumenta, sonant. reseratis aurea valvis
Atria tota patent, pulchroque instructa paratu
Cepheni proceres ineunt convivia regis.
765 Postquam epulis functi generosi munere Bacchi
Diffudere animos, cultusque genusque locorum
767 Quaerit Lyncides moresque animumque virorum.
769 Qui simul edocuit 'nunc, o fortissime,' dixit
770 'Fare precor, Perseu, quanta virtute, quibusque
Artibus abstuleris crinita draconibus ora.'
Narrat Agenorides gelido sub Atlante iacentem
Esse locum solidae tutum munimine molis;
Cuius in introitu geminas habitasse sorores
775 Phorcidas, unius partitas luminis usum:
Id se sollerti furtim, dum traditur, astu
Subposita cepisse manu: perque abdita longe
Deviaque et silvis horrentia saxa fragosis
Gorgoneas tetigisse domos: passimque per agros
780 Perque vias vidisse hominum simulacra ferarumque
In silicem ex ipsis visa conversa Medusa:
Se tamen horrendae clipei, quod laeva gerebat,
Aere repperusso formam aspexisse Medusae:
Dumque gravis somnus colubrasque ipsamque tenebat,
785 Eripuisse caput collo; pennisque fugacem
Pegason et fratrem matris de sanguine natos.
Addidit et longi non falsa pericula cursus:
Quae freta, quas terras sub se vidisset ab alto,
Et quae iactatis tetigisset sidera pennis.
790 Ante expectatum tacuit tamen. excipit unus
Ex numero procerum, quaerens, cur sola sororum
Gesserit alternis inmixtos crinibus angues.
Hospes ait 'quoniam scitaris digna relatu,
Accipe quaesiti causam. clarissima forma
795 Multorumque fuit spes invidiosa procorum

- Illa : nec in tota conspectior ulla capillis
 Pars fuit . inveni , qui se vidisse referret .
 Hanc pelagi rector templo vitiasse Minervae
 Dicitur . aversa est et castos aegide vultus
 800 Nata Iovis textit . neve hoc inpune fuisset ,
 Gorgoneum crinem turpes mutavit in hydros . 1. III .
 Nunc quoque , ut attonitos formidine terreat hostes ,
 Pectore in adverso quos fecit , sustinet angues .
-

LIBER QUINTUS.

- Dumque ea Cephenum medio Danaeius heros
 Agmine commemorat , fremida regalia turba
 Atria complentur . nec coniugialia festa
 Qui canat , est clamor , sed qui fera nuntiet arma :
 5 Inque repentinis convivia versa tumultus
 Assimilare freto possis , quod saeva quietum
 Ventorum rabies motis exasperat undis .
 Primus in his Phineus , belli temerarius auctor ,
 Fraxineam quatiens aeratae cuspidis hastam ,
 10 'En ,' ait 'en adsum praereptae coniugis ultor .
 Nec mihi te pennae , nec falsum versus in aurum
 Iuppiter eripiet .' conanti mittere Cepheus
 'Quid facis ?' exclamat 'quae te , germane , furem
 Mens agit in facinus ? meritisne haec gratia tantis
 15 Redditur ? hac vitam servatae dote rependis ?
 Quam tibi non Perseus , verum si quaeris , ademit ,
 Sed grave Nereïdum numen , sed corniger Ammon ,
 Sed quae visceribus veniebat belua ponti
 Exsaturanda meis . illo tibi tempore rapta est ,
 20 Quo peritura fuit : nisi si crudelis id ipsum
 Exigis , ut pereat , luctuque levabere nostro .
 Scilicet haud satis est , quod te spectante revincta est ,
 Et nullam quod opem patruus sponsusve tulisti :
 Insuper , a quoquam quod sit servata , dolebis
 25 Praemiaque eripies ? quae si tibi magna videntur ,

Ex illis scopulis, ubi erant affixa, petisses.

Nunc sine, qui petiit, per quem haec non orba

senectus,

Ferre quod et meritis et voce est pactus; eumque

Non tibi, sed certae praelatum intellege morti.'

30 Ille nihil contra: sed et hunc et Persea vultu

Alternò spectans, petat hunc, ignorat, an illum:

Cunctatusque brevì contortam viribus hastam,

Quantas ira dabat, nequiquam in Persea misit.

Ut stetit illa toro, stratis tum denique Perseus

35 Exiluit, teloque ferox inimica remisso

Pectora rupisset, nisi post altaria Phineus

Isset: et, indignum! scelerato profuit ara.

Fronte tamen Rhoeti non irrita cuspis adhaesit.

Qui postquam cecidit ferrumque ex osse revulsum est,

40 Calcitrat et positas aspergit sanguine mensas.

Tum vero indomitas ardescit vulgus in iras,

Telaque coniciunt, et sunt qui Cephea dicunt

Cum genero debere mori. sed limine tecti

Exierat Cepheus, testatus iusque fidemque

45 Hospitiique deos, ea se prohibente moveri.

Bellica Pallas adest et protegit aegide fratrem,

Datque animos. erat Indus Athis, quem flumine Gange

Edita Clematis vitreis peperisse sub undis.

Creditur, egregius forma, quam divite cultu

50 Augebat, bis adhuc octonis integer annis,

Indutus chlamydem Tyriam, quam limbus obibat

Aureus; ornabant aurata monilia collum

Et madidos murra curvum crinale capillos.

Ille quidem iaculo quamvis distantia misso

55 Figere doctus erat, sed tendere doctior arcus.

Tum quoque lenta manu flectentem cornua Perseus

Stipite, qui media positus fumabat in ara,

Perculit et fractis confudit in ossibus ora.

Hunc ubi laudatos iactantem in sanguine vultus

60 Assyrius vidit Lycabas, iunctissimus illi

Et comes et veri non dissimulator amoris,

- Postquam exhalantem sub acerbo vulnere vitam
 Deploravit Athin, quos ille tetenderat arcus
 Arripit et 'mecum tibi sint certamina,' dixit
 65 'Nec longum pueri fato laetabere, quo plus
 Invidiae, quam laudis habes.' haec omnia nondum
 Dixerat, emicuit nervo penetrabile telum,
 Vitatumque tamen sinuosa veste pependit.
 Vertit in hunc harpen spectatam caede Medusae
 70 Acrisioniades, adigitque in pectus. at ille
 Iam moriens, oculis sub nocte natantibus atra,
 Circumspexit Athin, seque acclinavit in illum,
 Et tulit ad manes iunctae solacia mortis.
 Ecce Syenites, genitus Metione, Phorbas
 75 Et Libys Amphimedon, avidi committere pugnam,
 Sanguine, quo late tellus madefacta tepebat,
 Conciderant lapsi. surgentibus obstitit ensis,
 Alterius costis, iugulo Phorbantis adactus.
 At non Actoriden Erytum, cui lata bipennis
 80 Telum erat, hamato Perseus petit ense, sed altis
 Extantem signis murraeque in pondera massa
 Ingentem manibus tollit cratera duabus,
 Infligitque viro. rutilum vomit ille cruorem
 Et resupinus humum moribundo vertice pulsat.
 85 Inde Semiramio Polydaemona sanguine cretum
 Caucasiumque Abarin Sperchionidenque Lycetum
 Intonsumque comas Helicem Phlegyanque Clytumque
 Sternit, et extructos morientum calcatur acervos.
 Nec Phineus ausus concurrere comminus hosti,
 90 Intorquet iaculum: quod detulit error in Idan,
 Expertem frustra belli et neutra arma secutum.
 Ille tuens oculis inमितem Phinea torvis
 'Quandoquidem in partes' ait 'abstrahor, accipe,
 Phineu,
 Quem fecisti hostem, pensaque hoc vulnere vulnus' —
 95 Iamque remissurus tractum de corpore telum
 Sanguine defectos cecidit collapsus in artus.
 Tum quoque Cephenum post regem primus Hodites

- Ense iacet Clymeni : Prothoēnora percutit Hyp
 Hypsea Lyncides . fuit et grandaevus in illis
 100 Emathion , aequi cultor timidusque deorum ;
 Qui , quoniam prohibent anni bellare , loquendo
 Pugnat et incessit scelerataque devovet arma
 Huic Chromis amplexo tremulis altaria palmis
 Decutit ense caput ; quod protinus incidit arae
 105 Atque ibi semianimi verba exsecrantia lingua
 Edidit , et medios animam expiravit in ignes .
 Hinc gemini fratres Broteasque et caestibus Ammon
 Invictus , vinci si possent caestibus enses ,
 Phinea cecidere manu , Cererisque sacerdos
 110 Ampycus , albeni velatus tempora vitta .
 Tu quoque , Lampetide , non hos adhibendus ad usus ,
 Sed qui , pacis opus , citharam cum voce moveres ,
 Iussus eras celebrare dapes festumque canendo .
 Cui procul astanti plectrumque inbelle tenenti
 115 Pettalus irridens ' Stygiis cane cetera ' dixit
 ' Manibus ' et laevo mucronem tempore fixit .
 Concidit , et digitis morientibus ille retentat
 Fila lyrae ; casuque fuit miserabile carmen .
 Nec sinit hunc inpune ferox cecidisse Lycormas ,
 120 Raptaque de dextro robusta repagula posti
 Ossibus inlisit mediae cervicis . at ille
 Procubuit terrae mactati more iuvenci .
 Demere temptabat laevi quoque robora postis
 Cinyphius Pelates : temptanti dextera fixa est
 125 Cuspide Marmaridae Corythi , lignoque cohaesit .
 Haerenti latus hausit Abas : nec corrui ille ,
 Sed retinente manum moriens e poste pependit .
 Sternitur et Menaleus , Perseia castra secutus ,
 Et Nasamoniaci Dorylas ditissimus agri ;
 130 Dives agri Dorylas , quo non possederat alter
 Latius , aut totidem tollebat turis acervos .
 Huius in obliquo missum stetit inguine ferrum ;
 Letifer ille locus . quem postquam vulneris auctor
 Singultantem animam et versantem lumina vidit

- Bactrius Halcyoneus, 'hoc, quod premis' inquit 'habeto
De tot agris terrae' corpusque exsangue reliquit.
Torquet in hunc hastam calido de vulnere raptam
Ultor Abantiades, media quae nare recepta
Cervice exacta est, in partesque eminet ambas.
- 140 Dumque manum Fortuna iuvat, Clytiumque Claninque,
Matre satos una, diverso vulnere fudit.
Nam Clytii per utrumque gravi librata lacerto
Fraxinus acta femur: iaculum Clanis ore momordit.
Occidit et Celadon Mendesius: occidit Astreus,
- 145 Matre Palaestina, dubio genitore creatus:
Aethionque sagax quondam ventura videre,
Tunc ave deceptus falsa: regisque Thoactes
Armiger, et caeso genitore infamis Agyrtes.
Plus tamen exhausto superest. namque omnibus unum
- 150 Opprimere est animus. coniurata undique pugnant
Agmina pro causa meritum inpugnante fidemque.
Hac pro parte socer frustra pius et nova coniunx
Cum genetrice favent ululatuque atria complent.
Sed sonus armorum superat gemitusque cadentum,
- 155 Pollutosque semel multo Bellona penates
Sanguine perfundit renovataque proelia miscet.
Circueunt unum Phineus et mille secuti
Phinea. tela volant hiberna grandine plura
Praeter utrumque latus praeterque et lumen et aures.
- 160 Applicat hinc umeros ad magnae saxa columnae,
Tutaque terga gerens adversaque in agmina versus
Sustinet instantes. instabat parte sinistra
Chauonius Molpeus, dextra Nabataeus Ethemon.
Tigris ut auditis diversa valle duorum
- 165 Extimulata fame mugitibus armentorum
Nescit, utro potius ruat, et ruere ardet utroque:
Sic dubius Perseus, dextra laevane feratur,
Molpea traieci summovit vulnere cruris,
Contentusque fuga est: neque enim dat tempus
Ethemon;
- 170 Sed furit et, cupiens alto dare vulnera collo,

- Non circumspectis exactum viribus ensem
Fregit in extrema percussae parte columnae:
Lamina dissiluit, dominique in gutture fixa est.
Non tamen ad letum causas satis illa valentes
175 Plaga dedit: trepidum Perseus et inermia frustra
Bracchia tendentem Cyllenide confodit harpe.
Verum ubi virtutem turbae succumbere vidit,
'Auxilium,' Perseus 'quoniam sic cogitis ipsi,' t. IIv.
Dixit 'ab hoste petam. vultus avertite vestros,
180 Siquis amicus adest!' et Gorgonis extulit ora.
'Quaere alium, tua quem moveant miracula' dixit
Thescelus; utque manu iaculum fatale parabat
Mittere, in hoc haesit signum de marmore gestu.
Proximus huic Ampyx animi plenissima magni
185 Pectora Lyncidae gladio petit; inque petendo
Dextera dirigit, nec citra mota nec ultra.
At Nileus, qui se genitum septemplíce Nilo
Ementitus erat, clipeo quoque flumina septem
Argento partim, partim caelaverat auro,
190 'Aspice,' ait 'Perseu, nostrae primordia gentis:
Magna feres tacitas solacia mortis ad umbras,
A tanto cecidisse viro' — pars ultima vocis
In medio suppressa sono est, adapertaque velle
Ora loqui credas, nec sunt ea pervia verbis.
195 Increpat hos 'vitio' que 'animi, non viribus' inquit
'Gorgoneis torpetis;' Eryx 'incurrite mecum
Et prosternite humi iuvenem magica arma moventem!
Incursurus erat: tenuit vestigia tellus,
Inmotusque silex armataque mansit imago.
200 Hi tamen ex merito poenas subiere. sed unus
Miles erat Persei, pro quo dum pugnat, Aconteus,
Gorgone conspecta saxo concrevit oborto.
Quem ratus Astyages etiamnum vivere, longo
Ense ferit. sonuit tinnitibus ensis acutis.
205 Dum stupet Astyages, naturam traxit eandem,
Marmoreoque manet vultus mirantis in ore.
Nomina longa mora est media de plebe virorum

- Dicere . bis centum restabant corpora pugnae ,
Gorgone bis centum riguerunt corpora visa .
210 Paenitet iniusti tunc denique Phinea belli .
Sed quid agat ? simulacra videt diversa figuris ,
Agnoscitque suos , et nomine quemque vocatum
Poscit opem , credensque parum , sibi proxima tangit
Corpora : marmor erant . avertitur , atque ita supplex
215 Confessasque manus obliquaque brachia tendens
'Vincis ,' ait 'Perseu : remove tua monstra , tuaeque
Saxificos vultus , quaecumque ea , tolle Medusae :
Tolle , precor . non nos odium regnique cupido
Compulit ad bellum : pro coniuge movimus arma .
220 Causa fuit meritis melior tua , tempore nostra .
Non cessisse piget . nihil , o fortissime , praeter
Hanc animam concede mihi : tua cetera sunt .'
Talia dicenti neque eum , quem voce rogabat ,
Respicere audenti 'quod ,' ait 'timidissime Phineu ,
225 Et possum tribuisse et magnum est munus inertī ,
Pone metum , tribuam . nullo violabere ferro .
Quin etiam mansura dabo monimenta per aevum ;
Inque domo soceri semper spectabere nostri ,
Ut mea se sponsi soletur imagine coniunx .'
230 Dixit , et in partem Phorcynida transtulit illam ,
Ad quam se trepido Phineus obverterat ore .
Tum quoque conanti sua vertere lumina cervix
Deriguit , saxoque oculorum induruit umor .
Sed tamen os timidum vultusque in marmore supplex
235 Summissaeque manus faciesque obnoxia mansit .
Victor Abantiades patrios cum coniuge muros
Intrat , et inmeriti vindex ultorque parentis
Aggreditur Proetum : nam fratre per arma fugato
Acrisioneas Proetus possederat arces .
240 Sed nec ope armorum , nec , quam male ceperat , arce
Torva colubriferi superavit lumina monstri . f. 17
Te tamen , o parvae rector , Polydecta , Seriphi
Nec iuvenis virtus per tot spectata labores
Nec mala mollierant . sed inexorabile durus

- 245 Exerces odium, nec iniqua finis in ira est.
Detrectas etiam laudem, fictamque Medusae
Arguis esse necem. 'dabimus tibi pignera veri.
Parcite luminibus!' Perseus ait, oraque regis f. lvi
Ore Medusaeo silicem sine sanguine fecit.
- 250 Hactenus aurigenae comitem Tritonia fratri
Se dedit. inde cava circumdata nube Seriphon
Deserit, a dextra Cythno Gyaroque relictis,
Quaque super pontum via visa brevissima, Thebas
Virgineumque Heliconam petit. quo monte potita
- 255 Constitit, et doctas sic est affata sorores:
'Fama novi fontis nostras pervenit ad aures,
Dura Medusaei quem praepetis ungula rupit.
Is mihi causa viae. volui mirabile factum
Cernere. vidi ipsum materno sanguine nasci.'
- 260 Excipit Uranie 'quaecumque est causa videndi
Has tibi, diva, domos, animo gratissima nostro.
Vera tamen fama est, et Pegasus huius origo
Fontis' et ad latices deduxit Pallada sacros.
Quae mirata diu factas pedis ictibus undas,
- 265 Silvarum lucos circumspicit antiquarum,
Antraque et innumeris distinctas floribus herbas:
Felicesque vocat pariter studioque locoque
Mnemonidas. quam sic affata est una sororum:
'O, nisi te virtus opera ad maiora tulisset,
- 270 In partem ventura chori Tritonia nostri,
Vera refers, meritoque probas artesque locumque:
Et gratam sortem, tutae modo simus, habemus.
Sed — vetitum est adeo sceleri nihil — omnia terrent
Virgineas mentes, dirusque ante ora Pyreneus
- 275 Vertitur, et nondum tota me mente recepi.
Daulida Threicio Phoeaque milite rura
Ceperat ille ferox, iniustaque regna tenebat.
Templa petebamus Parnasia: vidit euntes,
Nostraque fallaci veneratus numina vultu
- 280 "Mnemonides," cognorat enim, 'consistite,' dixit
'Nec dubitate, precor, tecto grave sidus et imbrem' —

- Imber erat — 'vitare meo . subiere minores
Saepe casas superi .'' dictis et tempore motae
Annuimusque viro , primasque intravimus aedes .
285 Desierant imbres , victoque aquilonibus austro
Fusca repurgato fugiebant nubila caelo .
Impetus ire fuit . claudit sua tecta Pyreneus ,
Vimque parat . quam nos sumptis effugimus alis .
Ipse secuturo similis stetit arduus arce ,
290 "Qua' que 'via est vobis , erit et mihi' dixit 'eadem ,"
Seque iacit vecors e summae culmine turris ,
Et cadit in vultus , discussique ossibus oris
Tundit humum moriens scelerato sanguine tinctam .'
Musa loquebatur : pennae sonuere per auras ,
295 Voxque salutantum ramis veniebat ab altis .
Suspicit , et linguae , quaerit , tam certa loquentes
Unde sonent . hominemque putat Iove nata locutum .
Ales erat . numeroque novem , sua fata querentes ,
Institerant ramis imitantes omnia picae .
300 Miranti sic orsa deae dea . 'nuper et istae
Auxerunt volucrum victae certamine turbam .
Pieros has genuit Pellaeis dives in arvis :
Paeonis Euippe mater fuit . illa potentem
Lucinam noviens , noviens paritura , vocavit .
305 Intumuit numero stolidarum turba sororum ,
Perque tot Haemonias et per tot Achaïdas urbes
Huc venit et tali committit proelia voce :
"Desinite indoctum vana dulcedine vulgus
Fallere . nobiscum , siqua est fiducia vobis ,
310 Thespiades , certate , deae . nec voce , nec arte
Vincemur : totidemque sumus . vel cedite victae
Fonte Medusaeo et Hyantea Aganippe ,
Vel nos Emathiis ad Paeonas usque nivosos
Cedamus campis . dirimant certamina nymphae ."
315 Turpe quidem contendere erat , sed cedere visum
Turpius . electae iurant per flumina nymphae ,
Factaque de vivo pressere sedilia saxo .
Tunc sine sorte prior quae se certare professa est ,

- Bella canit superum falsoque in honore Gigantas
 320 Ponit, et extenuat magnorum facta deorum:
 Emissumque ima de sede Typhoëa terrae
 Caelitibus fecisse metum, cunctosque dedisse
 Terga fugae, donec fessos Aegyptia tellus
 Ceperit et septem discretus in ostia Nilus.
- 325 Huc quoque terrigenam venisse Typhoëa narrat,
 Et se mentitis superos celasse figuris: f. lvi.
 "Duxque gregis" dixit 'fit Iuppiter; unde recurvis
 Nunc quoque formatus Libys est cum cornibus Ammon:
 Delius in ceruo, proles Semeleia capro,
 330 Fele soror Phoebi, nivea Saturnia vacca,
 Pisce Venus latuit, Cyllenius ibidis alis."
 Hactenus ad citharam vocalia moverat ora.
 Poscimus Aonides — sed forsitan otia non sint,
 Nec nostris praebere vacet tibi cantibus aures?"
- 335 'Ne dubita, vestrumque mihi refer ordine carmen'
 Pallas ait, nemorisque levi consedit in umbra.
 Musa refert: 'dedimus summam certaminis uni.
 Surgit, et inmissos hedera collecta capillos
 Calliope querulas praetemptat pollice chordas,
 340 Atque haec percussis subiungit carmina nervis.
 "Prima Ceres unco glabram dimovit aratro,
 Prima dedit fruges alimentaue mitia terris,
 Prima dedit leges: Cereris sunt omnia munus.
 Illa canenda mihi est. utinam modo dicere possem
 345 Carmina digna dea: certe dea carmine digna est.
 Vasta Giganteis ingesta est insula membris
 Trinacris, et magnis subiectum molibus urguet
 Aetherias ausum sperare Typhoëa sedes.
 Nititur ille quidem, pugnatque resurgere saepe:
 350 Dextra sed Ausonio manus est subiecta Peloro,
 Laeva, Pachyne, tibi: Lilybaeo crura premuntur:
 Degravat Aetna caput. sub qua resupinus harenas
 Eiectat, flammamque ferox vomit ore Typhoeus.
 Saepe remoliri luctatur pondera terrae,
 355 Oppidaque et magnos devolvere corpore montes:

- Inde tremit tellus et rex pavet ipse silentum,
Ne pateat latoque solum retegatur hiatu,
Inmissusque dies trepidantes terreat umbras.
Hanc metuens cladem tenebrosa sede tyrannus
360 Exierat, curruque atrorum vectus equorum
Ambibat Siculae cautus fundamina terrae.
Postquam exploratum satis est, loca nulla labare,
Depositique metus, videt hunc Erycina vagantem
Monte suo residens, natumque amplexa volucrem
365 “Arma manusque meae, mea, nate, potentia,” dixit
‘Illa, quibus superas omnes, cape tela, Cupido,
Inque dei pectus celeres molire sagittas,
Cui triplicis cessit fortuna novissima regni.
Tu superos ipsumque Iovem, tu numina ponti
370 Victa domas ipsumque, regit qui numina ponti.
Tartara quid cessant? cur non matrisque tuumque
Imperium profers? agitur pars tertia mundi.
Et tamen in caelo, quae iam patientia nostra est,
Spernimur ac mecum vires minuuntur Amoris.
375 Pallada nonne vides iaculatricemque Dianam
Abscessisse mihi? Cereris quoque filia virgo,
Si patiemur, erit: nam spes affectat easdem.
At tu pro socio, siqua est ea gratia, regno
Iunge deam patruo.” dixit Venus. ille pharetram
380 Solvit et arbitrio matris de mille sagittis
Unam seposuit, sed qua nec acutior ulla
Nec minus incerta est, nec quae magis audiat arcus;
Oppositoque genu curvavit flexile cornum
Inque cor hamata percussit harundine Ditem.
385 Haud procul Hennaeis lacus est a moenibus altae,
Nomine Pergus, aquae. non illo plura Caystros
Carmina cynorum labentibus audit in undis.
Silva coronat aquas cingens latus omne, suisque
Frondebis ut velo Phoebeos summovet ignes.
390 Frigora dant rami, Tyrios humus umida flores:
Perpetuum ver est. quo dum Proserpina luco
Ludit, et aut violas aut candida lilia carpit,

- Dumque puellari studio calathosque sinumque
 Implet, et aequales certat superare legendo,
 395 Paene simul visa est dilectaque raptaque Diti:
 Usque adeo est properatus amor. dea territa maesto
 Et matrem et comites, sed matrem saepius, ore
 Clamat; et ut summa vestem laniarat ab ora,
 Collecti flores tunicis cecidere remissis.
- 400 Tantaque simplicitas puerilibus affuit annis,
 Haec quoque virgineum movit iactura dolorem.
 Raptor agit currus, et nomine quemque vocatos
 Exhortatur equos, quorum per colla iubasque
 Excutit obscura tinctas ferrugine habenas;
 405 Perque lacus sacros et olentia sulphure fertur
 Stagna Palicorum, rupta ferventia terra,
 Et qua Bacchiadae, bimari gens orta Corinθο,
 Inter inaequales posuerunt moenia portus.
- Est medium Cyanes et Pisaeae Arethusae,
 410 Quod coit angustis inclusum cornibus aequor.
 Hic fuit, a cuius stagnum quoque nomine dictum est,
 Inter Sicelidas Cyane celeberrima nymphas.
 Gurgite quae medio summa tenus extitit alvo,
 Agnovitque deam. “nec longius ibitis!” inquit
 415 “Non potes invitae Cereris gener esse: roganda,
 Non rapienda fuit. quodsi componere magnis
 Parva mihi fas est, et me dilexit Anapis;
 Exorata tamen, nec, ut haec, exterrita nupsi.”
 Dixit, et in partes diversas brachia tendens
- 420 Obstitit. haud ultra tenuit Saturnius iram,
 Terribilesque hortatus equos in gurgitis ima
 Contortum valido sceptrum regale lacerto
 Condidit. icta viam tellus in Tartara fecit
 Et pronos currus medio cratere recepit.
- 425 At Cyane raptamque deam contemptaque fontis
 Iura sui maerens, inconsolabile vulnus f. 1viii.
 Mente gerit tacita, lacrimisque absumitur omnis:
 Et quarum fuerat magnum modo numen, in illas
 Extenuatur aquas. molliri membra videres,

- 430 Ossa pati flexus , unguis posuisse rigorem :
Primaque de tota tenuissima quaeque liquescunt ,
Caerulei crines digitique et crura pedesque ;
Nam brevis in gelidas membris exilibus undas
Transitus est . post haec umeri tergusque latusque
435 Pectoraque in tenues abeunt evanida rivos .
Denique pro vivo vitiatas sanguine venas
Lympha subit , restatque nihil , quod prendere possis .
Interea pavidae nequiquam filia matri
Omnibus est terris , omni quaesita profundo .
440 Illam non udis veniens Aurora capillis
Cessantem vidit , non Hesperus . illa duabus
Flammiferas pinus manibus succendit ab Aetna
Perque pruinosas tulit inrequieta tenebras :
Rursus ubi alma dies hebetarat sidera , natam
445 Solis ab occasu solis quaerebat ad ortus .
Fessa labore sitim collegerat , oraque nulli
Colluerant fontes : cum tectam stramine vidit
Forte casam , parvasque fores pulsavit . at inde
Prodit anus , divamque videt , lymphamque roganti
450 Dulce dedit , tosta quod texerat ante polenta .
Dum bibit illa datum , duri puer oris et audax
Constitit ante deam , risitque , avidamque vocavit .
Offensa est , neque adhuc epota parte loquentem
Cum liquido mixta perfudit diva polenta .
455 Combibit os maculas , et quae modo bracchia
gessit , f. 11x.
Crura gerit ; cauda est mutatis addita membris :
Inque brevem formam , ne sit vis magna nocendi ,
Contrahitur , parvaeque minor mensura lacerta est .
Mirantem flentemque et tangere monstra parantem
460 Fugit anum , latebramque petit ; aptumque pudori
Nomen habet , variis stillatus corpora guttis .
Quas dea per terras et quas erraverit undas ,
Dicere longa mora est . quaerenti defuit orbis .
Sicaniam repetit : dumque omnia lustrat eundo ,
465 Venit et ad Cyanen . ea ni mutata fuisset ,

- Omnia narrasset . sed et os et lingua volenti
Dicere non aderant , nec quo loqueretur , habebat .
Signa tamen manifesta dedit , notamque parenti
Illo forte loco delapsam in gurgite sacro
470 Persephones zonam summis ostendit in undis .
Quam simul agnovit , tamquam tunc denique raptam
Scisset , inornatos laniavit diva capillos ,
Et repetita suis percussit pectora palmis .
Nescit adhuc , ubi sit : terras tamen increpat omnes
475 Ingratasque vocat nec frugum munere dignas ,
Trinacriam ante alias , in qua vestigia damni
Repperit . ergo illic saeva vertentia glaebas
Fregit aratra manu , parilique irata colonos
Ruricolisque boves leto dedit , arvaque iussit
480 Fallere depositum , vitiatique semina fecit .
Fertilitas terrae latum vulgata per orbem
Falsa iacet : primis segetes moriuntur in herbis ,
Et modo sol nimius , nimius modo corripit imber ;
Sideraque ventique nocent , avidaeque volucres
485 Semina iacta legunt ; lolium tribulique fatigant
Triticeas messes et inexpugnabile gramen .
Tum caput Eleis Alpheiās extulit undis ,
Rorantesque comas a fronte removit ad aures ,
Atque ait “o toto quaesitae virginis orbe
490 Et frugum genetrix , inmensos siste labores ,
Neve tibi fidae violenta irascere terrae .
Terra nihil meruit , patuitque invita rapinae .
Nec sum pro patria supplex : huc hospita veni .
Pisa mihi patria est , et ab Elide ducimus ortus :
495 Sicaniam peregrina colo . sed gratior omni
Haec mihi terra solo est . hos nunc Arethusa penates ,
Hanc habeo sedem : quam tu , mitissima , serva .
Mota loco cur sim tantique per aequoris undas
Advehar Ortygiam , veniet narratibus hora
500 Tempestiva meis , cum tu curaque levata
Et vultus melioris eris . mihi pervia tellus
Praebet iter , subterque imas ablata cavernas

- Hic caput attollo desuetaque sidera cerno.
Ergo dum Stygio sub terris gurgite labor,
505 Visa tua est oculis illic Proserpina nostris:
Illa quidem tristis, neque adhuc interrita vultu,
Sed regina tamen, sed opaci maxima mundi,
Sed tamen inferni pollens matrona tyranni.””
Mater ad auditas stupuit ceu saxeae voces,
510 Attonitaeque diu similis fuit. utque dolore
Pulsa gravi gravis est amentia, curribus oras
Exit in aetherias. ibi toto nubila vultu
Ante Iovem passis stetit invidiosa capillis,
“‘Pro’ que ‘meo veni supplex tibi, Iuppiter,’ inquit
515 ‘Sanguine, proque tuo. si nulla est gratia matris,
Nata patrem moveat. neu sit tibi cura, precamur,
Vilior illius, quod nostro est edita partu.
En quaesita diu tandem mihi nata reperta est:
Si reperire vocas amittere certius, aut si
520 Scire, ubi sit, reperire vocas. quod rapta, feremus,
Dummodo reddat eam. neque enim praedone marito
Filia digna tua est — si iam mea filia non est.””
Iuppiter excepit “‘commune est pignus onusque
Nata mihi tecum. sed si modo nomina rebus
525 Addere vera placet, non hoc iniuria factum,
Verum amor est. neque erit nobis gener ille pudori,
Tu modo, diva, velis. ut desint cetera, quantum est
Esse Iovis fratrem! quid quod non cetera desunt
Nec cedit nisi sorte mihi. sed tanta cupido
530 Si tibi discidii est, repetet Proserpina caelum,
Lege tamen certa, si nullos contigit illic
Ore cibos: nam sic Parcarum foedere cautum est.””
Dixerat. at Cereri certum est educere natam.
Non ita fata sinunt, quoniam ieiunia virgo
535 Solverat et cultis dum simplex errat in hortis,
Poeniceum curva decerpserat arbore pomum,
Gluptaque callenti septem de cortice grana
Presserat ore suo: solusque ex omnibus illud
Ascalaphus vidit, quem quondam dicitur Orphne,

- 540 Inter Avernales haud ignotissima nymphas,
Ex Acheronte suo silvis peperisse sub atris;
Vidit, et indicio reditum crudelis ademit.
Ingemuit regina Erebi, testemque profanam
Fecit avem, sparsumque caput Phlegethontide lymphā
545 In rostrum et plumas et grandia lumina vertit. f. 1x.
Ille sibi ablatas fulvis amicitur in alis,
Inque caput crescit, longosque reflectitur unguēs,
Vixque movet natas per inertia bracchia pennas:
Foedaque fit volucris, venturi nuntia luctus,
550 Ignavus bubo, dirum mortalibus omen.
Hic tamen indicio poenam linguae videri
Commeruisse potest. vobis, Acheloides, unde f. 1x1.
Pluma pedesque avium, cum virginis ora geratis?
An quia, cum legeret vernos Proserpina flores,
555 In comitum numero, doctae Sirenes, eratis?
Quam postquam toto frustra quaesistis in orbe,
Protinus ut vestram sentirent aequora curam,
Posse super fluctus alarum insistere remis
Optastis, facilesque deos habuistis, et artus
560 Vidistis vestros subitis flavescere pennis.
Ne tamen ille canor mulcendas natus ad aures
Tantaque dos oris linguae perderet usum,
Virginei vultus et vox humana remansit.
At medius fratrisque sui maestaeque sororis
565 Iuppiter ex aequo volentem dividit annum:
Nunc dea, regnorum numen commune duorum,
Cum matre est totidem, totidem cum coniuge menses.
Vertitur extemplo facies et mentis et oris;
Nam modo quae poterat Diti quoque maesta videri,
570 Laeta deae frons est, ut sol, qui tectus aquosis
Nubibus ante fuit, victis e nubibus exit.
Exigit alma Ceres, nata secunda recepta,
Quae tibi causa fugae, cur sis, Arethusa, sacer fons?
Conticuere undae, quarum dea sustulit alto
575 Fonte caput, viridesque manu siccata capillos
Fluminis Elei veteres narravit amores.

- “Pars ego nympharum , quae sunt in Achaïde ,’ dixit
‘Una fui : nec me studiosius altera saltus
Legit , nec posuit studiosius altera casses .
580 Sed quamvis formae numquam mihi fama petita est ,
Quamvis fortis eram , formosae nomen habebam .
Nec mea me facies nimium laudata iuvabat ;
Quaque aliae gaudere solent , ego rustica dote
Corporis erubui , crimenque placere putavi .
585 Lassa revertebar , memini , Stympthalide silva :
Aestus erat , magnumque labor geminaverat aestum .
Invenio sine vertice aquas , sine murmure euntes ,
Perspicuas ad humum , per quas numerabilis alte
Calculus omnis erat , quas tu vix ire putares .
590 Cana salicta dabant nutritaque populus unda
Sponte sua natas ripis declivibus umbras .
Accessi , primumque pedis vestigia tinxì ,
Poplite deinde tenuis : neque eo contenta , recingor ,
Molliaque inpono salici velamina curvae ,
595 Nudaque mergor aquis . quas dum ferioque trahoque
Mille modis labens , excussaue brachia iacto ,
Nescio quod medio sensi sub gurgite murmur ,
Territaque insisto propioris margine ripae .
“‘Quo properas , Arethusa ?’ suis Alpheus ab undis ,
600 ‘Quo properas ?’” iterum rauco mihi dixerat ore .
Sicut eram , fugio sine vestibus : altera vestes
Ripa meas habuit . tanto magis instat et ardet ,
Et quia nuda fui , sum visa paratior illi .
Sic ego currebam , sic me ferus ille premebat ,
605 Ut fugere accipitrem penna trepidante columbae ,
Ut solet accipiter trepidas urguere columbas .
Usque sub Orchomenon Psophidaque Cyllenenque
Maenaiosque sinus gelidumque Erymanthon et Elin
Currere sustinui ; nec me velocior ille .
610 Sed tolerare diu cursus ego , viribus impar ,
Non poteram : longi patiens erat ille laboris .
Per tamen et campos , per opertos arbore montes ,
Saxa quoque et rupes et qua via nulla , cucurri .

- Sol erat a tergo : vidi praecedere longam
 615 Ante pedes umbram — nisi si timor illa videbat —
 Sed certe sonitusque pedum terrebat, et ingens
 Crinales vittas afflabat anhelitus oris.
 Fessa labore fugae ““fer opem, deprendimur,”
inquam,
 ‘Armigeræ, Dictynna, tuæ, cui sæpe dedisti
 620 Ferre tuos arcus inclusaque tela pharetra.””
 Mota dea est, spissisque ferens e nubibus unam
 Me super iniecit. lustrat caligine tectum,
 [Amnis, et ignarus circum cava nubila quaerit:]
 Bisque locum, quo me dea texerat, inscius ambit,
 625 Et bis ““io Arethusa, io Arethusa!”” vocavit.
 Quid mihi tunc animi miserae fuit? anne quod
agnæ est,
 Siqua lupos audit circum stabula alta frementes?
 Aut lepori, qui vepre latens hostilia cernit
 Ora canum, nullosque audet dare corpore motus?
 630 Non tamen abscedit; neque enim vestigia cernit
 Longius ulla pedum: servat nubemque locumque.
 Occupat obsessos sudor mihi frigidus artus,
 Caeruleaeque cadunt toto de corpore guttae:
 Quaque pedem movi, manat lacus, eque capillis
 635 Ros cadit; et citius, quam nunc tibi facta renarro,
 In latices mutor. sed enim cognoscit amatas f. lxii.
 Amnis aquas, positoque viri, quod sumpserat, ore
 Vertitur in proprias, ut se mihi misceat, undas.
 Delia rupit humum, caecisque ego mersa cavernis
 640 Advehor Ortygiam, quae me, cognomine divae
 Grata meae, superas eduxit prima sub auras.””
 Hac Arethusa tenus. geminos dea fertilis angues
 Curribus admovit, frenisque coërcuit ora,
 Et medium caeli terraeque per aëra vecta est
 645 Atque levem currum Tritonida misit in urbem
 Triptolemo: partimque rudi data semina iussit
 Spargere humo, partim post tempora longa recultae.
 Iam super Europen sublimis et Asida terram

- Vectus erat iuvenis : Scythicas advertitur oras.
 650 Rex ibi Lynceus erat . regis subit ille penates.
 Qua veniat , causamque viae nomenque rogatus
 Et patriam “patria est clarae mihi” dixit ‘Athenae,
 Triptolemus nomen . veni nec puppe per undas,
 Nec pede per terras : patuit mihi pervius aether .
 655 Dona fero Cereris , latos quae sparsa per agros
 Frugiferas messes alimentaue mitia reddant.”
 Barbarus invidit : tantique ut muneris auctor
 Ipse sit , hospitio recipit , somnoque gravatum
 Adgreditur ferro . conantem figere pectus
 660 Lynceus Ceres fecit : rursusque per aëra iussit f. lxiii.
 Mopsopium iuvenem sacros agitare iugales.”
 Finierat dictos e nobis maxima cantus :
 At nymphae vicisse deas Heliconia colentes
 Concordi dixere sono . convicia victae
 665 Cum iacerent , “quoniam” dixit ‘certamine vobis
 Supplicium meruisse parum est , maledictaque culpae
 Additis , et non est patientia libera nobis ,
 Ibimus in poenas , et qua vocat ira , sequemur.”
 Ridet Emathides , spernuntque minacia verba :
 670 Conataeque loqui et magno clamore protervas
 Intentare manus , pennas exire per ungues f. lxiv.
 Aspexere suos , operiri brachia plumis :
 Alteraque alterius rigido concrescere rostro
 Ora videt , volucresque novas accedere silvis .
 675 Dumque volunt plangi , per brachia mota levatae
 Aëre pendebant , nemorum convicia , picae .
 Nunc quoque in alitibus facundia prisca remansit
 Raucaeque garrulitas studiumque immane loquendi.’

LIBER SEXTUS .

Praebuerat dictis Tritonia talibus aures ,
 Carminaque Aonidum iustamque probaverat iram .
 Tum secum ‘laudare parum est ; laudemur et ipsae ,

- Numina nec sperni sine poena nostra sinamus'
5 Maeoniaeque animum fatis intendit Arachnes,
Quam sibi lanificae non cedere laudibus artis
Audierat. non illa loco nec origine gentis
Clara, sed arte fuit. pater huic Colophonius Idmon
Phocaïco bibulas tinguebat murice lanas:
10 Occiderat mater; sed et haec de plebe suoque
Aequa viro fuerat. Lydas tamen illa per urbes
Quaesierat studio nomen memorabile, quamvis
Orta domo parva parvis habitabat Hypaepis.
Huius ut aspicerent opus admirabile, saepe
15 Deseruere sui nymphae vineta Timoli,
Deseruere suas nymphae Pactolides undas.
Nec factas solum vestes spectare iuvabat;
Tum quoque, cum fierent: tantus decor affuit arti.
Sive rudem primos lanam glomerabat in orbes,
20 Seu digitis subigebat opus, repetitaque longo
Vellera molliabat nebulas aequantia tractu,
Sive levi teretem versabat pollice fusum,
Seu pingebat acu: scires a Pallade doctam.
Quod tamen ipsa negat, tantaque offensa magistra
25 'Certet' ait 'mecum: nihil est, quod victa recusem
Pallas anum simulat, falsosque in tempora canos
Addit et infirmos, baculum, quod sustinet artus.
Tum sic orsa loqui: 'non omnia grandior aetas,
Quae fugiamus, habet. seris venit usus ab annis.
30 Consilium ne sperne meum. tibi fama petatur
Inter mortales faciendae maxima lanæ;
Cede deae, veniamque tuis, temeraria, dictis
Supplice voce roga: veniam dabit illa roganti.'
Aspicit hanc torvis, inceptaque fila relinquit,
35 Vixque manum retinens, confessaque vultibus iram
Talibus obscuram resecuta est Pallada dictis:
'Mentis inops longaue venis confecta senecta,
Et nimium vixisse diu nocet. audiat istas,
Siqua tibi nurus est, siqua est tibi filia, voces.
40 Consilii satis est in me mihi. neve monendo

- Profecisse putes , eadem est sententia nobis .
Cur non ipsa venit ? cur haec certamina vitat ?
Tum dea 'venit !' ait , formamque removit anilem ,
Palladaque exhibuit . venerantur numina nymphae
45 Mygdonidesque nurus . sola est non territa virgo ,
Sed tamen exsiluit , subitusque invita notavit
Ora rubor , rursusque evanuit : ut solet aër
Purpureus fieri , cum primum aurora movetur ,
Et breve post tempus candescere solis ab ortu .
50 Perstat in incepto , stolidaeque cupidine palmae
In sua fata ruit . neque enim Iove nata recusat
Nec monet ulterius nec iam certamina differt .
Haud mora , constituunt diversis partibus ambae
Et gracili geminas intendunt stamine telas .
55 Tela iugo vincta est , stamen secernit harundo ,
Inseritur medium radiis subtemen acutis ,
Quod digiti expediunt , atque inter stamina ductum
Percusso feriunt insecti pectine dentes .
Utraque festinant cinctaeque ad pectora vestes
60 Brachia docta movent , studio fallente laborem .
Illic et Tyrium quae purpura sensit aënum
Textitur , et tenues parvi discriminis umbrae ;
Qualis ab imbre solet percussis solibus arcus
Inficere ingenti longum curvamine caelum :
65 In quo diversi niteant cum mille colores ,
Transitus ipse tamen spectantia lumina fallit :
Usque adeo quod tangit idem est ; tamen ultima
distant .

- Illic et lentum filis inmittitur aurum ,
Et vetus in tela deducitur argumentum .
70 Cecropia Pallas scopulum Mavortis in arce
Pingit et antiquam de terrae nomine litem .
Bis sex caelestes medio Iove sedibus altis
Augusta gravitate sedent . sua quemque deorum
Inscribit facies . Iovis est regalis imago .
75 Stare deum pelagi longoque ferire tridente
Aspera saxa facit , medioque e vulnere saxi

- Exiluisse ferum ; quo pignore vindicet urbem .
 At sibi dat clipeum , dat acutae cuspidis hastam ,
 Dat galeam capiti ; defenditur aegide pectus :
 80 Percussamque sua simulat de cusptide terram
 Edere cum bacis fetum canentis olivae :
 Mirarique deos : operi victoria finis .
 Ut tamen exemplis intellegat aemula laudis ,
 Quod pretium speret pro tam furialibus ausis ,
 85 Quattuor in partes certamina quattuor addit
 Clara colore suo , brevibus distincta sigillis .
 Threïciam Rhodopen habet angulus unus et Haemon ,
 Nunc gelidos montes , mortalia corpora quondam , f. lxxv .
 Nomina summorum sibi qui tribuere deorum .
 90 Altera Pygmaeae fatum miserabile matris
 Pars habet . hanc Iuno victam certamine iussit f. lxxvi .
 Esse gruem populisque suis indicere bellum .
 Pinxit et Antigonen ausam contendere quondam
 Cum magni consorte Iovis , quam regia Iuno
 95 In volucrem vertit ; nec profuit Ilion illi f. lxxvii .
 Laomedonve pater , sumptis quin candida pennis
 Ipsa sibi plaudat crepitante ciconia rostro .
 Qui superest solus , Cinyran habet angulus orbum ;
 Isque gradus templi , natarum membra suarum , f. lxxviii .
 100 Amplexens saxoque iacens lacrimare videtur .
 Circuit extremas oleis pacalibus oras .
 Is modus est , operisque sua facit arbore finem .
 Maeonis elusam designat imagine tauri
 Europam : verum taurum , freta vera putares ;
 105 Ipsa videbatur terras spectare relictas
 Et comites clamare suas , tactumque vereri
 Assilientis aquae timidisque reducere plantas .
 Fecit et Asterien aquila luctante teneri : ff. lxxix-lxxvi .
 Fecit olorinis Ledam recubare sub alis :
 110 Addidit , ut Satyri celatus imagine pulchram
 Iuppiter implevit gemino Nycteïda fetu ,
 Amphitryon fuerit , cum te , Tirynthia , cepit
 Aureus ut Danaën , Asopida luserit ignis ,

- Mnemosynen pastor , varius Deoïda serpens .
 115 Te quoque mutatum torvo , Neptune , iuvenco
 Virgine in Aeolia posuit . tu visus Enipeus f. lxxvii-lxxxvii.
 Gignis Aloïdas , aries Bisaltida fallis ;
 Et te flava comas frugum mitissima mater
 Sensit equum , sensit volucrem crinita colubris
 120 Mater equi volucris , sensit delphina Melantho .
 Omnibus his faciemque suam faciemque locorum
 Reddidit . est illic agrestis imagine Phoebus ,
 Utque modo accipitris pennas , modo terga leonis
 Gesserit , ut pastor Macareïda luserit Issen :
 125 Liber ut Erigonen falsa deceperit uva , ff. lxxxviii-lxxxviii.
 Ut Saturnus equo geminum Chirona crearit .
 Ultima pars telae tenui circumdata limbo
 Nexilibus flores hederis habet intertextos .
 Non illud Pallas , non illud carpere Livor
 130 Possit opus . doluit successu flava virago ,
 Et rupit pictas , caelestia crimina , vestes .
 Utque Cytoriaco radium de monte tenebat ,
 Ter quater Idmoniae frontem percussit Arachnes .
 Non tulit infelix , laqueoque animosa ligavit
 135 Guttura . pendente Pallas miserata levavit ,
 Atque ita 'vive quidem , pende tamen , improba,' dixit
 'Lexque eadem poenae , ne sis segura futuri ,
 Dicta tuo generi serisque nepotibus esto'
 [Post ea discedens sucis Hecateïdos herbae]
 140 Sparsit et extemplo tristi medicamine . tactae
 Defluxere comae , cum quis et naris et aures ,
 Fitque caput minimum , toto quoque corpore parva est ;
 In latere exiles digiti pro cruribus haerent ,
 Cetera venter habet : de quo tamen illa remittit
 145 Stamen , et antiquas exercet aranea telas . f. lxxxix.
 Lydia tota fremit , Phrygiaeque per oppida facti
 Rumor it et magnum sermonibus occupat orbem .
 Ante suos Niobe thalamos cognoverat illam ,
 Tum cum Maeoniam virgo Sipylumque colebat :
 150 Nec tamen admonita est poena popularis Arachnes

- Cedere caelitibus, verbisque minoribus uti.
 Multa dabant animos. sed enim nec coniugis artes
 Nec genus amborum magnique potentia regni
 Sic placuere illi, quamvis ea cuncta placerent,
 155 Ut sua progenies. et felicissima matrum
 Dicta foret Niobe, si non sibi visa fuisset.
 Nam sata Tiresia venturi praescia Manto
 Per medias fuerat, divino concita motu,
 Vaticinata vias, 'Ismenides, ite frequentes
 160 Et date Latonae Latonigenisque duobus
 Cum prece tura pia, lauroque innectite crinem:
 Ore meo Latona iubet.' paretur, et omnes
 Thebaïdes iussis sua tempora frondibus ornant,
 Turaque dant sanctis et verba precantia flammis.
 165 Ecce venit comitum Niobe celeberrima turba,
 Vestibus intexto Phrygiis spectabilis auro
 Et, quantum ira sinit, formosa movensque decoro
 Cum capite inmissos umerum per utrumque capillos.
 Constitit: utque oculos circumtulit alta superbos,
 170 'Quis furor, auditos' inquit 'praeponere visis
 Caelestes? aut cur colitur Latona per aras,
 Numen adhuc sine ture meum est? mihi Tantalus
 auctor,
 Cui licuit soli superiorum tangere mensas.
 Pleiadum soror est genetrix mea. maximus Atlas
 175 Est avus, aetherium qui fert cervicibus axem:
 Iuppiter alter avus. socero quoque glorior illo.
 Me gentes metuunt Phrygiae, me regia Cadmi
 Sub domina est, fidibusque mei commissa mariti
 Moenia cum populis a meque viroque reguntur.
 180 In quamcumque domus adverti lumina partem,
 Imensa spectantur opes. accedit eodem
 Digna dea facies. huc natas adice septem
 Et totidem iuvenes, et mox generosque nurusque.
 Quaerite nunc, habeat quam nostra superbia causam,
 185 Nescio quoque audete satam Titanida Coeo
 Latonam praeferre mihi, cui maxima quondam

- Exiguam sedem pariturae terra negavit.
Nec caelo nec humo nec aquis dea vestra recepta est.
Exsul erat mundi, donec miserata vagantem
190 "Hospita tu terris erras, ego" dixit "in undis,"
Instabilemque locum Delos dedit. illa duorum
Facta parens: uteri pars haec est septima nostri.
Sum felix: quis enim neget hoc? felixque manebo;
Hoc quoque quis dubitet? tutam me copia fecit.
195 Maior sum, quam cui possit Fortuna nocere;
Multaque ut eripiat, multo mihi plura relinquet.
Excessere metum mea iam bona. fingite demi
Huic aliquid populo natorum posse meorum,
Non tamen ad numerum redigar spoliata duorum,
200 Latonae turbam: qua quantum distat ab orba?
Ite, satis pro prole sacri est; laurumque capillis
Ponite.' deponunt, infectaque sacra relinquunt,
Quodque licet, tacito venerantur murmure numen.
Indignata dea est, summoque in vertice Cynthi
205 Talibus est dictis gemina cum prole locuta:
'En ego vestra parens, vobis animosa creatis,
Et, nisi Iunoni, nulli cessura dearum,
An dea sim, dubitor. perque omnia saecula cultis
Arceor, o nati, nisi vos succurritis, aris.
210 Nec dolor hic solus: diro convicia facto
Tantalus adiecit, vosque est postponere natis
Ausa suis, et me, quod in ipsam reccidat, orbam
Dixit, et exhibuit linguam scelerata paternam.'
Adiectura preces erat his Latona relatis:
215 'Desine!' Phoebus ait 'poenae mora longa querella est.'
Dixit idem Phoebe. celerique per aëra lapsu
Contigerant tecti Cadmeïda nubibus arcem.
Planus erat lateque patens prope moenia campus,
Assiduus pulsat equis, ubi turba rotarum
220 Duraque mollierat subiectas ungula glaebas.
Pars ibi de septem genitis Amphione fortes
Conscendunt in equos, Tyrioque rubentia suco
Terga premunt, auroque graves moderantur habenas.

- E quibus Ismenos, qui matri sarcina quondam
 225 Prima suae fuerat, dum certum flectit in orbem
 Quadrupedis cursus, spumantiaque ora coërcet,
 'Ei mihi!' conclamat, medioque in pectore fixa
 Tela gerit, frenisque manu moriente remissis
 In latus a dextro paulatim defluit armo.
- 230 Proximus, audito sonitu per inane pharetrae,
 Frena dabat Sipylus: veluti cum praescius imbris
 Nube fugit visa, pendentiaque undique rector
 Carbasa deducit, ne qua levis effluat aura.
 Frena dabat: dantem non evitabile telum
- 235 Consequitur, summaque tremens cervice sagitta
 Haesit, et extabat nudum de gutture ferrum.
 Ille, ut erat, pronus per crura adnisa iubasque
 Volvitur, et calido tellurem sanguine foedat.
 Phaedimus infelix et aviti nominis heres
- 240 Tantalus, ut solito finem inposuere labori,
 Transierant ad opus nitidae iuvenale palaestrae:
 Et iam contulerant arto luctantia nexu
 Pectora pectoribus, cum tento concita nervo,
 Sicut erant iuncti, traiecit utrumque sagitta.
- 245 Ingemuere simul, simul incurvata dolore
 Membra solo posuere; simul suprema iacentes
 Lumina versarunt, animam simul exhalarent.
 Aspicit Alphenor, laniataque pectora plangens
 Advolat, ut gelidos complexibus allevet artus,
- 250 Inque pio cadit officio; nam Delius illi
 Intima fatifero rupit praecordia ferro.
 Quod simul eductum, pars est pulmonis in hamis
 Eruta, cumque anima cruor est effusus in auras.
 At non intonsum simplex Damasichthona vulnus
- 255 Afficit. ictus erat, qua crus esse incipit, et qua
 Mollia nervosus facit internodia poples.
 Dumque manu temptat trahere exitiabile telum,
 Altera per iugulum pennis tenus acta sagitta est.
 Expulit hanc sanguis, seque ei aculatus in altum
- 260 Emicat, et longe terebrata prosilit aura.

- Ultimus Ilioneus non profectura precando
Bracchia sustulerat, 'di' que 'o communiter omnes,'
Dixerat, ignarus non omnes esse rogandos,
'Parcite!' motus erat, cum iam revocabile telum
265 Non fuit, arcitenens. minimo tamen occidit ille
Vulnere, non alte percusso corde sagitta.
Fama mali populique dolor lacrimaeque suorum
Tam subitae matrem certam fecere ruinae
Mirantem potuisse, irascentemque, quod ausi
270 Hoc essent, superi quod tantum iuris haberent.
Nam pater Amphion ferro per pectus adacto
Finierat moriens pariter cum luce dolorem.
Heu quantum haec Niobe Niobe distabat ab illa,
Quae modo Latois populum summo aris
275 Et mediam tulerat gressus resupina per urbem,
Invidiosa suis; at nunc miseranda vel hosti.
Corporibus gelidis incumbit, et ordine nullo
Oscula dispensat natos suprema per omnes.
A quibus ad caelum liventia bracchia tollens
280 'Pascere, crudelis, nostro, Latona, dolore,
[Pascere' ait, 'satiisque meo tua pectora luctu:]
Corque ferum satia!' dixit 'per funera septem
Efferor. exulta, victrixque inimica triumphas.
Cur autem victrix? miserae mihi plura supersunt,
285 Quam tibi felici. post tot quoque funera vinco.'
Dixerat, et sonuit contento nervus ab arcu:
Qui praeter Nioben unam conterruit omnes.
Illa malo est audax. stabant cum vestibibus atris
Ante toros fratrum demisso crine sorores:
290 E quibus una trahens haerentia viscere tela
Inposito fratri moribunda relanguit ore:
Altera solari miseram conata parentem
Conticuit subito, duplicataque vulnere caeco est:
[Oraque compressit, nisi postquam spiritus ibat.]
295 Haec frustra fugiens collabitur: illa sorori
Inmoritur: latet haec: illam trepidare videres.
Sexque datis leto diversaue vulnera passis

- Ultima restabat : quam toto corpore mater,
Tota veste tegens 'unam minimamque relinque!
300 De multis minimam posco' clamavit 'et unam.'
Dumque rogat, pro qua rogat, occidit. orba resedit
Exanimis inter natos natasque virumque,
Deriguitque malis. nullos movet aura capillos, t. x.
In vultu color est sine sanguine, lumina maestis
305 Stant inmota genis : nihil est in imagine vivum.
Ipsa quoque interius cum duro lingua palato
Congelat, et venae desistunt posse moveri;
Nec flecti cervix nec brachia reddere motus
Nec pes ire potest : intra quoque viscera saxum est.
310 Flet tamen, et validi circumdata turbine venti
In patriam rapta est. ibi fixa cacumine montis
Liquitur, et lacrimas etiam nunc marmora manant.
Tum vero cuncti manifestam numinis iram
Femina virque timent, cultuque impensius omnes
315 Magna gemelliparae venerantur numina divae.
Utque fit, a facto propiore priora renarrant.
E quibus unus ait : 'Lyciae quoque fertilis agris
Non inpune deam veteres sprevere coloni.
Res obscura quidem est ignobilitate virorum,
320 Mira tamen. vidi praesens stagnumque locumque
Prodigio notum. nam me iam grandior aevo
Inpatiensque viae genitor deducere lectos
Iusserat inde boves, gentisque illius eunti
Ipse ducem dederat. cum quo dum pascua lustrō,
325 Ecce lacu medio sacrorum nigra favilla
Ara vetus stabat, tremulis circumdata cannis.
Restitit, et pavido 'faveas mihi' murmure dixit
Dux meus; et simili 'faveas' ego murmure dixi.
Naiadum, Faunine foret tamen ara, rogabam,
330 Indigenaeve dei : cum talia rettulit hospes :
'Non hac, o iuvenis, montanum numen in ara est.
Illa suam vocat hanc, cui quondam regia coniunx
Orbe interdixit; quam vix erratica Delos
Errantem accepit, tum cum levis insula nabat.

- 335 Illic incumbens cum Palladis arbore palmae
Edidit invita geminos Latona noverca.
Hinc quoque Iunonem fugisse puerpera fertur
Inque suo portasse sinu, duo numina, natos.
Iamque Chimaeriferae, cum sol gravis ureret arva,
340 Finibus in Lyciae longo dea fessa labore
Sidereo siccata sitim collegit ab aestu:
Uberaque ebiberant avidi lactantia nati.
Forte lacum mediocris aquae prospexit in imis
Vallibus: agrestes illic fruticosa legebant
345 Vimina cum iuncis gratamque paludibus ulvam.
Accessit, positoque genu Titania terram
Pressit, ut hauriret gelidos potura liquores.
Rustica turba vetant. dea sic affata vetantes:
“Quid prohibetis aquis? usus communis aquarum est.
350 Nec solem proprium natura nec aëra fecit
Nec tenues undas: ad publica munera veni,
Quae tamen ut detis, supplex peto. non ego nostros
Abluere hic artus lassataque membra parabam,
Sed relevare sitim. caret os umore loquentis
355 Et fauces arent, vixque est via vocis in illis.
Haustus aquae mihi nectar erit, vitamque fatebor
Accepisse simul: vitam dederitis in unda.
Hi quoque vos moveant, qui nostro bracchia tendunt
Parva sinu.” et casu tendebant bracchia nati.
360 Quem non blanda deae potuissent verba movere?
Hi tamen orantem perstant prohibere, minasque,
Ni procul abscedat, conviciaque insuper addunt.
Nec satis est, ipsos etiam pedibusque manuque
Turbavere lacus, imoque e gurgite mollem
365 Iluc illuc limum saltu movere maligno.
Distulit ira sitim: neque enim iam filia Coei
Supplicat indignis, nec dicere sustinet ultra
Verba minora dea; tollensque ad sidera palmas
“Aeternum stagno” dixit “vivatis in isto.”
370 Eveniunt optata deae. iuvat esse sub undis, f. xcl.
Et modo tota cava submergere membra palude,

Nunc proferre caput ; summo modo gurgite nare,
 Saepe super ripam stagni consistere , saepe
 In gelidos resilire lacus . sed nunc quoque turpes
 375 Litibus exercent linguas , pulsoque pudore ,
 Quamvis sint sub aqua , sub aqua maledicere temptant .
 Vox quoque iam rauca est , inflataque colla tumescunt ,
 Ipsaque dilatant patulos convicia rictus .
 Terga caput tangunt , colla intercepta videntur ;
 380 Spina viret ; venter , pars maxima corporis , albet :
 Limosoque novae saliunt in gurgite ranae .”

Sic ubi nescio quis Lycia de gente virorum
 Rettulit exitium , satyri reminiscitur alter ,
 Quem Tritoniaca Latous harundine victum
 385 Affecit poena . ‘quid me mihi detrahis ?’ inquit :
 ‘A ! piget , a ! non est’ clamabat ‘tibia tanti !’
 Clamanti cutis est summos direpta per artus ,
 Nec quicquam nisi vulnus erat . cruor undique manat ,
 Detectique patent nervi , trepidaeque sine ulla
 390 Pelle micant venae ; salientia viscera possis
 Et perlucantes numerare in pectore fibras .
 Illum ruricolae , silvarum numina , Fauni
 Et satyri fratres et tunc quoque carus Olympus
 Et nymphae flerunt , et quisquis montibus illis
 395 Lanigerosque greges armentaque bucera pavit .
 Fertilis inmaduit , madefactaque terra caducas
 Concepit lacrimas ac venis perbibit imis : f. xcii.
 Quas ubi fecit aquam , vacuas emisit in auras .
 Inde petens rapidum ripis declivibus aequor

400 Marsya nomen habet , Phrygiae liquidissimus amnis .
 Talibus extemplo redit ad praesentia dictis
 Vulgus , et extinctum cum stirpe Amphiona luget .
 Mater in invidia est . hanc tunc quoque dicitur unus
 Flesse Pelops , umeroque , suas a pectore postquam
 405 Diduxit vestes , ebur ostendisse sinistro .
 Concolor hic umerus nascendi tempore dextro
 Corporeusque fuit . manibus mox caesa paternis
 Membra ferunt iunxisse deos . aliisque repertis , f. xciii.

- Qui locus est iuguli medius summique lacerti,
410 Defuit . inpositum est non comparentis in usum
Partis ebur ; factoque Pelops fuit integer illo .
Finitimi proceres coeunt , urbesque propinquae
Oravere suos ire ad solacia reges ,
Argosque et Sparte Pelopeïadesque Mycenae ,
415 Et nondum torvae Calydon invisa Dianae ,
Orchomenosque ferax et nobilis aere Corinthus ,
Messeneque ferox Patraeque humilesque Cleonae
Et Nelea Pylos , neque adhuc Pittheïa Troezen ,
Quaeque urbes aliae bimari clauduntur ab Isthmo ,
420 Exteriusque sitae bimari spectantur ab Isthmo .
Credere quis posset ? solae cessastis Athenae .
Obstitit officio bellum , subvectaque ponto
Barbara Mopsopios terrebant agmina muros .
Threïcius Tereus haec auxiliaribus armis
425 Fuderat , et clarum vincendo nomen habebat :
Quem sibi Pandion opibusque virisque potentem
Et genus a magno ducentem forte Gradivo
Conubio Prognés iunxit . non pronuba Iuno ,
Non Hymenaeus adest , non illi Gratia lecto .
430 Eumenides tenuere faces de funere raptas ;
Eumenides stravere torum , tectoque profanus
Incubuit bubo thalamique in culmine sedit .
Hac ave coniuncti Prognés Tereusque , parentes
Hac ave sunt facti . gratata est scilicet illis
435 Thracia , disque ipsi grates egere . diemque ,
Quaque data est claro Pandione nata tyranno ,
Quaque erat ortus Itys , festum iussere vocari .
Usque adeo latet utilitas . iam tempora Titan
Quinque per autumnos repetiti duxerat anni :
440 Cum blandita viro Prognés 'si gratia' dixit
'Ulla mea est , vel me visendam mitte sorori ,
Vel soror huc veniat : redituram tempore parvo
Promittes socero : magni mihi muneris instar
Germanam vidisse dabis .' iubet ille carinas
445 In freta deduci , veloque et remige portus

- Cecropios intrat Piraeaeque litora tangit.
Ut primum soceri data copia, dextera dextrae
Iungitur, et fausto committitur omine sermo.
Cooperat adventus causam, mandata referre
450 Coniugis, et celeres missae spondere recursus:
Ecce venit magno dives Philomela paratu,
Divitior forma. [quales audire solemus
Naidas et dryadas mediis incedere silvis,
Si modo des illis cultus similesque paratus.]
455 Non secus exarsit conspecta virgine Tereus,
Quam si quis canis ignem subponat aristas,
Aut frondem positasque cremet faenilibus herbas.
Digna quidem facies; sed et hunc innata libido
Exstimulat, primumque genus regionibus illis
460 In Venerem est: flagrat vitio gentisque suoque.
Impetus est illi comitum corrumpere curam
Nutricisque fidem, nec non ingentibus ipsam
Sollicitare datis, totumque inpendere regnum;
Aut rapere et saevo raptam defendere bello;
465 Et nihil est, quod non effreno captus amore
Ausit; nec capiunt inclusas pectora flammās.
Iamque moras male fert, cupidoque revertitur ore
Ad mandata Procnes, et agit sua vota sub illa.
Facundum faciebat amor; quotiensque rogabat
470 Ulterius iusto, Prognem ita velle ferebat.
Addidit et lacrimas, tamquam mandasset et illas.
Pro superi, quantum mortalia pectora caecae
Noctis habent! ipso sceleris molimine Tereus
Creditor esse pius laudemque a crimine sumit.
475 Quid, quod idem Philomela cupit, patriosque lacertis
Blanda tenens umeros, ut eat visura sororem,
Perque suam contraque suam petit ipsa salutem.
Spectat eam Tereus, pracontractatque videndo,
Osculaque et collo circumdata brachia cernens
480 Omnia pro stimulis facibusque ciboque furoris
Accipit, et quotiens amplectitur illa parentem,
Esse parens vellet: — neque enim minus impius esset.

- Vincitur ambarum genitor prece . gaudet agitque
Illa patri grates , et successisse duabus
485 Id putat infelix , quod erit lugubre duabus .
Iam labor exiguus Phoebo restabat , equique
Pulsabant pedibus spatium declivis Olympi :
Regales epulae mensis et Bacchus in auro
Ponitur . hinc placido dantur sua corpora somno .
490 [At rex Odrysus , quamvis secessit , in illa
Aestuat ; et repetens faciem motusque manusque
Qualia vult fingit quae nondum vidit , et ignes
Ipse suos nutrit cura removente soporem .]
Lux erat , et generi dextram complexus euntis
495 Pandion comitem lacrimis commendat obortis :
'Hanc ego , care gener , quoniam pia causa coegit ,
Et voluere ambae , voluisti tu quoque , Tereu ,
Do tibi . perque fidem cognataque pectora supplex ,
Per superos oro , patrio ut tuearis amore ,
500 Et mihi sollicitae lenimen dulce senectae
Quam primum — omnis erit nobis mora longa —
remittas .
Tu quoque quam primum — satis est procul esse
sororem —
Si pietas ulla est , ad me , Philomela , redito .'
Mandabat , pariterque suae dabat oscula natae ,
505 Et lacrimae dites inter mandata cadebant .
Utque fide pignus dextras utriusque poposcit ,
Inter seque datas iunxit , natamque nepotemque
Absentis pro se memori rogat ore salutent ;
Supremumque vale pleno singultibus ore
510 Vix dixit , timuitque suae praesagia mentis .
Ut semel inposita est pictae Philomela carinae ,
Admotumque fretum remis tellusque repulsa est ,
'Vicimus !' exclamat 'mecum mea vota feruntur !'
Exultatque et vix animo sua gaudia differt
515 Barbarus , et nusquam lumen detorquet ab illa :
Non aliter , quam cum pedibus praedator obuncis
Deposuit nido leporem Iovis ales in alto ;

- Nulla fuga est capto, spectat sua praemia raptor.
Iamque iter effectum, iamque in sua litora fessis
520 Puppibus exierant, cum rex Pandione natam
In stabula alta trahit silvis obscura vetustis,
Atque ibi pallentem trepidamque et cuncta timentem
Et iam cum lacrimis, ubi sit germana, rogantem,
Includit, fassusque nefas et virginem et unam
525 Vi superat, frustra clamato saepe parente,
Saepe sorore sua, magnis super omnia divis.
Illa tremit, velut agna pavens, quae saucia cani
Ore excussa lupi nondum sibi tuta videtur;
Utque columba suo madefactis sanguine plumis
530 Horret adhuc, avidosque timet, quibus haeserat,
ungues.

- Mox ubi mens rediit, passos laniata capillos,
[Lugenti similis, caesis plangore lacertis,]
Intendens palmas 'o diris barbare factis!
O crudelis!' ait 'nec te mandata parentis
535 Cum lacrimis movere piis, nec cura sororis
Nec mea virginitas nec coniugialia iura?
Omnia turbasti. [pelex ego facta sororis,
Tu geminus coniunx. hostis mihi debita poena.]
Quin animam hanc, ne quod facinus tibi, perfide,
restet,
540 Eripis? atque utinam fecisses ante nefandos
Concubitus! vacuas habuissem criminis umbras.
Si tamen haec superi cernunt, si numina divum
Sunt aliquid, si non perierunt omnia mecum,
Quandocumque mihi poenas dabis. ipsa pudore
545 Proiecto tua facta loquar. si copia detur,
In populos veniam: si silvis clausa tenebor,
Implebo silvas, et conscia saxa movebo.
Audiat haec aether, et si deus ullus in illo est.'
Talibus ira feri postquam commota tyranni,
550 Nec minor hac metus est, causa stimulatus utraque
Quo fuit accinctus, vagina liberat ensem,
Arreptamque coma flexis post terga lacertis

- Vincla pati cogit . iugulum Philomela parabat,
Spemque suae mortis viso conceperat ense .
- 555 Ille indignantem [et nomen patris usque vocantem
Luctantemque loqui] comprehensam forcipe linguam
Abstulit ense fero . [radix micat ultima linguae,
Ipsa iacet , terraeque tremens inmurmurat atrae .
Utque salire solet mutilatae cauda colubrae ,
- 560 Palpitat , et moriens dominae vestigia quaerit .]
Hoc quoque post facinus — vix ausim credere —
fertur
- Saepe sua lacerum repetisse libidine corpus .
Sustinet ad Prognen post talia facta reverti ,
Coniuge quae viso germanam quaerit . at ille
- 565 Dat gemitus fictos , commentaque funera narrat ;
Et lacrimae fecere fidem . velamina Progne
Diripit ex umeris auro fulgentia lato ,
Induiturque atras vestes , et inane sepulchrum
Constituit , falsisque piacula manibus infert ,
- 570 Et luget non sic lugendae fata sororis .
Signa deus bis sex acto lustraverat anno .
Quid faciat Philomela ? fugam custodia claudit :
Structa rigent solido stabulorum moenia saxo :
Os mutum facti caret indice . grande doloris
- 575 Ingenium est , miserisque venit sollertia rebus
Stamina barbarica suspendit Pallade telae ,
Purpureasque notas filis intexuit albis ,
Indicium sceleris ; perfectaue tradidit uni ,
Utque ferat dominae gestu rogat illa . rogata
- 580 Pertulit ad Prognen , nec scit , quid tradat in illis .
Evolvit vestes saevi matrona tyranni ,
Germanaeque suae carmen miserabile legit ,
Et — mirum potuisse — silet . dolor orsa repressit ,
Verbaque quaerenti satis indignantia linguae
- 585 Defuerunt . nec flere vacat , sed fasque nefasque
Confusura ruit , poenaeque in imagine tota est .
Tempus erat , quo sacra solent trieterica Bacchi
Sithoniae celebrare nurus : nox conscia sacris .

- Nocte sonat Rhodope tinnitibus aeris acuti:
 590 Nocte sua est egressa domo regina, dei que
 Ritibus instruitur, furialiaque accipit arma:
 Vite caput tegitur, lateri cervina sinistro
 Vellera dependent, umero levis incubat hasta.
 Concita per silvas turba comitante suarum
 595 Terribilis Progne furiisque agitata doloris,
 Bacche, tuas simulat. venit ad stabula avia tandem,
 Exululatque, euhoeque sonat, portasque refringit
 Germanamque rapit, raptaeque insignia Bacchi
 Induit, et vultus hederarum frondibus abdit,
 600 Attonitamque trahens intra sua moenia ducit.
 Ut sensit tetigisse domum Philomela nefandam,
 Horruiit infelix totoque expalluit ore.
 Nacta locum Progne sacrorum pignera demit,
 Oraque develat miserae pudibunda sororis,
 605 Amplexuque petit. sed non attollere contra
 Sustinet haec oculos, paelex sibi visa sororis:
 Deiectoque in humum vultu iurare volenti
 Testarique deos, per vim sibi dedecus illud
 Illatum, pro voce manus fuit. ardet, et iram
 610 Non capit ipsa suam Progne, fletumque sororis
 Corripiens 'non est lacrimis hoc' inquit 'agendum,
 Sed ferro, sed siquid habes, quod vincere ferrum
 Possit. in omne nefas ego me, germana, paravi.
 Aut ego, cum facibus regalia tecta cremaro,
 615 Artificem mediis inmittam Terea flammis,
 Aut linguam aut oculos et quae tibi membra pudorem
 Abstulerunt, ferro rapiam, aut per vulnera mille
 Sontem animam expellam. magnum quodcumque
 paravi:
 Quid sit, adhuc dubito.' peragit dum talia Progne,
 620 Ad matrem veniebat Itys. quid possit, ab illo
 Admonita est. oculisque tuens inmitibus 'a, quam
 Es similis patri!' dixit. nec plura locuta
 Triste parat facinus tacitaque exaestuat ira.
 Ut tamen accessit natus, matrique salutem

- 625 Attulit, et parvis adduxit colla lacertis,
Mixtaque blanditiis puerilibus oscula iunxit,
Mota quidem est genetrix, infractaque constitit ira:
Invitque oculi lacrimis maduere coactis.
Sed simul ex nimia mentem pietate labare
- 630 Sensit, ab hoc iterum est ad vultus versa sororis:
Inque vicem spectans ambos 'cur admovet' inquit
'Alter blanditias, rapta silet altera lingua?
Quam vocat hic matrem, cur non vocat illa sororem?
Cui sis nupta, vide, Pandione nata! marito
- 635 Degeneras? scelus est pietas in coniuge Tereo.'
Nec mora, traxit Ityn, veluti Gangetica cervae
Lactentem setum per silvas tigris opacas.
Utque domus altae partem tenere remotam,
Tendentemque manus et iam sua fata videntem
- 640 Et 'mater, mater' clamantem et colla petentem
Ense ferit Progne, lateri qua pectus adhaeret,
Nec vultum vertit. satis illi ad fata vel unum
Vulnus erat: iugulum ferro Philomela resolvit.
Vivaque adhuc animaeque aliquid retinentia membra
- 645 Dilaniant; pars inde cavis exultat aënis,
Pars veribus stridunt: manant penetralia tabo.
His adhibet coniunx ignarum Terea mensis,
Et patrii moris sacrum mentita, quod uni
Fas sit adire viro, comites famulosque removit.
- 650 Ipse sedens solio Tereus sublimis avito
Vescitur, inque suam sua viscera congerit alvum.
Tantaque nox animi est, 'Ityn huc accersite' dixit.
Dissimulare nequit crudelia gaudia Progne:
[Iamque suae cupiens existere nuntia cladis,]
- 655 'Intus habes, quem poscis' ait. circumspicit ille,
Atque ubi sit, quaerit. quaerenti iterumque vocanti,
Sicut erat sparsis furiali caede capillis,
Prosiluit, Ityosque caput Philomela cruentum
Misit in ora patris: nec tempore maluit ullo
- 660 Posse loqui et meritis testari gaudia dictis.
Thracius ingenti mensas clamore repellit,

- Vipereasque ciet Stygia de valle sorores:
 Et modo, si posset, reserato pectore diras
 Egerere inde dapes emersaque viscera gestit:
 665 Flet modo, seque vocat bustum miserabile nati:
 Nunc sequitur nudo genitas Pandione ferro.
 Corpora Cecropidum pennis pendere putares: f. xciv.
 Pendebant pennis. quarum petit altera silvas,
 Altera tecta subit; neque adhuc de pectore caedis
 670 Excessere notae, signataque sanguine pluma est.
 Ille dolore suo poenaeque cupidine velox
 Vertitur in volucrum, cui stant in vertice cristae,
 Prominet inmodicum praelonga cuspide rostrum.
 Nomen Epops volucris, facies armata videtur.
 675 Hic dolor ante diem longaeque extrema senectae
 Tempora Tartareas Pandiona misit ad umbras.
 Sceptra loci rerumque capit moderamen Erechtheus,
 Iustitia dubium, validisne potentior armis.
 Quattuor ille quidem iuvenes totidemque creat
 680 Femineae sortis: sed erat par forma duarum,
 E quibus Aeolides Cephalus te coniuge felix,
 Procri, fuit: Boreae Tereus Thracesque nocebant,
 Dilectaque diu caruit deus Orithyia,
 Dum rogat et precibus mavult quam viribus uti.
 685 Ast ubi blanditiis agitur nihil, horridus ira,
 Quae solita est illi nimiumque domestica vento,
 'Et merito!' dixit 'quid enim mea tela reliqui,
 Saevitiam et vires iramque animosque minaces,
 Admovique preces, quarum me dedecet usus?
 690 Apta mihi vis est: vi tristia nubila pello,
 Vi freta concutio, nodosaque robora verto,
 Induroque nives et terras grandine pulso.
 Idem ego cum fratres caelo sum nactus aperto —
 Nam mihi campus is est — tanto molimine luctor,
 695 Ut medius nostris concursibus insonet aether,
 Exiliantque cavis elisi nubibus ignes.
 Idem ego cum subii convexa foramina terrae,
 Subposuique ferox imis mea terga cavernis,

- Sollicito manes totumque tremoribus orbem.
700 Hac ope debueram thalamos petiisse ; socerque
Non orandus erat , vi sed faciendus Erechtheus .
Haec Boreas aut his non inferiora locutus
Excussit pennas , quarum iactatibus omnis
Adflata est tellus latumque perhorruit aequor :
705 Pulvereamque trahens per summa cacumina pallam
Verrit humum , pavidamque metu caligine tectus
Orithyian amans fulvis amplectitur alis .
Dum volat , arserunt agitati fortius ignes .
Nec prius aërii cursus subpressit habenas ,
710 Quam Ciconum tenuit populos et moenia raptor .
Illic et gelidi coniunx Actaea tyranni
Et genetrix facta est , partus enixa gemellos ,
Cetera qui matris , pennas genitoris haberent .
Non tamen has una memorant cum corpore natas ; f. xcv.
715 Barbaque dum rutilis aberat subnixa capillis ,
Inplumes Calaisque puer Zetesque fuerunt .
Mox pariter pennae ritu coepere volucrum
Cingere utrumque latus , pariter flavescere malae .
Ergo ubi concessit tempus puerile iuventae ,
720 Vellera cum Minyis nitido radiantia villo
Per mare non notum prima petiere carina .

LIBER SEPTIMUS.

- Iamque fretum Minyae Pagasaea puppe secabant :
Perpetuaque trahens inopem sub nocte senectam
Phineus visus erat , iuvenesque Aquilone creati
Virgineas volucres miseri senis ore fugarant :
5 Multaque perpassi claro sub Iasone tandem
Contigerant rapidas limosi Phasidos undas :
Dumque adeunt regem Phrixaeque vellera poscunt ,
Usque datur numeris magnorum horrenda laborum .
Concipit interea validos Aetias ignes

- 10 Et luctata diu, postquam ratione furorem
Vincere non poterat, 'frustra, Medea, repugnas:
Nescio quis deus obstat;' ait 'mirumque, nisi hoc est,
Aut aliquid certe simile huic, quod amare vocatur.
Nam cur iussa patris nimium mihi dura videntur?
- 15 Sunt quoque dura nimis. cur, quem modo deni-
que vidi,
Ne pereat, timeo? quae tanti causa timoris?
Excute virgineo conceptas pectore flammās,
Si potes, infelix. si possem, sanior essem.
Sed gravat invitam nova vis. aliudque cupido,
- 20 Mens aliud suadet. video meliora proboque,
Deteriora sequor. quid in hospite, regia virgo,
Ureris, et thalamos alieni concipis orbis?
Haec quoque terra potest, quod ames, dare. vivat,
an ille
Occidat, in dis est. vivat tamen: idque precari
- 25 Vel sine amore licet. quid enim commisit Iason?
[Quem, nisi crudelem, non tangat Iasonis aetas
Et genus et virtus? quem non, ut cetera desint,
Ore movere potest? certe mea pectora movit.]
At nisi opem tulero, taurorum adflabitur igne,
- 30 Concurreretque suae segetis tellure creatis
Hostibus, aut avido dabitur fera praeda draconi.
Hoc ego si patiar, tum me de tigride natam,
Tum ferrum et scopulos gestare in corde fatebor.
Cur non et specto pereuntem, oculosque videndo
- 35 Consclero? cur non tauros exhortor in illum
Terrigenasque feros insopitumque draconem?
Di meliora velint. quamquam non ista precanda,
Sed facienda mihi. prodamne ego regna parentis,
Atque ope nescio quis servabitur advena nostra,
- 40 Ut per me sospes sine me det lintea ventis,
Virque sit alterius, poenae Medea relinquitur?
Si facere hoc, aliamve potest praeponere nobis,
Occidat ingratus. sed non is vultus in illo,
Non ea nobilitas animo est, ea gratia formae,

- 45 Ut timeam fraudem meritique oblivia nostri.
Et dabit ante fidem . cogamque in foedera testes
Esse deos . quin tuta times ! accingere et omnem
Pelle moram ! tibi se semper debebit Iason ,
Te face sollemni iunget sibi , perque Pelasgas
- 50 Servatrix urbes matrum celebrabere turba .
Ergo ego germanam fratremque patremque deosque
Et natale solum , ventis ablata , relinquam ?
Nempe pater saevus , nempe est mea barbara tellus ,
Frater adhuc infans . stant mecum vota sororis :
- 55 Maximus intra me deus est . non magna relinquam :
Magna sequar : titulum servatae pubis Achivae ,
Notitiamque loci melioris , et oppida , quorum
Hic quoque fama viget , cultusque artesque locorum ;
Quemque ego cum rebus , quas totus possidet orbis ,
- 60 Aesoniden mutasse velim , quo coniuge felix
Et dis cara ferar et vertice sidera tangam .
Quid , quod nescio qui mediis incurrere in undis
Dicuntur montes , ratibusque inimica Charybdis
Nunc sorbere fretum , nunc reddere , cinctaque saevis
- 65 Scylla rapax canibus Siculo latrare profundo ?
Nempe tenens quod amo , gremioque in Iasonis haerens
Per freta longa ferar . nihil illum amplexa verebor ;
Aut , siquid metuam , metuam de coniuge solo .
Coniugiumne putas , speciosaque nomina culpae
- 70 Inponis , Medea , tuae ? quin aspice , quantum
Aggrediare nefas , et dum licet , effuge crimen .
Dixit : et ante oculos rectum pietasque pudorque
Constiterant , et victa dabat iam terga Cupido .
Ibat ad antiquas Hecates Perseïdos aras ,
- 75 Quas nemus umbrosum secretaque silva tegebat .
Et iam fortis erat , pulsusque recesserat ardor :
Cum videt Aesoniden , extinctaque flamma reluxit .
[Erubuere genae , totoque recanduit ore ,
Utque solet ventis alimenta assumere , quaeque
- 80 Parva sub inducta latuit scintilla favilla ,
Crescere et in veteres agitata resurgere vires ,

- Sic iam lentus amor, iam quem languere putares,
 Ut vidit iuvenem, specie praesentis inarsit.]
 Et casu solito formosior Aesone natus
 85 Illa luce fuit: posses ignoscere amanti.
 Spectat, et in vultu veluti tum denique viso
 Lumina fixa tenet, nec se mortalia demens
 Ora videre putat, nec se declinat ab illo.
 Ut vero coepitque loqui dextramque prehendit
 90 Hospes, et auxilium summissa voce rogavit,
 Promisitque torum, lacrimis ait illa profusis:
 'Quid faciam, video: nec me ignorantia veri
 Decipiet, sed amor. servabere munere nostro:
 Servatus promissa dato.' per sacra triformis
 95 Ille deae, lucoque foret quod numen in illo,
 Perque patrem soceri cernentem cuncta futuri,
 Eventusque suos et tanta pericula iurat.
 Creditus accepit cantatas protinus herbas,
 Edidicitque usum, laetusque in tesca recessit.
 100 Postera depulerat stellas aurora micantes:
 Conveniunt populi sacrum Mavortis in arvum,
 Consistuntque iugis. medio rex ipse resedit
 Agmine purpureus sceptroque insignis eburno.
 Ecce adamanteis vulcanum naribus efflant
 105 Aeripedes tauri, tactaeque vaporibus herbae
 Ardent. utque solent pleni resonare camini,
 Aut ubi terrena silices fornace soluti
 Concipiunt ignem liquidarum aspergine aquarum;
 Pectora sic intus clausas volventia flammās
 110 Gutturaeque usta sonant. tamen illis Aesone natus
 Obvius it. vertere truces venientis ad ora
 Terribiles vultus praefixaque cornua ferro,
 Pulveremque solum pede pulsavere bisulco,
 Fumificisque locum mugitibus impleverunt.
 115 Deriguere metu Minyae. subit ille, nec ignes
 Sentit anhelatos — tantum medicamina possunt —
 Pendulaeque audaci mulcet palearia dextra,
 Subpositosque iugo pondus grave cogit atrati

- Ducere et insuetum ferro proscindere campum.
120 Mirantur Colchi : Minyae clamoribus augent
Adiciuntque animos . galea tum sumit aëna
Vipereos dentes , et aratos spargit in agros .
Semina mollit humus valido praetincta veneno ,
Et crescunt fiuntque sati nova corpora dentes . f. xcvl.
125 Utque hominis speciem materna sumit in alvo ,
Perque suos intus numeros componitur infans ,
Nec nisi maturus communes exit in auras :
Sic ubi visceribus gravidæ telluris imago
Effecta est hominis , feto consurgit in arvo ;
130 Quodque magis mirum est , simul edita concutit arma .
Quos ubi viderunt praeacutæ cuspidis hastas
In caput Haemonii iuvenis torquere parantes ,
Demisere metu vultumque animumque Pelasgi .
Ipsa quoque extimuit , quæ tutum fecerat illum ,
135 Utque peti vidit iuvenem tot ab hostibus unum ,
Palluit et subito sine sanguine frigida sedit ;
Neve parum valeant a se data gramina , carmen
Auxiliare canit , secretasque advocat artes .
Ille gravem medios silicem iaculatus in hostes
140 A se depulsum Martem convertit in ipsos .
Terrigenæ pereunt per mutua vulnera fratres ,
Civilique cadunt acie . gratantur Achivi ,
Victoremque tenent avidisque amplexibus haerent .
Tu quoque victorem complecti , barbara , velles ;
145 [Obstitit incoepto pudor . at complexa fuisses ;
Sed te , ne faceres , tenuit reverentia famæ .]
Quod licet , aspectu tacito laetaris , agisque
Carminibus grates et dis auctoribus horum .
Pervigilem superest herbis sopire draconem .
150 [Qui crista linguisque tribus praesignis et uncis
Dentibus horrendus custos erat arboris aureae .]
Hunc postquam sparsit Lethaei gramine suci
Verbaque ter dixit placidos facientia somnos ,
Quæ mare turbatum , quæ concita flumina sistunt ,
155 Somnus in ignotos oculos sibi venit , et auro

Heros Aesonius potitur . spolioque superbus
Muneris auctorem secum , spolia altera , portans
Victor Iolciacos tetigit cum coniuge portus .

- Haemoniae matres pro gnatis dona receptis
160 Grandaevique ferunt patres , congestaque flamma
Tura liquefaciunt , inductaque cornibus aurum
Victima vota litat . sed abest gratantibus Aeson ,
Iam propior leto fessusque senilibus annis .
Cum sic Aesonides : 'o cui debere salutem
165 Confiteor , coniunx , quamquam mihi cuncta dedisti ,
Excessitque fidem meritorum summa tuorum :
Si tamen hoc possunt , — quid enim non carmina
possunt ? —

- Deme meis annis , et demptos adde parenti .'
Nec tenuit lacrimas . mota est pietate rogantis ,
170 Dissimilemque animum subiit Aeeta relictus .
Nec tamen affectus tales confessa 'quod' inquit
'Excidit ore tuo , coniunx , scelus ? ergo ego cuiquam
Posse tuae videor spatium transcribere vitae ?
Nec sinat hoc Hecate , nec tu petis aequa . sed isto ,
175 Quod petis , experiar maius dare munus , Iason .
Arte mea soceri longum temptabimus aevum ,
Non annis renovare tuis ; modo diva triformis
Adiuvet et praesens ingentibus annuat ausis .'
Tres aberant noctes , ut cornua tota coirent
180 Efficerentque orbem . postquam plenissima fulsit
Ac solida terras spectavit imagine luna ,
Egreditur tectis vestes induta recinctas ,
Nuda pedem , nudis umeros infusa capillis ,
Fertque vagos mediae per muta silentia noctis
185 Incomitata gradus . homines volucresque ferasque
Solverat alta quies : nullo cum murmure saepes ,
Inmotaeque silent frondes ; silet umidus aër :
Sidera sola micant . ad quae sua bracchia tendens
Ter se convertit , ter sumptis flumine crinem
190 Inroravit aquis , ternisque ululatibus ora
Solvit , et in dura summisso poplite terra

- 'Nox' ait 'arcanis fidissima, quaeque diurnis
Aurea cum luna succeditis ignibus, astra,
Tuque triceps Hecate, quae coeptis conscia nostris
195 Adiutrixque venis cantusque artisque magorum,
Quaeque magos, Tellus, pollentibus instruis herbis,
Auraeque et venti montesque amnesque lacusque,
Dique omnes nemorum, dique omnes noctis adeste:
Quorum ope, cum volui, ripis mirantibus amnes
200 In fontes rediere suos, concussaue sisto,
Stantia concutio cantu freta, nubila pello
Nubilaque induco, ventos abigoque vocoque,
Vipereas rumpo verbis et carmine fauces,
Vivaue saxa sua convulsaque robora terra
205 Et silvas moveo, iubeoque tremescere montes
Et mugire solum, manesque exire sepulchris.
Te quoque, Luna, traho, quamvis Temesaea labores
Aera tuos minuant: currus quoque carmine nostro
Pallet avi; pallet nostris Aurora venenis.
210 Vos mihi taurorum flammās hebetastis, et unco
Inpatiens oneris collum pressistis aratro.
Vos serpentigenis in se fera bella dedistis,
Custodemque rudem somni sopistis, et aurum
Vindice decepto Graias misistis in urbes.
215 Nunc opus est sucis, per quos renovata senectus
In florem redeat, primosque recolligat annos.
Et dabitis. neque enim micuerunt sidera frustra,
Nec frustra volucrum tractus cervice draconum
Currus adest.' aderat demissus ab aethere currus.
220 Quo simul ascendit, frenataque colla draconum
Permulsit, manibusque leves agitavit habenas,
Sublimis rapitur, subiectaque Thessala Tempe
Dispicit, et Trices regionibus applicat angues:
Et quas Ossa tulit, quas altum Pelion herbas,
225 Othrys quas Pindusque et Pindo maior Olympus,
Perspicit, et placitas partim radice revellit,
Partim succidit curvamine falcis aënae.
Multa quoque Apidani placuerunt gramina ripis,

- Multa quoque Amphrysi; neque eras immunis, Enipeu:
 230 Nec non Penëus, nec non Spercheïdes undae
 Contribuere aliquid, iuncosaque litora Boebes.
 Carpsit et Euboica vivax Anthedone gramen,
 Nondum mutato vulgatum corpore Glauci.
 Et iam nona dies curru pennisque draconum
 235 Nonaque nox omnes lustrantem viderat agros,
 Cum rediit. neque erant tacti, nisi odore, dracones,
 Et tamen annosae pellem posuere senectae.
 Constitit adveniens citra limenque foresque,
 Et tantum caelo tegitur: refugitque viriles
 240 Contactus. statuitque aras e caespite binas,
 Dexteriore Hecates, ast laeva parte Iuventae.
 Has ubi verbenis silvaeque incinxit agresti,
 Haud procul egesta scrobibus tellure duabus
 Sacra facit, cultrosque in guttura velleris atri
 245 Conicit, et patulas perfundit sanguine fossas.
 Tum super invergens liquidi carchesia bacchi
 Aeneaque invergens tepidi carchesia lactis
 Verba simul fudit, terrenaque numina civit, •
 Umbrarumque rogat rapta cum coniuge regem,
 250 Ne properent artus anima fraudare senili.
 Quos ubi placavit precibusque et murmure longo,
 Aesonis effetum proferri corpus ad auras
 Iussit, et in plenos resolutum carmine somnos
 Exanimi similem stratis porrexit in herbis.
 255 Hinc procul Aesoniden, procul hinc iubet ire
 ministros,
 Et monet arcanis oculos remove profanos.
 Diffugiunt iussi. passis Medea capillis
 Bacchantum ritu flagrantem circuit aras,
 Multifidasque faces in fossa sanguinis atra
 260 Tinguunt, et infectas geminis accendit in aris:
 Terque senem flamma, ter aqua, ter sulphure lustrat.
 Interea validum posito medicamen aëno
 Fervet et exultat spumisque tumentibus albet.
 Illic Haemonia radices valle resectas

- 265 Seminaque floresque et sucos incoquit acres .
Adicit extremo lapides oriente petitos
Et quas Oceani refluxum mare lavit , harenas ;
Addit et exceptas luna pernocte pruinas
Et strigis infames ipsis cum carnibus alas ,
270 Inque virum soliti vultus mutare ferinos
Ambigui prosecta lupi ; nec defuit illic
Squamea Cinyphii tenuis membrana chelydri
Vivacisque iecur cervi , quibus insuper addit
Ora caputque novem cornicis saecula passae .
275 His et mille aliis postquam sine nomine rebus
Propositum instruxit remorari Tartara munus ,
Arenti ramo iampridem mitis olivae
Omnia confudit summisque inmiscuit ima .
Ecce vetus calido versatus stipes aëno
280 Fit viridis primo , nec longo tempore frondes
Induit , et subito gravidis oneratur olivis .
At quacumque cavo-spumas eiecit aëno
Ignis , et in terram guttae cecidere calentes ,
Vernat humus , floresque et mollia pabula surgunt .
285 Quae simul ac vidit , stricto Medea recludit
Ense senis iugulum , veteremque exire cruorem
Passa , replet sucis . quos postquam conbibit Aeson
Aut ore acceptos aut vulnere , barba comaeque
Canitie posita nigrum rapuere colorem . f. xcvi .
290 Pulsa fugit macies , abeunt pallorque situsque ,
Adiectoque cavae suppleantur corpore rugae ,
Membraque luxuriant . Aeson miratur et olim
Ante quater denos hunc se reminiscitur annos .
Viderat ex alto tanti miracula monstri f. xcvi .
295 Liber . et admonitus iuvenes nutricibus annos
Posse suis reddi , capit hoc a Colchide munus .
Neve doli cessent , odium cum coniuge falsum
Phasias assimulat , Peliaeque ad limina supplex
Confugit . atque illam , quoniam gravis ipse senecta est ,
300 Excipiunt natae . quas tempore callida parvo
Colchis amicitiae mendacis imagine cepit ,

- Dumque refert inter meritorum maxima, demptos
Aesonis esse situs, atque hac in parte moratur,
Spes est virginibus Pelia subiecta creatis,
305 Arte suum parili revirescere posse parentem.
Iamque petunt, pretiumque iubent sine fine pacisci.
Illa brevi spatio silet et dubitare videtur,
Suspenditque animos ficta gravitate rogantum.
Mox ubi pollicita est, 'quo sit fiducia maior
310 Muneris huius,' ait 'qui vestras maximus aevo est
Dux gregis inter oves, agnus medicamine fiet.'
Protinus innumeris effectus laniger annis
Attrahitur flexo circum cava tempora cornu:
Cuius ut Haemonio marcentia guttura cultro
315 Fodit, et exiguo maculavit sanguine ferrum,
Membra simul pecudis validosque venefica sucos
Mergit in aere cavo: [minuunt ea corporis artus,
Cornuaque exurunt, nec non cum cornibus annos:
Et tener auditur medio balatus aëno.
320 Nec mora, balatum] mirantibus exilit agnus,
Lascivitque fuga, lactantiaque ubera quaerit.
Obstipuere satae Pelia: promissaque postquam
Exhibuere fidem, tum vero impensius instant.
Ter iuga Phoebus equis in Hiberno flumine mersis
325 Dempserat, et quarta radiantia nocte micabant
Sidera, cum rapido fallax Aetias igni
Inponit purum laticem et sine viribus herbas.
Iamque neci similis resoluta corpore regem
Et cum rege suo custodes somnus habebat,
330 Quem dederant cantus magicaeque potentia linguae
Intrarant iussae cum Colchide limina natae,
Ambierantque torum. 'quid nunc dubitatis inertes?
Stringite' ait 'gladios, veteremque haurite cruorem,
Ut repleam vacuas iuvenali sanguine venas.
335 In manibus vestris vita est aetasque parentis.
[Si pietas ulla est, nec spes agitat inanes,]
Officium praestate patri, telisque senectam
Exigite, et saniem coniecto emittite ferro.'

- His , ut quaeque pia est , hortatibus impia prima est ,
 340 [Et ne sit scelerata , facit scelus . haud tamen ictus
 Ulla suos spectare potest , oculosque reflectunt ,]
 Caecaque dant saevis aversae vulnera dextris .
 Ille , cruore fluens , cubito tamen allevat artus ,
 Semilacerque toro temptat consurgere , et inter
 345 Tot medius gladios pallentia bracchia tendens
 ‘Quid facitis , gnatae ? quid vos in fata parentis
 Armat ?’ ait . cecidere illis animique manusque .
 Plura locuturo cum verbis guttura Colchis
 Abstulit , et calidis laniatum mersit in undis .
 350 Quod nisi pennatis serpentibus isset in auras ,
 Non exempta foret poenae . fugit alta superque
 Pelion umbrosum , Philyreia tecta , superque
 Othryn et eventu veteris loca nota Cerambi . f. xcix .
 Hic ope nympharum sublatus in aëra pennis
 355 Cum gravis infuso tellus foret obruta ponto ,
 Deucalioneas effugit inobrutus undas .
 Aeoliam Pitane a laeva parte relinquit
 Factaque de saxo longi simulacra draconis : f. o .
 Idaeumque nemus , quo nati furta , iuvenum
 360 Occuluit Liber falsi sub imagine cervi : f. ci .
 Quaque pater Corythi parva tumulatus harena : f. cii .
 Et quos Maera novo latratu terruit agros : f. ciii .
 Eurypylique urbem , qua Coae cornua matres f. civ .
 Gesserunt tum cum discederet Herculis agmen :
 365 Phoebeamque Rhodon et Ialysios Telchinas ,
 Quorum oculos ipso vitiantes omnia visu
 Iuppiter exosus fraternis subdidit undis . f. cv .
 Transit et antiquae Cartheia moenia Ceae ,
 Qua pater Alcidas placidam de corpore natae
 370 Miraturus erat nasci potuisse columbam . f. cvi .
 Inde lacus Hyries videt et Cycneia Tempe ,
 Quae subitus celebravit olor . nam Phyllius illic
 Imperio pueri volucresque ferumque leonem
 Tradiderat domitos . taurum quoque vincere iussus
 375 Vicerat , et spreto totiens iratus amore

- Praemia poscenti taurum suprema negabat.
 Ille indignatus 'cupies dare' dixit, et alto
 Desiluit saxo. cuncti cecidisse putabant:
 Factus olor niveis pendebat in aëre pennis. f. cvii.
 380 At genetrix Hyrie, servari nescia, flendo f. cviii.
 Dilicuit, stagnumque suo de nomine fecit.
 Adiacet his Pleuron, in qua trepidantibus alis
 Ophias effugit natorum vulnera Combe. f. cix.
 Inde Calaureae Letoidos aspicit arva,
 385 In volucrem versi cum coniuge conscia regis. f. cx.
 Dextera Cyllene est, in qua cum matre Menephron
 Concubiturus erat saevarum more ferarum. f. cxl.
 Cephison præcul hinc deflentem fata nepotis
 Respicit in tumidam phocen ab Apolline versi: f. cxlii.
 390 Eumelique domum lugentis in aëre natum. f. cxliii.
 Tandem vipereis Ephyren Pirenida pennis
 Contigit. hic aevo veteres mortalia primo
 Corpora vulgarunt pluvialibus edita fungis. f. cxiv.
 Sed postquam Colchis arsit nova nupta venenis,
 395 Flagrantemque domum regis mare vidit utrumque,
 Sanguine natorum perfunditur impius ensis,
 Ultaque se male mater Iasonis effugit arma.
 Hinc Titaniacis ablata draconibus intrat
 Palladias arces: quae te, iustissima Phene, f. cxv.
 400 Teque, senex Peripha, pariter videre volantes, f. cxvi.
 Innixamque novis neptem Polypemonis alis. f. cxvii.
 Excipit hanc Aegeus — facto damnandus in uno, —
 Nec satis hospitium est: thalami quoque foedere iungit.
 Iamque aderat Theseus, proles ignara parenti,
 405 Qui virtute sua bimarem pacaverat Isthmon.
 Huius in exitium miscet Medea quod olim
 Attulerat secum Scythicis aconiton ab oris.
 Illud Echidneae memorant e dentibus ortum
 Esse canis. specus est tenebroso caecus hiatu
 410 Et via declivis, per quam Tirynthius heros
 Restantem contraque diem radiosque micantes
 Obliquantem oculos nexis adamante catenis

- Cerberon attraxit ; rabida qui concitus ira
Implevit pariter ternis latratibus auras
415 Et sparsit virides spumis albetibus agros.
Has concrese putant , nactasque alimenta feracis
Fecundique soli vires cepisse nocendi. f. cxviii.
Quae quia nascuntur dura vivacia caute ,
Agrestes aconita vocant . ea coniugis astu
420 Ipse parens Aegeus nato porrexit ut hosti .
Sumpserat ignara Theseus data pocula dextra ,
Cum pater in capulo gladii cognovit eburno
Signa sui generis , facinusque excussit ab ore .
Effugit illa necem nebulis per carmina motis .
425 At genitor , quamquam laetatur sospite nato ,
Attonitus tamen est ingens discrimine parvo
Committi potuisse nefas . foveat ignibus aras ,
Muneribusque deos implet , feriuntque secures
Colla torosa boum victorum cornua vittis .
430 Nullus Erechthidis fertur celebratior illo
Inluxisse dies . agitant convivia patres
Et medium vulgus . nec non et carmina vino
Ingenium faciente canunt . 'te , maxime Theseu ,
Mirata est Marathon Cretei sanguine tauri :
435 Quodque suis securus arat Cromyona colonus ,
Munus opusque tuum est . tellus Epidauria per te
Clavigeram vidit Vulcani occumbere prolem ;
Vidit et inमितem Cephisias ora Procrusten :
Cercyonis letum vidit Cerealis Eleusin .
440 Occidit ille Sinis , magnis male viribus usus ,
Qui poterat curvare trabes et agebat ab alto
Ad terram late sparsuras corpora pinus .
Tutus ad Alcathoën , Lelegeia moenia , limes
Composito Scirone patet : sparsisque latronis
445 Terra negat sedem , sedem negat ossibus unda :
Quae iactata diu fertur durasse vetustas
In scopulos ; scopulis nomen Scironis inhaeret . f. cxix .
Si titulos annosque tuos numerare velimus ,
Facta premant annos . pro te , fortissime , vota

- 450 Publica suscipimus, bacchi tibi sumimus haustus.⁷
 Consonat assensu populi precibusque faventum
 Regia; nec tota tristis locus ullus in urbe est.
 Nec tamen — usque adeo nulla est sincera voluptas,
 Sollicitumque aliquid laetis intervenit — Aegeus
- 455 Gaudia percepit nato securâ recepto.
 Bella parat Minos. qui quamquam milite, quamquam
 Classe valet, patria tamen est firmissimus ira
 Androgeique necem iustis ulciscitur armis.
 Ante tamen bello vires acquirit amicas,
- 460 Quaque potens habitus, volucris freta classe pererrat.
 Hinc Anaphen sibi iungit et Astypaleia regna,
 Promissis Anaphen, regna Astypaleia bello;
 Hinc humilem Myconum cretosaeque rura Cimoli
 Florentemque Syron, Cythnum, planamque Seriphon,
- 465 Marmoreamque Paron, quamque impia prodidit Arne
 Siphnon et accepto, quod avara poposcerat, auro
 Mutata est in avem, quae nunc quoque diligit f. cxx.
aurum,
- Nigra pedes, nigris velata monedula pennis.
 At non Oliaros Didymaeque et Tenos et Andros
- 470 Et Gyaros nitidaeque ferax Peparethos olivae
 Gnosiacas iuvere rates. latere inde sinistro
 Oenopiam Minos petit, Aeacideia regna.
 Oenopiam veteres appellavere. sed ipse
 Aeacus Aeginam geneticis nomine dixit.
- 475 Turba ruit tantaeque virum cognoscere famae
 Expetit. occurrunt illi Telamonque, minorque
 Quam Telamon Peleus, et proles tertia Phocus.
 Ipse quoque egreditur tardus gravitate senili
 Aeacus, et quae sit veniendi causa, requirit.
- 480 Admonitus patrii luctus suspirat, et illi
 Dicta refert rector populorum talia centum:
 'Arma iuves oro pro gnato sumpta, piaque
 Pars sis militiae: tumulo solacia posco.'
 Huic Asopiades 'petis irrita' dixit 'et urbi
- 485 Non facienda meae; neque enim coniunctior ulla

- Cecropidis hac est tellus : ea foedera nobis .'
Tristis abit 'stabunt' que 'tibi tua foedera magno'
Dixit , et utilius bellum putat esse minari ,
Quam gerere atque suas ibi praeconsumere vires .
490 Classis ab Oenopiis etiamnum Lyctia muris
Spectari poterat , cum pleno concita velo
Attica puppis adest in portusque intrat amicos ,
Quae Cephalum patriaeque simul mandata ferebat .
Aeacidæ longo iuvenes post tempore visum
495 Agnovere tamen Cephalum , dextrasque dedere ,
Inque patris duxere domum . spectabilis heros
Et veteris retinens etiamnum pignera formæ
Ingreditur , ramumque tenens popularis olivæ
A dextra laevaque duos ætate minores
500 Maior habet , Clÿton et Buten , Pallante creatos .
Postquam congressus primi sua verba tulerunt ,
Cecropidum Cephalus peragit mandata , rogatque
Auxilium , foedusque refert et iura parentum ,
Imperiumque peti totius Achaidos addit .
505 Sic ubi mandatam iuvit facundia causam ,
Aeacus , in capulo sceptri nitente sinistra ,
'Ne petite auxilium , sed sumite ,' dixit 'Athenæ ;
Nec dubie vires , quas hæc habet insula , vestras
Ducite : et omnia habet . rerum status iste mearum ,
510 Robora non desunt ; superat mihi miles et hosti .
Gratia dis , felix et inexcusabile tempus .'
'Immo ita sit ,' Cephalus 'crescat tua civibus opto
Urbs !' ait 'adveniens equidem modo gaudia cepi ,
Cum tam pulchra mihi , tam par ætate iuventus
515 Obvia processit . multos tamen inde requiro ,
Quos quondam vidi vestra prius urbe receptus .'
Aeacus ingemuit , tristique ita voce locutus :
'Flebile principium melior fortuna secuta est .
Hanc utinam possem vobis memorare sine illo !
520 Ordine nunc repetam . neu longa ambage morer vos :
Ossa cinisque iacent , memori quos mente requiris .
Et quota pars illi rerum periere mearum !

- Dira lues ira populis Iunonis iniquae
Incidit, exosae dictas a paelice terras.
525 Dum visum mortale malum, tantaeque latebat
Causa nocens cladis, pugnatum est arte medendi
Exitium superabat opem, quae victa iacebat.
Principio caelum spissa caligine terras
Pressit, et ignavos inclusit noctibus aestus;
530 Dumque quater iunctis explevit cornibus orbem
Luna, quater plenum tenuata retexuit orbem,
Letiferis calidi spirarunt flatibus austri.
Constat et in fontes vitium venisse lacusque,
Miliaque incultos serpentum multa per agros
535 Errasse atque suis fluvios temerasse venenis.
Strage canum primo volucrumque oviumque boumque,
Inque feris subiti deprensa potentia morbi.
Concidere infelix validos miratur arator
Inter opus tauros, medioque recumbere sulco.
540 Lanigeris gregibus balatus dantibus aegros
Sponte sua lanaeque cadunt et corpora tabent.
Acer equus quondam magnaеque in pulvere famae
[Degenerat palmas, veterumque oblitus honorum]
Ad praesepe gemit leto moriturus inertī.
545 Non aper irasci meminit, non fidere cursu
Cerva, nec armentis incurrere fortibus ursi.
Omnia languor habet: silvisque agrisque viisque
Corpora foeda iacent: vitiantur odoribus aurae.
Mira loquar, non illa canes avidaeque volucres,
550 Non cani tetigere lupi; dilapsa liquescunt,
Afflatuque nocent et agunt contagia late.
Pervenit ad miseros damno graviore colonos
Pestis, et in magnae dominatur moenibus urbis.
Viscera torrentur primo, flammaeque latentis
555 Indicium rubor est et ductus anhelitus igni.
Aspera lingua tumet, tepidisque arentia ventis
Ora patent, auraeque graves captantur hiatu
Non stratum, non ulla pati velamina possunt,
Dura sed terra ponunt praecordia: nec fit

- 560 Corpus humo gelidum , sed humus de corpore fervet
Nec moderator adest , inque ipsos saeva medentes
Erumpit clades , obsuntque auctoribus artes .
Quo propior quisque est servitque fidelius aegro ,
In partem leti citius venit . utque salutis
- 665 Spes abiit , finemque vident in funere morbi ,
Indulgent animis et nulla , quid utile , cura est ;
Utile enim nihil est . passim positoque pudore
Fontibus et fluviis puteisque capacibus haerent .
[Nec sitis est extincta prius quam vita bibendo .]
- 570 Inde graves multi nequeunt consurgere , et ipsis
Inmoriuntur aquis . aliquis tamen haurit et illas .
Tantaque sunt miseris invisi taedia lecti ,
Prosiliunt , aut si prohibent consistere vires ,
Corpora devolvunt in humum : fugiuntque penates
- 575 Quisque suos . sua cuique domus funesta videtur .
[Et quia causa latet , locus est in crimine notus .]
Semianimes errare viis , dum stare valebant ,
Aspiceres ; flentes alios terraque iacentes ,
Lassaque versantes supremo lumina motu
- 580 [Membraque pendentis tendunt ad sidera caeli ,]
Hic , illic , ubi mors deprenderat , exhalantes .
Quid mihi tunc animi fuit ? an quod debuit esse ,
Ut vitam odissem et cuperem pars esse meorum ?
Quo se cumque acies oculorum flexerat , illic
- 585 Vulgus erat stratum , veluti cum putria motis
Poma cadunt ramis agitataque ilice glandes .
Templa vides contra gradibus sublimia longis :
Iuppiter illa tenet . quis non altaribus illis
Irrita tura tulit ? quotiens pro coniuge coniunx ,
- 590 Pro gnato genitor , dum verba precantia dicit ,
Non exoratis animam finivit in aris ,
Inque manu turis pars inconsumpta reperta est !
Admoti quotiens templis , dum vota sacerdos
Concipit et fundit purum inter cornua vinum ,
- 595 Haud expectato ceciderunt vulnere tauri !
Ipse ego sacra Iovi pro me patriaque tribusque

- Cum facerem natis, mugitus victima diros
 Edidit et subito collapsa sine ictibus ullis
 Exiguo tinxit subiectos sanguine cultros.
 300 Fibra quoque aegra notas veri monitusque deorum
 Perdiderat; tristes penetrant ad viscera morbi.
 Ante sacros vidi proiecta cadavera postes,
 Ante ipsas, quo mors foret invidiosior, aras.
 Pars animam laqueo claudunt, mortisque timorem
 305 Morte fugant, ultroque vocant venientia fata.
 Corpora missa neci nullis de more feruntur
 Funeribus: neque enim capiebant funera portae.
 Aut inhumata premunt terras, aut dantur in altos
 Indotata rogos. [et iam reverentia nulla est,
 310 Deque rogis pugnant alienisque ignibus ardent.]
 Qui lacrimant, desunt. indefletaeque vagantur
 Natorum queribundae animae iuvenumque senumque:
 Nec locus in tumulos, nec sufficit arbor in ignes.
 Attonitus tanto miserarum turbine rerum,
 315 "Iuppiter o!" dixi "si te non falsa loquuntur
 Dicta sub amplexus Aeginae Asopidos isse,
 Nec te, magne pater, nostri pudet esse parentem:
 Aut mihi redde meos, aut me quoque conde sepulchro."
 Ille notam fulgore dedit tonitruque secundo.
 320 "Accipio, sintque ista, precor, felicia mentis
 Signa tuae!" dixi "quod das mihi, pigneror omen."
 Forte fuit iuxta patulis rarissima ramis
 Sacra Iovi quercus de semine Dodonaeo.
 Hic nos frugilegas aspeximus agmine longo
 325 Grande ~~exiguo~~ ^{exiguo} formicas ore ^{callem}.
 Rugosoque suum ~~serpens~~ ^{serpens} ~~serpente~~ ^{callem}.
 Dum numerum miror, "totidem, pater optime," dixi
 "Tu mihi da cives, et inania moenia supple."
 Intremuit ramisque sonum sine flamine motis
 630 Alta dedit quercus. pavido mihi membra timore
 Horruerant stabantque comae. tamen oscula terrae
 Roboribusque dedi: nec me sperare fatebar,
 Sperabam tamen atque animo mea vota fovebam.

- Nox subit , et curis exercita corpora somnus
635 Occupat . ante oculos eadem mihi quercus adesse
Et promittere idem , totidemque animalia ramis
Ferre suis visa est , pariterque tremiscere motu ,
Graniferumque agmen subiectis spargere in arvis ;
Crescere quod subito et maius maiusque videri ,
640 Ac se tollere humo rectoque assistere trunco , *f. cxxl.*
Et maciem numerumque pedum nigrumque colorem
Ponere , et humanam membris inducere formam .
Somnus abit . damno vigilans mea visa , querorque
In superis opis esse nihil . at in aedibus ingens
645 Murmur erat , vocesque hominum exaudire videbar
Iam mihi desuetas . dum suspicor has quoque somni ,
Ecce venit Telamon properus , foribusque reclusis
“Speque fideque , pater ,” dixit ‘maiora videbis .
Egredere !” egredior : qualesque in imagine somni
650 Visus eram vidisse viros , ex ordine tales
Aspicio noscoque . adeunt , regemque salutant .
Vota Iovi solvo , populisque recentibus urbem
Partior et vacuos priscis cultoribus agros :
Myrmidonasque voco , nec origine nomina fraudo .
655 Corpora vidisti : mores quos ante gerebant ,
Nunc quoque habent , parcumque genus patiensque
laborum ,
Quaesitique tenax et quod quaesita reservet .
Hi te ad bella pares annis animisque sequentur ,
Cum primum qui te feliciter attulit , eurus’ —
660 Euris enim attulerat — ‘fuerit mutatus in austros .’
Talibus atque aliis longum sermonibus illi
Implevere diem . lucis pars ultima mensae
Est data , nox somnis . iubar aureus extulerat sol :
Flabat adhuc eurus redituraque vela tenebat .
665 Ad Cephalum Pallante sati , cui grandior aetas ,
Ad regem Cephalus simul et Pallante creati
Conveniunt . sed adhuc regem sopor altus habebat .
Excipit Aeacides illos in limine Phocus :
Nam Telamon fraterque viros ad bella legebant .

- 670 Phocus in interius spatium pulchrosque recessus
 Cecropidas ducit, cum quis simul ipse resedit.
 Aspicit Aeoliden ignota ex arbore factum
 Ferre manu iaculum, cuius fuit aurea cuspis.
 Pauca prius mediis sermonibus ille locutus
- 675 'Sum nemorum studiosus' ait 'caedisque ferinae;
 Qua tamen e silva teneas hastile recisum,
 Iandudum dubito: certe si fraxinus esset,
 Fulva colore foret; si cornus, nodus inesset.
 Unde sit, ignoro. sed non formosius isto
- 680 Viderunt oculi telum iaculabile nostri.'
 Excipit Actaeis e fratribus alter, et 'usum
 Maiorem specie mirabere' dixit 'in isto.
 Consequitur quodcumque petit, fortunaque missum
 Non regit, et revolat nullo referente cruentum.'
- 685 Tum vero iuvenis Nereius omnia quaerit,
 Cur sit, et unde datum, quis tanti muneris auctor.
 Quae petit, ille refert. sed enim narrare pudori est,
 Qua tulerit mercede. silet, tactusque dolore
 Coniugis amissae lacrimis ita fatur obortis:
- 690 'Hoc me, nate dea, — quis possit credere? — telum
 Flere facit, facietque diu, si vivere nobis
 Fata diu dederint. hoc me cum coniuge cara
 Perdidit. hoc utinam caruissem munere semper!
 Procris erat, si forte magis pervenit ad aures
- 695 Orithyia tuas, raptae soror Orithyiae;
 Si faciem moresque velis conferre duarum,
 Dignior ipsa rapi. pater hanc mihi iunxit Erechtheus,
 Hanc mihi iunxit amor. felix dicebar eramque.
 Non ita dis visum est, aut nunc quoque forsitan
essem.
- 700 Alter agebatur post sacra iugalia mensis,
 Cum me cornigeris tendentem retia cervis
 Vertice de summo semper florentis Hymetti
 Lutea mane videt pulsus Aurora tenebris,
 Invitumque rapit. liceat mihi vera referre
- 705 Pace deae. quod sit roseo spectabilis ore,

- Quod teneat lucis, teneat confinia noctis,
Nectareis quod alatur aquis — ego Procrin amabam:
Pectore Procris erat, Procris mihi semper in ore.
Sacra tori coitusque novos thalamosque recentes
710 Primaque deserti referebam foedera lecti.
Mota dea est, et "siste tuas, ingrate, querellas:
Procrin habe!" dixit "quodsi mea provida mens est,
Non habuisse voles" meque illi irata remisit.
Dum redeo, mecumque deae memorata retracto,
715 Esse metus coepit, ne iura iugalia coniunx
Non bene servasset. facies aetasque iubebat
Credere adulterium; prohibebant credere mores.
Sed tamen afueram: sed et haec erat, unde redibam,
Criminis exemplum: sed cuncta timemus amantes.
720 Quaerere, quod doleam, statuo, donisque pudicam
Sollicitare fidem. favet huic Aurora timori,
Inmutatque meam — videor sensisse — figuram.
Palladias in eo non cognoscendus Athenas,
Ingrediorque domum. culpa domus ipsa carebat,
725 Castaque signa dabat, dominoque erat anxia raptio.
Vix aditu per mille dolos ad Erechthida facto
Ut vidi, obstipui, meditataque paene reliqui
Temptamenta fide. male me, quin vera faterer,
Continui; male, quin, ut oportuit, oscula ferrem.
730 Tristis erat: sed nulla tamen formosior illa
Esse potest tristi; desiderioque calebat
Coniugis abrepti. tu collige, qualis in illa,
Phoece, decor fuerit, quam sic dolor ipse decebat.
Quid referam, quotiens temptamina nostra pudici
735 Reppulerint mores? quotiens "ego" dixerit "uni
Servor; ubicumque est, uni mea gaudia servo"?
Cui non ista fide satis experientia sano
Magna foret? non sum contentus, et in mea pugno
Vulnera, dum census dare me pro nocte paciscor,
740 Muneraque augendo tandem dubitare coegi.
Exclamo "male victa rea est! ego tectus adulter
Verus eram coniunx. me, perfida, teste teneris!"

- Illa nihil . tacito tantummodo victa pudore
Insidiosa malo cum coniuge limina fugit;
745 Offensaque mei genus omne perosa virorum
Montibus errabat , studiis operata Dianae .
Tum mihi deserto violentior ignis ad ossa
Pervenit . orabam veniam et peccasse fatebar ,
Et potuisse datis simili succumbere culpae
750 Me quoque muneribus , si munera tanta darentur .
Haec mihi confesso , laesum prius ulta pudorem ,
Redditur , et dulces concorditer exigit annos .
Dat mihi praeterea , tamquam se parva dedisset
Dona , canem munus , quem cum sua traderet illi
755 Cynthia , "currendo superabit" dixerat 'omnes.'
Dat simul et iaculum , manibus quod , cernis , habemus .
Muneris alterius quae sit fortuna , requiris ?
Accipe mirandum ; novitate movebere facti .
Carmina Laiades non intellecta priorum
760 Solverat ingeniis , et praecipitata iacebat
Inmemor ambagum vates obscura suarum .
763 Protinus Aoniis inmittitur altera Thebis
Pestis , et exitio multi pecorumque suoque
765 Rurigenae pavere feram . vicina iuventus
Venimus et latos indagine cinximus agros .
Illa levi velox superabat retia saltu ,
Summaque transibat positarum lina plagarum .
Copula detrahitur canibus , quas illa sequentes
770 Effugit et celeri non segnior alite ludit .
Poscor et ipse meum consensu Laelapa magno :
Muneris hoc nomen . iandudum vincula pugnat
Exuere ipse sibi , colloque morantia tendit .
Vix bene missus erat , nec iam poteramus , ubi esset ,
775 Scire : pedum calidus vestigia pulvis habebat ,
Ipse oculis ereptus erat . non ocior illo
Hasta nec exutae contorto verbere glandes ,
Nec Gortyniaco calamus levis exit ab arcu .
Collis apex medii subiectis imminet arvis :
780 Tollor eo , capioque novi spectacula cursus ,

- Quo modo deprendi, modo se subducere ab ipso
Vulnere visa fera est. nec limite callida recto
In spatiumque fugit, sed decipit ora sequentis
Et redit in gyrum, ne sit suus impetus hosti.
- 785 Imminet hic, sequiturque parem, similisque tenenti
Non tenet et vanos exercet in aëra morsus.
Ad iaculi vertebar opem. quod dextera librat
Dum mea, dum digitos amentis addere tempto,
Lumina deflexi: revocataque rursus eodem
- 790 Rettuleram: medio, mirum! duo marmora f. cxxii.
campo
Aspicio; fugere hoc, illud latrare putares.
Scilicet invictos ambo certamine cursus
Esse deus voluit, siquis deus affuit illis.
Hactenus, et tacuit. 'iaculo quod crimen in ipso est?'
- 795 Phocus ait. iaculi sic crimina reddidit ille.
'Gaudia principium nostri sunt, Phoece, doloris:
Illa prius referam. iuvat o meminisse beati
Temporis, Aeacida, quo primos rite per annos
Coniuge eram felix, felix erat illa marito.
- 800 Mutua cura duos et amor socialis habebat.
Nec Iovis illa meo thalamos praeferret amori,
Nec, me quae caperet, non si Venus ipsa veniret,
Ulla erat. aequales urebant pectora flammae.
Sole fere radiis feriente cacumina primis
- 805 Venatum in silvas iuvenaliter ire solebam;
Nec mecum famulos nec equos nec naribus acres
Ire canes, nec lina sequi nodosa sinebam:
Tutus eram iaculo. sed cum satiata ferinae
Dextera caedis erat, repetebam frigus et umbras
- 810 Et quae de gelidis exhalat vallibus, auram.
Aura petebatur medio mihi lenis in aestu,
Auram expectabam; requies erat illa labori.
'Aura,' recorder enim, 'venias,' cantare solebam,
'Meque iuves, intresque sinus, gratissima, nostros;
- 815 Utque facis, relevare velis, quibus urimur, aestus.'
Forsitan addiderim — sic me mea fata trahebant —

- Blanditias plures et "tu mihi magna voluptas,"
Dicere sim solitus "tu me reficisque fovesque:
Tu facis, ut silvas, ut amem loca sola; meoque
820 Spiritus iste tuus semper captatur ab ore."
Vocibus ambiguis deceptam praebeuit aurem
Nescio quis, nomenque aurae tam saepe vocatum
Esse putans nymphae, nympham mihi credit amari.
Criminis extemplo ficti temerarius index
825 Procrin adit, linguaque refert audita susurra.
Credula res amor est. subito conlapsa dolore,
Ut sibi narratur, cecidit: longoque refecta
Tempore se miseram, se fati dixit iniqui;
Deque fide questa est et crimine concita vano
830 Quod nihil est, metuit, metuit sine corpore nomen,
Et dolet infelix veluti de paelice vera.
Saepe tamen dubitat, speratque miserrima falli,
Indicioque fidem negat, et, nisi viderit ipsa,
Damnatura sui non est delicta mariti.
835 Postera depulerant Aurorae lumina noctem:
Egredior, silvamque peto; victorque pererrans
"Aura veni," dixi "nostroque medere labori —"
Et subito gemitus inter mea verba videbar
Nescio quos audisse. "veni" tamen "optima!" dixi.
840 Fronde levem rursus strepitum faciente caduca
Sum ratus esse feram, telumque volatile misi.
Procris erat, medioque tenens in pectore vulnus
"Ei mihi!" conclamat. vox est ubi cognita fidae
Coniugis, ad vocem praeceps amensque cucurri.
845 Semianimem et sparsas foedantem sanguine vestes
Et sua, me miserum! de vulnere dona trahentem
Invenio, corpusque meo mihi carius ulnis
Molibus attollo, scissaque a pectore veste
Vulnera saeva ligo, conorque inhibere cruorem,
850 Neu me morte sua sceleratum deserat, oro.
Viribus illa carens et iam moribunda coegit
Ilaec se pauca loqui: "per nostri foedera lecti,
Perque deos supplex oro superosque meosque,

- Per siquid merui de te bene , perque manentem
855 Nunc quoque , cum pereo , causam mihi mortis ,
amorem ,
Ne thalamis Auram patiare innubere nostris.”
Dixit . et errorem tum denique nominis esse
Et sensi , et docui . sed quid docuisse iuvabat ?
Labitur , et parvae fugiunt cum sanguine vires .
860 Dumque aliquid spectare potest , me spectat , et in me
Infelicem animam nostroque exhalat in ore .
Sed vultu meliore mori secura videtur .’
Flentibus haec lacrimans heros memorabat : et ecce
Aeacus ingreditur duplici cum prole novoque
865 Milite , quem Cephalus cum fortibus accipit armis .
-

LIBER OCTAVUS.

- Iam nitidum retegente diem noctisque fugante
Tempora Lucifero cadit eurus , et umida surgunt
Nubila : dant placidi cursum redeuntibus austri
Aeacidis Cephaloque , quibus feliciter acti
5 Ante expectatum portus tenere petitos .
Interea Minos Lelegeia litora vastat ,
Praetemptatque sui vires Mavortis in urbe
Alcathoi , quam Nisus habet , cui splendidus ostro
Inter honoratos medioque in vertice canos
10 Crinis inhaerebat , magni fiducia regni .
Sexta resurgebant orientis cornua lunae ,
Et pendebat adhuc belli fortuna ; diuque
Inter utrumque volat dubiis Victoria pennis .
Regia turris erat vocalibus addita muris ,
15 In quibus auratam proles Letoia fertur
Deposuisse lyram ; saxo sonus eius inhaesit .
Saepe illuc solita est ascendere filia Nisi
Et petere exiguo resonantia saxa lapillo ,
Tum cum pax esset . bello quoque saepe solebat

- 20 Spectare ex illa rigidi certamina Martis.
Iamque mora belli procerum quoque nomina norat,
Armaque equosque habitusque Cydoneasque pharetras.
Noverat ante alios faciem ducis Europei,
Plus etiam, quam nosse sat est. hac iudice Minos,
25 Seu caput abdiderat cristata casside pennis,
In galea formosus erat; seu sumpserat auro
Fulgentem clipeum, clipeum sumpsisse decebat.
Torserat adductis hastilia lenta lacertis:
Laudabat virgo iunctam cum viribus artem.
30 Inposito calamo patulos sinuaverat arcus:
Sic Phoebum sumptis iurabat stare sagittis.
Cum vero faciem dempto nudaverat aere,
Purpureusque albi stratis insignia pictis
Terga premebat equi spumantiaque ora regebat,
35 Vix sua, vix sanæ virgo Nisēia compos
Mentis erat: felix iaculum, quod tangeret ille,
Quaeque manu premeret, felicia frena vocabat.
Impetus est illi, liceat modo, ferre per agmen
Virgineos hostile gradus; est impetus illi
40 Turribus e summis in Gnosia mittere corpus
Castra, vel aeratas hosti recludere portas,
Vel siquid Minos aliud velit. utque sedebat
Candida Dictaei spectans tentoria regis,
'Laeter,' ait 'doleamne geri lacrimabile bellum,
45 In dubio est: doleo, quod Minos hostis amanti est:
Sed nisi bella forent, numquid mihi cognitus esset?
Me tamen accepta poterat deponere bellum
Obside; me comitem, me pacis pignus haberet.
Si quae te genuit, talis, pulcherrime rerum,
50 Qualis es ipse, fuit, merito deus arsit in illa.
O ego ter felix, si pennis lapsa per auras
Gnosiaci possem castris insistere regis,
Fassaque me flammasque meas, qua dote, rogarem,
Vellet emi: tantum patrias ne posceret arces.
55 Nam pereant potius sperata cubilia, quam sim
Proditione potens. quamvis saepe utile vinci

- Victoris placidi fecit clementia multis.
Iusta gerit certe pro nato bella perempto,
Et causaque valet causamque tuentibus armis:
60 Ut puto, vincemur. qui si manet exitus urbem,
Cur suus haec illi reseret mea moenia Mavors
Et non noster amor? melius sine caede moraque
Impensaque sui poterit superare cruoris.
Non metuam certe, ne quis tua pectora, Minos,
65 Vulneret imprudens. quis enim tam dirus, ut in te
Dirigere inमितem non inscius audeat hastam?
Coepta placent et stat sententia tradere secum
Dotalem patriam finemque inponere bello.
Verum velle parum est. 'aditus custodia servat:
70 Clausuraeque portarum genitor tenet. hunc ego solum
Infelix timeo, solus mea vota moratur.
Di facerent, sine patre forem! sibi quisque profecto
Est deus. ignavis precibus Fortuna repugnat.
Altera iandudum succensa cupidine tanto
75 Perdere gauderet, quodcumque obstaret amori.
Et cur ulla foret me fortior? ire per ignes
Et gladios ausim. nec in hoc tamen ignibus ullis
Aut gladiis opus est. opus est mihi crine paterno.
Illa mihi est auro pretiosior, illa beatam
80 Purpura me votique mei factura potentem.'
Talia dicenti curarum maxima nutrix
Nox intervenit; tenebrisque audacia crevit.
Prima quies aderat, qua curis fessa diurnis
Pectora somnus habet. thalamos taciturna paternos
85 Intrat, et, heu facinus! fatali nata parentem
Crine suum spoliat, praedaeque potita nefanda
88 Per medios hostes — meriti fiducia tanta est —
Pervenit ad regem. quem sic affata paventem est:
90 'Suasit amor facinus. proles ego regia Nisi
Scylla tibi trado patriaeque meosque penates.
Praemia nulla peto, nisi te. cape pignus amoris
Purpureum crinem, nec me nunc tradere crinem,
Sed patrium tibi crede caput' scelerataque dextra

- 95 Munera porrexit . Minos porrecta refugit :
[Turbatusque novi respondit imagine facti:]
'Di te summoveant , o nostri infamia saecli ,
Orbe suo ; tellusque tibi pontusque negetur .
Certe ego non patiar Iovis incunabula , Creten ,
100 Qui meus est orbis , tantum contingere monstrum .'
Dixit : et ut leges captis iustissimus auctor
Hostibus inposuit , classis retinacula solvi
Iussit et aeratas impleri remige puppes .
Scylla freto postquam deductas nare carinas ,
105 Nec praestare ducem sceleris sibi praemia vidit ,
Consumptis precibus violentam transit in iram ,
Intendensque manus , passis furibunda capillis
'Quo fugis ,' exclamat 'meritorum auctore relicta ,
O patriae praelate meae , praelate parenti ?
110 Quo fugis , inmitis ? cuius victoria nostrum
Et scelus et meritum est . nec te data munera , nec te
Noster amor movit , nec quod spes omnis in unum
Te mea congesta est ? nam quo deserta revertar ?
In patriam ? superata iacet . sed finge manere :
115 Proditione mea clausa est mihi . patris ad ora ?
Quem tibi donavi ? cives odere merentem :
— Finitimi exemplum metuunt . exponimur orbe
Terrarum , nobis ut Crete sola pateret .
Hanc quoque si prohibes , et nos , ingrate , relinquis ,
120 Non genetrix Europa tibi est , sed inhospita Syrtis ,
Armeniae tigres austroque agitata Charybdis .
Nec Iove tu natus , nec mater imagine tauri
Ducta tua est ; generis falsa est ea fabula : verus ,
[Et ferus et captus nullius amore iuvencae]
125 Qui te progenuit , taurus fuit . exige poenas ,
Nise pater ! gaudete malis , modo prodita , nostris
Moenia ! nam fateor , merui et sum digna perire .
Sed tamen ex illis aliquis , quos impia laesi ,
Me perimat . cur , qui vicisti crimine nostro ,
130 Insequeris crimen ? scelus hoc patriaeque patrique ,
Officium tibi sit . te vere coniuge digna est ,

- Quae torvum ligno decepit adultera taurum,
Discordemque utero fetum tulit. ecquid ad aures
Perveniant mea dicta tuas? an inania venti
135 Verba ferunt, idemque tuas, ingrata, carinas?
Iam iam Pasiphaën non est mirabile taurum
Praeposuisse tibi: tu plus feritatis habebas.
Me miseram! properare iuvat, divulsaque remis
Unda sonat. mecum simul a! mea terra recedit.
140 Nil agis, o frustra meritorum oblite meorum:
Insequar invitum, puppimque amplexa recurvam
Per freta longa trahar.' vix dixerat, insilit undis,
Consequiturque rates, faciente cupidine vires,
Gnosiacaque haeret comes invidiosa carinae.
145 Quam pater ut vidit — nam iam pendebat in auras,
Et modo factus erat fulvis haliaeëtos alis — f. cxxlii.
Ibat, ut haerentem rostro laceraret adunco.
Illa metu puppim dimisit, et aura cadentem
Sustinuisse levis, ne tangeret aequora, visa est:
150 Pluma fuit: plumis in avem mutata vocatur
Ciris, et a tonso est hoc nomen adepta capillo. f. cxxiv.
Vota Iovi Minos taurorum corpora centum
Solvit, ut egressus ratibus Curetida terram
Contigit; et spoliis decorata est regia fixis.
155 Creverat obprobrium generis, foedumque patebat
Matris adulterium monstri novitate biformis.
Destinat hunc Minos thalamis remove pudorem,
Multiplicique domo caecisque includere tectis.
Daedalus ingenio fabrae celeberrimus artis
160 Ponit opus; turbatque notas, et lumina flexum
Ducit in errorem variarum ambage viarum.
Non secus ac liquidus Phrygiis Maeandros in arvis
Ludit, et ambiguo lapsu refluitque fluitque,
Occurrensque sibi venturas aspicit undas,
165 Et nunc ad fontes, nunc ad mare versus apertum
Incertas exercet aquas: ita Daedalus implet
Innumeras errore vias, vixque ipse reverti
Ad limen potuit; tanta est fallacia tecti.

- Quo postquam geminam tauri iuvenisque figuram
 170 Clausit, et Actaeo bis pastum sanguine monstrum
 Tertia sors annis domuit repetita novenis;
 Utque ope virginea nullis iterata priorum
 Ianua difficilis filo est inventa relecto:
 Protinus Aegides rapta Minoide Diam
 175 Vela dedit, comitemque suam crudelis in illo
 Litore destituit. desertae et multa querenti
 Amplexus et opem Liber tulit; utque perenni
 Sidere clara foret, sumptam de fronte coronam
 Inmisit caelo. tenues volat illa per auras,
 180 Dumque volat, gemmae nitidos vertuntur in f. cxxv.
 ignes
 Consistuntque loco, specie remanente coronae,
 Qui medius Nixique genu est, Anguemque tenentis.
 Daedalus interea Creten longumque perosus
 Exilium tactusque loci natalis amore,
 185 Clausus erat pelago. 'terras licet' inquit 'et undas
 Obstruat: at caelum certe patet. ibimus illac.
 Omnia possideat, non possidet aëra Minos.'
 Dixit, et ignotas animum dimittit in artes,
 Naturamque novat. nam ponit in ordine pennas,
 190 [A minima coeptas, longam brevior sequenti,]
 Ut clivo crevisse putes: sic rustica quondam
 Fistula disparibus paulatim surgit avenis.
 Tum lino medias et ceris alligat imas,
 Atque ita compositas parvo curvamine flectit,
 195 Ut veras imitetur aves. puer Icarus una
 Stabat et, ignarus sua se tractare pericla,
 Ore renidenti modo quas vaga moverat aura,
 Captabat plumas, flavam modo pollice ceram
 Mollibat, lusuque suo mirabile patris
 200 Impediebat opus. postquam manus ultima coeptis
 Inposita est, geminas opifex libravit in alas
 Ipse suum corpus, motaque pendit in aura.
 Instruit et natum, 'medio' que 'ut limite curras,
 Icare,' ait 'moneo, ne, si demissior ibis,

- 205 Unda gravet pennas , si celsior , ignis adurat .
Inter utrumque vola . nec te spectare Booten
Aut Helicen iubeo strictumque Orionis ensem :
Me duce carpe viam .’ pariter praecepta volandi
Tradit et ignotas umeris accommodat alas .
- 210 Inter opus monitusque genae maduere seniles ,
Et patriae tremuere manus . dedit oscula nato
Non iterum repetenda suo , pennisque levatus
Ante volat , comitique timet , velut ales , ab alto
Quae teneram prolem produxit in aëra nido ;
- 215 Hortaturque sequi , damnosasque erudit artes ,
Et movet ipse suas et nati respicit alas .
Hos aliquis tremula dum captat harundine pisces ,
Aut pastor baculo stivave innixus arator
Vidit et obstipuit , quique aethera carpere possent ,
- 220 Credidit esse deos . [et iam Iunonia laeva
Parte Samos fuerat Delosque Parosquè relictæ ,]
Dextra Lebinthus erat secundaque melle Calymne ,
Cum puer audaci coepit gaudere volatu ,
Deseruitque ducem caelique cupidine tractus
- 225 Altius egit iter . rapidi vicinia solis
Mollit odoratas , pennarum vincula , ceras .
Tabuerant cerae ; nudos quatit ille lacertos ,
Remigioque carens non ullas percipit auras ,
Oraque caerulea patrium clamantia nomen
- 230 Excipiuntur aqua : quae nomen traxit ab illo . f. cxxvi .
At pater infelix , nec iam pater , ‘Icare ,’ dixit ,
‘Icare ,’ dixit ‘ubi es ? qua te regione requiram ?’
‘Icare’ dicebat , pennas aspexit in undis ,
Devovitque suas artes , corpusque sepulchro
- 235 Condidit . et tellus a nomine dicta sepulti .
Hunc miseri tumulo ponentem corpora nati
Garrula limoso prospexit ab elice perdix ,
Et plausit pennis testataque gaudia cantu est :
Unica tunc volucris , nec visa prioribus annis ,
- 240 Factaque nuper avis ; longum tibi , Daedale , crimen .
Namque huic tradiderat , fatorum ignara , docendam

- Progeniem germana suam, natalibus actis
Bis puerum senis, animi ad praecepta capacis.
Ille etiam medio spinas in pisce notatas
245 Traxit in exemplum, ferroque incidit acuto
Perpetuos dentes et serrae repperit usum.
Primus et ex uno duo ferrea bracchia nodo
Vinxit, ut aequali spatio distantibus illis
Altera pars staret, pars altera duceret orbem.
250 Daedalus invidit, sacraque ex arce Minervae
Praecipitem misit, lapsum mentitus. at illum f. cxxvii
Quae favet ingeniis, excepit Pallas, avemque
Reddidit, et medio velavit in aëre pennis.
Sed vigor ingenii quondam velocis in alas
255 Inque pedes abiit: nomen quod et ante, remansit.
Non tamen haec alte volucris sua corpora tollit,
Nec facit in ramis altoque cacumine nidos;
Propter humum volitat, ponitque in saepibus ova,
Antiquique memor metuit sublimia casus.
260 Iamque fatigatum tellus Aetnaea tenebat
Daedalon, et sumptis pro supplice Cocalus armis
Mitis habebatur: iam lamentabile Athenae
Pendere desierant Thesea laude tributum.
Templa coronantur, bellatricemque Minervam
265 Cum Iove disque vocant aliis, quos sanguine voto
Muneribusque datis et acerris turis adorant.
Sparserat Argolicas nomen vaga fama per urbes
Theseos, et populi, quos dives Achaia cepit,
Huius opem magnis inploravere periclis.
270 Huius opem Calydon, quamvis Meleagron haberet,
Sollicita supplex petiit prece. causa petendi
Sus erat, infestae famulus vindexque Dianae.
Oenea namque ferunt pleni successibus anni
Primitias frugum Cereri, sua vina Lyaeo,
275 Palladios flavae latices libasse Minervae.
Coepus ab agricolis superos pervenit ad omnes
Ambitiosus honor: solas sine ture relictas
Praeteritae cessasse ferunt Latoidos aras.

- Tangit et ira deos . 'at non inpune feremus ,
280 Quaeque inhonoratae , non et dicemur inultae'
Inquit , et Oeneos ultorem spreta per agros
Misit aprum , quanto maiores herbida tauros
Non habet Epiros et habent Sicula arva minores .
Sanguine et igne micant oculi , riget ardua cervix ,
285 Et saetae similes rigidis hastilibus horrent :
287 Fervida cum rauco latos stridore per armos
Spuma fluit . dentes aequantur dentibus Indis :
Fulmen ab ore venit , frondes afflatibus ardent .
290 Is modo crescentes segetes proculcat in herba ,
Nunc matura metit fleturi vota coloni ,
Et Cererem in spicis intercipit . area frustra
Et frustra expectant promissas horrea messes .
Sternuntur gravidi longo cum palmite fetus
295 Bacaque cum ramis semper frondentis olivae .
Saevit et in pecudes . non has pastorve canesve ,
Non armenta truces possunt defendere tauri .
Diffugiunt populi , nec se nisi moenibus urbīs
Esse putant tutos : donec Meleagros et una
300 Lecta manus iuvenum coiere cupidine laudis :
Tyndaridae gemini , spectatus caestibus alter ,
Alter equo , primaeque ratis molitor Iason ,
Et cum Pirithoo , felix concordia , Theseus ,
Et duo Thestiadae , proles Aphareia , Lynceus
305 Et velox Idas , et iam non femina Caeneus ,
Leucippusque ferox iaculoque insignis Acastus ,
Hippothousque Dryasque et cretus Amyntore Phoenix ,
Actoridaeque pares , et missus ab Elide Phyleus .
Nec Telamon aberat magnique creator Achillis ,
310 Cumque Pheretiade et Hyanteo Iolao
Impiger Eurytion et cursu invictus Echion ,
Naryciusque Lelex Panopeusque Hyleusque feroxque
Hippasus , et primis etiamnum Nestor in annis ,
Et quos Hippocoön antiquis misit Amyclis ,
315 Penelopesque socer cum Parrhasio Ancaeo ,
Ampycidesque sagax et adhuc a coniuge tutus

- Oeclides, nemorisque decus Tegeaea Lycaei.
Rasilis huic summam mordebat fibula vestem;
Crinis erat simplex, nodum collectus in unum:
320 Ex umero pendens resonabat eburnea laevo
Telorum custos, arcum quoque laeva tenebat.
Talis erat cultu: facies, quam dicere vere
Virgineam in puero, puerilem in virgine posses.
Hanc pariter vidit, pariter Calydonius heros
325 Optavit, renuente deo, flammisque latentes
Hausit, et 'o felix, siquem dignabitur' inquit
'Ista virum!' nec plura sinit tempusque pudorque
Dicere: maius opus magni certaminis urguet.
Silva frequens trabibus, quam nulla ceciderat aetas,
330 Incipit a plano, devexaque prospicit arva.
Quo postquam venere viri, pars retia tendunt,
Vincula pars adimunt canibus, pars pressa sequuntur
Signa pedum, cupiuntque suum reperire periculum.
Concava vallis erat, quo se demittere rivi
335 Assuerant pluvialis aquae: tenet ima lacunae
Lenta salix ulvaeque leves iuncique palustres
Viminaeque et longa parvae sub harundine cannae.
Hinc aper excitus medios violentus in hostes
Fertur, ut excussis elisi nubibus ignes.
340 Sternitur incursu nemus, et propulsa fragorem
Silva dat. exclamant iuvenes, praetentaque forti
Tela tenent dextra lato vibrantia ferro.
Ille ruit spargitque canes, ut quisque furenti
Obstat, et obliquo latrantes dissipat ictu.
345 Cuspis Echionio primum contorta lacerto
Vana fuit, truncoque dedit leve vulnus acerno.
Proxima, si nimis mittentis viribus usa
Non foret, in tergo visa est haesura petito:
Longius it. auctor teli Pagaseus Iason.
350 'Phoebe,' ait Ampycides 'si te coluique coloque,
Da mihi quod petitur certo contingere telo!
Qua potuit, precibus deus annuit. ictus ab illo est,
Sed sine vulnere, aper: ferrum Diana volanti

- Abstulerat iaculo ; lignum sine acumine venit.
355 Ira feri mota est , nec fulmine lenius arsit :
Emicat ex oculis , spirat quoque pectore flamma.
Utque volat moles adducto concita nervo ,
Cum petit aut muros aut plenas milite turres ,
In iuvenes vasto sic impete vulnificus sus
360 Fertur , et Eupalamon Pelagonaque , dextra tuentes
Cornua , prosternit . socii rapuere iacentes .
At non letiferos effugit Enaesinus ictus
Hippocoonte satus . trepidantem et terga parantem
Vertere succiso liquerunt poplite nervi .
365 Forsitan et Pylius citra Troiana perisset
Tempora : sed sumpto posita conamine ab hasta
Arboris insiluit , quae stabat proxima , ramis ,
Despexitque , loco tutus , quem fugerat hostem .
Dentibus ille ferox in querno stipite tritis
370 [Imminet exitio , fidensque recentibus armis]
Eurytidae magni rostro femur hausit adunco .
At gemini , nondum caelestia sidera , fratres ,
Ambo conspici , nive candidioribus ambo
Vectabantur equis , ambo vibrata per auras
375 Hastarum tremulo quatiebant spicula motu .
Vulnere fecissent , nisi saetiger inter opacas ,
Nec iaculis isset nec equo loca pervia , silvas .
Persequitur Telamon , studioque incautus eundi
Pronus ab arborea cecidit radice retentus .
380 Dum levat hunc Peleus , celerem Tegeaea sagittam
Inposuit nervo sinuatoque expulit arcu .
Fixa sub aure feri summum destringit harundo
Corpus , et exiguo rubefecit sanguine saetas .
Nec tamen illa sui successu laetior ictus ,
385 Quam Meleagros erat . primus vidisse putatur ,
Et primus sociis visum ostendisse cruorem ,
Et 'meritum' dixisse 'feres virtutis honorem.'
Erubuere viri , seque exhortantur et addunt
Cum clamore animos , iaciuntque sine ordine tela .
390 Turba nocet iactis , et quos petit , impedit ictus .

- Ecce furens contra sua fata bipennifer Arcas
 'Discite, femineis quid tela virilia praestent,
 O iuvenes, operique meo concedite!' dixit
 'Ipsa suis licet hunc Latonia protegat armis,
 395 Invita tamen hunc perimet mea dextra Diana.'
 Talia magniloquo tumidus memoraverat ore,
 Ancipitemque manu tollens utraque securim
 Institerat digitis, pronos suspensus in artus.
 Occupat audentem, quaque est via proxima leto,
 400 Summa ferus geminos direxit ad inguina dentes.
 Concidit Ancaeus, glomerataque sanguine multo
 Viscera lapsa fluunt, madefactaque terra cruore est.
 Ibat in adversum proles Ixionis hostem
 Pirithous, valida quatiens venabula dextra.
 405 Cui 'procul,' Aegides 'o me mihi carior' inquit
 'Pars animae consiste meae! licet minus esse
 Fortibus: Ancaeo nocuit temeraria virtus.'
 Dixit, et aerata torsit grave cuspide cornum;
 Cui bene librato votique potente futuro
 410 Obstitit obstipa frondosus ab arbore ramus.
 Misit et Aesonides iaculum, quod casus ab illo
 Vertit in inmeriti fatum latrantis, et inter
 Ilia coniectum tellure per ilia fixum est.
 At manus Oenidae variat, missisque duabus
 415 Hasta prior terra, medio stetit altera tergo.
 Nec mora, dum saevit, dum corpora versat in orbem,
 Stridentemque novo spumam cum sanguine fundit,
 Vulneris auctor adest, hostemque irritat ad iram,
 Splendidaque adversos venabula condit in armos.
 420 Gaudia testantur socii clamore secundo,
 Victricemque petunt dextrae coniungere dextram;
 Inmanemque ferum multa tellure iacentem
 Mirantes spectant, neque adhuc contingere tutum
 Esse putant, sed tela tamen sua quisque cruentat.
 425 Ipse pede inposito caput exitiabile pressit,
 Atque ita 'sume mei spoliū, Nonacria, iuris,'
 Dixit 'et in partem veniat mea gloria tecum.'

- Protinus exuvias , rigidis horrentia saetis
Terga dat et magnis insignia dentibus ora .
430 Illi laetitiae est cum munere muneris auctor .
Invidere alii : totoque erat agmine murmur .
E quibus ingenti tendentes brachia voce
'Pone age , nec titulos intercipe , femina , nostros ,'
Thestiadae clamant 'nec te fiducia formae
435 Decipiat , ne sit longe tibi captus amore
Auctor' et huic adimunt munus , ius muneris illi .
Non tulit , et tumida frendens Mavortius ira
'Discite , raptores alieni' dixit 'honoris ,
Facta minis quantum distent' hausitque nefando
440 Pectora Plexippi , nil tale timentia , ferro .
Toxea , quid faciat , dubium , pariterque volentem
Ulcisci fratrem fraternaue fata timentem
Haud patitur dubitare diu , calidumque prioris
Caede recalfecit consorti sanguine telum .
445 Dona deum templis nato victore ferebat ,
Cum videt extinctos fratres Althaea referri .
Quae plangore dato maestis clamoribus urbem
Implet , et auratis mutavit vestibus atras :
At simul est auctor necis editus , excidit omnis
450 Luctus , et a lacrimis in poenae versus amorem est .
Stipes erat , quem , cum partus enixa iaceret
Thestias , in flammam triplices posuere sorores ;
Staminaque inpresso fatalia pollice nentes
'Tempora' dixerunt 'eadem lignoque tibique ,
455 O modo nate , damus .' quo postquam carmine dicto
Excessere deae , flagrantem mater ab igne
Eripuit torrem sparsitque liquentibus undis .
Ille diu fuerat penetralibus abditus imis ,
Servatusque tuos , iuvenis , servaverat annos .
460 Protulit hunc genetrix , taedasque et fragmina poni
Imperat , et positis inimicos admovet ignes .
Tum conata quater flammis inponere ramum ,
Coepta quater tenuit . pugnant materque sororque ,
Et diversa trahunt unum duo nomina pectus .

- 465 Saepe metu sceleris pallebant ora futuri,
Saepe suum fervens oculis dabat ira ruborem;
Et modo nescio quid similis crudele minanti
Vultus erat, modo quem misereri credere posses.
Cumque ferus lacrimas animi siccaverat ardor,
470 Inveniebantur lacrimae tamen. utque carina,
Quam ventus ventoque rapit contrarius aestus,
Vim geminam sentit, paretque incerta duobus:
Thestias haud aliter dubiis affectibus errat,
Perque vices ponit positamque resuscitat iram.
475 Incipit esse tamen melior germana parente,
[Et consanguineas ut sanguine leniat umbras,
Impietate pia est. nam postquam pestifer ignis
Convaluit, 'rogus iste cremet mea viscera' dixit.
Utque manu dira lignum fatale tenebat,
480 Ante sepulchrales infelix astitit aras,]
'Poenarum' que 'deae triplices, furialibus,' inquit
'Eumenides, sacris vultus advertite vestros.
Ulciscor facioque nefas. mors morte pianda est:
In scelus addendum scelus est, in funera funus:
485 Per coacervatos pereat domus impia luctus.
An felix Oeneus nato victore fruatur,
Thestius orbis erit? melius lugebitis ambo.
Vos modo, fraterni manes animaeque recentes,
Officium sentite meum, magnoque paratas
490 Accipite inferias. [uteri mala pignora nostri.]
Ei mihi! quo rapior? fratres ignoscite matri!
Deficiunt ad coepta manus. meruisse fatemur
Illum, cur pereat: mortis mihi displicet auctor.
Ergo inpune feret, vivusque et victor et ipso
495 Successu tumidus regnum Calydonis habebit,
Vos cinis exiguus gelidaeque iacebitis umbrae?
Haud equidem patiar. pereat sceleratus, et ille
Spemque patris regnique trahat patriaeque ruinam.
Mens ubi materna est? ubi sunt pia iura parentum?
500 Et quos sustinui bis mensum quinque labores?
O utinam primis arsisses ignibus infans,

- Idque ego passa forem ! vixisti munere nostro ;
Nunc merito moriere tuo . cape praemia facti ,
Bisque datam , primum partu , mox stipite raptō ,
505 Redde animam . [vel me fraternis adde sepulchris.]
Et cupio et nequeo . quid agam ? modo vulnera fratrum
Ante oculos mihi sunt et tantae caedis imago :
Nunc animum pietas maternaque nomina frangunt .
Me miseram ! male vincetis , sed vincite , fratres :
510 [Dummodo quae dederō vobis solacia , vosque]
Ipsa sequar .? dixit , dextraque aversa trementi
Funereum torrem medios coniecit in ignes .
Aut dedit , aut visus gemitus est ille dedisse
Stipes , ut invitis correptus ab ignibus arsit .
515 Inscius atque absens flamma Meleagros ab illa
Uritur , et caecis torreri viscera sentit
Ignibus , ac magnos superat virtute dolores .
Quod tamen ignavo cadat et sine sanguine leto ,
Maeret , et Ancaei felicia vulnera dicit :
520 Grandaevumque patrem fratresque piasque sorores
Cum gemitu sociamque tori vocat ore supremo ,
Forsitan et matrem . crescunt ignisque dolorque ,
Languescuntque iterum : simul est extinctus uterque ,
Inque leves abiit paulatim spiritus auras
525 Paulatim cana prunam velante favilla .
Alta iacet Calydon : lugent iuvenesque senesque ,
Vulgusque proceresque gemunt , scissaeque capillos
Planguntur matres Calydonides Eueninae .
Pulvere canitiem genitor vultusque seniles
530 Foedat humi fusus , spatiosumque increpat aevum .
Nam de matre manus diri sibi conscia facti
Exegit poenas acto per viscera ferro .
Non mihi si centum deus ora sonantia linguis
Ingeniumque capax totumque Heliconā dedisset ,
535 Tristia persequerer miserarum voce sororum .
Inmemores decoris liventia pectora tundunt ;
Dumque manet corpus , corpus refoventque foveantque ,
Oscula dant ipsi , posito dant oscula lecto :

Post cinerem cineres haustos ad pectora pressant,
 540 Adfusaeque iacent tumulo, signataque saxo
 Nomina complexae lacrimas in nomina fundunt.
 Quas Parthaoniae tandem Latonia clade
 Exsatiata domus [praeter Gorgenque nurumque
 Nobilis Alcmenae] natis in corpore pennis
 545 Allevat et longas per brachia porrigit alas
 Corneaque ora facit versasque per aëra mittit. f. cxxviii.

Interea Theseus sociati parte laboris
 Functus Erechtheas Tritonidos ibat ad arces.
 Clausit iter fecitque moras Achelous eunti
 550 Imbre tumens. 'succede meis,' ait 'inclite, tectis,
 Cecropida, nec te committe rapacibus undis.
 Ferre trabes solidas obliquaque volvere magno
 Murmure saxa solent. vidi contermina ripae
 Cum gregibus stabula alta trahi; nec fortibus illic
 555 Profuit armentis, nec equis velocibus esse.
 Multa quoque hic torrens nivibus de monte solutis
 Corpora turbineo iuvenalia vertice mersit.
 Tutior est requies, solito dum flumina currant
 Limite, dum tenues capiat suus alveus undas.
 560 Annuit Aegides 'utar,' que 'Acheloë, domoque
 Consilioque tuo' respondit. et usus utroque est.
 Pumice multicavo nec levibus atria tophis
 Structa subit: molli tellus erat umida musco;
 Summa lacunabant alterno murice conchae.
 565 Iamque duas lucis partes Hyperione menso
 Discubere toris Theseus comitesque laborum:
 Hac Ixionides, illa Troezenius heros
 Parte Lelex, raris iam sparsus tempora canis,
 Quosque alios parili fuerat dignatus honore
 570 Amnis Acarnanum, laetissimus hospite tanto.
 Protinus appositas nudae vestigia nymphae
 Instruxere epulis mensas, dapibusque remotis
 In gemma posuere merum. tum maximus heros,
 Aequora prospiciens oculis subiecta, 'quis' inquit
 575 'Ille locus?' digitoque ostendit, et 'insula nomen

- Ipse locum vidi ; nam me Pelopeia Pittheus
 Misit in arva , suo quondam regnata parenti .
 Haud procul hinc stagnum est , tellus habitabilis olim ,
 625 Nunc celebres mergis fulicisque palustribus undae .
 Iuppiter huc specie mortali , cumque parente
 Venit Atlantiades positis caducifer alis .
 Mille domos adiere , locum requiemque petentes :
 Mille domos clausere serae . tamen una recepit ,
 630 Parva quidem , stipulis et canna tecta palustri :
 Sed pia Baucis anus parilique aetate Philemon
 Illa sunt annis iuncti iuvenalibus , illa
 Consenuere casa ; paupertatemque fatendo
 Effecere levem nec iniqua mente ferendo .
 635 Nec refert , dominos illic , famulosne requiras :
 Tota domus duo sunt , idem parentque iubentque .
 Ergo ubi caelicolae placitos tetigere penates ,
 Summissoque humiles intrarunt vertice postes ,
 Membra senex posito iussit relevare sedili ,
 640 Quo superiniecit textum rude sedula Baucis .
 Inde foco tepidum cinerem dimovit et ignes
 Suscitât hesternos foliisque et cortice sicco
 Nutrit et ad flammâs anima producit anili ,
 Multifidasque faces ramaliaque arida tecto
 645 Detulit et minuit , parvoque admovit aëno .
 Quodque suus coniunx riguo collegerat horto ,
 Truncat holus foliis . furca levât ille bicorni
 Sordida terga suis nigro pendentia tigno ,
 Servatoque diu resecat de tergore partem
 650 Exiguam , sectamque domat ferventibus undis .
 Interea medias fallunt sermonibus horas ,
 655 Concutiuntque torum de molli fluminis ulva
 Inpositum lecto , sponda pedibusque salignis .
 Vestibus hunc velant , quas non nisi tempore festo
 Sternere consuevant : sed et haec vilisque vetusque
 Vestis erat , lecto non indignanda saligno .
 660 Accubuere dei . mensam succincta tremensque
 Ponit anus . mensae sed erat pes tertius inpar :

- Testa parem fecit . quae postquam subdita clivum
Sustulit , aequatam mentae tersere virentes .
Ponitur hic bicolor sinceræ baca Minervæ ,
665 Conditæque in liquida corna autumnalia faece ,
Intibaque et radix et lactis massa coacti ,
Ovæque non acri leviter versata favilla ,
Omnia fictilibus . post hæc caelatus eodem
Sistitur argento crater fabricataque fago
670 Pocula , qua cava sunt , flaventibus illita ceris .
Parva mora est , epulasque foci misere calentes ,
Nec longæ rursus referuntur vina senectæ ,
Dantque locum mensis paulum seducta secundis .
Illic nux , hic mixta est rugosis carica palmis
675 Prunæque et in patulis redolentia mala canistris
Et de purpureis collectæ vitibus uvæ .
Candidus in medio favus est . super omnia vultus
Accessere boni nec iners pauperque voluntas .
Interea totiens haustum cratera repleri
680 Sponte sua , per seque vident succrescere vina :
Attoniti novitate pavent , manibusque supinis
Concipiunt Baucisque preces timidusque Philemon ,
Et veniam dapibus nullisque paratibus orant .
Unicus anser erat , minimæ custodia villæ ,
685 Quem dis hospitibus domini mactare parabant .
Ihe celer penna tardos ætate fatigat ,
Eluditque diu , tandemque est visus ad ipsos
Confugisse deos . superi vetuere necari :
“Di” que ‘sumus , meritasque luet vicinia poenas
690 Impia ;’ dixerunt ‘vobis immunibus huius
Esse mali dabitur . modo vestra relinquitte tecta
Ac nostros comitate gradus et in ardua montis
Ite simul .” parent ambo , baculisque levati
Nituntur longo vestigia ponere clivo .
695 Tantum aberant summo , quantum semel ire sagitta
Missa potest : flexere oculos , et mersa palude
Cetera prospiciunt , tantum sua tecta manere .
Dumque ea mirantur , dum deslent fata suorum ,

- Illa vetus , dominis etiam casa parva duobus
 700 Vertitur in templum : furcas subiere columnae ,
 Stramina flavescent aurataque tecta videntur ,
 Caelataeque fores , adoptataque marmore tellus .
 Talia tum placido Saturnius edidit ore :
 "Dicite , iuste senex et femina coniuge iusto
 705 Digna , quid optetis ." cum Baucide pauca locutus ,
 Iudicium superis aperit commune Philemon :
 "Esse sacerdotes delubraque vestra tueri
 Poscimus ; et quoniam concordēs egimus annos ,
 Auferat hora duos eadem , nec coniugis umquam
 710 Busta meae videam , neu sim tumultandus ab illa ."
- Vota fides sequitur . templi tutela fuere ,
 Donec vita data est . annis aevoque soluti
 Ante gradus sacros cum starent forte locique
 Navarent curas , frondere Philemona Baucis , *f. cxxxix.*
 715 Baucida conspexit senior frondere Philemon .
 Iamque super geminos crescente cacumine vultus
 Mutua , dum licuit , reddebant dicta "vale" que
 'O coniunx' dixere simul , simul abdita textit
 Ora frutex . ostendit adhuc Cibyrensis illic
 720 Incola de gemino vicinos corpore truncos .
 Haec mihi non vani , neque erat cur fallere vellent ,
 Narravere senes . equidem pendentia vidi
 Serta super ramos , ponensque recentia dixi
 "Cura pii dis sunt , et qui coluere , coluntur ."
- 725 Desierat ; cunctosque et res et moverat auctor :
 Thesea praecipue . quem facta audire volentem
 Mira deum , innixus cubito Calydonius amnis
 Talibus alloquitur : 'sunt , o fortissime , quorum
 Forma semel mota est , et in hoc renovamine mansit ;
 730 Sunt , quibus in phires ius est transire figuras ,
 Ut tibi , complexi terram maris incola , Proteu .
 Nam modo te iuvenem , modo te videre leonem ; *f. cxxxix.*
 Nunc violentus aper , nunc , quem tetigisse timerent ,
 Anguis eras ; modo te faciebant cornua taurum :
 735 Saepe lapis poteras , arbor quoque saepe videri :

- Interdum , faciem liquidarum imitatus aquarum,
Flumen eras , interdum undis contrarius ignis .
Nec minus Autolyçi coniunx , Erysichthone nata,
Iuris habet . pater huius erat , qui numina divum
740 Sperneret et nullos aris adoleret honores .
Ille etiam Cereale nemus violasse securi
Dicitur et lucos ferro temerasse vetustos .
Stabat in his ingens annoso robore quercus ,
Una nemus . vittae mediam memoresque tabellae
745 Sertaque cingebant , voti argumenta potentis .
Saepe sub hac dryades festas duxere choreas :
Saepe etiam manibus nexis ex ordine trunci
Circuiere modum , mensuraque roboris ulnas
Quinque ter implebat . nec non et cetera tanto
750 Silva sub hac , silva quanto fuit herba sub omni .
Non tamen idcirco ferrum Triopēus illa
Abstinit , famulosque iubet succidere sacrum
Robur : et ut iussos cunctari vidit , ab uno
Edidit haec rapta sceleratus verba securi :
755 "Non dilecta deae solum , sed et ipsa licebit
Sit dea , iam tanget frondente cacumine terram ."
Dixit , et obliquos dum telum librat in ictus ,
Contremuit gemitumque dedit Deoīa quercus :
Et pariter frondes , pariter pallescere glandes
760 Coepere ac longi pallorem ducere rami .
Cuius ut in trunco fecit manus impia vulnus ,
Haud aliter fluxit discusso cortice sanguis ,
Quam solet , ante aras ingens ubi victima taurus
Concidit , abrupta cruor e cervice profundi .
765 Obstipuere omnes : aliquisque ex omnibus audet
Deterrere nefas , saevamque inhibere bipennem .
Aspicit hunc , "mentis" que 'pīae cape praemia !" dixit
Thessalus , inque virum convertit ab arbore ferrum ,
Detruncatque caput ; repetitaque robora caedit ,
770 Redditus e medio sonus est cum robore talis :
"Nympha sub hoc ego sum Cereri gratissima ligno ,
Quae tibi factorum poenas instare tuorum

Vaticinor moriens, nostri solacia leti."

Persequitur scelus ille suum: labefactaque tandem

775 Ictibus innumeris adductaque funibus arbor
Corruit et multam prostravit pondere silvam.
Attonitae dryades damno nemorumque suoque,
Omnes germanae, Cererem cum vestibus atris
Maerentes adeunt poenamque Erysichthonis orant.

780 Annuit his, capitisque sui pulcherrima motu
Concussit gravidis oneratos messibus agros:
Moliturque genus poenae miserabile, si non
Ille suis esset nulli miserabilis actis,
Pestifera lacerare Fame. quae quatinus ipsi
785 Non adeunda deae est — neque enim Cereremque
Famemque

Fata coire sinunt — montani numinis unam

Talibus agrestem compellat oreada dictis:

"Est locus extremis Scythiae glacialis in oris,
Triste solum, sterilis, sine fruge, sine arbore tellus;

790 Frigus iners illic habitant Pallorque Tremorque
Etieiuna Fames. ea se in praecordia condant
Sacrilegi scelerata, iube: nec copia rerum
Vincat eam, superetque meas certamine vires.

Neve viae spatium te terreat, accipe currus,
795 Accipe, quos frenis alte moderere, dracones"
Et dedit. illa dato subvecta per aëra curru
Devenit in Scythiam, rigidique cacumine montis,
Caucason appellant, serpentum colla levavit:
Quaesitamque Famem lapidoso vidit in agro

800 Unguibus et raras vellentem dentibus herbas.
Hirtus erat crinis, cava lumina, pallor in ore,
Labra incana situ, scabrae rubigine fauces,
Dura cutis, per quam spectari viscera possent:
Ossa sub incurvis extabant arida lumbis,

805 Ventris erat pro ventre locus; genuumque tumebat

808 Orbis, et inmodico prodibant tubere tali.

Hanc procul ut vidit, — neque enim est accedere iuxta
Ausa — refert mandata deae: paulumque morata,

Quamquam aberat longe , quamquam modo venerat
illuc ,

Visa tamen sensisse famem ; retroque dracones

Egit in Haemoniam , versis sublimis habenis .

Dicta Fames Cereris , quamvis contraria semper

815 Illius est operi , peragit , pèrque aëra vento

Ad iussam delata domum est , et protinus intrat

Sacrilegi thalamos , altoque sopore solutum —

Noctis erat tempus — geminis amplectitur ulnis :

Seque viro inspirat , faucesque et pectus et ora

820 Afflat , et in vacuis spargit ieiunia venis .

[Functaque mandato secundum deserit orbem ,

Inque domos inopes , adsueta revertitur antra .]

Lenis adhuc somnus placidis Erysichthona pennis

Mulcebat : petit ille dapes sub imagine somni ,

825 Oraque vana movet dentemque in dente fatigat ,

Exercetque cibo delusum guttur inani ,

Proque epulis tenues nequiquam devorat auras .

Ut vero est expulsa quies , furit ardor edendi ,

Perque avidas fauces immensaque viscere regnat .

830 Nec mora : quod pontus , quod terra , quod educat aër ,

Poscit ; et appositis queritur ieiunia mensis ,

Inque epulis epulas quaerit : quodque urbibus esse ,

Quodque satis populo poterat , non sufficit uni :

Plusque cupit , quo plura suam demittit in alvum .

835 Utque fretum recipit de tota flumina terra ,

Nec satiatur aquis , peregrinosque ebibit amnes ,

Utque rapax ignis non umquam alimenta recusat ,

Innumerasque trabes cremat , et quo copia maior

Est data , plura petit , turbaque voracior ipsa est :

840 Sic epulas omnes Erysichthonis ora profani

Accipiunt , poscuntque simul . cibus omnis in illo

Causa cibi est , semperque locus fit inanis edendo .

Iamque fame patrias altaque voragine ventris

Attenuarat opes : sed inattenuata manebat

845 Tum quoque dira fames , inplacataeque vigebat

Flamma gulae . tandem , demisso in viscera censu ,

- Filia restabat, non illo digna parente.
 Hanc quoque vendit inops. dominum generosa recusat,
 Et vicina suas tendens super aequora palmas
 850 "Eripe me domino, qui raptæ præmia nobis
 Virginitatis habes" ait. hæc Neptunus habebat.
 Qui prece non spreta, quamvis modo visa sequenti
 Esset ero, formamque novat vultumque virilem f. ~~oxxxiii~~.
 Induit, et cultus pisces capientibus aptos.
 855 Hanc dominus spectans "o qui pendentia parvo
 Aera cibo celas, moderator harundinis," inquit
 'Sic mare compositum, sic sit tibi piscis in unda
 Credulus, et nullos, nisi fixus, sentiat hamos:
 Quæ modo cum vili turbatis veste capillis
 860 Litore in hoc steterat, nam stantem in litore vidi,
 Dic ubi sit: neque enim vestigia longius extant."
 Illa dei munus bene cedere sensit, et a se
 Se quaeri gaudens, his est resecuta rogantem:
 "Quisquis es, ignoscas; in nullam lumina partem
 865 Gurgite ab hoc flexi, studioque operatus inhaesi.
 Quoque minus dubites, sic has deus aequoris artes
 Adiuvet, ut nemo iandudum litore in isto,
 Me tamen excepto, nec femina constitit ulla."
 Credidit, et verso dominus pede pressit harenam,
 870 Elususque abiit. illi sua reddita forma est.
 Ast ubi habere suam transformia corpora sensit,
 Saepe pater dominis Triopeïda tradit. at illa
 Nunc equa, nunc ales, modo bos, modo cervus abibat,
 Præbebatque avido non iusta alimenta parenti.
 875 Vis tamen illa mali postquam consumperat omnem
 Materiam, dederatque gravi nova pabula morbo,
 Ipse suos artus lacero divellere morsu
 Coepit, et infelix minuendo corpus alebat.
 Quid moror externis? etiam mihi saepe novandi est
 880 Corporis, o iuvenes, numero finita potestas.
 Nam modo qui nunc sum videor: modo flector in
 anguem:
 Armenti modo dux vires in cornua sumo;

Cornua , dum potui . nunc pars caret altera telo
Frontis , ut ipse vides .’ gemitus sunt verba .secut’

LIBER NONUS.

- Quae gemitus truncaequae deo Neptunius heros
Causa rogat frontis . cum sic Calydonius amnis
Coepit , inornatos redimitus harundine crines :
’Triste petis munus . quis enim sua proelia victus
5 Commemorare velit ? referam tamen ordine . nec tam
Turpe fuit vinci , quam contendisse decorum est ;
Magnaue dat nobis tantus solacia victor .
Nomine siqua suo tandem pervenit ad aures
Deianira tuas — quondam pulcherrima virgo
10 Multorumque fuit spes invidiosa procorum .
Cum quibus ut soceri domus est intrata petiti ,
’Accipe me generum ,’ dixi ‘Parthaone nate :’
Dixit et Alcides . alii cessere duobus .
Ille Iovem socerum dare se , famamque laborum ,
15 Et superata suae referebat iussa novercae .
Contra ego ‘turpe deum mortali cedere :’ dixi —
Nondum erat ille deus — ‘regem me cernis aquarum
Cursibus obliquis inter tua regna fluentum .
Nec gener externis hospes tibi missus ab oris ,
20 Sed popularis ero et rerum pars una tuarum .
Tantum ne noceat , quod me nec regia Iuno
Odit , et omnis abest iussorum poena laborum .
Nam , quo te iactas , Alcmena nate , creatum ,
Iuppiter aut falsus pater est , aut crimine verus .
25 Matris adulterio patrem petis . elige , fictum
Esse Iovem malis , an te per dedecus ortum .’
Talia dicentem iandudum lumine torvo
Spectat , et accensae non fortiter imperat irae ,
Verbaque tot reddit : ‘melior mihi dextera lingua .
30 Dummodo pugnando superem , tu vince loquendo’

- Congrediturque ferox . puduit modo magna locutum
 Cedere : reieci viridem de corpore vestem ,
 Brachiaque opposui , tenuique a pectore varas
 In statione manus et pugnae membra paravi .
 35 Ille cavis hausto spargit me pulvere palmis ,
 Inque vicem fulvae tactu flavescit harenae .
 Et modo cervicem , modo crura micantia captat ,
 Aut captare putes , omnique a parte lacessit .
 Me mea defendit gravitas : frustra que petebar ;
 40 Haud secus ac moles , magno quam murmure fluctus
 Oppugnant ; manet illa , suoque est pondere tutta .
 Digredimur paulum , rursusque ad bella coimus ,
 Inque gradu stetimus , certi non cedere ; eratque
 Cum pede pes iunctus , totoque ego pectore pronus
 45 Et digitos digitis et frontem fronte premebam .
 Non aliter vidi fortes concurrere tauros ,
 Cum pretium pugnae toto nitidissima saltu
 Expetitur coniunx : spectant armenta paventque
 Nescia , quem maneat tanti victoria regni .
 50 Ter sine profectu voluit nitentia contra
 Reicere Alcides a se mea pectora : quarto
 Excutit amplexus , adductaque brachia solvit ,
 Impulsumque manu — certum est mihi vera fateri —
 Protinus avertit , tergoque onerosus inhaesit .
 55 Siqua fides , — neque enim ficta mihi gloria voce
 Quaeritur — inposito pressus mihi monte videbar .
 Vix tamen inserui sudore fluentia multo
 Brachia , vix solvi duros a pectore nexos .
 Instat anhelanti , prohibetque resumere vires ,
 60 Et cervice mea potitur . tum denique tellus
 Pressa genu nostro est , et harenas ore momordi .
 Inferior virtute , meas divertor ad artes ,
 Elaborque viro longum formatus in anguem . *f. cxxxiv .*
 Qui postquam flexos sinuavi corpus in orbes ,
 65 Cumque fero movi linguam stridore bisulcam ,
 Risit , et illudens nostras Tirynthius artes
 “Cunarum labor est angues superare mearum ,”

- Dixit 'et ut vincas alios , Acheloe , dracones ,
Pars quota Lernaee serpens eris unus echidnae ?
70 Vulneribus secunda suis erat illa , nec ullum
De centum numero caput est inpune recisum ,
Quin gemino cervix herede valentior esset .
Hanc ego ramosam natis e caede colubris
Crescentemque malo domui , domitamque reclusi .
75 Quid fore te credas , falsum qui versus in anguem
Arma aliena moves ? quem forma precaria celat ?"
Dixerat , et summo digitorum vincula collo
Inicit : angebar , ceu guttura forcipe pressus ,
Pollicibusque meas pugnabam evellere fauces .
80 Sic quoque devicto restabat tertia tauri f. cxxxv.
Forma trucis . tauro mutatus membra rebello .
Induit ille toris a laeva parte lacertos ,
Admissumque trahens sequitur , depressaque dura
Cornua figit humo , meque alta sternit harena .
85 Nec satis hoc fuerat : rigidum fera dextera cornu
Dum tenet , infregit , truncaque a fronte revellit .
Naides hoc , pomis et odoro flore repletum ,
Sacrarunt ; divesque meo Bona Copia cornu est .'
Dixerat : et nymphe ritu succincta Dianae ,
90 Una ministrarum , fuis utrimque capillis ,
Incessit totumque tulit praedivite cornu
Autumnus et mensas , felicia poma , secundas .
Lux subit ; et primo feriente cacumina sole
Discedunt iuvenes . neque enim , dum flumina pacem
95 Et placidos habeant lapsus , totaeque resident ,
Opperiuntur , aquae . vultus Achelous agrestes
Et lacerum cornu mediis caput abdidit undis .
Hunc tamen ablatis domuit iactura decoris ,
Cetera sospes habet . capitis quoque fronde saligna
100 Aut super inposita celatur harundine damnum .
At te , Nesse ferox , eiusdem virginis ardor
Perdiderat volucris traiectione terga sagitta .
Namque nova repetens patrios cum coniuge muros
Venerat Eueni rapidas Iove natus ad undas .

- 105 Uberior solito, nimbis hiemalibus auctus,
 Verticibusque frequens erat atque inpervius amnis.
 Intrepidum pro se, curam de coniuge agentem
 Nessus adit, membrisque valens scitusque vadorum,
 'Officio' que 'meo ripa sistetur in illa
 110 Haec,' ait 'Alcide. tu viribus utere nando?'
 Pallentemque metu, fluviumque ipsumque timentem
 Tradidit Aonius pavidam Calydonida Nesso.
 Mox, ut erat, pharetraque gravis spolioque leonis —
 Nam clavam et curvos trans ripam miserat arcus —
 115 'Quandoquidem coepi, superentur flumina' dixit,
 Nec dubitat, nec, qua sit clementissimus amnis,
 Quaerit, et obsequio deferri spernit aquarum.
 Iamque tenens ripam, missos cum tolleret arcus,
 Coniugis agnovit vocem: Nessoque paranti
 120 Fallere depositum 'quo te fiducia' clamat
 'Vana pedum, violente, rapit? tibi, Nesse biformis,
 Dicimus. exaudi, nec res intercipe nostras.
 Si te nulla mei reverentia movit, at orbes
 Concubitus vetitos poterant inhibere paterni.
 125 Haud tamen effugies, quamvis ope fidis equina.
 Vulnere, non pedibus te consequar.' ultima dicta
 Re probat, et missa fugientia terga sagitta
 Traicit. extabat ferrum de pectore aduncum.
 Quod simul evulsum est, sanguis per utrumque foramen
 130 Emicuit, mixtus Lernaevi tabe veneni.
 Excipit hunc Nessus: 'neque enim moriemur inulti'
 Secum ait, et calido velamina tincta cruore
 Dat munus raptae velut irritamen amoris.
 Longa fuit medii mora temporis: actaque magni
 135 Herculis implerant terras odiumque novercae.
 Victor ab Oechalia Cenaeo sacra parabat
 Vota Iovi, cum fama loquax praecessit ad aures,
 Deianira, tuas, quae veris addere falsa
 Gaudet, et e minimo sua per mendacia crescit,
 140 Amphitryoniaden Ioles ardore teneri.
 Credit amans, venerisque novae perterrita fama

- Indulsit primo lacrimis , flendoque dolorem
Diffudit miseranda suum . mox deinde 'quid autem
Flemus ?' ait 'paelex lacrimis laetabitur istis .
145 Quae quoniam adveniet , properandum aliquidque
novandum est ,
Dum licet , et nondum thalamos tenet altera nostros .
Conquerar , an sileam ? repetam Calydona , morerne ?
Excedam tectis ? an , si nihil amplius , obstem ?
Quid si me , Meleagre , tuam memor esse sororem
150 Forte paro facinus , quantumque iniuria possit
Femineusque dolor , iugulata paelice testor ?'
Incursus animus varios habet . omnibus illis
Praetulit imbutam Neseo sanguine vestem
Mittere , quae vires defecto reddat amori .
155 Ignaroque Lichae , quid tradat , nescia , luctus
Ipsa suos tradit . blandisque miserrima verbis ,
Dona det illa viro , mandat . capit inscius heros ,
Induiturque umeris Lernaee virus echidnae .
Tura dabat primis et verba precantia flammis ,
160 Vinaque marmoreas patera fundebat in aras :
Incaluit vis illa mali , resolutaque flammis
Herculeos abiit late diffusa per artus .
Dum potuit , solita gemitum virtute repressit .
Victa malis postquam est patientia , reppulit aras ,
165 Implevitque suis nemorosum vocibus Oeten .
Nec mora , letiferam conatur scindere vestem :
Qua trahitur , trahit illa cutem , foedumque relatu ,
Aut haeret membris frustra temptata revelli ,
Aut laceros artus et grandia detegit ossa .
170 Ipse cruor , gelido ceu quondam lammina candens
Tincta lacu , stridit coquiturque ardente veneno .
Nec modus est , sorbent avidae praecordia flammae ,
Caeruleusque fluit toto de corpore sudor ,
Ambustique sonant nervi , caecaque medullis
175 Tabe liquefactis tendens ad sidera palmas
'Cladibus ,' exclamat 'Saturnia , pascere nostris :
Pascere , et hanc pestem specta , crudelis , ab alto ,

- Corque ferum satia . vel si miserandus et hosti,
 Hoc est , si tibi sum , diris cruciatibus aegram
 180 Invisamque animam natamque laboribus aufer .
 Mors mihi munus erit . decet haec dare dona
novercam .
- Ergo ego foedantem peregrino templa cruore
 Busirin domui ? saevoque alimenta parentis
 Antaeo eripui ? nec me pastoris Hiberi
 185 Forma triplex , ' nec forma triplex tua , Cerbere , movit ?
 Vosne , manus , validi pressistis cornua tauri ?
 Vestrum opus Elis habet , vestrum Stymphalides undae ,
 Partheniumque nemus ? vestra virtute relatus
 Thermodontiaco caelatus balteus auro ,
 190 Pomaque ab insomni concustodita dracone ?
 Nec mihi Centauri potuere resistere , nec mi
 Arcadiae vastator aper ? nec profuit hydrae
 Crescere per damnum geminasque resumere vires ?
 Quid , cum Thracis equos humano sanguine pingues
 195 Plenaque corporibus laceris praeseptia vidi ,
 Visaue deiecti , dominumque ipsosque peremi ?
 His elisa iacet moles Nemeaea lacertis :
 Hac caelum cervice tuli . defessa iubendo est
 Saeva Iovis coniunx : ego sum indefessus agendo .
 200 Sed nova pestis adest , cui nec virtute resisti
 Nec telis armisque potest . pulmonibus errat
 Ignis edax imis , perque omnes pascitur artus .
 At valet Eurystheus ! et sunt , qui credere possint
 Esse deos ? ' dixit , perque altum saucius Oeten
 205 Haud aliter graditur , quam si venabula taurus
 Corpore fixa gerat , factique refugerit auctor .
 Saepe illum gemitus edentem , saepe frementem ,
 Saepe retemptantem totas refringere vestes
 Sternentemque trabes irascentemque videres
 210 Montibus aut patrio tendentem bracchia caelo .
 Ecce Lichan trepidum latitantem rupe cavata
 Aspicit , utque dolor rabiem collegerat omnem ,
 ' Tune , Licha , ' dixit ' feralia dona dedisti ?

- Tune meae necis auctor eris ? tremat ille , pavetque
215 Pallidus , et timide verba excusantia dicit .
Dicentem genibusque manus adhibere parantem
Corripit Alcides , et terque quaterque rotatum
Mittit in Euboicas tormento fortius undas .
Ille per aërias pendens induruit auras : f. cxxxvi .
220 Utque ferunt imbres gelidis concrebrescere ventis ,
Inde nives fieri , nivibus quoque molle rotatis
Astringi et spissa glomerari grandine corpus ,
Sic illum validis actum per inane lacertis
Exsanguemque metu nec quicquam umoris habentem
225 In rigidos versum silices prior edidit aetas .
Nunc quoque in Euboico scopulus brevis emicat alto
Gurgite et humanae servat vestigia formae ,
Quem , quasi sensurum , nautae calcare verentur ,
Appellantque Lichan . at tu , Iovis inclita proles ,
230 Arboribus caesis , quas ardua gesserat Oete ,
Inque pyram structis arcum pharetramque pacem
Regnaque visuras iterum Troiana sagittas
Ferre iubes Poeante satum , quo flamma ministro
Subdita . dumque avidis comprehenditur ignibus agger ,
235 Congeriem silvae Nemeaeo vellere summam
Sternis , et inposita clavae cervice recumbis ,
Haud alio vultu , quam si conviva iaceres
Inter plena meri redimitus pocula sertis .
Iamque valens et in omne latus diffusa sonabat ,
240 Securosque artus contemptoremque petebat
Flamma suum . timuere dei pro vindice terrae .
Quos ita , sensit enim , laeto Saturnius ore
Iuppiter alloquitur : ' nostra est timor iste voluptas ,
O superi , totoque libens mihi pectore grator ,
245 Quod memoris populi dicor rectorque paterque
Et mea progenies vestro quoque tuta favore est .
Nam quamquam ipsius datur hoc inmanibus actis
Obligor ipse tamen . sed enim nec pectora vano
Fida metu paveant . istas ne , spernite flammis !
250 Omnia qui vicit , vincet , quos cernitis , ignes ;

- Nec nisi materna vulcanum parte potentem
Sentiet. aeternum est a me quod traxit, et expers
Atque immune necis, nullaue domabile flamma.
Idque ego defunctum terra caelestibus oris
255 Accipiam, cunctisque meum laetabile factum
Dis fore confido. siquis tamen Hercule, siquis
Forte deo doliturus erit, data praemia nolet,
Sed meruisse dari sciet, invitusque probabit.
Assensere dei. coniunx quoque regia visa est
260 Cetera non duro, duro tamen ultima vultu
Dicta tulisse Iovis, seque indoluisse notatam.
Interea quodcumque fuit populabile flammae,
Muciber abstulerat: nec cognoscenda remansit
Herculis effigies, nec quicquam ab imagine ductum
265 Matris habet, tantumque Iovis vestigia servat.
Utque novus serpens posita cum pelle senecta
Luxuriare solet, squamaque virere recenti:
Sic ubi mortales Tirynthius exuit artus,
Parte sui meliore viget, maiorque videri
270 Coepit et augusta fieri gravitate verendus. f. cxxxvii.
Quem pater omnipotens inter cava nubila raptum
Quadriiugo curru radiantibus intulit astris.
Sensit Atlas pondus. neque adhuc Stheneleius
iras
Solverat Eurystheus, odiumque in prole patrum
275 Exercebat atrox. at longis anxia curis
Argolis Alcmena, questus ubi ponat aniles,
Cui referat nati testatos orbe labores,
Cuive suos casus, Iolen habet. Herculis illam
Imperiis thalamoque animoque receperat Hyllus,
280 Impleratque uterum generoso semine. cum sic
Incipit Alcmena: 'faveant tibi numina saltem,
Corripiantque moras tum cum matura vocabis
Praepositam timidis parientibus Ilithyiam,
Quam mihi difficilem Iunonis gratia fecit.
285 Namque laboriferi cum iam natalis adesset
Herculis et decimum premeretur sidere signum,

Tendebat gravitas uterum mihi, quodque ferebam,
Tantum erat, ut posses auctorem dicere tecti
Ponderis esse Iovem. nec iam tolerare labores
290 Ulterius poteram. quin nunc quoque frigidus artus,
Dum loquor, horror habet, parsque est meminisse
doloris.

Septem ego per noctes, totidem cruciata diebus,
Fessa malis, tendensque ad caelum bracchia, magno
Lucinam Nixosque patres clamore vocabam.
295 Illa quidem venit, sed praecorrupta, meumque
Quae donare caput Iunoni vellet iniquae.
Utque meos audit gemitus, subsedit in illa
Ante fores ara, dextroque a poplite laevum
Pressa genu et digitis inter se pectine iunctis
300 Sustinuit partus. tacita quoque carmina voce
Dixit, et incoeptos tenuerunt carmina partus.
Nitor, et ingrato facio convicia demens
Vana Iovi, cupioque mori, moturaque duos
Verba queror silices. matres Cadmeïdes adsunt,
305 Votaque suscipiunt, exhortanturque dolentem.
Una ministrarum, media de plebe, Galanthis,
Flava comas, aderat, faciendis strenua iussis,
Officiis dilecta suis. ea sensit iniqua
Nescio quid Iunone geri: dumque exit et intrat
310 Saepe fores, divam residentem vidit in ara
Bracchiaque in genibus digitis conexa tenentem,
Et "quaecumque es," ait "dominae gratare. levata est
Argolis Alcmene, potiturque puerpera voto."
Exsiluit, iunctasque manus pavefacta remisit
315 Diva potens uteri: vinclis levor ipsa remissis.
Numine decepto risisse Galanthida fama est.
Ridentem prensamque ipsis dea saeva capillis
Traxit, et e terra corpus relevare volentem
Arcuit, inque pedes mutavit bracchia primos.
320 Strenuitas antiqua manet; nec terga colorem
Amisere suum: forma est diversa priori.
Quae quia mendaci parientem iuverat ore, f. cxxxviii.

Ore parit ; nostrasque domos , ut et ante , frequentat .'

Dixit , et admonitu veteris commota ministrae

325 Ingemuit . quam sic nurus est affata dolentem :

'Te tamen , o genetrix , alienae sânguine nostro

Rapta movet facies . quid si tibi mira sororis

Fata meae referam ? quamquam lacrimaeque dolorque

Impediunt , prohibentque loqui . fuit unica matri —

330 Me pater ex alia genuit — notissima forma

Oechalidum Dryope . quam virginitate carentem

Vimque dei passam Delphos Delonque tenentis

Excipit Andraemon , et habetur coniuge felix .

Est lacus , acclinis devexo margine formam

335 Litoris efficiens : summum myrteta coronant .

Venerat huc Dryope factorum nescia , quoque

Indignere magis , nymphis latura coronas ;

Inque sinu puerum , qui nondum impleverat annum ,

Dulce ferebat onus tepidique ope lactis alebat .

340 Haud procul a stagno Tyrios imitata colores

In spem bacarum florebat aquatica lotos .

Carpserat hinc Dryope , quos oblectamina nato

Porrigeret , flores : et idem factura videbar : —

Namque aderam — vidi guttas e flore cruentas

345 Decidere et tremulo ramos horrore moveri .

Scilicet , ut referunt tardi nunc denique agrestes ,

Lotis in hanc nymphe , fugiens obscena Priapi ,

Contulerat versos , servato nomine , vultus . f. cxxxix .

Nescierat soror hoc . quae cum perterrita retro

350 Ire et adoratis vellet discedere nymphis ,

Haeserunt radice pedes . convellere pugnat :

Nec quicquam , nisi summa movet . subcrescit ab imo ,

Totaque paulatim lentus premit inguina cortex .

Ut vidit , conata manu laniare capillos ,

355 Fronde manum implevit : frondes caput omne

tenebant .

At puer Amphissos , namque hoc avus Eurytus illi

Addiderat nomen , materna rigescere sentit

Ubera ; nec sequitur ducentem lacteus umor .

- Spectatrix aderam fati crudelis, opemque
360 Non poteram tibi ferre, soror: quantumque valebam,
Crescentem truncum ramosque amplexa morabar,
Et, fateor, volui sub eodem cortice condi.
Ecce vir Andraemon genitorque miserrimus adsunt,
Et quaerunt Dryopen: Dryopen quaerentibus illis
365 Ostendi loton. tepido dant oscula ligno,
Affusique suae radicibus arboris haerent.
Nil nisi iam faciem, quod non foret arbor, habebas,
Cara soror: lacrimae misero de corpore factis
Inrorant foliis; ac dum licet, oraue praestant
370 Vocis iter, tales effundit in aëra questus:
"Siqua fides miseris, hoc me per numina iuro
Non meruisse nefas. patior sine crimine poenam.
Viximus innocuae. si mentior, arida perdam
Quas habeo frondes, et caesa securibus urar.
375 Hunc tamen infantem maternis demite ramis,
Et date nutrici. nostraque sub arbore saepe
Lac facitote bibat, nostraque sub arbore ludat.
Cumque loqui poterit, matrem facitote salutet,
Et tristis dicat "latet hoc in stipite mater."
380 Stagna tamen timeat, nec carpat ab arbore flores,
Et frutices omnes corpus putet esse dearum.
Care vale coniunx, et tu, germana, paterque!
Qui, siqua est pietas, ab acutae vulnere falcis,
A pecoris morsu frondes defendite nostras.
385 Et quoniam mihi fas ad vos incumbere non est,
Erigite huc artus, et ad oscula nostra venite,
Dum tangi possum, parvumque attollite natum.
Plura loqui nequeo. nam iam per candida mollis
Colla liber serpit, summoque cacumine condor.
390 Ex oculis removete manus. sine munere vestro
Contegat inductus morientia lumina cortex."
Desierant simul ora loqui, simul esse. diuque t. excl.
Corpore mutato rami caluere recentes.
Dumque refert Iole factum mirabile, dumque
395 Eurytidos lacrimas admoto pollice siccant

Alcmene, flet et ipsa tamen, compescuit omnem
 Res nova tristitiam. nam limine constitit alto
 Paene puer dubiaque tegens lanugine malas,
 Ora reformatus primos Iolaus in annos.

400 Hoc illi dederat Iunonia muneris Hebe, f. cxli.

Victa viri precibus. quae cum iurare pararet,
 Dona tributuram post hunc se talia nulli,
 Non est passa Themis. 'nam iam discordia Thebae
 Bella movent,' dixit 'Capaneusque nisi ab Iove vinci

405 Haud poterit, fientque pares in vulnere fratres,
 Subductaque sitos manes tellure videbit

Vivus adhuc vates; ultusque parente parentem
 Natus erit facto pius et sceleratus eodem:

Attonitusque malis, exul mentisque domusque,
 410 Vultibus Eumenidum matrisque agitabitur umbris,
 Donec eum coniunx fatale poposcerit aurum,
 Cognatumque latus Phegeius hauserit ensis.

Tum demum magno petet hos Acheloia supplex
 Ab Iove Callirhoe natis infantibus annos,

415 Neve necem sinat esse diu cultoris inultam.
 Iuppiter his, motus, privignae dona nurusque,
 Praecipiet, facietque viros inpubibus annis.' f. cxlii.

Haec ubi faticano venturi praescia dixit
 Ore Themis, vario superi sermone fremebant,

420 Et, cur non aliis eadem dare dona liceret,
 Murmur erat. queritur veteres Pallantias annos
 Coniugis esse sui: queritur canescere mitis
 Iasiona Ceres: repetitum Mulciber aevum

Poscit Erichthonio: Venerem quoque cura futuri

425 Tangit, et Anchisae renovare paciscitur annos.
 Cui studeat, deus omnis habet; crescitque favore
 Turbida seditio, donec sua Iuppiter ora
 Solvit, et 'o! nostri siqua est reverentia,' dixit
 'Quo ruitis? tantumne aliquis sibi posse videtur,

430 Fata quoque ut superet? fatis Iolaus in annos,
 Quos egit, rediit. fatis iuvenescere debent
 Callirhoe geniti, non ambitione nec armis.

- Vos etiam , quoque hoc animo meliore feratis ,
Me quoque fata regunt . quae si mutare valerem ,
435 Nec nostrum seri curvarent Aeacon anni ,
Perpetuumque aevi florem Rhadamanthus haberet
Cum Minoe meo , qui propter amara senectae
Pondera despicitur , nec quo prius ordine regnat .
Dicta Iovis movere deos ; nec sustinet ullus ,
440 Cum videat fessos Rhadamanthon et Aeacon annis
Et Minoa , queri . qui , dum fuit integer aevi ,
Terruerat magnas ipso quoque nomine gentes ,
Tunc erat invalidus , Deïonidenque iuventae
Robore Miletum Phoeboque parente superbum
445 Pertimuit , credensque suis insurgere regnis ,
Haud tamen est patriis arcere penatibus ausus .
Sponte fugis , Milete , tua , celerique carina
Aegaeas metiris aquas , et in Aside terra
Moenia constituis positoris habentia nomen .
450 Hic tibi , dum sequitur patriae curvamina ripae ,
Filia Maeandri totiens redeuntis eodem
Cognita Cyaneae , praestanti corpora forma ,
Byblida cum Cauno , prolem est enixa gemellam .
Byblis in exemplo est , ut ament concessa puellae :
455 Byblis Apollinei correpta cupidine fratris
Non soror ut fratrem , nec qua debebat , amavit .
Illa quidem primo nullos intellegit ignes ,
Nec peccare putat , quod saepius oscula iungat ,
Quod sua fraterno circumdet brachia collo ;
460 Mendacique diu pietatis fallitur umbra .
Paulatim declinat amor : visuraque fratrem
Culta venit , nimiumque cupit formosa videri :
Et si qua est illic formosior , invidet illi .
Sed nondum manifesta sibi est , nullumque sub illo
465 Igne facit votum : verumtamen aestuat intus .
Iam dominum appellat , iam nomina sanguinis odit :
Byblida iam mavult , quam se vocet ille sororem .
Spes tamen obscenas animo demittere non est
Ausa suo vigilans . placida resoluta quiete

- 470 Saepe videt, quod amat. visa est quoque iungere fratri
Corpus; et erubuit, quamvis sopita iacebat.
Somnus abit: silet illa diu, repetitque quietis
Ipsa suae speciem, dubiaque ita mente profatur:
'Me miseram! tacitae quid vult sibi noctis imago,
475 Quam nolim rata sit? cur haec ego somnia vidi?
Ille quidem est oculis quamvis formosus iniquis,
Et placet, et possim, si non sit frater, amare,
Et me dignus erat. verum nocet esse sororem.
Dummodo tale nihil vigilans committere temptem,
480 Saepe licet simili redeat sub imagine somnus.
Testis abest somno, nec abest imitata voluptas.
Pro Venus et tenera volucer cum matre Cupido,
Gaudia quanta tuli! quam me manifesta libido
Contigit! ut iacui totis resoluta medullis!
485 Ut meminisse iuvat! quamvis brevis illa voluptas,
Noxque fuit praeceps et coeptis invida nostris.
O! ego, si liceat mutato nomine iungi,
Quam bene, Caune, tuo poteram nurus esse parenti!
Quam bene, Caune, meo poteras gener esse parenti!
490 Omnia, di facerent, essent communia nobis,
Praeter avos. [tu me vellem generosior esses.]
Nescio quam facies igitur, pulcherrime, matrem:
At mihi, quae male sum, quos tu, sortita parentes,
Nil nisi frater eris. quod obest, id habebimus unum.
495 Quid mihi significant ergo mea visa? — quod autem
Somnia pondus habent? — an habent et somnia
pondus?
Di melius! — di nempe suas habuere sorores.
Sic Saturnus Opem, iunctam sibi sanguine, duxit:
Oceanus Tethyn, Iunonem rector Olympi. —
500 Sunt superis sua iura. quid ad caelestia ritus
Exigere humanos diversaue foedera tempto?
Aut nostro vetitus de corde fugabitur ardor,
Aut hoc si nequeo, peream precor ante, toroque
Mortua componar, positaeque det oscula frater. —
505 Et tamen arbitrium quaerit res ista duorum.

- Finge placere mihi, scelus esse videbitur illi.
At non Aeolidae thalamos timuere sororum.
Unde sed hos novi? cur haec exempla paravi?
Quo feror? obscenae procul hinc discedite flammae,
510 Nec, nisi qua fas est germanae, frater ametur —
Si tamen ipse meo captus prior esset amore,
Forsitan illius possem indulgere furori.
Ergo ego, quem fueram non relectura petentem,
Ipsa petam? poterisne loqui? poterisne fateri?
515 Coget amor, potero. vel, si pudor ora tenebit,
Littera celatos arcana fatebitur ignes.
Hoc placet, haec dubiam vicit sententia mentem.
In latus erigitur, cubitoque innixa sinistro
'Viderit: insanos' inquit 'fateamur amores.'
520 Ei mihi! quo labor? quem mens mea concipit ignem?
Et meditata manu componit verba trementi.
Dextra tenet ferrum, vacuam tenet altera ceram.
Incipit, et dubitat: scribit, damnatque tabellas:
Et notat, et delet: mutat, culpatque, probatque:
525 Inque vicem sumptas ponit, positasque resumit.
Quid velit, ignorat; quicquid factura videtur,
Displicet. in vultu est audacia mixta pudori.
Scripta 'soror' fuerat: visum est delere sororem,
Verbaque correctis incidere talia ceris:
530 'Quam, nisi tu dederis, non est habitura salutem,
Hanc tibi mittit amans. pudet, a! pudet edere nomen.
Et si, quid cupiam, quaeris, sine nomine vellem
Posset agi mea causa meo, nec cognita Byblis
Ante foreni, quam spes votorum certa fuisset.'
535 Esse quidem laesi poterat tibi pectoris index
Et color et macies et vultus, et umida saepe
Lumina, nec causa suspiria mota patenti,
Et crebri amplexus, et quae, si forte notasti,
Oscula sentiri non esse sororia possent.
540 Ipsa tamen, quamvis animo grave vulnus habebam,
Quamvis intus erat furor igneus, omnia feci,
Sunt mihi di testes, ut tandem sanior essem:

- Pugnauitque diu violenta Cupidinis arma
Effugere infelix, et plus, quam ferre puellam
545 Posse putes, ego dura tuli. superata fateri
Cogor, opemque tuam timidis exposcere votis.
Tu servare potes, tu perdere solus amantem.
Elige, utrum facias. non hoc inimica precatur,
Sed quae, cum tibi sit iunctissima, iunctior esse
550 Expetit et vinclo tecum propiore ligari.
Iura senes norint, et quid liceatque nefasque
Fasque sit, inquirant, legumque examina seruent.
Conueniens Venus est annis temeraria nostris.
Quid liceat, nescimus adhuc, et cuncta licere
555 Credimus, et sequimur magnorum exempla deorum.
Nec nos aut durus pater aut reverentia famae
Aut timor impediunt: tantum sit causa timendi.
Dulcia fraterno sub nomine furta tegemus.
Est mihi libertas tecum secreta loquendi,
560 Et damus amplexus, et iungimus oscula coram.
Quantum est, quod desit? miserere fatentis amorem,
Et non fassurae, nisi cogeret ultimus ardor:
Neve merere meo subscribi causa sepulchro.
Talia nequiquam perarantem plena reliquit
565 Cera manum, summusque in margine versus adhaesit.
Protinus impressa signat sua crimina gemma,
Quam tinxit lacrimis; linguam defecerat umor:
Deque suis unum famulis pudibunda vocavit,
Et pavidum blandita 'fer has, fidissime, nostro' —
570 Dixit, et adiecit longo post tempore 'fratri.'
Cum daret, elapsae manibus cecidere tabellae.
Omne turbata est, misit tamen. apta minister
Tempora nactus adit traditque latentia verba.
Attonitus subita iuuenis Maeandrius ira
575 Proicit acceptas lecta sibi parte tabellas,
Vixque manus retinens trepidantis ab ore ministri,
'Dum licet, o! vetitae scelerate libidinis auctor,
Effuge!' ait 'qui, si nostrum tua fata pudorem
Non traherent secum, poenas mihi morte dedisses.'

- 580 Ille fugit pavidus , dominaeque ferocia Cauni
Dicta refert . palles audita , Bybli , repulsa ,
Et pavet obsessum glaciale frigore corpus .
Mens tamen ut rediit , pariter rediere furores :
Linguaeque vix tales icto dedit aëre voces :
- 585 'Et merito ! quid enim temeraria vulneris huius
Indicium feci ? quid , quae celanda fuerunt ,
Tam cito commisi properatis verba tabellis ?
Ante erat ambiguus animi sententia dictis
Praetemptanda mihi . ne non sequeretur euntem ,
- 590 Parte aliqua veli , qualis foret aura , notare
Debueram , tutoque mari decurrere , quae nunc
Non exploratis implevi lintea ventis .
Auferor in scopulos igitur , subversaue toto
Obruor oceano , neque habent mea vela recursus .
- 595 Quid quod et ominibus certis prohibebar amor
Indulgere meo , tum cum mihi ferre iubenti
Excidit et fecit spes nostras cera caducas ?
Nonne vel illa dies fuerat , vel tota voluntas ,
Sed potius mutanda dies ? deus ipse monebat
- 600 Signaque certa dabat , si non male sana fuisset .
Et tamen ipsa loqui , nec me committere cerae
Debueram , praesensque meos aperire furores .
Vidisset lacrimas , vultum vidisset amantis ;
Plura loqui poteram , quam quae cepere tabellae .
- 605 Invito potui circumdare brachia collo ,
Et , si reicerer , potui moritura videri
Amplectique pedes , affusaue poscere vitam .
Omnia fecissem , quorum si singula duram
Flectere non poterant , potuissent omnia , mentem .
- 610 Forsitan et missi sit quaedam culpa ministri :
Non adiit apte , nec legit idonea , credo ,
Tempora , nec petiit horamque animumque vacantem .
Haec nocuere mihi . neque enim de tigride natus
Nec rigidas silices solidumve in pectore ferrum
- 615 Aut adamanta gerit , nec lac bibit ille leaenae .
Vincetur . repetendus erit . nec taedia coepti

- Ulla mei capiam, dum spiritus iste manebit.
Nam primum, si facta mihi revocare liceret,
Non coepisse fuit: coepta expugnare secundum est.
620 Quippe nec ille potest, ut iam mea vota relinquam,
Non tamen ausorum semper memor esse meorum.
Et, quia desierim, leviter voluisse videbor,
Aut etiam temptasse illum insidiisque petisse:
Vel certe non hoc, qui plurimus urguet et urit
625 Pectora nostra, deo, sed victa libidine credar.
Denique iam nequeo nil commisisse nefandum.
Et scripsi et petii: temerata est nostra voluntas.
Ut nihil adiciam, non possum innoxia dici.
Quod superest, multum est in vota, in crimina
parvum.’
630 Dixit: et incertae tanta est discordia mentis,
Cum pigeat temptasse, libet temptare. modumque
Exit, et infelix committit saepe repelli.
Mox ubi finis abest, patriam fugit ille nefasque,
Inque peregrina ponit nova moenia terra.
635 Tum vero maestam tota Miletida mente
Defecisse ferunt, tum vero a pectore vestem
Diripuit planxitque suos furibunda lacertos;
Iamque palam est demens, inconcessamque fatetur
Spem veneris, sine qua patriam invisosque penates
640 Deserit, et profugi sequitur vestigia fratris.
Utque tuo motae, proles Semeleia, thyrsos
Ismariae celebrant repetita triennia bacchae,
Byblida non aliter latos ululasse per agros
Bubasides videre nurus. quibus illa relictis
645 Caras et armiferos Lelegas Lyciamque pererrat.
Iam Cragon et Limyren Xanthique reliquerat undas,
Quoque Chimaera iugo mediis in partibus ignem,
Pectus et ora leae, caudam serpentis habebat.
Deficiunt silvae: cum tu lassata sequendo
650 Concidis, et dura positis tellure capillis,
Bybli, iaces, frondesque tuo premis ore caducas.
Saepe etiam nymphae teneris Lelegeïdes ulnis

- Tollere conantur : saepe , ut medeatur amorī,
Praecipiant , surdaeque adhibent solacia menti.
655 Muta iacet , viridesque suis tenet unguibus herbas
Byblis , et umectat lacrimarum gramina rivo .
Naidas his venam , quae numquam arescere posset ,
Subposuisse ferunt . quid enim dare maius habebant ?
Protinus , ut secto piceae de cortice guttae ,
660 Utve tenax gravida manat tellure bitumen ;
Utve sub adventu spirantis lene favoni
Sole remollescit quae frigore constitit unda ;
Sic lacrimis consumpta suis Phoebeia Byblis f. cxliii .
Vertitur in fontem , qui nunc quoque vallibus illis
665 Nomen habet dominae , nigraque sub ilice manat .
Fama novi centum Creteas forsitan urbes
Implesset monstri , si non miracula nuper
Iphide mutata Crete propiora tulisset .
Proxima Gnosiaco nam quondam Phaestia regno
670 Progenuit tellus ignoto nomine Ligdum ,
Ingenua de plebe virum . nec census in illo
Nobilitate sua maior , sed vita fidesque
Inculcata fuit . gravidae qui coniugis aures
Vocibus his monuit , cum iam prope partus adesset :
675 'Quae voveam , duo sunt : minimo ut relevare labore ,
Utque marem parias . onerosior altera sors est ,
Et vires fortuna negat . quod abominor , ergo
Edita forte tuo fuerit si femina partu , —
Invitus mando ; pietas , ignosce ! — necetur .'
680 Dixerat : et lacrimis vultum lavere profusis
Tam qui mandabat , quam cui mandata dabantur .
Sed tamen usque suum vanis Telethusa maritum
Sollicitat precibus , ne spem sibi ponat in arto .
Certa sua est Ligdo sententia . iamque ferendo
685 Vix erat illa gravem maturo pondere ventrem ,
Cum medio noctis spatio sub imagine somni
Inachis ante torum , pompa comitata suorum ,
Aut stetit aut visa est . inerant lunaria fronti
Cornua cum spicis nitido flaventibus auro

- 690 Et regale decus : cum qua latrator Anubis,
 Sanctaque Bubastis, variusque coloribus Apis,
 Quique premit vocem digitoque silentia suadet;
 Sistraque erant, numquamque satis quaesitus Osiris,
 Plenaque somniferis serpens peregrina venenis.
- 695 Tum velut excussam somno et manifesta videntem
 Sic affata dea est : 'pars o Telethusa mearum,
 Pone graves curas, mandataque falle mariti.
 Nec dubites, cum te partu Lucina levarit,
 Tollere quicquid erit. dea sum auxiliaris opemque
- 700 Exorata fero. nec te coluisse quereris
 Ingratum numen.' monuit, thalamoque recessit.
 Laeta toro surgit, purasque ad sidera supplex
 Cressa manus tollens, rata sint sua visa, precatur.
 Ut dolor increvit, seque ipsum pondus in auras
- 705 Expulit, et nata est ignaro femina patre,
 Iussit ali puerum mater mentita. fidemque
 Res habuit, neque erat ficti nisi, conscia, nutrix.
 Vota pater solvit, nomenque inponit avitum:
 Iphis avus fuerat. gavisus est nomine mater,
- 710 Quod commune foret, ne quemquam falleret illo.
 Inpercepta pia mendacia fraude latebant.
 Cultus erat pueri; facies, quam sive puellae,
 Sive dares puero, fuerat formosus uterque.
 Tertius interea decimo successerat annus:
- 715 Cum pater, Iphi, tibi flavam despondet Ianthen,
 Inter Phaestidas quae laudatissima formae
 Dote fuit virgo, Dictaeo nata Teleste.
 Par aetas, par forma fuit, primasque magistris
 Accepere artes, elementa aetatis, ab isdem.
- 720 Hinc amor ambarum tetigit rude pectus, et aequum
 Vulnus utrique dedit. sed erat fiducia dispar:
 Coniugium pactaeque exspectat tempora taedae,
 Quamque virum putat esse, suum fore credit Ianthe;
 Iphis amat, qua posse frui desperat, et auget
- 725 Hoc ipsum flammis, ardetque in virgine virgo;
 Vixque tenens lacrimas 'quis me manet exitus,' inquit

- ‘Cognita quam nulli, quam prodigiosa novaeque
728 Cura tenet Veneris? si di mihi parcere vellent,
730 Naturale malum saltem et de more dedissent.
Nec vaccam vaccae, nec equas amor urit equarum:
Urit oves aries, sequitur sua femina cervum.
Sic et aves coeunt, interque animalia cuncta
Femina femineo correpta cupidine nulla est.
735 Vellem nulla forem. ne non tamen omnia Crete
Monstra ferat, taurum dilexit filia Solis:
Femina nempe marem. meus est furiosior illo,
Si verum profitemur, amor. tamen illa secuta est
Spem Veneris; tamen illa dolis et imagine vaccae
740 Passa bovem est, et erat, qui deciperetur adulter.
Huc licet ex toto sollertia confluat orbe,
Ipse licet revolet ceratis Daedalus alis,
Quid faciet? num me puerum de virgine doctis
Artibus efficiet? num te mutabit, Ianthé?
745 Quin animum firmas, teque ipsa recolligis, Iphi,
Consiliique inopes et stultos excutis ignes?
Quid sis nata, vide, nisi te quoque decipis ipsam,
Et pete quod fas est, et ama quod femina debes.
Spes est, quae capiat, spes est, quae pascat amorem.
750 Hanc tibi res adimit. non te custodia caro
Arcet ab amplexu, nec cauti cura mariti,
Non patris asperitas, non se negat ipsa roganti,
Nec tamen est potiunda tibi: nec, ut omnia fiant,
Esse potes felix; ut dique hominesque laborent.
755 Nunc quoque votorum nulla est pars vana meorum,
Dique mihi faciles, quicquid valere, dederunt;
Quodque ego, vult genitor, vult ipsa, socerque
futurus.
At non vult natura, potentior omnibus istis,
Quae mihi sola nocet. venit ecce optabile tempus,
760 Luxque iugalis adest, et iam mea fiet Ianthé
Nec mihi continget: mediis sitiemus in undis.
Pronuba quid Iano, quid ad haec, Hymenaeae, venitis
Sacra, quibus qui ducat abest, ubi nubimus ambae?’

Pressit ab his vocem . nec lenius altera virgo
765 Aestuatur , utque celer venias , Hymenaeae , precatur .
Quod petit haec , Telethusa timens modo tempora
differt ,
Nunc ficto languore moram trahit , omina saepe
Visaque causatur . sed iam consumpserat omnem
Materiam ficti , dilataque tempora taedae
770 Institerant , unusque dies restabat . at illa
Crinalem capiti vittam nataeque sibi
Detrahit , et passis aram complexa capillis
'Isi , Paraetionium Mareoticaeque arva Pharonque
Quae colis , et septem digestum in cornua Nilum :
775 Fer , precor ,' inquit 'opem , nostroque medere timori .
Te , dea , te quondam tuaque haec insignia vidi
[Cunctaque cognovi , sonitum comitantiaque aera]
Sistrorum , memorique animo tua iussa notavi .
Quod videt haec lucem , quod non ego punior , ecce
780 Consilium munusque tuum est . miserere duarum ,
Auxilioque iuva .' lacrimae sunt verba secutae .
Visa dea est movisse suas , et moverat , aras ,
Et templi tremuere fores , imitataque lunam
Cornua fulserunt , crepuitque sonabile sistrum .
785 Non securi quidem , fausto tamen omine laeta
Mater abit templo . sequitur comes Iphis euntem ,
Quam solita est , maiore gradu : nec candor in ore
Permanet , et vires augentur , et acrior ipse est
Vultus , et incomptis brevior mensura capillis :
790 Plusque vigoris adest , habuit quam femina . nam quae
Femina nuper eras , puer es . date munera templis ,
Nec timida gaudete fide ! dant munera templis ,
Addunt et titulum : titulus breve carmen habebat
'Dona puer solvit quae femina voverat Iphis' .
795 Postera lux radiis latum patefecerat orbem , f. cxliv .
Cum Venus et Iuno sociosque Hymenaeus ad ignes
Conveniunt , potiturque sua puer Iphis Ianthe .

LIBER DECIMUS.

- Inde per inmensum croceo velatus amictu
Aethera digreditur, Ciconumque Hymenaeus ad oras
Tendit, et Orphea nequiquam voce vocatur.
Affuit ille quidem, sed nec sollemnia verba
5 Nec laetos vultus nec felix attulit omen.
Fax quoque, quam tenuit, lacrimoso stridula fumo
Usque fuit, nullosque invenit motibus ignes.
Exitus auspicio gravior. nam nupta per herbas
Dum nova naiadum turba comitata vagatur,
10 Occidit in talum serpentis dente recepto.
Quam satis ad superas postquam Rhodopeius auras
Deflevit vates, ne non temptaret et umbras,
Ad Styga Taenaria est ausus descendere porta:
Perque leves populos simulacraque functa sepulchro
15 Persephonen adiit inamoenaque regna tenentem
Umbrarum dominum. pulsisque ad carmina nervis
Sic ait: 'o positi sub terra numina mundi,
In quem reccidimus, quicquid mortale creamur:
Si licet, et falsi positis ambagibus oris
20 Vera loqui sinitis, non huc, ut opaca viderem
Tartara, descendi; nec uti villosa colubris
Terna Medusaei vincirem guttura monstri.
Causa viae coniunx, in quam calcata venenum
Vipera diffudit, crescentesque abstulit annos.
25 Posse pati volui, nec me temptasse negabo:
Vicit Amor. supera deus hic bene notus in ora est:
An sit et hic, dubito; sed et hic tamen auguror esse,
Famaque si veteris non est mentita rapinae,
Vos quoque iunxit amor. per ego haec loca plena
timoris,
30 Per Chaos hoc ingens vastique silentia regni,
Eurydices, oro, properata retexite fata.
Omnia debentur vobis, paulumque morati
Serijs aut citius sedem properamus ad unam

- Tendimus huc omnes , haec est domus ultima , vosque
35 Humani generis longissima regna tenetis .
Haec quoque , cum iustos matura peregerit annos ,
Iuris erit vestri : pro munere poscimus usum .
Quod si fata negant veniam pro coniuge , certum est
Nolle redire mihi : leto gaudete duorum .
- 40 Talia dicentem nervosque ad verba moventem
Exsanguis flebant animae : nec Tantalus undam
Captavit refugam , stupuitque Ixionis orbis ,
Nec carpere iecur volucres , urnisque vacarunt
Belides , inque tuo sedisti , Sisyphæ , saxo .
- 45 Tunc primum lacrimis victarum carmine fama est
Eumenidum maduisse genas . nec regia coniunx
Sustinet oranti , nec qui regit ima , negare :
Eurydicenque vocant . umbras erat illa recentes
Inter , et incessit passu de vulnere tardo .
- 50 Hanc simul et legem Rhodopeius accipit Orpheus ,
Ne flectat retro sua lumina , donec Avernas
Exierit valles ; aut irrita dona futura .
Carpitur acclivis per muta silentia trames ,
Arduus , obscurus , caligine densus opaca .
- 55 Nec procul afuerunt telluris margine summae :
Hic , ne deficeret , metuens , avidusque videndi ,
Flexit amans oculos : et protinus illa relapsa est ,
Bracchiaque intendens prendique et prendere certus
Nil nisi cedentes infelix arripit auras .
- 60 Iamque iterum moriens non est de coniuge quicquam
Questa suo : quid enim nisi se quereretur amatam ?
Supremumque vale , quod iam vix auribus ille
Acciperet , dixit , revolutaque rursus eodem est .
Non aliter stupuit gemina nece coniugis Orpheus ,
- 65 Quam tria qui timidus , medio portante catenas ,
Colla canis vidit ; quem non pavor ante reliquit ,
Quam natura prior , saxo per corpus oborto : f. cxlv .
Quique in se crimen traxit voluitque videri
Olenos esse nocens , tuque , o confisa figurae ,
- 70 Infelix Lethaea , tuæ , iunctissima quondam

- Pectora, nunc lapides, quos umida sustinet Ide. f. cxlvi.
Orantem frustra que iterum transire volentem
Portitor arcuerat. septem tamen ille diebus
Squalidus in ripa Cereris sine munere sedit:
75 Cura dolorque animi lacrimaeque alimenta fuere.
Esse deos Erebi crudeles questus, in altam
Se recipit Rhodopen pulsumque aquilonibus Haemum
Tertius aequoreis inclusum Piscibus annum
Finierat Titan, omnemque refugerat Orpheus
80 Femineam Venerem, seu quod male cesserat illi,
Sive fidem dederat. multas tamen ardor habebat
Iungere se vati: multae doluere repulsae.
Ille etiam Thracum populis fuit auctor, amorem
In teneros transferre mares, citraque iuventam
85 Aetatis breve ver et primos carpere flores.
Collis erat, collemque super planissima campi
Area, quam viridem faciebant graminis herbae.
Umbra loco deerat. qua postquam parte resedit
Dis genitus vates et fila sonantia movit,
90 Umbra loco venit. non Chaonis afuit arbor,
Non nemus Heliadum, non frondibus aesculus altis,
Nec tiliae molles, nec fagus et innuba laurus,
Nec coryli fragiles et fraxinus utilis hastis
Enodisque abies cirrataque glandibus ilex
95 Et platanus genialis acerque coloribus inpar,
Amnicolaeque simul salices et aquatica lotos
Perpetuoque virens buxum tenuesque myricae
Et bicolor myrtus et bacis caerula tinus.
Vos quoque, flexipedes hederæ, venistis et una
100 Pampineae vites et amictae vitibus ulmi:
Ornique et piceae pomoque onerata rubenti
Arbutus et lentæ, victoris præmia, palmae
Et succincta comas hirsutaque vertice pinus,
Grata deum matri; siquidem Cybeleius Attis
105 Exiit hac hominem, truncoque induruit illo. f. cxlvii.
Affuit huic turbae metas imitata cupressus,
Nunc arbor, puer ante deo dilectus ab illo,

- Qui citharam nervis et nervis temperat arcum.
Namque sacer nymphis Carthaea tenentibus arva
110 Ingens cervus erat, lateque patentibus altas
Ipse suo capitū praebebat cornibus umbras.
Cornua fulgebant auro, denissaque in armos
Pendebant tereti gemmata monilia collo.
Bulla super frontem parvis argentea loris
115 Vincita movebatur, parilique aetate: nitebant
Auribus e geminis circum cava tempora bacae.
Isque metu vacuus naturalique pavore
Deposito celebrare domos, mulcendaque colla
Quamlibet ignotis manibus praebere solebat.
120 Sed tamen ante alios, Caeae pulcherrime gentis,
Gratus erat, Cyparisse, tibi. tu pabula cervum
Ad nova, tu liquidi ducebas fontis ad undam:
Tu modo texebas varios per cornua flores,
Nunc eques in tergo residens huc laetus et illuc
125 Molliā purpureis frenabas ora capistris.
Aestus erat, mediusque dies; solisque vapore
Concava litorei fervebant bracchia Cancri:
Fessus in herbosa posuit sua corpora terra
Cervus, et arborea frigus ducebat ab umbra.
130 Hunc puer inprudens iaculo Cyparissus acuto
Fixit: et ut saevo morientem vulnere vidit,
Velle mori statuit. quae non solacia Phoebus
Dixit, at utiliter pro materiaque doleret,
Admonuit! gemit ille tamen, munusque supremum
135 Hoc petit a superis, ut tempore lugeat omni.
Iamque, per immensos egesto sanguine fletus,
In viridem verti coeperunt membra colorem,
[Et modo qui nivea pendebant fronte capilli,]
Horrida caesaries fieri, sumptoque rigore
140 Sidereum gracili spectare cacumine caelum. f. cxlviii.
Ingemuit, tristisque deus 'lugebere nobis,
Lugebisque alios, aderisque dolentibus' inquit.
Tale nemus vates attraxerat, inque ferarum
Concilio medius turba volucrumque sedebat.

- 145 Ut satis impulsas temptavit pollice chordas
Et sensit varios, quamvis diversa sonarent,
Concordare modos, hoc vocem carmine movit:
‘Ab Iove, Musa parens, — cedunt Iovis omnia
regno —
Carmina nostra move. Iovis est mihi saepe potestas
- 150 Dicta prius: cecini plectro graviore Gigantas
Sparsaque Phlegraeis victricia fulmina campis:
Nunc opus est leviores lyra, puerosque canamus
Dilectos superis, inconcessisque puellas
Ignibus attonitas meruisse libidine poenam.
- 155 Rex superum Phrygii quondam Ganymedis amore
Arsit; et inventum est aliquid, quod Iuppiter esse,
Quam quod erat, mallet. nulla tamen alite verti f. cxlix.
Dignatur, nisi quae posset sua fulmina ferre.
Nec mora, percusso mendacibus aëre pennis
- 160 Abripit Iliaden; qui nunc quoque pocula miscet,
Invitaque Iovi nectar Iunone ministrat.
Te quoque, Amyclaide, posuisset in aethere
Phoebus,
Tristia si spatium ponendi fata dedissent.
Qua licet, aeternus tamen es: quotiensque repellit
- 165 Ver hiemem, Piscique Aries succedit aquoso,
Tu totiens oreris, viridique in caespite flores.
Te meus ante omnes genitor dilexit, et orbe
In medio positi caruerunt praeside Delphi,
Dum deus Eurotan inmunitamque frequentat
- 170 Sparten. nec citharae nec sunt in honore sagittae:
Inmemor ipse sui non retia ferre recusat,
Non tenuisse canes, non per iuga montis iniqui
Isse comes; longaque alit assuetudine flammās.
Iamque fere medius Titan venientis et actae
- 175 Noctis erat, spatioque pari distabat utrimque:
Corpora veste levānt, et suco pinguis olivi
Splendescunt, latique ineunt certamina disci.
Quem prius aërias libratum Phoebus in auras
Misit, et oppositas disiecit pondere nubes.

- 180 Reccidit in solidam longo post tempore terram
 Pondus, et exhibuit iunctam cum viribus artem.
 Protinus imprudens actusque cupidine lusus
 Tollere Taenarides orbem properabat. at illum
 Dura repercusso subiecit verbere tellus
- 185 In vultus, Hyacinthe, tuos. expalluit aequae
 Quam puer ipse deus, collapsosque excipit artus,
 Et modo te refovet, modo tristia vulnera siccant,
 Nunc animam admotis fugientem sustinet herbis.
 Nil prosunt artes; erat inmedicabile vulnus.
- 190 Ut siquis violas rignove papaver in horto
 Liliaque infringat, [fulvis haerentia lignis
 Marcida demittant subito caput illa gravatum,
 Nec se sustineant, spectentque cacumine terram;
 Sic vultus moriens] iacet et defecta vigore
- 195 Ipsa sibi est oneri cervix umeroque recumbit.
 "Laberis, Oealide, prima fraudate iuventa,"
 Phoebus ait "videoque tuum, mea crimina, vulnus.
 Tu dolor es facinusque meum: mea dextera leto
 Inscribenda tuo est! ego sum tibi funeris auctor."
- 200 [Quae mea culpa tamen? nisi si luisse vocari
 Culpa potest, nisi culpa potest et amasse vocari.
 Atque utinam merito vitam, tecumve liceret
 Reddere! quod quoniam fatali lege tenemur,
 Semper eris mecum, memorique haerebis in ore.
- 205 Te lyra pulsa manu, te carmina nostra sonabunt:
 Flosque novus scripto gemitus imitabere nostros.
 Tempus et illud erit, quo se fortissimus heros
 Addat in hunc florem, folioque legatur eodem."
 Talia dum vero memorantur Apollinis ore,]
- 210 Ecce cruor, qui fusus humo signaverat herbas, & c.
 Desinit esse cruor, Tyrioque nitentior ostro
 Flos oritur, formamque capit quam lilia, si non
 Purpureus color his, argenteus esset in illis.
 [Non satis hoc Phoebo est — is enim fuit auctor
 honoris —]
- 215 Ipse suos gemitus foliis inscribit, et AI AI

Flos habet inscriptum, funestaque littera ducta est.
 Nec genuisse pudet Sparten Hyacinthon, honorque
 Durat in hoc aevi, celebrandaque more priorum
 Annua praelata redeunt Hyacinthia pompa.

- 220 At si forte roges fecundam Amathunta metallis,
 An genuisse velit Propoetidas, abnuet aequae
 Atque illos, gemino quondam quibus aspera cornu
 Frons erat; unde etiam nomen traxere Cerastae.
 Ante fores horum stabat Iovis Hospitis ara,
 225 Ingluvie sceleris. quam siquis sanguine tinctam
 Advena vidisset, mactatos crederet illic
 Lactantes vitulos Amathusiacasque bidentes.
 Hospes erat caesus. sacris offensa nefandis,
 Ipsa suas urbes Ophiusiaque arva parabat
 230 Deserere alma Venus. "sed quid loca grata, quid
 urbes

Peccavere meae? quod crimen' dixit 'in illis?
 Exilio poenam potius gens impia pendat,
 Vel nece, vel siquid medium mortisque fugaeque.
 Idque quid esse potest, nisi versae poena figurae?" f. cli.

- 235 Dum dubitat, quo mutet eos, ad cornua vultum
 Flexit, et admonita est haec illis posse relinqui:
 Grandiaque in torvos transformat membra iuencos.

Sunt tamen obscenae Venerem Propoetides ausae
 Esse negare deam. pro quo sua, numinis ira,

- 240 Corpora cum forma primae vulgasse feruntur:
 Utque pudor cessit, sanguisque induruit oris,
 In rigidum parvo silicem discrimine versae. f. clii.

Quas quia Pygmalion aevum per crimen agentes
 Viderat, offensus vitiis, quae plurima menti

- 245 Femineae natura dedit, sine coniuge caelebs
 Vivebat, thalamique diu consorte carebat.

Interea niveum mira feliciter arte

Sculpsit ebur, formamque dedit, qua femina nasci
 Nulla potest: operisque sui concepit amorem.

- 250 Virginis est verae facies, quam vivere credas,
 Et, si non obstet reverentia, velle moveri:

- Ars adeo latet arte sua . miratur , et haurit
Pectore Pygmalion simulati corporis ignes .
Saepe manus operi temptantes admovet , an sit
255 Corpus , an illud ebur : nec adhuc ebur esse fatetur .
Oscula dat , reddique putat ; loquiturque , tenetque ,
Et credit tactis digitos insidere membris :
Et metuit , pressos veniat ne livor in artus .
Et modo blanditias adhibet , modo grata puellis
260 Munera fert illi , conchas teretesque lapillos ,
Et parvas volucres et flores mille colorum ,
Liliaque pictasque pilas et ab arbore lapsas
Heliadum lacrimas . ornat quoque vestibus artus :
Dat digitis gemmas , dat longa monilia collo ;
265 Aure leves baccae , redimicula pectore pendent .
Cuncta decent : nec nuda minus formosa videtur .
Collocat hanc stratis concha Sidonide tinctis ,
Appellatque tori sociam , adclinataque colla
Mollibus in plumis , tamquam sensura , reponit .
270 Festa dies Veneris tota celeberrima Cypro
Venerat , et pandis inductae cornibus aurum
Conciderant ictae nivea cervice iuvencae ,
Turaque fumabant : cum munere functus ad aras
Constitit et timide "si di dare cuncta potestis ,
275 Sit coniunx , opto' non ausus 'eburnea virgo'"
Dicere , Pygmalion 'similis mea' dixit 'eburnae ."
Sensit , ut ipsa suis aderat Venus aurea festis :
[Vota quid illa velint : et , amici numinis omen ,]
Flamma ter accensa est apicemque per aëra duxit .
280 Ut rediit , simulacra suae petit ille puellae ,
Incumbensque toro dedit oscula . visa tepere est :
[Admoveret os iterum , manibus quoque pectora temptat :
Temptatum mollescit ebur , positoque rigore
Subsidit digitis , ceditque , ut Hymettia sole
285 Cera remollescit , tractataque pollice multas
Flectitur in facies , ipsoque fit utilis usu .
Dum stupet , et dubie gaudet , fallique veretur ,
Rursus amans rursusque manu sua vota retractat .]

- Corpus erat : saliunt temptatae pollice venae. f. clliii.
290 Tum vero Paphius plenissima concipit heros
Verba , quibus Veneri grates agit , oraque tandem
Ore suo non falsa premit : dataque oscula virgo
Sensit , et erubuit , timidumque ad lumina lumen
Attollens pariter cum caelo vidit amantem .
295 Coniugio , quod fecit , adest dea . iamque coactis
Cornibus in plenum noviens lunaribus orbem
Illa Paphon genuit , de qua tenet insula nomen .
Editus hac ille est , qui , si sine prole fuisset ,
Inter felices Cinyras potuisset haberi .
300 Dira canam . procul hinc natae , procul este parentes .
Aut , mea si vestras mulcebunt carmina mentes ,
Desit in hac mihi parte fides , nec credite factum ;
Vel , si credetis , facti quoque credite poenam .
304 Si tamen admissum sinit hoc natura videri ,
306 Gratulor huic terrae , quod abest regionibus illis ,
Quae tantum genuere nefas . sit dives amomo ,
Cinnamaque costumque suum sudataque ligno
Tura ferat , floresque alios Panchaia tellus ,
310 Dum ferat et murræ . tanti nova non fuit arbor .
Ipse negat nocuisse tibi sua tela Cupido ,
Myrrha , facesque suas a crimine vindicat isto .
Stipite te Stygio tumidisque adflavit echidnis
E tribus una soror . scelus est odisse parentem :
315 Illic amor est odio maius scelus . undique lecti
Te cupiunt procures , totoque oriente iuventa
Ad thalami certamen adest . ex omnibus unum
Elige , Myrrha , virum : dum ne sit in omnibus unus .
Illa quidem sentit , foedoque repugnat amori ,
320 Et secum “quo mente feror ? quid molior ?” inquit :
‘Di , precor , et Pietas , sacrataque iura parentum ,
Hoc prohibete nefas , scelerique resistite nostro :
Si tamen hoc scelus est . sed enim damnare negaret
Hanc Venerem Pietas . coeunt animalia nullo
325 Cetera dilectu , nec habetur turpe iuvencae
Ferre patrem tergo ; fit equo sua filia coniunx ,

- Quasque creavit init pecudes caper ; ipsaque , cuius
Semine concepta est , ex illo concipit ales .
Felices , quibus ista licent ! humana malignas
330 Cura dedit leges , et quod natura remittit ,
Invida iura negant . gentes tamen esse feruntur ,
In quibus et nato genetrix et nata parenti
Iungitur , et pietas geminato crescit amore .
Me miseram , quod non nasci mihi contigit illic ,
335 Fortunaque loci laedor ! — quid in ista revolvor ?
Spes interdictae discedite ! dignus amari
Ille , sed ut pater , est — ergo si filia magni
Non essem Cinyrae , Cinyrae concumbere possem .
Nunc quia tam meus est , non est meus , ipsaque
damno
340 Est mihi proximitas : aliena potentior essem .
Ire libet procul hinc patriaeque relinquere fines ,
Dum scelus effugiam . retinet malus ardor amantem :
Ut praesens spectem Cinyram , tangamque , loquarque ,
Osculaque admoveam , si nil conceditur ultra —
345 Ultra aut respectare aliquid potes , impia virgo ?
Et quot confundas et iura et nomina , sentis ?
Tune eris et matris paelex et adultera patris ?
Tune soror nati genetrixque vocabere fratris ?
Nec metues atro crinitas angue sorores ,
350 Quas facibus saevis oculos atque ora petētes
Noxia corda vident ? at tu , dum corpore non es
Passa nefas , animo ne concipe , neve potentis
Concubitu vetito naturae pollue foedus .
Velle puta , res ipsa vetat . pius ille , memorque
355 Moris — et o vellem similis furor esset in illo ! ”
Dixerat . at Cinyras , quem copia digna procorum ,
Quid faciat , dubitare facit , scitatur ab ipsa ,
Nominibus dictis , cuius velit esse mariti .
Illa silet primo : patriisque in vultibus haerens
360 Aestuat , et tepido suffundit lumina rore .
Virginei Cinyras haec credens esse timoris ,
Flere vetat , siccatque genas , atque oscula iungit .

- Myrrha datis nimium gaudet : consultaque , qualem
Optet habere virum , "similem tibi" dixit . at ille
365 Non intellectam vocem conlaudat , et "esto
Tam pia semper" ait . pietatis nomine dicto
Demisit vultus sceleris sibi conscia virgo .
Noctis erat medium , curasque et corpora somnus
Solverat . at virgo Cinyreia pervigil igni
370 Carpitur indomito , furiosaque vota retractat .
Et modo desperat , modo vult temptare . pudetque ,
Et cupit , et , quid agat , non invenit . utque securi
Saucia trabs ingens , ubi plaga novissima restat ,
Quo cadat , in dubio est , omnique a parte timetur :
375 Sic animus vario labefactus vulnere nutat
Huc levis atque illuc , momentaque sumit utroque .
Nec modus aut requies , nisi mors , reperitur amoris .
Mors placet . erigitur , laqueoque innectere fauces
Destinat . et zona summo de poste revincta
380 "Care vale Cinyra , causamque intellege mortis !"
Dixit , et aptabat patienti vincula collo .
Murmura verborum fidas nutricis ad aures
Pervenisse ferunt , limen servantis alumnae .
Surgit anus , reseratque fores : mortisque paratae
385 Instrumenta videns , spatium conclamat eodem
Seque ferit scinditque sinus ereptaque collo
Vincula dilaniat . tum denique flere vacavit ,
Tum dare complexus , laqueique requirere causam .
Muta silet virgo terramque inmota tuetur ,
390 Et deprensa dolet tardae conamina mortis .
Instat anus , canosque suos et inania nudans
Ubera per cunas alimentaue prima precatur ,
Ut sibi committat , quicquid dolet . illa rogantem
Aversata gemit . certa est exquirere nutrix
395 Nec solam spondere fidem . "dic" inquit "opemque
Me sine ferre tibi . non est mea pigra senectus .
Seu furor est , habeo , quae carmine sanet et herbis :
Sive aliquis nocuit , magico lustrabere ritu .
Ira deum sive est , sacris placabilis ira .

- 400 Quid rear ulterius ? certe fortuna domusque
Sospes et in cursu est . vivunt genetrixque , paterque .”
Myrrha , patre audito , suspiria duxit ab imo
Pectore . nec nutrix etiamnum concipit ullum
Mente nefas , aliquemque tamen praesentit amorem .
- 405 Propositique tenax , quodcumque est , orat , ut ipsi
Indicet , et gremio lacrimantem tollit anili ,
Atque ita complectens infirmis membra lacertis ,
“Sensimus ,” inquit ‘amas . et in hoc mea , pone
timorem ,
Sedulitas erit apta tibi . nec sentiet umquam
- 410 Hoc pater .” exsiluit gremio furibunda , torumque
Ore premens , “discede , precor , miseroque pudori
Parce !” ait . instanti “discede , aut desine” dixit
‘Quaerere , quid doleam . scelus est , quod scire
laboras .”
- Horret anus , tremulasque manus annisque metuque
- 415 Tendit , et ante pedes supplex procumbit alumnae ,
Et modo blanditur , modo , si non conscia fiat ,
Terret , et indicium laquei coeptaеque minatur
Mortis , et officium commisso spondet amori .
Extulit illa caput , lacrimisque implevit obortis
- 420 Pectora nutricis ; conataque saepe fateri ,
Saepe tenet vocem , pudibundaque vestibus ora
Texit et “o” dixit ‘felicem coniuge matrem !”
Hactenus , et gemuit . gelidos nutricis in artus
Ossaеque , sensit enim , penetrat tremor , albaeque toto
- 425 Vertice canities rigidis stetit hirta capillis .
Multaque , ut excuteret diros , si posset , amores ,
Addidit . at virgo scit se non falsa moneri ,
Certa mori tamen est , si non potiat amorē .
“Vive ,” ait haec ‘potiere tuo” — et , non ausa
“parente”
- 430 Dicere , conticuit ; promissaеque numine firmat .
Festa piae Cereris celebrabant annua matres
Illa , quibus nivea velatae corpora veste
Primitias frugum dant spicea sarta suarum .

- Perque novem noctes venerem tactusque viriles
435 In vetitis numerant. turba Cenchreis in illa,
Regis adest coniunx, arcanaque sacra frequentat.
Ergo legitima vacuus dum coniuge lectus,
Nacta gravem vino Cinyram male sedula nutrix,
Nomine mentito, veros exponit amores,
440 Et faciem laudat. quaesitis virginis annis
"Par" ait "est Myrrhae." quam postquam adducere
iussa est,
Utque domum rediit, "gaude, mea" dixit "alumna:
Vicimus." infelix non toto pectore sentit
Laetitiā virgo, praesagaeque pectora maerent,
445 Sed tamen et gaudet: tanta est discordia mentis.
Tempus erat, quo cuncta silent; interque Triones
Flexerat obliquo plaustrum temone Bootes.
Ad facinus venit illa suum. fugit aurea caelo
Luna, tegunt nigrae latitantia sidera nubes:
450 Nox caret igne suo. primus tegis, Icare, vultus,
Erigoneque pio sacrata parentis amore.
Ter pedis offensi signo est revocata, ter omen
Funereus bubo letali carmine fecit.
It tamen, et tenebrae minuunt noxque atra pudorem.
455 Nutricisque manum laeva tenet, altera motu
Caecum iter explorat. thalami iam limina tangit,
Iamque fores aperit, iam ducitur intus. at illi
Poplite succiduo genua intremuere, fugitque
Et color et sanguis, animusque relinquit euntem.
460 Quoque suo propior sceleri est, magis horret, et ausi
Paenitet, et vellet non cognita posse reverti.
Cunctantem longaeva manu deducit, et alto
Admotam lecto cum traderet, "accipe," dixit
"Ista tua est, Cinyra" devotaque corpora iunxit.
465 Accipit obsceno genitor sua viscera lecto,
Virgineosque metus levat, hortaturque timentem.
Forsitan aetatis quoque nomine "filia" dixit:
Dixit et illa "pater," sceleri ne nomina desint.
Plena patris thalamis excedit, et impia diro

- 470 Semina fert utero , conceptaque crimina portat .
 Postera nox facinus geminat . nec finis in illa est ;
 Cum tandem Cinyras , avidus cognoscere amantem
 Post tot concubitus , illato lumine vidit
 Et scelus et natam : verbisque dolore retentis
 475 Pendenti nitidum vagina diripit ensem .
 Myrrha fugit , tenebrisque et caecae munere noctis
 Intercepta neci est : latosque vagata per agros
 Palmiferos Arabas Panchaeaque rura relinquit .
 Perque novem erravit redeuntis cornua lunae ,
 480 Cum tandem terra requievit fessa Sabaea ,
 Vixque uteri portabat onus . tum nescia voti
 Atque inter mortisque metus et taedia vitae
 Est tales complexa preces : "o siqua patetis
 Numina confessis , merui nec triste recuso
 485 Supplicium . sed ne violem vivosque superstes
 Mortuaque extinctos , ambobus pellite regnis ,
 Mutataeque mihi vitamque necemque negate ."
 Numen confessis aliquod patet . ultima certe
 Vota suos habuere deos : nam crura loquentis
 490 Terra supervenit , ruptosque obliqua per ungues
 Porrigitur radix , longi firmamina trunci ;
 Ossaue robur agunt , mediaque manente medulla
 Sanguis it in sucos , in magnos brachia ramos ,
 In parvos digiti ; duratur cortice pellis .
 495 Iamque gravem crescens uterum perstrinxerat arbor ,
 Pectoraque obruerat , collumque operire parabat :
 Non tulit illa moram , venientique obvia ligno
 Subsedit , mersitque suos in cortice vultus . f. oliv.
 Quae quamquam amisit veteres cum corpore sensus ,
 500 Flet tamen , et tepidae manant ex arbore guttae .
 Est honor e lacrimis ; stillataque cortice murra
 Nomen erile tenet nullique tacebitur aeo .
 At male conceptus sub robore creverat infans ,
 Quaerebatque viam , qua se genetrice relicta
 505 Exsereret . media gravidus tumet arbore venter :
 Tendit onus matrem . neque habent sua verba dolores

- Nec Lucina potest parientis voce vocari .
Nitenti tamen est similis , curvataque crebros
Dat gemitus arbor , lacrimisque cadentibus umet .
510 Constitit ad ramos mitis Lucina dolentes ,
Admovitque manus et verba puerpera dixit .
Arbor agit rimas et fissa cortice vivum
Reddit onus ; vagitque puer : quem mollibus herbis
Naides inpositum lacrimis unxere parentis .
515 Laudaret faciem Livor quoque . qualia namque
Corpora nudorum tabula pinguntur Amorum ,
Talis erat : sed , ne faciat discrimina cultus ,
Aut huic adde leves , aut illi deme pharetras .
Labitur occulte fallitque volatilis aetas ,
520 Et nihil est annis velocius . ille sorore
Natus avoque suo , qui conditus arbore nuper ,
Nuper erat genitus , modo formosissimus infans ,
Iam iuvenis , iam vir , iam se formosior ipso est :
Iam placet et Veneri , matrisque ulciscitur ignes .
525 Namque pharetratus dum dat puer oscula matri ,
Inscius extanti destrinxit harundine pectus .
Laesa manu natum dea reppulit . altius actum
Vulnus erat specie , primoque fefellerat ipsam .
Capta viri forma non iam Cythereia curat
530 Litora , non alto repetit Paphon aequore cinctam
Piscosamque Gnidon , gravidamve Amathunta metallis :
Abstinet et caelo : caelo praefertur Adonis .
Hunc tenet , huic comes est : assuetaque semper
in umbra
Indulgere sibi formamque augere colendo ,
535 Per iuga , per silvas dumosaque saxa vagatur
Fine genus vestem ritu succincta Dianae ;
Hortaturque canes , tutaeque animalia praedae ,
Aut pronos lepores , aut celsum in cornua cervum ,
Aut agitat dammas : a fortibus abstinet apris ,
540 Raptoresque lupos armatosque unguibus ursos
Vitat et armenti saturatos caede leones .
Te quoque , ut hos timeas , siquid prodesse monendo

- Possit, Adoni, monet, "fortis" que "fugacibus esto :"
 Inquit "in audaces non est audacia tuta.
- 545 Parce meo, iuvenis, temerarius esse periclo;
 Neve feras, quibus arma dedit natura, lacesse,
 Stet mihi ne magno tua gloria. non movet aetas
 Nec facies nec quae Venerem movere, leones
 Saetigerosque sues, oculosque animosque ferarum.
- 550 Fulmen habent acres in aduncis dentibus apri:
 Impetus est fulvis et vasta leonibus ira;
 Invisumque mihi genus est." quae causa, roganti
 "Dicam," ait "et veteris monstrum mirabere culpae.
 Sed labor insolitus iam me lassavit, et ecce
- 555 Opportuna sua blanditur populus umbra,
 Datque torum caespes: libet hac requiescere tecum"
 Et requievit humo, pressitque et gramen et ipsum,
 Inque sinu iuvenis posita cervice reclinis
 Sic ait, ac mediis interserit oscula verbis.
- 560 "Forsitan audieris aliquam certamine cursus
 Veloces superasse viros. non fabula rumor
 Ille fuit; superabat enim. nec dicere posses,
 Laude pedum, formaene bono praestantior esset.
 Scitanti deus huic de coniuge "'coniuge' dixit
- 565 'Nil opus est, Atalanta, tibi. fuge coniugis usum.
 Nec tamen effugies, teque ipsa viva carebis.'"
 Territa sorte dei per opacas innuba silvas
 Vivit, et instantem turbam violenta procorum
 Condicione fugat, nec "'sum potiunda, nisi' inquit
- 570 'Victa prius cursu. pedibus contendite mecum:
 Praemia veloci coniunx thalamique dabuntur;
 Mors pretium tardis. ea lex certaminis esto.'"
 Illa quidem inmitis: sed tanta potentia formae est,
 Venit ad hanc legem temeraria turba procorum.
- 575 Sederat Hippomenes cursus spectator iniqui,
 Et "'petitur cuiquam per tanta pericula coniunx?'"
 Dixerat, ac nimios iuvenum damnarat amores.
 Ut faciem et posito corpus velamine vidit,
 Quale meum, vel quale tuum, si femina fias,

- 580 Obstipuit, tollensque manus "ignoscite," dixit
 'Quos modo culpavi. nondum mihi praemia nota,
 Quae peteretis, erant.'" laudando concipit ignes,
 Et, ne quis iuvenum currat velocius, optat
 Invidiaque timet. ["sed cur certaminis huius
 585 Intemptata mihi fortuna relinquitur?" inquit
 'Audentes deus ipse iuvat.'" dum talia secum
 Exigit Hippomenes, passu volat alite virgo.
 Quae quamquam Scythica non secius ire sagitta
 Aonio visa est iuveni, tamen ille decorem
 590 Miratur magis. et cursus facit ille decorem.
 Aura refert ablata citis talaria plantis:
 Tergaque iactantur crines per eburnea, quaeque
 Poplitibus suberant picto genualia limbo:
 Inque puellari corpus candore ruborem
 595 Traxerat, haud aliter, quam cum super atria velum
 Candida purpureum simulatas inficit umbras.
 Dum notat haec hospes,] decursa novissima meta est,
 Et tegitur festa victrix Atalanta corona.
 Dant gemitum victi, penduntque ex foedere poenas.
 600 Non tamen eventu iuvenis deterritus horum
 Constitit in medio, vultuque in virgine fixo
 "Quid facilem titulum superando quaeris inertes?
 Mecum confer!" ait 'seu me fortuna potentem
 Fecerit, a tanto non indignabere vinci.
 605 Namque mihi genitor Megareus Onchestius: illi
 Est Neptunus avus: pronepos ego regis aquarum.
 Nec virtus citra genus est. seu vincar, habebis
 Hippomene victo magnum et memorabile nomen.'"
 Talia dicentem molli Schoeneia vultu
 610 Aspicit, et dubitat, superari an vincere malit.
 Atque ita "quis deus hunc formosis" inquit 'iniquus
 Perdere vult, caraeque iubet discrimine vitae
 Coniugium petere hoc? non sum, me iudice, tanti.
 Nec forma tangor, — poteram tamen hac quoque
 tangi —
 615 Sed quod adhuc puer est. non me movet ipse, sed aetas.

Quid, quod inest virtus et mens interrita leti?
 Quid, quod ab aequorea numeratur origine quartus?
 Quid, quod amat, tantique putat conubia nostra,
 Ut pereat, si me fors illi dura negarit?
 620 Dum licet, hospes, abi, thalamosque relinque
 cruentos.

Coniugium crudele meum est. tibi nubere nulla.
 Nolet; et optari potes a sapiente puella.
 Cur tamen est mihi cura tui, tot iam ante peremptis?
 Viderit! intereat, quoniam tot caede procorum
 625 Admonitus non est, agiturque in taedia vitae. —
 Occidet hic igitur, voluit quia vivere mecum,
 Indignamque necem pretium patietur amoris?
 Non erit invidiae victoria nostra ferendae.
 Sed non culpa mea est. utinam desistere velles!
 630 Aut, quoniam es demens, utinam velocior esses! —
 At quam virgineus puerili vultus in ore est!
 A! miser Hippomene, nollem tibi visa fuissem!
 Vivere dignus eras. quod si felicior essem,
 Nec mihi coniugium fata inportuna negarent,
 635 Unus eras, cum quo sociare cubilia vellem.”
 Dixerat: utque rudis, primoque Cupidine tacta,
 Quid facit, ignorans, amat et non sentit amorem.
 Iam solitos poscunt cursus populusque paterque:
 Cum me sollicita proles Neptunia voce
 640 Invocat Hippomenes, “‘Cytherea’ que ‘comprecor,

ausis
 Assit’ ait ‘nostris et quos dedit, adiuvet ignes.’”
 Detulit aura preces ad me non invida blandas;
 Motaque sum, fateor. nec opis mora longa dabatur
 Est ager, indigenae Tamasenum nomine dicunt,
 645 Telluris Cypriæ pars optima, quam mihi prisca
 Sacravere senes, templisque accedere dotem
 Hanc iussere meis. medio nitet arbor in arvo,
 Fulva comam, fulvo ramis crepitantibus auro.
 Hinc tria forte mea veniens decerpta ferebam
 650 Aurea poma manu: nullique videnda nisi ipsi

- Hippomenen adii, docuique, quis usus in illis.
Signa tubae dederant, cum carcere pronus uterque
Emicat, et summam celeri pede libat harenam.
Posse putes illos sicco freta radere passu,
655 Et segetis canae stantes percurrere aristas.
Adiciunt animos iuveni clamorque favorque,
Verbaque dicentum "nunc, nunc incumbere tempus,
Hippomene, propera! nunc viribus utere totis.
Pelle moram, vinctus:" dubium, Megareus heros
660 Gaudeat, an virgo magis his Schoeneia dictis.
O quotiens, cum iam posset transire, morata est,
Spectatosque diu vultus invita reliquit!
Aridus e lasso veniebat anhelitus ore,
Metaque erat longe. tum denique de tribus unum
665 Fetibus arboreis proles Neptunia misit.
Obstipuit virgo, nitidique cupidine pomi
Declinat cursus, aurumque volubile tollit:
Praeterit Hippomenes: resonant spectacula plausu.
Illa moram celeri cessataque tempora cursu
670 Corrigit, atque iterum iuvenem post terga relinquit.
Et rursus pomi iactu remorata secundi,
Consequitur transitque virum. pars ultima cursus
Restabat. "nunc" inquit "ades, dea muneris auctor!"
Inque latus campi, quo tardius illa rediret,
675 Iecit ab obliquo nitidum iuvenaliter aurum.
An peteret, virgo visa est dubitare: coegi
Tollere, et adieci sublato pondera malo,
Impediique oneris pariter gravitate moraque.
Neve meus sermo cursu sit tardior ipso,
680 Praeterita est virgo: duxit sua praemia victor.
Dignane, cui grates ageret, cui turis honorem
Ferret, Adoni, fui? nec grates inmemor egit,
Nec mihi tura dedit. subitam convertor in iram:
Contemptuque dolens, ne sim spernenda futuris,
685 Exemplo caveo, meque ipsa exhortor in ambos.
Templa, deum Matri quae quondam clarus Echion
Fecerat ex voto, nemorosis abdita silvis,

- Transibant, et iter longum requiescere suasit.
Illic concubitus intempestiva cupido
690 Occupat Hippomenen, a numine concita nostro.
Luminis exigui fuerat prope templa recessus,
Speluncae similis, nativo pumice tectus,
Religione sacer prisca, quo multa sacerdos
Lignea contulerat veterum simulacra deorum.
695 Hunc init, et vetito temerat sacraria probro.
Sacra retorserunt oculos; turritaque Mater,
An Stygia sontes, dubitavit, mergeret unda.
Poena levis visa est. ergo modo levia fulvae
Colla iubae velant, digiti curvantur in ungues, f. olv.
700 Ex umeris armi fiunt, in pectora totum
Pondus abit, summae cauda verruntur harenae.
Iram vultus habet, pro verbis murmura reddunt,
Pro thalamis celebrant silvas: aliisque timendi
Dente premunt domito Cybeleia frena leones.
705 Hos tu, care, mihi cumque his genus omne ferarum,
Quod non terga fugae, sed pugnae pectora praebet,
Effuge, ne virtus tua sit damnosa duobus.”
Illa quidem monuit, iunctisque per aëra cygnis
Carpit iter. sed stat monitis contraria virtus.
710 Forte suem latebris vestigia certa secuti
Excivere canes, silvisque exire parantem
Fixerat obliquo iuvenis Cinyreius ictu.
Protinus excussit pando venabula rostro
Sanguine tincta suo, trepidumque et tuta petentem
715 Trux aper insequitur, totosque sub inguine dentes
Abdidit, et fulva moribundum stravit harena.
Vecta levi curru medias Cytherea per auras
Chytron olorinis nondum pervenerat alis:
Agnovit longe gemitum morientis, et albas
720 Flexit aves illuc. utque aethere vidit ab alto
Exanimem inque suo iactantem sanguine corpus,
Desiluit, pariterque sinum pariterque capillos
Rupit, et indignis percussit pectora palmis.
Questaque cum fatis “at non tamen omnia vestri

- 725 Iuris erunt :’ dixit ‘luctus monimenta manebunt
Semper , Adoni , mei ; repetitaque mortis imago
Annua plangoris peraget simulamina nostri .
At cruor in florem mutabitur . an tibi quondam
Femineos artus in olentes vertere menthas , f. clvi .
- 730 Persephone , licuit , nobis Cinyreius heros
Invidiae mutatus erit ?” sic fata cruorem
Nectare odorato spargit ; qui tactus ab illo
Intumuit sic , ut pluvio perlucida caelo
Surgere bulla solet . nec plena longior hora f. clvii .
- 735 Facta mora est , cum flos de sanguine concolor ortus ,
Qualem , quae lento celant sub cortice granum ,
Punica ferre solent . brevis est tamen usus in illo :
Namque male haerentem et nimia levitate caducum
Excutiunt idem , qui praestant nomina , venti .’

LIBER UNDECIMUS .

- Carminum dum tali silvas animosque ferarum
Threicius vates et saxa sequentia ducit ,
Ecce nurus Ciconum , tectae lymphata ferinis
Pectora velleribus , tumuli de vertice cernunt
- 5 Orphea percussis sociantem carmina nervis .
E quibus una , leves iactato crine per auras ,
‘En ,’ ait ‘en hic est nostri contemptor !’ et hastam
Vatis Apollinei vocalia misit in ora ,
Quae foliis praesuta notam sine vulnere fecit .
- 10 Alterius telum lapis est , qui missus in ipso
Aëre concentu victus vocisque lyraeque est ,
Ac veluti supplex pro tam furialibus ausis
Ante pedes iacuit . sed enim temeraria crescunt
Bella , modusque abiit , insanaque regnat Erinys .
- 15 Cunctaque tela forent cantu mollita : sed ingens
Clamor et infracto Berecynthia tibia cornu
Tympanaque et plausus et Bacchei ululatus
Obstrepuere sono citharae . tum denique saxa

Non exauditi rubuerunt sanguine vatis.

- 20 Ac primum attonitas etiamnum voce canentis
 Innumeras volucres anguesque agmenque ferarum
 Maenades Orphei titulum rapuere triumphum.
 Inde cruentatis vertuntur in Orphea dextris
 Et coeunt ut aves, si quando luce vagantem
 25 Noctis avem cernunt. structoque utrimque theatro
 Ceu matutina cervus periturus harena
 Praeda canum est, vatemque petunt et fronde
virentes
 Coniciunt thyrsos, non haec in munera factos;
 Hae glaebas, illae directos arbore ramos,
 30 Pars torquent silices. neu desint tela furori,
 Forte boves presso subigebant vomere terram,
 Nec procul hinc multo fructum sudore parantes
 Dura lacertosi fodiebant arva coloni.
 Agmine qui viso fugiunt, operisque relinquunt
 35 Arma sui. vacuosque iacent dispersa per agros
 Sarculaque rastrique graves longique ligones.
 Quae postquam rapuere ferae, cornuque minaces
 Divulsere boves, ad vatis fata recurrunt,
 Tendentemque manus atque illo tempore primum
 40 Irrita dicentem nec quicquam voce moventem
 Sacrilegae perimunt. perque os, pro Iuppiter! illud
 Auditum saxis intellectumque ferarum
 Sensibus in ventos anima exhalata recessit.
 Te maestae volucres, Orpheu, te turba ferarum,
 45 Te rigidi silices, te carmina saepe secutae
 Fleverunt silvae: positis te frondibus arbor
 Tonsa comam luxit. [lacrimis quoque flumina dicunt
 Increvisse suis: obstrusaque carbasa pullo
 Naides et dryades passosque habuere capillos.]
 50 Membra iacent diversa locis. caput, Hebre, lyramque
 Excipis: et — mirum! — medio dum labitur amne,
 Flebile nescio quid queritur lyra, flebile lingua
 Murmurat exanimis, respondent flebile ripae.
 Iamque mare invectae flumen popolare relinquunt,

- 55 Et Methymnaeae potiuntur litore Lesbi.
Hic ferus expositum peregrinis anguis harenis
Os petit et sparsos stillanti rore capillos.
Tandem Phoebus adest, morsusque inferre parantem
Arcet, et in lapidem rictus serpentis apertos f. clviii.
60 Congelat et patulos, ut erant, indurat hiatus.
Umbra subit terras, et quae loca viderat ante,
Cuncta recognoscit: quaerensque per arva piorum
Invenit Eurydicen, cupidisque amplexitur ulnis.
Hic modo coniunctis spatiantur passibus ambo,
65 Nunc praecedentem sequitur, nunc praevious anteit,
Eurydicenque suam iam tuto respicit Orpheus.

- Non inpune tamen scelus hoc sinit esse Lyaeus:
Amissoque dolens sacrorum vate suorum,
Protinus in silvis matres Edonidas omnes,
70 Quae videre nefas, torta radice ligavit. f. clix.
[Quippe pedum digitos, in quantum quaeque secuta est,
Traxit, et in solidam detrusit acumine terram.
Utque suum laqueis, quos callidus abdidit auceps,
Crus ubi commisit volucris, sensitque teneri,
75 Plangitur, ac trepidans astringit vincula motu;
Sic, ut quaeque solo defixa cohaeserat harum,
Exsternata fugam frustra temptabat: at illam
Lenta tenet radix, exsultantemque coercet.
Dumque ubi sint digiti, dum pes ubi, quaerit,
et ungues,

- 80 Aspicit in teretes lignum succedere suras.
Et conata femur maerenti plangere dextra,
Robora percussit. pectus quoque robora fiunt:
Robora sunt umeri: longos quoque brachia veros
Esse putes ramos, et non fallare putando.]
85 Nec satis hoc Baccho est. ipsos quoque deserit
agros,

Cumque choro meliore sui vineta Timoli
Pactolonque petit; quamvis non aureus illo
Tempore nec caris erat invidiosus harenis.
Ilunc assucta cohors satyri bacchaeque frequentant:

- 90 At Silenus abest . titubantem annisque meroque
 Ruricolae cepere Phryges , vinctumque coronis
 Ad regem duxere Midan , cui Thracius Orpheus
 Orgia tradiderat cum Cecropio Eumolpo .
 Qui simul agnovit socium comitemque sacrorum ,
- 95 Hospitis adventu festum genialiter egit
 Per bis quinque dies et iunctas ordine noctes .
 Et iam stellarum sublime coegerat agmen
 Lucifer undecimus , Lydos cum laetus in agros
 Rex venit , et iuveni Silenum reddit alumno .
- 100 Huic deus optandi gratum , sed inutile , fecit
 Muneris arbitrium , gaudens altore recepto .
 Ille , male usurus donis , ait ' effice , quicquid
 Corpore contigero , fulvum vertatur in aurum .'
 Annuit optatis , nocituraque munera solvit
- 105 Liber , et indoluit , quod non meliora petisset .
 Lætus abit gaudetque malo Berecynthius heros :
 Pollicitique fidem tangendo singula temptat .
 [Vixque sibi credens , non alta fronde virentem]
 Illice detraxit virgam : virga aurea facta est . f. clx
- 110 Tollit humo saxum : saxum quoque palluit auro .
 Contigit et glaebam : contactu glaeba potenti
 Massa fit . arentes Cereris decerpit aristas :
 Aurea messis erat . demptum tenet arbore pomum :
 Hesperidas donasse putes . si postibus altis
- 115 Admovit digitos , postes radiare videntur .
 Ille etiam liquidis palmas ubi laverat undis ,
 Unda fluens palmis Danaën eludere posset .
 Vix spes ipse suas animo capit , aurea fingens
 Omnia . gaudenti mensas posuere ministri
- 120 Exstructas dapibus nec tostae frugis egentes :
 Tum vero , sive ille sua Cerealia dextra
 Munera contigerat , Cerealia dona rigeabant ;
 Sive dapes avido convellere dente parabat ,
 Lammina fulva dapes , admoto dente , premebat
- 125 Miscuerat puris auctorem muneris undis :
 Fusile per rictus aurum fluitare videres

- Attonitus novitate mali, divesque miserque,
Effugere optat opes et quae modo voverat, odit.
Copia nulla famem relevat; sitis arida guttur
130 Urit, et invisio meritus torquetur ab auro.
[Ad caelumque manus et splendida bracchia tollens]
'Da veniam, Lenaeae pater! peccavimus;' inquit
'Sed miserere, precor, speciosoque eripe damno.'
Mite deum numen Bacchus peccasse fatentem
135 Restituit, factique fide data munera solvit.
'Neve male optato mancas circumlitus auro,
Vade' ait 'ad magnis vicinum Sardibus amnem,
Perque iugum montis labentibus obvius undis
Carpe viam, donec venias ad fluminis ortus;
140 Spumigeroque tuum fonti, qua plurimus exit,
Subde caput, corpusque simul, simul elue crimen.'
Rex iussae succedit aquae. vis aurea tinxit f. clxi.
Flumen, et humano de corpore cessit in amnem.
[Nunc quoque iam veteris percepto semine venae
145 Arva rigent auro madidis pallentia glaebis.]
Ille, perosus opes, silvas et rura colebat,
Panaque montanis habitantem semper in antris.
Pingue sed ingenium mansit; nocituraque, ut ante,
Rursus erant domino stolidae praecordia mentis.
150 Nam freta prospiciens late riget arduus alto
Tmolus in ascensu, clivoque extensus utroque
Sardibus hinc, illinc parvis finitur Hypaepis.
Pan ibi dum teneris iactat sua carmina nymphis
Et leve cerata modulatur harundine carmen,
155 Ausus Apollineos prae se contemnere cantus,
Iudice sub Tmolo certamen venit ad inpar.
Monte suo senior iudex consedit, et aures
Liberat arboribus; quercu coma caerulea tantum
Cingitur, et pendent circum cava tempora glandes.
160 Isque deum pecoris spectans 'in iudice' dixit
'Nulla mora est.' calamis agrestibus insonat ille:
Barbaricoque Midan — aderat nam forte canenti —
Carminis delenit. post hunc sacer ora retorsit

- Tmolus ad os Phoebi ; vultum sua silva secuta est.
- 165 Ille caput flavum lauro Parnaside vinctus
 Verrit humum Tyrio saturata murice palla:
 Instrictamque fidem gemmis et dentibus Indis
 Sustinet a laeva : tenuit manus altera plectrum.
 Artificis status ipse fuit . tum stamina docto
- 170 Pollice sollicitat , quorum dulcedine captus
 Pana iubet Tmolus citharae summittere cannas .
 Iudicium sanctique placet sententia montis
 Omnibus . arguitur tamen atque iniusta vocatur
 Unius sermone Midae . nec Delius aures
- 175 Humanam stolidas patitur retinere figuram : f. clxii.
 Sed trahit in spatium , villisque albens impleret ,
 Instabilesque imas facit et dat posse moveri .
 Cetera sunt hominis : partem damnatur in unam ,
 Induiturque aures lente gradientis aselli .
- 180 Ille quidem celare cupit , [turpique pudore
 Tempora purpureis temptat] velare tiaris .
 Sed solitus longos ferro resecare capillos
 Viderat hoc famulus . qui cum nec prodere visum
 Dedecus auderet , cupiens efferre sub auras ,
- 185 Nec posset reticere tamen , secedit , humumque
 Effodit , et , domini quales aspexerit aures ,
 Voce refert parva , terraeque in murmure haustae ;
 Indiciumque suae vocis tellure regesta
 Obruit , et scrobibus tacitus discedit opertis .
- 190 Creber harundinibus tremulis ibi surgere lucus
 Coepit , et , ut primum pleno maturuit anno ,
 Prodidit agricolam : leni nam motus ab austro
 Obruta verba refert , dominique coarguit aures. f. clxiii.
 Ultus abit Tmolo , liquidumque per aëra vectus
- 195 Angustum citra pontum Nepheleïdos Helles
 Laomedonteis Latiois astitit arvis .
 Dexterâ Sigei , Rhoetei laeva profundi
 Ara Panomphaeo vetus est sacrata Tonanti .
 Inde novae primum moliri moenia Troiae
- 200 Laomedonta videt , susceptaque magna labore

- Crescere difficili, nec opes exposcere parvas:
Cumque tridentigero tumidi genitore profundi
Mortalem induitur formam, Phrygiaeque tyranno
Aedificat muros, pactus pro moenibus aurum.
- 205 Stabat opus: pretium rex inficiatur, et addit,
Perfidiae cumulum, falsis periuria verbis.
'Non inpune feres' rector maris inquit: et omnes
Inclinavit aquas ad avarae litora Troiae.
Inque freti formam terras complevit, opesque
- 210 Abstulit agricolis et fluctibus obruit agros.
Poena neque haec satis est: regis quoque filia monstro
Poscitur aequoreo. quam dura ad saxa revinctam
Vindicat Alcides, promissaque munera, dictos
Poscit equos; tantique operis mercede negata
- 215 Bis periura capit superatae moenia Troiae.
Nec pars militiae, Telamon, sine honore recessit,
Hesioneque data potitur. nam coniuge Peleus
Clarus erat diva. nec avi magis ille superbit
Nomine, quam soceri; siquidem Iovis esse nepoti
- 220 Contigit haud uni, coniunx dea contigit uni.
Namque senex Thetidi Proteus 'dea' dixerat 'undae,
Concipe. mater eris iuvenis, qui fortibus annis
Acta patris vincet maiorque vocabitur illo.'
Ergo, ne quicquam mundus Iove maius haberet,
- 225 Quamvis haud tepidos sub pectore senserat ignes,
Iuppiter aequoreae Thetidis conubia fugit,
In suaque Aeaciden succedere vota nepotem
Iussit et amplexus in virginis ire marinae.
Est sinus Haemoniae curvos falcatus in arcus,
- 230 Bracchia procurrunt: ubi, si foret altior unda,
Portus erat; summis inductum est aequor harenis.
Litus habet solidum, quod nec vestigia servet,
Nec remoretur iter, nec opertum pendeat alga.
Myrtea silva subest, bicoloribus obsita bacis.
- 235 Est specus in medio, natura factus, an arte,
Ambiguum; magis arte tamen: quo saepe venire
Frenato delphine sedens, Theti nuda, solebas.

- Illic te Peleus, ut somno vincta iacebas,
 Occupat: et quoniam precibus temptata repugnas,
 240 Vim parat, innectens ambobus colla lacertis.
 Quod nisi venisses, variatis saepe figuris, f. elxiv.
 Ad solitas artes, auso foret ille potitus.
 Sed modo tu volucris — volucrem tamen ille tenebat;
 Nunc gravis arbor eras: haerebat in arbore Peleus.
- 245 Tertia forma fuit maculosae tigridis: illa
 Territus Aeacides a corpore bracchia solvit.
 Usque deos pelagi vino super aequora fuso
 Et pecoris fibris et fumo turis adorat,
 Donec Carpathius medio de gurgite vates
 250 'Aeacide,' dixit 'thalamis potiere petitis:
 Tu modo, cum rigido sopita quiescet in antro,
 Ignaram laqueis vincloque innecte tenaci.
 Nec te decipiat centum mentita figuras,
 Sed preme, quicquid erit, dum quod fuit ante,
 reformet.'
- 255 Dixerat haec Proteus et condidit aequore vultum,
 Admisitque suos in verba novissima fluctus.
 Pronus erat Titan inclinatoque tenebat
 Hesperium temone fretum, cum pulchra relecto
 Nereis ingreditur consueta cubilia saxo.
- 260 Vix bene virgineos Peleus invaserat artus,
 Illa novat formas, donec sua membra teneri
 Sentit et in partes diversas bracchia tendi.
 Tum demum ingemuit: 'neque' ait 'sine numine
 vincis,
 Exhibita estque Thetis.' confessam amplectitur heros,
 265 Et potitur votis ingentique implet Achille.
 Felix et nato, felix et coniuge Peleus,
 Et cui, si demas iugulati crimina Phoci,
 Omnia contigerant. fraterno sanguine sontem
 Expulsumque domo patria Trachinia tellus
 270 Accipit. hic regnum sine vi, sine caede regebat
 Lucifero genitore satus, patriumque nitorem
 Ore ferens Ceyx. illo qui tempore maestus

- Dissimilisque sui fratrem lugebat adeptum.
Quo postquam Aeacides fessus curaque viaque
275 Venit, et intravit paucis comitantibus urbem,
Quosque greges pecorum, quae secum armenta
trahebat,
Haud procul a muris sub opaca valle reliquit,
Copia cum facta est adeundi prima tyranni,
Velamenta manu praetendens supplice, qui sit,
280 Quoque satus, memorat. tantum sua crimina celat,
Mentiturque fugae causam; petit, urbe vel agro
Se iuvet. hunc contra placido Trachinius ore
Talibus alloquitur: 'mediae quoque commoda plebi
Nostra patent, Peleu, nec inhospita regna tenemus.
285 Adicis huic animo momenta potentia, clarum
Nomen avumque Iovem. ne tempora perde precando:
Quod petis, omne feres. tuaque haec pro parte vocato,
Qualiacumque vides. utinam meliora videres!'
Et flebat. moveat tantos quae causa dolores,
290 Peleusque comitesque rogant. quibus ille profatur:
'Forsitan hanc volucrem, rapto quae vivit et omnes
Terret aves, semper pennas habuisse putetis.
[Vir fuit. et tanta est animi constantia, quantum]
Fratr erat belloque ferox ad vimque paratus,
295 Nomine Daedalion, illo genitore creatus,
Qui vocat auroram caeloque novissimus exit.
Culta mihi pax est, pacis mihi cura tenendae
Coniugiique fuit: fratri fera bella placebant.
Illius virtus reges gentesque subegit,
300 Quae nunc Thisbaeas agitat mutata columbas.
Nata erat huic Chione, quae dotatissima forma
Mille procos habuit, bis septem nubilis annis.
Forte revertentes Phoebus Maiaque creatus,
Ille suis Delphis, hic vertice Cylleneo,
305 Videre hanc pariter, pariter traxere calorem.
Spem veneris differt in tempora noctis Apollo:
Non fert ille moras, virgaque movente soporem
Virginis os tangit. tactu iacet illa potenti,

- Vimque dei patitur . nox caelum sparserat astris:
 310 Phoebus anum simulat , praereptaque gaudia sumit .
 Ut sua maturus complevit tempora venter ,
 Alipedis de stirpe dei versuta propago
 Nascitur , Autolycus , furtum ingeniosus ad omne ;
 Candida de nigris et de candentibus atra
 315 Qui facere adsuerat , patriae non degener artis .
 Nascitur e Phoebo — namque est enixa gemellos —
 Carmine vocali clarus citharaque Philammon .
 Quid peperisse duos et dis placuisse duobus
 Et forti genitore et progenitore comanti
 320 Esse satam prodest ? an obest quoque gloria multis ?
 Obfuit huic certe . quae se praeferre Dianae
 Sustinuit , faciemque deae culpavit . at illi
 Ira ferox mota est , “factis” que ‘placebimus” inquit .
 Nec mora , curvavit cornu , nervoque sagittam
 325 Inpulit , et meritam traiecit harundine linguam .
 Lingua tacet , nec vox temptataque verba sequuntur ;
 Conantemque loqui cum sanguine vita reliquit .
 Quam miser amplexans ego tum patruoque dolorem
 Corde tuli , fratrique pio solacia misi ;
 330 Quae pater haud aliter , quam cautes murmura ponti
 Accipit , et natam delamentatur ademptam :
 Ut vero ardentem vidit , [quater impetus illi
 In medios fuit ire rogos ; quater inde repulsus
 Concita membra fugae mandat , similisque iuvenco
 335 Spicula crabronum pressa cervice gerenti ,
 Qua via nulla , ruit . iam tum mihi currere visus
 Plus homine est , alasque pedes sumpsisse putares .
 Effugit ergo omnes , veloxque cupidine leti
 Vertice Parnasi potitur .] miseratus Apollo ,
 340 Cum se Daedalion saxo misisset ab alto ,
 Fecit avem et subitis pendentem sustulit alis , f. clxv .
 Oraque adunca dedit , curvos dedit unguibus hamos ,
 Virtutem antiquam , maiores corpore vires .
 Et nunc accipiter , nulli satis aequus , in omnes
 345 Saevit aves , aliisque dolens fit causa dolendi .’

- Quae dum Lucifero genitus miracula narrat
De consorte suo, cursu festinus anhelio
Advolat armenti custos Phoceus Anetor,
Et 'Peleu, Peleu! magnae tibi nuntius adsum
350 Cladis' ait. quodcumque ferat, iubet edere Peleus.
Pendet et ipse metu trepidi Trachinius oris.
Ille refert: 'fessos ad litora curva iuencos
Appuleram, medio cum Sol altissimus orbe
Tantum respiceret, quantum superesse videret;
355 Parsque boum fulvis genua inclinarat harenis,
Latarumque iacens campos spectabat aquarum,
Pars gradibus tardis illuc errabat et illuc,
Nant alii celsoque instant super aequora collo.
Templa mari subsunt nec marmore clara nec auro,
360 Sed trabibus densis lucoque umbrosa vetusto:
Nereides Nereusque tenent; hos navita ponti
Edidit esse deos, dum retia litore siccant.
Iuncta palus huic est, densis obsessa salictis,
Quam restagnantis fecit maris unda paludem.
365 Inde fragore gravi strepitus loca proxima terret;
Belua vasta, lupus mucisque palustribus exit
Oblitus et spumis, expersus sanguine rictus
Fulmineos, rubra suffusus lumina flamma.
Qui quamquam saevit pariter rabieque fameque,
370 Acrior est rabie. neque enim ieiunia curat
Caede boum diramque famem finire, sed omne
Vulnerat armentum, sternitque hostiliter omne.
Pars quoque de nobis funesto saucia morsu,
Dum defensamus, leto est data. sanguine litus
375 Undaque prima rubet demugitaeque paludes.
Sed mora damnosa est, nec res dubitare remittit
Dum superest aliquid, cuncti coeamus, et arma,
Arma capessamus, coniunctaque tela feramus.'
Dixerat agrestis. nec Peleia damna movebant:
380 Sed, memor admissi, Nereïda colligit orbam
Damna sua inferias extincto mittere Phoco.
Induere arma viros violentaque sumere tela

- Rex iubet Oetaeus ; cum quis simul ipse parabat
 Ire . sed Alcyone coniunx excita tumultu
 385 Prosilit , et , nondum totos ornata capillos ,
 Disicit hos ipsos , colloque infusa mariti ,
 Praestet ut auxilium sine se , verbisque precatur
 Et lacrimis , animasque duas ut servet in una .
 Aeacides illi : ' pulchros , regina , piosque
 390 Pone metus . plena est promissi gratia vestri .
 Non placet arma mihi contra nova monstra moveri :
 Numen adorandum pelagi est . ' erat ardua turris
 Arce loci summa , fessis lux grata carinis .
 Ascendunt illuc , stratosque in litore tauros
 395 Cum gemitu aspiciunt , vastatoremque cruento
 Ore ferum , longos infectum sanguine villos .
 Inde manus tendens in aperti litora ponti ,
 Caeruleam Pelcus Psamathen , ut finiat iram ,
 Orat , opemque ferat . nec vocibus illa rogantis
 400 Flectitur Aeacidae : Thetis hanc pro coniuge supplex
 Accepit veniam . sed enim revocatus in acri
 Caede lupus perstat , dulcedine sanguinis asper ;
 Donec inhaerentem lacerae cervice iuvencae
 Marmore mutavit . corpus praeterque colorem f. clxvi .
 405 Omnia servavit : lapidis color indicat , illum
 Iam non esse lupum , iam non debere timeri .
 Nec tamen hac profugum consistere Pelea terra
 Fata sinunt : Magnetas adit vagus exul , et illic
 Sumit ab Haemonio purgamina caedis Acasto .
 410 Interea fratrisque sui fratremque secutis
 Anxia prodigiis turbatus pectora Ceyx ,
 Consulat ut sacras , hominum oblectamina , sortes ,
 Ad Clarium parat ire deum . nam templa profanus
 Invia cum Phlegysis faciebat Delphica Phorbas .
 415 Consilii tamen ante sui , fidissima , certam
 Te facit , Alcyone . cui protinus intima frigus
 Ossa receperunt , buxoque simillimus ora
 Pallor obit , lacrimisque genae maduere profusis .
 Ter conata loqui ter fletibus ora rigavit ,

- 420 Singultuque pias interrumpente querellas
'Quae mea culpa tuam,' dixit 'carissime, mentem
Vertit? ubi est, quae cura mei prior esse solebat?
Iam potes Alcyone securus abesse relicta?
Iam via longa placet? iam sum tibi carior absens?
- 425 At, puto, per terras iter est, tantumque dolebo,
Non etiam metuam, curaeque timore carebunt.
Aequora me terrent et ponti tristis imago,
Et laceras nuper tabulas in litore vidi,
Et saepe in tumultis sine corpore nomina legi.
- 430 Neve tuum fallax animum fiducia tangat,
Quod socer Hippotades tibi sit, qui carcere fortes
Contineat ventos, et, cum velit, aequora placet.
Cum semel emissi tenuerunt aequora venti,
Nil illis vetitum est, incommendataque tellus
- 435 Omnis, et omne fretum. caeli quoque nubila vexant
Excutiuntque feris rutilos concursibus ignes.
Quo magis hos novi, — nam novi et saepe paterna
Parva domo vidi — magis hoc reor esse timendos.
Quod tua si flecti precibus sententia nullis,
- 440 Care, potest, coniunx, nimiumque es certus eundi,
Me quoque tolle simul. certe iactabimur una,
Nec nisi quae patiar, metuam; pariterque feremus,
Quicquid erit; pariter super aequora lata feremur.
Talibus Aeolidis dictis lacrimisque movetur
- 445 Sidereus coniunx: neque enim minor ignis in ipso est
Sed neque propositos pelagi dimittere cursus,
Nec vult Alcyonen in partem adhibere pericli;
Multaque respondit timidum solantia pectus.
Non tamen idcirco causam probat. addidit illis
- 450 Hoc quoque lenimen, quo solo flexit amantem:
'Longa quidem est nobis omnis mora: sed tibi iuro
Per patrios ignes, si me modo fata remittent,
Ante reversurum, quam luna bis impleat orbem.'
His ubi promissis spes est admota recursus,
- 455 Protinus eductam navalibus aequore tingui,
Aptarique suis pinum iubet armamentis.

- Qua rursus visa , veluti praesaga futuri ,
 Horruit Alcyone lacrimasque emisit obortas ,
 Amplexusque dedit , tristisque miserrima tandem
 460 Ore 'vale' dixit ; collapsaque corpore toto est .
 Ast iuvenes , quaerente moras Ceyce , reducunt
 Ordinibus geminis ad fortia pectora remos ,
 Aequalique ictu scindunt freta . sustulit illa
 Umentes oculos , stantemque in puppe recurva
 465 Concussaque manu dantem sibi signa maritum
 Prima videt redditque notas : ubi terra recessit
 Longius , atque oculi nequeunt cognoscere vultus ,
 Dum licet , insequitur fugientem lumine pinum :
 Haec quoque ut haud poterat , spatio summota , videri ,
 470 Vela tamen spectat summo fluitantia malo .
 Ut nec vela videt , vacuum petit anxia lectum ,
 Seque toro ponit . renovat lectusque locusque
 Alcyonae lacrimas , et quae pars , admonet , absit .
 Portibus exierant , et moverat aura rudentes :
 475 Obvertit lateri pendentes navita remos ,
 Cornuaque in summa locat arbore , totaque malo
 Carbasa deducit venientesque accipit auras .
 Aut minus , aut certe medium non amplius aequor
 Puppe secabatur , longeque erat utraque tellus ,
 480 Cum mare sub noctem tumidis albescere coepit
 Fluctibus et praeceps spirare valentius eurus .
 'Ardua iandudum demittite cornua ,' rector
 Clamat 'et antemnis totum subnectite velum .'
 Hic iubet : impediunt adversae iussa procellae ,
 485 Nec sinit audiri vocem fragor aequoris ullam .
 Sponte tamen properant alii subducere remos ,
 Pars munire latus , pars ventis vela negare :
 Egerit hic fluctus , aequorque refundit in aequor ,
 Illic rapit antemnas . quae dum sine lege geruntur ,
 490 Aspera crescit hiems , omnique e parte feroces
 Bella gerunt venti fretaque indignantia miscent .
 Ipse pavet , nec se , qui sit status , ipse fatetur
 Scire ratis rector , nec quid iubeatve , vetetve :

- Tanta mali moles , tantoque potentior arte est .
495 [Quippe sonant clamore viri , stridore rudentes ,
Undarum incursu gravis unda , tonitribus aether .]
Fluctibus erigitur caelumque aequare videtur
Pontus , et inductas aspergine tangere nubes ;
[Et modo , cum fulvas ex imo verrit arenas ,
500 Concolor est illis , Stygia modo nigrior unda :]
Sternitur interdum , spumisque sonantibus albet .
Ipsa quoque his agitur vicibus Trachinia puppis :
Et nunc sublimis veluti de vertice montis
Despicere in valles imumque Acheronta videtur :
505 Nunc , ubi demissam curvum circumstetit aequor ,
Suspiciere inferno summum de gurgite caelum .
Saepe dat ingentem fluctu latus icta fragorem ,
Nec levius pulsata sonat , quam ferreus olim
Cum laceras aries ballistave concutit arces .
510 [Utque solent sumptis incursu viribus ire
Pectore in arma feri protentaque tela leones :
Sic ubi se ventis admiserat unda coortis ,
Ibat in arma ratis , multoque erat altior illis .]
Iamque labant cunei , spoliataque tegmine cerae
515 Rima patet , praebetque viam letalibus undis .
Ecce cadunt largi resolutis nubibus imbres ,
[Inque fretum credas totum descendere caelum ,
Inque plagas caeli tumefactum ascendere pontum .
Vela madent nimbis , et cum caelestibus undis]
520 Aequoreae miscentur aquae . caret ignibus aether ,
Caecaque nox premitur tenebris hiemisque suisque
Discutiunt tamen has praebentque micantia lumen
Fulmina : fulmineis ardescunt ignibus undae .
Dat quoque iam saltus intra cava texta carinae
525 Fluctus : et ut miles , numero praestantior omni
Cum saepe adsiluit defensae moenibus urbis ,
Spe potitur tandem , laudisque accensus amore
Inter mille viros murum tamen occupat unus :
Sic ubi pulsarunt noviens latera ardua fluctus ,
530 Vastius insurgens decimae ruit impetus undae ,

Nec prius absistit fessam obpugnare carinam,
Quam velut in captae descendat moenia navis.
[Pars igitur temptabat adhuc invadere pinum,]
Pars maris intus erat . trepidant haud secius omnes,
535 Quam solet urbs , aliis murum fodientibus extra
Atque aliis murum , trepidare , tenentibus intus .
Deficit ars , animique cadunt : totidemque videntur ,
Quot veniant fluctus , ruere atque irrumperere mortes .
Non tenet hic lacrimas ; stupet hic ; vocat ille beatos ,
540 Funera quos maneant ; hic votis numen adorat ,
Bracchiaque ad caelum , quod non videt , irrita tollens
Poscit opem : subeunt illi fratresque parensque ,
Huic cum pignoribus domus , et quod cuique
relictum est .

Alcyone Ceyca movet ; Ceycis in ore
545 Nulla nisi Alcyone est : et cum desideret unam ,
Gaudet abesse tamen . patriae quoque vellet ad oras
Respicere , inque domum supremos vertere vultus :
Verum ubi sit , nescit ; tanta vertigine pontus
Fervet , et inducta piceis e nubibus umbra
550 Omne latet caelum , duplicataque noctis imago est .
Frangitur incursu nimborum turbinis arbor ;
Frangitur et regimen : spoliisque animosa superstes
Unda , velut victrix , sinuataque despicit undas :
Nec levius , quam si quis Athon Pindumve revulsos
555 Sede sua totos in apertum everterit aequor ,
Praecipitata cadit , pariterque et pondere et ictu
Mergit in ima ratem , cum qua pars magna virorum
Gurgite pressa gravi neque in aëra reddita fato
Functa suo est . alii partes et membra carinae
560 Trunca tenent . tenet ipse manu , qua sceptrum solebat ,
Fragmina navigii Ceyx , socerumque patremque
Invocat heu ! frustra . sed plurima nantis in ore
Alcyone coniunx . illam meminitque refertque :
Illius ante oculos ut agant sua corpora fluctus ,
565 Optat , et exanimis manibus tumuletur amicis .
Dum natat , absentem , quotiens sinit hiscere fluctus .

Nominat Alcyonen , ipsisque inmurmurat undis .
Ecce super medios fluctus niger arcus aquarum
Frangitur , et rupta mersum caput obruit unda .
570 Lucifer obscurus , nec quem cognoscere posses ,
Illa luce fuit : quoniamque excedere caelo
Non licuit , densis textit sua nubibus ora .

Aeolis interea tantorum ignara malorum
Dinumerat noctes : et iam , quas induat ille ,
575 Festinat vestes , iam quas , ubi venerit ille ,
Ipsa gerat , reditusque sibi promittit inanes .
Omnibus illa quidem superis pia tura ferebat :
Ante tamen cunctos Iunonis templa colebat ,
Proque viro , qui nullus erat , veniebat ad aras ,
580 Utque foret sospes coniunx suus , utque rediret ,
Optabat , nullamque sibi praeferret . at illi
Hoc de tot votis poterat contingere solum .

At dea non ultra pro functo morte rogari
Sustinet ; utque manus funestas arceat aris ,
585 'Iri , meae' dixit 'fidissima nuntia vocis ,
Vise soporiferam Somni velociter aulam ,
Exstinctique iube Ceycis imagine mittat
Somnia ad Alcyonen veros narrantia casus
Dixerat : induitur velamina mille colorum
590 Iris , et arcuato caelum curvamine signans
Tecta petit iussi sub nube latentia regis .

Est prope Cimmerios longo spelunca recessu ,
Mons cavus , ignavi domus et penetralia Somni :
Quo numquam radiis oriens mediusve cadensve
595 Phoebus adire potest . nebulae caligine mixtae
Exhalantur humo dubiaeque crepuscula lucis .
Non vigil ales ibi cristati cantibus oris
Evocat Auroram , nec voce silentia rumpunt
Sollicitive canes canibusve sagacior anser .
600 Non fera , non pecudes , non moti flamine rami ,
Humanaeve sonum reddunt convicia linguae .
Muta quies habitat . saxo tamen exit ab imo
Rivus aquae Lethes , per quem cum murmure labens

- Invitat somnos crepitantibus unda lapillis.
605 Ante fores antri fecunda papavera florent
Innumeraeque herbae, quarum de lacte soporem
Nox legit et spargit per opacas umida terras.
Ianua, ne verso stridores cardine reddat,
Nulla domo tota; custos in limine nullus.
610 At medio torus est ebено sublimis in antro,
— Plumeus, unicolor, pullo velamine tectus;
Quo cubat ipse deus membris languore solutis.
Hunc circa passim varias imitantia formas
Somnia vana iacent totidem, quot messis aristas,
615 Silva gerit frondes, eiectas litus harenas.
Quo simul intravit, manibusque obstantia virgo
Somnia dimovit, vestis fulgore reluxit
Sacra domus: tardaue deus gravitate iacentes
Vix oculos tollens, iterumque iterumque relabens
620 Summaue percutiens nutanti pectora mento,
Excussit tandem sibi se, cubitoque levatus,
Quid veniat, — cognovit enim — scitatur. at illa:
'Somne, quies rerum, placidissime, Somne, deorum,
Pax animi, quem cura fugit, qui corpora duris
625 Fessa ministeriis mulces reparasque labori!
Somnia, quae veras aequent imitamine formas,
Herculea Trachine iube sub imagine regis
Alcyonen adeant, simulacraque naufraga fingant.
Imperat hoc Iuno.' postquam mandata peregit,
630 Iris abit: neque enim ulterius tolerare vaporis
Vim poterat, labique ut somnum sensit in artus,
Effugit, et remeat per quos modo venerat arcus.
At pater e populo natorum mille suorum
Excitat artificem simulatoremque figurae
635 Morphea. non illo iussos sollertius alter
Exprimit incessus vultumque sonumque loquendi;
Adicit et vestes et consuetissima cuique
Verba. sed hic solos homines imitatur. at alter
Fit fera, fit volucris, fit longo corpore serpens.
640 Ilunc Icelon superi, mortale Phobetora vulgus

- Nominat . est etiam diversae tertius artis
Phantasos ; ille in humum saxumque undamque
trabemque ,
Quaeque vacant anima fallaciter omnia transit .
Regibus hi ducibusque suos ostendere vultus
645 Nocte solent , populos alii plebemque pererrant .
Praeterit hos senior , cunctisque e fratribus unum
Morphea , qui peragat Thaumantidos edita , Somnus
Eligit : et rursus molli languore solutus
Deposuitque caput , stratoque recondidit alto .
650 Ille volat nullos strepitus facientibus alis
Per tenebras , intraque morae breve tempus in urbem
Pervenit Haemoniam ; positisque e corpore pennis
In faciem Ceycis abit , sumptaque figura f. olxvii .
Luridus , exanimi similis , sine vestibus ullis ,
655 Coniugis ante torum miserae stetit . uda videtur
Barba viri , madidisque gravis fluere unda capillis .
Tum lecto incumbens , fletu super ora refuso ,
Haec ait : 'agnoscis Ceyca , miserrima coniunx ?
An mea mutata est facies nece ? respice ! nosces ,
660 Inveniesque tuo pro coniuge coniugis umbram .
Nil opis , Alcyone , nobis tua vota tulerunt :
Occidimus . falso tibi me promittere noli .
Nubilus Aegaeo deprendit in aequore navem
Auster , et ingenti iactatam flamine solvit :
665 Oraque nostra , tuum frustra clamantia nomen ,
Implerunt fluctus . non haec tibi nuntiat auctor
Ambiguus , non ista vagis rumoribus audis :
Ipse ego fata tibi praesens mea naufragus edo .
Surge , age , da lacrimas , lugubriaque indue , nec me
670 Indeploratum sub inania Tartara mitte .'
Adicit his vocem Morpheus , quam coniugis illa
Crederet esse sui . fletus quoque fundere veros
Visus erat , gestumque manus Ceycis habebat .
Ingemit Alcyone lacrimans , movet atque lacertos
675 Per somnum , corpusque petens amplexitur auras ;
Exclamatque 'mane ! quo te rapis ? ibimus una .'

- Voce sua specieque viri turbata soporem
Excudit : et primo , si sit , circumspicit illic ,
Qui modo visus erat . nam moti voce ministri
680 Intulerant lumen . postquam non invenit usquam ,
Percutit ora manu , laniatque a pectore vestes ,
Pectoraque ipsa ferit . nec crines solvere curat ;
Scindit , et altrici , quae luctus causa , roganti
'Nulla est Alcyone , nulla est : ' ait 'occidit una
685 Cum Ceyce suo . solantia tollite verba !
Naufragus interiit . vidi agnovique , manusque
Ad discedentem , cupiens retinere , tetendi .
Umbra fuit . sed et umbra tamen manifesta virique
Vera mei . non ille quidem , si quaeris , habebat
690 Adsuetos vultus , nec quo prius , ore nitebat .
Pallentem nudumque et adhuc umente capillo
Infelix vidi . stetit hoc miserabilis ipso
Ecce loco ' — et quaerit , vestigia siqua supersint .
'Hoc erat , hoc , animo quod divinante timebam ,
695 Et ne , me fugiens , ventos sequerere , rogabam .
At certe vellem , quoniam periturus abibas ,
Me quoque duxisses . multum fuit utile tecum
Ire mihi . neque enim de vitae tempore quicquam
Non simul egissem , nec mors discreta fuisset .
700 Nunc absens perii , iactor quoque fluctibus absens ,
Et sine te me pontus habet . crudelior ipso
Sit mihi mens pelago , si vitam ducere nitar
Longius , et tanto pugnem superesse dolori .
Sed neque pugnabo , nec te , miserande , relinquam ;
705 Et tibi nunc saltem veniam comes . inque sepulchro
Si non urna , tamen iunget nos littera : si non
Ossibus ossa meis , at nomen nomine tangam .'
Plura dolor prohibet , verboque intervenit omni
Plangor , et attonito gemitus e corde trahuntur .
710 Mane erat . egreditur tectis ad litus , et illum
Maesta locum repetit , de quo spectarat euntem .
[Dumque moratur ibi , dumque 'hic retinacula solvit ,
Hoc mihi discedens dedit oscula litore ' dixit ,]

- [Quae dum tota locis reminiscitur acta, fretumque]
 715 Prospicit : in liquida, spatio distante, tuetur
 Nescio quid quasi corpus, aqua. primoque, quid illud
 Esset, erat dubium. postquam paulum appulit unda,
 Et, quamvis aberat, corpus tamen esse liquebat,
 Qui foret, ignorans, quia naufragus, omine mota est,
 720 Et, tamquam ignoto lacrimam daret, 'heu ! miser,'
 inquit
 'Quisquis es, et siqua est coniunx tibi!' fluctibus actum
 Fit propius corpus. quod quo magis illa tuetur,
 Hoc minus et minus est mentis. iam iamque
 propinquae
 Admotum terrae, iam quod cognoscere posset,
 725 Cernit : erat coniunx. 'ille est !' exclamat, et una
 Ora comas vestem lacerat, tendensque trementes
 Ad Ceyca manus 'sic, o carissime coniunx,
 Sic ad me, miserande, redis ?' ait. adiacet undis
 Facta manu moles, quae primas aequoris iras
 730 Frangit et incursus quae praedelassat aquarum.
 Insilit huc. mirumque fuit potuisse ? volabat, f. clxviii.
 Percutiensque levem modo natis aëra pennis,
 Stringebat summas ales miserabilis undas,
 Dumque volat, maesto similem plenumque querellae
 735 Ora dedere sonum tenui crepitantia rostro.
 Ut vero tetigit mutum et sine sanguine corpus,
 Dilectos artus amplexa recentibus alis,
 Frigida nequiquam duro dedit oscula rostro.
 Senserit hoc Ceyx, an vultum motibus undae
 740 Tollere sit visus, populus dubitabat. at ille
 Senserat. et tandem, superis miserantibus, ambo
 Alite mutantur. fatis obnoxius isdem f. clxix.
 Tunc quoque mansit amor, nec coniugiale solutum
 Foedus in alitibus. coeunt, fiuntque parentes:
 745 Perque dies placidos hiberno tempore septem
 Incubat Alcyone pendentibus aequore nidis.
 Tunc iacet unda maris. ventos custodit et arcet
 Aeolus egressu, praestatque nepotibus aequor.

- Hos aliquis senior iunctim freta lata volantes
750 Spectat, et ad finem servatos laudat amores.
Proximus, aut idem, si fors tulit, 'hic quoque,' dixit
'Quem mare carpentem substrictaque crura gerentem
Aspicias,' — ostendens spatiosum in guttura mergum —
'Regia progenies . sunt, si descendere ad ipsum
755 Ordine perpetuo quaeris, sunt huius origo
Ilus et Assaracus raptusque Iovi Ganymedes
Laomedonque senex Priamusque novissima Troiae
Tempora sortitus . frater fuit Hectoris iste :
Qui nisi sensisset prima nova fata iuventa,
760 Forsitan inferius non Hectore nomen haberet ;
Quamvis est illum proles enixa Dymantis,
Aesacon umbrosa furtim peperisse sub Ida
Fertur Alexirhoë , Granico nata bicorni .
Oderat hic urbes , nitidaque remotus ab aula
765 Secretos montes et inambitiosa colebat
Rura , nec Iliacos coetus nisi rarus adibat .
Non agreste tamen nec inexpugnabile amori
Pectus habens , silvas captatam saepe per omnes
Aspicit Hesperien patria Cebrenida ripa ,
770 Iniectos umeris siccantem sole capillos .
Visa fugit nymphe , veluti perterrita fulvum
Cerva lupum , longeque lacu depressa relicto
Accipitrem fluvialis anas . quam Troius heros
Insequitur , celeremque metu celer urguet amore .
775 Ecce latens herba coluber fugientis adunco
Dente pedem strinxit , virusque in corpore liquit .
Cum vita subpressa fuga est . amplectitur amens
Exanimem , clamatque "piget , piget esse secutum !
Sed non hoc timui , nec erat mihi vincere tanti .
780 Perdidimus miseram nos te duo : vulnus ab angue ,
A me causa data est . ego sum scelerator illo :
Qui tibi morte mea mortis solacia mittam ."
Dixit , et e scopulo , qua rauca subederat unda ,
Se dedit in pontum . Tethys miserata cadentem
785 Molliter excepit , nantemque per aequora pennis f. clxx.

- Texit, et optatae non est data copia mortis.
 Indignatur amans invitum vivere cogi;
 [Obstarique animae, misera de sede volenti
 Exire. utque novas umeris adsumpserat alas,
 790 Subvolat atque iterum corpus super aequora mittit.
 Pluma levat casus. furit Aesacos, inque profundum]
 Pronus abit, letique viam sine fine retemptat.
 [Fecit amor maciem: longa internodia crurum,
 Longa manet cervix; caput est a corpore longe.
 795 Aequor amat, nomenque tenet, quia mergitur illo.']

LIBER DUODECIMUS.

- Nescius adsumptis Priamus pater Aesacon alis
 Vivere, lugebat. tumulo quoque nomen habenti
 Inferias dederat cum fratribus Hector inanes.
 Defuit officio Paridis praesentia tristi,
 5 Postmodo qui rapta longum cum coniuge bellum
 Attulit in patriam, coniurataeque sequuntur
 Mille rates gentisque simul commune Pelasgae.
 Nec dilata foret vindicta, nisi aequora saevi
 Invia fecissent venti, Boeotaeque tellus
 10 Aulide piscosa puppes tenuisset ituras.
 Illic patrio de more Iovi cum sacra parassent,
 Ut vetus accensis incanduit ignibus ara,
 Serpere caeruleum Danaï videre draconem
 In platanum, coeptis quae stabat proxima sacris.
 15 Nidus erat volucrum bis quattuor arbore summa,
 Quas simul et matrem circum sua damna volentem
 Corripuit serpens avidoque abscondidit ore.
 Obstipuere omnes. at veri providus augur
 Thestorides 'vincemus,' ait 'gaudete, Pelasgi.
 20 Troia cadet; sed erit nostri mora longa laboris'
 Atque novem volucres in belli digerit annos.
 Ille, ut erat, virides amplexus in arbore ramos
 Fit lapis; et superat serpentis imagine saxum. f. cxxx.

- Permanet Aoniis Nereus violentus in undis,
25 Bellaque non transfert; et sunt qui parcere Troiae
Neptunum credant, quia moenia fecerat urbi.
At non Thestorides. nec enim nescitve tacetve,
Sanguine virgineo placandam virginis iram
Esse deae. postquam pietatem publica causa,
30 Rexque patrem vicit, castumque datura cruorem
Flentibus ante aram stetit Iphigenia ministris,
Victa dea est, nubemque oculis obiecit, et inter
Officium turbamque sacri vocesque precantum
Subposita fertur mutasse Mycenida cerva. f. clxxii.
35 Ergo ubi, qua decuit, lenita est caede Diana,
Et pariter Phoebe, pariter maris ira recessit,
Accipiunt ventos a tergo mille carinae,
Multaque perpressae Phrygia potiuntur harena.
Orbe locus medio est inter terrasque fretumque
40 Caestesque plagas, triplicis confinia mundi:
Unde quod est usquam, quamvis regionibus ansit,
Inspicitur, penetratque cava vox omnis ad aures.
Fama tenet, summaque domum sibi legit in arce,
Innumerosque aditus ac mille foramina tectis
45 Addidit, et nullis inclusit limina portis.
Nocte dieque patet. tota est ex aere sonanti;
Tota fremit, vocesque refert, iteratque quod audit.
Nulla quies intus, nullaque silentia parte.
Nec tamen est clamor, sed parvae murmura vocis:
50 Qualia de pelagi, siquis procul audiat, undis
Esse solent; qualemve sonum, cum Iuppiter atras
Increpuit nubes, extrema tonitrua reddunt.
Atria turba tenet: veniunt leve vulgus euntque;
Mixtaque cum veris passim commenta vagantur
55 Milia rumorum, confusaque verba volutant.
E quibus hi vacuas implent sermonibus aures,
Illi narrata ferunt alio, mensuraque ficti
Crescit, et auditis aliquid novus adicit auctor.
Illic Credulitas, illic temerarius Error
60 Vanaque Laetitia est consternatique Timores,

Seditioque repens dubioque auctore Susurri.
Ipsa, quid in caelo rerum pelagoque geratur
Et tellure, videt, totumque inquit in orbem.

- Fecerat haec notum, Graias cum milite forti
65 Adventare rates. neque inexpectatus in armis
Hostis adest. prohibent aditus, litusque tuentur
Troës; et Hectorea primus fataliter hasta,
Protesilaë, cadis: commissaque proelia magno
Stant Danaïs, fortisque animae nece cognitus Hector;
70 Nec Phryges exiguo, quid Achaica dextera posset,
Sanguine senserunt. et iam Sigea rubebant
Litora, iam leto proles Neptunia, Cygnus
Mille viros dederat, iam curru instabat Achilles,
Totaque Peliacae sternebat cuspidis ictu
75 Agmina; perque acies aut Cygnum aut Hectora
quaerens

- Congreditur Cygno. decimum dilatus in annum
Hector erat. tum colla iugo canentia pressos
Exhortatus equos, currum direxit in hostem,
Concutiensque suis vibrantia tela lacertis
80 'Quisquis es, o iuvenis,' dixit 'solamen habeto
Mortis, ab Haemonio quod sis iugulatus Achille.'
Hactenus Aeacides. vocem gravis hasta secuta est,
[Sed quamquam certa nullus fuit error in hasta,
Nil tamen emissi profecit acumine ferri,]
85 Utque hebeti pectus tantummodo contudit ictu.
'Nate dea, nam te fama praenovimus,' inquit
Ille 'quid a nobis vulnus miraris abesse?' —
Mirabatur enim — 'non haec, quam cernis, equinis
Fulva iubis cassis, neque onus cava parma sinistrae
90 Auxilio mihi sunt; decor est quaesitus ab istis.
Mars quoque ob hoc capere arma solet. removebitur
huius
Tegminis officium, tamen indestrictus abibo.
Est aliquid, non esse satum Nereïde, sed qui
Nereaque et natas et totum temperet acquor.'
95 Dixit, et haesurum clipei curvamine telum

- Misit in Aeaciden, quod et aes et proxima rupit
 Terga novena boum, decimo tamen orbe moratum est.
 Excutit hoc heros, rursusque trementia forti
 Tela manu torsit: rursus sine vulnere corpus
 100 Sincerumque fuit. [nec tertia cuspis apertum
 Et se praebentem valuit destringere Cygnum.]
 Haud secus exarsit, quam circo taurus aperto,
 Cum sua terribili petit irritamina cornu,
 Poeniceas vestes, elusaque vulnera sensit.
 105 Num tamen exciderit ferrum, considerat, hastae:
 Haerebat ligno. 'manus est mea debilis ergo,
 Quasque' ait 'ante habuit vires, effudit in uno?
 Nam certe valui, vel cum Lyrnesia primus
 Moenia deieci, vel cum Tenedonque suoque
 110 Eetioneas implevi sanguine Thebas,
 Vel cum purpureus populari caede Caicus
 Fluxit, opusque meae bis sensit Telephus hastae.
 Hic quoque tot caesis, quorum per litus acervos
 Et feci et video, valuit mea dextra valetque.'
 115 Dixit et, ante actis veluti male crederet, hastam
 Misit in adversum Lycia de plebe Menoeten,
 Loricamque simul subiectaque pectora rupit.
 Quo plangente gravem moribundo vertice terram
 Extrahit illud idem calido de vulnere telum,
 120 Atque ait 'haec manus est, haec, qua modo
 vicinus, hasta.
 Utar in hoc isdem; sit in hoc, precor, exitus idem.'
 Sic fatur Cygnumque petit, nec fraxinus errat,
 Inque umero sonuit non evitata sinistro;
 Inde velut muro solidaque a caute repulsa est.
 125 Qua tamen ictus erat, signatum sanguine Cygnum
 Viderat et frustra fuerat gavisus Achilles.
 Vulnus erat nullum; sanguis erat ille Menoetae.
 Tum vero praeceps curru fremebundus ab alto
 Desilit, et nitido securum comminus hostem
 130 Ense petens parmam gladio galeamque cavari
 Cernit, at in duro laedi quoque corpore ferrum.

- Haud tulit ulterius, clipeoque adversa recepto
Ter quater ora viri et capulo cava tempora pulsat;
Cedentique sequens instat, turbatque, ruitque,
135 Attonitoque negat requiem. pavor occupat illum;
Ante oculosque natant tenebrae: retroque ferenti
Aversos passus medio lapis obstitit arvo.
Quem super impulsum resupino pectore Cygnum
Vi multa vertit, terraeque adflixit Achilles.
140 Tum clipeo genibusque premens praecordia duris
Vincta trahit galeae: quae presso subdita mento
Elidunt fauces, et respiramen iterque
Eripiunt animae. victum spoliare parabat:
Arma relictā videt. corpus deus aequoris albam f. clxxiii.
145 Contulit in volucrem, cuius modo nomen habebat.
Ilic labor, haec requiem multorum pugna dierum
Attulit et positis pars utraque substitit armis.
Dumque vigil Phrygios servat custodia muros,
Et vigil Argolicas servat custodia fossas,
150 Festa dies aderat, qua Cygni victor Achilles
Pallada mactatae placabat sanguine vaccae.
Cuius ut inposuit prosecta calentibus aris,
Et dis acceptus penetravit in aethera nidus,
Sacra tulere suam, pars est data cetera mensis.
155 Discubuere toris procures et corpora tosta
Carne replent, vinoque levant curasque sitimque.
Non illos citharae, non illos carmina vocum
Longave multiformi delectat tibia buxi,
Sed noctem sermone trahunt, virtusque loquendi
160 Materia est. pugnam referunt hostisque suamque,
Inque vices adita atque exhausta pericula saepe
Commemorare iuvat. quid enim loqueretur Achilles,
Aut quid apud magnum potius loquerentur Achillem?
Proxima praecipue domito victoria Cygno
165 In sermone fuit. visum mirabile cunctis,
Quod iuveni corpus nullo penetrabile telo
Invictumque a vulnere erat, ferrumque terebat.
Hoc ipse Aeacides, hoc mirabantur Achivi.

- Cum sic Nestor ait: 'vestro fuit unicus aeo
 170 Contemptor ferri nulloque forabilis ictu
 Cygnus. at ipse olim patientem vulnera mille
 Corpore non laeso Perrhaebum Caenea vidi;
 Caenea Perrhaebum, qui factis inclitus Othryn
 Incoluit. quoque id mirum magis esset in illo,
 175 Femina natus erat.' monstri novitate feruntur
 Quisquis adest, narretque rogant. quos inter Achilles:
 'Dic age, nam cunctis eadem est audire voluntas,
 O facunde senex, aevi prudentia nostri,
 Quis fuerit Caeneus, cur in contraria versus;
 180 Qua tibi militia, cuius certamine pugnae
 Cognitus; a quo sit victus, si victus ab ullo est.'
 Tum senior: 'quamvis obstet mihi tarda vetustas,
 Multaque me fugiant primis spectata sub annis,
 Plura tamen memini. nec quae magis haereat illa,
 185 Pectore res nostro est inter bellique domique
 Acta tot. ac siquem potuit spatiosa senectus
 Spectatorem operum multorum reddere, vixi
 Annos bis centum; nunc tertia vivitur aetas.
 Clara decore fuit proles Elateia Caenis,
 190 Thessalidum virgo pulcherrima, perque propinquas
 Perque tuas urbes — tibi enim popularis, Achille, —
 Multorum frustra votis optata procorum.
 Temptasset Peleus thalamos quoque forsitan illos;
 Sed iam aut contigerant illi conubia matris,
 195 Aut fuerant promissa, tuae. nec Caenis in ullos
 Denupsit thalamos. secretaque litora carpens
 Aequarei vim passa dei est; ita fama ferebat.
 Utque novae Veneris Neptunus gaudia cepit,
 "Sint tua vota licet" dixit "secura repulsae:
 200 Elige, quid voveas." eadem hoc quoque fama ferebat.
 "Magnum" Caenis ait "facit haec iniuria votum,
 Tale pati nil posse, mihi. da, femina ne sim,
 Omnia praestiteris." graviore novissima dixit
 Verba sono, poteratque viri vox illa videri;
 205 Sicut erat. nam iam voto deus aequoris alti f. clxxiv.

- Annuerat, dederatque super, ne saucius ullis
Vulneribus fieri ferrove occumbere posset.
Munere lactus abit, studiisque virilibus aevum
Exigit Atracides, Penēaque arva pererrat.
- 210 Duxerat Hippodamen audaci Ixione natus,
Nubigenasque feros positis ex ordine mensis
Arboribus tecto discumbere iusserat antro.
Haemonii proceres aderant, aderamus et ipsi;
Festaque confusa resonabat regia turba.
- 215 Ecce canunt Hymenaeon, et ignibus atria fumant,
Cinctaque adest virgo matrum nuruumque caterva,
Praesignis facie. felicem diximus illa
Coniuge Pirithoum; quod paene fefellimus omen.
Nam tibi, saevorum saevissime Centaurorum,
- 220 Euryte, quam vino pectus tam virgine visa
Ardet, et ebrietas geminata libidine regnat.
Protinus eversae turbant convivia mensae,
Raptaturque comis per vim nova nupta prehensis.
Eurytus Hippodamen, alii, quam quisque probabant
- 225 Aut poterant, rapiunt; captaeque erat urbis imago.
Femineo clamore sonat domus. ocius omnes
Surgimus, et primus "quae te vecordia," Theseus
'Euryte, pulsat,' ait, 'qui me vivente lacesas
- 229 Pirithoum, vioresque duos ignarus in uno?"
- 232 Ille nihil contra: neque enim defendere verbis
Talia facta potest: sed vindicis ora protervis
Insequitur manibus, generosaeque pectora pulsat.
- 235 Forte fuit iuxta signis extantibus asper
Antiquus crater, quem surgens vastior ipse
Sustulit Aegides, adversaque misit in ora.
Sanguinis ille globos pariter cerebrumque merumque
Vulnere et ore vomens madida resupinus harena
- 240 Calcitrat. ardescunt germani caede bimembres,
Certatimque omnes uno ore "arma, arma" loquuntur.
Vina dabant animos. et prima pocula pugna
Missa volant fragilesque cadi, curvique lebetes,
Res epulis quondam, nunc bello et caedibus aptae.

- 245 Primus Ophionides Amycus penetralia donis
Haud timuit spoliare suis, et primus ab aede
Lampadibus densum rapuit funale coruscis;
Elatumque alte, veluti qui candida tauri
Rumpere sacrificia molitur colla securi,
250 Illisit fronti Lapithae Celadontis, et ossa
Non agnoscendo confusa relinquit in ore.
Exsiluere oculi, disiectisque ossibus oris
Acta retro naris medioque est fixa palato.
Hunc pede convulso mensae Pellaeus acernae
255 Stravit humi Pelates deiecto in pectora mento,
Cumque atro mixtos sputantem sanguine dentes
Vulnere Tartareas geminato mittit ad umbras.
Proximus ut steterat, spectans altaria vultu
Fumida terribili "cur non" ait "utimur istis?"
260 Cumque suis Gryneus inmanem sustulit aram
Ignibus et medium Lapitharum iecit in agmen,
Depressitque duos, Brotean et Orion. Orio
Mater erat Mycale, quam deduxisse canendo
Saepe reluctanti constabat cornua lunae.
265 "Non inpune feres, teli modo copia detur!"
Dixerat Exadius, telique habet instar, in alta
Quae fuerant pinu votivi cornua cervi.
Figitur hinc duplici Gryneus in lumina ramo,
Eruiturque oculos, quorum pars cornibus haeret,
270 Pars fluit in barbam concretaque sanguine pendet.
Ecce rapit mediis flagrantem Rhoetus ab aris
Pruniceum torrem, dextraque a parte Charaxi
Tempora perfringit fulvo protecta capillo.
Correpti rapida, veluti seges arida, flamma
275 Arserunt crines, et vulnere sanguis inustus
Terribilem stridore sonum dedit; ut dare ferrum
Igne rubens plerumque solet, quod forcipe curva
Cum faber eduxit, lacubus demittit, at illud
Stridet et in tepida summersum sibilat unda.
280 Saucius hirsutis avidum de crinibus ignem
Excutit, inqueumeros limen tellure revulsum

- Tollit, onus plaustrī . quod ne permittat in hostem,
Ipsa facit gravitas . socium quoque saxea moles
Oppressit spatio stantem propiore Cometen .
- 285 Gaudia nec retinet Rhoetus : "sic , comprecor ," inquit
"Cetera sit fortis castrorum turbæ tuorum!"
Semicremoque novat repetitum stipite vulnus,
Terque quaterque gravi iuncturas verticis ictu
Rupit, et in liquido sederunt ossa cerebro .
- 290 Victor ad Euagrum Corythumque Dryantaque transit,
E quibus ut prima tectus lanugine malas
Procubuit Corythus, "puero quæ gloria fuso
Parta tibi est?" Euagrus ait : nec dicere Rhoetus
Plura sinit, rutilasque ferox in aperta loquentis
- 295 Condidit ora viri, perque os in pectora, flammās .
Te quoque, saeve Drya, circum caput igne rotato
Insequitur; sed non in te quoque constitit idem
Exitus : assiduæ successu caedis ovantem
Qua iuncta est umero cervix, sude figis obusta .
- 300 Ingemuit, duroque sudem vix osse revulsit
Rhoetus, et ipse suo madefactus sanguine fugit .
Fugit et Ornæus Lycabasque et saucius armo
Dexteriore Medon et cum Pisenore Thaumās;
Quique pedum nuper certamine vicerat omnes
- 305 Mermeros, accepto tum vulnere tardius ibat:
Et Pholus et Melaneus et Abas praedator aprorum,
Quique suis frustra bellum dissuaserat, augur
Asbolus . ille etiam metuenti vulnera Nesso
"Ne fuge! ad Herculeos" inquit "servaberis arcus."
- 310 At non Eurynomus Lycidasque et Areos et Imbreus
Effugere necem : quos omnes dextra Dryantis
Perculit adversos . adversum tu quoque, quamvis
Terga fugæ dederas, vulnus, Crenaeae, tulisti:
Nam grave, respiciens, inter duo lumina ferrum,
- 315 Qua naris fronti committitur, accipis, imae .
In tanto fremitu cunctis sine fine iacebat
Sopitus venis et inexperrectus Aphidas,
Languentique manu carchesia mixta tenebat,

Fusus in Ossaeae villosis pellibus ursae.

320 Quem procul ut vidit frustra nulla arma moventem,
Inserit amento digitos, "miscenda" que dixit
'Cum Styge vina bibas' Phorbas, nec plura moratus
In iuvenem torsit iaculum, ferrataque collo
Fraxinus, ut casu iacuit resupinus, adacta est.

325 Mors caruit sensu, plenoque e gutture fluxit
Inque toros inque ipsa niger carchesia sanguis.
Vidi ego Petracum conantem vellere terra
Glandiferam quercum: quam dum complexibus ambit
Et quatit huc illuc, labefactaque robora iactat,

330 Lancea Pirithoi costis inmissa Petraei
Pectora cum duro luctantia robore fixit.
Pirithoi virtute Lycum cecidisse ferebant,
Pirithoi virtute Chromin. sed uterque minorem
Victori titulum quam Dictys Helopsque dederunt.

335 Fixus Helops iaculo, quod pervia tempora fecit,
Et missum a dextra laevam penetravit ad aurem.
Dictys ab ancipiti delapsus acumine montis,
Dum fugit instantem trepidans Ixione natum,
Decidit in praeceps, et pondere corporis ornum

340 Ingentem fregit, suaque induit ilia fractae.
Ultor adest Aphareus, saxumque e monte revulsum
Mittere conatur. mittentem stipite querno
Occupat Aegides, cubitique ingentia frangit
Ossa; nec ulterius dare corpus inutile leto

345 Aut vacat, aut curat, tergoque Bienoris alti
Insilit, haud solito quemquam portare nisi ipsum;
Opposuitque genu costis, prensamque sinistra
Caesariem retinens, vultum minitantiæque ora
Robore nodoso praeduraque tempora fregit.

350 Robore Nedymnum iaculatoremque Lycotan
Sternit, et inmissa protectum pectora barba
Hippason, et summis extantem Riphea silvis,
Thereaque, Haemoniis qui prensos montibus ursos
Ferre domum vivos indignantesque solebat.

355 Haud tulit utentem pugnae successibus ultra

- Thesea Demoleon : solido divellere dudum
Annosam pinum magno molimine temptat;
Quod quia non potuit , prae fractam misit in hostem .
Sed procul a telo Theseus veniente recessit
- 360 Pallados admonitu ; credi sic ipse volebat .
Non tamen arbor iners cecidit : nam Crantoris alti
Abscidit iugulo pectusque umerumque sinistrum .
Armiger ille tui fuerat genitoris , Achille ,
Quem Dolopum rector bello superatus , Amyntor
- 365 Aeacidae dederat pacis pignusque fidemque .
Hunc procul ut foedo disiectum vulnere Peleus
Vidit , “at inferias , iuvenum gratissime Crantor ,
Accipe” ait , validoque in Demoleonta lacerto
— Fraxineam misit , mentis quoque viribus , hastam ,
- 370 Quae laterum cratem perrupit , et ossibus haerens
Intremuit . trahit ille manu sine cuspidē lignum :
Id quoque vix sequitur ; cuspis pulmone retenta est .
Ipse dolor vires animo dabat : aeger in hostem
Erigitur , pedibusque virum proculcat equinis .
- 375 Excipit ille ictus galea clipeoque sonantes ,
Defensatque umeros , praetentaque sustinet arma :
Perque armos uno duo pectora perforat ictu .
Ante tamen leto dederat Phlegraeon et Hylē
Eminus , Iphinoū collato Marte Claninque .
- 380 Additur his Dorylas , qui tempora tecta gerebat
Pelle lupi , saevique vicem praestantia teli
Cornua vara boum multo rubefacta cruore .
Huic ego , nam vires animus dabat , “aspice ,” dixi
“Quantum concedant nostro tua cornua ferro”
- 385 Et iaculum torsi . quod cum vitare nequiret ,
Opposuit dextram passurae vulnera fronti .
Affixa est cum fronte manus : sit clamor : at illum
Haerentem Peleus et acerbo vulnere victum —
Stabat enim propior — mediam ferit ense sub alvum .
- 390 Prosiluit , terraque ferox sua viscera traxit ,
Tractaque calcavit , calcataque rupit , et illis
Crura quoque impediit et inani concidit alvo .

- Nec te pugnantem tua , Cyllare , forma redemit,
Si modo naturae formam concedimus illi.
- 395 Barba erat incipiens , barbae color aureus , aurea
Ex umeris medios coma dependebat in armos.
Gratus in ore vigor ; cervix umerique manusque
Pectoraque artificum laudatis proxima signis,
Et quacumque vir est : nec equi mendosa sub illo
- 400 Deteriorque viro facies . da colla caputque ,
Castore dignus erit : sic tergum sessile , sic stant
Pectora celsa toris : totus pice nigrior atra ,
Candida cauda tamen , color est quoque cruribus
albus .
- Multae illum petiere sua de gente , sed una
- 405 Abstulit Hylonome , qua nulla decentior inter
Semiferos altis habitavit femina silvis.
Haec et blanditiis et amando et amare fatendo
Cyllaron una tenet ; cultu quoque , quantus in illis
Esse potest membris , ut sit coma pectine levis ,
- 410 Ut modo rore maris , modo se violave rosave
Implicitet , interdum canentia lilia gestet ,
Bisque die lapsis Pagaseae vertice silvae
Fontibus ora lavet , bis flumine corpora tinguat ,
Nec nisi quae deceant , electarumque ferarum
- 415 Aut umero aut lateri praetendat vellera laevo .
Par amor est illis : errant in montibus una ,
Antra simul subeunt . et tum Lapitheia tecta
Intrarant pariter , pariter fera bella gerebant.
Auctor in incerto est , iaculum de parte sinistra
- 420 Venit , et inferius , quam collo pectora subsunt ,
Cyllare , te fixit . parvo cor vulnere laesum
Corpore cum toto post tela educta refrixit.
Protinus Hylonome morientes excipit artus ,
Inpositaque manu vulnus fovet , oraque ad ora
- 425 Admovet atque animae fugienti obsistere temptat .
Ut videt extinctum , dictis , quae clamor ad aures
Arcuit ire meas , telo , quod inhaeserat illi ,
Incubuit , moriensque suum complexa maritum est .

- Ante oculos stat et ille meos, qui sena leonum
430 Vinxerat inter se conexis vellera nodis,
Phaeocomes, hominemque simul protectus equumque:
Codice qui misso, quem vix iuga bina moverent,
433 Tectaphon Oleniden a summo vertice frendit.
439 Ast ego, dum parat hunc armis nudare iacentem, —
Scit tuus hoc genitor — gladium spoliantis in ima
Ilia demisi. Chthonius quoque Teleboasque
Ense iacent nostro. ramum prior ille bifurcum
Gesserat, hic iaculum. iaculo mihi vulnera fecit.
Signa vides, apparet adhuc vetus inde cicatrix.
445 Tunc ego debueram capienda ad Pergama mitti:
Tum poteram magni, si non superare, morari
Hectoris arma meis. illo sed tempore nullus,
Aut puer Hector erat: nunc me mea deficit aetas.
Quid tibi victorem gemini Periphanta Pyraethi,
450 Ampyca quid referam? qui quadrupedantis Echethi
Fixit in adverso cornum sine cuspidis vultu
Vecte Pelethronium Macareus in pectus adacto
Stravit Erigdupum. memini et venabula condi
Inguine Nesseis manibus coniecta Cymeli.
455 Nec tu credideris tantum cecinisse futura
Ampyciden Mopsum. Mopso iaculante biformis
Occubuit frustra loqui temptavit Iiodites
Ad mentum lingua mentoque ad guttura fixo.
Quinque neci Caeneus dederat, Styphelumque
Bromumque
460 Antimachumque Elymumque securiferumque Pyracten.
Vulnera non memini, numerum nomenque notavi.
Provolat Emathii spoliis armatus Halesi,
Quem dederat leto, membris et corpore Latreus
Maximus. huic aetas inter iuvenemque senemque,
465 Vis iuvenalis erat; variabant tempora cani.
Qui clipeo gladioque Macedoniae sarissa
Conspicius faciemque obversus in agmen utrumque
Armaque concussit certumque equitavit in orbem,
Verbaque tot fudit vacuas animosus in auras:

- 470 "Et te, Caeni, feram? nam tu mihi femina semper,
 Tu mihi Caënis eris. nec te natalis origo
 Commonuit, mentemque subit, quo praemia facto,
 Quaque viri falsam speciem mercede pararis?
 Vel quid nata, vide, vel quid sis passa; columque,
 475 I, cape cum calathis, et stamina pollice torque:
 Bella relinque viris." iactanti talia Caeneus
 Extentum cursu missa latus eruit hasta,
 Qua vir equo commissus erat. furit ille dolore,
 Nudaque Phyllei iuvenis ferit ora sarissa.
- 480 Non secus haec resilit, quam tecti a culmine grando,
 Aut siquis parvo feriat cava tympana saxo.
 Comminus aggreditur, laterique recondere duro
 Luctatur gladium: gladio loca pervia non sunt.
 "Haud tamen effugies! medio iugulaberis ense,
 485 Quandoquidem mucro est hebes" inquit, et in
 latus ensem
 Obliquat longaque amplectitur ilia dextra,
 [Plaga facit gemitus in corpore marmoris icti,]
 Fractaque dissiluit percusso lammina callo.
 Ut satis illaesos miranti praebeuit artus,
- 490 "Nunc age," ait Caeneus 'nostro tua corpora ferro
 Temptemus!' capuloque tenuis demisit in armos
 Ensem fatiferum, caecamque in viscera movit.
 Versavitque manum, vulnusque in vulnere fecit.
 Ecce ruunt vasto rabidi clamore bimembres,
- 495 Telaque in hunc omnes unum mittuntque feruntque.
 Tela retusa cadunt, manet inperfossus ab omni
 Inque cruentatus Caeneus Elateius ictu.
 Fecerat attonitos nova res. "heu dedecus ingens!"
 Monychus exclamat 'populus superamur ab uno,
 500 Vixque viro. quamquam ille vir est, nos segnibus
 actis
 Quod fuit ille, sumus. quid membra inmania prosunt?
 Quid geminae vires, et quod fortissima rerum
 In nobis duplex natura animalia iunxit?
 Nec nos matre dea, nec nos Ixione natos

- 505 Esse reor ; qui tantus erat , Iunonis ut altae
 Spem caperet . nos semimari superamur ab hoste .
 Saxa trabesque super totosque involvite montes .
 Vivacemque animam missis elidite silvis !
 Silva premat fauces , et erit pro vulnere pondus .”
 510 Dixit , et insani deiectam viribus austri
 Forte trabem nactus , validum coniecit in hostem :
 Exemplumque fuit . parvoque in tempore nudus
 Arboris Othrys erat , nec habebat Pelios umbras .
 Obrutus inmani cumulo , sub pondere Caeneus
 515 Aestuat arboreo congestaque robora duris
 Fert umeris . sed enim postquam super ora caputque
 Crevit onus , neque habet , quas ducat , spiritus
 auras , —
 [Deficit interdum ; modo se super aëra frustra
 Tollere conatur , iactasque evolvere silvas ;
 520 Interdumque movet : veluti , quam cernimus , ecce
 Ardua si terrae quatiatur motibus Ide .]
 Exitus in dubio est — alii sub inania corpus
 Tartara detrusum silvarum mole ferebant :
 Abnuvit Ampycides , medioque ex aggere fulvis
 525 Vidit avem pennis liquidas exire sub auras , f. clxxv
 Quae mihi tunc primum , tunc est conspecta
 supremum .
 Hanc ibi lustrantem leni sua castra volatu
 Mopsus et ingenti circum clangore sonantem
 Aspexit , pariterque animis oculisque secutus
 530 “O salve ,” dixit ‘Lapitheae gloria gentis ,
 Maxime vir quondam , sed nunc avis unica , Caeneu !’
 Credita res auctore suo est . dolor addidit iram ,
 Oppressumque aegre tulimus tot ab hostibus unum
 Nec prius abstinitus ferro exercere dolorem ,
 535 Quam data pars leto , partem fuga noxque removit
 Haec inter Lapithas et semihomines Centauros
 Proelia , Tlepolemus , Pyllo referente , dolorem
 Praeteriti Alcidae tacito non pertulit ore ,
 Atque ait : ‘Herculeae mirum est obliviae laudis

- 540 Acta tibi, senior. certe mihi saepe referre
 Nubigenas domitos a se pater ipse solebat.
 Tristis ad haec Pylus: 'quid me meminisse malorum
 Cogis et obductos annis rescindere luctus,
 Inque tuum genitorem odium offensasque fateri?
- 545 Ille quidem maiora fide, di! gessit, et orbem
 Implevit meritis, quod mallet posse negare.
 Sed neque Deïphobum nec Polydamanta nec ipsum
 Hectora laudamus. quis enim laudaverit hostem?
 Ille tuus genitor Messenia moenia quondam
- 550 Stravit, et inmeritas urbes Elinque Pylonque
 Diruit, inque meos ferrum flammamque penates
 Impulit. utque alios taceam, quos ille peremit,
 Bis sex Nelidae fuimus, conspecta iuventus:
 Bis sex Herculeis ceciderunt, me minus uno,
- 555 Viribus. atque alios vinci potuisse ferendum est:
 Mira Periclymeni mors est. cui posse figuras
 Sumere quas vellet, rursusque reponere sumptas
 Neptunus dederat, Nelei sanguinis auctor.
 Hic ubi nequiquam est formas variatus in omnes,
- 560 Vertitur in faciem volucris, quae fulmina curvis *f. clxxvi*
 Ferre solet pedibus, divum gratissima regi.
 Viribus usus avis pennis rostroque redunco
 Hamatisque viri laniaverat unguibus ora.
 Tendit in hanc nimium certos Tirynthius arcus,
- 565 Atque inter nubes sublimia membra ferentem
 Pendentemque ferit, lateri qua subditur ala.
 Nec grave vulnus erat; sed rupti vulnere nervi
 Deficiunt, motumque negant viresque volandi.
 Decidit in terram, non concipientibus auras
- 570 Inferius pennis, et quae levis haeserat alae,
 Corporis affixi pressa est gravitate sagitta
 Perque latus summum iugulo est exacta sinistro.
 Num videor debere tui praeconia rebus
 Herculis, o Rhodiae ductor pulcherrime classis?
- 575 Nec tamen ulterius, quam fortia facta silendo
 Ulciscor fratres. solida est mihi gratia tecum.'

- Haec postquam dulci Neleius edidit ore,
A sermone senis repetito munere Bacchi
Surrexere toris; nox est data cetera somno.
- 580 At deus aequoreas qui cuspidē temperat undas,
In volucrem corpus nati Phaethontida versum
Mente dolet patria; saevumque perosus Achillem
Exercet memores plus quam civiliter iras.
Iamque fere tracto duo per quinquennia bello
- 585 Talibus intonsum compellat Sminthea dictis:
'O mihi de fratris longe gratissime natis,
Irrita qui mecum posuisti moenia Troiae,
Ecquid, ubi has iam iam casuras aspicias arces,
Ingemis? aut ecquid tot defendentia muros
- 590 Milia caesa doles? ecquid, ne persequar omnes,
Hectoris umbra subit circum sua Pergama tracti?
Cum tamen ille ferox belloque cruentior ipso
Vivit adhuc, operis nostri populator, Achilles.
Det mihi se, faxo, triplici quid cuspidē possim,
- 595 Sentiat. at quoniam concurrere comminus hosti
Non datur, occulta necopinum perde sagitta!
Annuit, atque animo pariter patruoque suoque
Delius indulgens nebula velatus in agmen
Pervenit Iliacum, mediaque in caede virorum
- 600 Rara per ignotos spargentem cernit Achivos
Tela Parin: fassusque deum, 'quid spicula perdis
Sanguine plebis?' ait. 'siqua est tibi cura tuorum
Vertere in Aeaciden, caesosque ulciscere fratres!
Dixit, et ostendens sternentem Troica ferro
- 605 Corpora Peliden, arcus obvertit in illum,
Certaque letifera direxit spicula dextra.
Quod Priamus gaudere senex post Hectora posset,
Hoc fuit. ille igitur tantorum victor, Achille,
Vinceris a timido Graiae raptore maritae!
- 610 At si femineo fuerat tibi Marte cadendum,
Thermodontiaca malles cecidisse bipenni.
Iam timor ille Phrygum, decus et tutela Pelasgi
Nominis, Aeacides, caput insuperabile bello,

- Arserat . armarat deus idem , idemque cremarat .
 615 Iam cinis est ; et de tam magno restat Achille
 Nescio quid , parvam quod non bene compleat urnam .
 At vivit totum quae gloria compleat orbem .
 Haec illi mensura viro respondet et hac est .
 Par sibi Pelides , nec inania Tartara sentit .
 620 Ipse etiam , ut , cuius fuerit , cognoscere possis ,
 Bella movet clipeus , deque armis arma feruntur .
 Non ea Tydides , non audet Oileos Ajax ,
 Non minor Atrides , non bello maior et aevo
 Poscere , non alii . solis Telamone creato
 625 Laërteque fuit tantae fiducia laudis .
 A se Tantalides onus invidiamque removit ,
 Argolicosque duces mediis considerare castris
 Iussit et arbitrium litis traiecit in omnes .

LIBER TERTIUS DECIMUS.

- Consedere duces et vulgi stante corona
 Surgit ad hos clipei dominus septemplicis Ajax ;
 Utque erat impatiens irae , Sigeia torvo
 Litora respexit classemque in litore vultu ,
 5 Intendensque manus ' agimus , pro Iuppiter ! ' inquit
 ' Ante rates causam , et mecum confertur Ulixes !
 At non Hectoreis dubitavit cedere flammis ,
 Quas ego sustinui , quas hac a classe fugavi .
 Tutius est igitur fictis contendere verbis ,
 10 Quam pugnare manu . sed nec mihi dicere promptum ,
 Nec facere est isti : quantumque ego Marte feroci
 Inque acie valeo , tantum valet iste loquendo .
 Nec memoranda tamen vobis mea facta , Pelasgi ,
 Esse reor ; vidistis enim . sua narret Ulixes ,
 15 Quae sine teste gerit , quorum nox conscia sola est .
 Praemia magna peti fateor : sed demit honorem
 Aemulus : Aiaci non est tenuisse superbum ,

- Sit licet hoc ingens , quicquid speravit Ulixes .
 Iste tulit pretium iam nunc temptaminis huius ,
 20 Quo cum victus erit , mecum certasse feretur .
 Atque ego , si virtus in me dubitabilis esset ,
 Nobilitate potens essem ; Telamone creatus ,
 Moenia qui forti Troiana sub Hercule cepit ,
 Litoraue intravit Pagasea Colcha carina .
- 25 Aeacus huic pater est , qui iura silentibus illic
 Reddit , ubi Aeoliden saxum grave Sisyphton urguet .
 Aeacon agnoscit summus prolemque fatetur
 Iuppiter esse suam . sic ab Iove tertius Ajax .
 Nec tamen haec series in causam prosit , Achivi ,
- 30 Si mihi cum magno non est communis Achilles .
 Frater erat ; fraterna peto . quid sanguine cretus
 Sisypthio , furtisque et fraude simillimus illi
 Inserit Aeacidis alienae nomina gentis ?
 An quod in arma prior nulloque sub indice veni ,
- 35 Arma neganda mihi ? potiorque videbitur ille ,
 Ultima qui cepit , detrectavitque furore
 Militiam ficto , donec sollertior isto
 Sed sibi inutilior timidi commenta rexit
 Naupliades animi , vitataque traxit in arma ?
- 40 Optima num sumat , quia sumere noluit ulla ?
 Nos inhonorati et donis patruelibus orbi ,
 Obtulimus quia nos ad prima pericula , simus ?
 Atque utinam aut verus furor ille , aut creditus esset ,
 Nec comes hic Phrygias umquam venisset ad arces
- 45 Hortator scelerum ! non te , Poeantia proles ,
 Expositum Lemnos nostro cum crimine haberet :
 Qui nunc , ut memorant , silvestribus abditus antris
 Saxa moves gemitu , Laërtiadaeque precaris
 Quae meruit , quae , si di sunt , non vana precaris
- 50 Et nunc ille eadem nobis iuratus in arma ,
 Heu ! pars una ducum , quo successore sagittae
 Herculis utuntur , fractus morboque fameque
 Velaturque aliturque avibus , volucresque petendo
 Debita Troianis exercet spicula fati .

- 55 Ille tamen vivit, quia non comitavit Ulixen.
 Mallet et infelix Palamedes esse relictus,
 58 Quem male convicti nimium memor iste furoris
 Prodere rem Danaam finxit, fictumque probavit
 60 Crimen et ostendit, quod iam praefoderat, aurum.
 Ergo aut exilio vires subduxit Achivis,
 Aut nece. sic pugnat, sic est metuendus Ulixes.
 Qui licet eloquio fidum quoque Nestora vincat,
 Haud tamen efficiet, desertum ut Nestora crimen
 65 Esse rear nullum: qui cum imploraret Ulixen
 Vulnere tardus equi fessusque senilibus annis,
 Proditus a socio est. non haec mihi crimina fingi
 Scit bene Tydides, qui nomine saepe vocatum
 Corripuit, trepidoque fugam exprobravit amico.
 70 Aspiciunt oculis superi mortalia iustis:
 En eget auxilio, qui non tulit; utque reliquit,
 Sic linquendus erat: legem sibi dixerat ipse.
 Conclamat socios. adsum, videoque trementem
 Pallentemque metu et trepidantem morte futura.
 75 Opposui molem clipei texique iacentem,
 Servavique animam — minimum est hoc laudis —
 inertem.
 Si perstas certare, locum redeamus in illum:
 Redde hostem vulnusque tuum solitumque timorem,
 Post clipeumque late, et mecum contende sub illo.
 80 At postquam eripui, cui standi vulnera vires
 Non dederant, nullo tardatus vulnere fugit.
 Hector adest, secumque deos in proelia ducit:
 Quaque ruit, non tu tantum terreris, Ulixé,
 Sed fortes etiam: tantum trahit ille timoris.
 85 Hunc ego sanguineae successu caedis ovantem
 Eminus ingenti resupinum pondere fudi:
 Hunc ego poscentem, cum quo concurreret, unus
 Sustinui: sortemque meam vovistis, Achivi,
 Et vestrae valuerunt preces. si quaeritis huius
 90 Fortunam pugnae, non sum superatus ab illo.
 Ecce ferunt Troes ferrumque ignemque Iovemque

- In Danaas classes . ubi nunc facundus Ulixes ?
Nempe ego mille meo protexi pectore puppes ,
Spem vestri reditus . date tot pro navibus arma .
95 Quod si vera licet mihi dicere , quaeritur istis ,
Quam mihi , maior honos , coniunctaque gloria
nostra est ,
Atque Ajax armis , non Aiaci arma petuntur .
Conferat his Ithacus Rhesum inbellemque Dolona
Priamidenque Helenum rapta cum Pallade captum .
100 Luce nihil gestum , nihil est Diomede remoto .
Si semel ista datis meritis tam vilibus arma ,
Dividite , et pars sit maior Diomedis in illis .
Quo tamen haec Ithaco ? qui clam , qui semper
inermis
Rem gerit et furtis incautum decipit hostem ?
105 Ipse nitor galeae claro radiantis ab auro
Insidias prodet manifestabitque latentem .
Sed neque Dulichius sub Achillis casside vertex
Pondera tanta feret , nec non onerosa gravisque
109 Pelias hasta potest inbellibus esse lacertis ,
— Nec clipeus vasti concretus imagine mundi
Conveniet timidae nataeque ad furta sinistrae .
Debilitaturum quid te petis , improbe , munus ?
Quod tibi si populi donaverit error Achivi ,
Cur spolieris , erit , non cur metuaris ab hoste ;
115 Et fuga , qua sola cunctos , timidissime , vincis ,
Tarda futura tibi est gestamina tanta trahenti .
Adde quod iste tuus , tam raro proelia passus ,
Integer est clipeus : nostro , qui tela ferendo
Mille patet plagis , novus est successor habendus .
120 Denique , quid verbis opus est ? spectemur agendo !
Arma viri fortis medios mittantur in hostes :
Inde iubete peti et referentem ornate relatis .
Finierat Telamone satus ; vulgique secutum
Ultima murmur erat . donec Laërtius heros
125 Astitit , atque oculos paulum tellure moratos
Sustulit ad proceres , expectatoque resolvit

- Ora sono ; neque abest facundis gratia dictis .
 'Si mea cum vestris valuissent vota , Pelasgi ,
 Non foret ambiguus tanti certaminis heres ,
 130 Tuque tuis armis , nos te poteremur , Achille .
 Quem quoniam non aequa mihi vobisque negarunt
 Fata , — manuque simul veluti lacrimantia tersit
 Lumina — 'quis magno melius succedat Achilli ,
 Quam per quem magnus Danaïs successit Achilles ?
 135 Huic modo ne prosit , quod , uti est , hebes esse
 videtur ;
 Neve mihi noceat , quod vobis semper , Achivi ,
 Profuit ingenium : meaque haec facundia , siqua est ,
 Quae nunc pro dominò , pro vobis saepe locuta est ,
 Invidia careat , bona nec sua quisque recuset .
 140 Nam genus et proavos et quae non fecimus ipsi ,
 Vix ea nostra voco . sed enim quia rettulit Aiax
 Esse Iovis pronepos , nostri quoque sanguinis auctor
 Iuppiter est , totidemque gradus distamus ab illo .
 Nam mihi Laërtes pater est , Arcesius illi ,
 145 Iuppiter huic ; neque in his quisquam damnatus
 et exul .
 Est quoque per matrem Cyllenius addita nobis
 Altera nobilitas . deus est in utroque parente .
 Sed neque materno quod sum generosior ortu ,
 Nec mihi quod pater est fraterni sanguinis insons ,
 150 Proposita arma peto . meritis expendite causam ;
 Dummodo quod fratres Telamon Peleusque fuerunt
 Aiakis meritum non sit , nec sanguinis ordo ,
 Sed virtutis honor spoliis quaeratur in istis .
 Aut si proximitas primusque requiritur heres ,
 155 Est genitor Peleus , est Pyrrhus filius illi .
 Quis locus Aiaci ? Phthiam haec Scyrumve ferantur .
 Nec minus est isto Teucer patruelis Achilli .
 Num petit ille tamen , num si petat , auferat illa ?
 Ergo operum quoniam nudum certamen habetur ,
 160 Plura quidem feci , quam quae comprehendere dictis
 In promptu mihi sit . rerum tamen ordine ducar .

- Praescia venturi genetrix Nereia leti
Dissimulat cultu natum . deceperat omnes ,
In quibus Aiacem , sumptae fallacia vestis .
165 Arma ego femineis animum motura virilem
Mercibus inserui . neque adhuc proiecerat heros
Virgineos habitus , cum parmam hastamque tenenti
"Nate dea ," dixi 'tibi se peritura reservant
Pergama . quid dubitas ingentem evertere Troiam ?"
170 Iniecique manum , fortemque ad fortia misi .
Ergo opera illius mea sunt . ego Telephon hasta
Pugnantem domui , victum orantemque refeci .
Quod Thebae cecidere , meum est . me credite
Lesbon ,
Me Tenedon Chrysenque et Cillan , Apollinis urbes ,
175 Et Scyrum cepisse . mea concussa putate
Procubuisse solo Lyrnesia moenia dextra .
Utque alios taceam , qui saevum perdere posset
Hectora , nempe dedi . per me iacet inclitus Hector .
Illis haec armis , quibus est inventus Achilles ,
180 Arma peto : vivo dederam , post fata reposco .
Ut dolor unius Danaos pervenit ad omnes ,
Aulidaque Euboicam complerunt mille carinae ,
Expectata diu , nulla aut contraria classi
Flamina erant : duraeque iubent Agamemnona sortes
185 Inmeritam saevae natam mactare Dianae .
Denegat hoc genitor , divisque irascitur ipsis ,
Atque in rege tamen pater est . ego mite parentis
Ingenium verbis ad publica commoda verti .
Nunc equidem fateor , fassoque ignoscat Atrides :
190 Difficilem tenui sub iniquo iudice causam .
Hunc tamen utilitas populi fraterque datique
Summa movet sceptri , laudem ut cum sanguine penset .
Mittor et ad matrem , quae non hortanda , sed astu
Decipienda fuit . quo si Telamonius isset ,
195 Orba suis essent etiam nunc lintea ventis .
Mittor et Iliacas audax orator ad arces ,
Visaque et intrata est altae mihi curia Troiae :

Plenaque adhuc erat illa viris. interritus egi
 Quam mihi mandarat communis Graecia causam,
 200 Accusoque Parin praedamque Helenamque reposco,
 Et moveo Priamum Priamoque Antenora iunctum.
 At Paris et fratres et qui rapuere sub illo,
 Vix tenuere manus — scis hoc, Menelaë! —

nefandas:

Primaque lux nostri tecum fuit illa pericli.
 205 Longa referre mora est quae consilioque manuque
 Utiliter feci spatiosi tempore belli.
 Post acies primas urbis se moenibus hostes
 Continuere diu, nec aperti copia Martis
 Ulla fuit: decimo demum pugnauimus anno.
 210 Quid facis interea, qui nil, nisi proelia, nosti?
 Quis tuus usus erat? nam si mea facta requiris,
 Hostibus insidior, fossas munimine cingo,
 Consolor socios, ut longi taedia belli
 Mente ferant placida: doceo, quo simus alendi
 215 Armandique modo; mittor, quo postulat usus.
 Ecce Iovis monitu, deceptus imagine somni,
 Rex iubet incepti curam dimittere belli.
 Ille potest auctore suam defendere vocem.
 Non sinat hoc Ajax, delendaque Pergama poscat,
 220 Quodque potest, pugnet. cur non remoratur ituros?
 Cur non arma capit, dat, quod vaga turba sequatur?
 Non erat hoc nimium numquam nisi magna loquenti.
 [Quid quod et ipse fugit? vidi, puduitque videre,
 Gum tu terga dares inhonestaque vela parares.
 225 Nec mora, "quid facitis? quae vos dementia" dixi
 'Concitat, o socii, captam dimittere Troiam?
 Quidve domum fertis decimo, nisi dedecus, anno?'"
 Talibus atque aliis, in quae dolor ipse disertum
 Fecerat, aversos profuga de classe reduxi.
 230 Convocat Atrides socios terrore paventes:
 Nec Telamoniades etiam nunc hiscere quicquam
 Audet. at ausus erat reges incessere dictis
 Thersites, etiam per me haud impune, protervis.]

- Erigor , et trepidos cives exhortor in hostem ,
235 Anissamque mea virtutem voce repono .
Tempore ab hoc , quodcumque potest fecisse videri
Fortiter iste , meum est , qui dantem terga retraxi .
Denique de Danaïs quis te laudatve petitve ?
At sua Tydides mecum communicat acta ,
240 Me probat et socio semper confidit Ulixē .
Est aliquid , de tot Graiorum milibus unum
A Diomede legi : nec me sors ire iubebat .
Sic tamen et spreto noctisque hostisque periculo
Ausum eadem , quae nos , Phrygia de gente Dolona
245 Interimo : non ante tamen , quam cuncta coegi
Prodere , et edidici , quid perfida Troia pararet .
Omnia cognoram , nec , quod specularer , habebam ,
Et iam promissa poteram cum laude reverti .
Haud contentus eo petii tentoria Rhēsi ,
250 Inque suis ipsum castris comitesque peremi :
Atque ita captivo victor votisque potitus
Ingredior curru laetos imitante triumphos .
Cuius equos pretium pro nocte poposcerat hostis ,
Arma negate mihi , fueritque benignior Aīax !
255 Quid Lycii referam Sarpedonis agmina ferro
Devastata meo ? cum multo sanguine fudi
Coeranon Iphitiden et Alastoraque Chromiumque
Alcandrumque Haliumque Noëmonaque Prytaninque ,
Exitioque dedi cum Chersidamante Thoona
260 Et Charopem , fatisque inmitibus Ennomon actum ,
Quique minus celebres nostra sub moenibus urbis
Procubuere manu . sunt et mihi vulnera , cives ,
Ipso pulchra loco : nec vanis credite verbis .
Aspicite en !' vestemque manu diduxit et 'haec sunt
265 Pectora semper' ait 'vestris exercita rebus .
At nil inpendit per tot Telamonius annos
Sanguinis in socios , et habet sine vulnere corpus
Quid tamen hoc refert , si se pro classe Pelasga
Arma tulisse refert contra Troasque Iovemque ?
270 Confiteorque , tulit : neque enim benefacta maligne

Detractare meum est . sed ne communia solus
 Occupet , atque aliquem vobis quoque reddat honorem .
 Reppulit Actorides sub imagine tutus Achillis
 Troas ab arsuris cum defensore carinis .

- 275 Ausum etiam Hectoreis solum concurrere telis
 Se putat , oblitus regisque ducumque meique ,
 Nonus in officio , et praelatus munere sortis .
 Sed tamen eventus vestrae , fortissime , pugnae
 Quis fuit ? est Hector violatus vulnere nullo .
- 280 Me miserum , quanto cogor meminisse dolore
 Temporis illius , quo Graium murus , Achilles
 Procubuit ! nec me lacrimae luctusve timorve
 Tardarunt , quin corpus humo sublime referrem .
 His umeris , his , inquam , umeris ego corpus Achillis ,
- 285 Et simul arma tuli . quae nunc quoque ferre laboro .
 Sunt mihi , quae valeant in talia pondera , vires .
 Est animus certe vestros sensurus honores .
 Scilicet idcirco pro gnato caerulea mater
 Ambitiosa suo fuit , ut caelestia dona ,
- 290 Artis opus tantae , rudis et sine pectore miles
 Indueret ? neque enim clipei caelamina norit ,
 Oceanum et terras cumque alto sidera caelo ,
 Pleiadasque , Hyadasque , immunemque aequoris
Arcton ,
 Diversasque urbes , nitidumque Orionis ensem .
- 295 Postulat , ut capiat , quae non intellegit , arma .
 Quid quod me duri fugientem munera belli
 Arguit incepto serum accessisse labori ,
 Nec se magnanimo maledicere sentit Achilli ?
 Si simulasse vocas crimen , simulavimus ambo .
- 300 Si mora pro culpa est , ego sum maturior illo .
 Me pia detinuit coniunx , pia mater Achillem ;
 Primaque sunt illis data tempora , cetera vobis .
 Haud timeo , si iam nequeo defendere , crimen
 Cum tanto commune viro . deprensus Ulixis
- 305 Ingenio tamen ille : at non Aiakis Ulixes .
 Neve in me stolidae convicia fundere linguae

- Admiremur eum , vobis quoque digna pudore
Obicit . an falso Palameden crimine turpe
Accusasse mihi , vobis damnassee decorum est ?
310 Sed neque Naupliades facinus defendere tantum
Tamque patens valuit , nec vos audistis in illo
Crimina : vidistis , praestoque obiecta patebant .
Nec Poeantiaden quod habet Vulcania Lemnos ,
Esse reus merui . factum defendite vestrum ;
315 Consensistis enim . nec me suasisse negabo ,
Ut se subtraheret bellicae viaeque labori ,
Temptaretque feros requie lenire dolores .
Paruit , et vivit . non haec sententia tantum
Fida , sed et felix ; cum sit satis , esse fidelem .
320 Quem quoniam vates delenda ad Pergama poscunt ,
Ne mandate mihi : melius Telamonius ibit ,
Eloquioque virum morbis iraque furem
Molliet , aut aliqua producet callidus arte .
Ante retro Simois fluet et sine frondibus Ide
325 Stabit , et auxilium promittet Achaia Troiae ,
Quam , cessante meo pro vestris pectore rebus ,
Aiaceis stolidi Danaeas sollertia prosit .
Sis licet infestus sociis regique mihiq̃ue ,
Dure Philoctete ; licet exsecrere , meumque
330 Devoveas sine fine caput , cupiasque dolenti
Me tibi forte dari , nostrumque haurire cruorem :
[Utque tui mihi , sic fiat tibi copia nostri .]
Te tamen aggrediar , mecumque reducere nitar :
Tamque tuis potiar , faveat Fortuna , sagittis ,
335 Quam sum Dardanio , quem cepi , vate potitus ;
Quam responsa deum Troianaque fata retexi ;
Quam rapui Phrygiae signum penetrabile Minervae
Hostibus e mediis . et se mihi comparat Ajax ?
Nempe capi Troiam prohibebant fata sine illo .
340 Fortis ubi est Ajax ? ubi sunt ingentia magni
Verba viri ? cur hic metuis ? cur audet Ulixes
Ire per excubias et se committere nocti ,
Perque feros enses non tantum moenia Troium ,

- Verum etiam summas arces intrare suaque
345 Eripere aede deam, raptamque adferre per hostes?
Quae nisi fecissem, frustra Telamone creatus
Gestasset laeva taurorum tergora septem.
Illa nocte mihi Troiae victoria parta est:
Pergama tunc vici, cum vinci posse coegi.
350 Desine Tydiden vultuque et murmure nobis
Ostentare meum. pars est sua laudis in illo.
Nec tu, cum socia clipeum pro classe tenebas,
Solus eras. tibi turba comes, mihi contigit unus.
Qui nisi pugnacem sciret sapiente minorem
355 Esse, nec indomitae deberi praemia dextrae,
Ipse quoque haec peteret. peteret moderatior Aiax,
Eurypylusque ferox, claroque Andraemone natus;
Nec minus Idomeneus, patriaque creatus eadem
Meriones; peteret maioris frater Atridae:
360 Quippe manu fortes nec sunt mihi Marte secundi,
Consiliis cessere meis. tibi dextera bello
Utilis; ingenium est, quod eget moderamine nostro.
Tu vires sine mente geris: mihi cura futuri.
Tu pugnare potes: pugnandi tempora mecum
365 Eligit Atrides. tu tantum corpore prodes,
Nos animo. quantoque ratem qui temperat, anteit
Remigis officium, quanto dux milite maior,
Tantum ego te supero. nec non in corpore nostro
Pectora sunt potiora manu; vigor omnis in illis.
370 At vos, o proceres, vigili date praemia vestro;
Proque tot annorum cura, quibus anxius egi,
Hunc titulum meritis pensandum reddite nostris.
Iam labor in fine est, obstantia fata removi,
Altaque posse capi faciendo Pergama, cepi.
375 Per spes nunc socias casuraque moenia Troum,
Perque deos oro, quos hosti nuper ademi,
Per siquid superest, quod sit sapienter agendum,
Siquid adhuc audax ex praecipitique petendum est,
[Si Troiae fatis aliquid restare putatis,]
380 Este mei memores! aut si mihi non datis arma,

Huic date !' et ostendit signum fatale Minervae

Mota manus procerum est , et quid facundia posset ,
Re patuit ; fortisque viri tulit arma disertus .

Hectora qui solus , qui ferrum ignemque Iovemque

385 Sustinuit totiens , unam non sustinet iram :

Invictumque virum vincit dolor . arripit ensem ,
Et 'meus hic certe est . an et hunc sibi poscit

Ulixes ?

Hoc' ait 'utendum est in me mihi . quique cruore
Saepe Phrygum maduit , domini nunc caede madebit ,

390 Ne quisquam Aiace[m] possit superare nisi Ajax .'

Dixit , et in pectus tum demum vulnera passum

Qua patuit ferrum , letalem condidit ensem .

Nec valere manus infixum educere telum :

Expulit ipse cruor ; rubefactaque sanguine tellus

395 Purpureum viridi genuit de caespite florem , f. clxxvii.

Qui prius Oebalio fuerat de vulnere natus .

Littera communis mediis pueroque viroque

Inscripta est foliis , haec nominis , illa querellae .

Victor ad Hypsipyles patriam clarique Thoantis

400 Et veterum terras infames caede virorum

Vela dat , ut referat Tirynthia tela , sagittas .

Quae postquam ad Graios , domino comitante , revexit ,
Inposita est sero tandem manus ultima bello .

[Troia simul Priamusque cadunt : Priameia coniunx

405 Perdidit infelix hominis post omnia formam ,

Externasque novo latratu terruit auras ,

Longus in angustum qua clauditur Hellespontus .]

Ilion ardebat , neque adhuc consederat ignis ,

[Exiguumque senis Priami Iovis ara cruorem

410 Conbiberat . tractata comis antistita Phoebi

Non profecturas tendebat ad aethera palmas .

Dardanidas matres patriorum signa deorum ,

Dum licet , amplexas , succensaque templa tenentes

Invidiosa trahunt victores praemia Grai .

415 Mittitur Astyanax illis de turribus , unde

Pugnantem pro se proavitaque regna tuentem

- Saepe videre patrem monstratum a matre solebat.]
 Iamque viam suadet boreas, flatuque secundo
 Carlasa mota sonant; iubet uti navita ventis.
 420 'Troia, vale! rapimur' clamant, dant oscula terrae
 Troades, et patriae fumantia tecta relinquunt.
 Ultima conscendit classem, miserabile visu,
 In mediis Hecuba est natorum inventa sepulchris:
 Prensantem tumulos atque ossibus oscula dantem
 425 Dulichiae traxere manus. tamen unius hausit,
 Inque sinu cineres secum tulit Hectoris haustos:
 Hectoris in tumulo canum de vertice crinem,
 Inferias inopes, crinem lacrimasque reliquit.
 Est, ubi Troia fuit, Phrygiae contraria tellus
 430 Bistoniis habitata viris. Polymestoris illic
 Regia dives erat, cui te commisit alendum
 Clam, Polydore, pater, Phrygiisque removit ab armis;
 Consilium sapiens, sceleris nisi praemia magnas
 Adiecisset opes, animi irritamen avari.
 435 Ut cecidit fortuna Phrygum, capit impius ensem
 Rex Thracum, iuguloque sui demisit alumni;
 Et tamquam tolli cum corpore crimina possent,
 Exanimem scopulo subiectas misit in undas.
 Litore Threicio classem religarat Atrides,
 440 Dum mare pacatum, dum ventus amior esset.
 Hic subito, quantus cum viveret esse solebat,
 Exit humo late rupta, similisque minanti
 Temporis illius vultum referebat Achilles,
 Quo ferus iniusto petiit Agamemnona ferro:
 445 'Inmemores' que 'mei disceditis' inquit 'Achivi?
 Obrutaque est mecum virtutis gratia nostrae?
 Ne facite! utque meum non sit sine honore
 sepulchrum,
 Placet Achilleos mactata Polyxena manes.'
 Dixit: et, inmiti sociis parentibus umbrae,
 450 Rapta sinu matris, quam iam prope sola fovebat,
 Fortis et infelix et plus quam femina virgo
 Ducitur ad tumulum, diroque fit hostia busto.

- Quae memor ipsa sui , postquam crudelibus aris
Admota est , sensitque sibi fera sacra parari ,
455 Utque Neoptoleum stantem ferrumque tenentem
Inque suo vidit figentem lumina vultu ,
'Utere iandudum generoso sanguine !' dixit
'Nulla mora est . quin tu iugulo vel pectore telum
Conde meo !' iugulumque simul pectusque rexit .
460 'Scilicet aut ulli servire Polyxena vellem ?
Aut per tale sacrum numen placabitis ullum ?
Mors tantum vellem matrem mea fallere posset .
Mater obest , minuitque necis mihi gaudia : quamvis
Non mea mors illi , verum sua vita tremenda est .
465 Vos modo , ne Stygios adeam non libera manes ,
Este procul , si iusta peto , tactuque viriles
Virgineo removete manus . acceptior illi ,
Quisquis is est , quem caede mea placare paratis ,
Liber erit sanguis . siquos tamen ultima nostri
470 Verba movent oris , Priami vos filia regis ,
Non captiva rogat , genetrici corpus inemptum
Reddite ; neve auro redimat ius triste sepulchri ,
Sed lacrimis . tunc , cum poterat , redimebat et auro .'
Dixerat . at populus lacrimas , quas illa tenebat ,
475 Non tenet . ipse etiam flens invitusque sacerdos
Praebita coniecto rupit praecordia ferro .
Illa , super terram defecto poplite labens ,
Pertulit intrepidus ad fata novissima vultus .
Tunc quoque cura fuit partes velare tegendas ,
480 Cum caderet , castique decus servare pudoris .
Troades excipiunt , deploratosque recensent
Priamidas , et quod dederit domus una cruoris ;
Teque gemunt , virgo , teque , o modo regiâ coniunx ,
Regia dicta parens , Asiae florentis imago ,
485 Nunc etiam praedae mala sors , quam victor Ulixes
Esse suam nollit , nisi quod tamen Hectora partu
Edideras . dominum matri vix repperit Hector .
Quae corpus complexa animae tam fortis inane ,
Quas totiens patriae dederat , natisque , viroque ,

- 490 Huic quoque dat lacrimas . lacrimas in vulnera fundit ,
Osculaque ore tegit , consuetaque pectora plangit ,
Canitiemque suam concreto in sanguine verrens
Plura quidem , sed et haec laniato pectore dixit :
‘Nata , tuae — quid enim superest ? — dolor
ultime matri ,
495 Nata , iaces ; videoque tuum , mea vulnera , vulnus .
En , ne perdiderim quemquam sine caede meorum ,
Tu quoque vulnus habes . at te , quia femina , rebar
A ferro tutam . cecidisti et femina ferro :
Totque tuos idem fratres , te perdidit idem ,
500 Exitium Troiae nostrique orbator , Achilles .
At postquam cecidit Paridis Phoebeique sagittis ,
Nunc certe , dixi , non est metuendus Achilles .
Nunc quoque mi metuendus erat . cinis ipse sepulti
In genus hoc saevit : tumulo quoque sensimus hostem :
505 Aeacidiae fecunda fui . iacet Ilion ingens ,
Eventuque gravi finita est publica clades ,
Sed finita tamen : soli mihi Pergama restant ,
In cursuque meus dolor est . modo maxima rerum ,
Tot generis natisque potens nuribusque viroque ,
510 Nunc trahor exul , inops , tumultis avulsa meorum ,
Penelopae munus . quae me data pensa trahentem
Matribus ostendens Ithacis “haec Hectoris illa est
Clara parens , haec est” dicet ‘Priameïa coniunx’ .
Postque tot amissos tu nunc , quae sola levabas
515 Maternos luctus , hostilia busta piasti .
Inferias hosti peperì . quo ferrea restò ?
Quidve moror ? quo me servas , annosa senectus ?
Quo , di crudeles , nisi quo nova funera cernam ,
Vivacem differtis anum ? quis posse putaret
520 Felicem Priamum post diruta Pergama dici ?
Felix morte sua est . nec te , mea nata , peremptam
Aspicit , et vitam pariter regnumque reliquit .
At , puto , funeribus dotabere , regia virgo ,
Condeturque tuum monumentis corpus avitis .
525 Non haec est fortuna domus . tibi munera matris

- Contingent fletus peregrinaeque haustus harenae.
Omnia perdidimus : superest , cur vivere tempus
In breve sustineam , proles gratissima matri,
Nunc solus , quondam minimus de stirpe virili,
530 Has datus Ismario regi Polydorus in oras .
Quid moror interea crudelia vulnera lymphis
Abluere et sparsos inmiti sanguine vultus ?
Dixit , et ad litus passu processit anili ,
Albentes lacerata comas . 'date , Troades , urnam'
535 Dixerat infelix , liquidas hauriret ut undas :
Aspicit eiectum Polydori in litore corpus ,
Factaque Threïciis ingentia vulnera telis .
Troades exclamant . obmutuit illa dolore ,
Et pariter voces lacrimasque introrsus obortas
540 Devorat ipse dolor : duroque simillima saxo
Torpet , et adversa figit modo lumina terra ,
Interdum torvos sustollit ad aethera vultus ,
Nunc positi spectat vultum , nunc vulnera nati ,
Vulnera praecipue ; seque armat et instruit ira .
545 Qua simul exarsit , tamquam regina maneret ,
Ulcisci statuit poenaeque in imagine tota est .
Utque furit catulo lactente orbata leaena ,
Signaque nacta pedum sequitur , quem non videt ,
hostem ,
[Sic Hecuba , postquam cum luctu miscuit iram ,
550 Non oblita animorum , annorum oblita suorum ,]
Vadit ad artificem dirae , Polymestora , caedis ,
Colloquiumque petit : nam se monstrare relictum
Velle latens illi , quod nato redderet , aurum .
Credidit Odrysius , praedaeque assuetus amore
555 In secreta venit . tum blando callidus ore
'Tolle moras , Hecuba , et' dixit 'da munera nato .
Omne fore illius quod das , quod et ante dedisti ,
Per superos iuro .' spectat truculenta loquentem
Falsaque iurantem , tumidaque exaestuat ira ,
560 Atque ita correpto captivarum agmina matrum
Invocat , et digitos in perfida lumina condit ,

- Da , precor , huic aliquem , solacia mortis , honorem ,
Summe deum rector , maternaque vulnera leni .’
- 600 Iuppiter annuerat , cum Memnonis arduus alto
Corruit igne rogos , nigrique volumina fumi
Infecere diem , veluti cum flumina natas
Exhalant nebulas , nec sol admittitur infra .
Atra favilla volat , glomerataque corpus in unum
- 605 Densetur , faciemque capit , sumitque calorem
Atque animam ex igni ; levitas sua prae-buit alas :
Et primo similis volucris , mox vera volucris *f. clxxix.*
Insonuit pennis ; pariter sonuere sorores
Innumerae , quibus est eadem natalis origo .
- 610 Terque rogam lustrant , et consonus exit in auras
Ter clangor : quarto seducunt castra volatu :
Tum duo diversa populi de parte feroces
Bella gerunt , rostrisque et aduncis unguibus iras
Exercent , alasque adversaque pectora lassant ;
- 615 Inferiaeque cadunt cineri cognata sepulto
Corpora , seque viro forti meminere creatas .
Praepetibus subitis nomen facit auctor . ab illo
Memnonides dictae , cum sol duodena peregit
Signa , parentali moriturae luce rebellant .
- 620 Ergo aliis latrasse Dymantida flebile visum ;
Luctibus est Aurora suis intenta , piasque
Nunc quoque dat lacrimas et toto rorat in orbe .
Non tamen eversam Troiae cum moenibus esse
Spem quoque fata sinunt . sacra et , sacra altera ,
patrem
- 625 Fert umeris , venerabile onus , Cythereius heros .
De tantis opibus praedam pius eligit illam
Ascaniumque suum , profugaque per aequora classe
Fertur ab Antandro , scelerataque limina Thracum
Et Polydoreo manantem sanguine terram
- 630 Linquit , et utilibus ventis aestuque secundo
Intrat Apollineam sociis comitantibus urbem .
Hunc Anius , quo rege fides , antistite Phoebus
Rite colebatur , temploque domoque recepit ;

- Urbemque ostendit delubraque nota duasque
 635 Latona quondam stirpes pariente retentas.
 Ture dato flammis vinoque in tura profuso
 Caesarumque boum fibris de more crematis
 Regia tecta petunt, positisque tapetibus altis
 Munera cum liquido capiunt Cerealia Baccho.
 640 Tum pius Anchises: 'o Phoebi lecte sacerdos,
 Fallor, an et natum, cum primum haec moenia vidi,
 Bisque duas natas, quantum reminiscor, habebas?'
 Huic Anius niveis circumdata tempora vittis
 Concutiens et tristis ait: 'non falleris, heros
 645 Maxime: vidisti natorum quinque parentem,
 Quem nunc — tanta homines rerum inconstantia
 versat —
 Paene vides orbem. quod enim mihi filius absens
 Auxilium, quem dicta suo de nomine tellus
 Andros habet pro patre, locumque et regna tenentem?
 650 Delius augurium dedit huic. dedit altera Liber
 Femineae stirpi voto maiora fideque
 Munera. nam tactu natarum cuncta mearum
 In segetem, laticemque meri, bacamque Minervae
 Transformabantur, divesque erat usus in illis.
 655 Hoc ubi cognovit Troiae populator Atrides,
 Ne non ex aliqua vestram sensisse procellam
 Nos quoque parte putes, armorum viribus usus
 Abstrahit invitas gremio genitoris, alantque,
 Imperat Argolicam caelesti munere classem.
 660 Effugiunt quo quaeque potest: Euboea duabus,
 Et totidem natis Andros fraterna petita est.
 Miles adest et, ni dedantur, bella minatur.
 Victa metu pietas consortia pectora poenae
 Deditit. et timido possis ignoscere fratri.
 665 Non hic Aeneas, non, qui defenderet Andron,
 Hector erat, per quem decimum durastis in annum.
 Iamque parabantur captivis vincla lacertis:
 Illae tollentes etiamnum libera caelo
 Bracchia "Bacche pater, fer opem!" dixere. tulitque

- 670 Muneris auctor opem : si miro perdere more
 Ferre vocatur opem . nec qua ratione figuram
 Perdiderint , potui scire aut nunc dicere possum .
 Summa mali nota est : pennas sumpsere , tuaeque
 Coniugis in volucres , niveas abiere columbas .’ f. clxxx.
- 675 Talibus atque aliis postquam convivia dictis
 Implерunt , mensa somnum petiere remota .
 Cumque die surgunt , adeuntque oracula Phoebi :
 Qui petere antiquam matrem cognataque iussit
 Litora . prosequitur rex , et dat munus ituris ,
- 680 Anchisae sceptrum , chlamydem pharetramque nepoti ,
 Crateram Aeneae , quam quondam transtulit illi
 Hospes ab Aoniis Therses Ismenius oris .
 Miserat hanc illi Therses , fabricaverat Alcon
 Hyleus , et longo caelaverat argumento .
- 685 Urbs erat , et septem posses ostendere portas :
 Hae pro nomine erant , et quae foret illa , docebant .
 Ante urbem exequiae tumulique ignesque pyraeque
 Effusaeque comas et apertae pectora matres
 Significant luctum . nymphae quoque flere videntur ,
- 690 Siccatosque queri fontes : sine frondibus arbor
 Nuda riget : rodunt arentia saxa capellae .
 Ecce facit mediis natas Orione Thebis ,
 Hac , non femineum iugulo dare vulnus aperto ,
 Illac , demisso per inertia vulnere tela
- 695 Pro populo cecidisse suo pulchrisque per urbem
 Funeribus ferri celebrique in parte cremari ;
 Tum , de virginea geminos exire favilla , f. clxxxii.
 Ne genus intereat , iuvenes , quos fama Coronas
 Nominat , et cineri materno ducere pompam .
- 700 Hactenus antiquo signis fulgentibus aere ,
 Summus inaurato crater erat asper acantho .
 Nec leviora datis Troiani dona remittunt ,
 Dantque sacerdoti custodem turis acerram ,
 Dant pateram claramque auro gemmisque coronam
- 705 Inde recordati Teucros a sanguine Teucri
 Ducere principium , Creten tenere : locique

Ferre diu nequiere Iovem, centumque relictis
 Urbibus Ausonios optant contingere portus.
 Saevit hiems, iactatque viros; Strophadumque

receptos

- 710 Portubus infidis exterruit ales Aëlo.
 Et iam Dulichios portus Ithacamque Samonque
 Neritiasque domus, regnum fallacis Ulixis,
 Praeter erant vecti: certatam lite deorum
 Ambraciam, versique vident sub imagine saxum f. clxxxii.
 715 Iudicis, Actiaco quae nunc ab Apolline nota est,
 Vocalemque sua terram Dodonida quercu,
 Chaoniosque sinus, ubi nati rege Molosso f. clxxxiii.
 Irrita subiectis fugere incendia pennis.

Proxima Phaeacum felicibus obsita pomis

- 720 Rura petunt. Epiros ab his, regnataque vati
 Euthrotos Phrygio simulataque Troia tenetur.
 Inde futurorum certi, quae cuncta fideli
 Priamides Helenus monitu praedixerat, intrant
 Sicaniam. tribus haec excurrit in aequora pinnis,
 725 E quibus imbriferos est versa Pachynos ad austros;
 Mollibus expositum zephyris Lilybaeon; at Arctos
 Aequoris expertes spectat boreamque Peloros.
 Hac subeunt Teucri, et remis aestuque secundo
 Sub noctem potitur Zancleae classis harena.
 730 Scylla latus dextrum, laevum inrequieta Charybdis
 Infestant. vorat haec raptas revomitque carinas;
 Illa feris atram canibus succingitur alvum,
 Virginis ora gerens, et, si non omnia vates
 Ficta reliquerunt, aliquo quoque tempore virgo.
 735 Hanc multi petiere proci: quibus illa repulsis
 Ad pelagi nymphas, pelagi gratissima nymphis,
 Ibat, et elusos iuvenum narrabat amores.
 Cui dum pectendos praebet Galatea capillos,
 Talibus alloquitur, repetens suspiria, dictis:
 740 Te tamen, o virgo, genus haud inmite virorum
 Expetit; utque facis, potes his inpune negare.
 At mihi, cui pater est Nereus, quam caerulea Doris

- Enixa est, quae sum turba quoque tuta sororum,
 Non nisi per luctus licuit Cyclopi amorē
- 745 Effugere' et lacrimae vocem impediere loquentis.
 Quas ubi marmoreo deterisit pollice virgo,
 Et solata deam est, 'refer, o carissima,' dixit
 'Neve tui causam tege — sum tibi fida — doloris.'
 Nereis his contra resecuta Crataeide natam est:
- 750 'Acis erat Fauno nymphaque Symaethide cretus,
 Magna quidem patrisque sui matrisque voluptas,
 Nostra tamen maior. nam me sibi iunxerat uni.
 Pulcher et octonis iterum natalibus actis
 Signarat dubia teneras lanugine malas.
- 755 Hunc ego, me Cyclops nulla cum fine petebat:
 Nec, si quaesieris, odium Cyclopi, amorne
 Acidis in nobis fuerit praesentior, edam:
 Par utrumque fuit. pro, quanta potentia regni
 Est, Venus alma, tui! nempe ille inimitis et ipsis
- 760 Horrendus silvis et visus ab hospite nullo
 Inpune, et magni cum dis contemptor Olympi,
 Quid sit amor, sentit, validaque cupidine captus
 Uritur, oblitus pecorum antrorumque suorum.
 Iamque tibi formae, iamque est tibi cura placendi
- 765 Iam rigidos pectis rastris, Polypheme, capillos;
 Iam libet hirsutam tibi falce recidere barbam,
 Et spectare feros in aqua et componere vultus.
 Caedis amor feritasque sitisque inmensa cruoris
 Cessant, et tutae veniuntque abeuntque carinae.
- 770 Telemus interea Siculam delatus ad Aetnen,
 Telemus Eurymides, quem nulla fefellerat ales,
 Terribilem Polyphemon adit, 'lumen' que, 'quod
unum
 Fronte geris media, rapiet tibi' dixit 'Ulixes.'
 Risit et "o vatum stolidissime, falleris," inquit
- 775 'Altera iam rapuit.' sic frustra vera monentem
 Spernit, et aut gradiens ingenti litora passu
 Degravat, aut fessus sub opaca revertitur antra.
 Prominet in pontum cuneatus acumine longo

- Collis ; utrumque latus circumfluit aequoris unda.
780 Huc ferus ascendit Cyclops , mediusque resedit ;
Lanigeræ pecudes nullo ducente secutæ.
Cui postquam pinus , baculi quæ præbuit usum ,
Ante pedes posita est , antemnis apta ferendis ,
Sumptaque harundinibus compacta est fistula centum ,
785 Senserunt toti pastoria sibila montes ,
Senserunt undæ . latitans ego rupe meique
Acidis in gremio residens procul auribus hausi
Talia dicta meis auditaque verba notavi :
"Candidior folio nivei , Galatea , ligustri ,
790 Floridior pratis , longa procerior alno ,
Splendidior vitro , tenero lascivior haedo ,
Levior assiduo detritis aequore conchis ,
Solibus hibernis , æstiva gratior umbra ,
Nobilior forma ac platano conspectior alta ,
795 Lucidior glacie , matura dulcior uva ,
Mollior et cygni plumis et lacte coacto ,
Et , si non fugias , riguo formosior horto :
Saevior indomitis eadem Galatea iuvençis ,
Durior annosa quercu , fallacior undis ,
800 Lentior et salicis virgis et vitibus albis ,
His immobilior scopulis , violentior amne ,
Laudato pavone superbior , acrior igni ,
Asperior tribulis , feta truculentior ursa ,
Surdior aequoribus , calcato inimitior hydro ,
805 Et , quod præcipue vellem tibi demere possem ,
Non tantum cervo claris latratibus acto ,
Verum etiam ventis volucrique fugacior aura !
At bene si noris , pigeat fugisse , morasque
Ipsa tuas damnes et me retinere labores .
810 Sunt mihi , pars montis , vivo pendentia saxo
Antra , quibus nec sol medio sentitur in aestu ,
Nec sentitur hiems . sunt poma gravantia ramos ;
Sunt auro similes longis in vitibus uvæ ,
Sunt et purpureæ : tibi et has servamus et illas .
815 Ipsa tuis manibus silvestri nata sub umbra

- Mollia fraga leges , ipsa autumnalia corna
Prunaque , non solum nigro liventia suco ,
Verum etiam generosa novasque imitantia ceras .
Nec tibi castaneae me coniuge , nec tibi deerunt
820 Arbuti fetus . omnis tibi serviet arbor .
Hoc pecus omne meum est . multae quoque
vallis errant ,
Multas silva tegit , multae stabulantur in antris .
Nec , si forte roges , possim tibi dicere , quot sint .
Pauperis est numerare pecus . de laudibus harum
825 Nil mihi credideris : praesens potes ipsa videre ,
Ut vix circumeant distentum cruribus uber .
Sunt , fetura minor , tepidis in ovilibus agni ;
Sunt quoque , par aetas , aliis in ovilibus haedi .
Lac mihi semper adest niveum . pars inde bibenda
830 Servatur , partem liquefacta coagula durant .
Nec tibi deliciae faciles vulgataque tantum
Munera contingent , dammae leporesque caperque ,
Parve columbarum , demptusve cacumine nidus :
Inveni geminos , qui tecum ludere possint ,
835 Inter se similes , vix ut dignoscere possis ,
Villosae catulos in summis montibus ursae :
Inveni et dixi "dominae servabimus istos ."
Iam modo caeruleo nitidum caput exime ponto ,
Iam , Galatea , veni , nec munera despice nostra .
840 Certe ego me novi , liquidaeque in imagine vidi
Nuper aquae ; placuitque mihi mea forma videnti .
Aspice , sim quantus . non est hoc corpore maior
Iuppiter in caelo . nam vos narrare soletis
Nescio quem regnare Iovem . coma plurima torvos
845 Prominet in vultus , umerosque , ut lucus , obumbrat .
Nec mea quod rigidis horrent densissima saetis
Corpora , turpe puta . turpis sine frondibus arbor :
848 Turpis equus , nisi colla iubae flaventia velent .
850 Barba viros hirtaeque decent in corpore saetae .
Unum est in media lumen mihi fronte , sed instar
Ingentis clipei . quid ? non haec omnia magno

- Sol videt e caelo? Soli tamen unicus orbis.
 Adde, quod in vestro genitor meus aequore regnat.
 855 Hunc tibi do socerum. tantum miserere, precesque
 Supplicis exaudi: tibi enim succumbimus uni.
 Quique Iovem et caelum sperno et penetrabile fulmen,
 Nerei, te vereor. tua fulmine saevior ira est.
 Atque ego contemptus essem patientior huius,
 860 Si fugeres omnes. sed cur Cyclope repulso
 Acin amas, praefersque meis amplexibus Acin?
 Ille tamen placeatque sibi, placeatque licebit,
 Quod nollem, Galatea, tibi: modo copia detur!
 Sentiet esse mihi tanto pro corpore vires.
 865 Viscera viva traham, divulsaque membra per agros,
 Perque tuas spargam — sic se tibi misceat! —
 undas.

- Uror enim, laesusque exaestuatur acrius ignis,
 Cumque suis videor translatam viribus Aetnam
 Pectore ferre meo. nec tu, Galatea, moveris.”
 870 Talia nequiquam questus — nam cuncta videbam —
 Surgit, et ut taurus vacca furibundus adempta,
 Stare nequit, silvaeque et notis saltibus errat:
 Cum ferus ignaros nec quicquam tale timentes
 Me videt atque Acin, “video” que exclamat “et ista
 875 Ultima sit, faciam, Veneris concordia vestrae.”
 Tantaque vox, quantam Cyclops iratus habere
 Debuit, illa fuit. clamore perhorruit Aetne.
 Ast ego vicino pavefacta sub aequore mergor,
 Terga fugae dederat conversa Symaethius heros:
 880 “Affer opem, Galatea, precor, mihi! ferte parentes,”
 Dixerat “et vestris peritulum admittite regnis.”
 Insequitur Cyclops, partemque e monte revulsam
 Mittit, et extremus quamvis pervenit ad illum,
 Angulus is molis totum tamen obruit Acin.
 885 At nos, quod solum fieri per fata licebat,
 Fecimus, ut vires assumeret Acis avitas.
 Puniceus de mole cruor manabat, et intra
 Temporis exiguum rubor evanescere coepit,

Fitque color primo turbati fluminis imbre,
890 Purgaturque mora . tum moles tactra dehiscit,
Vivaque per rimas proceraque surgit harundo,
Osque cavum saxi sonat exsultantibus undis:
Miraque res , subito media tenus extitit alvo
Incinctus iuvenis flexis nova cornua cannis,
895 Qui , nisi quod maior , quod toto caeruleus ore ,
Acis erat . — sed sic quoque erat tamen Acis , in
amnem f. clxxxiv.
Versus ; et antiquum tenuerunt flumina nomen .?

Desierat Galatea loqui ; coetuque soluto
Discedunt , placidisque natant Nereides undis:
900 Scylla redit . neque enim medio se credere ponto
Audet , et aut bibula sine vestibis errat harena ,
Aut , ubi lassata est , seductos nacta recessus
Gurgitis , inclusa sua membra refrigerat unda .
Ecce freto stridens , alti novus incola ponti
905 Nuper in Euboica versis Anthedone membris ,
Glaucus adest , visaeque cupidine virginis haeret ,
Et quaecumque putat fugientem posse morari ,
Verba refert . fugit illa tamen , veloxque timore
Pervenit in summum positi prope litora montis .
910 Ante fretum est ; ingens apicem collectus in unum
Longus ab aequoribus convexus in aequora vertex .
Constitit hic , et tuta loco , monstrumne , deusne
Ille sit , ignorans , admiraturque colorem
Caesariemque umeros subiectaque terga tegentem ,
915 Ultimaque excipiat quod tortilis inguina piscis .
Sensit , et innitens , quae stabat proxima , moli ,
'Non ego prodigium nec sum fera belua , virgo ,
Sed deus' inquit 'aquae : nec maius in aequora

Proteus

Ius habet et Triton Athamantiadesque Palaemon .
920 Ante tamen mortalis eram , sed scilicet altis
Deditus aequoribus ; iam tum exercebar in illis .
Nam modo ducebam ducentia retia pisces ,
Nunc in mole sedens moderabar harundine linum .

- 924 Sunt viridi prato confinia litora, quorum
 — Altera pars undis, pars altera funditur herbis,
 Quas neque cornigeræ morsu laesere iuvencae,
 Nec placidae carpsistis oves hirtæve capellæ.
 Non apis inde tulit collectos femine flores,
 Non data sunt capiti genialia sarta, neque umquam
- 930 Falciferæ secuere manus. ego primus in illo
 Caespite consedi, dum lina madentia sicco,
 Utque recenserem, captivos ordine pisces
 Insuper exposui, quos aut in retia casus
 Aut sua credulitas in aduncos egerat hamos.
- 935 Res similis fictæ: sed quid mihi fingere prodest?
 Gramine contacto coepit mea præda moveri,
 Et mutare latus, terraque, ut in æquore, niti.
 Dumque moror mirorque simul, fugit omnis in undas
 Turba suas, dominumque novum litusque relinquunt.
- 940 Obstipui, dubitoque diu, causamque requiro,
 Num deus hoc aliquis, num sucus fecerit herbae.
 "Quæ tamen has' inquam 'vires habet herba?"
 manuque
 Pabula decerpsi, decerptaque dente momordi.
 Vix bene conbiberant ignotos guttura sucos,
- 945 Cum subito trepidare intus præcordia sensi,
 Alteriusque rapi naturæ pectus amore.
 Nec potui restare diu, "repetenda' que 'numquar
 Terra, vale!" dixi, corpusque sub æquora mersi
 Di maris exceptum socio dignantur honore,
- 950 Utque mihi quaecumque feram mortalia, demant,
 Oceanum Tethynque rogant. ego lustror ab illis,
 Et purgante nefas noviens mihi carmine dicto
 Pectora fluminibus iubeor supponere centum.
 Nec mora, diversis lapsi de partibus amnes
- 955 Totaque vertuntur supra caput æquora nostrum.
 Hactenus acta tibi possum memoranda referre:
 Hactenus hæc memini. nec mens mea cetera sensit.
 Quæ postquam rediit, alium me corpore toto f. clxxxv.
 Ac fueram nuper, neque eundem mente recepi.

- 960 Hanc ego tum primum viridem ferrugine barbam
 Caesariemque meam, quam longa per aequora verro,
 Ingentesque umeros et caerulea brachia vidi
 Cruraque pinnigero curvata novissima pisce.
 Quid tamen haec species, quid dis placuisse marinis,
 965 Quid iuvat esse deum, si tu non tangeris istis?
 Talia dicentem, dicturum plura, reliquit
 — Scylla furens. furit ille, irritatusque repulsa
 Prodigiousa petit Titanidos atria Circes.
-

LIBER QUARTUS DECIMUS.

- Iamque Giganteis iniectam faucibus Aetnen
 Arvaeque Cyclopum, quid rastra, quid usus aratri,
 Nescia, nec quicquam iunctis debentia bubus,
 Liquerat Euboicus tumidarum cultor aquarum;
 5 Liquerat et Zancle adversaque moenia Rhegi
 Navifragumque fretum, gemino quod litore pressum
 Ausoniae Siculoque tenet confinia terrae.
 Inde manu magna Tyrrhena per aequora lapsus
 Herbiferos adiit colles atque atria Glaucus
 10 Sole satae Circes, variarum plena ferarum.
 Quam simul aspexit, dicta acceptaque salute,
 'Diva, dei miserere, precor! nam sola levare
 Tu potes hunc,' dixit 'videar modo dignus, amorem.
 Quanta sit herbarum, Titani, potentia, nulli
 15 Quam mihi cognitius, qui sum mutatus ab illis.
 Neve mei non nota tibi sit causa furoris:
 Litore in Italico, Messenia moenia contra,
 Scylla mihi visa est. pudor est promissa precesque
 Blanditiasque meas contemptaque verba referre.
 20 At tu, sive aliquid regni est in carmine, carmen
 Ore move sacro: sive expugnacior herba est,
 Utere temptatis operosae viribus herbae.

- Nec medeare mihi sanesque haec vulnera, mando,
Fineque nil opus est: partem ferat illa caloris.'
- 25 At Circe — neque enim flammis habet aptius ulla
Talibus ingenium, seu causa est huius in ipsa,
Seu Venus indicio facit hoc offensa paterno —
Talia verba refert: 'melius sequerere volentem
Optantemque eadem, parilique cupidine captam.
- 30 Dignus eras ultro, poteras certeque, rogari;
Et, si spem dederis, mihi crede, rogaberis ultro.
Neu dubites absitque tuae fiducia formae:
En ego, cum dea sim, nitidi cum filia Solis,
Carmine cum tantum, tantum quoque gramine possim,
- 35 Ut tua sim, voveo. spernentem sperne, sequenti
Redde vices, unoque duas ulciscere facto.'
Talia temptanti 'prius' inquit 'in aequore frondes'
Glaucus 'et in summis nascentur montibus algae,
Sospite quam Scylla nostri mutantur amores.'
- 40 Indignata dea est: et laedere quatenus ipsum
Non poterat, nec vellet amans, irascitur illi,
Quae sibi praelata est: Venerisque offensa repulsa,
Protinus horrendis infamia pabula sucis
Centerit et tritis Hecateia carmina miscet,
- 45 Caeruleaque induitur velamina, perque ferarum
Agmen adulantum media procedit ab aula,
Oppositumque petens contra Zancleia saxa
Rhegion, ingreditur ferventes aestibus undas,
In quibus ut solida ponit vestigia terra,
- 50 Summaque decurrit pedibus super aequora siccis.
Parvus erat gurgis, curvos sinuatus in arcus,
Grata quies Scyllae: quo se referebat ab aestu
Et maris et caeli, medio cum plurimus orbe
Sol erat et minimas a vertice fecerat umbras.
- 55 Hunc dea praevitiat, portentificisque venenis
Inquibat: hic fusos latices radice nocenti
Spargit, et obscurum verborum ambage novorum
Ter noviens carmen magico demurmurat ore.
Scylla venit: mediaque tenus descenderat alvo,

- 60 Cum sua foedari latrantibus inguina monstris
Aspicit. ac primo non credens corporis illas
Esse sui partes, refugitque abigitque timetque
Ora proterva canum: sed quos fugit, attrahit una,
Et corpus quaerens femorum crurumque pedumque
65 Cerbereos rictus pro partibus invenit illis: f. clxxxvi.
Statque canum rabie, subiectaque terga ferarum
Inguinibus truncis uteroque extante coercet.

Flevit amans Glaucus, nimiumque hostiliter usae
Viribus herbarum fugit conubia Circes.

- 70 Scylla loco mansit, cumque est data copia primum,
In Circes odium sociis spoliavit Ulixen.
[Mox eadem Teucras fuerat mersura carinas,
Ni prius in scopulum, qui nunc quoque saxeus extat,
Transformata foret. scopulum quoque navita
vitat.] f. clxxxvii.

- 75 Hanc ubi Troianae remis avidamque Charybdin
Evicere rates, cum iam prope litus adessent
Ausonium, Libycas vento referuntur ad oras.
Excipit Aenean illic animoque domoque,
Non bene discidium Phrygii latura mariti,
80 Sidonis: inque pyra sacri sub imagine facta
Incubuit ferro, deceptaque decipit omnes.
Rursus harenosae fugiens nova moenia terrae
Ad sedemque Erycis fidumque relatus Acesten
Sacrificat tumulumque sui genitoris honorat.
85 Quasque rates Iris Iunonia paene cremarat,
Solvit, et Hippotadae regnum, terrasque calenti
Sulpure fumantes Acheloiadumque relinquit
Sirenum scopulos: orbataque praeside pinus
Inarimen Prochytenque legit, sterilique locatas
90 Colle Pitheculas, habitantum nomine dictas.
Quippe deum genitor fraudem et periuria quondam
Cercopum exosus gentisque admissa dolosae
In deformem viros animal mutavit, ut idem f. clxxxviii.
Dissimiles homini possent similesque videri;
95 Membraque contraxit, naresque a fronte resimas

- Contudit, et rugis peraravit anilibus ora;
 Totaque velatos flamenti corpora villo
 Misit in has sedes. nec non prius abstulit usum
 Verborum et natae dira in periuria linguae:
- 100 Posse queri tantum rauco stridore reliquit.
 Has ubi praeteriit et Parthenopeia dextra
 Moenia deseruit, [laeva de parte canori
 Aeolidae tumulum et] loca feta palustribus undis,
 Litora Cumarum, vivacisque antra Sibyllae
- 105 Intrat, et ad manes veniat per Averno paternos,
 Orat. at illa diu vultum tellure moratum
 Exexit, tandemque deo furibunda recepto
 'Magna petis,' dixit 'vir factis maxime, cuius
 Dexterâ per ferrum, pietas spectata per ignes.
- 110 Pone tamen, Troiane, metum: potiere petitis,
 Elysiasque domos et regna novissima mundi
 Me duce cognosces simulacraque cara parentis.
 Invia virtuti nulla est via.' dixit; et auro
 Fulgentem ramum silva Iunonis Avernæ
- 115 Monstravit, iussitque suo divellere trunco.
 Paruit Aeneas, et formidabilis Orco
 Vidit opes atavosque suos umbramque senilem
 Magnanimi Anchisæ: didicit quoque iura locorum,
 Quaeque novis essent adeunda pericula bellis.
- 120 Inde ferens lassos adverso tramite passus,
 Cum duce Cumæa mollit sermone laborem.
 Dumque iter horrendum per opaca crepuscula carpit,
 'Seu dea tu praesens, seu dis gratissima,' dixit
 'Numinis instar eris semper mihi; meque fatebor
- 125 Muneris esse tui, quae me loca mortis adire,
 Quae loca me visae voluisti evadere mortis.
 Pro quibus aërias meritis evectus ad auras
 Tempa tibi statuam, tribuam tibi turis honorem.'
 Respicit hunc vates et suspiratibus haustis
- 130 'Nec dea sum,' dixit 'nec sacri turis honore
 Humanum dignare caput. neu nescius erres:
 Lux aeterna mihi carituraque fine dabatur,

- Si mea virginitas Phoebō patuisset amanti.
 Dum tamen hanc sperat, dum praecorrumperē donis
 135 Me cupit, 'elige,' ait 'virgo Cumaea, quid optes:
 Optatis potiere tuis.' ego pulveris hausti
 Ostendens cumulum, quot haberet corpora pulvis,
 Tot mihi natales contingere vana rogavi;
 Excidit, ut peterem iuvenes quoque protinus annos.
 140 Hos tamen ille mihi dabat aeternamque iuventam,
 Si Venerem paterer. contempto munere Phoebi
 Innuba p̄rmaneo. sed iam felicior aetas
 Terga dedit, tremuloque gradu venit aegra senectus,
 Quae patiēda diu est. nam iam mihi saccula septem
 145 Acta vides: superest, numeros ut pulveris aequem,
 Ter centum messes, ter centum musta videre.
 Tempus erit, cum de tanto me corpore parvam
 Longa dies faciet, consumptaque membra senecta
 Ad minimum redigentur onus. nec amata videbor
 150 Nec placuisse deo. Phoebus quoque forsitan ipse
 Vel non cognoscet, vel dilexisse negabit;
 Usque adeo mutata ferar: nullique videnda, f. ulxxxix.
 Voce tamen noscar, vocem mihi fata relinquent.'
- Talia convexum per iter memorante Sibylla
 155 Sedibus Euboicam Stygiis emergit in urbem
 Troius Aeneas. sacrisque ex more litatis
 Litora adit nondum nutricis habentia nomen.
 Hic quoque substiterat post taedia longa laborum
 Neritius Macareus, comes experientis Ulixei.
 160 Desertum quondam mediis, en, rupibus Aetnae
 Noscit Achaemeniden, inprovisoque repertum
 Vivere miratus, 'qui te casusve deusve
 Servat, Achaemenide? cur' inquit 'barbara Graium
 Prora vehit? petitur vestra quae terra carina?'
 165 Talia quaerenti, iam non hirsutus amictu,
 Iam suus, et spinis conserto tegmine nullis,
 Fatur Achaemenides: 'iterum Polyphemon et illos
 Aspiciam fluidos humano sanguine rictus,
 Hac mihi si potior domus est Ithaceque carina,

- 170 Si minus Aenean veneror genitore . nec unquam
 Esse satis potero , praestem licet omnia , gratus .
 Quod loquor et spiro caelumque et sidera solis
 Respicio , possimne ingratus et inmemor esse ?
 Ille dedit , quod non anima haec Cyclopis in ora
 175 Venit ; et , ut iam nunc lumen vitale relinquam ,
 Ut tumulo aut certe non illa condar in alvo .
 Quid mihi tunc animi — nisi si timor abstulit omnem
 Sensum animumque — fuit , cum vos petere alta
relictus

- Aequora conspexi ? volui inclamare , sed hosti
 180 Prodere me timui . vestrae quoque clamor Ulixis
 Paene rati nocuit . vidi , cum monte revulso
 Inmanem scopulum medias permisit in undas ;
 Vidi iterum veluti tormenti viribus acta
 Vasta Giganteo iaculantem saxa lacerto ,
 185 Et , ne deprimeret fluctus iactusve carinam ,
 Pertimui , iam me non esse oblitus in illa .
 Ut vero fuga vos ab acerba morte reduxit ,
 Ille quidem totam gemebundus obambulat Aetnam ,
 Praetemptatque manu silvas , et luminis orbis
 190 Rupibus incursat , foedataque bracchia tabo
 In mare protendens gentem exsecratur Achivam ,
 Atque ait “o si quis referat mihi casus Ulixen ,
 Aut aliquem e sociis , in quem mea saeviat ira ,
 Viscera cuius edam , cuius viventia dextra
 195 Membra mea laniem , cuius mihi sanguis inundet
 Guttur , et elisi trepident sub dentibus artus !
 Quam nullum aut leve sit damnum mihi lucis
ademptae !”

- Haec et plura ferox . me luridus occupat horror
 Spectantem vultus etiamnum caede madentes
 200 Crudelesque manus et inanem luminis orbem ,
 Membraque et humano concretam sanguine barbam .
 Mors erat ante oculos , minimum tamen illa malorum .
 Et iam prensurum , iam nunc mea viscera rebar
 In sua mersurum ; mentique haerebat imago

- 205 Temporis illius , quo vidi bina meorum
Ter quater affligi sociorum corpora terrae .
[Cum super ipse iacens hirsuti more leonis
Visceraque et carnes cumque albis ossa medullis
Semianimesque artus avidam condebat in alvum .
- 210 Me tremor invasit . stabam sine sanguine maestus :
Mandentemque videns electantemque cruentas
Ore dapes , et frusta mero glomerata vomentem .]
Talia fingebam misero mihi fata parari .
[Perque dies multos latitans , omnemque tremiscens
- 215 Ad strepitum , mortemque timens , cupidusque moriri ,
Glande famem pellens et mixta frondibus herba ,
Solutus , inops , exspes , leto poenaeque relictus ,]
Hanc procul aspexi longo post tempore navem ,
Oravique fugam gestu , ad litusque cucurri ,
- 220 Et movi : Graiumque ratis Troiana recepit .
Tu quoque pande tuos , comitum gratissime , casus
Et ducis et turbae , quae tecum est credita ponto .'
 Aeolon ille refert Tusco regnare profundo ,
 Aeolon Hippotaden , cohibentem carcere ventos :
- 225 Quos bovis inclusos tergo , memorabile munus ,
Dulichium sumpsisse ducem . flatuque secundo
Lucibus isse novem et terram aspexisse petitam :
Proxima post nonam cum sese aurora moveret ,
Invidia socios praedaeque cupidine victos
- 230 Esse ratos aurum , dempsisse ligamina ventis ;
Cum quibus isse retro , per quas modo venerat undas ,
Aeoliique ratem portus repetisse tyranni .
 'Inde Lami veterem Laestrygonis' inquit 'in urbem
 Venimus . Antiphates terra regnabat in illa .
- 235 Missus ad hunc ego sum , numero comitante duorum ;
Vixque fuga quaesita salus comitique mihique ,
Tertius e nobis Laestrygonis impia tinxit
Ora cruore suo . fugientibus instat et agmen
Concitat Antiphates . coeunt et saxa trabesque
- 240 Coniciunt , merguntque viros , merguntque carinas .
Una tamen , quae nos ipsumque vehebat Ulixen ,

Effugit. amissa sociorum parte dolentes
 Multaque conquesti terris allabimur illis,
 Quas procul hinc cernis. procul est, mihi crede,
 videnda

- 245 Insula, visa mihi: tuque, o iustissime Troum,
 Nate dea, — neque enim finito Marte vocandus
 Hostis es, Aenea, — moneo, fuge litora Circes.
 Nos quoque Circaeο religata in litore pinu,
 Antiphatae memores inmansuetique Cyclopi,
 250 Ire negabamus, sed tecta ignota subire
 . Sorte sumus lecti; sors me fidumque Politen
 Eurylochumque simul nimiumque Elpenora vino
 Bisque novem socios Circaeα ad moenia misit.
 Quae simul attigimus, stetimusque in limine tecti,
 255 Mille lupi mixtaeque lupis ursaeque leaeque
 Occursu fecere metum. sed nulla timenda,
 Nullaque erat nostro factura in corpore vulnus:
 Quin etiam blandas movere per aëra caudas,
 Nostraeque adulantes comitant vestigia, donec
 260 Excipiunt famulae, perque atria marmore tecta
 Ad dominam ducunt. pulchro sedet illa recessu,
 Sublimi solio, pallamque induta nitentem
 Iusuper aurato circumvelatur amictu.
 Nereides nymphaeque simul, quae vellera motis
 265 Nulla trahunt digitis nec fila sequentia ducunt:
 Gramina disponunt, sparsosque sine ordine flores
 Secernunt calathis variasque coloribus herbas.
 Ipsa quod hae faciunt opus, exigit; ipsa, quis usus
 Quoque sit in folio, quae sit concordia mixtis,
 270 Novit et advertens pensas examinat herbas.
 Haec ubi nos vidit, dicta acceptaque salute,
 Diffudit vultus et reddidit omina votis.
 Nec mora, misceri tosti iubet hordea grani
 Mellaque vimque meri cum lacte coagula passo,
 275 Quique sub hac lateant furtim dulcedine, sucos
 Adicit. accipimus sacra data pocula dextra.
 Quae simul arenti sitientes hausimus ore,

- Et tetigit summos virga dea dira capillos, —
Et pudet et referam — saetis horrescere coepi, *f. cxo.*
280 Nec iam posse loqui, pro verbis edere raucum
Murmur, et in terram toto procumbere vultu;
Osque meum sensi pando occallescere rostro,
Colla tumere toris, et qua modo pocula parte
Sumpta mihi fuerant, illa vestigia feci.
285 Cumque eadem passis — tantum medicamina
possunt! —
Claudor hara. solumque suis caruisse figura
Vidimus Eurylochum: solus data pocula fugit.
Quae nisi vitasset, pecoris pars una manerem
Nunc quoque saetigeri, nec tantae cladis ab illo
290 Certior ad Circen ultor venisset Ulixes.
Pacifer huic dederat florem Cyllenius album,
Moly vocant superi: nigra radice tenetur.
Tutus eo monitisque simul caelestibus intrat
Ille domum Circes, et ad insidiosa vocatus
295 Pocula, conantem virga mulcere capillos
Reppulit, et stricto pavidam deterruit ense.
Inde fides dextraeque datae: thalamoque receptus
Coniugii dotem sociorum corpora poscit.
Spargimur ignotae sucis melioribus herbae,
300 Percutiturque caput conversae verbere virgae,
Verbaque dicuntur dictis contraria verbis:
Quo magis illa canit, magis hoc tellure levati *f. cxci.*
Erigimur, saetaeque cadunt, bifidosque relinquit
Rima pedes, redeunt umeri et subiecta lacertis
305 Bracchia sunt. flentem flentes amplectimur ipsi,
Haeremusque ducis collo. nec verba locuti
Ulla priora sumus, quam nos testantia gratos.
Annua nos illic tenuit mora: multaue praesens
Tempore tam longo vidi, multa auribus hausi.
310 Hoc quoque cum multis, quod clam mihi rettulit una
Quattuor e famulis ad talia sacra paratis.
Cum duce namque meo Circe dum sola moratur,
Illa mihi niveo factum de marmore signum

- Ostendit iuvenale, gerens in vertice picum,
 315 Aede sacra positum multisque insigne coronis.
 Quis foret, et quare sacra coleretur in aede,
 Cur hanc ferret avem, quaerenti et scire volenti
 "Accipe," ait "Macareu, dominaeque potentia quae sit,
 Hinc quoque disce meae: tu dictis adice mentem.
- 320 Picus in Ausoniis, proles Saturnia, terris
 Rex fuit, utilium bello studiosus equorum.
 Forma viro, quam cernis, erat. licet ipse decorem
 Aspicias, fictaque probes ab imagine veram.
 Par animus formae; nec adhuc spectasse per annos
- 325 Quinquennem poterat Graia quater Elide pugnam.
 Ille suos dryadas Latiis in montibus ortas
 Verterat in vultus, illum fontana petebant
 Numina, naiades, quas Albula, quasque Numici,
 Quas Anienis aquae, cursuque brevissimus Almo
- 330 Narve tulit praeceps et opacae Farfarus undae,
 Quaeque colunt Scythicae regnum nemorale Dianae
 Finitimosque lacus. spretis tamen omnibus unam
 Ille colit nymphen, quam quondam in colle Palati
 Dicitur innocuo peperisse Venilia Iano.
- 335 Haec ubi nubilibus primum maturuit annis,
 Praeposito cunctis Laurenti tradita Pico est:
 Rara quidem facie, sed rarior arte canendi,
 Unde Canens dicta est. silvas et saxa movere
 Et mulcere feras et flumina longa morari
- 340 Ore suo, volucresque vagas retinere solebat.
 Quae dum feminea modulatur carmina voce,
 Exierat tecto Laurentes Picus in agros,
 Indigenas fixurus apros; tergumque premebat
 Acris equi, laevaue hastilia bina ferebat,
- 345 Poeniceam fulvo chlamydem contractus ab auro.
 Venerat in silvas et filia Solis easdem,
 Utque novas legeret fecundis collibus herbas,
 Nomine dicta suo Circaea reliquerat arva.
 Quae simul ac iuvenem, virgultis abdita, vidit,
- 350 Obstipuit. cecidere manu, quas legerat herbas:

- Flammaque per totas visa est errare medullas.
 Ut primum valido mentem collegit ab aestu,
 Quid cuperet, fassura fuit. ne posset adire,
 Cursus equi fecit circumfususque satelles.
 355 "'Non' ait 'effugies, vento rapiare licebit,
 Si modo me novi, si non evanuit omnis
 Herbarum virtus, nec me mea carmina fallunt.'"
- Dixit, et effigiem, nullo cum corpore, falsi
 Finxit apri, praeterque oculos transcurrere regis
 360 Iussit, et in densum trabibus nemo ire videri,
 Plurima qua silva est et equo loca pervia non sunt.
 Haud mora, continuo praedae petit inscius umbram
 Picus, equique celer spumantia terga relinquit,
 Spemque sequens vanam silva pedes errat in alta.
 365 Concipit illa preces et verba venefica dicit
 Ignotosque deos ignoto carmine adorat,
 Quo solet et niveae vultum confundere Lunae
 Et patrio capiti bibulas subtexere nubes.
 Tum quoque cantato densetur carmine caelum
 370 Et nebulas exhalat humus, caecisque vagantur
 Limitibus comites, et abest custodia regi.
 Nacta locum tempusque "'per, o, tua lumina,' dixit
 'Quae mea ceperunt, perque hanc, pulcherrime,
 formam,
 Quae facit, ut supplex tibi sim dea, consule nostris
 375 Ignibus, et socerum, qui pervidet omnia, Solem
 Accipe, nec durus Titanida despice Circen.'"
- Dixerat. ille ferox ipsamque precesque repellit,
 Et "'quaecumque es,' ait 'non sum tuus. altera
 captum
 Me tenet, et teneat per longum, comprecor, aevum.
 380 Nec Venere externa socialia foedera laedam,
 Dum mihi Ianigenam servabunt fata Canentem.'"
- Saepe retemptatis precibus Titania frustra,
 "'Non inpune feres, neque' ait 'reddere Canenti!'"
 [Laesaque quid faciat, quid amans, quid femina,
 disces

- 385 Rebus,' ait 'sed amans et laesa et femina Circe!'"]
 Tum bis ad occasus, bis se convertit ad ortus,
 Ter iuvenem baculo tetigit, tria carmina dixit.
 Ille fugit, sed se solito velocius ipse
 Currere miratur. pennas in corpore vidit: f. excii.
- 390 Seque novam subito Latiis accedere silvis
 Indignatus avem, duro fera robora rostro
 Figit, et iratus longis dat vulnera ramis.
 Purpurèum chlamydis pennae traxere colorem;
 Fibula quod fuerat, vestemque momorderat aurum,
- 395 Pluma fit, et fulvo cervix praecingitur auro:
 Nec quicquam antiqui Pico nisi nomina restat.
 Interea comites, clamato saepe per agros
 Nequiquam Pico nullaue in parte reperto,
 Inveniunt Circen, — nam iam tenuaverat auras,
- 400 Passaque erat nebulas ventis ac sole recludi —
 Criminibusque premunt veris, regemque reposcunt,
 Vimque ferunt, saevisque parant incessere telis.
 Illa nocens spargit virus sucosque veneni,
 Et Noctem Noctisque deos Ereboque Chaoque
- 405 Convocat et longis Hecaten ululatibus orat:
 Exsiluere loco — dictu mirabile — silvae,
 Ingemuitque solum, vicinaque palluit arbor,
 Sparsaque sanguineis maduerunt pabula guttis,
 Et lapides visi mugitus edere raucos,
- 410 Et latrare canes et humus serpentibus atris
 Squalere et tenues animae volitare silentum.
 Attonitum monstribus vulgus pavet: illa paventis
 Ora venenata tetigit mirantia virga,
 Cuius ab attactu variarum monstra ferarum f. exciii.
- 415 In iuvenes veniunt. nulli sua mansit imago.
 Sparserat occiduus Tartessia litora Phoebus,
 Et frustra coniunx oculis animoque Canentis
 Expectatus erat. famuli populusque per omnes
 Discurrunt silvas atque obvia lumina portant.
- 420 Nec satis est nymphae flere et lacerare capillos
 Et dare plangorem: facit haec tamen omnia, seque

- Proripit ac Latios errat vesana per agros.
Sex illam noctes, totidem redeuntia solis
Lumina viderunt inopem somnique cibique
425 Per iuga, per valles, qua fors ducebat, euntem.
Ultimus aspexit Thybris luctuque viaque
— Fessam et iam longa ponentem corpora ripa.
Illic cum lacrimis ipso modulata dolore
Verba sono tenui maerens fundebat; ut olim
430 Carmina iam moriens canit exequialia cygnus.
Luctibus extremum tenues liquefacta medullas
Tabuit, inque leves paulatim evanuit auras. f. cxciv
Fama tamen signata loco est, quem rite Canentem
Nomine de nymphae veteres dixere Camenae.”
435 Talia multa mihi longum narrata per annum
Visaque sunt. resides et desuetudine tardi
Rursus inire fretum, rursus dare vela iubemur:
Ancipitesque vias et iter Titania vastum
Dixerat et saevi restare pericula ponti.
440 Pertimui, fateor: nactusque hoc litus, adhaesi.’
Finierat Macareus. urnaque Aeneia nutrix
Condita marmorea tumulo breve carmen habebat:
‘Hic me Caietam notae pietatis alumnus
Ereptam Argolico quo debuit, igne cremavit.’
445 Solvitur herboso religatus ab aggere funis,
Et procul insidias infamataeque relinquunt
Tecta deae, lucosque petunt, ubi nubilus umbra
In mare cum flava prorumpit Thybris harena.
Faunigenaeque domo potitur nataque Latini,
450 Non sine Marte tamen. bellum cum gente feroci
Suscipitur, pactaque fuit pro coniuge Turnus.
Concurrit Latio Tyrrhenia tota, diuque
Ardua sollicitis victoria quaeritur armis.
Auget uterque suas externo robore vires:
455 Et multi Rutulos, multi Troiana tuentur
Castra. neque Aeneas Euandri ad limina frustra,
At Venulus frustra profugi Diomedis ad urbem
Venerat. ille quidem sub Iapyge maxima Dauno

- Moenia condiderat, dotaliaque arva tenebat.
 460 Sed Venulus Turni postquam mandata peregit
 Auxiliumque petit, vires Aetolius heros
 Excusat; nec se aut soceri committere pugnae
 Velle sui populos, aut quos e gente suorum
 Armet, habere viros 'neve haec commenta putetis,
 465 Admonitu quamquam luctus renoventur amari,
 Perpetiar memorare tamen. postquam alta cremata est
 Iliion, et Danaas paverunt Pergama Diras,
 Naryciusque heros, a Virgine virgine rapta,
 Quam meruit poenam solus, digessit in omnes,
 470 Spargimur, et ventis inimica per aequora rapti
 Fulmina, noctem, imbres, iram caelique marisque
 Perpetimur Danai, cumulumque Capharea cladis.
 Neve morer referens tristes ex ordine casus,
 Graecia tum potuit Priamo quoque flenda videri.
 475 Me tamen armiferae servatum cura Minervae
 Fluctibus eripuit. patriis sed rursus ab agris
 Pellor, et antiquo memores de vulnere poenas
 Exigit alma Venus; tantosque per alta labores
 Aequora sustinui, tantos terrestribus armis,
 480 Ut mihi felices sint illi saepe vocati,
 Quos communis hiems inportunusque Caphareus
 Mersit aquis, vellemque horum pars una fuissem.
 Ultima iam passi comites belloque fretoque
 Deficiunt finemque rogant erroris. at Acmon
 485 Fervidus ingenio, tum vero et cladibus asper,
 "Quid superest, quod iam patientia vestra recuset
 Ferre, viri?" dixit "quid habet Cytherea, quod ultra,
 Velle puta, faciat? nam dum peiora timentur,
 Est locus in vulnus: sors autem ubi pessima rerum,
 490 Sub pedibus timor est, securaque summa malorum.
 Audiat ipsa, licet, et, quod facit, oderit omnes
 Sub Diomede viros, odium tamen illius omnes
 Spernimus; et magno stat magniloquentia nobis."
 Talibus irritans Venerem Pleuronius Acmon
 495 Instimulat verbis, veteremque resuscitat iram.

- Dicta placent paucis . numeri maioris amici
Acmona corripimus . cui respondere volenti
Vox pariter vocisque via est tenuata : comaeque f. cxov.
In plumas abeunt , plumis nova colla teguntur
500 Pectoraque et tergum ; maiores brachia pennas
Accipiunt , cubitique leves sinuantur in alas ;
Magna pedum digitos pars occupat : oraque cornu
Indurata rigent , finemque in acumine ponunt .
Hunc Lycus , hunc Idas et cum Rhexenore Nycteus ,
505 Hunc miratur Abas : et dum mirantur , eandem
Accipiunt faciem . numerusque ex agmine maior
Subvolat , et remos plausis circumvolat alis .
Si volucrum quae sit subitarum forma , requiris ,
Ut non cygnorum , sic albis proxima cygnis .
510 Vix equidem has sedes et Iapygis arida Dauni
Arva gener tenco minima cum parte meorum .
Hactenus Oenides . Venulus Calydonia regna
Peucetiosque sinus Messapiaque arva relinquit .
In quibus antra videt , quae multa nubila silva
515 Et levibus cannis nutantia semicaper Pan
Nunc tenet . at quodam tenuerunt tempore nymphae .
Apulus has illa pastor regione fugatas
Terruit , et primo subita formidine movit :
Mox , ubi mens rediit et contempsere sequentem ,
520 Ad numerum motis pedibus duxere choreas .
Improbat has pastor , saltuque imitatus agresti
Addidit obscenis convicia rustica dictis :
Nec prius os tacuit , quam guttura condidit arbor .
Arbor enim est : suco liceat cognoscere mores .
525 Quippe notam linguae baxis oleaster amaris
Exhibet : asperitas verborum cessit in illas . f. cxcvi.
Hinc ubi legati rediere , negata ferentes
Arma Aetola sibi , Rutuli sine viribus illis
Bella instructa gerunt . multumque ab utraque cruoris
530 Parte datur . fert ecce avidas in pinea Turnus
Texta faces ; ignesque timent , quibus unda pepercit .
Iamque picem et ceras alimentaque cetera flammae

- Mulciber urebat, perque altum ad carbasa malum
 Ibat, et incurvae fumabant transtra carinae:
 535 Cum memor has pinus Idaeo vertice caesas
 Sancta deum genetrix tinnitibus aëra pulsi
 Aeris et inflati complevit murmure buxi,
 Perque leves domitis invecta leonibus auras
 'Irrita sacrilega iactas incendia dextra,
 540 Turne!' ait 'eripiam: nec me patiente cremabit
 Ignis edax nemorum partes et membra meorum.'
 Intonuit dicente dea, tonitrumque secuti
 Cum saliente graves ceciderunt grandine nimbi,
 Aëraque et tumidum subitis concursibus aequor
 545 Astra ei turbant et eunt in proelia fratres.
 E quibus alma parens unius viribus usa,
 Stuppea praerupit Phrygiae retinacula classis,
 Fertque rates pronas, medioque sub aequore mergit.
 Robore mollito lignoque in corpora verso *f. cxcviii.*
 550 [In capitum facies puppes mutantur aduncae,
 In digitos abeunt et crura natantia remi,
 Quodque sinus fuerat, latus est, mediisque carina
 Subdita navigiis spinae mutatur in usum,
 Lina comae molles, antennae brachia fiunt;]
 555 Caerulus, ut fuerat, color est; quasque ante timebant,
 Illas virgineis exercent lusibus undas
 Naides aequoreae. [durisque in montibus ortae
 Molle fretum celebrant, nec eas sua tangit origo.
 Non tamen oblitae, quam multa pericula saevo
 560 Pertulerint pelago,] iactatis saepe carinis
 Subposuere manus, nisi siqua vehebat Achivos.
 [Cladis adhuc Phrygiae memores, odere Pelasgos:
 Neritiaeque ratis viderunt fragmina laetis
 564 Vultibus, et laetae videre rigescere puppim.
 566 Spes erat, in nymphas animata classe marinas
 Posse metu monstri Rutulum desistere bello.]
 Perstat, habetque deos pars utraque, quodque
 deorum est
 Instar, habent animos. nec iam dotalia regna,

- 570 Nec sceptrum soceri , nec te , Lavinia virgo ,
 Sed vicisse petunt , deponendique pudore
 Bella gerunt . tandemque Venus victricia nati
 Arma videt , Turnusque cadit : cadit Ardea , Turno
 Sospite dicta potens . quam postquam Dardanus ignis
 575 Abstulit , et tepida latuerunt tecta favilla ,
 Congerie e media tum primum cognita praepes f. cxviii.
 Subvolat , et cineres plausis everberat alis .
 Et sonus et macies et pallor et omnia , captam
 Quae deceant urbem , nomen quoque mansit in illa
 580 Urbis ; et ipsa suis deplangitur Ardea pennis .
 Iamque deos omnes ipsamque Aeneia virtus
 Iunonem veteres finire coegerat iras :
 Cum , bene fundatis opibus crescentis Iuli ,
 Tempestivus erat caelo Cythereus heros .
 585 Ambieratque Venus superos , colloque parentis
 Circumfusa sui 'numquam mihi' dixerat 'ullo
 Tempore dure pater , nunc sis mitissimus , opto :
 Aeneaeque meo , qui te de sanguine nostro
 Fecit avum , quamvis parvum des , optime , numen ,
 590 Dummodo des aliquod . satis est inamabile regnum
 Aspexisse semel , Stygios semel isse per amnes .'
 Assensere dei ; nec coniunx regia vultus
 Inmotos tenuit , placatoque annuit ore .
 Tum pater 'estis' ait 'caelesti munere digni ,
 595 Quaeque petis , pro quoque petis . cape , nata ,
 quod optas.'
 Fatus erat . gaudet , gratesque agit illa parenti :
 Perque leves auras iunctis invecta columbis
 Litus adit Laurens , ubi tectus harundine serpit
 In freta flumineis vicina Numicius undis .
 600 Hunc iubet Aeneae quaecumque obnoxia morti ,
 Abluere et tacito deferre sub aequora cursu .
 [Corniger exsequitur Veneris mandata , suisque
 Quicquid in Aenea fuerat mortale , repurgat
 Et respersit aquis . pars optima restitit illi.]
 605 Lustratum genetrix divino corpus odore f. cxcix .

Unxit, et ambrosia cum dulci nectare mixta
 Contigit os, fecitque deum. quem turba Quirini
 Nuncupat Indigetem, temploque arisque recepit.

Inde sub Ascanii ditione binominis Alba

610 Resque Latina fuit. succedit Silvius illi:

Quo satus antiquo tenuit repetita Latinus
 Nomina cum sceptro. clarus subit ecce Latinum
 Epytus ex illo. post hunc Capetusque Capysque,
 Sed Capys ante fuit. regnum Tiberinus ab illis

615 Cepit, et in Tusci demersus fluminis undis
 Nomina fecit aquae. de quo Remulusque feroxque
 Acrota sunt geniti. Remulus maturior annis
 Fulmineo periit, imitator fulminis, ictu.
 Fratre suo sceptrum moderatior Acrota forti

620 Tradit Aventino. qui, quo regnarat, eodem
 Monte iacet positus, tribuitque vocabula monti.
 Iamque Palatinae summam Proca gentis habebat.
 Rege sub hoc Pomona fuit, qua nulla Latinas
 Inter hamadryadas coluit sollertius hortos,

625 Nec fuit arborei studiosior altera fetus:

Unde tenet nomen. non silvas illa nec amnes,
 Rus amat et ramos felicia poma ferentes.

Nec iaculo gravis est, sed adunca dextera falce,

629 Qua modo luxuriam premit et spatiantia contra

— Bracchia compescit, fisso modo cortice lignum

Inserit, et sucos alieno praestat alumno.

Nec sentire sitim patitur, bibulaeque retunsas

Radicis fibras labentibus irrigat undis.

Hic amor, hoc studium. Veneris quoque nulla

cupido est.

635 Vim tamen agrestum metuens pomaria claudit

Intus, et accessus prohibet refugitque viriles.

Quid non et Satyri, saltatibus apta iuventus,

Fecere et pinu praecincti cornua Panes,

Silvanusque, suis semper iuvenilior annis,

640 Quique deus fures vel falce, vel inguine terret,

Ut poterentur ea? sed enim superabat amando

- Hos quoque Vertumnus . neque erat felicior illis
O quotiens habitu duri messoris aristas
Corbe tulit , verique fuit messoris imago !
645 Tempora saepe gerens faeno religata recenti
Desectum poterat gramen versasse videri .
Saepe manu stimulos rigida portabat , ut illum
Iurares fessos modo disiunxisse iuencos .
Falce data frondator erat vitisque putator :
650 Induerat scalas , lecturum poma putares .
Miles erat gladio , piscator harundine sumpta .
Denique per multas aditum sibi saepe figuras
Repperit , ut caperet spectatae gaudia formae .
Ille etiam picta redimitus tempora mitra ,
655 Innitens baculo , positus ad tempora canis ,
Assimulavit anum , cultosque intravit in hortos ; f. cc.
Pomaque mirata est . 'tanto' que 'potentior !' inquit ,
Pluraque laudatae ac dedit oscula , qualia numquam
Vera dedisset anus : glaebaque incurva resedit ,
660 Suspiciens pandos autumnus pondere ramos .
Ulmus erat contra speciosa nitentibus uvis :
Quam compta postquam pariter virtute probavit ,
'At si staret' ait 'caelebs sine palmite truncus ,
Nil praeter frondes , quare peteretur , haberet .
665 Haec quoque , quae iuncta vitis requiescit in ulmo ,
Si non nupta foret , terrae acclinata iaceret .
Tu tamen exemplo non tangeris arboris huius ,
Concubitusque fugis , nec te coniungere curas .
Atque utinam velles ! Helene non pluribus esset
670 Sollicitata procis , nec quae Lapithæia movit
Proelia , nec coniunx timidi , aut audacis Ulixis .
Nunc quoque , cum fugias averserisque petentes ,
Mille viri cupiunt et semideique deique
Et quaecumque tenent Albanos numina montes .
675 Sed tu si sapias , si te bene iungere anumque
Hanc audire voles , quae te plus omnibus illis ,
Plus quam credis , amo , vulgares reïce taedas ,
Vertumnumque tori socium tibi selige . pro quo

- Me quoque pignus habe. neque enim sibi notior
 ille est,
 680 Quam mihi. nec toto passim vagus errat in orbe,
 Nec loca magna colit, nec, uti pars magna procorum,
 Quas modo vidit, amat. tu primus et ultimus illi
 Ardor eris, solique suos tibi devovet annos.
 Adde, quod est iuvenis, quod naturale decoris
 685 Munus habet, formasque apte fingetur in omnes,
 Et quod erit iussus, iubeas licet omnia, fiet.
 Quid, quod amatis idem? quod, quae tibi poma
 coluntur,
 Primus habet, laetaque tenet tua munera dextra?
 Sed neque iam fetus desiderat arbore demptos,
 690 Nec, quas hortus alit, cum sucis mitibus herbas,
 Nec quicquam, nisi te. miserere ardentis, et ipsum
 Quod petit, ore meo praesentem crede precari:
 Ultioresque deos et pectora dura perosam
 Idalien memoremque time Rhamnusidis iram.
 695 Quoque magis timeas, — etenim mihi multa vetustas
 Scire dedit — referam tota notissima Cypro
 Facta, quibus flecti facile et mitescere possis.
 Viderat a veteris generosam sanguine Teucri
 Iphis Anaxareten, humili de stirpe creatus;
 700 Viderat, et totis perceperat ossibus aestum.
 Luctatusque diu, postquam ratione furorem
 Vincere non potuit, supplex ad limina venit:
 Et modo nutrici miserum confessus amorem,
 704 Ne sibi dura foret, per spes oravit alumnae;
 708 Interdum madidas lacrimarum rore coronas
 Postibus intendit, posuitque in limine duro
 710 Molle latus, tristisque serae convicia fecit.
 Saevior illa freto surgente cadentibus Ilaedis,
 Durior et ferro, quod Noricus excoquit ignis,
 Et saxo, quod adhuc vivum radice tenetur,
 Spernit, et irridet; factisque inmitibus addit
 715 Verba superba ferox et spe quoque fraudat amantem.
 Non tulit impatiens longi tormenta doloris

- Iphis, et ante fores haec verba novissima dixit:
"Vincis, Anaxarete, neque erunt tibi taedia tandem
Ulla ferenda mei. laetos molire triumphos,
720 Et Paean voca, nitidaque incingere lauru.
Vincis enim, moriorque libens. age, ferrea, gaude.
Certe aliquid laudare mei cogeris amoris.
[Quo tibi sim gratus; meritumque fatebere nostrum.]
Non tamen ante tui curam excessisse memento,
725 Quam vitam: geminaque simul mihi luce carendum.
Nec tibi fama mei ventura est nuntia leti;
Ipse ego, ne dubites, adero, praesensque videbor,
Corpore ut exanimi crudelia lumina pascas.
Si tamen, o superi, mortalia facta videtis,
730 Este mei memores — nihil ultra lingua precari
Sustinet — et longo facite ut narremur in aevo:
Et, quae dempsistis vitae, date tempora famae."
[Dixit. et ad postes ornatos saepe coronis
Humentes oculos et pallida brachia tollens,]
735 Cum foribus laquei religaret vincula summis,
"Haec tibi sarta placent, crudelis et impia?" dixit,
Inseruitque caput, sed tum quoque versus ad illam,
Atque onus infelix elisa fauce pendit.
Icta pedum motu [trepidantem et multa timentem
740 Visa dedisse sonum] est, adapertaque ianua factum
Prodidit. exclamant famuli, frustra levatum —
Nam pater occiderat — referunt ad limina matris.
Accipit illa sinu, complexaque frigida nati
Membra sui postquam miserorum verba parentum
745 Edidit, et matrum miserarum facta peregit,
Funera ducebat mediam lacrimosa per urbem,
Luridaque arsuro portabat membra feretro.
Forte viae vicina domus, qua flebilis ibat
Pompa, fuit; duraeque sonus plangoris ad aures
750 Venit Anaxaretes, quam iam deus ultor agebat.
Mota tamen, "videamus" ait "miserabile funus,"
Et patulis iniit tectum sublime fenestris.
Vixque bene inpositum lecto prospexerat Iphin,

- Deriguere oculi, calidusque e corpore sanguis
 755 Inducto pallore fugit; conataque retro f. oci.
 Ferre pedes, haesit; conata avertere vultus,
 Hoc quoque non potuit. paulatimque occupat artus
 Quod fuit in duro iam pridem pectore saxum.
 Neve ea ficta putes, dominae sub imagine signum
 760 Servat adhuc Salamis; Veneris quoque nomine templum
 Prospicientis habet. quorum memor, o mea, lentos
 Pone, precor, fastus, et amanti iungere, nymphe.
 Sic tibi nec verum nascentia frigus adurat
 Poma, nec excutiant rapidi florentia venti.
 765 Haec ubi nequiquam forma deus acta senili
 Edidit, in iuvenem rediit, et anilia demit
 Instrumenta sibi, talisque apparuit illi,
 Qualis ubi oppositas nitidissima solis imago
 Evicit nubes, nullaue obstante reluxit.
 770 Vimque parat: sed vi non est opus, inque figura
 Capta dei nymphe est, et mutua vulnera sensit.
 Proximus Ausonias iniusti miles Amuli
 Rexit opes: Numitorque senex amissa nepotum
 Munere regna capit: festisque Palilibus urbis
 775 Moenia conduntur. Tatiusque patresque Sabini
 Bella gerunt, arcisque via Tarpeia reclusa
 Dignam animam poena congestis exuit armis.
 Inde sati Curibus tacitorum more luporum
 Ore premunt voces et corpora victa sopore
 780 Invadunt, portasque petunt, quas obice firmo
 Clauserat Iliades. unam tamen ipsa reclusit
 Nec strepitum verso Saturnia cardine fecit.
 Sola Venus portae cecidisse repagula sensit,
 Et clausura fuit, nisi quod rescindere numquam
 785 Dis licet acta deum. Iano loca iuncta tenebant
 Naides Ausoniae gelido rorantia fonte.
 Has rogat auxilium. nec nymphae iusta petentem
 Sustinuere deam, venasque et flumina fontis
 Elicuere sui. nondum tamen invia Iani

- 790 Ora patentis erant, neque iter praecluserat unda
Lurida subponunt fecundo sulphura fonti,
Incenduntque cavas fumante bitumine venas.
Viribus his aliisque vapor penetravit ad ima
Fontis; et Alpino modo quae certare rigori f. coil.
795 Audebatis aquae, non ceditis ignibus ipsis.
Flammifera gemini fumant aspergine postes:
Portaque, nequiquam rigidis promissa Sabinis,
Fonte fuit praestructa novo, dum Martius arma
Indueret miles. quae postquam Romulus ultro
800 Obtulit, et strata est tellus Romana Sabinis
Corporibus, strata estque suis, generique cruorem
Sanguine cum soceri permiscuit impius ensis,
Pace tamen sisti bellum nec in ultima ferro
Decertare placet, Tatiumque accedere regno.
805 Occiderat Tati, populisque aequata duobus,
Romule, iura dabas: posita cum casside Mavors
Talibus affatur divumque hominumque parentem:
“Tempus adest, genitor, quoniam fundamine magno
Res Romana valet, nec praeside pendet ab uno,
810 Praemia quae promissa mihi dignoque nepoti,
Solvere, et ablatum terris inponere caelo.
Tu mihi concilio quondam praesente deorum —
Nam memoro memorique animo pia verba notavi —
“Unus erit, quem tu tolles in caerulea caeli”
815 Dixisti. rata sit verborum summa tuorum.”
Annuat omnipotens, et nubibus aëra caecis
Occulit, tonitruque et fulgure terruit orbem.
Quae sibi promissae sensit rata signa rapinae,
Innixusque hastae pressos temone cruento
820 Inpavidos conscendit equos Gradivus, et ictu
Verberis increpuit, pronusque per aëra lapsus
Constitit in summo nemorosi colle Palati:
Reddentesque suo iam regia iura Quiriti
Abstulit Iliaden. corpus mortale per auras f. coiii.
825 Dilapsus tenues, ut lata plumbea funda
Missa solet medio glans intabescere caelo

Pulchra subit facies et pulvinaribus altis
Dignior, est qualis trabeati forma Quirini.

Flebat ut amissum coniunx : cum regia Iuno
830 Irin ad Hersiliam descendere limite curvo

Imperat, et viduae sua sic mandata referre :

'O et de Latio, o et de gente Sabina

Praecipuum, matrona, decus, dignissima tanti

Ante fuisse viri, coniunx nunc esse Quirini,

835 Siste tuos fletus, et si tibi cura videndi

Coniugis est, duce me lucum pete, colle Quirini

Qui viret, et templum Romani regis obumbrat.'

[Paret, et in terram pictos delapsa per arcus,

Hersiliam iussis compellat vocibus Iris.]

840 Illa verecundo vix tollens lumina vultu

'O dea, — namque mihi nec, quae sis, dicere

Et liquet esse deam — duc, o duc' inquit ^{promptum est,} 'et offer

Coniugis ora mihi. quae si modo posse videre

Fata semel dederint, caelum acceperisse fatebor.'

845 Nec mora, Romuleos cum virgine Thaumantea

Ingreditur colles. [ibi sidus ab aethere lapsum

Decidit in terras, a cuius lumine flagrans

Hersiliae crinis cum sidere cessit in auras. f. cclv.

Hanc manibus notis] Romanae conditor urbis

850 Excipit, et priscum pariter cum corpore nomen

Mutat, Horamque vocat, quae nunc dea iuncta

Quirino est.

LIBER QUINTUS DECIMUS.

Quaeritur interea qui tantae pondera molis

Sustineat, tantoque queat succedere regi.

Destinat imperio clarum praenuntia veri

Fama Numam. non ille satis cognosse Sabinae

5 Gentis habet ritus : animo maiora capaci

Concipit, et, quae sit rerum natura, requirit.

- Huius amor curae , patria Curibusque relictis ,
Fecit , ut Herculei penetraret ad hospitis urbem .
Graia quis Italicis auctor posuisset in oris
10 Moenia , quaerenti sic e senioribus unus
Rettulit indigenis , veteris non inscius aevi :
'Dives ab Oceano bubus Iove natus Hiberis
Litora felici tenuisse Lacinia cursu
Fertur , et armento teneras errante per herbas
15 Ipse domum magni nec inhospita tecta Crotonis
Intrasse et requie longum relevasse laborem ;
Atque ita discedens , "aevo" dixisse 'nepotum
Hic locus urbis erit ." promissaque vera fuerunt .
Nam fuit Argolico generatus Alemone quidam
20 Myscelos , illius dis acceptissimus aevi .
Hunc super incumbens pressum gravitate soporis
Claviger alloquitur : "patrias , age , desere sedes :
I , pete diversi lapidosas Aesaris undas"
Et , nisi paruerit , multa ac metuenda minatur .
25 Post ea discedunt pariter somnusque deusque :
Surgit Alemonides tacitaeque recentia mente
Visa refert , pugnatque diu sententia secum .
Numen abire iubet : prohibent discedere leges ,
Poenaeque mors posita est patriam mutare volenti
30 Candidus Oceano nitidum caput abdiderat Sol ,
Et caput extulerat densissima sidereum Nox :
Visus adesse idem deus est eademque monere ,
Et , nisi paruerit , plura et graviora minari .
Pertimuit . patriumque simul transferre parabat
35 In sedes penetrale novas , fit murmur in urbe ,
Spretarumque agitur legum reus . utque peracta est
Causa prior , crimenque patet sine teste probatum ,
Squalidus ad superos tollens reus ora manusque
"O cui ius caeli bis sex fecere labores ,
40 Fer , precor" inquit 'opem ! nam tu mihi criminis
auctor."
- Mos erat antiquus niveis atrisque lapillis ,
His damnare reos , illis absolvere culpa .

- Tunc quoque sic lata est sententia tristis ; et omnis
 Calculus inमित demittitur ater in urnam.
- 45 Quae simul effudit numerandos versa lapillos,
 Omnibus e nigro color est mutatus in album, *f. ccv.*
 Candidaque Herculeo sententia numine facta
 Solvit Alemoniden . grates agit ille parenti
 Amphitryoniadae , ventisque faventibus aequor
- 50 Navigat Ionium , Lacedaemoniumque Tarentum
 — Praeterit et Sybarin Sallentinumque Neretum
 Thurinosque sinus Crimisanque et Iāpygis arva ;
 Vixque pererratis , quae spectant litora , terris ,
 Invenit Aesarei fatalia fluminis ora ,
- 55 Nec procul hinc tumultum , sub quo sacrata Crotonis
 Ossa tegebat humus : iussaque ibi moenia terra
 Condidit , et nomen tumulati traxit in urbem .
 Talia constabat certa primordia fama
 Esse loci positaeque Italīs in sinibus urbis .
- 60 Vir fuit hic , ortu Samius ; sed fugerat una
 Et Samon et dominos , odioque tyrannidis exul
 Sponte erat . isque , licet caeli regione remotos ,
 Mente deos adiit et quae natura negabat
 Visibūs humanis , oculis ea pectoris hausit .
- 65 Cumque animo et vigili perspexerat omnia cura ,
 In medium discenda dabat , coetusque silentum
 Dictaque mirantum magni primordia mundi
 Et rerum causas et , quid natura , docebat :
 Quid deus , unde nives , quae fulminis esset origo ,
- 70 Iuppiter an venti discussa nube tonarent ,
 Quid quateret terras , qua sidera lege mearent ,
 Et quodcumque latet . primusque animalia mensis
 Arguit inponi : primus quum talibus ora
 Docta quidem solvit , sed non et credita , verbis :
- 75 'Parcite , mortales , dapibus temerare nefandis
 Corpora ! sunt fruges , sunt deducuntia ramos
 Pondere poma suo , tumidaeque in vitibus uvae ;
 Sunt herbae dulces , sunt quae mitescere flamma
 Mollirique queant . nec vobis lacteus umor

- 80 Eripitur , nec mella thymi redolentia flore
Prodiga divitias alimentaque mitia tellus
Suggerit atque epulas sine caede et sanguine praebet.
Carne ferae sedant ieiunia , nec tamen omnes .
Quippe equus et pecudes armentaque gramine vivunt :
85 At quibus ingenium est inmansuetumque ferumque ,
Armeniaeque tigres iracundique leones ,
Cumque lupis ursi , dapibus cum sanguine gaudent .
Heu quantum scelus est in viscera viscera condi ,
Congestoque avidum pinguescere corpore corpus ,
90 Alteriusque animantem animantis vivere leto !
Scilicet in tantis opibus , quas optima matrum
Terra parit , nil te nisi tristia mandere saevo
Vulnera dente iuvat , rictusque referre Cyclopum ?
Nec , nisi perdideris alium , placare voracis
95 Et male morati poteris ieiunia ventris ?
At vetus illa aetas , cui fecimus aurea nomen ,
Fetibus arboreis et , quas humus educat , herbis
Fortunata fuit , nec polluit ora cruore .
Tunc et aves tutae movere per aëra pennas ,
100 Et lepus inpavidus mediis erravit in herbis ,
Nec sua credulitas piscem suspenderat hamo :
Cuncta sine insidiis nullamque timentia fraudem
Plenaque pacis erant . postquam non utilis auctor
Victibus invidit , quisquis fuit ille , priorum ,
105 Corporeasque dapes avidam demersit in alvum ,
Fecit iter sceleris . primaque e caede ferarum
Incaluisse putem maculatum sanguine ferrum :
Idque satis fuerat , nostrumque petentia letum
Corpora missa neei salva pietate fatemur .
110 Sed quam danda neci , tam non epulanda fuerunt .
Longius inde nefas abiit , et prima putatur
Hostia sus meruisse necem , quia semina pando
Eruerat rostro spemque interceperat anni .
Vite caper morsa Bacchi mactatus ad aras
115 Dicitur ultoris . nocuit sua culpa duobus .
Quid meruistis oves , placidum pecus , inque tuendos

- Natum homines, pleno quae fertis in ubere nectar,
Mollia quae nobis vestras velamina lanas
Praebetis, vitaeque magis quam morte iuvatis?
120 Quid meruere boves, animal sine fraude dolisque,
Innoëum, simplex, natum tolerare labores?
Immemor est, Deus nec frugum munere dignus,
Qui potuit curvi dempto modo pondere aratri
Ruricolam mactare suum, qui trita labore
125 Illa, quibus totiens durum renovaverat arvum,
Condiderat messes, percussit colla securi.
Nec satis est, quod tale nefas committitur: ipsos
Inscripsere deos sceleri, numenque supernum
Caede laboriferi credunt gaudere iuveni.
130 Victima labe carens et praestantissima forma —
Nam placuisse nocet — vittis praesignis et auro
Sistitur ante aras, auditque ignara precantem,
Imponique suae videt inter cornua fronti
Quas coluit, fruges, percussaque sanguine cultros
135 Inficit in liquida praevisos forsitan unda.
Protinus ereptas viventi pectore fibras
Inspiciunt, mentesque deum scrutantur in illis.
— Unde fames homini vetitorum tanta? ciborum est
Audetis vesci, genus o mortale? quod, oro,
140 Ne facite, et monitis animos advertite nostris.
Cumque boum dabitur caesorum membra palato,
Mandere vos vestros scite et sentite colonos.
Et quoniam deus ora movet, sequar ora moventem
Rite deum, Delphosque meos ipsumque recludam
145 Aethera et augustae reserabo oracula mentis.
Magna, nec ingeniis evestigata priorum,
Quaeque diu latuere, canam. iuvat ire per alta
Astra; iuvat terris et inertis sede relictis
Nube vehi, validique umeris insistere Atlantis,
150 Palantesque homines passim ac rationis egentes
Despectare procul, trepidosque obitumque timentes
Sic exhortari, seriemque evolvere fati.
O genus attonitum gelidae formidine mortis!

- Quid Styga, quid tenebras et nomina vana timetis,
155 Materiem vatum, falsique pericula mundi?
Corpora, sive rogos flamma, seu tabe vetustas
Abstulerit, mala posse pati non ulla putetis.
Morte carent animae; semperque priore relictâ
Sede novis domibus vivunt habitantque receptae.
- 160 Ipse ego — nam memini — Troiani tempore belli f. covi.
Panthoides Euphorbus eram, cui pectore quondam
Haesit in adverso gravis hasta minoris Atridae.
Cognovi clipeum, laevae gestamina nostrae,
Nuper Abanteis templo Iunonis in Argis.
- 165 Omnia mutantur, nihil interit. errat, et illinc
Huc venit, hinc illuc, et quoslibet occupat artus
Spiritus; eque feris humana in corpora transit,
Inque feras noster, nec tempore deperit ullo.
Utque novis facilis signatur cera figuris,
- 170 Nec manet ut fuerat, nec formas servat easdem,
Sed tamen ipsa eadem est; animam sic semper eandem
Esse, sed in varias doceo migrare figuras.
Ergo — nec pietas sit victa cupidine ventris —
Parcite, vaticinor, cognatas caede nefanda
- 175 Exturbare animas; nec sanguine sanguis alatur.
Et quoniam magno feror aequare plenaque ventis
Vela dedi: nihil est toto, quod perstet, in orbe.
Cuncta fluunt, omnisque vagans formatur imago.
Ipsa quoque assiduo labuntur tempora motu,
- 180 Non secus ac flumen. neque enim consistere flumen
Nec levis hora potest: sed ut unda impellitur unda,
Urgueturque eadem veniens urguetque priorem;
Tempora sic fugiunt pariter, pariterque sequuntur,
Et nova sunt semper. nam quod fuit ante,
relictum est,
- 185 Fitque quod haud fuerat, momentaque cuncta
novantur.
Cernis et emensas in lucem tendere noctes,
Et iubar hoc nitidum nigrae succedere nocti.
Nec color est idem caelo, cum lassa quiete

- Cuncta iacent media, cumque albo Lucifer exit
190 Clarus equo; rursusque alius, cum praevia lucis
Tradendum Phoebo Pallantias inficit orbem.
Ipse dei clipeus terra cum tollitur ima
Mane rubet, terraque, rubet, cum conditur ima;
Candidus in summo est, melior natura quod illic
195 Aetheris est, terraeque procul contagia fugit.
Nec par aut eadem nocturnae forma Dianae
Esse potest umquam. semperque hodierna sequente,
Si crescit, minor est; maior, si contrahit orbem.
Quid? non in species succedere quattuor annum
200 Aspicias, aetatis peragentem imitamina nostrae?
Nam tener et lactens puerique simillimus aeo
Vere novo est: tunc herba recens et roboris experts
Turget, et insolida est, et spe delectat agrestes.
Omnia tunc florent, florumque coloribus almus
205 Ludit ager, neque adhuc virtus in frondibus ulla est.
Transit in aestatem post ver robustior annus,
Fitque valens iuvenis: neque enim robustior aetas
Ulla, nec uberior, nec quae magis ardeat, ulla est.
Excipit autumnus, posito fervore iuventae
210 Maturus mitisque, inter iuvenemque senemque
Temperie medius; sparsus quoque tempora canis.
Inde senilis hiems tremulo venit horrida passu,
Aut spoliata suos, aut, quos habet, alba capillos.
Nostra quoque ipsorum semper requieque sine ulla
215 Corpora vertuntur; nec quod fuimusve sumusve,
Cras erimus. fuit illa dies, qua semina tantum
Spesque hominum primae matris cubitavimus alvo.
Artifices natura manus admovit, et angui
Corpora visceribus distentae condita matris
220 Noluit, eque domo vacuas emisit in auras.
Editus in lucem iacuit sine viribus infans;
Mox quadrupes rituque tulit sua membra ferarum;
Paulatimque tremens et nondum poplite firmo
Constitit, adiutis aliquo conamine nervis;
225 Inde valens veloxque fuit, spatiumque iuventae

- Transit, et emeritis medii quoque temporis annis
Labitur occiduæ per iter declive senectæ.
Subruit hæc ævi demoliturque prioris
Robora: fletque Milon senior, cum spectat inanes
230 Illos, qui fuerant solidorum mole tororum
Herculeis similes, fluidos pendere lacertos.
Flet quoque, ut in speculo rugas aspexit aniles,
Tyndaris, et secum, cur sit bis rapta, requirit.
Tempus edax rerum, tuque, invidiosa vetustas,
235 Omnia destruitis, vitiatæque dentibus ævi
Paulatim lenta consumitis omnia morte.
Hæc quoque non perstant, quæ nos elementa vocamus:
Quasque vices peragent, — animos adhibete! —
docebo.
- Quattuor æternus genitalia corpora mundus
240 Continet. ex illis duo sunt onerosa, suoque
Pondere in inferius, tellus atque unda, feruntur;
Et totidem gravitate carent, nulloque premente
Alta petunt, ær atque ære purior ignis.
Quæ quamquam spatio distant, tamen omnia fiunt
245 Ex ipsis, et in ipsa cadunt: resolutaque tellus
In liquidas rarescit aquas, tenuatus in auras
Æraque umor abit; dempto quoque pondere rursus
In superos ær tenuissimus emicat ignes.
Inde retro redeunt, idemque retexitur ordo.
- 250 Ignis enim densum spissatus in æra transit,
Hinc in aquas; tellus glomerata cogitur unda.
Nec species sua cuique manet, rerumque novatrix
Ex aliis alias reparat natura figuras.
Nec perit in tanto quicquam, mihi credite, mundo,
255 Sed variat, faciemque novat. nascique vocatur
Incipere esse aliud, quam quod fuit ante; morique,
Desinere illud idem. cum sint huc forsitan illa,
Hæc translata illuc, summa tamen omnia constant.
Nil equidem durare diu sub imagine eadem
260 Crediderim. sic ad ferrum venistis ab auro
Saecula: sic totiens versa est fortuna locorum.

- Vidi ego quod fuerat quondam solidissima tellus,
 Esse fretum : vidi factas ex aequore terras;
 Et procul a pelago conchae iacuerere marinae,
 265 Et vetus inventa est in montibus ancora summis:
 Quodque fuit campus, vallem decursus aquarum
 Fecit, et eluvie mons est deductus in aequor,
 Eque paludosa siccis humus aret harenis;
 Quaeque sitim tulerant, stagnata paludibus ument.
 270 Hinc fontes natura novos emisit, at illic
 Clausit; et aut imis commota tremoribus orbis
 Flumina prosiliunt, aut excaecata residunt.
 Sic ubi terreno Lycus est epotus hiatu,
 Existit procul hinc, alioque renascitur ore.
 275 Sic modo conbibitur, modo tecto gurgite lapsus
 Redditur Argolicis ingens Erasinus in arvis.
 Et Mysum capitisque sui ripaeque prioris
 Paenituisse ferunt, alia nunc ire, Caicum.
 Nec non Sicanias volvens Amenanus harenas
 280 Nunc fluit, interdum suppressis fontibus aret.
 Ante bibebatur, nunc quas contingere nolis,
 Fundit Anigrus aquas, postquam, nisi vatibus omnis
 Eripienda fides, illic lavere bimembres f. covii.
 Vulnera, clavigeri quae fecerat Herculis arcus.
 285 Quid? non et Scythicis Hypanis de montibus ortus,
 Qui fuerat dulcis, salibus vitiatur amaris?
 Fluctibus ambitae fuerant Antissa Pharosque
 Et Phoenissa Tyros: quarum nunc insula nulla est.
 Leucada continuam veteres habuere coloni:
 290 Nunc freta circumeunt. Zancle quoque iuncta fuisse
 Dicitur Italiae, donec confinia pontus
 Abstulit, et media tellurem reppulit unda.
 Si quaeras Helicen et Burin, Achaidas urbes,
 Invenies sub aquis; et adhuc ostendere nautae
 295 Inclinata solent cum moenibus oppida mersis.
 Est prope Pittheam tumulus Troezena, sine ullis
 Arduus arboribus, quondam planissima campi
 Area, nunc tumulus: nam — res horrenda relatu —

- Vis fera ventorum , caecis inclusa cavernis ,
300 Exspirare aliqua cupiens , luctataque frustra
Liberiore frui caelo , cum carcere rima
Nulla foret toto nec pervia flatibus esset ,
Extentam tumefecit humum , ceu spiritus oris
Tendere vesicam solet aut direpta bicornis
305 Terga capri . tumor ille loci permansit , et alti
Collis habet speciem , longoque induruit aevo .
Plurima cum subeant audita et cognita nobis ,
Pauca super referam . quid ? non et lympha figuras
Datque capitque novas ? medio tua , corniger Ammon ,
310 Unda die gelida est , ortuque obituque calescit .
Admotis Athamanas aquis accendere lignum
Narratur , minimos cum luna recessit in orbes .
Flumen habent Cicones , quod potum saxea reddit
Viscera , quod tactis inducit marmora rebus .
315 Crathis et hinc Sybaris nostris conterminus arvis
Electro similes faciunt auroque capillos .
Quodque magis mirum , sunt qui non corpora tantum ,
Verum animos etiam valeant mutare liquores .
Cui non audita est obscenae Salmacis undae
320 Aethiopesque lacus ? quos quisquis faucibus hausit ,
Aut furit , aut patitur mirum gravitate soporem .
Clitorio quicumque sitim de fonte levarit ,
Vina fugit , gaudetque meris abstemius undis :
Seu vis est in aqua calido contraria vino ,
325 Sive , quod indigenae memorant , Amythaone natus ,
Proetidas attonitas postquam per carmen et herbas
Eripuit furiis , purgamina mentis in illas f. ccviii.
Misit aquas , odiumque meri permansit in undis .
Huic fluit effectu dispar Lyncestius amnis ,
330 Quem quicumque parum moderato gutture traxit ,
Haud aliter titubat , quam si mera vina bibisset .
Est lacus Arcadiae , Pheneum dixere priores ,
Ambiguus suspectus aquis , quas nocte timeto :
Nocte nocent potae ; sine noxa luce bibuntur .
335 Sic alias aliasque lacus et flumina vires

- Concipiunt . tempusque fuit , quo navit in undis ,
 Nunc sedet Ortygie . timuit concursibus Argo
 Undarum sparsas Symplegadas elisarum ,
 Quae nunc immotae perstant ventisque resistunt .
 340 Nec quae sulphureis ardet fornacibus Aetne
 Ignea semper erit ; neque enim fuit ignea semper .
 Nam sive est animal tellus et vivit habetque
 Spiramenta locis flammam exhalantia multis ;
 Spirandi mutare vias , quotiensque movetur ,
 345 Has finire potest , illas aperire cavernas :
 Sive leves imis venti cohibentur in antris ,
 Saxaque cum saxis et habentem semina flammae
 Materiem iactant , ea concipit ictibus ignem ;
 Antra relinquentur sedatis frigida ventis :
 350 Sive bitumineae rapiunt incendia vires ,
 Luteave exiguis ardescunt sulphura fumis ,
 Nempe ubi terra cibos alimentaque pinguia flammae
 Non dabit absumptis per longum viribus aevum ,
 Naturaeque suum nutrinen deerit edaci ;
 355 Non feret illa famem , desertaque deseret ignes .
 Esse viros fama est in Hyperborea Pallene ,
 Qui soleant levibus velari corpora plumis , f. ccix .
 Cum Tritoniacam noviens subiere paludem .
 Haud equidem credo , sparsae quoque membra veneno
 360 Exercere artes Scythides memorantur easdem .
 Siqua fides rebus tamen est addenda probatis ,
 Nonne vides , quaecumque mora fluidove calore
 Corpora tabuerint , in parva animalia verti ?
 In scrobe Deos mactatos obrue tauros , — f. ccx .
 365 Cognita res usu — de putri viscere passim
 Florilegae nascuntur apes , quae more parentum
 Rura colunt operique favent in spemque laborant .
 Pressus humo bellator equus crabronis origo est .
 Concava litoreo si demas brachia cancro ,
 370 Cetera supponas terrae , de parte sepulta
 Scorpius exhibit caudaque minabitur unca .
 Quaeque solent canis frondes intexere filis

- Agrestes tineae — res observata colonis —
Ferali mutant cum papilione figuram.
- 375 Semina limus habet virides generantia ranas,
Et generat truncas pedibus, mox apta natando
Crura dat, utque eadem sint longis saltibus apta,
Posterior partes superat mensura priores.
Nec catulus, partu quem reddidit ursa recenti,
- 380 Sed male viva caro est: lambendo mater in artus
Fingit, et in formam, quantam capit ipsa, reducit.
Nonne vides quos cera tegit sexangula fetus
Melliferarum apium, sine membris corpora nasci
Et serosque pedes serasque assumere pennas?
- 385 Iunonis volucrem, quae cauda sidera portat,
Armigerumque Iovis Cythereïadasque columbas
Et genus omne avium mediis e partibus ovi,
Ni sciret fieri, quis nasci posse putaret?
Sunt qui, cum clauso putrefacta est spina sepulchro,
- 390 Mutari credant humanas angue medullas.
Haec tamen ex aliis generis primordia ducunt;
Una est, quae reparet seque ipsa reseminet, ales:
Assyrii phoenica vocant. non fruge neque herbis,
Sed turis lacrimis et suco vivit amomi.
- 395 Haec ubi quinque suae complevit saecula vitae,
Ilicet in ramis tremulaeque cacumine palmae
Unguibus et puro nidum sibi construit ore.
Quo simul ac casias et nardi lenis aristas
Quassaque cum fulva substravit cinnama murra,
- 400 Se super imponit finitque in odoribus aevum.
Inde ferunt, totidem qui vivere debeat annos,
Corpore de patrio parvum phoenica renasci. f. ccxi.
Cum dedit huic aetas vires, onerique ferendo est,
Ponderibus nidi ramos levat arboris altae,
- 405 Fertque pius cumasque suas patriumque sepulchrum,
Perque leves auras Hyperionis urbe potitus
Ante fores sacras Hyperionis aede reponit.
Si tamen est aliquid mirae novitatis in istis,
Alternare vices et quae modo femina tergo

- 410 Passa marem est, nunc esse marem miremur hyaenam.
 Id quoque, quod ventis animal nutritur et aura,
 Protinus assimulat, tetigit quoscumque colores.
 Victa racemifero lyncas dedit India Baccho;
 E quibus, ut memorant, quicquid vesica remisit,
 415 Vertitur in lapides et congelat aëre tacto.
 Sic et curalium quo primum contigit auras
 Tempore, durescit; mollis fuit herba sub undis.
 Desinet ante dies, et in alto Phoebus anhelos
 Aequore tinguet equos, quam consequar omnia verbis
 420 In species translata novas. sic omnia verti
 Cernimus, atque illas assumere robora gentes,
 Concidere has. sic magna fuit censuque virisque,
 Perque decem potuit tantum dare sanguinis annos,
 Nunc humilis veteres tantummodo Troia ruinas
 425 Et pro divitiis tumulos ostendit avorum.
 [Clara fuit Sparte: magnae viguere Mycenae:
 Nec non et Cecropis, nec non Amphionis arces.
 Vile solum Sparte est, altae cecidere Mycenae:
 Oedipodioniae quid sunt, nisi fabula, Thebae?
 430 Quid Pandioniae restant, nisi nomen, Athenae?]
 Nunc quoque Dardaniam fama est consurgere Romam,
 Appenninigenae quae proxima Thybridis undis
 Mole sub ingenti rerum fundamina ponit.
 Haec igitur formam crescendo mutat, et olim
 435 Immensi caput orbis erit. sic dicere vates
 Faticinasque ferunt sortes: quantumque recordor,
 Dixerat Aeneae, cum res Troiana labaret,
 Priamides Helenus flenti dubioque salutis:
 "Nate dea, si nota satis praesagia nostrae
 440 Mentis habes, non tota cadet te sospite Troia.
 Flamma tibi ferrumque dabunt iter: ibis, et una
 Pergama rapta feres, donec Troiaeque tibi
 Externum patria contingat amicus arvom.
 Urbem etiam cerno Phrygios debere nepotes,
 445 Quanta nec est nec erit nec visa prioribus annis.
 Hanc alii procures per saecula longa potentem,

- Sed dominam rerum de sanguine natus Iuli
Efficiet. quo cum tellus erit usa, fruentur
Aetheriae sedes, caelumque erit exitus illi.”
- 450 Haec Helenum cecinisse penatigero Aeneae
Mente memor refero, cognataque moenia laetor
Crescere, et utiliter Phrygibus vicisse Pelasgos.
Ne tamen oblitis ad metam tendere longe
Exspatiemur equis, caelum et quodcumque sub
illo est,
- 455 Immutat formas, tellus et quicquid in illa est.
Nos quoque, pars mundi, quoniam non corpora solum,
Verum etiam volucres animae sumus, inque ferinas
Possumus ire domos pecudumque in corpora condi.
Corpora quae possint animas habuisse parentum
- 460 Aut fratrum aut aliquo iunctorum foedere nobis
Aut hominum certe, tuta esse et honesta sinamus,
Neve Thyesteis cumulemus viscera mensis.
Quam male consuescit, quam se parat ille cruori
Impius humano, vituli qui guttura ferro
- 465 Rumpit, et inmotas praebet mugitibus aures!
Aut qui vagitus similes puerilibus haedum
Edentem iugulare potest: aut alite vesci,
Cui dedit ipse cibos! quantum est, quod desit in istis
Ad plenum facinus? quo transitus inde paratur?
- 470 Bos aret, aut mortem senioribus imputet annis:
Horriferum contra borean ovis arma ministret:
Ubera dent saturae manibus pressanda capellae.
Retia cum pedicis, laqueos, artesque dolosas
Tollite; nec volucrem viscata fallite virga,
- 475 Nec formidatis cervos illudite pennis,
Nec celate cibus uncis fallacibus hamos.
Perdite siqua nocent, verum haec quoque perditae
tantum;
- Ora vacent epulis, alimentaue mitia carpant.’
Talibus atque aliis instructo pectore dictis
- 480 In patriam remeasse ferunt, ultroque petitem
Accepisse Numam populi Latiaris habenas:

- Coniuge qui felix nympha ducibusque Camenis
 Sacrificos docuit ritus, gentemque feroci
 Assuetam bello pacis traduxit ad artes.
 485 Qui postquam senior regnumque aevumque peregit,
 Extinctum Latiaeque nurus populusque patresque
 Desolvere Numam. nam coniunx urbe relicta
 Vallis Aricinae densis latet abdita silvis,
 Sacraque Oresteae gemitu questuque Dianae
 490 Impedit. a! quotiens nymphae nemorisque lacusque,
 Ne faceret, monuere et consolantia verba
 Dixerunt! quotiens flenti Theseus heros
 'Siste modum,' dixit 'neque enim fortuna querenda
 Sola tua est. similes aliorum respice casus:
 495 Mitius ista feres. utinamque exempla dolentem
 Non mea te possent relevare! sed et mea possunt.
 Fando aliquem Hippolytum vestras si contigit aures
 Credulitate patris, sceleratae fraude novercae
 Occubuisse neci — mirabere, vixque probabo:
 500 Sed tamen ille ego sum. me Pasiphaëia quondam
 [Temptatum frustra patrium temerare cubile,
 Quod voluit, voluisse infelix crimine verso —
 Indiciine metu magis, offensane repulsae? —]
 Arguit; immeritumque pater proiecit ab urbe,
 505 Hostilique caput prece detestatur euntis.
 Pittheam profugo curru Troezena petebam,
 — Iamque Corinthiaci carpebam litora ponti,
 Cum mare surrexit, cumulusque immanis aquarum
 In montis speciem curvari et crescere visus
 510 Et dare mugitus summoque cacumine findi.
 Corniger hinc taurus ruptis expellitur undis,
 — Pectoribusque tenus molles erectus in auras,
 Naribus et patulo partem maris evomit ore.
 Corda pavent comitum: mihi mens interrita mansit,
 515 Exiliis contenta suis: cum colla feroces
 Ad freta convertunt, arrectisque auribus horrent
 Quadrupedes, monstrique metu turbantur, et altis
 Praecipitant currum scopulis. ego ducere vana

- Frena manu spumis albertibus oblita luctor,
520 Et retro lentas tendo resupinus habenas.
Nec tamen has vires rabies superasset equorum,
Ni rota perpetuum qua circumvolvitur axem,
Stipitis occursu fracta ac disiecta fuisset.
Excutor curru, lorisque tenentibus artus
525 Viscera viva trahi, nervos in stirpe teneri,
Membra rapi partim, partimque reprensa relinqui,
Ossa gravem dare fracta sonum, fessamque videres
Exhalari animam, nullasque in corpore partes,
Noscere quas posses, unumque erat omnia vulnus.
530 Num potes aut audes cladi componere nostrae,
Nympha, tuam? vidi quoque luce carentia regna,
Et lacerum fovi Phlegethontide corpus in unda.
Nec nisi Apollinae valido medicamine prolis
Reddita vita foret. quam postquam fortibus herbis
535 Atque ope Paeonia, Dite indignante, recepi,
Tum mihi, ne praesens augerem muneris huius
Invidiam, densas obiecit Cynthia nubes:
Utque forem tutus, possemque impune videri,
Addidit aetatem nec cognoscenda reliquit f. coxii.
540 Ora mihi; Cretenque diu dubitavit habendam
Traderet, an Delon. Delo Cretaque relictis
Hic posuit, nomenque simul, quod possit equorum
Admonuisse, iubet deponere, "qui" que "fuisti
Hippolytus," dixit "nunc idem Virbius esto."
545 Hoc nemus inde colo, de disque minoribus unus
Numine sub dominae lateo atque accenseor illi.
Non tamen Egeriae luctus aliena levare
Damna valent; montisque iacens radicibus imis
Liquitur in lacrimas, donec pietate dolentis
550 Mota soror Phoebi gelidum de corpore fontem f. coxiii.
Fecit, et aeternas artus tenuavit in undas.
Et nymphas tetigit nova res, et Amazone natus
Haud aliter stupuit, quam cum Tyrrhenus arator
Fatalem glaebam mediis aspexit in arvis
555 Sponte sua primum nulloque agitante moveri, f. coxiv.

- Sumere mox hominis, terraeque amittere formam,
 Oraque venturis aperire recentia fatis:
 Indigenae dixere Tagen, qui primus Etruscam
 Edocuit gentem casus aperire futuros: —
- 560 Utve Palatinis haerentem collibus olim
 Cum subito vidit frondescere Romulus hastam,
 Quae radice nova, non ferro stabat adacto, f. ccxv.
 Et iam non telum, sed lenti viminis arbor
 Non expectatas dabat admirantibus umbras: —
- 565 Aut sua fluminea cum vidit Cipus in unda f. ccxvi.
 Cornua. vidit enim, falsamque in imagine credens
 Esse fidem, digitis ad frontem saepe relatis
 Quae vidit, tetigit; nec iam sua lumina damnans
 Restitit, ut victor domito veniebat ab hoste,
- 570 Ad caelumque oculos et eodem bracchia tollens
 'Quicquid,' ait 'superi, monstro portenditur isto,
 Seu laetum est, patriae laetum populoque Quirini;
 Sive minax, mihi sit.' viridique e caespite factas
 — Placat odoratis herbosas ignibus aras,
- 575 Vinaque dat pateris, mactatarumque bidentum,
 Quid sibi significant, trepidantia consulit exta.
 Quae simul aspexit Tyrrhenae gentis haruspex,
 Magna quidem rerum molimina vidit in illis,
 Non manifesta tamen. cum vero sustulit acre
- 580 A pecudis fibris ad Cipi cornua lumen,
 'Rex,' ait 'o salve! tibi enim, tibi, Cipe, tuisque
 Hic locus et Latiae parebunt cornibus arces.
 Tu modo rumpe moras, portasque intrare patentes
 Appropera. sic fata iubent. namque Urbe receptus
- 585 Rex eris et sceptro tutus potiere perenni.'
 Rettulit ille pedem, torvamque a moenibus Urbis
 Avertens faciem 'procul, a! procul omina' dixit
 Talia di pellant; multoque ego iustius aevum
 Exul agam, quam me videant Capitolia regem.'
- 590 Dixit, et extemplo populumque gravemque senatum
 Convocat. ante tamen pacali cornua lauro
 Velat, et aggeribus factis a milite forti

- Insistit, priscosque deos e more precatus
'Est' ait 'hic unus, quem vos nisi pellitis urbe,
595 Rex erit. is qui sit, signo, non nomine dicam:
Cornua fronte gerit. quem nobis indicat augur,
Si Romam intrarit, famularia iura daturum.
Ille quidem potuit portas irrumpere apertas:
Sed nos obstitimus, quamvis coniunctior illo
600 Nemo mihi est. vos urbe virum prohibete, Quirites,
Vel, si dignus erit, gravibus vincite catenis,
Aut finite metum fatalis morte tyranni.'
Qualia succinctis, ubi trux insibilat eurus,
Murmura pinetis fiunt, aut qualia fluctus
605 Aequei faciunt, siquis procul audiat illos,
Tale sonat populus. sed per confusa frementis
Verba tamen vulgi vox eminet una, 'quis ille est?'
Et spectant frontes, praedictaque cornua quaerunt.
Rursus ad hos Cipus 'quem poscitis,' inquit 'habetis'
610 Et capiti dempta, populo prohibente, corona
Exhibuit gemino praesignia tempora cornu.
Demisere oculos omnes gemitumque dedere,
Atque illud meritis clarum — quis credere possit? —
Inviti videre caput: nec honore carere
615 Ulterius passi, festam imposuere coronam.
At procures, quoniam muros intrare vetaris,
Ruris honorati tantum tibi, Cipe, dedere,
Quantum depresso subiectis bobus aratro
Complecti posses ad finem lucis ab ortu.
620 Cornuaque aeratis miram referencia formam
Postibus insculpunt, longum mansura per aevum.
Pandite nunc, Musae, praesentia numina vatum, —
Scitis enim, nec vos fallit spatiosa vetustas —
Unde Coroniden circumflua Thybridis alveo
625 Insula Romuleae sacris acciverit urbis.
Dira lues quondam Latias vitiaverat auras,
Pallidaque exsanguis squalebant corpora tabo.
Funeribus fessi postquam mortalia cernunt
Temptamenta nihil, nihil artes posse medentum,

- 630 Auxilium caeleste petunt, mediamque tenentes
Orbis humum Delphos adeunt, oracula Phoebi,
Utque salutifera miseris succurrere rebus
Sorte velit, tantaque urbis mala finiat, orant.
Et locus et laurus et, quas habet ipse, pharetrae
- 635 Intremuere simul; cortinaque reddidit imo
Hanc adyto vocem, pavefactaque pectora movit:
‘Quod petis hinc, propiore loco, Romane, petisses;
Et pete nunc propiore loco: nec Apolline vobis,
Qui minuat luctus, opus est, sed Apolline nato.
- 640 Ite bonis avibus, prolemque accersite nostram.’
Iussa dei prudens postquam accepere senatus,
Quam colat, explorant, iuvenis Phoebeius urbem,
Quique petant ventis Epidauria litora, mittunt.
Quae postquam curva missi tetigere carina,
- 645 Concilium Graiosque patres adiere, darentque,
Oravere, deum, qui praesens funera gentis
Finiat Ausoniae; certas ita dicere sortes.
Dissidet et variat sententia: parsque negandum
Non putat auxilium; multi retinere, suamque
- 650 Non emitte opem nec numina tradere suadent.
Dum dubitant, seram pepulere crepuscula lucem,
Umbraque telluris tenebras induxerat orbi:
Cum deus in somnis opifer consistere visus
Ante tuum, Romane, torum, sed qualis in aede
- 655 Esse solet; baculumque tenens agreste sinistra
Caesariem longae dextra deducere barbae,
Et placido tales emitte pectore voces:
‘Pone metus, veniam, simulacraque nostra relinquam.
Hunc modo serpentem, baculum qui nexibus ambit,
- 660 Perspice et usque nota visu, ut cognoscere possis.
Vertar in hunc: sed maior ero, tantusque videbor,
In quantum debent caelestia corpora verti.’
Extemplo cum voce deus, cum voce deoque
Somnus abiit, somnique fugam lux alma secuta est.
- 665 Postera sidereos aurora fugaverat ignes:
Incerti, quid agant, proceres ad templa petiti

- Conveniunt operosa dei , quaque ipse morari
Sede velit , signis caelestibus indicet , orant.
Vix bene desierant , cum cristis aureus altis
670 In serpente deus praenuntia sibila misit f. ccxvii
Adventuque suo signumque arasque foresque
Marmoreumque solum fastigiaque aurea movit ,
Pectoribusque tenus media sublimis in aede
Constitit atque oculos circumtulit igne micantes .
675 Territa turba pavet . cognovit numina castos
Evinctus vitta crines albente sacerdos ,
Et 'Deus en ; deus en ! animis linguisque favete ,
Quisquis ades !' dixit 'sis , o pulcherrime , visus
Utiliter , populosque iuves tua sacra colentes .'
680 Quisquis adest , visum veneratur numen , et omnes
Verba sacerdotis referunt geminata , piumque
Aeneadae praestant et mente et voce favorem .
Annuat his , motisque deus rata pignera cristis
Et repetita dedit vibrata sibila lingua .
685 Tum gradibus nitidis delabitur , oraque retro
Flectit et antiquas abiturus respicit aras ,
Assuetasque domos habitataque templa salutat .
Inde per iniectis adopertam floribus ingens
Serpit humum , flectitque sinus , mediamque per urbem
690 Tendit ad incurvo munitos aggere portus .
Restitit hic , agmenque suum turbaeque sequentis
Officium placido visus dimittere vultu
Corpus in Ausonia posuit rate . numinis illa
Sensit onus , pressa estque dei gravitate carina .
695 Aeneadae gaudent , caesoque in litore tauro
Torta coronatae solvunt retinacula classis .
Impulerat levis aura ratem : deus eminet alte ,
Impositaque premens puppim cervice recurvam
Caeruleas despectat aquas . modicisque per aequor
700 Ionium zephyris sexto Pallantidos ortu
Italiam tenuit , praeterque Lacinia templo
Nobilitata deae Scylaceaue litora fertur ,
— Linquit Iapygiam , laevisque Amphrisia remis

- Saxa fugit, dextra praerupta Celennia parte,
 — Romethiumque legit Caulonaque Naryciamque,
 706 Evincitque fretum Siculique angusta Pelori
 Hippotadaeque domos regis Temesesque metalla,
 Leucosiamque petit, tepidique rosaria Paesti.
 Inde legit Capreas, promunturiumque Minervae
 710 Et Surrentino generosos palmite colles
 Herculeamque urbem Stabiasque et in otia natam
 Parthenopen et ab hac Cumaeae templa Sibyllae.
 Hinc calidi fontes lentisciferumque tenetur
 Liternum, multamque trahens sub gurgite harenam
 715 Volturnus, niveisque frequens Sinuessa columbis,
 Minturnaeque graves et quam tumulavit alumnus,
 Antiphataeque domus, Trachasque obsessa palude
 Et tellus Circaea et spissi litoris Antium.
 Huc ubi veliferam nautae advertere carinam —
 720 Asper enim iam pontus erat — deus explicat orbes,
 Perque sinus crebros et magna volumina labens
 Templa parentis init flavum tangentia litus.
 Aequare pacato patrias Epidaurius aras
 Linquit, et hospitio iuncti sibi numinis usus
 725 Litoream tractu squamae crepitantis harenam
 Sulcat, et innixus moderamine navis in alta
 Puppe caput posuit, donec Castrumque sacrasque
 Lavini sedes Tiberinaque ad ostia venit.
 Huc omnis populi passim matrumque patrumque
 730 Obvia turba ruit, quaeque ignes, Troica, servant,
 Vesta, tuos, laetoque deum clamore salutant;
 Quaque per adversas navis cita ducitur undas,
 Tura super ripas aris ex ordine factis
 Parte ab utraque sonant, et odorant aëra fumis,
 735 Ictaque coniectos incalfacit hostia cultros.
 Iamque caput rerum, Romanam intraverat urbem:
 Erigitur serpens, summoque acclinia malo
 Colla movet, sedesque sibi circumspicit aptas.
 Scinditur in geminas partes circumfluus amnis,
 740 Insula nomen habet; laterumque e parte duorum

- Porrigit aequales media tellure lacertos
Huc se de Latia pinu Phoebæus anguis
Contulit, et finem specie caeleste resumpta
Luctibus imposuit venitque salutifer Urbi.
- 745 Hic tamen accessit delubris advena nostris:
Caesar in Urbe sua deus est. quem Marte togaque
Præcipuum non bella magis finita triumphis
Resque domi gestae properataque gloria rerum
In sidus vertere novum stellamque comantem,
- 750 Quam sua progenies. neque enim de Caesaris actis
Ullum maius opus, quam quod pater extitit huius.
Scilicet æquoreos plus est domuisse Britannos,
Perque papyriferi septemflua flumina Nili
Victrices egisse rates, Numidasque rebelles
- 755 Cinyphiumque Iubam Mithridateisque tumentem
Nominibus Pontum populo adiecisse Quirini,
Et multos meruisse, aliquos egisse triumphos,
Quam tantum genuisse virum? quo præside rerum
Humano generi, superi, favistis abunde.
- 760 Ne foret hic igitur mortali semine cretus,
Ille deus faciendus erat. quod ut aurea vidit
Aeneae genetrix, vidit quoque triste parari
Pontifici letum et coniurata arma moveri,
Palluit et cunctis, ut cuique erat obvia, divis
- 765 'Aspice,' dicebat 'quanta mihi mole parentur
Insidiae, quantaque caput cum fraude petatur,
Quod de Dardanio solum mihi restat fulo.
Solane semper ero iustis exercita curis?
Quam modo Tydidæ Calydonia vulneret hasta,
- 770 Nunc male defensæ confundant moenia Troiae:
Quæ videam natum longis erroribus actum
Iactarique freto sedesque intrare silentum,
Bellaque cum Turno gerere, aut, si vera fatemur,
Cum Iunone magis? quid nunc antiqua recordor
- 775 Damna mei generis? timor hic meminisse priorum
Non sinit. in me acui sceleratos cernitis enses.
Quos prohibete, precor, facinusque repellite! neve

Caede sacerdotis flammās extinguite Vestae.’

Talia nequiquam toto Venus anxia caelo
780 Verba iacit; superosque movet. qui rumpere
quamquam

Ferrea non possunt veterum decreta sororum,
Signa tamen luctus dant haud incerta futuri.

Arma ferunt inter nigras crepitantia nubes

Terribilesque tubas auditaque cornua caelo

785 Praemonuisse nefas. solis quoque tristis imago
Lurida sollicitis praebebat lumina terris.

Saepe faces visae mediis ardere sub astris:

Saepe inter nimbos guttae cecidere cruentae:

Caerulus et vultum ferrugine Lucifer atra

790 Sparsus erat, sparsi Lunares sanguine currus:
Tristia mille locis Stygius dedit omina bubo:
Mille locis lacrimavit ebur, cantusque feruntur
Auditi sanctis et verba minantia lucis.

Victima nulla litat, magnosque instare tumultus

795 Fibra monet, caesumque caput reperitur in extis.

Inque foro circumque domos et templa deorum

Nocturnos ululasse canes umbrasque silentium

Erravisse ferunt, motamque tremoribus urbem.

Non tamen insidias venturaque vincere fata

800 Praemonitus potuere deum: strictique feruntur

In templum gladii; neque enim locus ullus in Urbe

Ad facinus diramque placet, nisi curia, caedem.

Tum vero Cytherea manu percussit utraque

Pectus, et Aeneaden molitur condere nube,

805 Qua prius infesto Paris est ereptus Atridae,

Et Diomedeos Aeneas fugerat enses.

Talibus hanc genitor: ‘sola insuperabile fatum,

Nata, movere paras? intres licet ipsa sororum

Tecta trium! cernes illic molimine vasto

810 Ex aere et solido rerum tabularia ferro,

Quae neque concussum caeli neque fulminis iram

Nec metuunt ullas tuta atque aeterna ruinas.

Invenies illic incisa adamante perenni

- Fata tui generis . legi ipse animoque notavi
815 Et referam , ne sis etiamnum ignara futuri .
Hic sua complevit , pro quo , Cytherea , laboras ,
Tempora perfectis quos terrae debuit annis .
Ut deus accedat caelo templisque locetur ,
Tu facies natusque suus ; qui nominis heres
820 Impositum feret unus onus , caedisque parentis
Nos in bella suos fortissimus ultor habebit .
Illius auspiciis obsessae moenia pacem
Victa petent Mutinae ; Pharsalia sentiet illum ,
Emathiaque iterum madefient caede Philippi ,
825 Et magnum Siculis nomen superabitur undis :
Romanique ducis coniunx Aegyptia taedae
Non bene fisa cadet ; frustra erit illa minata ,
Servitura suo Capitolia nostra Canopo .
Quid tibi barbariam , gentes ab utroque iacentes
830 Oceano numerem ? quodcumque habitabile tellus
Sustinet , huius erit : pontus quoque serviet illi .
Pace data terris animum ad civilia vertet
Iura suum , legesque feret iustissimus auctor :
Exemploque suo mores reget , inque futuri
835 Temporis aetatem venturorumque nepotum
Prospiciens prolem sancta de coniuge natam
Ferre simul nomenque suum curasque iubebit ,
Nec nisi cum senior similes aequaverit annos ,
Aetherias sedes cognataque sidera tanget .
840 Hanc animam interea caeso de corpore raptam
Fac iubar , ut semper Capitolia nostra forumque
Divus ab excelsa prospectet Iulius aede .
Vix ea fatus erat , media cum sede senatus
Constitit alma Venus , nulli cernenda , suique
845 Caesaris eripuit membris nec in aëra solvi
Passa recentem animam caelestibus intulit astris .
Dumque tulit , lumen capere atque ignescere sensit ,
Emisitque sinu . luna volat altius illa ,
Flammiferumque trahens spatioso limite crinem *f. coxviii.*
850 Stella micat : natiue videns benefacta fatetur

- Esse suis maiora , et vinci gaudet ab illo .
 Hic sua praeferri quamquam vetat acta paternis ,
 Libera fama tamen nullisque obnoxia iussis
 Invitum praefert , unaque in parte repugnat .
- 855 Sic magni cedit titulis Agamemnonis Atreus ;
 Aegea sic Theseus , sic Pelea vincit Achilles .
 Denique , ut exemplis ipsos aequantibus utar ,
 Sic et Saturnus minor est Iove . Iuppiter arces
 Temperat aetherias et mundi regna triformis ;
- 860 Terra sub Augusto . pater est et rector uterque .
 Di , precor , Aeneae comites , quibus ensis et ignis
 Cesserunt , dique Indigetes , genitorque Quirine
 Urbis , et invicti genitor Gradive Quirini ,
 Vestaque Caesareos inter sacrata penates ,
- 865 Et cum Caesarea tu , Phoebe domestice , Vesta ,
 Quique tenes altus Tarpeias Iuppiter aedes ,
 Quosque alios vati fas appellare piumque est :
 Tarda sit illa dies et nostro senior aevo ,
 Qua caput Augustum , quem temperat , orbe relicto
- 870 Accedat caelo faveatque precantibus absens .
 Iamque opus exegi , quod nec Iovis ira nec ignis
 Nec poterit ferrum nec edax abolere vetustas .
 Cum volet , illa dies , quae nil nisi corporis huius
 Ius habet , incerti spatium mihi finiat aevi :
- 875 Parte tamen meliore mei super alta perennis
 Astra ferar , nomenque erit indelebile nostrum .
 Quaque patet domitis Romana potentia terris ,
 Ore legar populi , perque omnia saecula fama ,
 Siquid habent veri vatum praesagia , vivam .
-

	<i>M. 2</i>
Iurisprud. antelust. reliquiae	
ed. <i>Huschke</i> . Editio IV.	6.75
— Indices ed. <i>Fabricius</i>	1.80
— Suppl. Bruchstücke a. Schriften	
röm. Juristen. Von <i>Huschke</i>	— .75
Iustiniani inst. ed. <i>Huschke</i>	1. —
— Novellae ed. <i>Zachariae</i> . 2 voll.	10.50
Iustinian ed. <i>Jeep</i>. Editio maior	2.70
— Editio minor	— .90
Iuvenalis ed. <i>Hermann</i>	— .45
Livius ed. <i>Weissenborn</i>. 6 voll.	6. —
Vol. I—III auch in Heften.	à — .60
Vol. I pars I lib. I—III	
pars II lib. IV—VI	
Vol. II pars I lib. VII—X	
pars II lib. XXI—XXIII	
Vol. III pars I lib. XXIV—XXVI	
Ferner einzeln: lib. I et II.	— .45
Lucian ed. <i>Jacobitz</i>. 3 voll.	6.30
— Auch in 6 partes, à pars	1.05
Lucretius ed. <i>Bernays</i>	1.50
Lycophron ed. <i>Kinkel</i>	1.80
Lycurgus ed. <i>Scheibe</i>	— .60
Lyds ed. <i>Wachsmuth</i>	2.70
Lysias ed. <i>Scheibe</i>	1.20
Macrobius ed. <i>Eyfsenhardt</i>	5.40
Manethon ed. <i>Koehly</i>	1.50
Martialis ed. <i>Schneidewin</i>	1.50
Martianus Capella ed. <i>Eyfsenhardt</i>	4.50
Maximus et Ammon. ed. <i>Ludwich</i>	1.80
Metrologici script. ed. <i>Hultsch</i>	
2 voll.	5.10
Muretus ed. <i>Frey</i>. Vol. I et II.	2.40
Nicephori opuscula historica ed.	
de <i>Boor</i>	3.30
Nicomachus ed. <i>Hoche</i>	1.80
Nonnus ed. <i>Koehly</i>. 2 voll.	à 4.50
— paraphrasis ed. <i>Scheindler</i>	4.50
Onosander ed. <i>Koehly</i>	1.20
Ovidii opera ed. <i>Merkel</i>. 3 voll.	2.90
— tristia	— .45
— fasti	— .60
— met. delectus ed. <i>Merkel</i>	— .60
Panegyrici latini XII ed. <i>Baehrens</i>	3.60
Pausanias ed. <i>Schubart</i>. 2 voll.	3.60
Persius ed. <i>Hermann</i>	— .30
Phaedrus ed. <i>Müller</i>	— .30
Philostratus ed. <i>Kayser</i>. 2 voll.	8.25
Pindarus ed. <i>Christ</i>	1. —
Plato ed. <i>Hermann</i>. 6 voll.	10.50
[Auch in 15 einzelnen Heften.]	
Plautus ed. <i>Fleckeisen</i>. Vol. I. II.	2.70
— einzelne Stücke	à — .45
Plini epistolae ed. <i>Keil</i>	1.20
— natur. historia ed. <i>Jan</i> . 6 voll.	13.20
Plinius et Gargilius Mart. ed. <i>Rose</i>	2.70
Plotinus ed. <i>Volkmann</i>. Vol. I.	—
Plutarchus ed. <i>Sintenis</i>. 5 voll.	8.40
[Auch in 14 einzelnen Heften.]	
— moralia ed. <i>Hercher</i> . Vol. I.	1.80
Poetae latini min. ed. <i>Baehrens</i>	
Vol. I—IV	11.20
Polemon ed. <i>Hinck</i>	1. —
Polyaenus ed. <i>Woelflin</i>	4.50
Polybius ed. <i>Dindorf</i>. 4 voll.	11.70

	<i>M. 2</i>
Pomponii Melae de chorographia	
libri tres rec. <i>Frick</i>	1.20
Porphyryon ed. <i>Meyer</i>	4.20
Porphyrius ed. <i>Nauck</i>	1.80
Proclus ed. <i>Friedlein</i>	6.75
Propertius ed. <i>Müller</i>	— .60
Quintilian ed. <i>Bonnell</i>. 2 voll.	2.40
— lib. X ed. <i>Halm</i>	— .30
Quintus Smyrnaeus ed. <i>Koehly</i>	1.50
Kerum naturalium script. Graeci	
ed. <i>Keller</i> . Vol. I	2.70
Rhetores Graeci ed. <i>Spengel</i>. 3 voll.	9. —
Ruhnkenii elogium Hemsterhusii	
ed. <i>Frey</i>	— .45
Rutilius Namatianus ed. <i>Müller</i>	— .75
Sallustius ed. <i>Dietsch</i>. Ed. IV.	— .45
Script. histor. Augustae. 2 voll.	5.10
Script. metrici Graeci ed. <i>Westphal</i>	
Vol. I	2.70
Seneca ed. <i>Haase</i>. 3 voll.	7.80
tragoediae ed. <i>Peiper et Richter</i>	4.50
Seneca rhetor ed. <i>Kiepsling</i>	4.50
Simeo Sethus ed. <i>Langkavel</i>	1.80
Sophocles ed. <i>Dindorf</i>. Ed. V.	1.50
— einzelne Stücke	à — .30
Soranus ed. <i>Rose</i>	4.80
Statius ed. <i>Queck</i>. 2 voll.	3.60
— Vol. I Silvae ed. <i>Baehrens</i>	1.80
— Vol. II Fasc. I. Achilleis ed.	
<i>Kohlmann</i>	— .75
Stobaei florilegium ed. <i>Meineke</i>	
4 voll.	9.60
Stobaei eclogae ed. <i>Meineke</i>. 2 voll.	6. —
Strabo ed. <i>Meineke</i>. 3 voll.	6. —
Suetonius ed. <i>Roth</i>	1.50
Tacitus ed. <i>Halm</i>. 2 voll.	2.40
— Germania, Agricola et	
dialogus ed. <i>Halm</i>	— .45
Terentius ed. <i>Fleckeisen</i>	1.20
Testamentum, novum, Graeco ed.	
<i>Buttmann</i>	2.25
Themistius ed. <i>Spengel</i>. 2 voll.	6. —
Theodorus Prodromus ed. <i>Hercher</i>	— .50
Theon Smyrnaeus ed. <i>Hiller</i>	3. —
Theophrastus ed. <i>Wimmer</i>. 3 voll.	6.60
Theophrasti char. ed. <i>Fofs</i>	1.20
Thucydides ed. <i>Boehme</i>. 2 voll.	2.40
Tibullus ed. <i>Müller</i>	— .30
Ulpian ed. <i>Huschke</i>. Ed. II	— .75
Valerius Flaccus ed. <i>Baehrens</i>	1.50
Valerius Maximus ed. <i>Halm</i>	3.75
Vegetius ed. <i>Lang</i>	3. —
Velleius Paterculus ed. <i>Haase</i>	— .60
— ed. <i>Halm</i>	1. —
Vergilii opera ed. <i>Ribbeck</i>	1.35
— Bucolica et Georgica	— .45
— Aeneis	— .90
Xenophontis expeditio ed. <i>Hug</i>	— .75
— Ed. maior	1.20
— ed. <i>Dindorf</i>	— .75
— historia Gr. ed. <i>Dindorf</i>	— .90
— institutio Cyri	— .90
— commentarii	— .45
— scripta minora	— .90
Zonaras ed. <i>Dindorf</i>. 6 voll.	19.50

Schul-Wörterbücher der klassischen Sprachen

im Verlage von

B. G. Teubner in Leipzig.

Griechisches Schulwörterbuch. 2 Bände. gr. Lex.-8. geh.

I. Griechisch-Deutsch. Von G. E. Benseler. 7. Aufl. Von G. Autenrieth. 1882. geh. 6 *M* 75 *℔*.

II. Deutsch-Griechisch. Von K. Schenkl. 3. Aufl. 1878. geh. 9 *M*

Lateinisches Schulwörterbuch. Von F. A. Heinichen.

2 Bde. gr. Lex.-8. geh.

I. Lateinisch-Deutsch. 4. Aufl. Von Dr. A. Praeger. 1881. 6 *M*

II. Deutsch-Lateinisch. 3. Aufl. 1877. 5 *M*

Spezial-Wörterbücher.

Wörterbuch zu den Homerischen Gedichten. Für den Schulgebrauch bearbeitet von Georg Autenrieth. Mit vielen Holzschnitten und drei Karten. Dritte umgearbeitete Auflage. gr. 8. 1881. geh. 3 *M*

Wörterbuch zu Xenophons Anabasis. Von F. Vollbrecht. Mit 75 Holzschnitten, 3 lith. Tafeln und 1 Karte. 4. Aufl. gr. 8. 1880. geh. 1 *M* 80 *℔*.

Schulwörterbuch zu C. J. Cäsar mit besonderer Berücksichtigung der Phraseologie von Dr. H. Ebeling. Zweite Auflage, bearbeitet von Dr. A. Draeger, Direktor des Gymnasiums zu Aurich. gr. 8. geh. 1 *M*

Wörterbuch zu den Lebensbeschreibungen des Cornelius Nepos. Für den Schulgebrauch herausgegeben von H. Haade. 7. Aufl. 8. 1882. geh. 1 *M* Mit dem Texte des Nepos 1 *M* 20 *℔*.

Wörterbuch zu Ovids Metamorphosen. Von J. Siebelis. Dritte Auflage, besorgt von Fr. Polle. gr. 8. 1879. geh. 2 *M* 70 *℔*.

Wörterbuch zu den Fabeln des Phädrus. Für den Schulgebrauch herausgegeben von M. Schaubach. 2. Aufl. 8. 1877. geh. 60 *℔*. Mit dem Texte des Phädrus 90 *℔*.

Wörterbuch zu Siebelis' tirocinium poeticum. Von A. Schaubach. 6. Aufl. gr. 8. 1882. geh. 45 *℔*.

BIBLIOTHECA
SCRIPTORUM GRAECORUM ET ROMANORUM
TEUBNERIANA.

P. OVIDII NASONIS
FASTORUM LIBRI VI

EX RECOGNITIONE

RUDOLPHI MERKELII.

P. OVIDII NASONIS
PASTORUM LIBRI VI.

EX RECENSIONE

RUDOLPHI MERKELII.

LIPSIÆ
SUMPTIBUS ET TYPIS B. G. TEUBNERI
MDCCCLXXII.

FASTORUM LIBER PRIMUS.

AD C. CLAUDIUM CAESAREM GERMANICUM.

- T**empora cum causis Latium digesta per annum
Lapsaque sub terras ortaue signa canam.
Excipe pacato, Caesar Germanice, voltu
Hoc opus et timidæ dirige navis iter:
- 5 Officioque, levem non aversatus honorem,
Huic tibi devoto numine dexter ades.
Sacra recognoscēs annalibus eruta priscis,
Et quo sit merito quæque notata dies.
Invenies illic et festa domestica vobis:
- 10 Sæpe tibi pater est, sæpe legendus avus.
Quæque ferunt illi pictos signantia fastos,
Tu quoque cum Druso præmia fratre feres.
Caesaris arma canant alii. nos Caesaris aras,
Et quoscunque sacris addidit ille dies.
- 15 Annue conanti per laudes ire tuorum,
Deque meo pavidos exerce corde metus.
Da mihi te placidum, dederis in carmina viris.
Ingenium voltu statque caditque tuo.
Pagina iudicium docti subitura movetur
- 20 Principis, ut Clario missa legenda deo.
Quæ sit enim culti facundia sensimus oris,
Civica pro trepidis cum tulit arma reis.
Scimus et, ad nostras cum se tulit impetus artes
Ingenii currant flumina quanta tui.
- 25 Si licet et fas est, vates rege vatis habenas,
Auspicio felix totus ut annus eat.

Tempora digereret cum conditor Urbis, in anno
Constituit menses quinque bis esse suo.

- Scilicet arma magis quam sidera, Romule, noras,
 30 Curaque finitimos vincere maior erat.
 Est tamen et ratio, Caesar, quae moverit illum:
 Erroremque suum quo lueatur, habet.
 Quod satis est, utero matris dum prodeat infans,
 Hoc anno statuit temporis esse satis.
 35 Per totidem menses a funere coniugis uxor
 Sustinet in vidua tristia signa domo.
 Haec igitur vidit trabecati cura Quirini
 Cum rudibus populis annua iura daret.
 Martis erat primus mensis, Venerisque secundus.
 40 Haec generis princeps, ipsius ille pater:
 Tertius a senibus, iuvenum de nomine quartus,
 Quae sequitur, numero turba notata fuit.
 At Numa nec Ianum nec avitas praeterit umbras,
 Mensibus antiquis praeposuitque duos.
 45 Ne tamen ignores variorum iura dicum,
 Non habet officii lucifer omnis idem.
 Ille nefastus erit, per quem tria verba silentur.
 Fastus erit, per quem lege licebit agi.
 Nec toto perstare die sua iura putaris:
 50 Qui iam fastus erit, mane nefastus erat.
 Nam simul exta deo data sunt, licet omnia fari,
 Verbaque honoratus libera praetor habet.
 Est quoque, quo populum ius est includere saeptis
 Est quoque, qui nono semper ab orbe redit.
 55 Vindicat Ausonias Iunonis cura Kalendas.
 Idibus alba Iovi grandior agna cadit.
 Nonarum tutela deo caret. Omnibus istis...
 Ne fallare cave... proximus ater erit.
 Omen ab eventu est. illis nam Roma diebus
 60 Damna sub averso tristia Marte tulit.
 Haec mihi dicta semel, totis haerentia fastis,
 Ne seriem rerum scindere cogar, erunt.

I. A · K · IAN · F

Ecce tibi faustum, Germanice, nuntiat annum
 Inque meo primus carmine Ianus adest.

- 65 Iane biceps, anni tacite labentis origo,
 Solus de superis qui tua terga vides,
 Dexter ades ducibus, quorum secura labore
 Otia terra ferax, otia pontus habet:
 Dexter ades patribusque tuis populoque Quirini,
- 70 Et resera nutu candida templa tuo.
 Prospera lux oritur. linguis animisque favete!
 Nunc dicenda bona sunt bona verba die.
 Lite vacent aures, insanaque protinus absint
 Iurgia. differ opus, livida turba, tuum.
- 75 Cernis, odoratis ut luceat ignibus aether,
 Et sonet accensis spica Cilissa focis?
 Flamma nitore suo templorum verberat aurum,
 Et tremulum summa spargit in aede iubar.
 Vestibus intactis Tarpeias itur in arces,
- 80 Et populus festo concolor ipse suo est.
 Iamque novi praeceunt fascēs, nova purpura fulget,
 Et nova conspicuum pondera sentit ebur.
 Colla rudes operum praebent ferienda iuvenci,
 Quos aluit campis herba Falisca suis.
- 85 Iuppiter arce sua totum cum spectet in orbem,
 Nil nisi Romanum, quod tueatur, habet.
 Salve, laeta dies, meliorque revertere semper,
 A populo rerum digna potente coli.
 Quem tamen esse deum te dicam, Iane biformis?
- 90 Nam tibi par nullum Graecia numen habet.
 Ede simul causam, cur de caelestibus unus
 Sitque quod a tergo, sitque quod ante, vides?
 Haec ego cum sumptis agitare[m] mente tabellis,
 Lucidior visa est, quam fuit ante, domus.
- 95 Tunc sacer ancipiti mirandus imagine Ianus
 Bina repens oculis obtulit ora meis.
 Obstipui, sensique metu riguisse capillos,
 Et gelidum subito frigore pectus erat.
 Ille tenens baculum dextra clavemque sinistra
- 100 Edidit hos nobis ore priore sonos:
 *Disce metu posito, vates operose dierum,
 Quod petis, et voces percipe mente meas.

- Me Chaos antiqui... nam sum res prisca... vocabant.
Aspice, quam longi temporis acta canam.
- 105 Lucidus hic aer, et quae tria corpora restant,
Ignis, aquae, tellus, unus acervus erat.
Ut semel haec rerum secessit lite suarum,
Inque novas abiit massa soluta domos,
Flamma petit altum, propior locus aëra cepit:
- 110 Sederunt medio terra fretumque solo.
Tunc ego, qui fueram globus et sine imagine moles,
In faciem redii dignaque membra deo.
Nunc quoque, confusae quondam nota parva figurae,
Ante quod est in me postque, videtur idem.
- 115 Accipe, quaesitae quae causa sit altera formae,
Hanc simul ut noris officiumque meum.
Quicquid ubique vides, caelum, mare, nubila, terras
Omnia sunt nostra clausa patentque manu.
Me penes est unum vasti custodia mundi,
- 120 Et ius vertendi cardinis omne meum est.
Cum libuit Pacem placidis emittere tectis,
Liberam perpetuas ambulat illa vias.
Sanguine letifero totus miscetur orbis,
Ni teneant rigidae condita bella serae.
- 125 Praesideo foribus caeli cum mitibus Horis:
It, redit officio Iuppiter ipse meo.
Inde vocor Ianus. Cui cum Ceriale sacerdos
Imponit libum farraque mixta sale,
Nomina ridebis. modo namque Patulcius idem
- 130 Et modo sacrificio Clusius ore vocor.
Scilicet alterno voluit rudis illa vetustas
Nomine diversas significare vices.
Vis mea narrata est. causam nunc disce figurae:
Iam tamen hanc aliqua tu quoque parte vides.
- 135 Omnis habet geminas, hinc atque hinc, ianua frontis,
E quibus haec populum spectat, at illa larem.
Utque sedens primi vester prope limina tecti
Ianitor egressus introitusque videt,
Sic ego perspicio caelestis ianitor aulae
- 140 Eoas partes hesperiasque simul.

- Ora vides Hecates in tres vertentia partes,
 Servet ut in ternas compita secta vias.
 Et mihi, ne flexu cervicis tempora perdam,
 Cernere non moto corpore bina licet.'
- 45 Dixerat. et vultu, si plura requirere vellem,
 Difficilem mihi se non fore pactus erat.
 Sumpsi animum, gratesque deo non territus egi,
 Verbaque sum spectans pauca locutus humum:
 'Dic, age, frigoribus quare novus incipit annus,
 50 Qui melius per ver incipiendus erat?
 Omnia tunc florent, tunc est nova temporis aetas,
 Et nova de gravido palmite gemma tumet:
 Et modo formatis operitur frondibus arbor,
 Prodit et in summum seminis herba solum:
 55 Et tepidum volucres concentibus aëra mulcent,
 Ludit et in pratis luxuriatque pecus.
 Tum blandi soles, ignotaque prodit hirundo
 Et luteum celsa sub trabe figit opus:
 Tum patitur cultus ager et renovatur aratro:
 60 Haec anni novitas iure vocanda fuit.'
 Quaesieram multis. non multis ille moratus
 Contulit in versus sic sua verba duos:
 'Bruma novi prima est, veterisque novissima solis
 Principium capiunt Phoebus et annus idem.'
- 165 Post ea mirabar, cur non sine litibus esset
 Prima dies. 'Causam percipe!' Ianus ait.
 'Tempora commisi nascentia rebus agendis,
 Totus ab auspicio ne foret annus iners.
 Quisque suas artes ob idem delibat agendo,
 170 Nec plus quam solitum testificatur opus.'
 Mox ego, 'Cur, quamvis aliorum numina placem,
 Iam, tibi primum tura merumque sero?'
 'Ut possis aditum per me, qui limina servo,
 Ad quoscumque voles' inquit 'habere deos.'
- 175 'At cur laeta tuis dicuntur verba Kalendis,
 Et damus alternas accipimusque preces?'
 Tum deus incumbens baculo, quem dextra gerebat,
 'Omina principiis' inquit 'inesse solent.

- Ad primam vocem timidas advertitis aures,
180 Et visam primum consulit augur avem.
Templa patent auresque deum, nec lingua caducas
Concipit ulla preces, dictaque pondus habent.
Desierat Ianus. nec longa silentia feci,
Sed tetigi verbis ultima verba meis:
185 'Quid volt palma sibi rugosaque carica,' dixi
'Et data sub niveo condita mella cado?'
'Omen' ait 'causa est, ut res sapor ille sequatur,
Et peragat coeptum dulcis ut annus iter.'
'Dulcia cur dentur, video. stipis adice causam,
190 Pars mihi de festo ne labet ulla tuo.'
Risit, et 'O quam te fallunt tua saecula,' dixit
'Qui stipe mel sumpta dulcius esse putas!
Vix ego Saturno quemquam regnante videbam,
Cuius non animo dulcia lucra forent.
195 Tempore crevit amor, qui nunc est summus, habendi
Vix ultra, quo iam progrediatur, habet.
Pluris opes nunc sunt, quam prisci temporis annis,
Dum populus pauper, dum nova Roma fuit:
Dum casa Martigenam capiebat parva Quirinum,
200 Et dabat exiguum fluminis ulva torum.
Iuppiter angusta vix totus stabat in aede,
Inque Iovis dextra fictile fulmen erat.
Frondebis ornabant, quae nunc Capitolia gemmis,
Pascebatque suas ipse senator oves.
205 Nec pudor, in stipula placidam cepisse quietem
Et foenum capiti supposuisse fuit.
Iura dabat populis posito modo praetor aratro,
Et levis argenti lammina crimen erat.
At postquam fortuna loci caput extulit huius,
210 Et tetigit summo vertice Roma deos,
Creverunt et opes et opum furiosa cupido,
Et, cum possideant plurima, plura petunt.
Quaerere, ut absumant, absumpta requirere certant,
Atque ipsae vitiis sunt alimenta vices.
215 Sic quibus intumuit suffusa venter ab unda,
Quo plus sunt notae, plus sitiuntur aquae.

- In pretio pretium nunc est. dat census honores,
 Census amicitias. pauper ubique iacet.
 Tu tamen auspiciū si sit stipis utile, quaeris,
 220 Curque iuvent vestras aera vetusta manus?
 Aera dabant olim. melius nunc omen in auro est,
 Victaque concessit prisca moneta novae.
 Nos quoque templa iuvant, quamvis antiqua probemus,
 Aurea. maiestas convenit ista deo.
- 225 Laudamus veteres, sed nostris utimur annis:
 Mos tamen est aequae dignus uterque coli.
 Finierat monitus. Placidis ita rursus, ut ante,
 Clavigerum verbis adloquor ipse deum:
 'Multa quidem didici. sed cur navalis in aere
 230 Altera signata est, altera forma biceps?'
 'Noscere me duplici posses ut imagine,' dixit
 'Ni vetus ipsa dies extenuasset opus.
 Causa ratis superest: Tuscum rate venit in amnem
 Ante pererrato falcifer orbe deus.
- 235 Hac ego Saturnum memini tellure receptum.
 Caelitibus regnis a Iove pulsus erat.
 Inde diu genti mansit Saturnia nomen:
 Dicta quoque est Latium terra, latente deo.
 At bona posteritas puppem formavit in aere,
 240 Hospitis adventum testificata dei.
 Ipse solum colui, cuius placidissima laevum
 Radit arenosi Thybridis unda latus.
 Hic, ubi nunc Roma est, incaedua silva virebat,
 Tantaque res paucis pascua bubus erat.
- 245 Arx mea collis erat, quem cultrix nomine nostro
 Nuncupat haec aetas, Ianiculumque vocat.
 Tunc ego regnabam, patiens cum terra deorum
 Esset, et humanis numina mixta locis.
 Nondum Iustitiam facinus mortale fugarat:
 250 Ultima de superis illa reliquit humum.
 Proque metu populum sine vi pudor ipse regebat.
 Nullus erat iustis reddere iura labor.
 Nil mihi cum bello. pacem postesque tuebar.'
 Et clavem ostendens 'Haec' ait 'arma gero.'

- 255 Presserat ora deus. Tunc sic ego nostra resolvi,
Voce mea voces elliciente dei:
‘Cum tot sint Iani, cur stas sacratus in uno,
Hic ubi iuncta foris templa duobus habes?’
Ille manu mulcens propexam ad pectora barbam,
260 Protinus Oebalii rettulit arma Tati,
Utque levis custos, armillis capta, Sabinos
Ad summae tacitos duxerit arcis iter.
‘Inde, velut nunc est, per quem descenditis,’ inquit
‘Arduus in valles per fora clivus erat.
265 Et iam contigerat portam, Saturnia cuius
Dempserat oppositas insidiosa seras.
Cum tanto veritus committere numine pugnam,
Ipse meae movi callidus artis opus,
Oraque, qua pollens ope sum, fontana reclusi,
270 Sumque repentinas eiacularus aquas.
Ante tamen madidis subieci sulphura venis,
Clauderet ut Tatio fervidus humor iter.
Cuius ut utilitas pulsus percepta Sabinis,
Quae fuerat, tuto reddita forma loco est.
275 Ara mihi posita est parvo coniuncta sacello:
Haec adolet flammis cum strue farra suis.’
‘At cur pace lates, motisque recluderis armis?’
Nec mora, quaesiti reddita causa mihi est.
‘Ut populo reditus pateant ad bella profecto,
280 Tota patet dempta ianua nostra sera.
Pace fores obdo, ne qua discedere possit:
Caesareoque diu nomine clusus ero.’
Dixit, et attollens oculos diversa tuentes,
Aspexit toto quicquid in orbe fuit.
285 Pax erat. et vestri, Germanice, causa triumphi,
Tradiderat famulas iam tibi Rhenus aquas.
Iane, face aeternos pacem pacisque ministros,
Neve suum, praesta, deserat auctor opus.
Quod tamen ex ipsis licuit mihi discere fastis,
290 Sacravere patres hac duo templa die.
Accepit Phoebus nymphaque Coronide natum
Insula, dividua quam premit amnis aqua.

Iuppiter in parte est. cepit locus unus utrumque.
Iunctaque sunt magno templa nepotis avo.

2. BF 3. CC 4. DC

- 295 Quis vetat et stellas, ut quaeque oriturque caditque,
Dicere? promissi pars sit et ipsa mei.
Felices animae, quibus haec cognoscere primis
Inque domus superas scandere cura fuit!
Credibile est illos pariter vitiisque locisque
300 Altius humanis exeruisse caput.
Non Venus et vinum sublimia pectora fregit,
Officiumve fori, militiaeque labor.
Nec levis ambitio, perfusaque gloria fuco,
Magnarumque fames sollicitavit opum.
305 Admovere oculis distantia sidera nostris,
Aetheraque ingenio supposuere suo.
Sic petitur caelum. non ut ferat Ossan Olympus,
Ipsaque Peliaus sidera tangat apex.
Nos quoque sub ducibus caelum metabimur illis,
310 Ponemusque suos ad vaga signa dies.
Ergo ubi nox aderit venturis tertia Nonis,
Sparsaque caelesti rore madebit humus,
Oetipedis frustra quaerentur brachia Cancri:
Praeceptis occiduas ille subibit aquas.
315 Institerint Nonae, missi tibi nubibus atris
Signa dabunt imbres, exoriente Lyra.

5. E NON · F 6. FF 7. GC 8. HC 9. A AGON

- Quattuor adde dies ductos ex ordine Nonis,
Ianus Agonali luce piandus erit.
Nominis esse potest succinctus causa minister,
320 Hostia caelilibus quo feriente cadit.
Qui calido strictos tincturus sanguine cultros,
Semper agatne, rogat, nec nisi iussus agit.
Pars, quia non veniant pecudes, sed agantur, ab actu
Nomen Agonalem credit habere diem.
325 Pars putat hoc festum priscis Agnalia dictum,
Una sit ut proprio littera dempta loco.

- An, quia praevisos in aqua timet hostia cultros,
A pecoris lux est ipsa notata metu?
Fas etiam, fieri solitis aetate priorum
330 Nomina de ludis Graeca tulisse diem.
Et pecus antiquus dicebat Agonia sermo.
Veraque iudicio est ultima causa meo.
Utque ea non certa est, ita rex placare sacrorum
Numina lanigeræ coniuge debet ovis.
335 Victima, quæ cecidit dextra victrice, vocatur:
Hostibus a domitis hostia nomen habet.
Ante, deos homini quod conciliare valeret,
Far erat et puri lucida mica salis.
Nondum pertulerat lacrimatas cortice myrrhas
340 Acta per aequoreas hospita navis aquas,
Tura nec Euphrates, nec miserat India costum,
Nec fuerant rubri cognita fila croci.
Ara dabat fumos herbis contenta Sabinis,
Et non exiguo laurus adusta sono.
345 Siquis erat, factis prati de flore coronis
Qui posset violas addere, dives erat.
Hic, qui nunc aperit percussi viscera tauri,
In sacris nullum culter habebat opus.
Prima Ceres avidae gavisa est sanguine porcae,
350 Ulta suas merita caede nocentis opes.
Nam sata vere novo teneris lactentia sucis
Eruta saetigeræ comperit ore suis.
Sus dederat poenas. Exemplo territus huius
Palmitibus debueras abstinuisse, caper.
355 Quem spectans aliquis dentes in vite prementem,
Talia non tacito dicta dolore dedit:
'Rode, caper, vitem! tamen hinc, cum stabis ad aram,
In tua quod spargi cornua possit, erit.'
Verba fides sequitur. noxæ tibi deditus hostis
360 Spargitur adfuso cornua, Bacche, mero.
Culpa sui nocuit. nocuit quoque culpa capellæ:
Quid bos, quid placidæ commeruistis oves?
Flebat Aristæus, quod apes cum stirpe necatas
Viderat inceptos destituisse favos.

- 365 **Caerula** quem genitrix aegre solata dolentem,
Addidit haec dictis ultima verba suis:
‘Siste, puer, lacrimas! Proteus tua damna levabit.
Quoque modo repares quae periire, dabit.
Decipiat ne te versis tamen ille figuris,
370 **Impediant geminas vincula firma manus.**’
Pervenit ad vatem iuvenis, resolutaque somno
Alligat aequorei bracchia capta senis.
Ille sua faciem transformis adulterat arte:
Mox domitus vinclis in sua membra redit.
375 **Oraque caerulea tollens rorantia barba,**
‘Qua’ dixit ‘repare arte, requiris, apes?
Obrue mactati corpus tellure iuvenci:
Quod petis a nobis, obrutus ille dabit.’
Iussa facit pastor. Fervent examina putri
380 **De bove. mille animas una necata dedit.**
Poscit ovem fatum. verbenas improba carpsit,
Quas pia dis ruris ferre solebat anus.
Quid tuti superest, animam cum ponat in aris
Lanigerumque pecus ruricolaeque boves?
385 **Placat equo Persis radiis Hyperiona cinctum,**
Ne detur celeri victima tarda deo.
Quae semel est triplici pro virgine caesa Dianae,
Nunc quoque pro nulla virgine cerva cadit.
Extā canum vidi Triviae libare Sapaeos,
390 **Et quicumque tuas accoluit, Haeme, nives.**
Caeditur et rigido custodi ruris asellus:
Causa pudenda quidem, sed tamen apta deo.
Festa corymbiferi celebrabas Graecia Bacchi,
Tertia quae solito tempore bruma refert.
395 **Di quoque cultores in idem venere Lyaei,**
Et quicumque iocis non alienus erat:
Panēs, et in venerem satyrorum prona iuventus,
Quaeque colunt amnes solaque rura deae.
Venerat et senior pando Silenus asello,
400 **Quique ruber pavidas inguine terret aves.**
Dulcia qui dignum nemus in convivia nacti
Gramine vestitis accubuere toris.

- Vina dabat Liber. tulerat sibi quisque coronam:
Miscendas large rivus agebat aquas.
- 405 Naïdes effusis aliae sine pectinis usu,
Pars aderant positis arte manuque comis.
Ilia super suras tunicam collecta ministrat,
Altera dissuto pectus aperta sinu.
Exerit haec humerum, vestem trahit illa per herbas,
- 410 Impediunt teneros vincula nulla pedes.
Hinc aliae satyris incendia mitia praebent,
Pars tibi, qui pinu tempora nexa geris.
Te quoque, inextinctae Silene libidinis, urunt.
Nequitia est, quae te non sinit esse senem.
- 415 At ruber, hortorum decus et tutela, Priapus
Omnibus ex illis Lotide captus erat.
Hanc cupit, hanc optat, solam suspirat in illam,
Signaque dat nutu, sollicitatque notis.
Fastus inest pulchris, sequiturque superbia formam
- 420 Irrisum voltu despicit illa suo.
Nox erat, et vino somnum faciente iacebant
Corpora diversis victa sopore locis.
Lotis in herbosa sub acernis ultima ramis,
Sicut erat lusu fessa, quievit humo.
- 425 Surgit amans, animamque tenens vestigia furtim
Suspense digilis fert taciturna gradu.
Ut tetigit nivae secreta cubilia nymphae,
Ipsa sui flatus ne sonet aura, cavet.
Et iam finitima corpus librabat in herba:
- 430 Illa tamen multi plena soporis erat.
Gaudet, et, a pedibus tracto velamine, vota
Ad sua felici coeperat ire via.
Ecce rudens rauco Sileni vector asellus
Intempestivos edidit ore sonos.
- 435 Territa consurgit nymphe, manibusque Priapum
Reicit, et fugiens concitat omne nemus.
At deus, obscena nimium quoque parte paratus,
Omnibus ad lunae lumina risus erat.
Morte dedit poenas auctor clamoris. et haec est
- 440 Hellespontiaco victima grata deo.

- Intactae fueratis aves, solacia ruris,
 Adsuctum silvis innocuumque genus,
 Quae facitis nidos, quae plumis ova fovetis,
 Et facili dulces editis ore modos.
 445 Sed nil ista iuvant, quia linguae crimen habetis,
 Dique putant mentes vos aperire suas.
 Nec tamen hoc falsum. nam, dis ut proxima quaeque
 Nunc pinna veras, nunc datis ore notas.
 Tuta diu volucrum proles tum denique caesa est,
 450 luveruntque deos indicis exta sui.
 Ergo saepe suo coniunx abducta marito
 Uritur Idaliis alba columba focis.
 Nec defensa iuvant Capitolia, quo minus anser
 Det iecur in lances, Inachi lauta, tuas.
 455 Nocte deae Nocti cristatus caeditur ales,
 Quod lepidum vigili provocet ore diem.
 Interea Delphin clarum super aequora sidus
 Tollitur, et patriis exerit ora vadis.

10. B EN

- Postera lux hiemem medio discrimine signat,
 460 Aequaque praeteritae quae superabit, erit.

11. C CAR·Nº 12. DC

- Proxima prospiciet Tithono Aurora relicto
 Arcadiae sacrum pontificale deae.
 Te quoque lux eadem, Turni soror, aede recepit,
 Hic ubi Virginea Campus obitur aqua.
 465 Unde petam causas horum moremque sacrorum?
 Diriget in medio quis mea vela freto?
 Ipsa mone, quae nomen habes a carmine ductum,
 Propositoque fave, ne tuus erret honor.
 Orta prior luna... de se si creditur ipsi...
 470 A magno tellus Arcade nomen habet.
 Hic fuit Euander. qui quamquam clarus utroque,
 Nobilior sacrae sanguine matris erat.
 Quae simul aethereos animo conceperat ignes,
 Ore dabat pleno carmina vera dei.

- 475 Dixerat haec nato motus instare sibique,
Multaque praeterea, tempore nacla fidem.
Nam iuvenis nimium vera cum matre fugatus
Deserit Arcadiam Parrhasiumque larem.
Cui genitrix flenti 'Fortuna viriliter' inquit,
480 'Siste, precor, lacrimas!.. ista ferenda tibi est.
Sic erat in fatis. nec te tua culpa fugavit,
Sed deus. offenso pulsus es urbe deo.
Non meriti poenam pateris, sed numinis iram.
Est aliquid magnis crimen abesse malis.
- 485 Conscia mens ut cuique sua est, ita concipit intra
Pectora pro facto spemque metumque suo.
Nec tamen ut primus maere mala talia passus:
Obruit ingentes ista procella viros.
Passus idem est Tyriis qui quondam pulsus ab oris
490 Cadmus in Aonia constitit exul humo.
Passus idem Tydeus et idem Pagasaeus Iason,
Et quos praeterea longa referre mora est.
Omne solum forti patria est, ut piscibus aequor,
Ut volucris, vacuo quicquid in orbe patet.
- 495 Nec fera tempestas toto tamen horret in anno.
Et tibi... crede mihi!.. tempora veris erunt.'
Vocibus Euander firmata mente parentis
Nave secat fluctus, Hesperiamque tenet.
Iamque ratem doctae monitu Carmentis in amnem
- 500 Egerat, et Tuscis obviis ibat aquis.
Fluminis illa latus, cui sunt vada iuncta Tarenti,
Aspicit et sparsas per loca sola casas.
Utque erat, immissis puppem stetit ante capillis,
Continuitque manum torva regentis iter.
- 505 Et procul in dextram tendens sua bracchia ripam
Pinea non sano ter pede texta ferit:
Neve daret saltum properans insistere terrae,
Vix est Euandri vixque retenta manu.
'Di'que 'petitorum' dixit 'salvete locorum,
- 10 Tuque novos caelo terra datura deos,
Fluminaque et fontes, quibus utitur hospita tellus,
Et nemorum nymphae naiadumque chori!

- Este bonis avibus visi natoque mihique,
 Ripaque felici tacta sit ista pede!
 515 Fallor, an hi fient ingentia moenia colles,
 Iuraque ab hac terra cetera terra petet?
 Montibus his olim totus promittitur orbis.
 Quis tantum fati credat habere locum?
 Et iam Dardaniae tangent haec litora pinus.
 520 Hic quoque causa novi femina martis erit.
 Care nepos, Palla, funesta quid induis arma?
 Indue! non humili vindice caesus eris.
 Victa tamen vinces, eversaue Troia resurges:
 Obruit hostiles ista ruina domos.
 525 Urite victrices Neptunia Pergama flammae!
 Num minus hic toto est altior orbe cinis?
 Iam pius Aeneas sacra et, sacra altera, patrem
 Adferet: Iliacos accipe, Vesta, deos.
 Tempus erit, cum vos orbemque tuebitur idem,
 530 Et fient ipso sacra colente deo:
 Et penes Augustos patriae tutela manebit.
 Hanc fas imperii frena tenere domum.
 Inde nepos natusque dei, licet ipse recuset,
 Pondera caelesti mente paterna feret.
 535 Utque ego perpetuis olim sacrabor in aris,
 Sic Augusta novum Iulia numen erit.
 Talibus ut dictis nostros descendit in annos,
 Substitit in medios praescia lingua sonos.
 Puppibus egressus Latia stetit exul in herba.
 540 Felix, exilium cui locus ille fuit!
 Nec mora longa fuit. stabant nova tecta, neque a ter
 Montibus Ausoniis Arcade maior erat.
 Ecce boves illuc Erytheïdas applicat heros
 Emensus longi claviger orbis iter.
 545 Dumque huic hospitium domus est Tegeaea, vagantur
 Incustoditae laeta per arva boves.
 Mane erat. excussus somno Tirynthius actor
 De numero tauros sentit abesse duos.
 Nulla videt quaerens taciti vestigia furti:
 550 Traxerat aversos Cacus in antra feros:

- Cacus, Aventinae timor atque infamia silvae,
Non leve finitimis hospitibusque malum.
Dira viro facies, vires pro corpore, corpus
Grande. pater monstri Mulciber huius erat:
565 Proque domo longis spelunca recessibus ingens,
Abdita, vix ipsis invenienda feris.
Ora super postes affixaque bracchia pendent,
Squalidaque humanis ossibus albet humus.
Servata male parte boum Iove natus abibas:
560 Mugitum rauco furta dedere sono.
'Accipio revocamen' ait, vocemque secutus
Impia per silvas victor ad antra venit.
Ille aditum fracti praestruxerat obice montis:
Vix iuga movissent quinque bis illud opus.
565 Nititur hic humeris,.. caelum quoque sederat illis...
Et vastum motu conlabefactat onus.
Quod simul eversum est, fragor aethera terruit ipsum,
Ictaque subsedit pondere molis humus.
Prima movet Cacus collata proelia dextra,
570 Remque ferox saxis stipitibusque gerit.
Quis ubi nil agitur, patrias male fortis ad artes
Confugit, et flammam ore sonante vomit.
Quas quotiens proflat, spirare Typhoëa credas,
Et rapidum Aetnaeo fulgur ab igne iaci.
575 Occupat Alcides, adductaque clava trinodis
Ter quater adversi sedit in ore viri.
Ille cadit, mixtosque vomit cum sanguine fumos,
Et lato moriens pectore plangit humum.
Immolat ex illis taurum tibi, Iuppiter, unum
580 Victor, et Euandrum ruricolamque vocat.
Constituitque sibi, quae Maxima dicitur, aram,
Hic ubi pars Urbis de bove nomen habet.
Nec tacet Euandri mater, prope tempus adesse,
Hercule quo tellus sit satis usa suo.
585 At felix vates, ut dis gratissima vixit,
Possidet hunc Iani sic dea mense diem.

13. E EID· N° 14. F E N D I E S · V I T I O S · E X · S · C ·

- Idibus in magni castus Iovis aede sacerdos
 Semimaris flammis viscera libat ovis:
 Redditaque immunis populo provincia nostro,
 590 Et tuus Augusto nomine dictus avus.
 Perlege dispositas generosa per atria ceras:
 Contigerunt nulli nomina tanta viro.
 Africa victorem de se vocat. alter Isauras,
 Aut Cretum domitas testificatur opes:
 595 Hunc Numidae faciunt, illum Messana superbum:
 Ille Numantina traxit ab urbe notam.
 Et mortem et nomen Druso Germania fecit.
 Me miserum, virtus quam brevis illa fuit!
 Si petat a victis, tot sumat nomina Caesar,
 600 Quot numero gentes maximus orbis habet.
 Ex uno quidam celebres aut torquis adempti,
 Aut corvi titulos auxiliaris habent.
 Magne, tuum nomen rerum est mensura tuarum:
 Sed qui te vicit, nomine maior erat.
 605 Nec gradus est ultra Fabios cognominis ullus:
 Illa domus meritis Maxima dicta suis.
 Sed tamen humanis celebrantur honoribus omnes
 Hic socium summo cum Iove nomen habet.
 Sancta vocant augusta patres. augusta vocantur
 610 Templi sacerdotum rite dicata manu.
 Huius et augurium dependet origine verbi,
 Et quodcumque sua Iuppiter auget ope.
 Augeat imperium nostri ducis, augeat annos,
 Protegat et vestras querna corona fores.
 615 Auspiciisque deis tanti cognominis heres
 Omne suscipiat quo pater, orbis onus.

15. G C A R

- Respiciet Titan actas ubi tertius Idus,
 Fient Parrhasiae sacra relata deae.
 Nam prius Ausonias matres carpenta vehebant:
 620 Haec quoque ab Euandri dicta parente reor.
 Mox honor eripitur, matronaque destinat omnis

- Ingratos nulla prole novare viros.
 Neve daret partus, ictu temeraria caeco
 Visceribus crescens excutiebat onus.
 625 Corripuisse patres ausas immitia nuptas,
 Ius tamen exemptum restituisse ferunt.
 Binaque nunc pariter Tegeaeae sacra parenti
 Pro pueris fieri virginibusque iubent.
 Scortea non illi fas est inferre sacello,
 630 Ne violent puros exanimata focos.
 Siquis amas veteres ritus, adsiste precanti:
 Nomina percipies non tibi nota prius.
 Porrima placatur Postvertaque, sive sorores,
 Sive fugae comites, Maenali diva, tuae.
 635 Altera quod porro fuerat, cecinisse putatur:
 Altera, versurum postmodo quicquid erat.

16. HC

- Candida te niveo posuit lux proxima templo,
 Qua fert sublimes alta Moneta gradus:
 Nunc bene prospicies Latiam, Concordia, turbam
 640 Nunc te sacratae constituere manus.
 Furius antiquam populi superator Etrusci
 Voverat, et voti solverat ille fidem.
 Causa, quod a patribus sumptis secesserat armis
 Volgus, et ipsa suas Roma timebat opes
 645 Causa recens melior. passos Germania crines
 Corrigit auspiciis, dux venerande, tuis.
 Inde triumphatae libasti munera gentis,
 Templaque fecisti, quam colis ipse, deae.
 Haec tua constituit genitrix et rebus et ara.
 650 Sola toro magni digna reperta Iovis.

17. AC 18. BC 19. CC 20. DC

21. EC 22. FC 23. GC

Haec ubi transierint, Capricorno, Phoebe, relicto
 Per iuvenis curres signa gerentis aquam.
 Septimus hinc oriens cum se demiserit undis,
 Fulgebit toto iam Lyra nulla polo.

655 Sidere ab hoc ignis venienti nocte Leonis
Qui micat in medio pectore, mersus erit.

24. HC 25. AC 26. BC

Ter quater evolvi signantes tempora fastos,
Nec Sementina est ulla reperta dies:
Cum mihi... sensit enim... 'Lux haec indicitur,' inquit
660 Musa 'quid a fastis non stata sacra pelis?'
Utque dies incerta sacro, sic tempora certa,
Seminibus iactis est ubi foetus ager.
State coronati plenum ad praesepe iuvenei:
Cum tepido vestrum vere redibit opus.
665 Rusticus emeritum palo suspendat aratrum
Omne reformidat frigida volnus humus.
Vilice, da requiem terrae, semente peracta:
Da requiem terram qui coluere, viris.
Pagus agat festum. pagum lustrate, coloni,
670 Et date paganis annua liba focis.
Placentur frugum matres, Tellusque Ceresque
Farre suo gravidæ visceribusque suis.
Officium commune Ceres et Terra tuentur:
Haec praebet causam frugibus, illa locum.
675 Consortes operis, per quas correcta vetustas,
Quernaque glans victa est utiliore cibo:
Frugibus immensis avidos satiate colonos,
Ut capiant cultus praemia digna sui.
Vos date perpetuos teneris sementibus auctus,
680 Nec nova per gelidas herba sit usta nives.
Cum serimus, caelum ventis aperite serenis:
Cum latet, aetherea spargite semen aqua.
Neve graves cultis Cerialia dona, cavete,
Agmine laesuro depopulentur aves.
685 Vos quoque, formicae, subiectis parcite granis:
Post messem praedae copia maior erit.
Interea crescat scabrae robiginis expers,
Nec vitio caeli palleat aegra seges.
Et neque deficiat macie, neque pinguior aequo
690 Divitiis pereat luxuriosa suis.

- Et careant loliis oculos vitiantibus agri,
 Nec sterilis culto surgat avena solo.
 Triticeos foetus, passuraque farra bis ignem,
 Hordeaque ingenti foenore reddat ager!
 695 Haec ego pro vobis. haec vos optate coloni,
 Efficiatque ratas utraque diva preces.
 Bella diu tenere viros. erat aptior ensis
 Vomere. cedebat taurus arator equo.
 Sarcula cessabant, versique in pila ligones,
 700 Factaque de rastri pondere cassis erat.
 Gratia dis domuique tuae, religata catenis
 Iampridem vestro sub pede bella iacent.
 Sub iuga bos veniat, sub terras semen aratas.
 Pax Cererem nutrit. pacis alumna Ceres.

27. CC 28. DC 29. EF

- 705 At quae venturas praecedet sexta Kalendas,
 Hac sunt Ledaeis templa dicata deis.
 Fratribus illa deis fratres de gente deorum
 Circa Iuturnae composuere lacus.

30. FNP 31. GC.

- Ipsum nos carmen deduxit Pacis ad aram.
 710 Haec erit a mensis fine secunda dies.
 Frondibus Actiacis comptos redimita capillos
 Pax ades, et toto mitis in orbe mane.
 Dum desint hostes, desit quoque causa triumphī.
 Tu ducibus bello gloria maior eris.
 715 Sola gerat miles quibus arma coerceat, arma,
 Canteturque fera nil nisi pompa tuba.
 Horreat Aeneadas et primus et ultimus orbis:
 Siqua parum Romam terra timebat, amet.
 Tura, sacerdotes, Pacalibus addite flammis,
 720 Albaque perfusa victima fronte cadat.
 Utque domus, quae praestat eam, cum pace perennet,
 Ad pia propensos vota rogate deos.
 Sed iam prima mei pars est exacta laboris,
 Cumque suo finem mense libellus habet.

LIBER SECUNDUS.

Ianus habet finem. cum carmine crescit et annus :

Alter ut hic mensis, sic liber alter eat.

Nunc primum velis, elegi, maioribus itis :

Exiguum, memini, nuper eratis opus.

5 Ipse ego vos habui faciles in amore ministros,

Cum lusit numeris prima iuventa suis.

Idem sacra cano signataque tempora fastis :

Ecquis ad haec illinc crederet esse viam ?

Haec mea militia est. ferimus quae possumus, arma,

10 Dextraque non omni munere nostra vacat.

Si mihi non valido torquentur pila lacerto,

Nec bellatoris terga premuntur equi,

Nec galea tegimur, nec acuto cingimur ense,..

His habilis telis quilibet esse potest...

15 At tua prosequimur studioso pectore, Caesar,

Nomina, per titulos ingredimurque tuos.

Ergo ades et placido paulum mea munera voltu

Respice, pacando si quid ab hoste vacas.

Februa Romani dixere piamina patres.

20 Nunc quoque dant verbo plurima signa fidem.

Pontifices ab rege petunt et flamine lanas,

Quis veterum lingua februa nomen erat.

Quaeque capit licitor domibus purgamina ternus,

Torrida cum mica farra, vocantur idem.

25 Nomen idem ramo, qui caesus ab arbore pura

Casta sacerdotum tempora fronde tegit.

Ipse ego flaminicam poscentem februa vidi :

Februa poscenti pinea virga data est.

Denique quodcumque est, quo corpora nostra piantur

30 Hoc apud intonsos nomen habebat avos.

Mensis ab his dictus, secta quia pelle luperci

Omne solum lustrant, idque piamen habent :

Aut quia placatis sunt tempora pura sepulchris,

Tunc cum ferales praeteriere dies.

35 Omne nefas omnemque mali purgamina causam

- Credebant nostri tollere posse senes.
 Graecia principium moris fuit. illa nocentis
 Impia lustratos ponere facta putat.
 Actoriden Peleus, ipsum quoque Pelea Phoci
 40 Caede per Haemonias solvit Acastus aquas.
 Vectam frenatis per inane draconibus Aegeus
 Credulus inmerita Phasida iuvit ope.
 Amphiareïades Naupactoo Acheloo
 'Solve nefas' dixit. solvit et ille nefas.
 45 A! nimium faciles, qui tristia crimina caedis
 Fluminea tolli posse putetis aqua!
 Sed tamen... antiqui ne nescius ordinis erres...
 Primus, ut est, Iani mensis et ante fuit.
 Qui sequitur Ianum, veteris fuit ultimus anni:
 50 Tu quoque sacrorum, Termine, finis eras.
 Primus enim Iani mensis, quia ianua prima est.
 Qui sacer est imis manibus, imus erat.
 Postmodo creduntur spatio distantia longo
 Tempora bis quini continuasse viri.

1. H · K · FEB · N

- 55 Principio mensis Phrygiae contermina Matri
 Sospita delubris dicitur aucta novis.
 'Nunc ubi sunt, illis quae sunt sacrata Kalendis
 Templi deae?' longa procubuere die.
 Cetera ne simili caderent labefacta ruina,
 60 Cavet sacrati provida cura ducis,
 Sub quo delubris sentitur nulla senectus:
 Nec satis est homines, obligat ille deos.
 Templorum positor, templorum sancte repostor,
 Sit superis, opto, mutua cura tui.
 65 Dent tibi caelestes, quos tu caelestibus, annos,
 Proque tua maneant in statione domo.
 Tunc quoque vicini lucus celebratur Helerni
 Qua petit aequoreas advena Thybris aquas.
 Ad penetrale Numae, Capitolinumque Tonantem,
 70 Inque Iovis summa caeditur arce bidens.

Saepe graves pluvias adopertus nubibus auster
Concitat, aut posita sub nive terra laet.

2. AN 3. BN

Proximus Hesperias Titan abiturus in undas
Gemmae purpureis cum iuga demet equis,
75 Illa nocte aliquis, tollens ad sidera voltum,
Dicet 'Ubi est hodie quae Lyra fulsit heri?'
Dumque Lynam quaeret, medii quoque terga Leonis
In liquidas subito mersa notabit aquas.

4. CN

Quem modo caelatum stellis Delphina videbas,
80 Is fugiet visus nocte sequente tuos:
Seu fuit occultis felix in amoribus index,
Lesbida cum domino seu tulit ille lynam.
Quod mare non novit, quae nescit Ariona tellus?
Carmine currentes ille tenebat aquas.
85 Saepe sequens agnam lupus est a voce retentus:
Saepe avidum fugiens restitit agna lupum.
Saepe canes leporesque umbra cubuere sub una,
Et stetit in saxo proxima cerva leae:
Et sine lite loquax cum Palladis alite cornix
90 Sedit, et accipitri iuncta columba fuit.
Cynthia saepe tuis fertur, vocalis Arion,
Tamquam fraternis obstipuisse modis.
Nomen Arionum Siculas impleverat urbes,
Captaque erat lyricis Ausonis ora sonis.
95 Inde domum repetens puppem conscendit Arion,
Atque ita quaesitas arte ferebat opes.
Forsitan, infelix, ventos undasque timebas:
At tibi nave tua tutius aequor erat.
Namque gubernator dstricto constitit ense,
100 Ceteraque armata conscia turba manu.
Quid tibi cum gladio? dubiam rege, navita, pinum
Non haec sunt digitis arma tenenda tuis.
Ille, metu vacuus, 'Mortem non deprecor' inquit,
'Sed liceat sumpta pauca referre lyra.'

- 105 Dant veniam, ridentque moram. Capit ille coronam,
 Quae possit crines, Phoebe, decere tuos:
 Induerat Tjrio bis tinctam murice pallam:
 Reddidit icta suos pollice chorda sonos,
 Flebilibus numeris veluti canentia dura
- 110 Traiectus pinna tempora cantat olor.
 Protinus in medias ornatus desilit undas.
 Spargitur impulsa caerula puppis aqua.
 Inde... fide maius... tergo delphina recurvo
 Se memorant oneri subposuisse novo.
- 115 Ille sedens citharamque tenet, pretiumque vehendi,
 Cantat et aequoreas carmine mulcet aquas.
 Di pia facta vident. astris delphina recepit
 Iuppiter, et stellas iussit habere novem.

5. D NON

- Nunc mihi mille sonos, quoque est memoratus Achilles
- 120 Vellem, Maconide, pectus inesse tuum,
 Dum canimus sacras alterno pectine Nonas.
 Maximus hic fastis accumulatur honos.
 Deficit ingenium, maioraque viribus urgent.
 Haec mihi praecipno est ore canenda dies.
- 125 Quid volui demens elegis imponere tantum
 Ponderis? heroi res erat ista pedis.
 Sancte pater patriae, tibi plebs, tibi curia nomen
 Hoc dedit. hoc dedimus nos tibi nomen, eques.
 Res tamen ante dedit. Sero quoque vera tulisti
- 130 Nomina. iam pridem tu pater orbis eras.
 Hoc tu per terras, quod in aethere Iuppiter alto,
 Nomen habes. hominum tu pater, ille deum.
 Romule, concedes. facit hic tua magna tuendo
 Moenia. tu dederas transilienda Remo.
- 135 Te Tatius parvique Cures Caeninaque sensit:
 Hoc duce Romanum est solis utrumque latus.
 Tu breve nescio quid victae telluris habebas:
 Quodcumque est alto sub Iove, Caesar habet.
 Tu rapis, hic castas duce se iubet esse maritas.
- 140 Tu recipis luco, summovet ille nefas.

Vis tibi grata fuit. florent sub Caesare leges.
 Tu domini nomen, principis ille tenet.
 Te Remus incusat. veniam dedit hostibus ille.
 Caelestem fecit te pater, ille patrem.

145 Iam puer Idaeus media tenus eminet alvo,
 Et liquidas mixto nectare fundit aquas.
 En etiam, siquis borean horrere solebat,
 Gaudeat. a zephyris mollior aura venit.

6. EN 7. FN 8. GN 9. HN 10. AN

Quintus ab aequoreis nitidum iubar extulit undis
 150 Lucifer, et primi tempora veris eunt.
 Ne fallare tamen, restant tibi frigora, restant!
 Magnaque discedens signa reliquit hiems.

11. BN 12. CN

Tertia nox veniat: Custodem protinus Ursae
 Aspicias geminos exeruisse pedes.
 155 Inter hamadryadas iaculatricemque Dianam
 Callisto sacri pars fuit una chori.
 Illa deae tangens arcus 'Quos tangimus arcus,
 Este meae testes virginitatis' ait.
 Cynthia laudavit, 'Promissa'que 'foedera serva,
 160 Et comitum princeps tu mihi' dixit 'eris.'
 Foedera servasset, si non formosa fuisset.
 Cavit mortales. de Iove crimen habet.
 Mille feras Phoebe silvis venata redibat
 Aut plus, aut medium sole tenente diem.
 165 Ut tetigit lucum,... densa niger ilice lucus,
 In medio gelidae fons erat altus aquae...
 'Hac' ait 'in silva, virgo Tegeaea, lavemur!'
 Erubuit falso virginis illa sono.
 Dixerat et nymphis. nymphae velamina ponunt:
 170 Hanc pudet, et tardae dat mala signa morae.
 Exuerat tunicas. uteri manifesta tumore
 Proditur indicio ponderis ipsa sui.
 Cui dea 'Virgineos, periura Lycaoni, coetus
 Desere, nec castas pollue' dixit 'aquas.'

- 175 Luna novum decies implebat cornibus orbem:
 Quae fuerat virgo credita, mater erat.
 Laesa furit Iuno, formam mutatque puellae.
 Quid facis? invito est pectore passa Iovem
 Utque ferae vidit turpes in pelice voltus,
 180 'Huius in amplexus Iuppiter' inquit 'eat.'
 Ursa per incultos errabat squalida montes,
 Quae fuerat summo nuper amata Iovi.
 Iam tria lustra puer furto conceptus agebat,
 Cum mater nato est obvia facta suo.
 185 Illa quidem, tamquam cognosceret, adstitit amens,
 Et gemit. gemitus verba parentis erant.
 Hanc puer ignarus iaculo fixisset acuto,
 Ni foret in superas raptus uterque domos.
 Signa propinqua micant. Prior est, quam dicimus Arcton.
 190 Arctophylax formam terga sequentis habet.
 Saevit adhuc, canamque rogat Saturnia Tethyn,
 Maenaliam tactis ne lavet Arcton aquis.

13. D EID. N°

- Idibus agrestis fumant altaria Fauni,
 Hic ubi discretas insula rumpit aquas.
 195 Haec fuit illa dies, in qua Veientibus arvis
 Ter centum Fabii ter cecidere duo.
 Una domus vires et onus suscepit urbis:
 Sumunt gentiles arma professa manus:
 Egreditur castris miles generosus ab isdem,
 200 E quis dux fieri quilibet aptus erat.
 Carmentis portae dextra est via proxima Iano:
 202 Ire per hanc noli, quisquis es. omen habet.
 205 Ut celeri passu Cremeram tetigere rapacem,...
 Turbidus hibernis ille fluebat aquis...
 Castra loco ponunt. dstrictis ensibus ipsi
 Tyrrhenum valido Marte per agmen eunt.
 Non aliter, quam cum Libyca de rupe leones
 210 Invadunt sparsos lata per arva greges.
 Diffugiunt hostes, inhonestaque volnera tergo
 Accipiunt: Tusco sanguine terra rubet.

- Sic iterum, sic saepe cadunt. Ubi vincere aperte
 Non datur, insidias armaque tecta parant.
- 215 Campus erat. campi claudebant ultima colles
 Silvaeque montanas oculere apta feras.
 In medio paucos armentaque rara relinquunt,
 Cetera virgultis abdita turba latet.
 Ecce velut torrens undis pluvialibus auctus,
- 220 Aut nive, quae zephyro victa tepente fluit,
 Per sata perque vias fertur, nec, ut ante solebat,
 Riparum clausas margine finit aquas:
 Sic Fabii vallem latis discursibus implent,
 Quodque vident, sternunt. nec metus alter inest.
- 225 Quo ruitis, generosa domus? male creditis hosti.
 Simplex nobilitas, perfida tela cave!
 Fraude perit virtus. In apertos undique campos
 Prosiliunt hostes, et latus omne tenent.
 Quid faciant pauci contra tot milia fortes?
- 230 Quidve, quod in misero tempore restet, habent?
 Sicut aper longe silvis Laurentibus actus
 Fulmineo celeres dissipat ore canes,
 Mox tamen ipse perit, sic non moriuntur inulti,
 Volneraque alterna dantque feruntque manu.
- 235 Una dies Fabios ad bellum miserat omnes:
 Ad bellum missos perdidit una dies.
 Ut tamen Herculeae superessent semina gentis,
 Credibile est ipsos consuluisse deos.
 Nam puer impubes et adhuc non utilis armis
- 240 Unus de Fabia gente relictus erat:
 Scilicet ut posses olim tu, Maxime, nasci,
 Cui res cunctando restituenda foret.

14. EN

- Continuata loco tria sidera, Corvus et Anguis,
 Et medius Crater inter utrumque iacet.
- 245 Idibus illa latent. oriuntur nocte sequenti.
 Quae sibi cur tria sint consociata, canam.
 Forte Iovi Phoebus festum sollemne parabat...
 Non faciet longas fabula nostra moras...

- 'I, mea' dixit 'avis, ne quid pia sacra moretur,
 250 Et tenuem vivis fontibus adfer aquam.'
 Corvus inauratum pedibus cratera recurvis
 Tollit, et aërium pervolat altus iter.
 Stabat adhuc duris ficus densissima pomis:
 Temptat eam rostro. non erat apta legi.
 255 Inmemor imperii sedisse sub arbore fertur,
 Dum fierent tarda dulcia poma mora.
 Iamque satur nigris longum rapit unguibus hydrum,
 Ad dominumque redit, fictaque verba refert:
 'Hic mihi causa morae, vivarum obsessor aquarum:
 260 Hic tenuit fontes officiumque meum.'
 'Addis' ait 'culpa mendacia,' Phoebus 'et audes
 Fatidicum verbis fallere velle deum?
 At tibi, dum lactens haerebit in arbore ficus,
 De nullo gelidae fonte bibentur aquae.'
 265 Dixit. et, antiqui monimenta perennia facti,
 Anguis, Avis, Crater sidera iuncta micant.

15. F L V P E R . N

- Tertia post Idus nudos aurora Lupercos
 Aspicit, et Fauni sacra bicornis eunt.
 Dicite, Pierides, sacrorum quae sit origo,
 270 Attigerint Latias unde petita domos?
 Pana deum pecoris veteres coluisse feruntur
 Arcades: Arcadiis plurimus ille iugis.
 Testis erit Pholoë, testes Stympthalides undae,
 Quique citis Ladon in mare currit aquis,
 275 Cinctaque pinetis nemoris iuga Nonacrini,
 Altaque Cyllene, Parrhasiaeque nives.
 Pan erat armenti, Pan illic numen equarum:
 Munus ob incolumes ille ferebat oves.
 Transtulit Euander silvestria numina secum.
 280 Hic, ubi nunc Urbs est, tum locus urbis erat.
 Inde deum colimus, devectaque sacra Pelasgis.
 Flamen ad haec prisco more Dialis erat.
 Cur igitur currant, et cur... sic currere mos est...

- Nuda ferant posita corpora veste, rogas?
 285 Ipse deus velox discurrere gaudet in altis
 Montibus, et subitas concipit ipse fugas.
 Ipse deus nudus nudos iubet ire ministros.
 Nec satis ad cursus commoda vestis erat.
 Ante Iovem genitum terras habuisse feruntur
 290 Arcades, et luna gens prior illa fuit.
 Vita feris similis, nullos agitata per usus:
 Artis adhuc expers et rude vulgus erat.
 Pro domibus frondes norant, pro frugibus herbas:
 Nectar erat palmis hausta duabus aqua.
 295 Nullus anhelabat sub adunco vomere taurus:
 Nulla sub imperio terra colentis erat:
 Nullus adhuc erat usus equi. se quisque ferebat.
 Ibat ovis lana corpus amicta sua.
 Sub Iove durabant et corpora nuda gerebant,
 300 Docta graves imbres et tolerare notos.
 Nunc quoque detecti referunt monimenta vetusti
 Moris, et antiquas testificantur opes.
 Sed cur praecipue fugiat velamina Faunus,
 Traditur antiqui fabula plena ioci.
 305 Forte comes dominae iuvenis Tiryntius ibat:
 Vidit ab excelso Faunus utrumque iugo.
 Vixit, et incaluit, 'Montana'que 'numina,' dixit
 'Nil mihi vobiscum est. hic meus ardor erit.'
 Ibat odoratis humeros perfusa capillis
 310 Maeonis, aurato conspicienda sinu.
 Aurea pellebant tepidos umbracula soles,
 Quae tamen Herculeae sustinuerunt manus.
 Iamque nemus Bacchi, Tmoli vineta, tenebat,
 Hesperos et fusco roscidus ibat equo.
 315 Antra subit, tophis laqueata et pumice vivo.
 Garrulus in primo limine rivus erat.
 Dumque parant epulas potandaque vina ministri,
 Cultibus Alciden instruit illa suis.
 Dat tenuis tunicas, Gaetulo murice tinctas,
 320 Dat teretem zonam, qua modo cincta fuit.
 Ventre minor zona est. tunicarum vincla relaxat,

- Ut posset vastas exeruisse manus.
Fregerat armillas non illa ad brachia factas,
Scindebant magni vincula parva pedes.
325 Ipsa capit clavamque gravem spoliūque leonis,
Conditaque in pharetra tela minora sua.
Sic epulis functi, sic dant sua corpora somno,
Et positis iuxta secubuere toris.
Causa, repertori vitis quia sacra parabant,
330 Quae facerent pure, cum foret orta dies.
Noctis erat medium. quid non amor improbus audet?
Roscida per tenebras Faunus ad antra venit.
Utque videt comites somno vinoque solutos,
Spem capit in dominis esse soporis idem.
335 Intrat, et huc illuc temerarius errat adulter,
Et praefert cautas subsequiturque manus.
Venerat ad strati captata cubilia lecti,
Et felix prima forte futurus erat.
Ut tetigit fulvi saetis hirsuta leonis
340 Vellera, pertimuit sustinuitque manum,
Attonitusque metu rediit, ut saepe viator
Turbatum viso rettulit angue pedem.
Inde tori, qui iunctus erat, velamina tangit
Mollia, mendaci decipiturque nota.
345 Ascendit, spondaque sibi propiore recumbit,
Et tumidum cornu durius inguen erat.
Interea tunicas ora subducit ab ima:
Horrebant densis aspera crura pilis.
Cetera temptantem cubito Tirynthius heros
350 Reppulit. e summo decidit ille toro.
Fit sonus. inclamat comites, et lumina poscit
Maeonis. inlatis ignibus acta patent.
Ille gemit lecto graviter deiectus ab alto,
Membraque de dura vix sua tollit humo.
355 Ridet et Alcides, et qui videre iacentem,
Ridet amatorem Lyda puella suum.
Veste deus lusus fallentes lumina vestes
Non amat, et nudos ad sua sacra vocat.
Adde peregrinis causas, mea Musa, Latinas,

- 360 Inque suo noster pulvere currat equus.
 Cornipedi Fauno caesa de more capella
 Venit ad exiguas turba vocata dapes.
 Dumque sacerdotes veribus transuta salignis
 Exta parant, medias sole tenente vias,
- 365 Romulus et frater pastoralisque iuventus
 Solibus et campo corpora nuda dabant.
 Caestibus et iaculis et misso pondere saxi
 Bracchia per lusus experienda dabant:
 Pastor ab excelso 'Per devia rura iuvenco
- 370 Romule, praedones, et Reme!' dixit 'agunt.'
 Longum erat armari. diversis exit uterque
 Partibus. occursu praeda recepta Remi
 Ut rediit, veribus stridentia detrahit exta,
 Atque ait 'Haec certe non nisi victor edet.'
- 375 Dicta facit, Fabiique simul. Venit inritus illuc
 Romulus, et mensas ossaque nuda videt.
 Risit, et indoluit Fabios potuisse Remumque
 Vincere, Quintilios non potuisse suos.
 Fama manet facti. posito velamine currunt,
- 380 Et memorem famam quod bene cessit, habet.
 Forsitan et quaeras, cur sit locus ille Lupercal,
 Quaeve diem tali nomine causa notet.
 Silvia Vestalis caelestia semina partu
 Ediderat, patruo regna tenente suo.
- 385 Is iubet auferri parvos et in amne necari.
 Quid facis? ex istis Romulus alter erit!
 Iussa recusantes peragunt lacrimosa ministri,
 Flent tamen, et geminos in loca iussa ferunt.
 Albula, quem Tiberim mersus Tiberinus in undis
- 390 Reddidit, hibernis forte tumebat aquis.
 Hic, ubi nunc fora sunt, lintres errare videres,
 Quaque iacent valles, Maxime Circe, tuae.
 Huc ubi venerunt,... neque enim procedere possunt
 Longius... ex illis unus et alter ait:
- 395 'At quam sunt similes! at quam formosus uterque!
 Plus tamen ex illis iste vigoris habet.
 Si genus arguitur voltu, nisi fallit imago,

- 435 Monte sub Esquilio multis incaeduus annis
 Iunonis magnae nomine lucus erat.
 Huc ubi venerunt, pariter nuptaeque virique
 Suppliciter posito procubuere genu:
 Cum subito motae tremuere cacumina silvae,
 440 Et dea per lucos mira locuta suos.
 'Italidas matres' inquit 'sacer hircus inito.'
 Obstipuit dubio territa turba sono.
 Augur erat, nomen longis intercidit annis:
 Nuper ab Etrusca venerat exul humo.
 445 Ille caprum mactat. iussae sua terga puellae
 Pellibus exsectis percutienda dabant.
 Luna resumebat decimo nova cornua motu,
 Virque pater subito, nuptaque mater erat.
 Gratia Lucinae. dedit haec tibi nomina lucus,
 450 Aut quia principium tu, dea, lucis habes.
 Parce, precor, gravidis, facilis Lucina, puellis,
 Maturumque utero molliter aufer onus.
 Orta dies fuerit, tu desine credere ventis.
 Perdedit illius temporis aura fidem.
 455 Flamina non constant. et sex reserata diebus
 Carceris Aeolii ianua laxa patet.
 Iam levis obliqua subsedit Aquarius urna.
 Proximus aethereos excipe, Piscis, equos.
 Te memorant fratremque tuum... nam iuncta micatis
 460 Signa... duos tergo sustinuisse deos.
 Terribilem quondam fugiens Typhona Dione,
 Tunc cum pro caelo Iuppiter arma tulit,
 Venit ad Euphraten comitata Cupidine parvo,
 Inque Palaestinae margine sedit aquae.
 465 Populus et cannae riparum summa tenebant,
 Spemque dabant salices, hos quoque posse legi.
 Dum latet, insonuit vento nemus. illa timore
 Pallet, et hostiles credit adesse manus.
 Utque sinu tenuit natum, 'Succurrite, nymphae,
 470 Et dis auxilium ferte duobus!' ait.
 Nec mora, prosiluit. pisces subiere gemelli:
 Pro quo nunc cerni sidera munus habent.

Inde nefas ducunt genus hoc imponere mensis,
Nec violant timidi piscibus ora Syri.

16. G E N 17. H Q V I R · N

- 475 Proxima lux vacua est. at tertia dicta Quirino.
Qui tenet hoc nomen, Romulus ante fuit:
Sive quod hasta curis priscis est dicta Sabinis,
Bellicus a telo venit in astra deus:
Sive suo regi nomen posuere Quirites:
480 Seu quia Romanis iunxerat ille Cures.
Nam pater armipotens postquam nova moenia vidit
Multaque Romulea bella peracta manu,
'Iuppiter,' inquit 'habet Romana potentia vires:
Sanguinis officio non eget illa mei.
485 Redde patri natum. quamvis intercudit alter,
Pro se proque Remo qui mihi restat, erit.
'Unus erit, quem tu tolles in caerula caeli'
Tu mihi dixisti. sint rata dicta Iovis.'
Iuppiter annuerat. nutu tremefactus uterque
490 Est polus, et caeli pondera movit Atlas.
Est locus, antiqui Capreae dixere paludem:
Forte tuis illic, Romule, iura dabas.
Sol fugit, et remonent subeuntia nubila caelum,
Et gravis effusis decidit imber aquis.
495 Hinc tonat, hinc missis abruptitur ignibus aether
Fit fuga. rex patriis astra petebat equis.
Luctus erat, falsaeque patres in crimine caedis:
Haesissetque animis forsitan illa fides:
Sed Proculus Longa veniebat Iulius Alba,
500 Lunaque fulgebat, nec facis usus erat,
Cum subito motu saepes tremuere sinistrae...
Rettulit ille gradus, horrueruntque comae...
Pulcher et humano maior trabeaque decorus
Romulus in media visus adesse via,
505 Et dixisse simul 'Prohibe lugere Quirites,
Nec violent lacrimis numina nostra suis.
Tura ferant, placentque novum pia turba Quirinum,
Et patrias artes militiamque colant.'

- Iussit, et in tenues oculis evanuit auras.
 510 Convocat hic populos, iussaque verba refert.
 Tempia deo fiunt. collis quoque d. ctus ab illo est,
 Et referunt certi sacra paterna dies.
 Lux quoque cur eadem Stultorum festa vocetur,
 Accipe. parva quidem causa, sed apta subest.
 515 Non habuit doctos tellus antiqua colonos:
 Lassabant agiles aspera bella viros.
 Plus erat in gladio, quam curvo laudis aratro:
 Neglectus domino pauca ferebat ager.
 Farra tamen veteres iaciebant, farra metebant,
 520 Primitias Cereri farra resecta dabant.
 Usibus admoniti flammis torrenda dederunt,
 Multaque peccato damna tulere suo.
 Nam modo verrebant nigras pro farre favillas,
 Nunc ipsas ignes corripuere casas.
 525 Facta dea est Fornax. laeti Fornace coloni
 Orant, ut fruges temperet illa suas.
 Curio legitimis nunc Fornacalia verbis
 Maximus indicit, nec stata sacra facit:
 Inque foro, multa circum pendente tabella,
 530 Signatur certa curia quaeque nota.
 Stultaque pars populi, quae sit sua curia, nescit,
 Sed facit extrema sacra relata die.

18. A C 19. B C 20. C C 21. D FERAL · F

- Est honor et tumulis, animas placare paternas,
 Parvaeque in exstructas munera ferre pyras.
 535 Parva petunt manes. pietas pro divite grata est
 Munere. non avidos Styx habet ima deos.
 Tegula porrectis satis est velata coronis,
 Et sparsae fruges, parcaeque mica salis,
 Inque mero mollita ceres, violaeque solutae:
 540 Haec habeat media testa relictæ via.
 Nec maiora veto. sed et his placabilis umbra est.
 Adde preces positis et sua verba focis.
 Hunc morem Aeneas, pietatis idoneus auctor,
 Attulit in terras, iuste Latine, tuas.

- 545 Ille patris Genio sollemnia dona ferebat.
Hinc populi ritus edidicere pios.
At quondam, dum longa gerunt pugnacibus armis
Bella, parentales deseruere dies.
Non impune fuit. nam dicitur omine ab isto
- 550 Roma suburbanis incaluisse rogis.
Vix equidem credo, bustis exisse feruntur
Et tacitae questi tempore noctis avi,
Perque vias urbis Latiosque ululasse per agros
Deformes animas, volgus inane, ferunt.
- 555 Post ea praeteriti tumulis redduntur honores,
Prodigiisque venit funeribusque modus.
Dum tamen haec fiunt, viduae cessate puellae:
Expectet puros pinea taeda dies.
Nec tibi, quae cupidae matura videbere matri;
- 560 Comat virgineas hasta recurva comas.
Conde tuas, Hymenaeae, facis, et ab ignibus atris
Aufer! habent alias maesta sepulchra faces.
Di quoque templorum foribus celentur opertis,
Ture vacent arae, stentque sine igne foci.
- 565 Nunc animae tenues et corpora functa sepulchris
Errant, nunc posito pascitur umbra cibo.
Nec tamen haec ultra, quam tot de mense supersint
Luciferi, quot habent carmina nostra vices.
Hanc, quia iusta ferunt, dixere Feralia lucem.
- 570 Ultima placandis manibus illa dies.
Ecce anus in mediis residens annosa puellis
Sacra facit Tacitae. vix tamen ipsa tacet:
Et digitis tria tura tribus sub limine ponit,
Qua brevis occultum mus sibi fecit iter.
- 575 Tunc cantata ligat cum fusco licia rhombo,
Et septem nigras versat in ore fabas.
Quodque pice adstrinxit, quod acu traiecit aëna,
Obsutum maenae torret in igne caput.
Vina quoque instillat. vini quodcumque relictum est,
- 580 Aut ipsa, aut comites, plus tamen ipsa, bibit.
'Hostiles linguas inimicaque vinximus ora'
Dicit discedens, ebriaque exit anus.

- Protinus a nobis, quae sit dea Muta, requires.
 Disce, per antiquos quae mihi nota senes.
- 585 Iuppiter, indomito Iuturnae captus amore,
 Multa tulit tanto non patiēda deo.
 Illa modo in silvis inter coryleta latebat,
 Nunc in cognatas desiliebat aquas.
 Convocat hic nymphas, Latium quaecumque tenebant,
- 590 Et iacit in medio talia verba choro:
 'Invidet ipsa sibi, vitatque, quod expedit illi,
 Vestra soror, summo iungere membra deo.
 Consulite ambobus! nam quae mea magna voluptas,
 Utilitas vestrae prima sororis erit.
- 595 Vos illi in prima fugienti obsistite ripa,
 Ne sua fluminea corpora mergat aqua.'
 Dixerat. adnuerant omnes Tiberinides udae,
 Quaeque colunt thalamos, Ilia diva, tuos.
 Forte fuit nais, Lara nomine. prima sed illi
- 600 Dicta bis antiquum syllaba nomen erat,
 Ex vitio positum. Saepe illi dixerat Almo
 'Nata, tene linguam,' nec tamen illa tenet.
 Quae simul ac teligit Iuturnae stagna sororis,
 'Effuge' ait 'ripas!' dicta refertque Iovis.
- 605 Illa etiam Iunonem adiit, miserataque nuptas,
 'Naida Iuturnam vir tuus' inquit 'amat.'
 Iuppiter intumuit, quaque est non usa modeste,
 Eripuit linguam, Mercuriumque vocat.
 'Duc hanc ad manes. locus ille silentibus aptus.
- 610 Nympha, sed infernae nympha paludis erit.'
 Iussa Iovis fiunt. accepit lucus euntes.
 Dicitur illa duci tunc placuisse deo.
 Vim parat hic, voltu pro verbis illa precatur,
 Et frustra muto nititur ore loqui.
- 615 Fitque gravis, geminosque parit, qui compita servan.
 Et vigilant nostra semper in urbe, Lares.

22. E.C

Proxima cognati dixere Caristia cari,
 Et venit ad socios turba propinqua deos.

- Scilicet a tumultis et qui periire, propinquis
 620 Protinus ad vivos ora referre iuvat,
 Postque tot amissos quicquid de sanguine restat,
 Aspicere, et generis dinumerare gradus.
 Innocui veniant. procul hinc, procul impius esto
 Frater, et in partus mater acerba suos,
 625 Cui pater est vivax, qui matris digerit annos,
 Quae premit invisam socrus iniqua nurum.
 Tantalidae fratres absint, et Iasonis uxor,
 Et quae ruricolis semina tosta dedit,
 Et soror et Procne, Tereusque duabus iniquus,
 630 Et quicumque suas per scelus auget opes.
 Dis generis date tura boni. Concordia fertur
 Illa praecipue mitis adesse die.
 Et libate dapes, ut, grati pignus honoris,
 Nutriat incinctos missa patella Lares.
 635 Iamque ubi suadebit placidos nox humida somnos,
 Larga precaturi sumite vina manu,
 Et 'Bene vos, bene te, patriae pater, optime Caesar!
 Dicite suffuso ter bona verba inero.

23. FTER · N

- Nox ubi transierit, solito celebretur honore
 640 Separat indicio qui deus arva suo.
 Termine, sive lapis, sive es defossus in agro
 Stipes, ab antiquis tu quoque numen habes.
 Te duo diversa domini pro parte coronant,
 Binaque sarta tibi binaque liba ferunt.
 645 Ara fit. huc ignem curto fert rustica testu
 Sumptum de tepidis ipsa colona focis.
 Ligna senex minuit, concisaque construit artu.
 Et solida ramos figere pugnât humo.
 Tum sicco primas inritat cortice flammâs:
 650 Stat puer et manibus lata canistra tenet.
 Inde ubi ter fruges medios immisit in ignis,
 Porrigit incisos filia parva favos.
 Vina tenent alii. libantur singula flammis.
 Spectant, et linguis candida turba favet.

- 655 Spargitur et caeso communis Terminus agno,
 Nec queritur, lactans cum sibi porca datur.
 Conveniunt, celebrantque dapes vicinia simplex,
 Et cantant laudes, Termine sancto, tuas:
 'Tu populos urbesque et regna ingentia finis:
 660 Omnis erit sine te litigiosus ager.
 Nulla tibi ambitio est, nullo corrumperis auro.
 Legitima servas credita rura fide.
 Si tu signasses olim Thyreatida terram,
 Corpora non leto missa trecenta forent,
 665 Nec foret Othryades congestis lectus in armis.
 O quantum patriae sanguinis ille dedit!
 Quid, nova cum fierent Capitolia? nempe deorum
 Cuncta Iovi cessit turba, locumque dedit.
 Terminus, ut veteres memorant, inventus in aede
 670 Restitit et magno cum Iove templa tenet.
 Nunc quoque, se supra ne quid nisi sidera cernat,
 Exiguum templi tecta foramen habent.
 Termine, post illud levitas tibi libera non est:
 Qua positus fueris in statione, mane,
 675 Nec tu vicino quicquam concede roganti,
 Ne videare hominem praeposuisse Iovi:
 Et seu vomeribus, seu tu pulsabere rastris,
 Clamato 'Tuus est hic ager, ille suus!'
 Est via, quae populum Laurentes ducit in agros,
 680 Quondam Dardanio regna petita duci.
 Illa lanigeri pecoris tibi, Termine, fibris
 Sacra videt fieri sextus ab Urbe lapis.
 Gentibus est aliis tellus data limite certo:
 Romanae spatium est Urbis et orbis idem.

24. G R E G I F . N

- 685 Nunc mihi dicenda est regis fuga. traxit ab illa
 Sextus ab extremo nomina mense dies.
 Ultima Tarquinius Romanae gentis habebat
 Regna, vir iniustus, fortis ad arma tamen.
 Ceperat hic alias, alias everterat urbes,
 690 Et Gabios turpi fecerat arte suos.

- Namque trium minimus, proles manifesta Superbi,
In medios hostes nocte silente venit.
Nudarant gladios: 'Occidite' dixit 'inermem!
Hoc cupiant fratres Tarquiniusque pater,
695 Qui mea crudeli laceravit verbere terga.'
Dicere ut hoc posset, verbera passus erat.
Luna fuit. spectant iuvenem, gladiosque recondunt,
Tergaque, deducta veste, notata vident.
Flent quoque, et ut secum tueatur bella, precantur.
700 Callidus ignaris adnuit ille viris.
Iamque potens, misso genitorem appellat amico,
Perdendi Gabios quod sibi monstret iter.
Hortus odoratis suberat cultissimus herbis,
Sectus humum rivo lene sonantis aquae.
705 Illic Tarquinius mandata latentia nati
Accipit, et virga lilia summa metit.
Nuntius ut rediit, decussaue lilia dixit,
Filius 'Agnosco iussa parentis' ait.
Nec mora, principibus caesis ex urbe Gabina,
710 Traduntur ducibus moenia nuda suis.
Ecce, nefas visu, mediis altaribus anguis
Exit, et extinctis ignibus exta rapit.
Consulitur Phoebus. Sors est ita reddita, 'Matri
Qui dederit princeps oscula, victor erit.'
715 Oscula quisque suae matri properata tulerunt,
Non intellecto credula turba deo.
Brutus erat stulti sapiens imitator, ut esset
Tulus ab insidiis, dire Superbe, tuis.
Ille iacens pronus matri dedit oscula Terrae,
720 Creditus offenso procubuisse pede.
Cingitur interea Romanis Ardea signis,
Et patitur lentas obsidione moras.
Dum vacat, et metuunt hostes committere pugnam,
Luditur in castris, otia miles agit.
725 Tarquinius iuvenis socios dapibusque meroque
Accipit. ex illis rege creatus ait:
'Dum nos difficilis pigro tenet Ardea bello,
Nec sinit ad patrios arma referre deos,

- Ecquid in officio torus est socialis? & ecquid
 730 Coniugibus nostris mutua cura sumus?
 Quisque suam laudat. studiis certamina crescunt,
 Et fervent multo linguaque corque mero.
 Surgit cui dederat clarum Collatia nomen:
 'Non opus est verbis, credite rebus!' ait.
 735 'Nox superest. tollamur equis, Urbemque petamus!'
 Dicta placent, frenis inpediuntur equi.
 Pertulerant dominos. regalia protinus illi
 Tecta petunt. custos in fore nullus erat.
 Ecce nurum regis fuis per colla coronis
 740 Inveniunt posito pervigilare mero.
 Inde cito passu petitur Lucretia. nebat,
 Ante torum calathi lanaque mollis erat.
 Lumen ad exiguum famulae data pensa trahebant:
 Inter quas tenui sic ait ipsa sono:
 745 'Mittenda est domino... nunc, nunc properate, puellae!..
 Quamprimum nostra facta lacerna manu.
 Quid tamen auditis? nam plura audire potestis.
 Quantum de bello dicitur esse super?
 Postmodo victa cades. melioribus, Ardea, restas.
 750 Inproba, quae nostros cogis abesse viros!
 Sint tantum reduces! Sed enim temerarius ille
 Est meus, et stricto quolibet ense ruit.
 Mens abit, et morior, quotiens pugnantis imago
 Me subit, et gelidum pectora frigus habet.'
 755 Desinit in lacrimas, intentaque fila remittit,
 In gremio vultum deposuitque suum.
 Hoc ipsum decuit. lacrimae decuere pudicae,
 Et facies animo dignaque parque fuit.
 'Pone metum, venio!' coniunx ait. Illa revixit,
 760 Deque viri collo dulce pendit onus.
 Interea iuvenis furiatos regius ignis
 Concipit, et caeco raptus amore furit.
 Forma placet, niveusque color, flavique capilli,
 Quique aderat nulla factus ab arte decor:
 765 Verba placent et vox, et quod corrumpere non est:
 Quoque minor spes est, hoc magis ille cupit.
 OVID. III. 16

- Iam dederat cantus lucis praenuntius ales,
 Cum referunt iuvenes in sua castra pedem.
 Carpitur attonitos absentis imagine sensus
 770 Ille. recordanti plura magisque placent.
 Sic sedit, sic culta fuit, sic stamina nevit,
 Neglectae collo sic iacuerunt comae,
 Hos habuit voltus, haec illi verba fuerunt,
 Hic color, haec facies, hic decor oris erat.
 775 Ut solet a magno fluctus languescere flatu,
 Sed tamen a vento, qui fuit, unda tumet,
 Sic quamvis aberat placitae praesentia formae,
 Quem dederat praesens forma, manebat amor.
 Ardet, et iniusti stimulis agitur amoris.
 780 Comparat indigno vimque dolumque toro.
 Exitus in dubio est. 'Audebimus ultima!' dixit:
 'Viderit, audentes forsne deusne iuvet.
 Cepimus audendo Gabios quoque.' Talia fatus
 Ense latus cinxit, tergaque pressit equi.
 785 Accipit aerata iuvenem Collatia porta,
 Condere iam voltus sole parante suos.
 Hostis, ut hospes, init penetralia Collatina:
 Comiter excipitur. sanguine iunctus erat.
 Quantum animis erroris inest! parat inscia rerum
 790 Infelix epulas hostibus illa suis.
 Functus erat dapibus. poscunt sua tempora somnum
 Nox erat, et tota lumina nulla domo.
 Surgit, et auratum vagina liberat ensem,
 Et venit in thalamos, nupta pudica, tuos.
 795 Utque torum pressit, 'Ferrum, Lucretia, mecum est!
 Natus' ait 'regis Tarquiniusque loquor.'
 Illa nihil. neque enim vocem viresque loquendi,
 Aut aliquid toto pectore mentis habet.
 Sed tremit, ut quondam stabulis deprensa relictis
 800 Parva sub infesto cum iacet agna lupo.
 Quid faciat? pugnet? vincetur femina pugnans.
 Clamet? at in dextra, qui vetet, ensis erat.
 Effugiat? positus urgentur pectora palmis,
 Tunc primum externa pectora tacta manu.

- 805 Instat amans hostis precibus, pretioque, minisque.
 Nec prece, nec pretio, nec movet ille minis.
 'Nil agis! eripiam' dixit 'per crimina vitam:
 Falsus adulterii testis adulter ero.
 Interimam famulum, cum quo deprensa fereris.'
- 810 Succubuit famae victa puella metu.
 Quid, victor, gaudes? haec te victoria perdet.
 Heu quanto regnis nox stetit una tuis!
 Iamque erat orta dies. passis sedet illa capillis,
 Ut solet ad nati mater itura rogum:
- 815 Grandaevumque patrem fido cum coniuge castris
 Evocat. et posita venit uterque mora.
 Utque vident habitum, quae luctus causa, requirunt,
 Cui paret exequias, quove sit icta malo?
 Illa diu reticet, pudibundaque celat amictu
- 820 Ora. fluunt lacrimae more perennis aquae.
 Hinc pater, hinc coniunx lacrimas solantur, et orant
 Indicet, et caeco flentque paventque metu.
 Ter conata loqui, ter destitit. ausaque quarto,
 Non oculos ideo sustulit illa suos.
- 825 'Hoc quoque Tarquinio debebimus? eloquar,' inquit,
 'Eloquar infelix dedecus ipsa meum?'
 Quaeque potest, narrat. restabant ultima. flevit,
 Et matronales crubuere genae.
 Dant veniam facto genitor coniunxque coactae.
- 830 'Quam' dixit 'veniam vos datis, ipsa nego.'
 Nec mora, celato fixit sua pectora ferro.
 Et cadit in patrios sanguinolenta pedes.
 Tunc quoque, iam moriens, ne non procumbat honeste,
 Respicit. haec etiam cura cadentis erat.
- 835 Ecce super corpus communia damna gementes,
 Obliti decoris, virque paterque iacent.
 Brutus adest, tandemque animo sua nomina fallit,
 Fixaque semianimi corpore tela rapit,
 Stillantemque tenens generoso sanguine cultrum
- 840 Edidit impavidos ore minante sonos:
 'Per tibi ego hunc iuro fortem castumque cruorem,
 Perque tuos manes, qui mihi numen erunt,

Tarquinius profuga poenas cum stirpe daturum.
Iam satis est virtus dissimulata diu.'

845 Illa iacens ad verba oculos sine lumine movit,

Visaque concussa dicta probare coma.

Fertur in exequias animi matrona virilis,

Et secum lacrimas invidiamque trahit.

Volnus inane patet. Brutus clamore Quirites

850 Concitat, et regis facta nefanda refert.

Tarquinius cum prole fugit. capit annua consul

Iura. dies regnis illa suprema fuit.

25. HC 26. A FN

Fallimur, an veris praeuntia venit hirundo,

Et metuit, ne qua versa recurrat hiems?

855 Saepe tamen, Procne, ninium properasse quereris,

Virque tuo Tereus frigore laetus erit.

27. B EQ·N 28. CC

Iamque duae restant noctes de mense secundo,

Marsque citos iunctis curribus urget equos:

Ex vero positum permansit Equiria nomen,

860 Quae deus in Campo prospicit ipse suo.

Iure venis, Gradive. locum tua tempora poscunt

Signatusque tuo nomine mensis adest.

Venimus in portum, libro cum mense peracto.

Naviget hinc alia iam mihi linter aqua.

LIBER TERTIUS.

Bellice, depositis clipeo paulisper et hasta,

Mars, ades, et nitidas casside solve comas.

Forsitan ipse roges, quid sit cum Marte poetae?

A te, qui canitur, nomina mensis habet.

5 Ipse vides manibus peragi fera bella Minervae.

Num minus ingenuis artibus illa vacat?

Palladis exemplo ponendae tempora sume

Guspidis. invenies et quod inermis agas

- Tunc quoque inermis eras, cum te Romana sacerdos
 10 Cepit, ut huic Urbi semina digna dares.
 Illa Vestalis... quid enim vetat inde moveri?..
 Sacra lavaturas mane petebat aquas.
 Ventum erat ad molli declivem tramite ripam:
 Ponitur e summa fictilis urna coma.
 15 Fessa resedit humi, ventosque accepit aperto
 Pectore, turbatas restituitque comas.
 Dum sedet, umbrosae salices volucresque canorae
 Fecerunt somnos et leve murmur aquae.
 Blanda quies furtim victis obrepsit ocellis,
 20 Et cadit a mento languida facta manus.
 Mars videt hanc, visamque cupit, potiturque cupita,
 Et sua divina furta fefellit ope.
 Somnus abit, iacet illa gravis. iam scilicet intra
 Viscera Romanae conditor Urbis erat.
 25 Languida consurgit, nec scit cur languida surgat,
 Et peragit talis arbore nixa sonos:
 'Utile sit faustumque, precor, quod imagine somni
 Vidimus. an somno clarius illud erat?
 Ignibus Iliacis aderam, cum lapsa capillis
 30 Decidit ante sacros lanea vitta focos.
 Inde duae pariter, visu mirabile, palmae
 Surgunt. ex illis altera maior erat.
 Et gravibus ramis totum protexerat orbem,
 Contigeratque sua sidera summa coma.
 35 Ecce meus ferrum patruus molitur in illas.
 Terreor admonitu, corque timore micat.
 Martia, picus, avis gemino pro stipite pugnant
 Et lupa. tuta per hos utraque palma fuit.'
 Dixerat, et plenam non firmis viribus urnam
 40 Sustulit. implerat, dum sua visa refert.
 Interea crescente Remo, crescente Quirino,
 Caelesti tumidus pondere venter erat.
 Quo minus emeritis exiret cursibus annus,
 Restabant nitido iam duo signa deo.
 45 Silvia fit mater: Vestae simulacra feruntur
 Virgineas oculis opposuisse manus.

- Ara deae certe tremuit, pariente ministra,
 Et subiit cineres territa flamma suos.
 Hoc ubi cognovit contemptor Amulius aequi,...
 50 Nam raptas fratri victor habebat opes...
 Amne iubet mergi geminos. Scelus unda refugit,
 In sicca pueri destituuntur humo.
 Lacte quis infantes nescit crevisse ferino,
 Et picum expositis saepe tulisse cibos?
 55 Non ego te, tantae nutrix Larentia gentis,
 Nec taceam vestras, Faustule pauper, opes.
 Vester honos veniet, cum Larentalia dicam:
 Acceptus Geniis illa December habet.
 Martia ter senos proles adoleverat annos,
 60 Et suberat flavae iam nova barba comae.
 Omnibus agricolis armentorumque magistris
 Iliadae fratres iura petita dabant.
 Saepe domum veniunt praedonum sanguine laeti,
 Et redigunt actos in sua rura boves.
 65 Ut genus audierunt, animos pater editus arget,
 Et pudet in paucis nomen habere casis:
 Romuleoque cadit traiectus Amulius ense,
 Regnaque longaevo restituantur avo.
 Moenia conduntur. quae quamvis parva fuerunt,
 70 Non tamen expediit transsiluisse Remo.
 Iam modo qua fuerant silvae pecorumque recessus,
 Urbs erat, aeternae cum pater Urbis ait:
 'Arbiter armorum, de cuius sanguine natus
 Credor, et ut credar, pignora multa dabo,
 75 A te principium Romano dicimus anno:
 Primus de patrio nomine mensis erit.'
 Vox rata fit, patrioque vocat de nomine mensem.
 Dicitur haec pietas grata fuisse deo.
 Et tamen ante omnes Martem coluere priores.
 80 Hoc dederat studiis bellica turba suis.
 Pallada Cecropidae, Minoia Creta Dianam,
 Vulcanum tellus Hypsipylea colit:
 Iunonem Sparte Pelopeïadesque Mycenae:
 Pinigerum Fauni Maenalis ora caput.

- 85 Mars Latio venerandus erat, quia praesidet armis.
Arma ferae genti remque decusque dabant.
Quod si forte vacas, peregrinos inspicere fastos:
Mensis in his etiam nomine Martis erit.
Tertius Albanis, quintus fuit ille Faliscis:
90 Sextus apud populos, Hernica terra, tuos.
Inter Aricinos Albanaque tempora constat
Factaque Telegoni moenia celsa manu.
Quintum Laurentes, bis quintum Aequiculus ace-
A tribus hunc primum turba Curensis habet.
95 Et tibi cum proavis, miles Peligne, Sabinis
Convenit. huic genti quartus utrique deus.
Romulus hos omnes ut vinceret ordine saltem,
Sanguinis auctori tempora prima dedit.
Nec totidem veteres, quot nunc, habuere Kalendas.
100 Ille minor geminis mensibus annus erat.
Nondum tradiderat victas victoribus artes
Graecia, facundum, sed male forte genus.
Qui bene pugnabat, Romanam noverat artem:
Mittere qui poterat pila, disertus erat.
105 Quis tunc aut Hyadas aut Pleiadas Atlanteas
Senserat, aut geminos esse sub axe polos?
Esse duas Arctos, quarum Cynosura petatur
Sidoniis, Helicen Graia carina notet?
Signaque quae longo frater percenseat anno,
110 Ire per haec uno mense sororis equos?
Liberam currebant et inobservata per annum
Sidera. constabat sed tamen esse deos.
Non illi caelo labentia signa tenebant,
Sed sua, quae magnum perdere crimen erat.
115 Illa quidem foeno. sed erat reverentia foeno
Quantam nunc aquilas cernis habere tuas.
Pertica suspensos portabat longa maniplos,
Unde manipularis nomina miles habet.
Ergo animi indociles et adhuc ratione carentes
120 Mensibus egerunt lustra minora decem.
Annus erat, decimum cum luna receperat orbem.
Hic numerus magno tunc in honore fuit.

- Seu quia tot digiti, per quos numerare solemus:
Seu quia bis quino femina mense parit:
125 Seu quod adusque decem numero crescente venit,
Principium spatii sumitur inde novis.
Inde patres centum denos secrevit in orbes
Romulus, hastatos instituitque decem:
Et totidem princeps, totidem pilanus habebat
130 Corpora, legitimo quique merebat equo.
Quin etiam partes totidem Titiensibus ille,
Quosque vocant Ramnes, Luceribusque dedit.
Adsuetos igitur numeros servavit in anno.
Hoc luget spatio femina maesta virum.
135 Neu dubites, primae fuerint quin ante Kalendae
Martis, ad haec animum signa referre potes.
Laurea flaminibus quae toto perstitit anno
Tollitur, et frondes sunt in honore novae.
Ianua tunc regis posita viret arbore Phoebi:
140 Ante tuas fit idem, curia prisca, fores.
Vesta quoque ut folio niteat velata recenti,
Cedit ab Iliacis laurea cana focis.
Adde, quod arcana fieri novus ignis in aede
Dicitur, et vires flamma refecta capit.
145 Nec mihi parva fides, annos hinc isse priores,
Anna quod hoc coepta est mense Perenna coli.
Hinc etiam veteres initi memorantur honores
Ad spatium belli, perfide Poene, tui.
Denique quintus ab hoc fuerat Quintilis, et inde
150 Incipit, a numero nomina quisquis habet.
Primus, oliviferis Romam deductus ab arvis,
Pompilius menses sensit abesse duos:
Sive hoc a Samio doctus, qui posse renasci
Nos putat, Egeria sive monente sua.
155 Sed tamen errabant etiam tunc tempora, donec
Caesaris in multis haec quoque cura fuit.
Non haec ille deus tantaeque propaginis auctor
Credidit officiis esse minora suis,
Promissumque sibi voluit praenoscere caelum,
160 Nec deus ignotas hospes inire domos.

Ille moras solis, quibus in sua signa rediret,
 Tráditur exactis disposuisse notis.
 Is decies senos tercentum et quinque diebus
 Iunxit, et e pleno tempora quarta die.
 165 Hic anni modus est. in lustrum accedere debet,
 Quae consummatur partibus, una dies.

1. D · K · MAR · N

‘Si licet occultos monitus audire deorum
 Vatibus, ut certe fama licere putat,
 Cum sis officii, Gradive, virilibus aptus,
 170 Dic mihi, matronae cur tua festa colant.’
 Sic ego. sic posita dixit mihi casside Mavors,
 Sed tamen in dextra missilis hasta fuit:
 ‘Nunc primum studiis pacis, deus utilis armis,
 Advocor, et gressus in nova castra fero.
 175 Nec piget incepti. iuvat hac quoque parte morari,
 Hoc solam ne se posse Minerva putet.
 Disce, Latinorum vates operose dierum,
 Quod petis, et memori pectore dicta nota.
 Parva fuit, si prima velis elementa referre,
 180 Roma. sed in parva spes tamen huius erat.
 Moenia iam stabant, populis angusta futuris,
 Credita sed turbae tunc nimis ampla suae.
 Quae fuerit nostri, si quaeris, regia nati,
 Aspice de canna straminibusque domum.
 185 In stipula placidi carpebat munera somni,
 Et tamen ex illo venit in astra toro.
 Iamque loco maius nomen Romanus habebat:
 Nec coniunx illi, nec socer ullus erat.
 Spernebant generos inopes vicinia dives:
 190 Et male credebar sanguinis auctor ego.
 In stabulis habitasse et oves pavisce nocebat,
 Iugeraque inculti pauca tenere soli.
 Cum pare quaeque suo coeunt volucresque feraeque,
 Atque aliquam, de qua procreet, anguis habet.
 195 Extremis dantur conubia gentibus. at quae
 Romano vellet nubere, nulla fuit.

Indolui, patriamque dedi tibi, Romule, mentem.

“Tolle preces,” dixi “quod petis arma dabunt.”

Festa parat Conso... Consus tibi cetera dicet,

200 Illo facta die dum sua sacra canes.

Intumueres Cures et quos dolor attigit idem.

Tum primum generis intulit arma socer.

Iamque fere raptae matrum quoque nomen habebant,

Tractaque erant longa bella propinqua mora.

205 Conveniunt nuptae dictam lunonis in aedem:

Quas inter mea sic est nurus orsa loqui:

“O pariter raptae,.. quoniam hoc commune tenemus..

Non ultra lente possumus esse piae.

Stant acies. sed ultra di sint pro parte rogandi,

210 Eligite. hinc coniunx, hinc pater arma tenet.

Quaerendum est, viduae fieri malimus, an orbae.

Consilium vobis forte piumque dabo.”

Consilium dederat. Parent, crinesque resolvunt,

Maestaque funerea corpora veste tegunt.

215 Iam steterant acies ferro mortique paratae,

Iam lituus pugnae signa daturus erat:

Cum raptae veniunt inter patresque virosque,

Inque sinu natos, pignora cara, tenent.

Ut medium campi scissis tetigere capillis,

220 In terram posito procubuerunt genu:

Et quasi sentirent, blando clamore nepotes

Tendebant ad avos brachia parva suos.

Qui poterat, clamabat avum, tunc denique visum,

Et qui vix poterat, posse coactus erat.

225 Tela viris animique cadunt. gladiisque remotis

Dant soceri generis accipiuntque manus,

Laudatasque tenent natas, scutoque nepotem

Fert avus. hic scuti dulcior usus erat.

Inde diem, quae prima, meas celebrare Kalendas

230 Oebaliae matres non leve munus habent.

— Aut quia, committi strictis mucronibus ausae,

— Finierant lacrimis Martia bella suis,

Vel quod erat de me feliciter Ilia mater,

Rite colunt matres sacra diemque meum.

- 235 Quid, quod hiems adoperta gelu tunc denique cedit,
 Et pereunt victae sole tepente nives,
 Arboribus redeunt detonsae frigore frondes,
 Uvidaque in tenero palmitē gemma tumet:
 Quaeque diu latuit, nunc se qua tollat in auras,
 240 Fertilis occultas invenit herba vias.
 Nunc foecundus ager. pecoris nunc hora creandi.
 Nunc avis in ramo tecta laremque parat.
 Tempora iure colunt Latiae foecunda parentes,
 Quarum militiam votaue partus habet.
 245 Adde, quod excubias ubi rex Romanus agebat,
 Qui nunc Esquilias nomina collis habet,
 Illic a nuribus Iunoni templa Latinis
 Hac sunt, si memini, publica facta die.
 Quid moror, et variis onero tua pectora causis?
 250 Eminent ante oculos, quod petis, ecce tuos.
 Mater amat nuptas. matrem mea turba frequentat.
 Haec nos praecipue tam pia causa decet.
 Ferte deae flores! gaudet florentibus herbis
 Haec dea. de tenero cingite flore caput.
 255 Dicite 'Tu nobis lucem, Lucina, dedisti!'
 Dicite 'Tu voto parturientis ades!'
 Siqua tamen gravida est, resoluta crine precetur,
 Ut solvat partus molliter illa suos.
 Quis mihi nunc dicet, quare caelestia Martis
 260 Arma ferant Salii, Mamuriumque canant?
 Nympha, mone, nemori stagnoque operata Dianae
 Nympha, Numae coniunx, ad tua facta veni.
 Vallis Aricinae silva praecinctus opaca
 Est lacus, antiqua religione sacer.
 265 Hic latet Hippolytus furiis direptus equorum:
 Unde nemus nullis illud aditur equis.
 Licia dependent, longas velantia saepes,
 Et posita est meritae multa tabella deae.
 Saepe potens voti, frontem redimita coronis,
 270 Femina lucentes portat ab Urbe faces.
 Regna tenent fortes manibus, pedibusque fugaces,
 Et perit exemplo postmodo quisque suo.

- Defluit incerto lapidosus murmure rivus:
Saepe, sed exiguis haustibus inde bibi.
- 275 Egeria est, quae praebet aquas, dea grata Camenis.
Illa Numae coniunx consiliumque fuit.
Principio nimium promptos ad bella Quiritis
Molliri placuit iure deumque metu.
Inde datae leges, ne firmior omnia posset:
- 280 Coeptaque sunt pure tradita sacra coli.
Exuitur feritas, armisque potentius aequum est,
Et cum cive pudet conseruisse manus.
Atque aliquis, modo trux, visa iam vertitur ara,
Vinaque dat tepidis salsaque farra focis.
- 285 Ecce deum genitor rutilas per nubila flammas
Spargit, et effusis aethera siccat aquis.
Non alias missi cecidere frequentius ignes.
Rex pavet, et volgi pectora terror habet.
Cui dea 'Ne nimium terrere! piabile fulmen
- 290 Est' ait 'et saevi flectitur ira Iovis.
Sed poterunt ritum Picus Faunusque piandi
Tradere, Romani numen utrumque soli.
Nec sine vi tradent. adhibeto vincula captis.'
Atque ita, qua possint, erudit, arte capi.
- 295 Lucus Aventino suberat niger ilicis umbra,
Quo posses viso dicere 'numen inest!'
In medio gramen, muscoque adoperta virenti
Manabat saxo vena perennis aquae.
Inde fere soli Faunus Picusque bibebant.
- 300 Huc venit, et fonti rex Numa mactat ovem:
Plenaque odorati disponit pocula bacchi,
Cumque suis antro conditus ipse latet.
Ad solitos veniunt silvestria numina fontes,
Et relevant multo pectora sicca mero.
- 305 Vina quies sequitur. gelido Numa prodit ab antro,
Vineaque sopitas addit in arta manus.
Somnus ut abscessit, pugnando vincula temptant
Rumpere. pugnantes fortius illa tenent.
Tunc Numa: 'Di nemorum, factis ignoscite nostris.
- 310 Si scelus ingenio scitis abesse meo,

Quoque modo possit fulmen, monstrate, piari.'

Sic Numa. Sic quatiens cornua Faunus ait:

'Magna petis, nec quae monitu tibi discere nostro

Fas sit. habent finis numina nostra suos.

315 Di sumus agrestes, et qui dominemur in altis

Montibus. arbitrium est in sua tela Iovi.

Hunc tu non poteris per te deducere caelo:

At poteris nostra forsitan usus ope.'

Dixerat haec Faunus. par est sententia Pici.

320 'Deme tamen nobis vincula,' Picus ait

'Iuppiter huc veniet, valida perductus ab arte.

Nubila promissi Styx mihi testis erit.'

Emissi laqueis quid agant, quae carmina dicant,

Quaque trahant superis sedibus arte Iovem,

325 Scire nefas homini. Nobis concessa canentur,

Quaeque pio dici vatis ab ore licet.

Elicunt caelo te, Iuppiter. unde minores

Nunc quoque te celebrant, Eliciumque vocant.

Constat Aventinae tremuisse cacumina silvae,

330 Terraque subsedit pondere pressa Iovis.

Corda micant regis, totoque e pectore sanguis

Fugit, et hirsutae deriguere comae.

Ut rediit aninus, 'Da certa piamina' dixit

Fulminis, altorum rexque paterque deum,

335 Si tua contigimus manibus donaria puris:

Hoc quoque, quod petitur, si pia lingua rogat.'

Annuit oranti. sed verum ambage remota

Abdidit, et dubio terruit ore virum.

'Caede caput' dixit. cui rex 'Parebimus' inquit:

340 Caedenda est hortis eruta cepa meis.'

Addidit hic 'Hominis.' 'summos' ait ille 'capillos.'

Postulat hic animam. cui Numa 'piscis' ait.

Risit, et 'His' inquit 'facito mea tela procures,

O vir conloquio non abigende deum.

345 Sed tibi, protulerit cum totum crastinus orbem

Cynthius, imperii pignora certa dabo.'

Dixit, et ingenti tonitru super aethera motum

Fertur, adorantem destituitque Numam.

- Ille redit laetus, memoratque Quiritibus acta.
 350 Tarda venit dictis difficilisque fides.
 'At certe credemur,' ait 'si verba sequetur
 Exitus. En audi crastina, quisquis ades.
 Protulerit terris cum totum Cynthus orbem,
 Iuppiter imperii pignora certa dabit.'
 355 Discedunt dubii, promissaque tarda videntur,
 Dependetque fides a veniente die.
 Mollis erat tellus rorata mane pruina:
 Ante sui populus limina regis adest.
 Prodit, et in solio medius consedit acerno.
 360 Innumeri circa stantque silentque viri.
 Ortus erat summo tantummodo margine Phoebus:
 Sollicitae mentes speque metuque pavent.
 Constitit, atque caput niveo velatus amictu
 Iam bene dis notas sustulit ille manus,
 365 Atque ita 'Tempus adest promissi muneris' inquit.
 'Pollicitam dictis, Iuppiter, adde fidem.'
 Dum loquitur, totum iam sol emoverat orbem,
 Et gravis aethereo venit ab axe fragor.
 Ter tonuit sine nube deus, tria fulgura misit.
 370 Credite dicenti. mira, sed acta, loquor.
 A media caelum regione dehiscere coepit:
 Summisere oculos cum duce turba suo.
 Ecce levi scutum versatum leniter aura
 Decidit. a populo clamor ad astra venit.
 375 Tollit humo munus caesa prius ille iuvenca,
 Quae dederat nulli colla premenda iugo,
 Atque ancile vocat, quod ab omni parte recisum est,
 Quaque notes oculis, angulus omnis abest.
 Tum, memor imperii sortem consistere in illo,
 380 Consilium multae calliditatis init.
 Plura iubet fieri simili caelata figura,
 Error ut ante oculos insidiantis eat.
 Mamurius, morum abraene exactior artis,
 Difficile est, illud dicere, clausit opus.
 385 Cui Numa munificus 'Facti pete praemia' dixit.
 'Si mea nota fides inrita nulla petes.'

- iam dederat Saliis a saltu nomina dicta
 Armaque et ad certos verba canenda modos.
 Tum sic Mamurius: 'Merces mihi gloria detur,
 390 Nominaque extremo carmine nostra sonent.'
 Inde sacerdotes operi promissa vetusto
 Praemia persolvunt, Mamuriumque vocant.
 Nubere siqua voles, quamvis properabitis ambo,
 Differ. habent parvae commoda magna morae.
 395 Arma movent pugnas. pugna est aliena maritiis.
 Condita cum fuerint, aptius omen erit.
 His etiam coniunx apicati cincta Dialis
 Lucibus inplexas debet habere comas.

2. EF 3. FC 4. GC

- Tertia nox dimensa suos ubi moverit ignes,
 400 Conditus e geminis Piscibus alter erit.
 Nam duo sunt. austris hic est, aquilonibus ille
 Proximus. a vento nomen uterque tenet.

5. HC

- Cum croceis rorare genis Tithonia coniunx
 Coeperit et quintae tempora lucis aget,
 405 Sive est Arctophylax, sive est piger ille Bootes,
 Mergetur visus effugietque tuos.
 At non effugiet Vindemitor. Hoc quoque causam
 Unde trahat sidus, parva docere mora est.
 Ampelon intonsum satyro nymphaque creatum
 410 Fertur in Ismariis Bacchus amasse iugis.
 Tradidit huic vitem pendentem e frondibus ulmi.
 Quae nunc de pueri nomine nomen habet.
 Dum legit in ramo pictas temerarius uvas,
 Decidit. amissum Liber in astra tulit.

6. ANP HOC·DIE·CAESAR·PONTIF·MAXIM·FACT·EST

- 415 Sextus ubi oceano clivosum scandit olympum
 Phoebus et alatis aethera carpit equis,
 Quisquis ades castaeque colis penetrاليا Vestae,
 Gratulare, Iliacis turaque pone focis.

- Caesaris innumeris, quo maluit ille mereri,
 420 Accessit titulis pontificalis honor.
 Ignibus aeternis aeterni numina praesunt
 Caesaris. imperii pignora iuncta vides.
 Di veteris Troiae, dignissima praeda ferenti,
 Qua gravis Aeneas tutus ab hoste fuit!
 425 Ortus ab Aenea tangit cognata sacerdos
 Numina. cognatum, Vesta, tuere caput.
 Quos sancta fovet ille manu, bene vivitis ignes.
 Vivite inextincti, flammaque duxque, precor.

7. B NON·F

- Una nota est Marti Nonis. sacrata quod illis
 430 Templâ putant lucos Vediovis ante duos.
 Romulus ut saxo lucum circumdedit alto,
 'Quilibet huc' inquit 'confuge, tutus eris.'
 O quam de tenui Romanus origine crevit:
 Turba vetus quam non invidiosa fuit!
 435 Ne tamen ignaro novitas tibi nominis obstet,
 Disce, quis iste deus, curve vocetur ita.
 Iuppiter est iuvenis. iuvenalis aspice voltus:
 Aspice deinde, manu fulmina nulla tenet.
 Fulmina post ausos caelum adfectare gigantas
 440 Sumpta Iovi. primo tempore inermis erat.
 Ignibus Ossa novis et Pelion altius Ossa
 Arsit et in solida fixus Olympus humo.
 Stat quoque capra simul. nymphae pavisserantur
 Cretides. infanti lac dedit illa Iovi.
 445 Nunc vocor ad nomen. Vegrandia farra colonae
 Quae male creverunt, vescaque parva vocant.
 Vis ea si verbi est, cur non ego Vediovis aedem
 Aedem non magni suspicer esse Iovis?
 Iamque, ubi caeruleum variabunt sidera caelum,
 450 Suspice: Gorgonei colla videbis equi.
 Creditur hic caesae gravida cervice Medusae
 Sanguine respersis prosiluisse iubis.
 Huic supra nubes et subter sidera lapso
 Caelum pro terra, pro pede pinna fuit.

- 455 Iamque indignanti nova frena receperat ore,
 Cum levis Aonias ungula fodit aquas.
 Nunc fruitur caelo, quod pinnis ante petebat,
 Et nitidus stellis quinque decemque micat.
 Protinus aspicias venienti nocte Coronam
 460 Gnosida. Theseo crimine facta dea est.
 Iam bene periuro mutarat coniuge Bacchum,
 Quae dedit ingrato filia legenda viro.
 Sorte tori gaudens 'Quid flebam rustica?' dixit:
 'Utiliter nobis perfidus ille fuit.'
 465 Interea Liber depexos crinibus Indos
 Vicit, et eoo dives ab orbe redit.
 Inter captivas facie praestante puellas
 Grata nimis Baccho filia regis erat.
 Flebat amans coniunx. spatiaquo litore curvo
 470 Edidit incultis talia verba comis:
 'En iterum, fluctus, similis audite querellas!
 En iterum lacrimas accipe, harena, meas!
 Dicebam, memini, "periure et perlide Theseu!"
 Ille abiit. eadem crimina Bacchus habet.
 475 Nunc quoque "nulla viro" clamabo "femina credat!"
 Nomine mutato causa relata mea est:
 O utinam mea sors, qua primum coeperat, isset,
 Iamque ego praesenti tempore nulla forem!
 Quid me desertis perituram, Liber, harenis
 480 Servabas? potui dedoluisse semel.
 Bacche levis, leviorque tuis, quae tempora cingunt,
 Frondebis, in lacrimas cognite Bacche meas,
 Ausus es ante oculos adducta pelice nostros
 Tam bene compositum sollicitare torum?
 485 Heu ubi pacta fides? ubi, quae iurare solebas?
 Me miseram, quotiens haec ego verba loquar?
 Thesea culpabas, fallacemque ipse vocabas:
 Iudicio peccas turpius ipse tuo.
 Ne sciat hoc quisquam, tacitisque doloribus urar,
 490 Ne totiens falli digna fuisse puter.
 Praecipue cupiam celari Thesea, ne te
 Consortem culpae gaudeat esse suae.

- Ut puto, praeposita est fuscae mihi candida pelex.
 Eveniat nostris hostibus ille color!
- 495 Quid tamen hoc refert? vitio tibi gratior ipso est.
 Quid facis? amplexus inquinat illa tuos.
 Bacche, fidem praesta, nec praefer amoribus ullam
 Coniugis. adsuevi semper amare virum.
 Ceperunt matrem formosi cornua tauri,
- 500 Me tua. et hic laedit, ille pudendus amor. —
 Ne noceat, quod amo. neque enim tibi, Bacche, nocebat
 Quod flammis nobis fassus es ipse tuas.
 Nec, quod nos uris, mirum facis. ortus in igne
 Diceris, et patria raptus ab igne manu.
- 505 Illa ego sum, cui tu solitus promittere caelum.
 Ei mihi, pro caelo qualia dona fero!
 Dixerat. audibat iamdudum verba querentis
 Liber, ut a tergo forte secutus erat.
 Occupat amplexu, lacrimasque per oscula siccant,
- 510 Et 'Pariter caeli summa petamus' ait.
 'Tu mihi iuncta toro mihi iuncta vocabula sumes:
 Nam tibi mutatae Libera nomen erit.
 Sintque tuae tecum faciam monimenta coronae,
 Volcanus Veneri quam dedit, illa tibi.'
- 515 Dicta facit, gemmasque novem transformat in ignes.
 Aurea per stellas nunc micat illa novem.

8. CF 9. DC 10. EC 11. FC
 12. GC 13. H EN 14. A EQ · N

- Sex ubi sustulerit, totidem demerserit orbes,
 Purpureum rapido qui vehit axe diem,
 Altera gramineo spectabis Equiria campo,
- 520 Quem Tiberis curvis in latus urget aquis.
 Qui tamen eiecta si forte tenebitur unda,
 Caelius accipiat pulverulentus equos.

15. B EID · N

- Idibus est Annae festum geniale Perennae,
 Haud procul a ripis, advena Thybri, tuis.
- 525 Plebs venit, ac virides passim disiecta per herbas

- Potat, et accumbit cum pare quisque sua.
 Sub Iove pars durat. pauci tentoria ponunt:
 Sunt quibus e ramis frondea facta casa est:
 Pars ubi pro rigidis calamos statuere columnis,
 530 Desuper extentas imposuere togas.
 Sole tamen vinoque calent, annosque precantur,
 Quot sumant cyathos, ad numerumque bibunt.
 Invenies illic, qui Nestoris ebibat annos,
 Quae sit per calices facta Sibylla suos.
 535 Illic et cantant, quicquid didicere theatris,
 Et iactant faciles ad sua verba manus:
 Et ducunt posito duras cratera choreas,
 Cultaque diffusis saltat amica comis.
 Cum redeunt, titubant et sunt spectacula volgi,
 540 Et fortunatos obvia turba vocat.
 Occurri nuper. visa est mihi digna relatu
 Pompa: senem potum pota trahebat anus.
 Quae tamen haec dea sit, quoniam rumoribus errat,
 Fabula proposito nulla tacenda meo.
 545 Arserat Aeneae Dido miserabilis igne,
 Arserat exstructis in sua fata rogis:
 Compositusque cinis, tumulique in marmore carmen
 Hoc breve, quod moriens ipsa reliquit, erat:
 PRAEBUIT • AENEAS • ET • CAUSAM • MORTIS • ET • ENSEM
 550 IPSA • SUA • DIDO • CONCIDIT • USA • MANU
 Protinus invadunt Numidae sine vindice regnum.
 Et potitur capta Maurus Iarba domo.
 Sequememor spretum, 'Thalamistamen' inquit 'Elissae
 En ego, quem toliens reppulit illa, fruor?'
 555 Diffugiunt Tyrii, quo quemque agit error. ut olim
 Amisso dubiae rege vagantur apes.
 Tertia nudandas acceperat area messes,
 Inque cavos ierant tertia musta lacus:
 Pellitur Anna domo, lacrimansque sororia linquit
 560 Moenia. germanae iusta dat ante suae.
 Mixta bibunt molles lacrimis unguenta favillae,
 Vertice libatas accipiuntque comas.
 Terque 'Vale!' dixit, cineres ter ad ora relatos

- Pressit. et est illis visa subesse soror.
565 Nanta ratem comitesque fugae pede labitur aequo,
Moenia respiciens, dulce sororis opus.
Fertilis est Melite sterili vicina Cosyrae
Insula, quam Libyci verberat unda freti.
Hanc petit, hospitio regis confisa vetusto.
570 Hospes opum dives rex ibi Battus erat.
Qui postquam didicit casus utriusque sororis,
'Haec' inquit 'tellus quantulacumque tua est.'
Et tamen hospitii servasset ad ultima munus!
Sed timuit magnas Pygmalionis opes.
575 Signa recensuerat bis sol sua. tertius ibat
Annus, et exilio terra paranda nova est.
Frater adest, belloque petit. rex arma perosus
'Nos sumus inbelles, tu fuge sospes!' ait.
Iussa fugit, ventoque ratem committit et undis.
580 Asperior quovis aequore frater erat.
Est prope piscosos lapidosi Crathidis amnes
Parvus ager: Cameren incola turba vocat.
Illuc cursus erat. nec longius afuit inde,
Quam quantum novies mittere funda potest.
585 Vela cadunt primo, et dubia librantur ab aura.
'Findite remigio' navita dixit 'aquas!'
Dumque parant torto subducere carbasa lino,
Percutitur rapido puppis adunca noto,
Inque patens aequor, frustra pugnante magistro,
590 Fertur, et ex oculis visa refugit humus.
Adsiliunt fluctus, imoque a gurgite pontus
Vertitur, et canas alveus haurit aquas.
Vincitur ars vento. nec iam moderator habenis
Utitur, aut votis his quoque poscit opem.
595 Iactatur tumidas exul Phoenissa per undas,
Umidaque opposita lumina veste tegit.
Tunc primum Dido felix est dicta sorori,
Et quaecumque aliquam corpore pressit humum.
Figitur ad Laurens ingenti flamine litus
600 Puppis, et expositis omnibus hausta perit.
Iam pius Aeneas regno nataque Latini

- Auctus erat, populos miscueratque duos.
 Litore dotali solo comitatus Achate
 Secretum nudo dum pede carpit iter,
 605 Aspicit errantem, nec credere sustinet Annam
 Esse. quid in Latios illa veniret agros?
 Dum secum Aeneas, 'Anna est!' exclamat Achates.
 Ad nomen voltus sustulit illa suos.
 Quo fugiat? quid agat? quos terrae quaerat hiatus?
 610 Ante oculos miserae fata sororis erant.
 Sensit, et adloquitur trepidam Cythereiūs heros:
 Flet tamen admonitu motus, Elissa, tui.
 'Anna, per hanc iuro, quam quondam audire solebas
 Tellurem fato prosperiore dari,
 615 Perque deos comites, hac nuper sede locatos,
 Saepe meas illos increpuisse moras.
 Nec timui de morte tamen. metus afuit iste.
 Ei mihi! credibili fortior illa fuit.
 Ne refer. aspexi non illo pectore digna
 620 Volnera, Tartareas ausus adire domos.
 At tu, seu ratio te nostris appulit oris,
 Sive deus, regni commoda carpe mei.
 Multa tibi memores, nil non debemus Elissae.
 Nomine grata tuo, grata sororis, eris.'
 625 Talia dicenti... neque enim spes altera restat...
 Credidit, errores exposuitque suos.
 Utque domum intravit Tyrios induta paratus,
 Incipit Aeneas... cetera turba silet...
 'Hanc tibi cur tradam, pia causa, Lavinia coniunx,
 630 Est mihi. consumpsi naufragus huius opes.
 Orta Tyro est, regnum Libyca possedit in ora:
 Quam precor ut carae more sororis ames.'
 Omnia promittit, falsumque Lavinia volnus
 Mente premit tacita, dissimulatque fremens.
 635 Donaue cum videat praeter sua lumina ferri
 Multa palam, mitti clam quoque multa putat.
 Non habet exactum, quid agat. furialiter odit,
 Et parat insidias, et cupit ulta mori.
 Nox erat. ante torum visa est adstare sororis

- 640 Squalenti Dido sanguinolenta coma
Et 'Fuge, ne dubita, maestum, fuge' dicere 'tectum.'
Sub verbum querulas inpulit aura fores.
Exilit, et velox humili super arva fenestra
Se iacit. audacem fecerat ipse timor.
- 645 Quaque metu rapitur, tunica velata recincta
Currit, ut auditis territa damna lupis.
Corniger hanc cupidis rapuisse Numicius undis
Creditur, et stagnis oculuisse suis.
Sidonis interea magno clamore per agros
- 650 Quaeritur. apparent signa notaeque pedum:
Ventum erat ad ripas. inerant vestigia ripis...
Sustinuit tacitas conscius amnis aquas...
Ipsa loqui visa est 'Placidi sum nympha Numici:
Amne perenne latens Anna Perenna vocor.'
- 655 Protinus erratis laeti vescuntur in agris,
Et celebrant largo remque diemque mero.
Sunt quibus haec Luna est, quia mensibus impleat
annum:
Pars Themis, Inachiam pars putat esse bovem.
Invenies, qui te nymphen Atlantida dicant,
- 660 Teque Iovi primos, Anna, dedisse cibos.
Haec quoque, quam referam, nostras pervenit ad aures
Fama. nec a veri dissidet illa fide.
Plebs vetus et nullis etiam tunc tuta tribunis
Fugit, et in Sacri vertice montis erat.
- 665 Iam quoque, quem secum tulerant, defecerat illos
Victus et humanis usibus apta ceres.
Orta suburbanis quaedam fuit Anna Bovillis,
Pauper, sed munda sedulitatis anus.
Illa, levi mitra canos redimita capillos,
- 670 Fingebat tremula rustica liba manu:
Atque ita per populum fumantia mane solebat
Dividere. haec populo copia grata fuit.
Pace domi facta signum posuere perenne,
Quod sibi defectis illa tulisset open.
- 675 Nunc mihi, cur cantent, superest, obscena puellae,
Dicere. nam coeunt, certa que probra canunt.

- Nuper erat dea facta. venit Gradivus ad Annam,
 Et cum seducta talia verba facit:
 'Mense meo coleris, iunxi mea tempora tecum:
 680 Pendet ab officio spes mihi magna tuo.
 Armifer armiferae correptus amore Minervae
 Uror, et hoc longo tempore vulnus alo.
 Effice, di studio similes coeamus in unum.
 Conveniunt partes haec tibi, comis anus.'
 685 Dixerat. Illa deum promisso ludit inani,
 Et stultam dubia spem trahit usque mora.
 Saepius instanti, 'Mandata peregrimus' inquit:
 'Evictas precibus vix dedit illa manus.'
 Gaudet amans, thalamosque parat. Deducitur illuc
 690 Anna tegens voltus, ut nova nupta, suos.
 Oscula sumpturus subito Mars aspicit Annam.
 Nunc pudor elusum, nunc subit ira deum.
 Ridet amatorem carae nova diva Minervae:
 Nec res hac Veneri gratior ulla fuit.
 695 Inde ioci veteres obscenaque dicta canuntur,
 Et iuvat hanc magno verba dedisse deo.
 Praeteriturus eram gladios in principe fixos,
 Cum sic a castis Vesta locuta focis:
 'Ne dubita meminisse! meus fuit ille sacerdos.
 700 Sacrilegae telis me petiere manus.
 Ipsa virum rapui, simulacraque nuda reliqui.
 Quae cecidit ferro, Caesaris umbra fuit.'
 Ille quidem caelo positus Iovis atria vidit,
 Et tenet in magno templa dicata foro.
 705 At quicumque nefas ausi, prohibente deorum
 Numine, polluerant pontificale caput,
 Morte iacent merita. Testes estote Philippi,
 Et quorum sparsis ossibus albet humus.
 Hoc opus, haec pietas, haec prima elementa fuerunt
 710 Caesaris, ulcisci iusta per arma patrem.

16. C F

Postera cum teneras aurora refecerit herbas,
 Scorpios a prima parte videndus erit.

17. D LIB. N

Tertia post Idus lux est celeberrima Baccho.

Bacche, fave vati, dum tua festa cano.

715 **Nec referam Semelen. ad quam nisi fulmina secum**

Iuppiter adferret, parvus inermis eras:

Nec, puer ut posses maturo tempore nasci,

Expletum patrio corpore matris opus.

Sithonas et Scythicos longum est narrare triumphos,

720 **Et domitas gentes, turifer Inde, tuas.**

Tu quoque Thebanæ mala præda tacebere matris,

Inque tuum furiis acte, Lycurge, genu.

Ecce libet subitos pisces Tyrrhenaque monstra

Dicere. sed non est carminis huius opus.

725 **Carminis huius opus causas expromere, quare**

Villis anus populos ad sua liba vocet.

Ante tuos ortus aræ sine honore fuerunt,

Liber, et in gelidis herba reperta focis.

Te memorant Gange totoque oriente subacto

730 **Primitias magno seposuisse Iovi.**

Cinnama tu primus captivæque tura dedisti,

Deque triumphato viscera tosta bove.

Nomine ab auctoris ducunt libamina nomen

Libæque, quod sacris pars datur inde focis.

735 **Liba deo fiunt, sucis quia dulcibus idem**

Gaudet, et a Baccho mella reperta ferunt.

Ibat harenoso satyris comitatus ab Hebro,..

Non habet ingratos fabula nostra iocos...

Iamque erat ad Rhodopen Pangæaque florida ventum.

740 **Aeriferæ comitum concrepuere manus.**

Ecce novæ coeunt volucres tinnitibus actæ,

Quosque movent sonitus æra, sequuntur apes.

Colligit errantes et in arbore claudit inani

Liber, et inventi præmia mellis habet.

745 **Ut satyri levisque senex tetigere saporem,**

Quærebant flavos per nemus omne favos.

Audit in exesa stridorem examinis ulmo,

Aspicit et ceras dissimulatque senex:

- Utque piger pandi tergo residebat aselli,
750 Applicat hunc ulmo corticibusque cavis.
 Constitit ipse super ramoso stipite nixus,
 Atque avide trunco condita mella petit.
 Milia crabronum coeunt, et vertice nudo
 Spicula defigunt, oraue sima notant.
755 Ille cadit praeceps, et calce feritur aselli,
 Inclamatque suos, auxiliumque rogat.
 Concurrunt satyri, turgentiaque ora parentis
 Rident. percusso claudicat ille genu.
 Ridet et ipse deus, limumque inducere monstrat.
760 Hic paret monitis, et linit ora luto.
 Melle pater fruitur. liboque infusa calenti
 lure repertori candida mella damus.
 Femina cur presset, non est rationis opertae.
 Femineos thyrsos concitat ille choros.
765 Cur anus hoc faciat, quaeris? vinosior aetas
 Haec erat, et gravidæ munera vitis amans.
 Cur hederæ cincta est? hederæ est gratissima Baccho.
 Hoc quoque cur ita sit, dicere nulla mora est.
 Nysiadas nymphas puerum quaerente noverca
770 Hanc frondem cunis opposuisse ferunt.
 Restat, ut inveniam, quare toga libera detur
 Lucifero pueris, candide Bacche, tuo.
 Sive quod ipse puer semper iuvenisque videris,
 Et media est aetas inter utrumque tibi:
775 Seu quia tu pater es, patres sua pignora, natos
 Commendant curæ numinibusque tuis:
 Sive, quod es Liber, vestis quoque libera per te
 Sumitur et vitæ liberioris iter:
 An quia, cum colerent prisci studiosius agros,
780 Et faceret patrio rure senator opus,
 Et caperet fascēs a curvo consul aratro,
 Nec crimen duras esset habere manus,
 Rusticus ad ludos populus veniebat in Urbem:
 Sed dis, non studiis ille dabatur honos.
785 Luce sua ludos uvæ commentor habebat,
 Quos cum taedifera nunc habet ille dea.

- Ergo ut tironem celebrare frequentia posset,
 Visa dies dandae non aliena togae.
 Mite caput, pater, huc placataque cornua vertas,
 790 Et des ingenio vela secunda meo!
 Itur ad Argeos... qui sint, sua pagina dicet...
 Hac, si commemini, praeteritaque die.
 Stella Lycaoniam vergit proclivis ad Arcton
 Miluus. haec illa nocte videnda venit.
 795 Quid dederit volucris, si vis cognoscere, caelum:
 Saturnus regnis a Iove pulsus erat:
 Concitat iratus validos Titanas in arma,
 Quaeque fuit fatis debita, temptat opem.
 Matre satus Terra, monstrum mirabile, taurus
 800 Parte sui serpens posteriore fuit.
 Hunc triplici muro lucis incluserat atris
 Parcarum monitu Styx violenta trium.
 Viscera qui tauri flammis adolenda dedisset,
 Sors erat, aeternos vincere posse deos.
 805 Immolat hunc Briareus facta ex adamante securi,
 Et iamiam flammis exta daturus erat.
 Iuppiter alitibus rapere imperat. Attulit illi
 Miluus, et meritis venit in astra suis.

18. EC 19. F Q VIN·N 20. GC 21. HC 22. AN

- Una dies media est, et fiunt sacra Minervae,
 810 Nomina quae iunctis quinque diebus habent.
 Sanguine prima vacat, nec fas concurrere ferro.
 Causa, quod est illa nata Minerva die.
 Altera tresque super rasa celebrantur harena.
 Ensibus exsertis bellica laeta dea est.
 815 Pallada nunc pueri teneraeque orate puellae.
 Qui bene placarit Pallada, doctus erit.
 Pallade placata lanam mollire puellae
 Discant et plenas exonerare colos.
 Illa etiam stantis radio percurrere telas
 820 Erudit, et rarum pectine denset opus.
 Hanc cole, qui laesis maculas de vestibus aufers:
 Hanc cole, velleribus quisquis aëna paras.

- Nec quisquam invita faciet bene vincula plantae
 Pallade, sit Tychio doctior ille licet.
- 825 Et licet antiquo manibus conlatus Epeo
 Sit prior, irata Pallade mancus erit.
 Vos quoque, Phoebea morbos qui pellitis arte,
 Munera de vestris pauca referte deae.
 Nec vos, turba fere censu fraudata, magistri, —
 830 Spernite. discipulos attrahit illa novos.
 Quique moves caelum, tabulamque coloribus uris,
 Quique facis docta mollia saxa manu.
 Mille dea est operum. certe dea carminis illa est.
 Si mereor, studiis adsit amica meis.
- 835 Caelius ex alto qua mons descendit in aequum,
 Hic ubi non plana est, sed prope plana via,
 Parva licet videas Captae delubra Minervae,
 Quae dea natali coepit habere suo.
 Nominis in dubio causa est. Capitule vocamus
- 840 Ingenium sollers. ingeniosa dea est.
 An quia de capitis fertur sine matre paterni
 Vertice cum clipeo prosiluisse suo?
 An quia perdomitis ad nos captiva Faliscis
 Venit? et hoc ipsum littera prisca docet.
- 845 An quod habet legem, capitis quae pendere poenas
 Ex illo iubeat furta reperta loco?
 A quacumque trahis ratione vocabula, Pallas,
 Pro ducibus nostris aegida semper habe!

23. B TVBIL. N

- Summa dies e quinque tubas lustrare canoras
- 850 Admonet, et forti sacrificare deae.
 Nunc potes ad solem sublato dicere vultu,
 'Hic here Phrixeae vellera pressit ovis.'
 Seminibus tostis sceleratae fraude novercae
 Sustulerat nullas ut solet, herba comas.
- 855 Mittitur ad tripodas, certa qui sorte reportet,
 Quam sterili terrae Delphicus edat opem.
 Hic quoque corruptus cum semine, nuntiat Helles
 Et iuvenis Phrixi funera sorte peti.

- Utque recusantem cives et tempus et Ino
 860 Compulerunt regem iussa nefanda pati,
 Et soror et Phrixus, velati tempora vittis,
 Stant simul ante aras, iunctaque fata gemunt.
 Aspicit hos, ut forte pependerat aethere, mater,
 Et ferit attonita pectora nuda manu:
 865 Inque draconigenam nimbis comitantibus urbem
 Desilit, et natos eripit inde suos.
 Utque fugam capiant, aries nitidissimus auro
 Traditur. ille vehit per freta longa duos.
 Dicitur infirma cornu tenuisse sinistra
 870 Femina, cum de se nomina fecit aquae.
 Paene simul periit, dum volt succurrere lapsae,
 Frater, et extentas porrigit usque manus.
 Flebat, ut amissa gemini consorte pericli,
 Caeruleo iunctam nescius esse deo.
 875 Litoribus tactis aries fit sidus. at huius
 Pervenit in Colchas aurea lana domos.

24. C Q · REX · C · F 25. DC 26. EC

Tres ubi Luciferos veniens praemiserit Eos,
 Tempora nocturnis aequa diurna feres.

27. F N HOC · DIE · CAESAR · ALEXAND · RECEPIT

28. GC 29. HC 30. AC (N)

- Inde quater pastor saturos ubi clausurit haedos,
 880 Canuerint herbae rore recente quater,
 Ianus adorandus, cumque hoc Concordia mitis
 Et Romana Salus araue Pacis erit.

31. CC

Luna regit mensis. huius quoque tempora mensis
 Finit Aventino Luna colenda iugo.

LIBER QUARTUS.

- 'Alma, fave,' dixi 'geminorum mater Amorum!'
 Ad vatem voltus rettulit illa suos.
 'Quid tibi' ait 'mecum? certe maiora canebas.
 Num vetus in molli pectore volnus habes?'
 5 'Scis, dea,' respondi 'de vulnere.' risit, et aether
 Protinus ex illa parte serenus erat.
 'Saucius, an sanus, numquid tua signa reliqui?
 Tu mihi propositum, tu mihi semper opus.
 Quae decuit, primis sine crimine lusimus annis:
 10 Nunc teritur nostris area maior equis.
 Tempora cum causis, annalibus eruta priscis,
 Lapsaque sub terras ortaue signa cano.
 Venimus ad quartum, quo tu celeberrima mense.
 Et vatem et mensem scis, Venus, esse tuos.'
 15 Mota Cytheriaca leviter mea tempora myrto
 Contigit et 'Coeptum perfice' dixit 'opus.'
 Sensimus, et causae subito patuere dierum.
 Dum licet et spirant flamina, navis eat.
 Si qua tamen pars te de fastis tangere debet,
 20 Caesar, in Aprili, quo tenearis, habes.
 Hic ad te magna descendit imagine mensis,
 Et fit adoptiva nobilitate tuus.
 Hoc pater Iliades, cum longum scriberet annum,
 Vidit, et auctores rettulit ipse suos.
 25 Utque fero Marti primam dedit ordine sortem,
 Quod sibi nascenti proxima causa fuit,
 Sic Venerem gradibus multis in gente repertam
 Alterius voluit mensis habere locum:
 Principiumque sui generis revolutaque quaerens
 30 Saecula, cognatos venit adusque deos.
 Dardanon Electra nesciret Atlantide natum
 Scilicet, Electran concubuisse Iovi?
 Huius Erichthonius: Tros est generatus ab illo:
 Assaracon creat hic, Assaracusque Capyn.
 35 Proximus Anchises, cum quo commune parentis

- Non dedignata est nomen habere Venus.
Hinc satus Aeneas, pietas spectata per ignes,
Sacra, patremque humeris, altera sacra, tulit.
Venimus ad felix aliquando nomen Iuli,
40 Unde domus Teucros Iulia tangit avos.
Postumus hinc. qui quod silvis fuit ortus in altis,
Silvius in Latia gente vocatus erat.
Isque, Latine, tibi pater est. subit Alba Latinum:
Proximus est titulis Epitos, Alba, tuis.
45 Ille dedit Capyi recidiva vocabula Troiae
Ebutus est idem, Calpete, factus avus.
Cumque patris regnum post hunc Tiberinus haberet,
Dicitur in Tuscae gurgite mersus aquae.
Iam tamen Agrippan natum Remulumque nepotem
50 Viderat. in Remulum fulmina missa ferunt.
Venit Aventinus post hos, locus unde vocatur,
Mons quoque. post illum tradita regna Procae.
Quem sequitur duri Numitor germanus Amuli.
Ilia cum Lauso de Numitore sati.
55 Ense cadit patruo Lausus. placet Ilia Marti,
Teque parit, gemino iuncte Quirine Remo.
Ille suos semper Venerem Martemque parentes
Dixit, et emeruit vocis habere fidem.
Neve secuturi possent nescire nepotes,
60 Tempora dis generis continuata dedit.
Sed Veneris mensem Graio sermone notatum
Auguror. a spumis est dea dicta maris.
Nec tibi sit mirum Graeco rem nomine dici:
Itala nam tellus Graecia maior erat.
65 Venerat Euander plena cum classe suorum:
Venerat Alcides, Graius uterque genus.
Hospes Aventinis armentum pavit in herbis
Claviger, et tanto est Albula pota deo.
Dux quoque Neritius. testes Laestrygones extant
70 Et quod adhuc Circes nomina litus habet.
Et iam Telegoni, iam moenia Tiburis udi
Stabant, Argolicae quod posuere manus.
Venerat Atridae fatis agitatus Halaesus,

- A quo se dictam terra Falisca putat.
 75 Adice Troianae suasorem Antenora pacis,
 Et generum Oeniden, Apule Daune, tuum.
 Serus ab Iliacis et post Antenora flammis
 Attulit Aeneas in loca nostra deos.
 Huius erat Solymus Phrygia comes unus ab Ida,
 80 A quo Sulmonis moenia nomen habent:
 Sulmonis gelidi, patriae, Germanice, nostrae.
 Me miserum, Scythico quam procul illa solo est!
 Ergo age, tam longas sed supprime, Musa, querellas!
 Non tibi sunt maesta sacra canenda lyra! •
 85 Quo non Livor abit? sunt qui tibi mensis honorem
 Eripuisse velint invidiantque, Venus.
 Nam, quia ver aperit tunc omnia, densaque cedit
 Frigoris asperitas, foetaque terra patet,
 Aprilem memorant ab aperto tempore dictum:
 90 Quem Venus iniecta vindicat alma manu.
 Illa quidem totum dignissima temperat orbem:
 Illa tenet nullo regna minora deo,
 Iuraque dat caelo, terrae, natalibus undis,
 Perque suos initus continet omne genus.
 95 Illa deos omnes... longum est numerare... creavit:
 Illa satis causas arboribusque dedit:
 Illa rudes animos hominum contraxit in unum,
 Et docuit iungi cum pare quemque sua.
 Quid genus omne creat volucrum, nisi blanda voluptas?
 100 Nec coeant pecudes, si levis absit amor.
 Cum mare trux aries cornu decertat. at idem
 Frontem dilectae laedere parcit ovis.
 Deposita sequitur taurus feritate iuvencam,
 Quem toti saltus, quem nemus omne tremit.
 105 Vis eadem lato quodcumque sub aequore vivit,
 Servat, et innumeris piscibus implet aquas.
 Prima feros habitus homini detraxit. ab illa
 Venerunt cultus mundaque cura sui.
 Primus amans carmen vigilatum nocte negata
 110 Dicitur ad clausas concinuisse fores.
 Eloquiunque fuit duram exorare puellam:

- Proque sua causa quisque disertus erat.
 Mille per hanc artes motae, studioque placendi
 Quae latuere prius, multa reperta ferunt.
 115 Hanc quisquam titulo mensis spoliare secundi
 Audeat? a nobis sit furor iste procul.
 Quid, quod ubique potens templisque frequentibus aucta,
 Urbe tamen nostra ius dea maius habet.
 Pro Troia, Romane, tua Venus arma ferebat,
 120 Cum gemuit teneram cuspide laesa manum:
 Caelestesque duas Troiano iudice vicit.
 A! nolim victas hoc meminisse deas:
 Assaracique nurus dicta est, ut scilicet olim
 Magnus Iuleos Caesar haberet avos.
 125 Nec Veneri tempus, quam ver, erat aptius ullum.
 Vere nitent terrae, vere remissus ager.
 Nunc herbae rupta tellure cacumina tollunt:
 Nunc tumido gemmas cortice palmes agit.
 Et formosa Venus formoso tempore digna est,
 130 Utque solet, Marti continuata suo.
 Vere monet curvas materna per aequora puppes
 Ire, nec hibernas iam timuisse minas.

1. CK·A [PRIL·NP]

- Rite deam Latiae colitis matresque nurusque,
 Et vos, quis vittae longaue vestis abest.
 135 Aurea marmoreo redimicula solvite collo,
 Demite divitias. tota lavanda dea est.
 Aurea siccato redimicula reddite collo:
 Nunc alii flores, nunc nova danda rosa est.
 Vos quoque sub viridi myrto iubet ipsa lavari:
 140 Causaque, cur iubeat,.. discite!.. certa subest.
 Litore siccat rorantes nuda capillos:
 Viderunt satyri, turba proterva, deam.
 Sensit, et opposita texit sua corpora myrto.
 Tuta fuit facto, vosque referre iubet.
 145 Discite nunc, quare Fortunae tura Virili
 Detis eo, calida qui locus umet aqua.
 Accipit ille locus posito velamine cunctas,

- Et vitium nudi corporis omne videt.
 Ut tegat hoc, celetque viros, Fortuna Virilis
 150 Praestat, et hoc parvo ture rogata facit.
 Nec pigeat tritum niveo cum lacte papaver
 Sumere et expressis mella liquata favis.
 Cum primum cupido Venus et deducta marito.
 Hoc bibit. ex illo tempore nupta fuit.
 155 Supplicibus verbis illam placate. sub illa
 Et forma et mores et bona fama manet.
 Roma pudicitia proavorum tempore lapsa est:
 Cymaeam, veteres, consuluistis anum.
 Templam iubet fieri Veneri. quibus ordine factis
 160 Inde Venus verso nomina corde tenet.
 Semper ad Aeneadas placido, pulcherrima, voltu
 Respice, totque tuas, diva, tuere nurus.
 Dum loquor, elatae metuendus acumine caudae
 Scorprios in viridis praecipitatur aquas.

2. D [F]

- 165 Nox ubi transierit, caelumque rubescere primo
 Coeperit, et tactae rore querentur aves,
 Semiustamque facem vigilata nocte viator
 Ponet, et ad solitum rusticus ibit opus:
 Pleiades incipient humeros relevare paternos,
 170 Quae septem dici, sex tamen esse solent:
 Seu quod in amplexum sex hinc venere deorum,...
 Nam Steropen Marti concubuisse ferunt,
 Neptuno Aleyonen et te, formosa Celaeno:
 Maian et Electran Taygetenque Iovi:
 175 Septima mortali Merope tibi, Sisyphe, nupsit:
 Paenitet, et facti sola pudore latet...
 Sive quod Electra Troiae spectare ruinas
 Non tulit, ante oculos opposuitque manum.

3. EC 4. FC LVDI · MATR · MAG

- Ter sine perpetuo caelum versetur in axe.
 180 Ter iungat Titan terque resolvat equos,
 Protinus inflexo Berecynthia tibia cornu
 OVID. III. 18

- Flabit, et Idaeae festa parentis erunt.
 Ibunt semimares et inania tympana tudent,
 Aeraque tinnitus aere repulsa dabunt.
 185 Ipsa sedens molli comitum cervice feretur
 Urbis per medias exululata vias.
 Scaena sonat, ludique vocant. spectate, Quirites,
 Et fora Marte suo litigiosa vacent.
 Quaerere multa libet, sed me sonus aeris acuti
 190 Terret et horrendo lotos adunca sono.
 'Da, dea, quem sciter.' doctas Cybeleia neptes
 Vidit, et has curae iussit adesse meae.
 'Pandite, mandati memores, Heliconis alumnae,
 Gaudeat assiduo cur dea Magna sono.'
 195 Sic ego. sic Erato: ... mensis Cythereius illi
 Cessit, quod teneri nomen Amoris habet...
 'Reddita Saturno sors haec erat, "Optime regum,
 A nato sceptris exequere tuis."
 Ille suam metuens, ut quaeque erat edita, prolem
 200 Devorat, immersam visceribusque tenet.
 Saepe Rhea quæsta est, totiens foecunda nec umquam
 Mater, et indoluit fertilitate sua.
 Iuppiter ortus erat... pro magna teste vetustas
 Creditur. acceptam parce movere fidem...
 205 Veste latens saxum caelesti gutture sedit.
 Sic genitor fati decipiendus erat.
 Ardua iam dudum resonat tinnitibus Ide,
 Tutus ut infanti vagiat ore puer.
 Pars clipeos rudibus, galeas pars tundit inanes:
 210 Hoc Curetes habent, hoc Corybantes opus.
 Res latuit patrem. priscique imitamina facti,
 Aera deae comites raucaque terga movent.
 Cymbala pro galeis, pro scutis tympana pulsant:
 Tibia dat Phrygios, ut dedit ante, modos.'
 215 Desierat. coepi: 'Cur huic genus acre, leones
 Praebent insolitas ad iuga curva iubas?'
 Desieram. coepit: 'Feritas mollita per illam
 Creditur. id curru testificata suo est.'
 'At cur turifera caput est onerata corona?

- 220 An primis turres urbibus illa dedit?
 Annuit. 'Unde venit' dixi 'sua membra secandi
 Impetus?' ut tacui, Pieris orsa loqui:
 'Phryx puer in silvis, facie spectabilis, Attis
 Turrigeram casto vinxit amore deam.
- 225 Hunc sibi servari voluit, sua templa tueri,
 Et dixit "Semper fac puer esse velis."
 Ille fidem iussis dedit, et "Si mentiar," inquit
 "Ultima, qua fallam, sit venus illa mihi."
 Fallit, et in nympha Sagaritide desinit esse,
- 230 Quod fuit. Hinc poenas exigit ira deae.
 Naida vulneribus succidit in arbore factis.
 Illa perit. fatum naidos arbor erat.
 Hic furit, et credens thalami procumbere tectum
 Effugit, et cursu Dindyma summa petit.
- 235 Et modo "Tolle faces!," "Remove" modo "verbera!"
 clamat.
- Saepe Meletinas iurat adesse deas.
 Ille etiam saxo corpus laniavit acuto,
 Longaque in immundo pulvere tracta coma est.
 Voxque fuit "Merui! meritas do sanguine poenas.
- 240 A! pereant partes, quae nocuere mihi!"
 "A! pereant" dicebat adhuc, onus inguinis aufert,
 Nullaque sunt subito signa relictia viri.
 Venit in exemplum furor hic, mollesque ministri
 Caedunt iactatis vilia membra comis.'
- 245 Talibus Aoniae facunda voce Camenae
 Reddita quaesiti causa furoris erat.
 'Hoc quoque, dux operis, moneas, precor, unde petita
 Venerit. an nostra semper in Urbe fuit?'
 'Dindymon et Cybelen et amoenam fontibus Iden
- 250 Semper et Iliacas Mater amavit opes.
 Cum Troiam Aeneas Italos portaret in agros,
 Est dea sacriferas paene secuta rates.
 Sed nondum fatis Latio sua numina posci
 Senserat, adsuetis substiteratque locis.
- 255 Post, ut Roma potens opibus iam saecula quinque
 Vidit, et edomito sustulit orbe caput,

- Carminis Euboici fatalia verba sacerdos
Inspicit. inspectum tale fuisse ferunt:
"Mater abest: Matrem iubeo, Romane, requiras.
260 Cum veniet, casta est accipienda manu."
Obscurae sortis patres ambagibus errant,
Qua eve parens absit, quove petenda loco.
Consultitur Paean, "Divum" que "arcessite Matrem"
Inquit. "in Idaeo est invenienda iugo."
265 Mittuntur proceres. Phrygiae tunc sceptrum tenebat
Attalus: Ausoniis rem negat ille viris.
Mira canam. longo tremuit cum murmure tellus,
Et sic est adytis diva locuta suis:
"Ipsa peti volui. ne sit mora. mitte volentem.
270 Dignus Roma locus, quo deus omnis eat."
Ille soni terrore pavens "Proficiscere," dixit
"Nostra eris. in Phrygios Roma refertur avos."
Protinus innumerae cadunt pineta secures
Illa, quibus fugiens Phryx pius usus erat.
275 Mille manus coeunt, et picta coloribus ustis
Caelestum Matrem concava puppis habet.
Illa sui per aquas fertur tutissima nati,
Longaque Phrixiae stagna sororis adit:
Rhoeumque rapax, Sigeaque litora transit,
280 Et Tenedon, veteres Ectionis opes.
Cyclades excipiunt, Lesbo post terga relictas,
Quaque Carysteis frangitur unda vadis.
Transit et Icarium, lapsas ubi perdidit alas
Icarus, et vastae nomina fecit aquae.
285 Tum laeva Creten, dextra Pelopeïdas undas
Deserit, et Veneris sacra Cythera petit.
Hinc mare Trinacrium, candens ubi tingere ferrum
Brontes et Steropes Aemonidesque solent:
Aequoraque Afra legit, Sardoque regna sinistris
290 Respicit a remis, Ausoniamque tenet.
Ostia contigerat, qua se Tiberinus in altum
Dividit et campo liberiore natat.
Omnis eques mixtaque gravis cum plebe senatus
Obvius ad Tusci fluminis ora venit.

- 295 **Procedunt pariter matres nataeque nurusque**
 Quaeque colunt sanctos virginitate focos.
 Sedula fune viri contento bracchia lassant.
 Vix subit adversas hospita navis aquas.
 Sicca diu fuerat tellus. sitis usserat herbas:
 300 **Sedit limoso pressa carina vado.**
 Quisquis adest operi, plus quam pro parte laborat,
 Adiuvat et fortis voce sonante manus.
 Illa velut medio stabilis sedet insula ponto.
 Attoniti monstro stantque paventque viri.
 305 **Claudia Quinta genus Clauso referebat ab alto,**
 Nec facies impar nobilitate fuit:
 Casta quidem, sed non et credita. rumor iniquus
 Laeserat, et falsi criminis acta rea est.
 Cultus et ornatis varie prodisse capillis
 310 **Obfuit, ad rigidos promptaque lingua senex**
 Conscia mens recti famae mendacia risit:
 Sed nos in vitium credula turba sumus.
 Haec ubi castarum processit ab agmine matrum,
 Et manibus puram fluminis hausit aquam,
 315 **Ter caput inrorat, ter tollit in aethera palmas,...**
 Quicumque aspiciunt, mente carere putant...
 Summissoque genu voltus in imagine divae
 Figit, et hos edit erine iacente sonos:
 “Supplicis, alma, tuae, genitrix foecunda deorum,
 320 **Accipe sub certa condicione preces.**
 Casta negor. Si tu damnas, meruisse fatebor:
 Morte luam poenas iudice victa dea.
 Sed, si crimen abest, tu nostrae pignora vitae
 Re dabis, et castas casta sequere manus.”
 325 **Dixit, et exiguo funem conamine traxit.**
 Mira, sed et scaena testificata loquar:
 Mota dea est, sequiturque ducem, landatque sequendo.
 Index lactitiae fertur in astra sonus.
 Fluminis ad flexum veniunt,.. Tiberina priores
 330 **Atria dixerunt.. unde sinister abit.**
 Nox aderat. querno religant a stipite funem,
 Dantque levi somno corpora functa cibo.

- Lux aderat. querno solvunt a stîpîte funem:
Ante tamen posito tura dedere foco.
- 335 Ante coronatam puppem sine labe iuvencam
Mactarunt, operum coniugiiqûe rudem.
Est locus, in Tiberim qua lubricus influit Almc
Et nomen magno perdit ab anne minor.
Illic purpurea canus cum veste sacerdos
- 340 Almonis dominam sacraque lavit aquis.
Exululant comites, furiosaque tibia flatur,
Et feriunt molles taurea terga manus.
Claudia praecedît laeto celeberrima voltu,
Credita vix tandem teste pudica dea.
- 345 Ipsa sedens plaustro porta est invecta Capena:
Sparguntur iunctae flore recente boves.
Nasica accepit. templi non perstitit auctor.
Augustus nunc est. ante Metellus erat.
Substitit hic Erato. mora fit, si cetera quaeram.
- 350 'Dic' inquam 'parva cur stipe quaerat opes?'
'Contulit aes populus, de quo delubra Metellus
Fecit' ait. 'dandae mos stipis inde manet.'
Cur vicibus factis ineant convivia, quaero,
Tunc magis, indietas concelebrentque dapes.
- 355 'Quod bene mutarit sedem Berecynthia,' dixit
'Captant mutatis sedibus omen idem.'
Institeram, quare primi Megalensia ludi
Urbe forent nostra. cum dea... sensit enim...
'Illa deos' inquit 'peperit. cessere parenti,
- 360 Principiumque dati Mater honoris habet.'
'Cur igitur Gallos, qui se excidere, vocamus,
Cum tanto Phrygia Gallica distet humus?'
'Inter' ait 'viridem Cybelen altasque Celaenas
Amnis it insana, nomine Gallus, aqua.
- 365 Qui bibit inde, furit. procul hinc discedite, quis est
Cura bonae mentis. qui bibit inde, furit.'
'Non pudet herbosum' dixi 'posuisse moretum
In dominae mensis. an sua causa subest?'
'Lacte mero veteres usi memorantur et herbis,
- 370 Sponte sua siquas terra forebat' ait.

**‘Candidus elisae miscetur caseus herbae,
Cognoscat priscos ut dea prisca cibos.’**

5. G NON LVDI

Postera cum caelo motis Pallantias astris
Fulserit, et niveos Luna levarit equos,
375 Qui dicet ‘Quondam sacrata est colle Quirini
Hac Fortuna die Publica,’ verus erit.

6. H Æ LVDI 7. AN LVDI 8. BN LVDI 9. CN LVDI

Tertia lux... memini... ludis erat, ac mihi quidam
Spectanti senior continuusque loco
‘Haec’ ait ‘illa dies, Libycis qua Caesar in oris
380 Perfida magnanimi contudit arma Iubae.
Dux mihi Caesar erat, sub quo meruisse tribunus
Glorior. officio praefuit ille meo.
Hanc ego militia sedem, tu pace parasti,
Inter bis quinos usus honore Viros.’
385 Plura locuturi subito seducimur imbre.
Pendula caelestis Libra movebat aquas.
Ante tamen, quam summa dies spectacula sistat,
Ensiger Orion aequore mersus erit.

10. DN LVD · IN · CIR

Proxima victricem cum Romam inspexerit Eos,
390 Et dederit Phoebo stella fugata locum,
Circus erit pompa celebr numeroque deorum,
Primaque ventosis palma petetur equis.

11. EN 12. FN LVDI · CERERI

Hinc Cereris ludi. non est opus indice causa:
Sponte deae munus promeritumque patet.
395 Messis erat primis virides mortalibus herbae,
Quas tellus nullo sollicitante dabat.
Et modo carpebant vivaci cespite gramen,
Nunc epulae tenera fronde cacumen erant.
Postmodo glans nata est. bene erat iam glande reperta,
400 Duraque magnificas quercus habebat opes.

- Prima Ceres homine ad meliora alimenta **vocato**
Mutavit glandes utiliore cibo.
Illa iugo tauros collum praeberere coegit:
Tunc primum soles eruta vidit humus.
405 Aes erat in pretio. chalybeia massa latebat.
Eheu! perpetuo debuit illa tegi.
Pace Ceres laeta est. et vos orate, coloni,
Perpetuam pacem pacificumque ducem.
Farra deae micaeque licet salientis honorem
410 Delis, et in veteres turea grana focos.
Et, si tura aberunt, unctas accendite taedas.
Parva bonae Cereri, sint modo casta, placent.
A bove succincti cultros removete ministri.
Bos aret. ignavam sacrificate suem.
415 Apta iugo cervix non est ferienda securi:
Vivat, et in dura saepe laboret humo.
Exigit ipse locus, raptus ut virginis edam.
Plura recognosces. pauca docendus eris.
Terra tribus scopulis vastum procurrit in aequor
420 Trinacris, a positu nomen adepta loci:
Grata domus Cereri. multas ea possidet urbes,
In quibus est culto fertilis Henna solo.
Frigida caelestium matres Arethusa vocarat:
Venerat ad sacras et dea flava dapes.
425 Filia, consuetis ut erat comitata puellis,
Errabat nudo per sua prata pede.
Valle sub umbrosa locus est aspergine multa
Uvidus ex alto desilientis aquae.
Tot fuerant illic, quot habet natura, colores,
430 Pictaque dissimili flore nitebat humus.
Quam simul aspexit, 'Comites, accedite!' dixit
'Et mecum plenos flore referte sinus!'
Praeda puellares animos prolecat inanis,
Et non sentitur sedulitate labor.
435 Haec implet lento calathos e vimine nexos,
Haec gremium, laxos degravat illa sinus.
Illa legit calthas. huic sunt violaria curae:
Illa papaverae subsecat ungue comas:

- Has, Hyacinthe, tenes. illas, amarante, moraris:
 440 Pars thyma, pars casiam, pars meliloton amant.
 Plurima lecta rosa est. sunt et sine nomine flores.
 Ipsa crocos tenues liliaque alba legit.
 Carpendi studio paulatim longius itur,
 Et dominam casu nulla secuta comes.
- 445 Hanc videt et visam patruus velociter aufert,
 Regnaque caeruleis in sua portat equis.
 Illa quidem clamabat 'Io, carissima mater,
 Auferor!' ipsa suos abscideratque sinus.
 Panditur interea Diti via. namque diurnum
 450 Lumen inadsueti vix patiuntur equi.
 At chorus aequalis, cumulatae flore ministræ,
 'Persephone,' clamant 'ad tua dona veni!'
 Ut clamata silet, montes ululatibus implent,
 Et feriunt maestae pectora nuda manus.
- 455 Attonita est plangore Ceres,... modo venerat Hennam...
 Nec mora, 'Me miseram! filia,' dixit 'ubi est?'
 Mentis inops rapitur, quales audire solemus
 Threïcias fuis maenadas ire comis.
 Ut vitulo mugit sua mater ab ubere raptò,
 460 Et quaerit foetus per nemus omne suos:
 Sic dea. nec retinet gemitus, et concita cursu
 Fertur, et e campis incipit, Henna, tuis.
 Inde puellaris nacta est vestigia plantæ,
 Et pressam noto pondere vidit humum.
- 465 Forsitan illa dies erroris summa fuisset,
 Si non turbassent signa reperta sues.
 Iamque Leontinos Amenanaque flumina cursu
 Praeterit et ripas, herbifer Aci, tuas:
 Praeterit et Cyanen et fontes lenis Anapi
 470 Et te, verticibus non adeunde Gela.
 Liquerat Ortygien Megareaque Pantagienque,
 Quaque Symaetheas accipit aequor aquas,
 Antraque Cyclopum positis exusta caminis,
 Quique locus curvae nomina falceis habet:
 475 Himeraque et Didymen Acragantaque Tauromenenque,
 Sacrarumque Mylan pascua laeta boum.

- Hinc Camerinan adit Thapsonque et Heloria Tempe,
Quaque patet zephyro semper apertus Eryx.
Iamque Peloriaden Lilybaeaeque, iamque Pachynon
480 Lustrarat, terrae cornua trina suae.
Quacumque ingreditur, miseris loca cuncta querellis
Implet, ut amissum cum gemit ales Ilyn.
Perque vices modo 'Persephone,' modo 'Filia!' clamat,
Clamat, et alternis nomen utrumque ciet.
485 Sed neque Persephone Cererem, nec filia matrem
Audit, et alternis nomen utrumque perit.
Unaque, pastorem vidisset an arva colentem,
Vox erat 'Hac gressus ecqua puella tulit?'
Iam color unus inest rebus, tenebrisque teguntur
490 Omnia. iam vigiles conticuere canes.
Alta iacet vasti super ora Typhoëos Aetne,
Cuius anhelatis ignibus ardet humus.
Illic accendit geminas pro lampade pinus...
Hinc Cereris sacris nunc quoque taeda datur...
495 Est specus exesi structura pumicis asper,
Non homini regio, non adeunda ferae:
Quo simul ac venit, frenatos curribus angues
Iungit, et aequoreas sicca pererrat aquas.
Effugit et Syrtes et te, Zancleaea Charybdis,
500 Et vos, Nisaei, naufraga monstra, canes,
Hadriacumque patens late, bimaremque Corinthon.
Sic venit ad portus, Attica terra, tuos.
Hic primum sedit gelido maestissima saxo.
Illud Cecropidae nunc quoque triste vocant.
505 Sub Iove duravit multis inmota diebus
Et lunae patiens et pluvialis aquae.
Fors sua cuique loco est. Quo nunc Cerialis Eleusin,
Dicitur hoc Celei rura fuisse senis.
Ille domum glandes excussaue mora rubetis
510 Portat, et arsuris arida ligna focis.
Filia parva duas redigebat rupe capellas,
Et tener in cunis filius aeger erat.
'Mater!' ait virgo... mota est dea nomine matris...
'Quid facis in solis inomitata locis?'

- Carmina mortali non referenda sono,
 Inque foco corpus pueri vivente favilla
 Obruit, humanum purget ut ignis onus.
- 555 Executitur somno stulte pia mater, et amens
 'Quid facis?' exclamat, membraque ab igne rapit.
 Cui dea 'Dum non es,' dixit 'scelerata fuisti:
 Inrita materno sunt mea dona metu.
 Iste quidem mortalis crit. sed primus arabit
- 560 Et seret et culta praeinia tollet humo.'
 Dixit, et egrediens nubem trahit, inque dracones
 Transit, et alifero tollitur axe Ceres.
 Sunion expositum Piraeaque tuta recessu
 Linqvit, et in dextrum quae iacet ora latus.
- 565 Hinc init Aegaeum, quo Cycladas aspicit omnes,
 Ioniumque rapax Icariumque legit:
 Perque urbes Asiae longum petit Hellespontum,
 Diversumque locis alta pererrat iter.
 Nam modo turilegos Arabas, modo despicit Indos,
- 570 Hinc Libys, hinc Meroë siccaque terra subest:
 Nunc adit Hesperios, Rhenum Rhodanumque Padumque
 Teque future parens, Thybri, potentis aquae.
 Quo feror? immensum est erratas dicere terras.
 Praeteritus Cereri nullus in orbe locus.
- 575 Errat et in caelo, liquidique immunia ponti
 Adloquitur gelido proxima signa polo.
 'Parrhasides stellae,.. namque omnia nosse potestis,
 Aequoreas nunquam cum subeatis aquas...
 Persephonen natam miserae monstrate parenti!'
- 580 Dixerat. Huic Helice talia verba refert:
 'Crimine nox vacua est. Solem de virgine rapta
 Consule, qui late facta diurna videt.
 Sol aditus 'Quam quaeris,' ait 'ne vana labores,
 Nupta Iovis fratri tertia regna tenet.'
- 585 Questa diu secum sic est adfata Tonantem,
 Maximaque in vultu signa dolentis erant.
 'Si memor es, de quo mihi sit Proserpina nata,
 Dimidium curae debet habere tuae.
 Orbe pererrato sola est iniuria facti

- 590 Cognita. commissi praemia raptor habet.
 At neque Persephone digna est praedone marito,
 Nec gener hoc nobis more parandus erat.
 Quid gravius victore Gye captiva tulissem,
 Quam nunc te caeli sceptrā tenente tuli?
 595 Verum impune ferat, nos haec patiemur inultae:
 Reddat, et emendet facta priora novis.
 Iuppiter hanc lenit, factumque excusat amore,
 'Nec gener est nobis ille pudendus' ait.
 'Non ego nobilior. posita est mihi regia caelo:
 600 Possidet alter aquas, alter inane chaos.
 Sed si forte tibi non est mutabile pectus,
 Statque semel iuncti rumpere vincla tori,
 Hoc quoque temptemus, siquidem ieiuna remansit.
 Si minus, inferni coniugis uxor erit.'
 605 Tartara iussus adit sumptis caducifer alis,
 Speque redit citius visaque certa refert.
 'Rapta tribus' dixit 'solvit ieiunia granis,
 Punica quae lento cortice poma tegunt.'
 Haud secus indoluit, quam si modo rapta fuisset,
 610 Maesta parens. longa vixque relecta mora est.
 Atque ita 'Nec nobis caelum est habitabile' dixit:
 'Taenaria recipi me quoque valle iube.'
 Et factura fuit. pactus nisi Iuppiter esset,
 Bis tribus ut caelo mensibus illa foret,
 615 Tum demum voltumque Ceres animumque recepit,
 Imposuitque suae spicea sarta comae:
 Largaque provenit cessatis messis in arvis,
 Et vix congestas area cepit opes.
 Alba decent Cererem. vestis Cerialibus albas
 620 Sumite. nunc pulli velleris usus abest.

13. G E I D · N P L V D I

Occupat Aprilis Idus cognomine Victor
 Iuppiter. hac illi sunt data templa die.
 Hac quoque, ni fallor, populo dignissima nostro
 Atria Libertas coepit habere sua.

14. HN LVDI

- 625 Luce secutura tutos pete, navita, portus:
 Ventus ab occasu grandine mixtus erit.
 Scilicet ut fuerit, tamen hac Mutinensia Caesar
 Grandine militia percussit arma sua.

15. A FORD · N LVDI

- Tertia post Veneris cum lux surrexerit Idus,
 630 Pontifices, forda sacra litate bove.
 Forda ferens bos est foecundaque, dicta ferendo:
 Hinc etiam foetus nomen habere putant.
 Nunc gravidum pecus est, gravidae nunc semine terrae.
 Telluri plenae victima plena datur.
 635 Pars cadit arce Iovis. ter denas curia vaccas
 Accipit, et largo sparsa cruore madet.
 Ast ubi visceribus vitulos rapuere ministri,
 Sectaque fumosis exta dedere focis,
 Igne cremat vitulos quae natu maxima Virgo,
 640 Luce Palis populos purget ut ille cinis.
 Rege Numa, fructu non respondente labori,
 Inrita decepti vota colentis erant.
 Nam modo siccus erat gelidis aquilonibus annus,
 Nunc ager assidua luxuriabat aqua.
 645 Saepe Ceres primis dominum fallebat in herbis,
 Et levis obsessio stabat avena solo,
 Et pecus ante diem partus edebat acerbos,
 Agnaque nascendo saepe necabat ovem.
 Silva vetus nullaue diu violata securi
 650 Stabat, Maenalio sacra relicta deo.
 Ille dabat tacitis animo responsa quieto
 Noctibus. Ille geminas rex Numa mactat oves.
 Prima cadit Fauno, leni cadit altera Somno:
 Sternitur in duro vellus utrumque solo.
 655 Bis caput intonsum fontana spargitur unda,
 Bis sua faginea tempora fronde premit.
 Usus abest veneris. nec fas animalia mensis
 Ponere. nec digitis anulus ullus inest.
 Veste rudi tectus supra nova vellera corpus

- 660 Ponit, adorato per sua verba deo.
 Interea placidam redimita papavere frontem
 Nox venit, et secum somnia nigra trahit.
 Faunus adest, oviumque premens pede vellera duro
 Edidit a dextro talia dicta toro:
 665 'Morte boum tibi, rex, Tellus placanda duarum:
 Det sacris animas una necata duas.'
 Excutitur terrore quies: Numa visa revolvit,
 Et secum ambages caecaque iussa refert.
 Expedit errantem nemori gratissima coniunx .
 670 Et dixit 'Gravidae posceris exta bovis.'
 Exta bovis gravidae dantur. felicior annus
 Provenit, et fructum terra pecusque ferunt.
 Hanc quondam Cytherea diem properantius ire
 Iussit, et admissos praecipitavit equos,
 675 Ut titulum imperii cum primum luce sequenti
 Augusto iuveni prospera bella darent.

16. BN LVDI 17. CN LVDI

Sed iam praeteritas quartus tibi Lucifer Idus
 Respicit. Hac Hyades Dorida nocte tenent.

18. DN LVDI 19. E CER · N LVD · IN · CIR

- Tertia post Hyadas cum lux erit orta remotas,
 680 Carcere partitos Circus habebit equos.
 Cur igitur missae vinetis ardentia taedis
 Terga ferant volpes, causa docenda mihi est.
 Frigida Carseolis, nec olivis apta ferendis
 Terra, sed ad segetes ingeniosus ager.
 685 Hac ego Pelignos, natalia rura, petebam,
 Parva, sed assiduis uvida semper aquis.
 Hospitis antiqui solitas intravimus aedes.
 Dempserat emeritis iam iuga Phoebus equis.
 Is mihi multa quidem, sed et haec narrare solebat,
 690 Unde meum praesens instrueretur opus:
 'Hoc' ait 'in campo'... campumque ostendit... 'habebat
 Rus breve cum duro parca colona viro.
 Ille suam peragebat humum, sive usus aratri,

- Seu curvae falcis, sive bidentis erat.
 695 Haec modo verrebat stantem tibicine villam,
 Nunc matris plumis ova fovenda dabat:
 Aut virides malvas, aut fungos colligit albos,
 Aut humilem grato calfacit igne focum.
 Et tamen assiduus exercet bracchia telis,
 700 Adversusque minas frigoris arma parat.
 Filius huius erat primo lascivus in aevo,
 Addideratque annos ad duo lustra duos.
 Is capit extremi volpem convalle salicti:
 Abstulerat multas illa cohortis aves.
 705 Captivam stipula fenoque involvit, et ignes
 Admoveret. urentes effugit illa manus.
 Qua fugit, incendit vestitos messibus agros:
 Damnosis vires ignibus aura dabat.
 Factum abiit, monumenta manent. namque icere
 captam
 710 Nunc quoque lex volpem Carseolana vetat.
 Utque luat poenas gens haec, Cerialibus ardet:
 Quoque modo segetes perdidit, ipsa perit.

20. FN

- Proxima cum veniet terras visura patentes
 Memnonis in roseis lutea mater equis,
 715 De duce lanigeri pecoris, qui prodidit Hellen,
 Sol abit. egresso victima maior adest.
 Vacca sit an taurus, non est cognoscere promptum
 Pars prior apparet, posteriora latent.
 Seu tamen est taurus, sive est hoc femina signum,
 720 Iunone invita munus amoris habet.

21. GPAR·N

- Nox abiit, oriturque aurora. Parilia poscor.
 Non poscor frustra, si favet alma Pales.
 Alma Pales, faveas pastoria sacra canenti,
 Prosequor officio si tua festa pio.
 725 Certe ego de vitulo cinerem stipulasque fabalis
 Saepe tuli plena, februa casta, manu.

- Certe ego transilui positas ter in ordine flammās,
 Udaque roratas laurea misit aquas.
 Mota dea est, operique favet. navalibus exi
 730 Puppis! habent ventos iam mea vela suos.
 I, pete virginea, populus, suffimen ab ara:
 Vesta dabit: Vestae munere purus eris.
 Sanguis equi suffimen erit, vitulique favilla,
 Tertia res durae culmen inane fabae.
 735 Pastor, oves saturas ad prima crepuscula lustra:
 Unda prius spargat, virgaque verrat humum
 Frondibus et fixis decorentur ovilia ramis,
 Et tegat ornatas longa corona fores.
 Caerulei fiant vivo de sulphure fumi,
 740 Tactaque fumanti sulphure balet ovis.
 Ure mares oleas, taedamque, herbasque Sabinas,
 Et crepet in mediis laurus adusta focis.
 Libaque de milio milii fiscella sequetur:
 Rustica praecipue est hoc dea laeta cibo.
 745 Adde dapes mulctramque suas. dapibusque resectis
 Silvicolam tepido lacte precare Palen.
 'Consule' dic 'pecori pariter pecorisque magistris:
 Effugiat stabulis noxa repulsa meis.
 Sive sacro pavi, sedive sub arbore sacra,
 750 Pabulaque e bustis inscia carpsit ovis:
 Si nemus intravi vetitum, nostrisve fugatae
 Sunt oculis nymphae, semicaperve deus:
 Si mea falx ramo lucum spoliavit opaco,
 Unde data est aegrae fiscina frondis ovi:
 755 Da veniam culpae. nec, dum degrandinat, obsit
 Agresti fano supposuisse pecus.
 Nec noceat turbasse lacus. ignoscite, nymphae,
 Mota quod obscuras ungula fecit aquas.
 Tu, dea, pro nobis fontes fontanaque placa
 760 Numina. tu sparsos per nemus omne deos.
 Nec dryadas, nec nos videamus labra Dianae,
 Nec Faunum, medio cum premit arva die.
 Pelle procul morbos. valeant hominesque gregesque,
 Et valeant vigiles, provida turba, canes.

- 765 Neve minus multos redigam, quam mane fuerunt
Neve gemam referens vellera rapta lupo.
Absit iniqua fames. herbae frondesque supersint,
Quaeque lavent artus, quaeque bibantur, aquae.
Ubera plena premam. referat mihi caseus aera,
- 770 Dentque viam liquido vimina rara sero.
Sitque salax aries, conceptaque semina coniunx
Reddat, et in stabulo multa sit agna meo.
Lanaque proveniat nullas laesura puellas,
Mollis et ad teneras quamlibet apta manus.
- 775 Quae precor, eveniant. et nos faciamus ad annum
Pastorum dominae grandia liba Pali.
His dea placanda est. haec tu conversus ad ortus
Dic quater, et vivo perlue rore manus.
Tum licet adposita, veluti cratere, camella
- 780 Lac niveum potes purpureamque sapani:
Moxque per ardentes stipulae crepitantis acervos
Traicias celeri strenua membra pede.
Expositus mos est. Moris mihi restat origo.
Turba facit dubium, coeptaque nostra tenet.
- 785 Omnia purgat edax ignis, vitiumque metallis
Excoquit. idcirco cum duce purgat ovis?
An, quia cunctarum contraria semina rerum
Sunt duo discordes, ignis et unda, dei,
Iunxerunt elementa patres, aptumque putarunt
- 790 Ignibus et sparsa tangere corpus aqua?
An, quod in his vitae causa est, haec perdidit exul,
His nova fit coniunx, haec duo magna putant?
Vix equidem credo. sunt qui Phaëthonta referri
Credant et nimias Deucalionis aquas.
- 795 Pars quoque, cum saxis pastores saxa feribant,
Scintillam subito prosiluisse ferunt:
Prima quidem periit, stipulis excepta secunda est.
Hoc argumentum flamma Parilis habet?
An magis hunc morem pietas Aeneia fecit,
- 800 Innocuum victo cui dedit ignis iter?
Num tamen est vero propius, cum condita Roma est,
Transferri iussos in nova tecta Lares

- Mutantesque domum tectis agrestibus ignem
 Et cessaturae supposuisse casae,
 805 Per flammās saluisse pecus, saluisse colonos?
 Quod fit natali nunc quoque, Roma, tuo.
 Ipse locus causas vati facit. Urbis origo
 Venit. ades factis, magne Quirine, tuis!
 Iam luerat poenas frater Numitoris, et omne
 810 Pastorum gemino sub duce volgus erat.
 Contrahere agrestes et moenia ponere utrique
 Convenit. ambigitur, moenia ponat uter.
 'Nil opus est' dixit 'certamine' Romulus 'ullo:
 Magna fides avium est. experiamur aves.'
 815 Res placet. alter adit nemorosi saxa Palati:
 Alter Aventinum mane cacumen init.
 Sex Remus, hic volucres bis sex videt ordine. pacto
 Statur, et arbitrium Romulus urbis habet.
 Aptā dies legitur, qua moenia signet aratro.
 820 Sacra Palis suberant. inde movetur opus.
 Fossa fit ad solidum. fruges iaciuntur in ima,
 Et de vicino terra petita solo.
 Fossa repletur humo, plenaeque imponitur ara,
 Et novus accenso fungitur igne focus.
 825 Inde premens stivam designat moenia sulco:
 Alba iugum niveo cum bove vacca tulit.
 Vox fuit haec regis: 'Condenti, Iuppiter, urbem
 Et genitor Mavors Vestaque mater, ades!
 Quosque pium est adhibere deos, advertite cuncti!
 830 Auspicibus vobis hoc mihi surgat opus.
 Longa sit huic aetas dominaeque potentia terrae,
 Sitque sub hac oriens occiduusque dies.'
 Ille precabatur. tonitru dedit omina laevo
 Iuppiter, et laevo fulmina missa polo.
 835 Augurio laeti iaciunt fundamina cives,
 Et novus exiguo tempore murus erat.
 Hoc Celer urget opus, quem Romulus ipse vocarat,
 'Sint'que, 'Celer, curae' dixerat 'ista tuae.
 Neve quis aut muros, aut factam vomere fossam
 840 Transeat, audentem talia dede neci.'

- Quod Remus ignorans humiles contemnere muros
 Coepit, et 'His populus' dicere 'tutus erit?'
 Nec mora, transiluit. rutro Celer occupat ausum.
 Ille premit duram sanguinolentus humum.
- 845 Haec ubi rex didicit, lacrimas introrsus obortas
 Devorat, et clausum pectore volnus habet.
 Flere palam non volt, exemplaque fortia servat.
 'Sic'que 'meos muros transeat hostis' ait.
 Dat tamen exequias. nec iam suspendere fletum
- 850 Sustinet, et pietas dissimulata patet.
 Osculaque adplicuit posito suprema feretro,
 Atque ait, 'Invito frater adempte, vale'
 Arsurosque artus unxit. fecere, quod ille,
 Faustulus et maestas Acca soluta comas.
- 855 Tum iuvenem nondum facti flevare Quirites.
 Ultima plorato subdita flamma rogo est.
 Urbs oritur... quis tunc hoc ulli credere posset?...
 Victorem terris impositura pedem.
 Cuncta regas, et sis magno sub Caesare semper:
- 860 Saepe etiam pluris nominis huius habe:
 Et quotiens steteris domito sublimis in orbe,
 Omnia sint humeris inferiora tuis.

22. H N 23. A VIN · N°

- Dicta Pales nobis. idem Vinalia dicam.
 Una tamen media est inter utramque dies.
- 865 Numina vulgares Veneris celebrate puellae!
 Multa professorum quaestibus apta Venus.
 Poscite ture dato formam populique favorem,
 Poscite blanditias dignaque verba ioco.
 Cumque sua dominae date grata sisymbria myrto
- 870 Tectaque composita iuncea vincla rosa.
 Templata frequentari Collinae proxima portae
 Nunc decet. a Siculo nomina colle tenent.
 Utque Syracusas Arethusidas abstulit armis
 Claudius, et bello te quoque cepit, Eryx,
- 875 Carmine vivacis Venus est translata Sibyllae,
 Inque suae stirpis maluit urbe coli.

- Cur igitur Veneris festum Vinalia dicant,
 Quaeritis, et quare sit Iovis ista dies?
 Turnus, an Aeneas Latiae gener esset Amatae,
 880 Bellum erat: Etruscas Turnus adoptat opes.
 Clarus erat, sumptisque ferox Mezentius armis,
 Et vel equo magnus, vel pede maior erat.
 Quem Rutuli Turnusque suis adsciscere temptat
 Partibus. haec contra dux ita Tuscus ait:
 885 'Stat mihi non parvo virtus mea. vulnera testor,
 Armaque, quae sparsi sanguine saepe meo.
 Qui petis auxilium, non grandia divide mecum
 Praemia, de lacubus proxima musta tuis.
 Nulla mora est operae. vestrum est dare, vincere
 nostrum.
 890 Quam velit Aeneas ista negata mihi?
 Adnuerant Rutuli. Mezentius induit arma,
 Induit Aeneas, adloquiturque Iovem:
 'Hostica Tyrrheno vota est vindemia regi:
 Iuppiter, e Latio palmite musta feres!'
 895 Vota valent meliora. cadit Mezentius ingens,
 Atque indignanti pectore plangit humum.
 Venerat Autumnus calcatis sordidus uvis:
 Redduntur merito debita vina Iovi.
 Dicta dies hinc est Vinalia. Iuppiter illam
 900 Vindicat, et festis gaudet inesse suis.

24. BC 25. C ROB. N

- Sex ubi, quae restant, luces Aprilis habebit,
 In medio cursu tempora veris erunt,
 Et frustra pecudem quaeres Athamantidos Helles,
 Signaque dant imbres, exoriturque Canis.
 905 Hac mihi Nomento Romam cum luce redirem,
 Obstitit in media candida turba via.
 Flamen in antiquae lucum Robiginis ibat,
 Exta canis flammis, exta daturus ovis.
 Protinus accessi, ritus ne nescius essem.
 910 Edidit haec Flamen verba, Quirine, tuus:
 'Aspera Robigo, parcas Cerialibus herbis,

- Et tremat in summa leve cacumen humo.
 Tu sata sideribus caeli nutrita secundi
 Crescere, dum fiant falcibus apta, sinas.
 915 Vis tua non levis est. quae tu frumenta notasti,
 Maestus in amissis illa colonus habet.
 Nec venti tantum cereri nocuere, nec imbres,
 Nec sic marmoreo pallet adusta gelu:
 Quantum, si culmos Titan incalfacit udos.
 920 Tunc locus est irac, diva timenda, tuae.
 Parce, precor, scabrasque manus a messibus aufer,
 Neve noce cultis. posse nocere sat est.
 Nec teneras segetes, sed durum amplectere ferrum,
 Quodque potest alios perdere, perde prior.
 925 Utilius gladios et tela nocentia carpes.
 Nil opus est illis. otia mundus agit.
 Sarcula nunc durusque bidens et vomer aduncus,
 Ruris opes, nitcant. iniquet arma situs.
 Conatusque aliquis vagina ducere ferrum,
 930 Adstrictum longa sentiat esse mora.
 At tu ne viola Cererem! semperque colonus
 Absenti possit solvere vota tibi.
 Dixerat. a dextra villis mantele solutis
 Cumque meri patera turis acerra fuit.
 935 Tura focis vinumque dedit, fibrasque bidentis,
 Turpiaque obscenae... vidimus... exta canis.
 Tum mihi 'Cur detur sacris nova victima, quaeris?'
 Quaesieram... 'causam percipe' flamen ait.
 'Est Canis, Icarium dicunt. quo sidere moto
 940 Tosta sitit tellus, praecipiturque seges.
 Pro cane sidereo canis hic imponitur arae,
 Et quare pereat, nil nisi nomen habet.'

26. DF 27. EC 28. F N LVD · FLOR

29. GC LVDI 30. HC LVDI

- Cum Phrygis Assaraci Tithonia fratre relicto
 Sustulit inmenso ter iubar orbe suum,
 945 Mille venit variis florum dea nexa coronis ·
 Scaena ioci morem liberioris habet.

Exit et in Maïas sacrum Florale Kalendas.

Tunc repetam. nunc me grandius urget opus.

Aufer Vesta diem! Cognati Vesta recepta est

950 Limine. sic iusti constituere patres.

Phoebus habet partem: Vestae pars altera cessit:

Quod superest illis, tertius ipse tenet.

State Palatinae laurus, praetextaque quercu

Stet domus. aeternos tres habet una deos.

LIBER QUINTUS.

Quaeritis, unde putem Maio data nomina mensi?

Non satis est liquido cognita causa mihi.

Ut stat, et incertus qua sit sibi, nescit, eundum,

Cum videt ex omni parte viator iter:

5 Sic, quia posse datur diversas reddere causas,

Qua ferar, ignoro, copiaque ipsa nocet.

Dicite, quae fontes Aganippidos Hippocrenes,

Grata Medusaei signa tenetis equi!

Dissensere deae. Quarum Polyhymnia coepit

10 Prima. silent aliae, dictaque mente notant.

Post chaos, ut primum data sunt tria corpora mundo,

Inque novas species omne recessit opus,

Pondere terra suo subsedit et aequora traxit:

At caelum levitas in loca summa tulit.

15 Sol quoque cum stellis nulla gravitate retentus

Et vos Lunares exiluistis equi.

Sed neque Terra diu Caelo, nec cetera Phoebō

Sidera cedebant. par erat omnis honos.

Saepe aliquis solio, quod tu, Saturne, tenebas,

20 Ausus de media plebe sedere deus.

Et latus Oceano quamvis deus advena iunxit,

Tethys extremo saepe recepta loco est:

Donec Honor placidoque decens Reverentia voltu

Corpora legitimis inposuere toris.

25 Hinc sata Maïestas, quae mundum temperat omnem:

Quaque die partu est edita, magna fuit

- Nec mora, consedit medio sublimis olympto
Aurea, purpureo conspicienda sinu.
Consedere simul Pudor et Metus. omne videres
30 Numen ad hanc cultus composuisse suos.
Protinus intravit mentes suspectus honorum:
Fit pretium dignis, nec sibi quisque placet.
Hic status in caelo multos permansit in annos,
Dum senior fatis excidit arce deus.
35 Terra feros partus, immania monstra, Gigantas
Edidit ausuros in Iovis ire domum.
Mille manus illis dedit et pro cruribus angues,
Atque ait, "In magnos arma movete deos."
Extruere hi montes ad sidera summa parabant,
40 Et magnum bello sollicitare Iovem.
Fulmina de caeli iaculatus Iuppiter arce
Vertit in auctores pondera vasta suos.
His bene Maiestas armis defensa deorum
Restat, et ex illo tempore culta manet.
45 Assidet inde Iovi: Iovis est fidissima custos,
Et praestat sine vi sceptrata timenda Iovi.
Venit et in terras. coluerunt Romulus illam
Et Numa. mox alii, tempore quisque suo.
Illa patres in honore pio matresque tuetur,
50 Illa comes pueris virginibusque venit.
Illa datos fascēs commendat eburque curule,
Illa coronatis alta triumphat equis.
Finierat voces Polyhymnia. dicta probarunt
Clioque et curvae scita Thalia lyrae.
55 Excipit Uranie. fecere silentia cunctae,
Et vox audiri nulla nisi illa potest.
'Magna fuit quondam capitis reverentia cani,
Inque suo pretio ruga senilis erat.
Martis opus invenes animosaeque bella gerebant,
60 Et pro dis aderant in statione suis.
Viribus illa minor nec habendis utilis armis
Consilio patriae saepe ferebat opem.
Nec nisi post annos patuit tunc curia seros,
Nomen et aetatis mite senatus erat.

- 5 Iura dabat populo senior. finitaque certis
 Legibus est aetas, unde petatur honor.
 Et medius iuvenum, non indignantibus ipsis,
 Ibat, et interior, si comes unus erat.
 Verba quis auderet coram sene digna rubore
 0 Dicere, censuram longa senecta dabat.
 Romulus hoc vidit selectaque pectora patres
 Dixit. ad hos urbis summa relata novae.
 Hinc sua maiores tribuisse vocabula Maio
 Tangor, et aetati consuluisse suae.
 5 Et Numitor dixisse potest "Da, Romule, mensem
 Hunc senibus", nec avum sustinuisse nepos.
 Nec leve propositi pignus successor honoris
 Iunius, a iuvenum nomine dictus, habet.
 Tunc sic, neglectos hedera redimita capillos,
 90 Prima sui coepit Calliopea chori:
 "Duxerat Oceanus quondam Titanida Tethyn,
 Qui terram liquidis, qua patet, ambit aquis.
 Hinc sata Pleione cum caelifero Atlante
 Iungitur, ut fama est, Pleiadasque parit.
 35 Quarum Maia suas forma superasse sorores
 Traditur, et summo concubuisse Iovi.
 Haec enixa iugo enpressiferae Cyllenes,
 Aethereum volucris qui pede carpit iter.
 Arcades hunc, Ladonque rapax et Maenalus ingens
 90 Rite colunt, luna credita terra prior.
 Exul ab Arcadia Latios Euander in agros
 Venerat, impositos attuleratque deos.
 Hic, ubi nunc Roma est, orbis caput, arbor et herbae
 Et paucae pecudes et casa rara fuit.
 95 Quo postquam ventum est, "Consistite!" praescia mater
 "Nam locus imperii rus erit istud" ait.
 Et matri et vati paret Nonacrius heros,
 Inque peregrina constitit hospes humo.
 Sâcraque multa quidem, sed Fauni prima bicornis
 100 Has docuit gentes alipedisque dei.
 Semicaper, coleris cinctutis, Faune, Lupereis,
 Cum lustrant celebres vellera secta vias.

- At tu materno donasti nomine mensem,
 Inventor curvae, furibus apte, fidis.
 105 Nec pietas haec prima tua est. septena putaris,
 Pleiādum numerum, fila dedisse Iyrae?
 Haec quoque desierat. laudata est voce sororum
 Quid faciam? turbae pars habet omnis idem.
 Gratia Pieridum nobis aequaliter assit,
 110 Nullaque laudetur plusve minusve mihi.

1. [A · K · MAI · NP LV DI]

- A Iove surgat opus. Prima mihi nocte videnda
 Stella est in cunas officiosa Iovis.
 Nascitur Oleniae signum pluviale Capellae:
 Illa dati caelum praemia lactis habet.
 115 Naïs Amalthea, Cretaea nobilis Ida,
 Dicitur in silvis occuluisse Iovem.
 Huic fuit haedorum mater formosa duorum,
 Inter Dictaeos conspicienda greges,
 Cornibus aeriis atque in sua terga recurvis,
 120 Ubere, quod nutrix posset habere Iovis.
 Lac dabat illa deo. sed fregit in arbore cornu,
 Truncaque dimidia parte decoris erat.
 Sustulit hoc nymphe, cinxitque recentibus herbis,
 Et plenum pomis ad Iovis ora tulit.
 125 Ille ubi res caeli tenuit, solioque paterno
 Sedit, et invicto nil Iove maius erat,
 Sidera nutricem, nutricis fertile cornu
 Fecit. quod dominae nunc quoque nomen habet.
 Praestitibus Maiæ Laribus videre Kalendæ
 130 Aram constitui parvaque signa deum.
 Voverat illa quidem Curius. sed longa vetustas
 Destruit, et saxo longa senecta nocet.
 Causa tamen positi fuerat cognominis illis,
 Quod praestant oculis omnia tuta suis.
 135 Stant quoque pro nobis, et praesunt moenibus Urbis,
 Et sunt praesentes auxiliumque ferunt.
 At canis ante pedes, saxo fabricatus eodem,
 Stabat. quae standi cum Lare causa fuit?

- Servat uterque domum. domino quoque fidus uterque :
 140 Compita grata deo, compita grata cani.
 Exagitant et Lar et turba Diania fures:
 Pervigilantque Lares, pervigilantque canes.
 Bina gemellorum quaerebam signa deorum,
 Viribus annosae facta caduca morae:
 145 Mille Lares Geniumque ducis, qui tradidit illos,
 Urbs habet, et vici numina trina colunt.
 Quo feror? Augustus mensis mihi carminis huius
 lus habet. Interea Diva canenda Bona est.
 Est moles nativa loco. res nomina fecit:
 150 Appellant Saxum. pars bona montis ea est.
 Huic Remus institerat frustra, quo tempore frater
 Prima Palatinae signa dedistis aves.
 Templâ Patres illic oculos exosa viriles
 Leniter acclini constituere iugo.
 155 Dedicat haec veteris Clausorum nominis heres,
 Virgineo nullum corpore passa virum.
 Livia restituit, ne non imitata maritum
 Esset et ex omni parte secuta virum.

2. [BF LVDI]

- Postera cum roseam pulsus Hyperionis astris
 160 In matutinis lampada tollit equis,
 Frigidus argestes summas mulcebit aristas.
 Candidaque a Calabris vela dabuntur aquis.
 At simul inducent obscura crepuscula noctem,
 Pars Hyadum toto de grege nulla latet.
 165 Ora micant Tauri septem radiantia flammis,
 Navita quas Hyadas Graius ab imbre vocat.
 Pars Bacchum nutrisse putat. pars credidit esse
 Tethyos has neptes Oceanique senis.
 Nondum stabat Atlas humeros oneratus olympo.
 170 Cum satus est forma conspiciendus Hyas.
 Hunc stirps Oceani maturis nixibus Aethra
 Edidit, et nymphas. sed prior ortus Hyas.
 Dum nova lanugo est, pavidos formidine cervos
 Terret, et est illi praeda benigna lepus.

- 175 At postquam virtus annis adolevit, in apros
Audet et hirsutas comminus ire feras.
Dumque petit latebras foetae catulosque leaenae,
Ipse fuit Libycae praeda cruenta ferae.
Mater Hyan, et Hyan maestae flevire sorores,
180 Cervicemque polo suppositurus Atlas.
Victus uterque parens tamen est pietate sororum:
Illa dedit caelum, nomina fecit Hyas.
‘Mater, ades, florum, ludis celebranda iocosis!
Distuleram partes mense priore tuas.
185 Incipis Aprili, transis in tempora Mai.
Alter te fugiens, cum venit, alter habet.
Cum tua sint cedantque tibi confinia mensum,
Convenit in laudes ille vel ille tuas.
Circus in hunc exit clamataque palma theatris:
190 Hoc quoque cum Circi munere carmen eat.
Ipsa doce, quae sis. hominum sententia fallax
Optima tu proprii nominis auctor eris.’
Sic ego. sic nostris respondit diva rogatis:
Dum loquitur, vernas efflat ab ore rosas.
195 ‘Chloris eram, quae Flora vocor. corrupta Latino
Nominis est nostri littera Graeca sono.
Chloris eram, nymphe campi felicitis, ubi audis
Rem fortunatis ante fuisse viris.
Quae fuerit mihi forma, grave est narrare modestae
200 Sed generum matri repperit illa deum.
Ver erat, errabam: Zephyrus conspexit, abibam.
Insequitur, fugio. fortior ille fuit.
Et dederat fratri Boreas ius omne rapinae,
Ausus Erechthea praemia ferre domo.
205 Vim tamen emendat dando mihi nomina nuptae,
Inque meo non est ulla querella toro.
Vere fruor semper. semper nitidissimus annus,
Arbor habet frondes, pabula semper humus.
Est mihi foecundus dotalibus hortus in agris:
210 Aura fovet, liquidae fonte rigatur aquae.
Hunc meus implevit generoso flore maritus,
Atque ait, “Arbitrium tu, dea, floris habet.”

- Saepe ego digestos volui numerare colores,
 Nec potui. numero copia maior erat.
- 215 Roscida cum primum foliis excussa pruina est,
 Et variae radiis intepuere comae,
 Conveniunt pictis incinctae vestibus Horae,
 Inque leves calathos munera nostra legunt.
 Protinus accedunt Charites, nectuntque coronas,
- 220 Sertaque caelestes implicitura comas.
 Prima per immensas sparsi nova semina gentes.
 Unius tellus ante coloris erat.
 Prima Therapnaeo feci de sanguine florem,
 Et manet in folio scripta querella suo.
- 225 Tu quoque nomen habes cultos, Narcisse, per hortos,
 Infelix, quod non alter et alter eras.
 Quid Crocon, aut Atlin referam, Cinyraque creatum.
 De quorum per me vulnere surgit honor?
 Mars quoque, si nescis, per nostras editus artes:
- 230 Iuppiter hoc ut adhuc nesciat, usque precor.
 Sancta Iovem Iuno nata sine matre Minerva
 Officio doluit non eguisse suo.
 Ibat, ut Oceano quereretur facta mariti:
 Restitit ad nostras fessa labore fores.
- 235 Quam simul aspexi, "Quid te, Saturnia" dixi
 "Attulit?" exponit, quem petat, illa locum,
 Addidit et causam. Verbis solabar amicis.
 "Non" inquit "verbis cura levanda mea est.
 Si pater est factus neglecto coniugis usu
- 240 Iuppiter, et solus nomen utrumque tenet,
 Cur ego desperem fieri sine coniuge mater,
 Et parere intacto, dummodo casta, viro?
 Omnia temptabo latis medicamina terris,
 Et freta, Tartareos excutiamque sinus."
- 245 Vox erat in cursu. voltum dubitantis habebam.
 "Nescio quid, nymphe, posse videris" ait.
 Ter volui promittere opem, ter lingua retenta est:
 Ira Iovis magni causa timoris erat.
 "Fer, precor, auxilium!" dixit "celabitur auctor"
- 250 Et Stygiae numen testificatur aquae.

- "Quod petis, Oleniis" inquam "mihi missus ab arvis
 Flos dabit. est hortis unicus ille meis.
 Qui dabat "'Hoc'" dixit "'sterilem quoque tange iu-
 vencam,
 Mater erit.'" Tetigi, nec mora, mater erat."
 255 Protinus haerentem decerpsi pollice florem:
 Tangitur, et tacto concipit illa sinu.
 Iamque gravis Thracen et laeva Propontidos intrat,
 Fitque potens voti, Marsque creatus erat.
 Qui memor accepti per me natalis "Habeto
 260 Tu quoque Romulea" dixit "in urbe locum."
 Forsitan in teneris tantum mea regna coronis
 Esse putes. tangit numen et arva meum.
 Si bene floruerint segetes, erit area dives:
 Si bene floruerit vinea, Bacchus erit,
 265 Si bene floruerint oleae, nitidissimus annus:
 Pomaque proventum temporis huius habent.
 Flore semel laeso pereunt viciaeque fabaeque,
 Et pereunt lentes, advena Nile, tuae.
 Vina quoque in magnis operose condita cellis
 270 Florent, et nebulae dolia summa tegunt.
 Mella meum munus. volucres ego mella dauuras
 Ad violam et cytisos et thyma cana voco.
 Nos quoque idem facimus tunc, cum iuvenalibus annis
 Luxuriant animi, corporaque ipsa vigent.'
 275 Talia dicenten tacitus mirabar. At illa
 'Ius tibi discendi, siqua requiris' ait.
 'Dic dea,' respondi 'ludorum quae sit origo.'
 Vix bene desieram, rettulit illa mihi:
 'Cetera luxuriae nondum instrumenta vigeant:
 280 Aut pecus, aut latam dives habebat humum.
 Hinc etiam locuples, hinc ipsa pecunia dicta est.
 Sed iam de vetito quisque parabat opes.
 Venerat in morem populi depascere saltus,
 Idque diu licuit, poenaeque nulla fuit.
 285 Vindice servabat nullo sua publica vulgus:
 Iamque in privato pascere inertis erat.
 Plebis ad aediles perducta licentia talis

- Publicios. animus defuit ante viris.
 Rem populus recipit. multam subiere nocentes.
- 290 Vindicibus laudi publica cura fuit.
 Multa data est ex parte mihi, magnoque favore
 Victores ludos instituere novos.
 Parte locant clivum, qui tunc erat ardua rupes:
 Utile nunc iter est, Publiciumque vocant.'
- 295 Annua credideram spectacula facta. negavit,
 Addidit et dictis altera verba suis:
 'Nos quoque tangit honor. festis gaudemus et aris,
 Turbaque caelestes ambitiosa sumus.
 Saepe deos aliquis peccando fecit iniquos,
- 300 Et pro delictis hostia blanda fuit.
 Saepe Iovem vidi, cum iam sua mittere vellet
 Fulmina, tunc dato sustinuisse manum.
 At si neglegimur, magnis iniuria poenis
 Solvitur, et iustum praeterit ira modum.
- 305 Respice Thesiaden. flammis absentibus arsit.
 Causa est, quod Phoebes ara sine igne fuit.
 Respice Tantaliden. eadem dea vela tenebat.
 Virgo est, et spreto bis tamen ulta focos.
 Hippolyte infelix, velles coluisse Dionen,
- 310 Cum consternatis diripereris equis.
 Longa referre mora est correcta oblivio damnis.
 Me quoque Romani praeteriere patres.
 Quid facerem, per quod fierem manifesta doloris?
 Exigerem nostrae qualia damna notae?
- 315 Excidit officium tristi mihi. nulla tuebar
 Rura, nec in pretio fertilis hortus erat:
 Lilia deciderant, violas arere videres,
 Filaeque punicei languida facta croci.
 Saepe mihi Zephyrus "Dotes corrumpere noli
- 320 Ipsa tuas" dixit. dos mihi vilis erat.
 Florebant oleae, venti nocuere protervi:
 Florebant segetes, grandine laesa ceres:
 In spe vitis erat, caelum nigrescit ab austris,
 Et subita frondes decutiuntur aqua.
- 325 Nec volui fieri, nec sum crudelis in ira:

- Cura repellendi sed mihi nulla fuit.
Convenere patres, et, si bene floreat annus,
Numinibus nostris annua festa vovent.
Annuimus voto. Consul cum consule ludos
- 330 Postumio Laenas persolvere mihi.
Quaerere conabar, quare lascivia maior
His foret in ludis liberiorque iocus.
Sed mihi succurrit, numen non esse severum,
Aptaque deliciis munera ferre deam.
- 335 Tempora sutilibus cinguntur pota coronis.
Et latet iniecta splendida mensa rosa.
Ebrius incinctis philyra conviva capillis
Saltat, et imprudens utitur arte meri.
Ebrius ad durum formosae limen amicae
- 340 Cantat. habent unctae mollia sarta comae.
Nulla coronata peraguntur seria fronte,
Nec liquidae vinctis flore bibuntur aquae.
Donec eras mixtus nullis, Acheloe, racemis,
Gratia sumendae non erat ulla rosae.
- 345 Bacchus amat flores: Baccho placuisse coronam
Ex Ariadnaeo sidere nosse potes.
Scaena levis decet hanc. non est, mihi credite, non est
Illa cothurnatas inter habenda deas.
Turba quidem cur hos celebret meretricia ludos,
- 350 Non ex difficili causa petita subest.
Non est de tetricis, non est de magna professis:
Vult sua plebeio sacra patere choro.
Et monet aetatis specie, dum floreat, uti,
Contemni spinam, cum cecidere rosae.
- 355 Cur tamen, ut dantur vestes Cerialibus albae,
Sic haec est cultu versicolore decens?
An quia maturis albescit messis aristis,
Et color et species floribus omnis inest?
Annuit. et motis flores cecidere capillis,
- 360 Accidere in mensas ut rosa missa solet.
Lumina restabant, quorum me causa latebat:
Cum sic errores abstulit illa meos:
'Vel quia purpureis collucent floribus agri,

- Lumina sunt nostros visa decere dies:
 365 Vel quia nec flos est hebeti nec flamma colore,
 Atque oculos in se splendor uterque trahit:
 Vel quia deliciis nocturna licentia nostris
 Convenit. a vero tertia causa venit.
 'Est breve praeterea, de quo mihi quaerere restat,
 370 Si liceat' dixi. dixit et illa 'Licet!'
 'Cur tibi pro Libycis clauduntur rete leaenis
 Imbelles capreae sollicitusque lepus?'
 Non sibi, respondit, silvas cecisisse, sed hortos,
 Arvaeque pugnaci non adeunda ferae.
 375 Omnia finierat. tenues secessit in auras.
 Mansit odor. posses scire fuisse deam.
 Floreat ut toto carmen Nasonis in aevo,
 Sparge, precor, donis pectora nostra tuis.

3. [CC LVD · IN · CIR]

- Nocte minus quarta promet sua sidera Chiron
 380 Semivir et flavi corpore mixtus equi.
 Pelion Haemoniae mons est obversus in austros:
 Summa virent pinu, cetera quercus habet.
 Phillyrides tenuit. saxo stant antra vetusto,
 Quae iustum memorant incoluisse senem.
 385 Ille manus olim missuras Hectora leto
 Creditur in lyricis delinuisse modis.
 Venerat Alcides exhausta parte laborum,
 Iussaque restabant ultima paene viro.
 Stare simul casu Troiae duo fata videres:
 390 Hinc puer Aeacides, hinc Iove natus erat.
 Excipit hospitio iuvenem Philyreius heros,
 Et causam adventus hic rogat, ille docet.
 Perspicit interea clavam spoliumque leonis,
 'Vir'que ait 'his armis, armaque digna viro!'
 395 Nec se, quin horrens auderent tangere saetis
 Vellus, Achilleae continuere manus.
 Dumque senex tractat squalentia tela venenis,
 Excidit et laevo fixa sagitta pede est.
 Ingemuit Chiron, traxitque e corpore ferrum:
 OVID. III.

- 400 Adgemit Alcides Haemoniusque puer.
 Ipse tamen lectas Pagasaeis collibus herbas
 Temperat, et vana vulnere mulcet ope.
 Virus edax superabat opem, penitusque recepta
 Ossibus et toto corpore pestis erat.
- 405 Sanguine Centauri Lernaee sanguis echidnae
 Mixtus ad auxilium tempora nulla dabat.
 Stabat, ut ante patrem, lacrimis perfusus Achilles
 Sic flendus Peleus, si moreretur, erat.
 Saepe manus aegras manibus fingeat amicis:...
- 410 Morum, quos fecit, praemia doctor habet...
 Oscula saepe dedit. dixit quoque saepe iacenti:
 'Vive, precor, nec me, care, relinque, pater!'
 Nona dies aderat, cum tu, iustissime Chiron,
 Bis septem stellis corpora cinctus eras.

4. [DC] 5. EC

- 415 Hunc Lyra curva sequi cuperet. sed idonea nondum
 Est via. nox aptum tertia tempus erit.

6. FC

Scorpius in caelo, cum cras lucescere Nonas
 Dicimus, a media parte notatus erit.

7. G NON·N 8. HF 9. A LEM·N

- Hinc ubi protulerit formosa ter Hesperus ora,
 420 Ter dederint Phoebo sidera victa locum,
 Ritus erit veteris, nocturna Lemuria, sacri.
 Inferias tacitis manibus illa dabunt.
 Annus erat brevior, nec adhuc pia februa norant,
 Nec tu dux mensum, Iane biformis, eras:
- 425 Iam tamen extincto cineri sua dona ferebant,
 Compositique nepos busta piabat avi.
 Mensis erat Maius, maiorum nomine dictus,
 Qui partem prisci nunc quoque moris habet.
 Nox ubi iam media est, somnoque silentia praebet,
- 430 Et canis et variae conticuistis aves,
 Ille memor veteris ritus timidusque deorum

- Surgit. habent gemini vincula nulla pedes.
 Signaque dat digitis medio cum pollice iunctis,
 Occurrat tacito ne levis umbra sibi.
- 435 Cumque manus puras fontana perluit unda,
 Vertitur, et nigras accipit ore fabas,
 Aversusque iacit. sed dum iacit, 'Haec ego mitto,
 His' inquit 'redimo meque meosque fabis!'
 Hoc novies dicit, nec respicit. umbra putatur
- 440 Colligere et nullo terga vidente sequi.
 Rursus aquam tangit, Temesaeaeque concrepat aera,
 Et rogat, ut tectis exeat umbra suis.
 Cum dixit novies 'Manes exite paterni,'
 Respicit, et pure sacra peracta putat.
- 445 Dicta sit unde dies, quae nominis extet origo,
 Me fugit. ex aliquo est invenienda deo.
 Pliade nate, mone, virga venerande potenti!
 Saepe tibi Stygii regia visa Iovis.
 Venit adoratus caducifer. Accipe causam
- 450 Nominis. ex ipso est cognita causa deo.
 Romulus ut tumulo fraternas condidit umbras,
 Et male veloci iusta soluta Remo,
 Faustulus infelix et passis Acca capillis
 Spargebant lacrimis ossa perusta suis.
- 455 Inde domum redeunt sub prima crepuscula maesti,
 Utque erat, in duro procubuerunt toro.
 Umbra cruenta Remi visa est assistere lecto,
 Atque haec exiguo murmure verba loqui:
 'En ego dimidium vestri parsque altera voti,
- 460 Cernite sim qualis, qui modo qualis eram!
 Qui modo, si volucres habuissem regna iubentes,
 In populo potui maximus esse meo,
 Nunc elapsa rogi flammis et inanis imago,
 Haec est ex illo forma relicta Remo!
- 465 Heu ubi Mars pater est? si vos modo vera locuti,
 Uberaque expositis ille ferina dedit.
 Quem lupa servavit, manus hunc temeraria civis
 Perdidit. O quanto mitior illa fuit!
 Saeve Celer, crudelem animam per vulnera reddas,

- 470 Utque ego sub terras sanguinolentus eas!
Noluit hoc frater. pietas aequalis in illo est.
Quod potuit, lacrimas manibus ille dedit.
Hunc vos per lacrimas, per vestra alimenta rogare,
Ut celebrem nostro signet honore diem.’
- 475 Mandantem amplecti cupiunt et braccia tendunt.
Lubrica prensantes effugit umbra manus.
Ut secum fugiens somnos abduxit imago,
Ad regem voces fratris uterque ferunt.
Romulus obsequitur, lucemque Remuria dicit
- 480 Illam, qua positis iusta feruntur avis.
Aspera mutata est in lenem tempore longo
Littera, quae toto nomine prima fuit.
Mox etiam lemures animas dixere silentum.
Hic sensus verbi, vis ea vocis erat.
- 485 Fana tamen veteres illis clausere diebus,
Ut nunc ferali tempore operta vides.
Nec viduae taedis eadem nec virginis apta
Tempora. quae nupsit, non diuturna fuit.
Hac quoque de causa, si te proverbia tangunt,
- 490 Mense malas Maio nubere volgas ait.
Sed tamen haec tria sunt sub eodem tempore festa
Inter se nulla continuata die.

10. BC 11. CLEM·N

- Quorum si mediis Boeotum Oriona quaeres,
Falsus eris. Signi causa canenda mihi.
- 495 Iuppiter et lato qui regnat in aequore frater
Carpebant socias Mercuriusque vias.
Tempus erat, quo versa iugo referuntur aratra,
Et pronus saturae lac bibit agnus ovis.
Forte senex Hyrieus, angusti cultor agelli,
- 500 Hos videt, exiguum stabat ut ante casam.
Atque ita ‘Longa via est, nec tempora longa supersunt,’
Dixit ‘et hospitibus ianua nostra patet.’
Addidit et voltum verbis, iterumque rogavit.
Parent promissis, dissimulantque deos.

- 505 Tecta senis subeunt nigro deformia fumo:
 Ignis in hesterno stipite parvus erat.
 Ipse genu nixus flammās exsuscitat aura,
 Et promit quassas comminuitque faces.
 Stant calices. minor inde fabas, holus alter habebat,
 510 Et spumant testu pressus uterque suo.
 Dumque mora est, tremula dat vina rubentia dextra:
 Accipit aequoreus pocula prima deus.
 Quae simul exhaustit, 'Da nunc bibat ordine' dixit
 'Iuppiter.' Audito palluit ille Iove.
 515 Ut rediit animus, cultorem pauperis agri
 Immolat, et magno torret in igne bovem.
 Quaeque puer quondam primis diffuderat annis,
 Promit fumoso condita vina cado.
 Nec mora, flumineam lino celantibus ulvam,
 520 Sic quoque non altis, incubuere toris.
 Nunc dape, nunc posito mensae nituere lyaeo:
 Terra rubens crater, pocula fagus erant.
 Verba fuere Iovis: 'Si quid fert impetus, opta:
 Omne feres.' Placidi verba fuere senis:
 525 'Cara fuit coniunx, primae mihi cura iuventae
 Cognita. nunc ubi sit, quaeritis? urna tegit.
 Huic ego iuratus, vobis in verba vocatis,
 "Coniugio" dixi "sola frui meo."
 Et dixi et servo. Sed enim diversa voluntas
 530 Est mihi. nec coniunx, sed pater esse volo.'
 Annuerant omnes. omnes ad terga iuveni
 Constiterant... pudor est ulteriora loqui.
 Tum superiniecta texere madentia terra:
 Iamque decem menses, et puer ortus erat.
 535 Hunc Hyrieus, quia sic genitus, vocat Uriona.
 Perdidit antiquum littera prima sonum.
 Creverat immensum. comitem sibi Delia sumpsit:
 Ille deae custos, ille satellites erat.
 Verba movent iram non circumspecta deorum.
 540 'Quam nequeam' dixit 'vincere, nulla fera est.'
 Scorpion immisit Tellus. fuit impetus illi
 Carva gemelliparae spicula ferre deae.

Obstitit Orion. Latona nitentibus astris
Addidit, et 'Meriti praemia' dixit 'habe!'

12. D N LVD · MART · IN · CIRC

- 545 Sed quid et Orion et cetera sidera mundo
Cedere festinant, noxque coartat iter?
Quid solito citius liquido iubar aequore tollit
Candida, lucifero praeveniente, dies?
Fallor, an arma sonant? Non fallimur, arma sonabant:
- 550 Mars venit, et veniens bellica signa dedit.
Ultor ad ipse suos caelo descendit honores
Templaque in Augusto conspicienda foro.
Et deus est ingens, et opus. debebat in urbe
Non aliter nati Mars habitare sui.
- 555 Digna Giganteis haec sunt delubra tropaeis:
Hinc fera Gradivum bella movere decet:
Seu quis ab eo nos impius orbe lacesset,
Seu quis ab occiduo sole domandus erit.
Prospicit armipotens operis fastigia summi,
- 560 Et probat invictos summa tenere deos.
Perspicit in foribus diversae tela figurae,
Armaque terrarum milite victa suo.
Hinc videt Aenean oneratum pondere caro
Et tot Iulcae nobilitatis avos:
- 565 Hinc videt Iliaden humeris ducis arma ferentem,
Claraque dispositis acta subesse viris.
Spectat et Augusto praetextum nomine templum,
Et visum lecto Caesare maius opus.
Voverat hoc iuvenis tunc, cum pia sustulit arma.
- 570 A tantis Princeps incipiendus erat.
Ille manus tendens, hinc stanti milite iusto,
Hinc coniuratis, talia dicta dedit:
'Si mihi bellandi pater est Vestaeque sacerdos
Auctor, et ulcisci numen utrumque paro:
- 575 Mars, ades, et satia scelerato sanguine ferrum,
Stetque favor causa pro meliore tuus.
Templa feres et, me victore, vocaberis Ultor.'
Voverat. et fuso laetus ab hoste redit.

- Nec satis est meruisse semel cognomina Marti:
 580 Persequitur Parthi signa retenta manu.
 Gens fuit et campis et equis et tuta sagittis,
 Et circumfusus invia fluminibus.
 Addiderant animos Crassorum funera genti,
 Cum periit miles signaque duxque simul.
 585 Signa, decus belli, Parthus Romana tenebat,
 Romanaeque aquilae signifer hostis erat!
 Isque pudor mansisset adhuc, nisi fortibus armis
 Caesaris Ausoniae protegerentur opes.
 Ille notas veteres et longi dedecus aevi
 590 Sustulit. agnorunt signa recepta suos.
 Quid tibi nunc solitae mitti post terga sagittae,
 Quid loca, quid rapidi profuit usus equi?
 Parthe, refers aquilas. victos quoque porrigis arcus.
 Pignora iam nostri nulla pudoris habes.
 595 Rite deo templumque datum nomenque bis ulto,
 Et meritis voti debita solvit honor.
 Sollemnes ludos Circo celebrate, Quirites!
 Non visa est fortem scaena decere deum.

13. E L E M · N

- Pliadas aspicias omnes totumque sororum
 600 Agmen, ubi ante Idus nox erit una super.
 Tum mihi non dubiis auctoribus incipit aestas,
 Et tepidi finem tempora veris habent.

14. F C

- Idibus ora prior stellantia tollere Taurum
 Indicat. huic signo fabula nota subest.
 605 Praebuit, ut taurus, Tyriae sua terga puellae
 Iuppiter, et falsa cornua fronte tulit.
 Illa iubam dextra, laeva retinebat amictus,
 Et timor ipse novi causa decoris erat.
 Aura sinus implet. flavos movet aura capillos.
 610 Sidoni, sic fueras aspicienda Iovi.
 Saepe puellares subduxit ab aequore plantas,
 Et metuit tactus assilientis aquae:

- Saepe deus prudens tergum demisit in undas,
Haereat ut collo fortius illa suo.
- 615 Litoribus tactis stabat sine cornibus ullis
Iuppiter. inque deum de bove versus erat.
Taurus init caelum. te, Sidoni, Iuppiter implet,
Parsque tuum terrae tertia nomen habet.
Hoc alii signum Phariam dixere iuencam,
- 620 Quae bos ex homine est, ex bove facta dea.
Tum quoque priscorum virgo simulacra virorum
Mittere roboreo scirpea ponte solet.
Corpora post decies senos qui credidit annos
Missa neci, sceleris crimine damnat avos.
- 625 Fama vetus. tunc cum Saturnia terra vocata est,
Talia fatidici dicta fuere Iovis:
'Falcifero libata seni duo corpora gentis
Mittite, quae Tuscis excipiantur aquis.'
Donec in haec venit Tirynthius arva, quotannis
- 630 Tristia Leucadio sacra peracta modo:
Illum stramineos in aquam misisse Quirites:
Herculis exemplo corpora falsa iaci.
Pars putat, ut ferrent iuvenes suffragia soli,
Pontibus infirmos praecipitasse senes.
- 635 Thybri, doce verum. tua ripa vetustior Urbe est:
Principium ritus tu bene nosse potes.
Thybris arundiferum medio caput extulit alveo
Raucaque dimovit talibus ora sonis:
'Haec loca desertas vidi sine moenibus herbas:
- 640 Pascebat sparsas utraque ripa boves.
Et quem nunc gentes Tiberim noruntque timentque,
Tunc etiam pecori despiciendus eram.
Arcadis Euandri nomen tibi saepe refertur:
Ille meas remis advena torsit aquas.
- 645 Venit et Alcides, turba comitatus Achiva.
Albula, si memini, tunc mihi nomen erat.
Excipit hospitio iuvenem Pallantius heros:
Et tandem Caco debita poena venit.
Victor abit, secumque boves, Erytheïda praedam,
- 650 Abstrahit. At comites longius ire negant.

Magnaue pars horum desertis venerat Argis.
 Montibus his ponunt spemque laremque suum.
 Saepe tamen patriae dulci tanguntur amore,
 Atque aliquis moriens hoc breve mandat opus:
 655 "Mittite me in Tiberim: Tiberinis vectus in undis
 Litus ad Inachium pulvis inanis eam."
 Displicet heredi mandati cura sepulchri:
 Mortuus Ausonia conditur hospes humo,
 Scirpea pro domino Tiberi iactatur imago,
 660 Ut repetat Graias per freta longa domos.
 Hactenus. ut subiit vivo rorantia saxo
 Antra, leves cursum sustinuistis aquae.

15. G EID·NP 16. HF
 17. AC 18. BC 19. CC

Clare nepos Atlantis, ades! quem montibus olim
 Edidit Arcadiis Pleiās uda Iovi:
 665 Pacis et armorum superis imisque deorum
 Arbiter, alato qui pede carpis iter:
 Laete lyrae pulsu, nitida quoque laete palaestra,
 Quo didicit culte lingua docente loqui:
 Templa tibi posuere patres spectantia Circum
 670 Idibus. ex illo est haec tibi festa dies.
 Te, quicumque suas profitetur vendere merces,
 Ture dato, tribuas ut sibi lucra, rogant.
 Est aqua Mercurii portae vicina Capenae:
 Si iuvat expertis credere, numen habet.
 675 Huc venit incinctus tunicam mercator, et urna
 Purus suffita, quam ferat, haurit aquam.
 Uda fit hinc laurus. lauro sparguntur ab uda
 Omnia, quae dominos sunt habitura novos.
 Spargit et ipse suos lauro rorante capillos,
 680 Et peragit solita fallere voce preces:
 'Ablue praeteriti periuria temporis,' inquit
 'Ablue praeterita perfida verba die!
 Sive ego te feci testem, falsove citavi
 Non audituri numina magna Iovis:
 685 Sive deum prudens alium divamve fefelli,

Abstulerint celeres improba dicta noti.
 Et paleant veniente die periuria nobis,
 Nec curent superi siqua locutus ero.
 Da modo lucra mihi, da facto gaudia lucro,
 690 Et face, ut emptori verba dedisse iuvet.
 Talia Mercurius poscentes ridet ab alto,
 Se memor Ortygias surripuisse boves.

20. DC

At mihi pande, precor, tanto meliora petenti,
 In Geminos ex quo tempore Phoebus eat.
 695 'Cum totidem de mense dies superesse videbis,
 Quot sunt Herculei facta laboris' ait.
 'Dic' ego respondi 'causam mihi sideris huius.'
 Causam facundo reddidit ore deus:
 'Abstulerant raptas Phoeben Phoebesque sorores:
 700 Tyndaridae fratres, hic eques, ille pugil.
 Bella parant, repetuntque suas et frater et Idas.
 Leucippo fieri pactus uterque gener.
 His amor, ut repetant, illis, ut reddere nolint,
 Suadet. et ex causa pugnat uterque pari.
 705 Effugere Oebalidae cursu potuere sequentes:
 Sed visum celeri vincere turpe fuga.
 Liber ab arboribus locus est, apta area pugnae:
 Constiterant illic. nomen Aphidna loco.
 Pectora traiectus Lynceo Castor ab ense
 710 Non expectato vulnere pressit humum.
 Ultor adest Pollux, et Lyncea perforat hasta
 Qua cervix humeros continuata premit.
 Ibat in hunc Idas, vixque est Iovis igne repulsus.
 Tela tamen dextrae fulmine rapta negant.
 715 Iamque tibi, Pollux, caelum sublime patebat,
 Cum "Mea" dixisti "percipe verba, pater!
 Quod mihi das uni caelum, partire duobus:
 Dimidium toto munere maius erit."
 Dixit, et alterna fratrem statione redemit.
 720 Utile sollicitae sidus utrumque rati.'

21. E A G O N · N

Ad Ianum redeat, qui quaerit, Agonia quid sint:
Quae tamen in fastis hoc quoque tempus habent.

22. F N

Nocte sequente diem canis Erigoneus exit.
Est alio signi reddita causa loco.

23. G T V B · N

725 Proxima Volcani lux est: Tubilustria dicunt.
Lustrantur purae, quas facit ille, tubae.

24. H · Q · R · C · F

Quattuor inde notis locus est, quibus ordine lectis
Vel mos sacrorum, vel fuga regis inest.

25. A C 26. B C 27. C C 28. D C

29. E C 30. F C 31. G C

Nec te praetereo, populi Fortuna potentis
730 Publica, cui templum luce sequente datum.
Hanc ubi dives aquis acceperit Amphitrite,
Grata Iovi fulvae rostra videbis avis.
Auferat ex oculis veniens aurora Booten,
Continuaque die sidus Hyantis erit.

LIBER SEXTUS.

Hic quoque mensis habet dubias in nomine causas.
Quae placeant, positis omnibus ipse leges.
Facta canam. sed erunt, qui me finxisse loquantur,
Nullaque mortali numina visa putent.
5 Est deus in nobis! agitante calescimus illo
Impetus hic sacrae semina mentis habet.
Fas mihi praecipue voltus vidisse deorum,
Vel quia sum vates, vel quia sacra cano.
Est nemus arboribus densum, secretus ab omni

- 10 Voce locus, si non obstreperetur aquis.
Hic ego quaerebam, coepti quae mensis origo
Esset, et in cura nominis huius eram.
Ecce deas vidi. non quas praeceptor arandi
Viderat, Ascræas cum sequeretur oves:
15 Nec quas Priamides in aquosae vallibus Idae
Contulit. ex illis sed tamen una fuit.
Ex illis fuit una, sui germana mariti:
Haec erat, agnovi, quae stat in arce Iovis.
Horrueram, tacitoque animum pallore fatebar.
20 Tum dea, quos fecit, sustulit ipsa metus.
Namque ait ‘O vates, Romani conditor anni,
Ause per exiguos magna referre modos,
Ius tibi fecisti numen caeleste videndi,
Cum placuit numeris condere festa tuis.
25 Ne tamen ignores volgique errore traharis,
Iunius a nostro nomine nomen habet.
Est aliquid nupsisse Iovi, Iovis esse sororem.
Fratre magis, dubito, glorier, anne viro.
Si genus aspicitur, Saturnum prima parentem
30 Feci: Saturni sors ego prima fui.
A patre dicta meo quondam Saturnia Roma est:
Haec illi a caelo proxima terra fuit.
Si torus in pretio est, dicor matrona Tonantis,
Iunctaque Tarpeio sunt mea templa Iovi.
35 An potuit Maio pelex dare nomina mensi,
Hic honor in nobis invidiosus erit?
Cur igitur regina vocor princepsque dearum?
Aurea cur dextrae sceptrâ dedere meae?
An facient mensem luces, Lucinaque ab illis
40 Dicar, et a nullo nomina mense traham?
Tum me paeniteat posuisse fideliter iras
In genus Electrae Dardaniamque domum.
Causa duplex irae. raptō Ganymede dolebam:
Forma quoque Idaeo iudice victa mea est.
45 Paeniteat, quod non foveo Carthaginis arces,
Cum mea sint illo currus et arma loco.
Paeniteat Sparten Argosque measque Mycenâs

- Et veterem Latio supposuisse Samon.
 Adde senem Tatium, Iunonicolasque Faliscos,
 50 Quos ego Romanis succubuisse tuli.
 Sed neque paeniteat, nec gens mihi carior ulla est.
 Hic colar, hic teneam cum Iove templa meo.
 Ipse mihi Mavors "Commendo moenia" dixit
 "Haec tibi. tu pollens urbe nepotis eris."
 55 Dicta fides sequitur. centum celebramur in aris:
 Nec levior quovis est mihi mensis honor.
 Nec tamen hunc nobis tantummodo praestat honorem
 Roma. suburbani dant mihi munus idem.
 Inspice, quos habeat nemoralis Aricia fastos,
 60 Et populus Laurens Lanuviumque meum:
 Est illic mensis Iunonius. Inspice Tibur
 Et Praenestinae moenia sacra deae:
 Iunonale leges tempus. Nec Romulus illas
 Condidit. at nostri Roma nepotis erat.
 65 Finierat Iuno. Respeximus. Herculis uxor
 Stabat, et in vultu signa dolentis erant.
 "Non ego, si toto mater me cedere caelo
 Iusserit, invita matre morabor" ait.
 "Nunc quoque non luctor de nomine temporis huius
 70 Blandior, et partes paene rogantis ago,
 Remque mei iuris malim tenuisse precando:
 Et faveas causae forsitan ipse meae.
 Aurea possedit socio Capitolia templo
 Mater, et ut debet, cum Iove summa tenet.
 75 At decus omne mihi contingit origine mensis.
 Unicus est, de quo sollicitamur, honor.
 Quid grave, si titulum mensis, Romane, dedisti
 Herculis uxori, posteritasque memor?
 Haec quoque terra aliquid debet mihi nomine magni
 80 Coniugis. huc captas appulit ille boves.
 Hic male defensus flammis et dote paterna
 Cacus Aventinam sanguine tinxit humum.
 Ad propiora vocor. Populum digessit ab annis
 Romulus, in partes distribuitque duas.
 85 Haec dare consilium, pugnare paratior illa est:

- Haec aetas bellum suadet, at illa gerit.
 Sic statuit, mensesque nota secrevit eadem.
 Iunius est iuvenum. qui fuit ante, senum.⁷
 Dixit. et in litem studio certaminis issent,
 90 Atque ira pietas dissimulata foret...
 Venit Apollinea longas Concordia lauro
 Nexa comas, placidi numen opusque ducis.
 Haec ubi narravit Tatium fortemque Quirinum
 Binaque cum populis regna coisse suis,
 95 Et lare communi soceros generosque receptos,
 'His nomen iunctis Iunius' inquit 'habet.'
 Dicta triplex causa est. At vos ignoscite, divae:
 Res est arbitrio non dirimenda meo.
 Ite pares a me. perierunt iudice formae
 100 Pergama. plus laedunt, quam iuvet una, duae.

1. [H·K·IVN·] N

- Prima dies tibi, Carna, datur. Dea cardinis haec es!
 Numine clausa aperit, claudit aperta suo.
 Unde datas habeat vires, obscurior aevo
 Fama. sed e nostro carmine certus eris.
 105 Adiacet antiquus Tiberino lucus Helerni:
 Pontifices illuc nunc quoque sacra ferunt.
 Inde sata est nymphe... Cranaen dixere priores...
 Nequiquam multis saepe petita procis.
 Rura sequi, iaculisque feras agitare solebat,
 110 Nodosasque cava tendere valle plagas.
 Non habuit pharetram: Phoebi tamen esse sororem
 Credebant. nec erat, Phoebe, pudenda tibi.
 Huic aliquis iuvenum dixisset amantia verba,
 Reddebat tales protinus illa sonos:
 115 'Haec loca lucis habent nimis, et cum luce pudoris.
 Si secreta magis ducis in antra, sequor.'
 Credulus ante ut iit, frutices haec nacta resistit,
 Et latet, et nullo est invenienda modo.
 Viderat hanc Ianus. visaeque cupidine captus
 120 Ad duram verbis mollibus usus erat.
 Nympha iubet quaeri de more remotius antrum,

- Utque comes sequitur, destituitque ducem.
 Stulta! videt Ianus, quae post sua terga gerantur:
 Nil agis, et latebras respicit ille tuas.
 125 Nil agis, en! dixi. nam te sub rupe latentem
 Occupat amplexu, speque potitus ait:
 'Ius pro concubitu nostro tibi cardinis esto.
 Hoc pretium positae virginitatis habe.'
 Sic fatus spinam, qua tristes pellere posset
 130 A foribus noxas... haec erat alba... dedit.
 Sunt avidae volucres, non quae Phineia mensis
 Guttura fraudabant, sed genus inde trahunt:
 Grande caput, stantes oculi, rostra apta rapinis,
 Canities pinnis, unguibus hamus inest.
 135 Nocte volant, puerosque petunt nutricis egentes,
 Et vitiant cunis corpora rapta suis.
 Carpere dicuntur lactentia viscera rostris,
 Et plenum poto sanguine guttur habent.
 Est illis strigibus nomen. sed nominis huius
 140 Causa, quod horrenda stridere nocte solent.
 Sive igitur nascuntur aves, seu carmine fiunt,
 Naeniaque in volucres Marsa figurat anus:
 In thalamos venere Procae. Proca natus in illis
 Praeda recens avium quinque diebus erat:
 145 Pectoraque exsorbent avidis infantia linguis:
 At puer infelix vagit opemque petit.
 Territa voce sui nutrix accurrit alumni,
 Et rigido sectas invenit ungue genas.
 Quid faceret? color oris erat, qui frondibus olim
 150 Esse solet seris, quas nova laesit hiems.
 Pervenit ad Cranaen, et rem docet. Illa 'Timorem
 Pone! tuus sospes' dixit 'alumnus erit.'
 Venerat ad cunas. flebant materque paterque:
 'Sistite vos lacrimas, ipsa medebor!' ait.
 155 Protinus arbutea postes ter in ordine tangit
 Fronde, ter arbutea limina fronde notat:
 Spargit aquis aditus... et aquae medicamen habebant...
 Extaque de porca cruda bimenstre tenet.
 Atque ita 'Noctis aves, extis puerilibus' inquit

- 160 'Parcite. pro parvo victima parva cadit.
Cor pro corde, precor, pro fibris sumite **fibras**.
Hanc animam vobis pro meliore damus.'
Sic ubi libavit, prosecta sub aethere ponit,
Quique assint sacris, respicere illa vetat.
- 165 Virgaque Ianalis de spina ponitur alba,
Qua lumen thalamis parva fenestra dabat.
Post illud nec aves cunas violasse feruntur,
Et rediit puero, qui fuit ante, color.
Pinguia cur illis gustentur larda Kalendis,
- 170 Mixtaque cum calido sit faba farre, rogas?
Prisca dea est, aliturque cibis quibus ante solebat,
Nec petit ascitas luxuriosa dapes.
Piscis adhuc illi populo sine fraude natabat,
Ostreaque in conchis tuta fuere suis.
- 175 Nec Latium norat, quam praebet Ionia dives,
Nec quae Pygmaeo sanguine gaudet, avem.
Et praeter pinnas nihil in pavone placebat.
Nec tellus captas miserat arte feras.
Sus erat in pretio. caesa sue festa colebant.
- 180 Terra fabas tantum duraque farra dabat.
Quae duo mixta simul sextis quicumque Kalendis
Ederit, huic laedi viscera posse negant.
Arce quoque in summa Iunoni templa Monetae
Ex voto memorant facta, Camille, tuo.
- 185 Ante domus Manli fuerat, qui Gallica quondam
A Capitolino reppulit arma Iove.
Quam bene, di magni! pugna cecidisset in illa,
Defensor solii, Iuppiter alte, tui!
Vixit, ut occideret damnatus crimine regni.
- 190 Hunc illi titulum longa senecta dabat.
Lux eadem Marti festa est, quem prospicit extra
Appositum Tectae porta Capena viae.
Te quoque, Tempestas, meritam delubra fatemur,
Cum paene est Corsis obruta classis aquis.
- 195 Haec hominum monimenta patent. Si quaeritis astra,
Tunc oritur magni praepes adunca Iovis.

2. [AF]

Postera lux Hyadas, Taurinae cornua frontis,
Evocat, et multa terra madescit aqua.

3. BC

Mane ubi bis fuerit, Phoebusque iteraverit ortus,
200 Factaque erit posito rore bis uda seges,
Hac sacrata die Tusco Bellona duello
Dicitur, et Latio prospera semper adest.
Appius est auctor, Pyrrho qui pace negata
Multum animo vidit, lumine captus erat.
205 Prospicit a templo summum brevis arca Circum
Est ibi non parvae parva columna notae.
Hinc solet hasta manu, belli praenuntia, mitti,
In regem et gentes cum placet arma capi.

4. CC

Altera pars Circi Custode sub Hercule tuta est:
210 Quod deus Euboico carmine munus habet.
Muneris est tempus, qui Nonas lucifer ante est.
Si titulum quaeris, Sulla probavit opus.

5. D NON

Quaerebam, Nonas Sanco, Fidione referrem,
An tibi, Semo pater. Tum mihi Sancus ait:
215 'Cuicumque ex istis dederis, ego munus habebo.
Nomina terna fero. sic voluere Cures.'
Hunc-igitur veteres donarunt aede Sabini,
Inque Quirinali constituere iugo.

6. EN

Est mihi... sitque, precor, nostris diuturnior annis...
220 Filia, qua felix sospite semper ero.
Hanc ego cum vellem genero dare, tempora taedis
Apta requirebam, quaeque cavenda forent.
Tum mihi post sacras monstratur Iunius Idus
Utilis et nuptis, utilis esse viris,

- 225 Primaque pars huius thalamis aliena reperta est.
 Nam mihi sic coniunx sancta Dialis ait:
 'Donec ab Iliaca placidus purgamina Vesta
 Detulerit flavis in mare Thybris aquis,
 Non mihi detonso crines depectere buxo,
 230 Non unguis ferro subsecuisse licet:
 Non tetigisse virum, quamvis Iovis ille sacerdos,
 Quamvis perpetua sit mihi lege datus.
 Tu quoque ne propera. melius tua filia nubet,
 Ignea cum pura Vesta nitebit humo.'

7. FN

- 235 Tertia post Nonas remove Lycaona Phoebe
 Fertur, et a tergo non habet Ursa metum.
 Tunc ego me memini ludos in gramine Campi
 Aspicere et dici, lubrice Thybri, tuos.
 Festa dies illis, qui lina madentia ducunt,
 240 Quique tegunt parvis aera recurva cibis.

8. GN MENTI · IN · CAPIT

- Mens quoque numen habet. Mentis delubra videmus
 Vota metu belli, perfide Poene, tui.
 Poene rellarar, et leto consulis omnes
 Attoniti Mauras pertimuere manus.
 245 Spem metus expulerat, cum Menti vota senatus
 Suscipit. et melior protinus illa venit.
 Aspicit instantes mediis sex lucibus Idus
 Illa dies, qua sunt vota soluta deae.

9. H VEST FER · VESTAE

- Vesta, fave! Tibi nunc operata resolvimus ora,
 250 Ad tua si nobis sacra venire licet.
 In prece totus eram. caelestia numina sensi,
 Laetaque purpurea luce refulsit humus.
 Non equidem vidi... valeant mendacia vatū...
 Te, dea. nec fueras aspicienda viro.
 255 Sed quae nescieram, quorumque errore tenebar,
 Cognita sunt nullo praecipiente mihi.

- Dena quater memorant habuisse Parilia Roman,
 Cum flammae custos aede recepta sua est:
 Regis opus placidi, quo non metuentius ullum
 260 Numinis ingenium terra Sabina tulit.
 Quae nunc aere vides, stipula tum tecta videres,
 Et paries lento vimine textus erat.
 Hic locus exiguus, qui sustinet atria Vestae,
 Tunc erat intonsi regia magna Numae.
 265 Forma tamen templi, quae nunc manet, antè fuisse
 Dicitur. et formae causa probanda subest.
 Vesta eadem, quae Terra. subest vigil ignis utrique.
 Significant sedem terra focusque suam.
 Terra pilae similis, nullo fulcimine nixa,
 270 Aëre subiecto tam grave pendet onus.
 Ipsa volubilitas libratum sustinet orbem,
 Quique premat partes, angulus omnis abest.
 Cumque sit in media rerum regione locata,
 Et tangat nullum plusve minusve latus,
 275 Ni convexa foret, parti vicinior esset,
 Nec medium terram mundus haberet onus.
 Arte Syracosia suspensus in aëre clauso
 Stat globus, immensi parva figura poli:
 Et quantum a summis, tantum secessit ab imis
 280 Terra. quod ut fiat, forma rotunda facit.
 Par facies templi. nullus procurrit in illo
 Angulus. a pluvio vindicat imbre tholus.
 Cur sit virgineis, quaeris, dea culta ministris?
 Inveniam causas hac quoque parte suas.
 285 Ex Ope Iunonem memorant Cereremque creatas
 Semine Saturni. tertia Vesta fuit.
 Utraque nupserunt, ambae peperisse feruntur:
 De tribus impatiens restitit una viri.
 Quid mirum, virgo si virgine laeta ministra
 290 Admittit castas ad sua sacra manus?
 Nec tu aliud Vestam, quam vivam intellege flammam
 Nataque de flamma corpora nulla vides.
 Iure igitur virgo est, quae semina nulla remittit,
 Nec capit, et comites virginitatis habet.

- 295 Esse diu stultus Vestae simulacra putavi:
Mox didici curvo nulla subesse tholo.
Ignis inextinctus templo celatur in illo.
Effigiem nullam Vesta nec ignis habet.
Stat vi terra sua. vi stando Vesta vocatur:
- 300 Causaque par Grai nominis esse potest.
At focus a flammis et quod fovet omnia, dictus:
Qui tamen in primis aedibus ante fuit.
Hinc quoque vestibulum dici reor. inde precando
Praefamur Vestam, quae loca prima tenet.
- 305 Ante focos olim scamnīs considerare longis
Mos erat, et mensae credere adesse deos.
Nunc quoque cum fiunt antiquae sacra Vacunae,
Ante Vacunales stantque sedentque focos.
Venit in hos annos aliquid de more vetusto:
- 310 Fert missos Vestae pura patella cibos.
Ecce coronatis panis dependet asellis,
Et velant scabras florida sēta molas.
Sola prius furnis torrebant farra coloni,
Et Fornacali sunt sua sacra deae.
- 315 Suppositum cineri panem focus ipse parabat,
Strataque erat tepido tegula quassa solo.
Inde focum servat pistor, dominamque focorum
Et quae pumiceas versat asella molas.
Praeteream, referamne tuum, rubicunde Priape,
- 320 Dedecus? est multi fabula parva ioci.
Turrigera frontem Cybele redimita corona
Convocat aeternos ad sua festa deos.
Convocat et satyros et, rustica numina, nymphas:
Silenus, quamvis nemo vocarat, adest.
- 325 Nec licet, et longum est epulas narrare deorum.
In multo nox est pervigilata mero.
Hi temere errabant in opacae vallibus Idae:
Pars iacet et molli gramine membra levat:
Hi ludunt. hos somnus habet. pars brachia nequit,
- 330 Et viridem celeri ter pede pulsāt humum.
Vesta iacet, placidamque capit secura quietem,
Sicut erat, positum cespite fulta caput.

- At ruber hortorum custos nymphasque deasque
 Captat, et errantes fertque refertque pedes.
 335 Aspicit et Vestam. dubium, nymphamne putarit,
 An scierit Vestam. scisse sed ipse negat.
 Spem capit obscenam, furtimque accedere temptat,
 Et fert suspensos corde micante gradus.
 Forte senex, quo vectus erat, Silenus asellum
 340 Liquerat ad ripas lene sonantis aquae.
 Ibat, ut inciperet longi deus Hellesponti,
 Intempestivo cum rudit ille sono.
 Territa voce gravi surgit dea. convolat omnis
 Turba. per infestas effugit ille manus.
 345 Lampsacos hoc animal solita est mactare Priapo:
 Apti asini flammis indicis exta damus.
 Quem tu, diva, memor de pane monilibus ornas.
 Cessat opus, vacuae conticuere molae.
 Nomine, quam pretio, celebratior arce Tonantis.
 350 Dicam, Pistoris quid velit ara Iovis.
 Cincta premebantur trucibus Capitolia Gallis:
 Fecerat obsidio iam diuturna famem.
 Iuppiter, ad solium superis regale vocatis,
 'Incipe!' ait Marti. protinus ille refert:
 355 'Scilicet ignotum est, quae sit fortuna meorum,
 Et dolor hic animi voce querentis eget.
 Si tamen, ut referam breviter mala iuncta pudori,
 Exigis: Alpino Roma sub hoste iacet.
 Haec est, cui fuerat promissa potentia rerum,
 360 Iuppiter? hanc terris impositurus eras?
 Iamque suburbanos Etruscaque contudit arma.
 Spes erat in cursu. nunc lare pulsa suo est.
 Vidimus ornatos servata per atria picta
 Veste triumphales occubuisse senes.
 365 Vidimus Iliacae transferri pignora Vestae
 Sede. Putant aliquos scilicet esse deos.
 At si respicerent, qua vos habitatis in arce,
 Totque domos vestras obsidione premi,
 Nil opis in cura scirent superesse deorum,
 370 Et data sollicita tura perire manu.

- Atque utinam pugnae pateat locus! arma capessant,
Et, si non poterunt exsuperare, cadant.
Nunc inopes victus, ignavaque fata timentes
Monte suo clausos barbara turba premit.’
- 375 Tunc Venus, et lituo pulcher trabeaque Quirinus,
Vestaque pro Latio multa locuta suo est.
‘Publica’ respondit ‘cura est pro moenibus istis,’
Iuppiter ‘et poenas Gallia victa dabit.
Tu modo quae desunt fruges, superesse putentur,
- 380 Effice, nec sedes desere, Vesta, tuas.
Quodcumque est solidae cereris, cava machina frangat,
Mollitamque manu duret in igne focus.’
Iusserat. et fratris virgo Saturnia iussis
Annuit. et mediae tempora noctis erant:
- 385 Iam ducibus somnum dederat labor. Increpat illos
Iuppiter, et sacro, quid velit, ore docet:
‘Surgite, et in medios de summis arcibus hostes
Mittite, quam minime perdere vultis, opem!’
Somnus abit, quaeruntque novis ambagibus acti,
- 390 Perdere quam nolint et iubeantur opem.
Esse ceres visa est. iaciunt Cerialia dona:
Iacta super galeas scutaque longa sonant.
Posse fame vinci spes excidit. Hoste repulso
Candida Pistori ponitur ara Iovi.
- 395 Forte revertebar festis Vestalibus illa,
Qua Nova Romano nunc via iuncta foro est.
Huc pede matronam vidi descendere nudo:
Obstipui, tacitus sustinuique gradum.
Sensit anus vicina loci, iussumque sedere
- 400 Alloquitur, quatiens, voce tremante, caput.
‘Hoc, ubi nunc fora sunt, udae tenuere paludes
Amne redundatis fossa madebat aquis.
Curtius ille lacus, siccas qui sustinet aras,
Nunc solida est tellus, sed lacus ante fuit.
- 405 Qua Velabra solent in Circum ducere pompas,
Nil praeter salices cassaque canna fuit.
Saepe suburbanas rediens conviva per undas
Cantat, et ad nautas ebria verba iacit.

- Nondum conveniens diversis iste figuris
 410 Nomen ab averso ceperat amne deus.
 Hic quoque lucus erat, iuncis et arundine densus
 Et pede velato non adeunda palus.
 Stagna recesserunt et aquas sua ripa coerces,
 Siccaque nunc tellus. mos tamen inde manet.
 415 Reddiderat causam. 'Valeas, anus optima!' dixi:
 'Quod superest aevi, molle sit omne, tui.'
 Cetera iam pridem didici puerilibus annis,
 Non tamen idcirco praetereunda mihi.
 Moenia Dardanides nuper nova fecerat Ilus:
 420 Ilus adhuc Asiae dives habebat opes:
 Creditur armiferae signum caeleste Minervae
 Urbis in Iliacae desiluisse iuga.
 Cura videre fuit. vidi templumque locumque.
 Hoc superest illi: Pallada Roma tenet.
 425 Consulitur Smintheus, lucoque obscurus opaco
 Hos non mentito reddidit ore sonos:
 'Aetheream servate deam, servabitis Urbem:
 Imperium secum transferet illa loci.'
 Servat, et inclusam summa tenet Ilus in arce,
 430 Curaque ad heredem Laomedonta redit.
 Sub Priamo servata parum. sic ipsa volebat,
 Ex quo iudicio forma revicta sua est.
 Seu genus Adrasti, seu furtis aptus Ulixes,
 Seu pius Aeneas eripuisse datur.
 435 Auctor in incerto. res est Romana. tuetur
 Vesta, quod assiduo lumine cuncta videt.
 Heu quantum timere patres, quo tempore Vesta
 Arsit, et est adytis obruta paene suis!
 Flagrabant sancti sceleratis ignibus ignes,
 440 Mixtaque erat flammae flamma profana piac.
 Attonitae flebant demisso crine ministrae:
 Abstulerat vires corporis ipse timor.
 Provolat in medium, et magna 'Succurrite!' voce,
 'Non est auxilium flere' Metellus ait.
 445 'Pignora virgineis fatalia tollite palmis!
 Non ea sunt voto, sed rapienda manu!

- Me miserum! dubitatis?' ait. dubitare videbat,
 Et pavidas posito procubuisse genu.
 Haurit aquas, tollensque manus, 'Ignoscite,' dixit
 450 'Sacra! vir intrabo non adeunda viro.
 Si scelus est, in me commissi poena redundet:
 Sit capitis damno Roma soluta mei.'
 Dixit, et irrupit. factum dea rapta probavit,
 Pontificisque sui munere tuta fuit.
 455 Nunc bene lucetis sacrae sub Caesare flammae:
 Ignis in Iliacis nunc erit estque focus.
 Nullaque dicetur vittas temerasse sacerdos
 Hoc duce, nec viva defodietur humo.
 Sic incesta perit. quia quam violavit, in illam
 460 Conditur, et Tellus Vestaque numen idem est.
 Tum sibi Callaico Brutus cognomen ab hoste
 Fecit, et Hispanam sanguine tinxit humum.
 Scilicet interdum miscentur tristia laetis,
 Nec populum toto pectore festa iuvant.
 465 Crassus ad Euphraten aquilas natumque suosque
 Perdidit, et leto est ultimus ipse datus.
 'Parthe, quid exultas?' dixit dea 'signa remittes:
 Quique necem Crassi vindicet, ultor erit.'

10. AN

- At simul auritis violae demuntur asellis,
 470 Et Cereris fruges aspera saxa terunt,
 Navita puppe sedens 'Delphina videbimus,' inquit
 'Umida cum pulso nox erit orta die.'

11. B MATR · N

- Iam, Phryx, a nupta quereris, Tithone, relinqui,
 Et vigil eoīs Lucifer exit aquis.
 475 Ite, bonae matres,... vestrum Matralia festum...
 Flavaque Thebanae reddite liba deae.
 Pontibus et magno iuncta est celeberrima Circo
 Area, quae posito de bove nomen habet.
 Hac ibi luce ferunt Matutae sacra parenti
 480 Sceptraferas Servi templa dedisse manus.

- Quae dea sit, quare famulas a limine templi
 Arceat,... arcet enim... libaque tosta petat?
 Bacche, racemiferos hedera redimite capillos,
 Si domus illa tua est, dirige vatis opus.
 485 Arserat obsequio Semele Iovis. accipit Ino
 Te puer, et summa sedula nutrit ope.
 Intumuit Iuno, raptum quod pelice natum
 Educet. at sanguis ille sororis erat.
 Hinc agitur furiis Athamas et imagine falsa,
 490 Tuque cadis patria, parve Learche, manu.
 Maesta Learcheas mater tumulaverat umbras,
 Et dederat miseris omnia iusta rogis.
 Haec quoque, funestos ut erat laniata capillos,
 Prosilit, et cumis te, Melicerta, rapit.
 495 Est spatio contracta brevi, freta bina repellit,
 Unaque pulsatur terra duabus aquis.
 Huc venit insanis natum complexa lacertis,
 Et secum e celso mittit in alta iugo.
 Excipit illaesos Panope centumque sorores,
 500 Et placido lapsu per sua regna ferunt.
 Nondum Leucothea, nondum puer ille Palaemon,
 Verticibus densi Thybridis ora tenent.
 Lucus erat. dubium Semelae, Stimulaene vocetur:
 Maenadas Ausonias incoluisse ferunt.
 505 Quaerit ab his Ino, quae gens foret. Arcadas esse
 Audit, et Euandrum sceptrata tenere loci.
 Dissimulata deam Latias Saturnia bacchas
 Instimulat fictis insidiosa sonis:
 'O nimium faciles, o toto pectore captae!
 510 Non venit haec nostris hospes amica choris.
 Fraude petit, sacrique parat cognoscere ritum.
 Quo possit poenas pendere. pignus habet.'
 Vix bene desierat, complent ululatibus auras
 Thyiades, effusis per sua colla comis,
 515 Iniciuntque manus, puerumque revellere pugnant.
 Quos ignorat adhuc. invocat illa deos:
 'Dique virique loci, miserae succurrite matri!
 Clamor Aventini saxa propinqua ferit.

- Appulerat ripae vaccas Oetaeus Hiberas:
520 Audit, et ad vocem concitus urget iter.
Herculis adventu, quae vim modo ferre parabant,
Turpia femineae terga dedere fugae.
'Quid petis hinc,'... cognorat enim... 'matertera Bacchi?
An numen quod me, te quoque vexat?' ait.
525 Illa docet partim, partim praesentia nati
Continet, et furiis in scelus isse pudet.
Rumor, ut est velox, agitat pervolat alis,
Estque frequens, Ino, nomen in ore tuum.
Hospita Carmentis fidos intrasse penates
530 Diceris, et longam deposuisse famem.
Liba sua properata manu Tegeaea sacerdos
Traditur in subito cocta dedisse foco.
Nunc quoque liba iuvant festis Matralibus illam:
Rustica sedulitas gratior arte fuit.
535 'Nunc,' ait 'o vates, venientia fata resigna,
Qua licet. hospitibus hoc, precor, adde meis.'
Parva mora est, caelum vates ac numina sumit,
Fitque sui toto pectore plena dei.
Vix illam subito posses cognoscere, tanto
540 Sanctior et tanto, quam modo, maior erat.
'Laeta canam. gaude, defuncta laboribus Ino!'
Dixit 'et huic populo prospera semper ades!
Numen habes pelagi. natum quoque pontus habebit.
In vestris aliud sumite nomen aquis.
545 Leucothea Graia, Matuta vocabere nostris:
In portus nato ius erit omne tuo.
Quem nos Portunum, sua lingua Palaemona dicet.
Ite, precor, nostris aequus uterque locis!
Annuerat. promissa fides. posuere labores:
550 Nomina mutarunt. hic deus, illa dea est.
Cur vetet ancillas accedere, quaeritis? Odit:
Principiumque odii, si sinat illa, canam.
Una ministrarum solita est, Cadmei, tuarum
Saepe sub amplexus coniugis ire tui.
555 Improbis hanc Athamas furtim dilexit. ab illa
Comperit agricolis semina tosta dari.

- Ipsa quidem fecisse negat, sed fama recepit.
 Hoc est, cur odio sit tibi serva manus.
 Non tamen hanc pro stirpe sua pia mater adoret.
 560 Ipsa parum felix visa fuisse parens.
 Alterius prolem melius mandabitis illi.
 Utilior Baccho, quam fuit ipsa suis.
 Hanc tibi, 'Quo properas?' memorant dixisse, Rutili
 'Luce mea Marso consul ab hoste cades.'
 565 Exitus accessit verbis. flumenque Toleni
 Purpureum mixtis sanguine fluxit aquis.
 Proximus annus erat: Pallantide caesus eadem
 Didius hostiles ingeminavit opes.
 Lux eadem, Fortuna, tua est, auctorque, locusque.
 570 Sed superiniectis quis latet iste togis?
 Servius est. iam constat enim. Sed causa latendi
 Discrepat, et dubium me quoque mentis habet.
 Dum dea furtivos timide profiletur amores,
 Caelestemque homini concubuisse pudet,...
 575 Arsit enim magno correpta cupidine regis,
 Caecaque in hoc uno non fuit illa viro...
 Nocte domum parva solita est intrare fenestra:
 Unde Fenestellae nomina porta tenet.
 Nunc pudet, et voltus velamine celat amatos,
 580 Oraque sunt multa regia tecta toga.
 An magis est verum, post Tulli funera plebem
 Confusam placidi morte fuisse senis:
 Nec modus ullus erat, crescebat imagine luctus,
 Donec eum positus occuluere togis?
 585 Tertia causa mihi spatio maiore canenda est:
 Nos tamen adductos intus agemus equos.
 Tullia coniugio, sceleris mercede, peracto
 His solita est dictis extimulare virum:
 'Quid iuvat esse pares, te nostrae caede sororis,
 590 Meque tui fratris, si pia vita placet?
 Vivere debuerant et vir meus et tua coniunx,
 Si nullum ausu maius eramus opus.
 Et caput et regnum facio dotale parentis.
 Si vir es, i, dictas exige dotis opes!

- 595 Regia res scelus est! socero cape regna necato,
Et nostras patrio sanguine tingue manus!’
Talibus instinctus solio privatus in alto
Sederat. attonitum vulgus ad arma ruit:
Hinc cruor, hinc caedes, infirmaque vincitur aetas:
600 Sceptra gener socero rapta Superbus habet.
Ipse sub Esquiliis, ubi erat sua regia, caesus
Concidit in dura sanguinolentus humo.
Filia carpento patrios initura penates,
Ibat per medias alta feroxque vias.
605 Corpus ut aspexit, lacrimis auriga profusus
Restitit. hunc tali corripit illa sono:
‘Vadis, an expectas pretium pietatis amarum?
Duc, inquam, invitas ipsa per ora rotas!’
Certa fides facti. dictus Sceleratus ab illa
610 Vicus, et aeterna res ea pressa nota.
Post tamen hoc ausa est templum, monimenta parentis,
Tangere. mira quidem, sed tamen acta loquar.
Signum erat in solio residens sub imagine Tulli
Dicitur hoc oculis opposuisse manum.
615 Et vox audita est ‘Vultus abscondite nostros,
Ne natae videant ora nefanda meae!’
Veste data tegitur. vetat hanc Fortuna moveri,
Et sic e templo est ipsa locuta suo:
‘Ore revelato qua primum luce patebit
620 Servius, haec positi prima pudoris erit.’
Parcite, matronae, vetitas attingere vestes:
Sollemni satis est voce movere preces:
Sitque caput semper Romano tectus amictu,
Qui rex in nostra septimus Urbe fuit.
625 Arserat hoc templum. signo tamen ille peperci:
Ignis. opem nato Mulciber ipse tulit.
Namque pater Tulli Volcanus, Oeresia mater
Praesignis facie Corniculana fuit.
Hanc secum Tanaquil, sacris de more peractis,
630 Iussit in ornatum fundere vina focum.
Hi? inter cineres obsceni forma virilis
Aut fuit, aut visa est. sed fuit illa magis.

- Iussa foco captiva sedet. Conceptus ab illa
 Servius a caelo semina gentis habet.
 535 Signa dedit genitor, tunc cum caput igne corusco
 Contigit, inque comis flammeus arsit apex.
 Te quoque magnifica, Concordia, dedicat acde
 Livia, quam caro praestitit ipsa viro.
 Disce tamen, veniens aetas, ubi Livia nunc est
 540 Porticus, immensae tecta fuisse domus.
 Urbis opus domus una fuit, spatiumque tenebat.
 Quo brevius muris oppida multa tenent.
 Haec aequata solo est, nullo sub crimine regni,
 Sed quia luxuria visa nocere sua.
 645 Sustinuit tantas operum subvertere moles,
 Totque suas heres perdere Caesar opes.
 Sic agitur censura et sic exempla parantur,
 Cum vindex, alios quod monet, ipse facit.

12. CN 13. D EID · N

- Nulla nota est veniente die, quam ducere possis.
 650 Idibus Invicto sunt data templa Iovi.
 Et iam Quinquatrus iubeor narrare minores.
 Nunc ades o! coeptis, flava Minerva, meis.
 'Cur vagus incedit tota tibicen in Urbe?
 Quid sibi personae, quid stola longa volunt?'
 655 Sic ego. Sic posita Tritonia cuspide dixit:
 Possim utinam doctae verba referre deae!
 'Temporibus veterum tibicinis usus avorum
 Magnus et in magno semper honore fuit.
 Cantabat fanis, cantabat tibia ludis,
 660 Cantabat maestis tibia funeribus.
 Dulcis erat mercede labor. tempusque secutum,
 Quod subito Graiae frangeret artis opus.
 Adde quod aedilis, pompam qui funeris irent.
 Artifices solos iusserat esse decem.
 665 Exilio mutant Urbem, Tiburque recedunt.
 Exilium quodam tempore Tibur erat.
 Quaeritur in scaena cava tibia, quaeritur aris
 Ducit supremos naenia nulla toros.

- Servierat quidam, quantolibet ordine dignus,
670 Tibure. sed longo tempore liber erat.
Rure dapes parat ille suo, turbamque canoram
Convocat. ad festas convenit illa dapes.
Nox erat, et vinis oculique animique natabant,
Cum prae-composito nuntius ore venit,
675 Atque ita, "Quid cessas convivia solve?" dixit:
"Auctor vindictae iam venit ecce tuae."
Nec mora, convivae valido titubantia vino
Membra movent. dubii stantque labantque pedes
At dominus "Discedite!" ait, plaustroque morantes
680 Sustulit. in plaustro scirpea lata fuit.
Alliciunt somnos tempus, motusque, merumque,
Potaque se Tibur turba redire putat.
Iamque per Esquilias Romanam intraverat urbem,
Et mane in medio plaustra fuere foro.
685 Plautius, ut posset specie numeroque senatum
Fallere, personis imperat ora tegi,
Admissetque alios, et, ut hunc tibicina coetum
Augeat, in longis vestibus esse iubet:
Sic reduces bene posse tegi, ne forte notentur
690 Contra collegae iussa redisse sui.
Res placuit. cultuque novo libet Idibus uti,
Et canere ad veteres verba iocosa modos.
Haec ubi perdocuit, 'Superest mihi discere' dixi
'Cur sit Quinquatrus illa vocata dies.'
695 'Martius' inquit 'agit tali mea nomine festa,
Estque sub inventis haec quoque turba meis.
Prima terebrato per rara foramina buxo,
Ut daret, effeci, tibia longas sonos.
Vox placuit. faciem liquidis referentibus undis
700 Vidi virgineas intumuisse genas.
'Ars mihi non tanti est. valeas, mea tibia!' dixi.
Excipit abiectam caespite ripa suo.
Inventam Satyrus primum miratur, et usum
Nescit, et inflatam sensit habere sonum:
705 Et modo dimittit digitis, modo concipit auras:
Iamque inter nymphas arte superbus erat.

Provocat et Phoebum. Phoebos superante pependit:
Caesa recesserunt a cute membra sua.

Sum tamen inventrix auctorque ego carminis huius.

710 Hoc est, cur nostros ars colat ista dies.'

14. E E[N] 15. F Q · ST · D · F

Tertia lux veniet, qua tu, Dodoni Thyene,

Stabis Agenorei fronte videnda bovis.

Haec est illa dies, qua tu purgamina Vestae,

Thybri, per Etruscas in mare mittis aquas.'

715 Si qua fides ventis, zephyro date carbasa, nautae!

Cras veniet vestris ille secundus aquis.

16. GC 17. HC 18. AC

At pater Heliadum radios ubi tinxerit undis,

Et cinget geminos stella serena polos,

Tollet humo validos proles Hyriea lacertos.

720 Continua Delphin nocte videndus erit.

19. BC

Scilicet hic olim Volscos Aequosque fugatos

Viderat in campis, Algida terra, tuis:

Unde suburbano clarus, Tuberte, triumpho,

Vectus es in niveis, Postume, victor equis.

725 Iam sex et totidem luces de mense supersunt,

Huic unum numero tu tamen adde diem.

Sol abit a Geminis, et Canceri signa rubescunt:

Coepit Aventina Pallas in arce coli.

20. CC

Iam tua, Laomedon, oritur nurus, ortaue noctem

730 Pellit, et e pratis uda pruina fugit:

Reddita, quisquis is est, Summano templa feruntur,

Tum, cum Romanis, Pyrrhe, timendus eras.

21. DC 22. EC

Hanc quoque cum patriis Galatea receperit undis,

Plenaque securae terra quietis erit,

- 735 Surgit humo iuvenis telis afflatus avitis,
 Et gemino nexas porrigit angue manus.
 Notus amor Phaedrae, nota est iniuria Thesei :
 Devovit natum credulus ille suum.
 Non impune pius iuvenis Troezena petebat:
- 740 Dividit obstantes pectore taurus aquas.
 Solliciti terrentur equi, frustra que retenti
 Per scopulos dominum duraque saxa trahunt.
 Exciderat curru, lorisque morantibus artus
 Hippolytus lacero corpore raptus erat,
- 745 Reddideratque animam, multum indignante Diana.
 'Nulla' Coronides 'causa doloris' ait:
 'Namque pio iuveni vitam sine vulnere reddam.
 Et cedent arti tristia fata meae.'
 Gramina continuo oculis depromit eburnis:...
- 750 Profuerant Glauci manibus illa prius,
 Tunc, cum observatas anguis descendit in umbras,
 Usus et auxilio est augur ab angue dato :...
 Pectora ter tetigit, ter verba salubria dixit:
 Depositum terra sustulit ille caput.
- 755 Lucus eum nemorisque tui, Dictynna, recessus
 Celat: Aricino Virbius ille lacu.
 At Clymenus Clotho que dolent. haec, fila reneri.
 Hic, fieri regni iura minora sui.
 Iuppiter, exemplum veritus, direxit in ipsum
- 760 Fulmina, qui nimiae moverat artis opem.
 Phoebe, querebaris. deus est, placare parenti:
 Propter te, fieri quod vetat, ipse facit.

23. FC

- Non ego te, quamvis properabis vincere, Caesar,
 Si vetet auspicium, signa movere velim.
- 765 Sint tibi Flaminius Trasimenaque litora testes,
 Per volucres aequos multa monere deos.
 Tempora si veteris quacris temeraria damni,
 Quartus ab extremo mense bis ille dies.
 Postera lux melior. Superat Masinissa Syphacem.
- 770 Et cecidit telis Hasdrubal ipso suis.

24. GC

Tempora labuntur, tacitisque senescimus annis,

Et fugiunt freno non remorante dies.

Quam cito venerunt Fortunae Fortis honores!

Post septem luces Iunius actus erit.

775 **Ite, deam laeti Fortem celebrate, Quirites!**

In Tiberis ripa munera regis habet.

Pars pede, pars etiam celeri decurrite cumba.

Nec pudeat potos inde redire domum.

Ferte coronatae iuvenum convivia lintres,

780 **Multaque per medias vina bibantur aquas.**

Plebs colit hanc. quia, qui posuit, de plebe fuisse

Fertur, et ex humili sceptrum tulisse loco.

Convenit et servis. serva quia Tullius ortus

Constituit dubiae templa propinqua deae.

25. HC 26. AC

785 **Ecce suburbana rediens male sobrius aede**

Ad stellas aliquis talia verba iacit:

Zona latet tua nunc, et cras fortasse latebit:

Dehinc erit, Orion, aspicienda mihi.

At si non esset potus, dixisset eadem

790 **Venturum tempus solstitiale die.**

27. BC

Lucifero subeunte Lares delubra tulerunt

Hic, ubi sit docta multa corona manu.

Tempus idem Stator aedis habet, quam Romulus olim

Ante Palatini condidit ora iugi.

28. CF 29. DF

795 **Tot restant de mense dies, quot nomina Parcis,**

Cum data sunt trabeae templa, Quirine, tuae.

30. EC

Tempus Iuleis cras est natale Kalendis:

Pierides, coeptis addite summa meis.

- Dicite, Pierides, quis vos adiunxerit isti,
800 Cui dedit invitas victa noverca manus?
Sic ego, sic Clio: 'Clari monimenta Philippi
Aspicias, unde trahit Marcia casta genus:
Marcia, sacrificio deductum nomen ab Anco,
In qua par facies nobilitate sua,
805 Par animo quoque forma suo respondet. in illa
Et genus et facies ingeniumque simul.
Nec quod laudamus formam, tu turpe putaris.
Laudamus magnas hac quoque parte deas.
Nupta fuit quondam matertera Caesaris illi.
810 O decus, o sacra femina digna domo!"
Sic cecinit Clio. doctae assensere sorores:
Annuit Alcides increpuitque lyram.
-

